Digitized by Google

2. 3. 1900

Digitized by Google

2.3.100 Vol II

Digitized by Google

PRINCIPIA JURIS ECCLESIASTICI

UNIVERSALIS, ET PARTICULARIS GERMANIÆ,

UBI AGITUR

DE NATURA, ORTU, ET PROGRESSU, FINE ET OBJECTO, FONTIBUS ORIGINARIIS, ET COLLECTIONIBUS ANTIQUIS, NOVIS ET NOVISSIMIS, AUTHORITATE, USU ET STUDIO JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSALIS, NEC NON STATU PARTICULARI ECCLESIARUM GERMANICARUM, AC COLLECTIONIBUS JURIS ECCLESIASTICO-GERMANICI.

ACCEDUNT

QUÆSTIONES ALIÆ,

DE STATU ECCLESIÆ, ET HIERARCHIA ECCLESIASTICA, DE LIBERTATIBUS ECCLESIARUM ITA DICTIS, VEL POTIUS PRÆROGATIVIS EARUM PRÆSERTIM GERMANICARUM, NEC NON DE PRÆROGATIVIS ET JURIBUS SPECIALIBUS ECCLESIÆ METROPOLITICO-SALISBURGENSIS.

TOMI IV.

CUM INDICE LOCUPLETISSIMO.

AUTHORE

P. GREGORIO ZALLWEIN,

Ord. S. Bened. Monaſterii Weſſofontani Superioris Bavariæ Profeſſo, J. U. Doctore, Almæ & Archiepiſcopalis Univerſitatis Salisburgenſis Rectore Magnifico, nec non SS. Canonum Profeſſore ibidem emerito, Celſiſſimi ac Reverendiſſimi Archi-Epiſcopi, & S. R. I. Principis Salisburgenſis &c. Conſiliario actuali intimo.

TOMUS II.

IN QUO AGITUR DE COLLECTIONIBUS JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSALIS ANTIQUI, NOVI, ET NOVISSIMI, ITEM DE AUTHORITATE, USU, ET STUDIO ILLIUS.

CUM FACULTATE SUPERIORUM.

AUGUSTÆ VIND. ET OENIPONTI,

SUMPTIBUS JOSEPHI WOLFF. MDCCLXIII.

Digitized by Google

II 55

Omnia autem probate, quod bonum eſt, tenete.
1. Theſſal. 5. v. 21.

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Poſtquam in Tomo priori ea , quæ ad Jus eccleſiaſticum in genere pertinere videbantur , una cum *fontibus* ejusdem *originariis* dilucidavimus, ad explanandas triplicis generis *collectiones Juris eccleſiaſtici*, videlicet, *antiqui*, *novi*, & *noviſſimi*, quæ veluti tot rivuli ex fontibus promanarunt, accingimur. *Antiquum* auſpicamur ab ævo Chriſti & Apoſtolorum usque ad Decretum Gratiani & cæteras collectiones in *Corpore Juris* clauſas. *Novum* ſecundum noſtram opinionem conſtituunt ipſæ collectiones in *Corpore Juris* clauſæ (*). *Noviſſimum* denique derivamus ab illo tempore, quo Clemens V., qui ſedem Pontificiam Roma Avenionem in Galliam tranſtulit, e vivis exceſſit, & complectitur Canones conciliorum, Bullas, Decreta, & Brevia Pontificum , & Curiæ Romanæ, quæ interea emanarunt, atque extra *Corpus Juris* vagantur. Eſto enim ab illo tempore, quo

(*) Galli auſpicantur *Jus novum* in Collectione Pſeudo-Iſidoriana, cujus ratio eſt, quod ab illo tempore ferme tota Diſciplina eccleſiaſtica fuerit immutata.

Digitized by Google

quo ſedes Pontificia Avenionem fuit translata, plures Synodi generales fuerint celebratæ, innumera emanaverint Decreta Pontificia, ad quæ haud inepte reduxeris *Declarationes Cardinalium*, *Deciſiones Rotæ Romanæ*, *libros rituales*, *& cæremoniales*, nulla tamen amplius in lucem prodiit publicam Collectio Canonum & Decretalium authoritate Pontificis ſuffulta, quamquam, ſi unquam, certe noſtris temporibus talis foret ſumme neceſſaria, ut, quæ adhuc ex antiquis Canonibus obtinent, vel per noviores ſubierunt mutationem, alterationem, & reformationem, aut quæ ſunt Jura particularia Pontificum, Epiſcoporum & Eccleſiarum particularium, vel univerſalis Eccleſiæ luculentius conſtaret, ne toties de finibus regundis agendum foret.

Equidem hoc ſcribendi argumentum aliunde eſſe tritum: centies a Scriptoribus eccleſiaſticis diſcuſſum, coctum & recoctum haud ignoramus: Placuit illud nihilominus recoquere, partim ne opus incœptum relinquamus imperfectum, partim quod nemo eorum, qui enucleandis hiſce collectionibus inſudarunt, ad palatum noſtrum ex integro ſcripſerit. Quidam longius, quam par erat, filum protraxerunt, alii in pertexendo ſuo argumento breviores fuere, plerique Collectiones nonniſi celebriores illuſtrarunt prætermiſſis haud paucis, quas prætermittere nefas duximus. Nos ſelegimus medium: nec fuſe nimis, nec contracte ſcribemus, non celebriores duntaxat, ſed etiam minus celebres Collectiones pro noſtro modulo illuſtraturi, quippe quod ab experientia ſciamus, nobisque firmiſſime perſuaſum habeamus, vel ſolam notitiam hujusmodi Collectionum plurimum utilitatis allaturam viris ad ſublimiorem eruditionem aſpirantibus, illis præcipue, qui opus quoddam grande ſuo tempore moliuntur, ut quorſum ipſis ſit confugiendum, & unde ſcribendorum materia depromenda ſciant.

Hinc inde immiſcuimus controverſias hiſtoricas, quas plures alii Scriptores ne quidem a longe attigerunt. Fuſiori calamo egimus

mus de *liturgiis*, *Jure liturgico*, & *ſtudio liturgiarum*, quod noſtro ævo a Scriptoribus tam Catholicis quam Proteſtanticis in Academiis etiam publicis mirum in modum excolitur, de cujus neceſſitate, utilitate, ac præſtantia fuſiori calamo dicemus Quæſt. I. cap. II. §. XXIV. De *Curia Romana* quoque, variiſque Tribunalibus Pontificis ac Congregationibus Romæ erectis agendum eſſe exiſtimavimus eum præcipue in finem, ut, cum recurſus ad Romanum Pontificem ſint frequentiſſimi, & ferme quotidiani, ad quod tribunal ſingulæ pertineant cauſæ, quo ordine ſint introducendæ, atque in his tractari, diſcuti, & decidi ſoleant, ſciamus, & hac ratione qualemcunque ſtyli Curiæ Romanæ notitiam acquiramus.

In Quæſtione IV. Juri eccleſiaſtico ſuam authoritatem uſumque vindicavimus. Cum enim hodie non pauci ex Catholicis etiam ſint, qui Juris eccleſiaſtici authoritati mirum in modum detrahunt, ad infima ſubſellia illud tanquam *jus mere ſubſidiarium* detrudunt, & ex omni orbe chriſtiano proſcriptum & eliminatum vellent, ſane operæ pretium eſſe credidimus, illius authoritatem pro viribus, & quantum par eſſe videbatur, vindicare, ſartam tectamque conſervare. Atque hac in re quoſdam Scriptores Catholicos longe gravius excedere, quam Proteſtantes, deprehendimus, quippe qui illud ſummo ſtudio excolunt in ſuis Academiis, eo utuntur in tribunalibus, illiuſque Canonibus & authoritati aſſurgunt in tantum, in quantum illud non adverſatur ſuæ Religionis principiis, aut per contrariam praxin non eſſe abrogatum norunt: dum econtra Catholici ſingularem operam in eo collocant, ut illius uſum eliminent e tribunalibus, curiis eccleſiaſticis æque ac politicis, & integris regnis ac provinciis. Hunc in finem cum exceſſu Principibus ſæcularibus deprædicant *Placetum illud regium:* cujus moderatum uſum etiam nos haud improbamus, provocant ad facta antiqua nullo jure ſtabilita, fingunt antiqua jura & privilegia, quin imo abolitionem Juris eccleſiaſtici argumentis politicis perſuadere totis viribus contendunt.

In eadem Quæſtione IV. Cap. II. & ſeq. pluribus de *Studio juridico* diſſeruimus. Cum enim etiam in hoc genere haud pauciores ſint, qui ne quidem genuinum de *Jurisprudentia eccleſiaſtica* conceptum habent, multo minus prima illius fundamenta callent, aut, qua arte ampliſſimæ huic ſcientiæ ſtudendum ſit, ſciunt, imo non raro ordine prorſus inverſo huic ſcientiæ incumbunt, eo grandiores ſe eſſe Jurisprudentiæ Doctores exiſtimantes, quo plures Canones Juris Pontificii memoriæ mandarunt, aut ſubtilius de quæſtionibus & Controverſiis trivialibus ac vulgaribus diſputare noverunt, haud inutilem operam nos navaturos exiſtimavimus, ſi Diſcipulis genuinum Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ conceptum explanemus, unaque & methodum doceamus, ac viam monſtremus, per quam ad ſublimiorem Jurisprudentiam eluctari, & aſcendere valeant. Quod ſi hinc inde nimium exigere a Jurisprudentiæ Candidatis videamur, cogitemus non raro injuſtum exigi, ut obtineamus juſtum, &, communius arcum eſſe intendendum, quem facile remittere novimus. Plus non petimus, quam quod vires ingenii noſtri ferre poſſunt. Illud quoque non ignoramus, quod non omnibus datum ſit adire Corinthum.

Si quid in hac quoque opella, Lector benevole, boni legeris, id mecum Deo in acceptis referas. Defectus quoscunque (reperies autem plures) mihi adſcribas velim. Iterum ergo, Lector benevole, noſtris laboribus fruere, vale, ſave, & nobiscum DEUM lauda, cui laus & honor in ſæcula.

INDEX

INDEX
QUÆSTIONUM & CAPITUM.

QUÆSTIO I.

De collectionibus Juris eccleſiaſtici antiqui.

CAP. I. De collectione Juris eccleſiaſtici in genere, & in ſpecie usque ad Sæculum quartum.

CAP. II. De liturgiis, collectionibus, libris liturgicis, & ſtudio liturgico.

CAP. III. De canonibus, & conſtitutionibus Apoſtolicis, & libris Dionyſianis.

CAP. IV. De collectionibus Juris eccleſiaſtici a Sæculo quarto usque ad collectionem Photianam in Orientali, & Iſidorianam in Eccleſia Occidentali.

CAP. V. De collectionibus Juris eccleſiaſtici a Sæculo octavo, & nono usque ad Sæculum decimum quartum in Eccleſia Orientali, & Sæculum duodecimum, ſeu Decretum Gratiani in Eccleſia Occidentali.

QUÆSTIO II

De collectionibus Juris eccleſiaſtici novi.

CAP. I. De auſpiciis Juris novi potiſſimum ex erectione ſcholarum, reformatione, & ratione ſtudiorum.

CAP. II. De Decreto Gratiani.

CAP. III. De collectionibus Decretalium, potiſſimum Gregorii IX.

CAP. IV. De reliquis collectionibus in corpore Juris clauſis.

QUÆSTIO III.

De collectionibus Juris eccleſiaſtici noviſſimi.

CAP.

Digitized by Google

CAP. I. De collectionibus Juris eccleſiaſtici noviſſimi in genere, earum origine, & incrementis.

CAP. II. De Curia romana, & diverſis tribunalibus Pontificiis.

CAP. III. De Bullis, Brevibus, ſignaturis Pontificiis, Bullario, & Regulis cancellariæ.

CAP. IV. De Congregationibus Cardinalium in genere, & Congregatione S. Officii ſeu inquiſitionis in ſpecie.

CAP. V. De Congregatione Indicis.

CAP. VI. De Congregationibus ſuper negotiis Epiſcoporum, & Regularium, nec non ſacrorum rituum, & aliis quibusdam.

CAP. VII. De Congregatione interpretum S. Concilii Tridentini.

CAP. VIII. De Rota Romana.

CAP. IX. De libris & collectionibus Juris eccleſiaſtico ritualis.

CAP. X. De collectionibus Juris Eccleſiaſtico-Proteſtantici.

QUÆSTIO IV.

De authoritate, uſu, & ſtudio Juris eccleſiaſtici.

CAP. I. De authoritate, & uſu Juris eccleſiaſtici.

CAP. II. De ſtudio Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ quoad methodum docendi.

CAP. III. De præcognitis, & ſubſidiis Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ, ſpecialiter de litteris, ſeu ſcientiis humanioribus.

CAP. IV. De diſciplinis Philoſophicis, velut altero Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ ſubſidio.

CAP. V. De hiſtoria, præcipue eccleſiaſtica, ac litteraria ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam neceſſaria.

CAP. VI. De ſtudio antiquitatum.

CAP. VII. De ſtudio Theologiæ, & Jurisprudentiæ cujuscunque ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam utili, & neceſſario.

CAP. VIII. De ſtudio Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ potiſſimum quoad methodum ſtudendi.

QUÆSTIO I.

Digitized by Google

QUÆSTIO I.

DE

COLLECTIONIBUS JURIS ECCLESIASTICI ANTIQUI

A

PRIMORDIIS ECCLESIÆ USQUE AD DECRETUM GRATIANI.

A fontibus originariis ad dilucidandas collectiones Juris Eccleſiaſtici tranſitum facimus: quippe quæ quaſi totidem rivuli ex illis dimanarunt. Collectiones in tres claſſes dividemus: nempe Juris Eccleſiaſtici *antiqui*, *novi* & *noviſſimi*, quas per diſtinctas quæſtiones pro noſtro modulo dilucidabimus. In præſenti Quæſtione de Collectionibus Juris antiqui agere conſtituimus. Huic inſerere placuit materiam liturgicam: cum enim Liturgiæ & libri liturgici notabiliſſimam partem Juris Eccleſiaſtici conſtituant, & ſtudium liturgiarum noſtris temporibus mirum in modum excolatur, & in Academiis publice doceatur ex Cathedris, haud inanem nos operam navaturos exiſtimavimus, ſi pro uſu ſtudentium fuſiori calamo de liturgiis ageremus. Plures collectiones minus celebres Lector invenies, quas Scriptores alii, qui de Collectionibus ampliſſime egerunt, prætermittere conſueverunt, nos vero ſilentio præterire nefas eſſe duximus, quod earum notitia Viris ad ſublimiora aſpirantibus ingenti uſui ſit futura. Deus T. O. M. cœptis noſtris ſua aſſiſtrice gratia in finem usque adſit.

Tu Lector Benevole vale, fave, fruere.

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

De Collectione Juris Eccleſiaſtici in genere & in ſpecie usque ad ſæculum quartum.

CAPUT II.

De Liturgiis, Collectionibus, libris liturgicis, & ſtudio liturgico.

CAPUT III.

De Canonibus, & conſtitutionibus Apoſtolicis, & libris Dionyſianis.

CAPUT IV.

De Collectionibus Juris Eccleſiaſtici a Sæculo quarto usque ad Collectionem Photianam in Orientali, & Iſidorianam in Eccleſia Occidentali.

CAPUT V.

De Collectionibus Juris Eccleſiaſtici a Sæculo octavo, & nono usque ad Sæculum decimum quartum in Eccleſia Orientali & Sæculum duodecimum ſeu Decretum Gratiani in Eccleſia Occidentali.

Digitized by Google

CAPUT I.

De Collectione Juris Eccleſiaſtici in genere & in ſpecie usque ad Sæculum quartum.

§. I. *Quædam recolenda ex alibi dictis.* II. *Quæſtio præjudicialis de poteſtate ferendi leges eccleſiaſticas examinatur.* III. *Quid ſit Canon remiſſive.* IV. *De ipſis Collectionibus in genere.* V. *De origine illarum, & an Eccleſia trium primorum Sæculorum collectiones Canonum & quales habuerit?* VI. *De Liturgiis.* VII. *De Canonibus & Conſtitutionibus Apoſtolicis remiſſive.* VIII. *De Collectione Dionyſiana.*

§. I.

Jus Eccleſiaſticum dividitur in antiquum novum & noviſſimum.

Cogitantes *Collectiones Juris Eccleſiaſtici* in ordinem redigere, & ſecundum ſeriem Sæculorum contexere, Lectorem ad Diſſertationes antehac a nobis editas, illam præprimis, quam *de Jure Canonico in genere* inſcripſimus (a) remittere neceſſum habuimus. Ante omnia autem in memoriam revocanda celeberrima illa diviſio, qua *Jus Eccleſiaſticum* in *Antiquum*, *Novum*, & *Noviſſimum* diviſimus (b). *Antiquum* vocamus illud, quod *Collectiones antiquas* usque ad Collectionem Gratiani; *Novum*, quod *Collectiones in Corpore Juris clauſas; Noviſſimum*, quod *Canones noviores Conciliorum Conſtantienſis, Baſileenſis, & Tridentini* potiſſimum, aliasque *Bullas, & Conſtitutiones Pontificias, Declarationes Cardinalium, nec non Deciſiones Rotæ Romanæ* complectitur.

Dividunt alii in antiquum & novum.

Collectio Iſidoriana novum jus invexit.

Haud equidem nobis diſplicet graviſſimorum Virorum doctrina (c), qui Jus Eccleſiaſticum in *Antiquum* & *Novum* dividunt, atque illud ad Collectionem usque Iſidori Mercatoris; *Novum* vero poſt Collectionem illam obtinuiſſe aſſerunt: Nemo enim facile inficias ibit, quod Collectio Iſidoriana miram diſciplinæ Eccleſiaſticæ mutationem invexerit: Nam cum illius Author eidem inſeruerit epiſtolas ſpurias antiquorum Pontificum, in quibus authoritati Pontificum nimium quantum velificatur; hi vero pro juribus hiſce ſibi aſſerendis, vindicandis, & ampliandis mirum in

 modum

(a) Fuit edita Anno 1752. (b) Cap. I. §. 5.
(c) Claudius Fleury in Inſtit. Jur.

Digitized by Google

modum decertarint, fieri non potuit, quin authoritas Synodorum particularium, Metropolitarum & Epiſcoporum grande pateretur diſpendium, atque hac ratione nova Eccleſiæ diſciplina in decidendis cauſis Eccleſiaſticis, & exercendis Juribus Epiſcopalibus induceretur. Profecto quisquis Hiſtoriam Eccleſiaſticam vel obiter inſpexerit, facile deprehendet, ab illo tempore Eccleſiam in aliam longe formam fuiſſe transmutatam. Deſiere Synodi Provinciales, incœpere avocationes & reſervationes cauſarum majorum, frequentiſſimæ ad Romanum Pontificem factæ ſunt appellationes: verbo, novam Eccleſia faciem induit. Placuit tamen tam juvandæ memoriæ quam accuratioris methodi cauſa tripartitam illam diviſionem Collectionum adoptare, quas jam explanare ſecundum duplicem ſtatum Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis aggredimur.

§. II.

Vindicanda Eccleſiæ Præſulibus ſua ferendi leges authoritas.

Id antequam præſtemus, Chriſto, Apoſtolis, Eccleſiæ, illiusque Præſulibus ſua ferendi leges, vel, ſi magis placuerit, *Canones* vindicanda eſt authoritas: id quod tanto minori difficultate nos præſtituros confidimus, quanto operioſiori deductione novum prætenſorum Reformatorum Eccleſiam ad infima Collegiorum ſubſellia detrudentium Syſtema impugnavimus; & econtra Syſtema Catholicorum, ſtatum Reipublicæ ſecundum leges naturales & divinas a Chriſto in Eccleſia ſua efformatæ una cum Hierarchia Eccleſiaſtica vindicavimus (d), quo ſemel evicto poteſtas ferendi leges per modum Appendicis neceſſariæ fluere debet, niſi Rempublicam elumbem, monſtroſam, irregularem, & veluti chymæricam adſtruere velimus.

Alibi intermiſſa ſupplentur.

Porro autem ut dictis ibidem major lux affundatur, viſum eſt controverſiam de poteſtate ferendi leges peculiarius explanare, quædam intermiſſa ſupplere, atque ea, quæ ad ſtabiliendam Rempublicam Eccleſiaſticam faciunt, plenius non nihil diſcutere: cum enim in eo ſolum tunc noſtra deſudaverit induſtria, ut Statum Reipublicæ ex principiis univerſalibus ex Jure Publico univerſali depromptis vindicemus, etſi ipſum etiam Sacrarium ingredi, id eſt, Scripturam Sacram, ad quam principaliter provocant, ſcrutari, & ex hac ſuppetias mutuare non intermiſerimus, haud inutilem nos operam navaturos exiſtimavimus, ſi ea, quæ ad ſtabiliendum Syſtema ſuum ex Scripturis, & primævo Eccleſiæ ſtatu Reformatores prætenſi mutuare conſueverunt, plenius confutemus

(d) In Diſſert. de Statu Eccleſiæ cap. 1. & 2.

Digitized by Google

Diſtinguendum eſt inter Religionem & Eccleſiam; Prædicatores & Rectores.

ſutemus. Id priusquam exequamur, quædam memoria ſunt recolenda ex alibi dictis, & illud præprimis, quod Doctores Proteſtantici inter *Religionem* & *Eccleſiam* non ſatis accurate diſtinquant, officium *Prædicatoris* cum officio *Rectoris* confundant, & conceptum Reipublicæ arbitrarium ſibi fabricent, exiſtimantes, quod Reſpublica neceſſario importet Imperium ſummum cum poteſtate cogendi, ultimis ſuppliciis animadvertendi conjunctum, ad ſecuritatem publicam, & Reipublicæ felicitatem unice ordinatum: Sed quis ipſos Dictatores, Legislatores, & veluti Plenipotentiarios conſtituit, eo effectu, ut illorum opinionibus veluti Oraculis neceſſario ſit aſſurgendum?

Moshemius in Apoſtolis agnoſcit poteſtatem legislatoriam,

Doctrina contraria nova eſt & inanis, ac de nomine.

Occaſionem novo examini ſubjiciendi hanc quæſtionem præter alios nobis præbuit celeberrimus Moshemius, qui pro ſuo, quo præ cæteris Proteſtantibus pollet, amore veritatis & candore animi in eo totus eſt, ut & Chriſto & Apoſtolis contra Hobbeſianos, & plurimos Doctores Proteſtanticos ſuam ferendi leges authoritatem vindicet. Idcirco tam Chriſtum quam Apoſtolos tanquam legislatores, eorumque ordinationes legum inſtar reveretur; doctrinam vero contrariam Doctorum Proteſtanticorum tanquam novam ab Hobbeſio noviter excuſam, a Juriſconſultis incaute adoptatam rejicit, refellit, & confutat: cæterum vero totam controverſiam eſſe prorſus inanem, & inutilem, ac demum in quæſtionem de nomine deſituram pro ſui animi candore liberrime fatetur (e).

Author doctrinæ Proteſtanticæ fuit Hobbeſius.

Huic contradicunt Theologi.

Econtra recipiunt Jureconſulti.

Juvat totam rei ſeriem ex Moshemio referre: Ante Sæculum proxime elapſum teſte Moshemio nemo de poteſtate ferendi leges, ſtatuendi proportionales pœnas in transgreſſores Chriſto & Apoſtolis abneganda ſomniavit. Primus qui id facere auſus fuerat, erat procul dubio famoſiſſimus Hobbeſius, cujus Syſtema nos alibi expoſuimus (f). Hobbeſio contradixere vehementer Theologi Proteſtantici, conſenſere plures Jureconſulti: Illi juſto agitati fervore optime prævidebant peſſimas ſequelas ex hac doctrina peſſima facile deducendas (g). Hi vero doctrinam

(e) Allgemeines Kirchen-Recht. Hauptſt. I. pag. 41. und Hauptſt. II. pag. 220. Es iſt ein Streit, ob die Apoſtel Geſetzgeber geweſen oder nicht? Ein Streit, der ſehr unnöthig iſt. Bis auf die Zeiten Hobbes hatte man ſie Geſetzgeber genennt. Dieſer ware der erſte, ſo es laugnete.

(f) Vid. Quæſt. I. de Jur. Can. Cap. VII.

(g) Die Gottsgelehrten ſahen wohl ein, was man für üble Folgen aus dem angenommenen Satze ziehen wolte. Z. E. Sind die Apoſtel keine Geſetzgeber geweſen, ſo haben

Et quare? doctrinam Hobbeſii eo facilius ambabus amplexabantur manibus, quo aptiorem illam ad ſuum Syſtema ſuſtentandum, poteſtatem Imperantium in immenſum ampliandam, Rempublicam Eccleſiaſticam eliminandam, regimen Eccleſiæ ſupprimendum indicabant, haud inaniter metuentes, ne Eccleſia a Chriſto inſtituta formam Reipublicæ politicæ reciperet, atque hac ratione ſuum Syſtema de Societate æquali totum quantum corrueret, ſi in Apoſtolis poteſtatem legiſlatoriam agnoſcerent (h). Qua autem arte Moshemius hanc doctrinam refellat, eamque in quæſtionem de nomine deſinere doceat, infra videbimus.

Poteſtas legiſlatoria in ſolis Apoſtolis; non vero in Succeſſoribus ex mente Moshemii.

Duplex in Apoſtolis perſona Legati & Doctoris.

In eo autem doctrinæ Catholicæ adverſatur Moshemius, quod hanc poteſtatem unice in Chriſto & Apoſtolis; neutiquam in illorum Succeſſoribus ſeu Doctoribus Eccleſiæ agnoſcat. Diſtinquit nempe hic Doctor in Apoſtolis duplicem perſonam, nempe *Doctorum* & *Legatorum* ſeu *Miſſorum*, aut ſi velis, *Apoſtolorum*. Nam duplici ſungebantur munere Apoſtoli: qua *Doctores* prædicabant, docebant, inſtruebant; qua *Legati a Chriſto Miſſi* ordinabant Eccleſias, conſtituebant Presbyteros, ſaluberrimas faciebant leges, transgreſſores puniebant, facinoroſos excommunicabant &c. Eſto igitur Miniſtri Eccleſiarum Apoſtolis ſuccedant in *munere docendi*; non tamen in *munere legationis*, quod ſolis Apoſtolis erat proprium: utpote quos Chriſtus ſingularibus exornavit donis, ſufficienti inſtruxit poteſtate, atque aptos fecit & idoneos, ut hoc munere rite & decenter fungerentur (i).

Priusquam Moshemii doctrinam expendamus, mox ultimatam ejus ſententiam adſerimus, qua nimirum hic Author recte judicavit aſſerendo, Quæ-

haben wir die Freyheit, ob wir ihren Verordnungen gehorchen wollen, oder nicht. Wenn wir die Geſetze der Apoſtel übertretten, ſo können wir nicht geſtraſet werden. Dieſe und andere dergleichen Schlüſſe befürchteten die Gottsgelehrten. pag. 42.

(h) Hobbes, und ſeine treueſten Anhänger laugneten, daß die Verordnungen deren Apoſtel Geſetze wären um die Macht der bürgerlichen Obrigkeit über die Kirche vollends Schranken-loß zu machen. Andere die ihm gefolget ſind, haben wenigſtens aus einem vernünftigeren Grunde dieſe Meinung ergriffen. Sie befürchteten nemlich, es möchte bey unſerer Meinung die Chriſtliche Kirche die Geſtalt eines bürgerlichen Staates überkommen, und wir dürften den Päbſtlern dardurch einen Grund darreichen, womit ſie ihre Irrthümer von der Natur des Reiches Chriſti mit mehrerm Muthe unterſtützen könnten. pag. 221.

(i) Die Apoſtel waren Lehrer, aber auch zugleich auserordentliche Geſandten GOttes. Jenes

Quæſtionem hanc denique degeneraturam in quæſtionem de nomine: cum Adverſarii unice hæreant in explicando nomine legis, & conceptu arbitrario, quem ſibi ſine ſufficienti fundamento eum in finem fingunt, ut Imperantibus jus illimitatum, ac incircumſcriptum vindicare valeant (k).

Chriſto & Apoſtolis ſua vindicatur poteſtas legislatoria.

Jam fundamenta Moshemii audiamus, quibus ille Chriſto & Apoſtolis ſuam poteſtatem legiſlatoriam vindicat, atque novam opinionem Hobbeſii, illiusque ſequacium explodit, & convellit. Id priusquam aggreditur, optime animadvertit, vel maxime intereſſe Eccleſiæ, ut Chriſto & Apoſtolis ſua vindicetur authoritas & poteſtas legislatoria. Nam ait, demus, quod Ordinationes Chriſti non ſint leges, inde quid ſequitur, niſi quod ex Scripturis nullum jus Eccleſiaſticum derivari; poteſtas vero Imperii politici nullis modis reſtringi, contineri, aut intra certos limites contineri poſſit? Atque inde eſt, quod illi potiſſimum Doctores Syſtema iſtud aut invenerint, aut adoptaverint, qui Imperantibus jus quoddam ſupremum, illimitatumque in ſacra attribuere contendunt.

Chriſtus condidit leges plures.

Jam, ait Moshemius, nemo Chriſtianorum negare poteſt, quod Chriſtus ſit ſupremus Dominus, habeatque ſupremam poteſtatem ferendi leges, ordinandi diſponendi ligandi ſolvendique. Unde ad id devolvitur quæſtio, an hanc poteſtatem exercuerit, leges condiderit, ordinationes fecerit, pœnas ſtatuerit &c. Sed utique plures ordinationes feciſſe legitur: præcepit baptiſmum, inſtituit cœnam, vocavit Apoſtolos, conſtituit eos tanquam legatos, dedit poteſtatem remittendi peccata, ligandi, ſolvendi, præcepit dilectionem proximi, prohibuit dare libellum repudii &c. Quare ergo hujusmodi ordinationes non ſint habendæ inſtar legum, aut omnino e numero legum eliminandæ? quid enim eſt lex, niſi regula, qua ille, qui jus præcipiendi habet, voluntates ſubditorum ligat, eorumque actus in certos fines dirigit? ut adeo tota virtus, ſubſtantia & vis in eo conſiſtere videatur, quod voluntas reſtringatur, actus in ſuum finem dirigantur, & in transgreſſores pro-

Quid ſit lex?

Jenes oder das Lehr-Amt iſt auf ihre Nachfolger gekommen, nicht aber das letztere. Nicht mit dem Lehr-Amte, ſondern mit dem Apoſtel-Amte war die Gewalt verknüpfet Geſetze zu geben. Da nun unſere heutige Kirchen-Lehrer keine Apoſtel ſind, ſo können ſie ſich auch die Rechte derſelben nicht anmaſſen. pag. 222.

(k) Allein dieſer Streit läuft auf einen Wort-Streit hinaus. Darnach man dem Wort Geſerz eine Bedeutung beyleget, darnach kann man behaupten, daß im neuen Teſtament die Apoſtel Geſetze gegeben, oder nicht. pag. 221.

portionatæ pœnæ ſtatuantur. Aliter ſi legem explicemus, tota quæſtio degenerabit in quæſtionem de nomine (l).

Apoſtoli habuere poteſtatem legislatoriam.

Et quare Apoſtolis hæc poteſtas denegetur? quippe quos Chriſtus miſit, ſicut ipſe miſſus erat a Patre (m): Quos velut ſuos miſit Legatos, ut ipſius legatione fungerentur (n), unaque dedit poteſtatem ſolvendi & ligandi. Quis autem neſcit poteſtatem ligandi pertinere ad jura Majeſtatica (o)? Et nunquid Apoſtoli plurimas fecerunt ordinationes vim legis habentes, & non niſi ſolo nomine a legibus differentes? conſtituerunt, & Eccleſiis præfecerunt Epiſcopos: juſſerunt, ut Epiſcopi ab ipſis conſtituti conſtituerent Presbyteros: ejecerunt, excommunicarunt, & graviſſimis pœnis animadverterunt in Ananias & Sapphiras, in Hymenæos, Alexandros & inceſtuoſos: coierunt non nunquam in Synodis pro expediendis dubiis, ſanciendis legibus, & decidendis controverſiis majoris momenti (p). Eccur hæ & ſimiles ordinationes dici nequeant leges? nempe incidimus in quæſtionem nominis, ſicut aliquoties diximus, dicemusque iterum iterumque.

Tulerunt leges.

Leges ferunt non Imperantes duntaxat, ſed etiam illorum Miniſtri, quales erant Apoſtoli.

Neque obſtare exiſtimat Moshemius, quod alia ſit ratio Chriſti, & alia Apoſtolorum. In Chriſto reveremur perſonam Domini & Imperantis: in Apoſtolis reſpicimus perſonam Miniſtrorum. Imperantium eſt ferre leges, non miniſtrantium (q). Scandalo eſt hæc reſponſio Moshemio, quapropter admirabundus exclamat: pro! quomodo homines ſe ipſos torquere ſolent, ut ſuas opiniones ſpurio quodam colore illiniant? quam inanis, ridicula, & inepta eſt hæc argumentatio: *Apoſtoli non fuere*

(l) Ein Geſetz iſt eine Regel, wodurch der, welcher die Macht zu befehlen hat, die freyen Handlungen ſeinen Unterthanen zu einem gewiſſen Zwecke beſtimmet. Nun hat Chriſtus viele Regeln hinterlaſſen, wodurch er die freyen Handlungen ſeiner Bekenner beſtimmet. Das läugnet niemand. Daß Chriſtus aber unſer Ober-HErr ſey, und Macht über uns habe, das kann kein Chriſt laugnen. Und alſo ſind ſeine Regeln Geſetze. Bey den Apoſteln könnte man einiger maſſen zweifeln, ob ihre Vorſchriften Geſetze ſind. Allein dieſer Streit läuft auf einen Wort-Streit hinaus. pag. 220.

(m) *Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos.* Matth. 20.

(n) *Legatione fungimur.* 2. Cor. 5.

(o) Saget nicht Chriſtus deutlich, daß die Apoſtel die Macht haben ſolten zu binden, und zu löſen. Dieſe Macht iſt ein Majeſtäts-Recht. pag. 225.

(p) Vid. Diſſert. de Statu Eccleſ. Cap. I. §. XXV.

(q) Die Apoſtel nennen ſich Diener, und Knechte GOttes: Diener und Knechte eines Herrn ſind keine Geſetzgeber. ibid.

Digitized by Google

fuere Imperantes: ergo leges ferre non potuerunt? Quaſi vero Imperantes non poſſint particulam ſuæ poteſtatis transferre in ſuos Miniſtros & Legatos (r). Fuere Apoſtoli procul dubio Miniſtri Chriſti, ſed ſimul Legati (s), ab ipſo eadem poteſtate miſſi, qua ipſe a ſuo Patre cœleſti miſſus fuerat (t). An non ordinationes, quas nomine ſuorum Principalium faciunt Legati, veræ ſunt leges, eandemque habent vim, ac habent leges, quas Principes facere conſueverunt (u)? Porrò autem negare, quod Apoſtoli poteſtatem ferendi leges acceperint, idem eſt ac integrum novum teſtamentum ſubvertere (x). Quapropter idem Moshemius Apoſtolum hunc in modum deſcribit: *Quod ſit homo divinitus inſtitutus, & a Chriſto cum poteſtate leges ferendi, ſontes & improbos, ſi e re videretur, coercendi, miracula denique faciendi, ſi opus videretur, ad mortales miſſus, ut voluntatem divinam, viamque ſalutis ubique patefaceret, hominesque voci divinæ obedientes a reliqua turba ſegregaret, & ſocietatis vinculo colligaret* (y).

Objectio contra poteſtatem legiſlatoriam Apoſtolorum.

Aliud argumentum ex eodem Authore contra Diſciplinam confœderatam Boehmerianam, & Syſtema Proteſtanticum de Societate æquali præterire haud facile poſſumus. Equidem Moshemius Syſtema ſocialiſticum non negat: attamen argumentum nobis illud impugnandi haud leve ſuppeditare videtur. Nam ut authoritatem legiſlatoriam Apoſtolorum eo firmiori argumento conſolidet, ſibi ipſi objicit, quod utique Apoſtoli omnia cum conſilio Cœtus chriſtiani egerint, regimen Eccleſiæ cum plebe diviſerint, eidem jus ſibi eligendi Doctores conceſſerint, & hoc ipſo poteſtatem legislatoriam non exercuerint.

Ut

(r) Wie quälen ſich die Menſchen um ihren Meinungen einen Schein zu geben. Die Apoſtel nennen ſich Diener, folglich können ſie keine Geſetzgeber ſeyn. Der Ober-Satz iſt fehlerhaft. Diener eines Herrn können nicht aus eigner Macht gebieten, das iſt wahr: Wir lehren aber nicht, daß die Apoſtel aus eigener Macht Geſetze gegeben haben, ſondern im Namen Chriſti. pag. 223.

(s) *Legatione fungimur.* 2. Cor. 5. (t) Matth. 20.

(u) Wenn ein König einen Statthalter ſetzet und ihm Gewalt gibet das, was zum Beſten des Reichs gehöret, zu verordnen: ſo haben die Verordnungen des Statthalters eben die Kraft, als wenn ſie der Herr ſelbſt gibet. Warum ſollen dieſelben nicht Geſetze genennet werden? Thorheit! Wortkrämerey! pag. 224.

(x) Daß aber die Apoſtel von unſerm Erlöſer die Macht bekommen haben ſeine Kirche mit Geſetzen zu verſehen, kann nicht gelaugnet werden, wo man nicht das ganze neue Teſtament umſtoſſen will. pag. 225.

(y) Inſt. Hiſt. Eccl. Sæc. I. part. II. cap. II. §. III.

Digitized by Google

Diluitur.

Ut hoc argumentum diluat Moſhemius, ſponte fatetur, eidem aliquid & veritatis & erroris ineſſe. Verum eſt, inquit, quod Apoſtoli pleraſque ordinationes non niſi conſulta deſuper plebe fecerint: At vero non raro excluſa plebe & privative eosdem ſuas leges condidiſſe tanto minus negari poteſt, quanto ampliora teſtimonia ipſa ſcriptura ſuppeditat(z). Nunquid enim Paulus tanquam Legatus Dei præcepit, quinam & quales in Presbyterorum numerum recipiendi ſint (a)? Juſſit mulieres velato capite incedere & in concione tacere (b): Tito commiſit authoritate ſua munus cœtibus Cretenſium Seniores præficiendi (c). Prætermitto multa ejus generis alia, quæ facile aliquis ex novi fœderis libris collegerit (d). Jam vero quis non ex his fortiſſimum argumentum depromat impugnandi Syſtema Proteſtantico-Socialiſticum? an enim ſtare poteſt Syſtema confœderatæ diſciplinæ, & Societatis æqualis, ſi principalis poteſtas legislatoria transferatur in Apoſtolos, ita quidem ut in eorum ſit arbitrio vel privative vel conſulta plebe, auditisque fidelium conſiliis Eccleſiam dirigere, ordinationes facere, leges ferre?

Impugnatur Syſtema Socialiſticum.

Ad hoc ſalvandum Moshemius diſtinquit inter perſonam Legati, & Doctoris.

Animadvertit quam optime Moſhemius, argumento hoc præfatum Syſtema vehementer feriri: Idcirco ad diſtinctionem ſupra allatam appellat, qua inter Apoſtolos qua *Legatos* Chriſti, & qua *Doctores ſeu Miniſtros*; inter *munus docendi*, & *leges ferendi* ſubtiliter diſtinguit. Quando ergo Apoſtoli privative aliqua ordinarunt, diſpoſuerunt, præceperunt, nomine & authoritate Chriſti *qua Legati* egerunt: quando vero communicatis cum cœtu conſiliis, tunc *munus Doctorum* exercuerunt. Quoniam vero in Eccleſia jam deſiit munus *Legatorum* extraordinaria miſſione *miſſorum*, doniſque & gratiis extraordinariis ad id muneris rite obeundum inſtructorum, quales erant Apoſtoli, eo ipſo etiam poteſtas legislatoria deſiit, ſolo remanente munere Doctorum: quippe quod ad

Admittunt Proteſtantes ſucceſſionem in munere Doctoris: negant in munere Legati.

(z) Hier iſt Wahrheit und Irrthum vermenget. Es iſt wahr, daß die Apoſtel in vielen Stücken nicht ohne Einſtimmung der Gemeinden gehandelt haben. Allein in vielen Stück.n haben ſie bloß aus göttlicher Macht ohne Zuziehung der Gemeinde gehandelt. pag. 224.

(a) Ad Tit. 1. v. 5. *Reliqui te Cretæ, ut ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per Civitates Presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.*

(b) 1. Cor. 11. v. 6. & cap. 14. v. 34. (c) Loc. cit.

(d) 1. Cor. 11. v. 34. *Cætera autem, cum venero, diſponam.*

Digitized by Google

ad religionem, & Eccleſiam conſervandam oppido eſſe neceſſarium facile dignoſcitur (e).

En novam difficultatem, & reſpective novam doctrinam Proteſtanticorum! In tantas nempe rediguntur anguſtias, ut in dies nova cudere ſyſtemata, novasque excogitare doctrinas neceſſe habeant. Excutiamus paucis, quid de hac doctrina ſit tenendum, qua ſucceſſionem in munere *Doctoris* negare non audent; in munere vero *Legationis* ſine ſcrupulo ſatis audacter negant & pernegant, atque hac ratione Eccleſiæ Præſulibus omnem poteſtatem ferendi leges abjudicant.

Quibus argumentis id probent?

Quamquam Moshemius in hac materia argumentum illud, quo ad hanc doctrinam amplectendam movetur, clare non exponat, in eo tamen vim ſui argumenti, ſi quid tamen capio & ſapio, conſiſtere exiſtimo. Nempe ſi adhuc in Eccleſia foret ſucceſſio in munere legationis, tunc hi legati cum charactere præſentatitio miſſi hanc ſuam miſſionem legitimis modis demonſtrare deberent:

Ajunt, deſiiſſe ſigna demonſtrativa miſſionis.

At vero quibus modis, quibusve ſignis evidentibus, infallibilibus, irreſragabilibus hi ſuam miſſionem demonſtrabunt, quemadmodum illam demonſtrarunt Apoſtoli? Signa demonſtrativa miſſionis in Apoſtolis erant illa dona ſupernaturalia extraordinaria prorſus exuberantiſſima, donnm Prophetiæ, linguarum, miraculorum, medendi variis infirmitatibus, quibus Chriſtus ſuos Apoſtolos implevit, inſtruxit communivit; item poteſtas facinoroſos tradendi ſatanæ, ligandi, ſolvendi, quam verbis expreſſis Chriſtus tradidit. Ad ſolos Apoſtolos tanquam Legatos & Doctores extraordinarios locutus fuit Chriſtus: his ſolis poteſtatem ligandi ſolvendique tradidit, quin vel verbulo indigitaverit, hanc poteſtatem tranſituram ad alios Doctores. Et quoniam illa dona ſupernaturalia jamjam deſierunt in Eccleſia, deſiit quoque munus *legationis* ſolis Apoſtolis commiſſum. Longe aliter diſcurrendum de munere docendi: cum enim iſtud ſit oppido neceſſarium ad conſervandam Religionem Chriſtianam, inviolabiliter quoque ſtare debet in Eccleſia, & perdurare

(e) Hanc doctrinam fuſius tradit Moshemius in Inſtitut. Hiſt. Chriſt. Sæc. I. part. II. §. III. ubi inter alia ſic habet: *Succeſſerunt quidem ſequentium ætatum Doctores Apoſtolis. Verum certa ratione non ſimpliciter & abſolute. Duo nempe munera in Apoſtolis ſunt diſtinquenda, munus Doctoris, & munus Legati extraordinarii ſumma cum poteſtate divinitus miſſi. Illud quidem munus ad poſteros derivatum eſt, non item hoc.* Et allgemeines Kirchen-Recht pag. 224. Die Stellen des neuen Teſtaments, in welchen wir alſo die Apoſtel

Hæc doctrina nullum habet fundamentum.

Verum enim vero, quis non videt hanc doctrinam omni fundamento ſolido eſſe deſtitutam? ubinam inprimis ullum fundamentum in Scripturis ita ſubtiliter diſtinquendi? ubinam aliquod veſtigium in traditione & tota retroacta antiquitate? Usque nunc ſane Pontifices & Epiſcopi munere legatorum deſuncti ſunt, & non tantum munus Doctorum in doctrina ſana tradenda, ſed etiam legatorum in regenda Eccleſia adimpleverunt. Ex propria Moshemii & Pfaffii confeſſione munus docendi eſt neceſſarium, illudque vel continua ſucceſſione vel miſſione univerſali per Chriſtum, ſicut ait Pfaffius infra citandus (f) in Doctores transfertur, quare non etiam munus dirigendi, regendique Eccleſiam? utique inſtituit Chriſtus Eccleſiam indefectibilem, perpetuo duraturam: qua arte ſtabit immota religio, firma conſiſtet Eccleſia, ſi nemo ſit, qui eam poteſtate a Chriſto data dirigat, regat, eidemque ſaluberrimis legibus proſpiciat: ſi nemo ſit, qui poteſtatem ligandi ſolvendique, plectendi facinoroſos, legesque ferendi habeat? Quam parum ſine Doctoribus doctrina ſana religionis, tam parum ſine legislatoribus, & directoribus pax, tranquillitas, & felicitas Eccleſiæ conſervari, ſalva & incolumis ſtare poteſt, ut adeo utrumque munus & docendi & dirigendi ejusdem eſſe neceſſitatis videatur. Anne fortaſſis toti cætui iſtud munus deferunt? Sed undenam probabit cœtus ſuam

Munus regendi æque eſt neceſſarium ac munus docendi in Eccleſia.

Apoſtel vor ſich, das iſt ohne Zuziehung der Gemeinde handeln ſehen, ſtellen uns ſie als Geſetzgeber im Namen des HErrn dar. Die andere Fälle aber, wo die Apoſtel mit der Gemeinde gemeinſchaftlich bey Beſtellung neuer Lehrer, bey entſtandenen neuen Streitigkeiten zu Werke gegangen, ſolten ein Muſter abgeben, wie die Gemeinden künftig ſolten regieret werden, wenn keine auserordentliche Bothen GOttes in der Kirche vorhanden wären.

(f) Rem hanc clarius dilucidat Pfaffius von dem Urſprung des Kirchen-Rechts erſten Capite pag. 10. Will man aber wiſſen, wie man erkennen könne, ob GOtt dieſe oder iene geſaudt, ſo wird Paulus antworten, daß man einen jeden aus ſeinen Gnaden-Gaben beurtheilen müſſe, als der in oben angeführtem Capitel 11 ſonderheit von der verſchiedenen Austheilung der göttlichen Gnaden-Gaben handelt. Epheſ. IV. Item Act. V. Da nun alſo die Gnaden-Gaben und Aemter der Apoſtel, der Evangeliſten, und Propheten itzo faſt ſchon aufgehöret, ſo muß doch das letztere Amt der Lehrer feſt ſtehen bleiben, da ohne ſelbiges die Kirche ſelbſt nicht bleiben und beſtehen kann. Es ſendet demnach Chriſtus auch noch heut zu Tage Leute, die das Amt der Lehrer in der Kirche verwalten, und zwar durch eine allgemeine Sendung, welche ſich durch die Darreichung der Gnaden-Gaben, ingleichem bey dem göttlichen Seegen in ihrem Predig-Amt zeiget und darſtellet.

ſuam miſſionem? ubi ſigna characteriſtica legationis, ubi dona extraordinaria miraculorum, prophetiæ, linquarum &c. in plebe? Et quis jus dirigendi, præcipue conſtituendi Doctores & reſpective legislatores in cœtum tranſtulit? num Chriſtus? ſed utique ipſe vocavit Apoſtolos vocatione ſingulari: Paulum & Barnabam ad opus, ad quod ipſos aſſumpſerat, per Spiritum ſanctum ſegregavit (g): ſolum Mathiam per electionem non ipſius plebis, ſed *per ſortem* eligi voluit (h)? Num Apoſtoli? ſed utique Paulus non plebi, ſed Tito dedit poteſtatem corrigendi, & conſtituendi presbyteros per civitates (i), unaque exhortandi, & arguendi, & quidem cum imperio (k)? En, quomodo hi Doctores ſe ipſos feriant!

Apoſtoli donis ſupernaturalibus indiguerunt potius ad docendum, quam regendum.

Veniamus jam ad illa dona extraordinaria Apoſtolis uberrime communicata. Quærere liceat, an non Apoſtoli hiſce donis extraordinariis indiguerint potius ad erudiendam plebem, prædicandum Evangelium, & doctrinas ſuas ſignis & prodigiis confirmandas, quam ad regendam, inſtruendam, & gubernandam Eccleſiam? prædicabant Apoſtoli Chriſtum Crucifixum, qui teſte Apoſtolo *Judæis* erat *ſcandalum, gentilibus autem ſtultitia* (l): prædicabant doctrinas novas, ſublimes, inſolitas, duras & aſperas, omni intellectu humano ſubliniores: quis jam Apoſtolis unquam fidem adhibuiſſet, niſi ſuam doctrinam miraculis & prodigiis confirmaſſent? quapropter *prædicabant ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis* (m). Quod ſi ergo *munus docendi* usque nunc perduravit in Eccleſia, & vel continua ſucceſſione, prout docere videtur Moshemius (n) vel miſſione generali, ut ait Pfaffius (o) in Miniſtros Eccleſiæ tranſit, quamvis

B 3 illa

(g) *Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos*, dicit Spiritus S., & per illum Chriſtus Act. 13. v. 2.

(h) *Cecidit ſors ſuper Matthiam.* Act. 1. v. 26.

(i) *Hujus rei gratia te reliqui Cretæ, ut ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per civitates Epiſcopos.* Ad Tit. 1. v. 5.

(k) *Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio.* Ibid. v. 15.

(l) 1. Cor. 1. v. 23. (m) Marci 16. v. 20.

(n) Die Apoſtel waren Lehrer, aber auch zugleich auſſerordentliche Geſandten GOttes. Jenes oder das Lehr-Amt iſt auf ihre Nachfolger gekommen, nicht aber das letztere. pag. 222.

(o) Es ſendet demnach Chriſtus auch noch heut zu Tage Leute, die das Amt der Lehrer in der Kirche verwalten, und zwar durch eine allgemeine Sendung, welche ſich durch

illa dona extraordinaria, gratiæ ſpeciales, prodigia & miracula eſſe deſierint: quare non munus legationis tranſeat in ſucceſſores Apoſtolorum? cum illa dona potius ad munus docendi, quam dirigendi, regendi, & gubernandi ex dictis pertinuerint. Nempe erant illa dona ab initio neceſſaria ad probandam *Miſſionem*, confirmandam doctrinam Chriſtianam, utpote novam, inſolitam, ſublimem, hominis genio & ingenio contrariam. Poſtquam vero de veritate Religionis Chriſtianæ aliunde convicti ſumus, jamque hæc firmiſſimas egit radices, atque in proceram arborem excrevit, hæc dona haud amplius abſolute neceſſaria eſſe videntur.

Authores novarum ſectarum ſuam miſſionem probare non poſſunt.

Edicant jam nobis Proteſtantes, quibus ſignis Authores ſuarum ſectarum ſuam miſſionem, quæ ſane extraordinaria videtur, probaverint; quibus ſignis Cœtus proteſtantici, penes quos ex illorum principiis reſident jura collegialia in ordine ad dirigendam Eccleſiam neceſſaria; vel poſt pacem Weſtphalicam Principes, in quos ſua jura collegialia tranſtulerunt, ſuam miſſionem probare valeant.

Proteſtantes in maximas rediguntur anguſtias.

Verum ad hæc reponent fortaſſis Sectarii, Apoſtolos etiam qua Doctores fuiſſe miſſos miſſione extraordinaria & ſpeciali; non miſſione ordinaria, qualiter hodie mittuntur Miniſtri verbi divini, vel potius a cœtu eliguntur. Hæc exceptio ſpectat quæſtionem de ſucceſſione Pontificum & Epiſcoporum in Eccleſia, circa quam ad alibi dicta lectorem remittimus(p). Interim ex his facile quisque animadvertet, in quas anguſtias redigantur Acatholici, ad quas ſubtilitates & diſtinctiunculas confugere, quomodo torquere ſcripturam, quam exoticas excogitare interpretationes debeant, ut ſuum Syſtema lubricis profecto innixum fundamentis ſuſtentare queant. Volentes nolentes debent admittere ſucceſſionem qualemcunque in munere prædicandi: & quare non in munere legationis, dirigendi, ordinandi, ferendi leges? ubinam Apoſtoli hæc duo munia in Epiſcopis & Presbyteris a ſe conſtitutis ſepararunt? ubinam poteſtas conſtituendi Presbyteros & Doctores in plebem translata legitur? nonne Paulus hanc poteſtatem commiſiſſe Tito legitur (q)? num in electione Matthiæ? Sed, uti dictum, illa electio fuit per ſortem (r). Num in electione ſeptem Diaconorum? Verum quia illi Diaconi

durch die Darreichung der Gnaden-Gaben in ihrem Predigt-Amt zeiget, und darſtellet. Pfaffius von dem Urſprung ꝛc. pag. 10.

(p) Vid. Quæſt. de Pontifice Cap. I.

(q) Ad Tit. 1. v. 4.

(r) *Cecidit ſors ſuper Matthiam.* Act. 1. v. 26.

coni ex opinione horum Doctorum non ad munus ſacrum, ſed ad ſervitium menſale fuerunt aſſumpti, ex hoc facto nihil prorſus probare poſſunt (s)? Plura huc ſpectantia relinquimus Theologis.

Tres celebriores Doctores Proteſtantici & eorum doctrinæ examinantur.

Tres tamen Doctores Proteſtanticos, quorum doctrinæ nempe majoris ponderis eſſe nobis videbantur, modeſte adhuc caſtigandos ſelegimus, Juſtum Henningium Boehmerum, Matthæum Pfaffium, & Georgium Pertſchium, quorum primus id argumenti genus ferme in omnibus ſuis operibus, ſingulariter in Diſſertationibus Juris Eccleſiaſtici ad Plinium ſecundum fuſius tractat (t). Præcipua doctrinæ Boehmerianæ capita in ſequentibus conſiſtunt. Docet primo, quod Chriſtus nullam Rempublicam, ſed ſimplicem Cœtum, ſeu Societatem æqualem inſtituerit; Secundo, quod ad hunc cœtum homines non vi, non ſuppliciis intrare coegerit, ſed prædicando invitaverit, exhortando ſtimulaverit; Tertio, quod quosdam ſibi diſcipulos ſelegerit, eosque veluti Speculatores, Superintendentes, Doctores, non vero tanquam Legislatores, Rectores quemdam Principatum & Imperium exercentes conſtituerit; Quarto, quod neque Chriſtus, neque Apoſtoli ullam legem proprie talem ad regendam Rempublicam ordinatam tulerint. Quinto quod Homines libere in hunc Cœtum coierint, mutuis pactis ſe coadunaverint: Et cum nulla Societas ſine ordine, ſine directione, ſine regulis conſiſtere valeat, ſibi ipſis quamdam *diſciplinam*, quam *confœderatam* vocat, eamque duplicem nempe *informatricem* & *caſtigatricem* mutuo conſenſu, & unanimi voluntate præſcripſerint (u).

Doctrina Boehmeri excutitur.

Argumenta Boehmeri.

Jam quibus argumentis hæc probent citati DD. Boehmerus præcipue, videamus, & quæ in compendio ſimpliciter recenſuimus, enucleatius expendamus: Inprimis quidem, ſi ad originem Eccleſiæ reſpiciamus, nulla ratione probari poteſt, quod Chriſtus Rempublicam ſeparatam inſtituere voluerit: Ecquid enim Chriſto facilius fuiſſet, quam ſe & cœtum ſuum noviter congregatum, ſibique unitum a Synagoga ſeparare? Verum tantum hoc non fecit, quin potius ipſe leges, ritus & cæremonias Synagogæ obſervaverit, easque a ſuis diſcipulis obſervari

Negat quod Chriſtus inſtituerit Rempublicam.

(s) *Conſiderate ergo fratres viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto, & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus:* nempe ad ſervitium menſale. Act. VI. v. 3.

(t) Diſſert. 3. de Confœd. Diſcip. Pfaffius: Urſprung des Kirchen-Rechts: Bertſchius: Kurze Hiſtorie des Canoniſchen und Kirchen-Rechts.

(u) Vid. Matth. 9. 12. 21. 26. Marci 1. 3. 6. prout citat Pfaffius loc. cit. cap. 1.

Digitized by Google

ſervari voluerit (x). Equidem vocavit Chriſtus vocatione ſingulari duodecim Apoſtolos, & ſeptuaginta diſcipulos: Verum hac ratione quid aliud egit, niſi quod exemplum Prophetarum ac Doctorum Synagogæ ſecutus fuerit? Et num illis poteſtatem quamdam imperii conceſſiſſe legitur? neutiquam: ſimplici mandato officium prædicandi ipſis injunxit (y); cæteros vero fideles in quamdam Societatem liberam non vi, non armis, non ſuppliciis, ſed unice in prædicatione Verbi ſui, in vinculis charitatis & manſuetudinis vocavit, ſibique coadunavit. Huic ſuo cœtui an vel ullam legem proprie talem ad ordinandam Rempublicam præſcripſiſſe, vel ullum imperii actum in ſuos fideles exercuiſſe probari valet? quidquid Chriſtus docuit, & conſtituit, id unice ad informandos mores, ad inſtruendos fideles in doctrina fidei & morum collimavit. Aliud præceptum, quod ad ordinandam diſciplinam externam Eccleſiæ, ad ritus & cæremonias in exercitio religionis obſervandos pertineret, non habemus præter præceptum *Baptiſmi*, quo ſuos fideles nomen ſuum Chriſtiano Cœtui dare volentes initiari voluit, quin tamen Baptiſmum ipſis obtrudere voluerit (z); & præceptum *Cœnæ*, quam in memoriam ſuæ Paſſionis & mortis, & quidem ſecundum ritus Moſaicos in celebratione Paſchatis obſervandos manducari voluit (a). Et nunquid ipſi DD. Catholici docent, quod Salvator præter præcepta moralia, & Sacramentorum aliam legem non tulerit, ſed determinationem legum cæremonialium Apoſtolis & Eccleſiæ reliquerit?

Negat quod aliud dederit præceptum præter præceptum baptiſmi & cœnæ.

Aut fortaſſis in poteſtate Clavium ligandi, ſolvendi, remittendi peccata, ejiciendi, excommunicandi, proſcribendi facinoroſos quemdam dominatum, poteſtatem Imperii, ferendi leges, regendi, jus dicendi quærent Catholici? ſed quem latere poſſunt diverſiſſimæ horum textuum interpretationes, quarum plures affert Joan. Seldenus (b). Et quidem ſi loquamur de poteſtate Clavium, hæc vel ampliorem quamdam poteſtatem (c), vel poteſtatem aperiendi januam Eccleſiæ per præ-

Hæc poteſtas non eſt quærenda in poteſtate clavium.

Poteſtas clavium varie exponitur.

(x) Vid. idem Author ubi plurima Script. loca allegat.

(y) Matth. 28. *Prædicate Evangelium* &c.

(z) Joan. 3. v. 22. Matth. 28. v. 19.

(a) Matth. 26. & ſeq.

(b) De Syned. ult. Jud. lib. 1. cap. 9.

(c) Sic Apocal. 1. v. 18. ſit mentio de clavibus mortis & inferni: *& habeo claves mortis & inferni.* Apocal. 3. v. 7. *qui habet clavem David; qui aperit, &*

Digitized by Google

prædicationem Verbi divini, & adminiſtrationem Sacramentorum (d); eamque claudendi illis, qui foris ſunt, & nondum ſuum nomen cœtui Chriſtianorum conſecrarunt (e); vel poteſtatem aliquam permittendi, prohibendi, conſtituendi diſciplinam, determinandi ea, quæ ſunt licita, vel illicita, decidendi dubia, explicandi Myſteria ſignificat: qualem ſenſum verbis Chriſti non modo Doctores Acatholici, ſed etiam Catholici Joannes Morinus attribuunt (f). Cur autem hanc poteſtatem ſacer Evangeliſta per claves exprimere voluerit, ratio dari poſſet, quod apud Hebræos moris fuerit, ut Doctoribus manum imponerent, librum Pentateuchi una cum clave in manus traderent, hacque ratione ſignificarent, penes Doctores eſſe poteſtatem aperiendi myſteria legis, ſolvendi dubia, determinandi ea, quæ ſunt licita vel illicita, prout explicat Jacob Baſnage (g). Accedit opinio Moshemii docentis, in his verbis agi de dono Miraculorum Apoſtolis communicato, ita, ut *ligare* idem ſignificet, ac facinoroſum ob ſua ſcelera punire & plectere variis morbis & infirmitatibus; *ſolvere* autem eundem ab his liberare (h). Longe majoribus difficultatibus obnoxia eſt poteſtas excommunicandi, proſcribendi, ejiciendi & eliminandi facinoroſos, quam Catholici ſe inveniſſe exiſtimant loc. cit. (i). Sed quis neſcit opinionem doctiſſimorum virorum exiſtimantium, loco citato ne quidem agi de excommunicatione? Explicat nempe Salvator præceptum de correptione fraterna, quod habetur Levit. 17. oſtenditque, quanta cum moderatione agendum ſit cum fratre peccante, ut ad ſanam mentem redeat: Primo itaque

& nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Apocal. 9. v. 1. *& data eſt ei clavis putei abyſſi.*

(d) Luc. 11. v. 52. *Væ vobis Legisperitis, quia tuliſtis clavem ſcientiæ.*

(e) Pfaffius pag. 18.

(f) Comment. Hiſtor. de Admin. Sacram. Pœnit. lib. 1. cap. 8. & lib. 4. cap. 23.

(g) Hiſtoire de Juifs T. 6. cap. 5. §. 15.

(h) Allgemeines Kirchen-Recht, Hauptſt. II. pag. 226. Um den Schluß zu verſtehen, iſt hier zu merken, daß der Author die Stelle Matth. 16. v. 19. von den Wunder-Gaben erkläre. Binden heiſſet einen Gottloſen wegen ſeiner Gottloſigkeit durch Unglück und Krankheiten ſtrafen. Löſen jemand von dem Unglück und Krankheiten, ſo ihm GOtt wegen ſeinen Sünden zugeſchicket hat, befreyen. Vid. ulterius §. 20.

(i) Joan. 6. v. 58.

Digitized by Google

itaque requirit correptionem fraternam, quam ſi fruſtraneam eſſe læſus animadvertat, ſubſequi debet correptio in præſentia duorum vel trium teſtium: hæc ſi itidem nullum effectum habeat, tandem publice arguendus eſt in conſpectu multorum, ſeu cujusdam cœtus; neutiquam Eccleſiæ, prout nomen Eccleſiæ hodie accipimus: tum quod nomen Eccleſiæ ex ſua primæva ſignificatione nonniſi cœtum ſignificet (k): tum quod illo tempore, quo Salvator hoc præceptum dedit, nondum illum, quem hodie habet ſenſum, habuerit, ac determinate *cœtum fidelium cultus divini gratia congregatum* ſignificaverit. Et qua ratione ex verbis illis: *Sit tibi velut Ethnicus & Publicanus*, excommunicatio extorqueri & extundi valeat? cum utique Ethnicos Judæi eo ipſo, quod Synagogæ nomen non dederint, nequidem excommunicare potuerint; Publicanos vero proprie nunquam excommunicaverint, ſed ſolummodo commercium familiare cum ipſis evitaverint, quo intuitu Phariſæi Chriſtum redarguebant, quod cum Publicanis familiarius haberet commercium (l). Quocirca loco citato ſola familiaritas particularis; neutiquam communio publica, & communis cum effectibus ſacris & civilibus conjuncta interdicitur. Et quare Chriſtus loc. cit inquit: *Sit tibi velut Ethnicus, & Publicanus*? quare non Eccleſiæ? Id ſane dicere debuiſſet Chriſtus, ſi Eccleſiæ poteſtatem excommunicandi tradere voluiſſet. Accedit, quod Chriſtus ad excommunicationem Judaicam alludere videatur, quæ longe alia fuit, quam eſt hodierna in uſu Eccleſiæ: apud Judæos tria Excommunicationum erant genera: poteſtas excommunicandi erat penes privatos, Rabbinos, & Synedrion, excommunicationes illæ longe alios habebant effectus, quam hodiernæ, tum ſpirituales, tum civiles, prout fuſius oſtendit doctiſſimus Joannes Morinus (m).

Exponitur textus: ſit tibi velut Ethnicus.

Negat, quod Apoſtoli acceperint poteſtatem legislatoriam.

Ad Apoſtolos veniamus: ubinam, quærere inprimis liceat, Chriſtus ſuis Apoſtolis poteſtatem conſtituendi & regendi Rempublicam, ferendi leges, & exercendi imperium dediſſe legitur? an majorem fortaſſis dedit, quam ipſe exercuit? id nemo dixerit: cum ipſe dicat: *Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto vos* (n). Illa poteſtas *ligandi, ſolvendi, remittendi peccata, excommunicandi* jam in antea dictis eſt exploſa: aut certe ita obſcure eſt conceſſa, ut de ea jure optimo propter obſcuritatem verborum, interpretationes virorum ſapientiſſimorum dubitare liceat,

(k) Prout alibi oſtendimus Quæſt. I. de Jur. Can. Cap. I. §. I.
(l) Matth. 9. v. 10. (m) Loco ſupra citato.
(n) Joan. 6. v. 58.

Digitized by Google

ceat, & hoc ipſo inter dogmata fidei recenſeri nequeat (o). Aut forte tallis illam extundent, & violenter extorquebunt ex famoſa illa traditione, qua Paulus Corinthium inceſtuoſum Satanæ tradidit (p)? Verum ſupernaturali quadam virtute & poteſtate extraordinaria officio Apoſtolico annexa id factum eſſe, neque illam traditionem vim excommunicationis habuiſſe, ſed potius inceſtuoſum Satanæ corporaliter cruciandum fuiſſe traditum luculentis demonſtratum manet argumentis (q). Aut unde oſtendi valet, quod Apoſtoli vel unicam legem ad Rempublicam gubernandam neceſſariam tulerint? fecerunt ordinationes plures ad cultum divinum debite exercendum, ad ordinandam diſciplinam eccleſiaſticam, ad informandos mores, ad dirigendas actiones in viam ſalutis æternæ tam utiles quam neceſſarias: ſed nullibi legitur, quod vel unicum Imperii actum exercuerint. Si totam Scripturam, Actus Apoſtolorum, Epiſtolas Pauli percurramus, aliud vix legimus, quam quod baptizaverint (r), prædicaverint (s), manus impoſuerint (t), ritus & ceremonias Judaicas tam ipſi obſervaverint, quam a fidelibus obſervari permiſerint (u), eas poſtea abrogaverint (x) conventus cum cæteris fidelibus celebraverint (y) ad frangendum panem convenerint (z), convivia charitatis, vulgo Agapas inſtituerint (a) varias Epiſtolas

Explicatur traditio Satanæ.

Apoſtoli nullam legem tuliſſe leguntur.

C 2

(o) Eſt enim doctrina Catholica, quod ea ſolum tanquam dogmata fidei declarari valeant, quæ vel in Scriptura clara; vel traditione certa continentur.

(p) 1. Cor. 5.

(q) Vid. Samuel Baſnag. in Annal. Polit. Eccleſ. Tom. 2. Diſſert. 1. ubi oſtendit, nullibi in S. Script. per traditionem Satanæ ſignificari Excommunicationem, neque illam effectus Excommunicationis poſt ſe trahere, neque importare actum Juriſdictionis ordinariæ, ſed poteſtatis extraordinariæ Apoſtolis conceſſæ.

(r) Matth. 28. v. 29. Act. 2. v. 38. 41. Item Act. 8. v. 12. 16. 36. & ſeq.

(s) Matth. 19. & alibi paſſim.

(t) Act. 6. v. 6. Act. 9. v. 17. Act. 8. v. 17. dum nempe vel confirmabant, vel ordinabant.

(u) 1. Cor. 9. Act. 2. v. 46. cap. 3. v. 1. cap. 5. v. 12.

(x) Act. 15. (y) Act. 15.

(z) Act. 1. Act. 6. Act. 20 v. 7.

(a) 1. Cor. 11. erant nempe convivia Charitatis, quæ poſt participatam Euchariſtiam in Eccleſiis erant inſtituta, de quibus vid. Cabaſſut. in Not. Eccleſ. pag. 34.

Digitized by Google

las ad Eccleſias ſcripſerint (b) ſuis exhortationibus, monitionibus fideles in fide, charitate, cæterisque virtutibus conſervare laboraverint (c).

De confœderata diſciplina.

Atque hic delabimur ad confœderatam illam Diſciplinam a Boehmero tantopere eum potiſſimum in finem jactitatam, ut Rempublicam eliminet, & Apoſtolos, illorumque Succeſſores ſuo imperio dejiciat.

Fuit duplex, directrix & caſtigatrix.

Jam ſupra monuimus, quod haud ſecus in cœtibus & collegiis neceſſarius ſit quidam ordo, neceſſaria quædam diſciplina *directrix* actionum, & *caſtigatrix* criminum & facinorum, quam in Republica majori quacunque ſumma quædam poteſtas regendi, ferendi leges cum imperio & jure animadvertendi in facinoroſos, delinquentes coercendi, inobedientes & refractarios intra limites conſervandi, ac ſeditioſos proſcribendi conjuncta. Sed quis ordinem illum, diſciplinam illam mutuo conſenſu receptam, præcepta illa, quibus diriguntur actiones, informantur mores, ordo rerum agendarum præſcribitur, plectuntur transgreſſores, & non nunquam e Collegiis proſcribuntur, eliminantur, leges, aut actus imperii dixerit? Et quoniam Chriſtus ſuam Eccleſiam unice inſtituit, ut fideles in ea congregati in doctrina & veritate fidei ambularent, vitam illibatam agerent, ſe moresque ſuos ad normam ſui Salvatoris exactiſſime componerent, profecto omnia ſua præcepta eo unice direxit, ac per ſuos Apoſtolos dirigi voluit, ut talis morum diſciplina *directrix*, ac *caſtigatrix* in omnibus Eccleſiis conſervaretur.

Non fuit neceſſaria poteſtas imperii ſed correctio & inſpectio.

Porro ad hunc finem conſequendum utique non opus erat ſeveritate legum, poteſtate Imperii, violentis ſuppliciis, aliisque remediis exorbitantibus ad conſervandam tranquillitatem & ſecuritatem publicam neceſſariis. Itaque ut hunc finem eo facilius & felicius conſequeretur optimus Salvator, Epiſcopos & Presbyteros inſtitui voluit, non ut imperium exercerent, ſed ut eſſent obſervatores morum, correctores vitiorum, Inſpectores vitæ eorum, qui ſibi concrediti erant (d). Huc collineabant quotidianæ adhortationes in cœtibus & Eccleſiis; huc Epiſtolæ Apoſtolorum ad Fideles ſuos directæ, quorum unicus ſcopus & finis principalis fuit non facere eruditos, ſed pios & in veritate ambulantes: utpote in quo unica ratio Chriſtianiſmi conſiſtebat. Et en *Diſciplinam Informatricem!*

De diſciplina caſtigatrice.

Fu. neceſſaria, & quare?

Idem dicendum de *Diſciplina Caſtigatrice* eo ex capite ſummopere neceſſaria, ut in cœtu Chriſtiano Socii in ſuo officio continerentur, & ipſa

(b) Vid. Epiſt. Pauli. (c) Ibid.

(d) Boehm. in cit. Diſſert. §. II. & III.

ipſa Societas a fœce hominum facinoroſorum purgaretur. Duplicem hujus rationem aſſignat Boehmerus: Inprimis enim infinitis obtrectationibus erant obnoxii primi Chriſtiani, ita ut vix aliquod ſcelus excogitari poſſit, quod a Gentilibus non fuit ipſis imputatum (e). Dein factum eſt, ut paulatim homines peſſimi & facinoroſi ſine cordis & mentis mutatione ſeſe cœtibus fidelium adjungerent, ex quorum converſatione & moribus non tantum depravatio totius corporis metuenda erat, ut Paulus teſtatur 1. Cor. 5. v. 6. ſed præterea etiam calumniæ gentilium in Chriſtianos quotidie ingraveſcebant, Chriſtiani nominis gloria obfuſcabatur, & incrementa fidei labefactabantur. Ut itaque Chriſtiani ab omni labe, quantum fieri poſſet, eſſent immunes, ut cœtus fidelium a ſceleſtis hominibus purgaretur, ſeveritatem quamdam diſciplinarem ſeu caſtigatricem aſſumere placuit: quatenus illi, qui vitam ſuam ad præcepta Chriſti componere recuſarent, a cœtu exeſſe juberentur; excluſi vero, poſtquam fuere excluſi, ægre denuo reciperentur, niſi emendatæ vitæ apertiſſima darent teſtimonia. Inde conſectarium eſt, in duobus potiſſimum Diſciplinam illam caſtigatricem conſtitiſſe, nempe in *ejectione impiorum a cætu fidelium*; & *pænitentia publica* ab Eccleſia libere mutuo conſenſu recepta (f): Illa erat ſpecies quædam *Excommunicationis* (g); hæc *Pænitentiæ* in genere conſideratæ: neutra ex poteſtate Clavium, ſed ex mutuo fidelium conſenſu ampliorem quamdam poteſtatem directivam in Epiſcopos transferentium ſuum ortum traxit. Inde autem quis poteſtatem imperativam, & legiſlativam inferet? Id ſi quis inferre velit, omnia Collegia, Cœtus, & Societates in Rempublicam transmutabuntur: omnis proſcriptio, & excluſio

In duobus conſiſtebat, in ejectione impiorum, & in pænitentia publica.

(e) Ibid. §. 4. & 5.

(f) Eſt ergo diſcrimen inter Excommunicationem, & pœnitentiam publicam in eo, quod Excommunicatio antiqua meram ferme denegationem communionis importaret; Pœnitentia vero publica homines per multum temporis in operibus etiam rigidiſſimis juxta diverſos gradus pœnitentiam per plures vel pauciores annos exercuerit: atque huic pœnitentiæ fuere ſubjecti delinquentes propter varia crimina hæreſis, carnis &c. de quo vid. Joan. Morinus de Adminiſt. Sacram Pœnitentiæ. Plura exempla ejectionis & excommunicationis ex Sæculo ſecundo & ſequentibus affert Boehmerus. Naturam, effectus antiquioris Excommunicationis exponere non vacat. Vid. cit. Morinus, Van Eſpen, Boehmer ad Tit. de ſent. Excom.

(g) Cit. Author loc. cit. §. 43.

cluſio a cœtu quocunque actus erit Imperii, id quod nemo ſalvis Juris principiis affirmare auſus fuerit (h).

Utraque diſciplina fuit confœderata. Reliquum eſt, ut utramque hanc diſciplinam fuiſſe *confœderatam* mutuo conſilio, pacto, & Sacramento inſtitutam, receptam, ac ſtabilitam demonſtretur: id quod ſine difficultate, & tanto facilius ſe demonſtraturum confidit Boehmerus, quanto evidentioribus argumentis ſe demonſtraſſe exiſtimat, quod Chriſtus Dominus Rempublicam quamdam in ſua Eccleſia non inſtituerit, ſuosque Apoſtolos & Diſcipulos ab omni dominatu ac imperio quam alieniſſimos eſſe voluerit: Hoc enim ſemel dato neceſſarium eſt, ut dicamus, quod Societates primorum Chriſtianorum fuerint æquales: ſuppoſita vero Eccleſiarum æqualitate & libertate utique non aliter Diſciplinæ eccleſiaſticæ ratio conſtitui, & recipi poterat, quam unanimi omnium conſenſu, pacto mutuo, & confœderatione reciproca: in eo quippe eſt diverſitas Societatum inæqualium & æqualium, quod in prioribus dentur imperantes & obedientes; in poſterioribus ſinguli ſint veluti coimperantes: ita tamen ut ex his quosdam majori authoritate quadam ſine imperio tamen inſtrui oporteat, quatenus in hac ſocietate negotia dirigant, proponenda proponant, vota colligant, votum informativum habeant, ad cœtum referant, & ſint veluti Directores negotiorum, & Executores mandatorum: atque tales fuiſſe videntur Apoſtoli, & ſunt hodie illorum Succeſſores.

Et quare?

Demonſtratur æqualitas Societatis Chriſtianæ. Atque hanc æqualitatem ipſa rerum argumenta ex mente Boehmeri evidenter demonſtrant: quidquid enim egerunt, & ſtatuerunt Apoſtoli, conſilio & ſuffragio communi factum eſſe legimus: quamquam enim Apoſtoli maxima authoritate pollerent in Eccleſiis, adeo ut ipſorum placita avidiſſime reciperentur, noluere tamen hac abuti, & pro imperio cum fidelibus agere. Quid facilius fuiſſet Apoſtolis, quam ſibi in locum Judæ Collegam ſufficere, aut oborto murmure græcorum Miniſtros menſæ in locum fœminarum ſubſtituere? utrumque negotium communi fidelium ſuffragio & conſenſu in Comitiis Jeroſolymis congregatis expediendum eſſe exiſtimarunt: Judæ quidem Matthiam per ſortem; fœminis ſeptem Diaconos ſuffragante populo ſubſtituerunt (i). Quodſi poteſtas regendi Eccleſiam, ferendi leges, decidendi cauſas, determinandi credenda, ordinandi diſciplinam ad ſolos pertinuit Epiſcopos

Ex Synodis Apoſtolicis.

(h) Quia tali modo nullum erit diſcrimen inter Rempublicam, & Societatem qualemcunque; inter Civitatem, & Cœtum ſimplicem.

(i) Act. 1. v. 15. & Act. 6. v. 1. & ſeq.

ſcopos, ad quid in rebus non modo diſciplinaribus, ſed etiam Dogmaticis in conſilium vocarunt plebem & populum? Quæ Apoſtolorum tempore viguit controverſia maximi ponderis, ea ſane fuit illa de obſervandis ritibus Judaicis, & abroganda legalium obſervantia (k). Exordium ſumpſit hæc quæſtio in Eccleſia Antiochena, ubi Fratres quidam ex Judæa digreſſi docebant, Fratres Antiochenos non poſſe ſalvos fieri, niſi Moſaico ritu circumciderentur. Itaque placuit Eccleſiæ Antiochenæ pro dirimenda controverſia Paulum & Barnabam ad Apoſtolos & Seniores Jeroſolymam ablegare. Hi ergo congregato Concilio controverſiam diremerunt, legalium obſervantiam ſuſtulerunt, ac poſtea viros ſelectos una cum Paulo & Barnaba datis literis miſerunt ad Fratres Antiochiæ, Syriæ & Lybiæ degentes (l). Hæ circumſtantiæ ſi rite expendantur, quid aliud oſtendunt, niſi communi totius Eccleſiæ Antiochenæ conſenſu Paulum & Barnabam fuiſſe ablegates, communi conſilio controverſiam deciſam, decretum Concilii ab omnibus fratribus ad Fratres cæteros Antiochiam transmiſſum, & hoc ipſo communionem Regiminis inter Apoſtolos & plebem viguiſſe, atque hac ratione plebem in participium poteſtatis Eccleſiaſticæ veniſſe. Quid nomen *Fraternitatis* (m) quo inter ſe utebantur primi Chriſtiani, quid communis appellatio *Fratrum*, quærit Bœhmerus, aliud ſignificat, quam libertatem & æqualitatem Eccleſiarum inter ſe communicantium, & communi Conſilio negotia ſeu ad fidem ſeu ad Diſciplinam ſpectantia agitantium? quid inſcriptio *literarum Apoſtolicarum*, quam adhibebant Apoſtoli in ſuis Epiſtolis, quas non ad Epiſcopos & Presbyteros, ſed ad ipſas *Eccleſias* ſcribere non dubitarunt (n): quid *literæ formatæ*, quibus Eccleſiæ orbis Catholici ferme omnes inter ſe communicabant (o)? Quid miſſio *Eulogiarum* (p)? quid convocatio plebis in Electionibus Epiſco-

Ex appellatione Fratrum.

Ex inſcriptione literarum Apoſtolicarum.

Ex literis formatis & Eulogiis.

(k) Act. 15. (l) Loc. cit.

(m) Act. 16. & 2. Cor. Paulus multorum *Fratrum* meminit, qui Apoſtoli Eccleſiarum fuere: & ad Philippenſes ſcribens Epaphroditum *Fratrem & Commilitonem* vocat.

(n) Sic Paulus ad Philippenſes ſcribens ſuam Epiſtolam his verbis exorditur: *Paulus & Timotheus ſervi JEſu Chriſti omnibus Sanctis in Chriſto JEſu, qui ſunt Philippis, nec non Epiſcopis & Diaconis.* Vid. etiam 1. Cor. 5. & 2. Cor. 2.

(o) De his literis formatis, earum multiplicitate, & authoritate vid. Cabaſſut. in ſpecial. Diſſert.

(p) Idem Author de Eulogiis.

Digitized by Google

piſcoporum, in ordinatione Clericorum? profecto ex hac perfectiſſima communione, modoque agendi nunquid confœderata Diſciplina invictis demonſtrata manet argumentis (q)?

Refutantur argumenta Sectariorum.

Utuntur amphibologiis, formulis inuſitatis & novis.

Hæc & his ſimilia argumenta Bœhmerus, Pfaffius, & Pertſchius, agglomerat (r), quibus magna ex parte ſatisfecimus in noſtra Quæſtione *de Statu Eccleſiæ* (s), ubi Amphibologias, ac ſiniſtros conceptus arbitrarie a DD. contrariantibus aſſumptos expoſuimus. Et quis non jure optimo illis exprobret, quod novis principiis ex jure naturæ violenter extortis, formulis loquendi antea inuſitatis, ſubtilitatibus Sophiſticis rem Catholicam adeo turbent, novos Reipublicæ, Regiminis, ac imperii conceptus in luxurianti ſuo ingenio arbitrarie fabricatos nobis obtrudant, de quibus tota retro antiquitas ne quidem cogitavit aut ſomniavit? Exprobrant Acatholici antiquis Patribus, & Theologis Scholaſticis, quod per ſuas ſubtilitates Scholaſticas rem Catholicam turbaverint, ipſa Dogmata fidei periculo ſummo expoſuerint, & non raro modos loquendi Philoſophicos ex Philoſophia Platonica & Ariſtotelica ad explicanda fidei Dogmata adoptaverint: cur id non majori jure hiſce Doctoribus exprobrare liceat? Ad quid inutiliter quæſtiones de nomine facimus? ad quid ſubtiliter inter *Leges* & *Canones*, inter imperium, & poteſtatem regendi ac dirigendi ſubtiliter diſtinguimus? profecto Salvator noſter neque in ſuis regulis fidei, neque in ſuis Doctrinis morum, neque in inſtitutione & regimine ſuæ Eccleſiæ Philoſophum egit aut Politicum: Nobis Catholicis ſufficit, dummodo demonſtremus, Chriſtum inſtituiſſe Eccleſiam ad modum Reipublicæ, in ea quosdam conſtituiſſe Rectores cum poteſtate dirigendi, regendi, leges ferendi (quas pace noſtra *Canones* dicere licet) cum jurisdictione decidendi cauſas, ligandi, abſolvendi, caſtigandi, plectendi &c. quid ad nos contortæ Sectariorum expoſitiones, ſenſus verborum gratis conficti, & verbis Scripturarum arbitrarie afficti? majoris ponderis nobis eſſe debet Traditio, praxis, & authoritas Eccleſiæ: utpote ex qua genuina Scripturæ, verborum & ſenſuum interpretatio eſt haurienda: Huic potius aſſurgendum, quam fictis pauciſſimorum Doctorum in diverſas abeuntium ſententias interpretationibus. Eſto Salvator ſe ad tempus legi Moſaicæ accommodaverit: num inde ſequitur, quod novam Eccleſiam non

Diſputant de nomine; inanes excogitant diſtinctiones.

Prævalere debet authoritas Eccleſiæ.

Quare Chriſtus ſe accommodaverit legi Moſaicæ & regimen Monarchicum non exercuerit.

(q) Boehmerus in Diſſert. Jur. Eccleſ. Diſſert. 3.

(r) Pfaffius Urſprung des Kirchen-Rechts. Pertſchius: Kurtze Hiſtorie des Canoniſchen Kirchen-Rechts.

(s) Cap. 1. §. 25.

Digitized by Google

non inſtituerit, eamque a Synagoga non ſeparaverit? cur Salvator Synagogam non mox in primo ſuo adventu deſtruxerit, Eccleſiam ſuam *ad inſtar Reipublicæ* politicæ viſibilem facere noluerit (t), regimen Monarchicum non exercuerit, variis legibus ad regendam Rempublicam ordinatis ſuam Eccleſiam non ſtabiliverit; atque hanc poteſtatem ſuis Apoſtolis, eorumque Succeſſoribus potius relinquere voluerit, id nos latere ultro fatemur, ac inſuper quam liberrime largientes, quod munus Chriſti & Apoſtolorum magis præcipuum fuerit munus prædicandi, docendi, & inſtruendi: qua enim arte alias ſuam Eccleſiam erigere, & Gentiles una cum Judæis in ſuum cœtum coadunare potuiſſent? Verum poſtquam jam innumera hominum multitudo ſuum nomen huic cœtui per ſuſceptionem baptiſmi dedit, utique neceſſaria erat quædam diſciplina, neceſſariæ quædam leges: tum ut fideles in unitate fidei, in pace, & tranquillitate conſervarentur: tum ut ſcelerati, ac facinoroſi in ſuo officio continerentur. Sane ſi argumentum ab exemplo Chriſti petitum probet, probabit, quod Apoſtoli ne quidem ſimplices Ordinationes ad inſtruendos mores, ad conſervandum Ordinem, & introducendam Diſciplinam facere potuerint: eo quod nec Chriſtus eas feciſſe legatur. Sed nec in eo doctrinam Sectariorum aſpernamur, quando dicunt, quod præcipua Chriſti & Apoſtolorum præcepta ad inſtruendos mores collimaverint: Aſt num propterea Diſciplina externa negligi, fidelibus vivendi legesque diſciplinares transgrediendi libertas concedi, & ſcelera atque delicta impunita abire debuerunt? Et quare Ordinationes Apoſtolicæ, illæ potiſſimum, quas in aſſumptione Miniſtrorum, in conſtitutione Presbyterorum, Ordinatione Epiſcoporum, in determinandis diſciplinaribus, in ejectione facinoroſorum fecerunt, nomen legis non mereantur? num ideo, quod vim cogendi externam non habuerint conjunctam? Qua ratione convincenter probant, id pertinere ad eſſentiam legis? Quæ Doctores contra *poteſtatem Clavium, Excommunicationem*, *Juriſdictionem illam Pauli*, qua inceſtuoſum Corinthium Satanæ tradidiſſe legitur, ex principiis generalibus ſupra datis confutata manent, & a noſtris Doctoribus pridem exploſa ſunt (u).

Exemplum a Chriſto petitum probat nimium.

Nulla prudens ratio dari poteſt, cur Ordinationes Apoſtolicæ dici nequeant leges.

Verum

(t) Notanter diximus, *inſtar Reipublicæ politicæ viſibilem:* nam quod Chriſtus inſtituerit Eccleſiam vere viſibilem, nemo unquam Catholicorum negaverit.

(u) Diximus enim, illorum interpretationes eſſe novas, diverſas, gratis excogitatas, nec in Traditione, nec in Doctrina Eccleſiæ fundatas.

Digitized by Google

Chriſtus dedit poteſtatem non modo prædicandi, ſed etiam ligandi.

Verum eſt, dedit Chriſtus Apoſtolis ſimplex mandatum prædicandi: *Ite prædicate &c.* (x). Sed utique alibi dedit inſuper *poteſtatem ligandi*, *ſolvendi*; imo eandem poteſtatem, quam ipſe habuit. En, quam fallaciter agant hi Doctores! Ex uno loco ſcripturæ argumentantur, & faciunt argumentum univerſale: Cætera loca tacent, diſſimulant, prætereunt. Nempe, uti dictum fuit, inter *munus prædicandi*, & *regendi*; inter Apoſtolos qua *Doctores*, & *Legiſlatores* non diſtinguunt, ubi tamen diſtinguere deberent; & diſtinguunt, ubi non deberent diſtinguere (y). Sed nec id inficiamur, quod Chriſtus violentis remediis, pœnis & ſuppliciis homines ad amplectendam Religionem chriſtianam, nomenque ſuum cœtui Chriſtiano dandum compellere neutiquam voluerit. Atque hoc ipſo ſuo exemplo Chriſtus monſtravit, quod nihil contra leges naturales hominibus proprias agere voluerit: Anne liceat Regi ſuperiorem in terris non agnoſcenti homines in ſua libertate naturali exiſtentes, nulloque titulo ſibi ſubjectos pro ſuo libitu & arbitrio ſuo jugo & imperio ſubjicere? Potuiſſet id Chriſtus qua ſupremus rerum Dominus, cui omnis creatura millenis & infinitis ſubjecta eſt titulis. Sed non poſſunt Reges & Principes, qui talem titulum hactenus reperire & edere non potuerunt.

Chriſtus dedit leges pro ordinanda Republica chriſtiana, non politica.

Quando dicunt, quod Chriſtus nullam legem ad ordinandam Rempublicam tradiderit, verum dicunt: ſed utuntur fallaciis, dum inter Rempublicam *Chriſtianam* & *politicam* non diſtinguunt. Longe alius finis Reipublicæ politicæ; & longe alius ſacræ, ſeu Chriſtianæ: illa ſecuritatem & felicitatem politicam; hæc cultum divinum, ſalutem animarum, & beatitudinem ſupernaturalem ultimato reſpicit. Ut quid ergo mirum, ſi pro diverſitate finis diverſa ſint media, diverſus ſit modus inſtituendi, ordinandi, dirigendi & regendi Rempublicam politicam & ſacram? Etiam hic incidimus in quæſtionem de nomine, quemadmodum ſupra, ubi de poteſtate ferendi leges penes Apoſtolos exiſtente egimus, quid nempe ſit Reſpublica, quænam eidem ſint eſſentialia, quænam ad conſtituendam, & regendam Rempublicam requirantur. Nemo Catholicorum usque nunc ſomniavit, quod Chriſtus inſtituere voluerit Rempublicam politicam, aut huic per omnia ſimilem. Iterum iterumque dicimus, quod Chriſtus Rempublicam politicam in Eccleſia

Quæſtio, quid ſit Reſpublica, eſt de nomine.

(x) Marc. XVI. v. 15.

(y) E. g. non diſtinguit Boehmerus, dum agit de regimine Eccleſiæ: & tamen deberet diſtinguere. Diſtinguit Moshemius, dum agit de ſucceſſione in munere Apoſtolico: & tamen non deberet adeo ſolicite diſtinguere.

Quid ad Rempublicam conſtituendam requiratur?

Eccleſia inſtituere noluerit, ſed ſacram. Ad Rempublicam in genere conſtituendam ſatis eſt, quod Chriſtus Eccleſiam conſtituerit, eidem certos fines præfixerit, ordinationes ſubſtantiales & leges fundamentales condiderit, per Apoſtolos & Evangeliſtas ſuas doctrinas propoſuerit, hos veluti legiſlatores conſtituerit, unaque poteſtatem ligandi, ſolvendi, puniendi, legesque ferendi tradiderit. Cæterum mirari ſatis vix poſſumus, quod Moshemius, qui textus de poteſtate ligandi ſolvendique ſæpius citatos de dono miraculorum interpretatur (z): nihilominus in hac quæſtione eosdem ad commonſtrandam poteſtatem legiſlatoriam Apoſtolorum adhibeat (a). Neſcio ſane, an hæc conſequenter dicta ſint, & an a dono miraculorum, vi cujus in poteſtate noſtra eſt immittere varias infirmitates & mala, & ab his iterum liberare, bonum & legitimum ducatur argumentum ad demonſtrandam poteſtatem legiſlatoriam. In eo tamen nobis gratulamur, quod ex Proteſtanticis unum reperire licuerit, qui nobiſcum animadvertit, libereque fatetur, quod huic quæſtioni (idem dicas de quæſtione, an in Eccleſia detur Reſpublica) multum ſit immixtum de quæſtione nominis, & præcipuus Adverſariorum labor deſudet in enucleando conceptu verborum. Hanc animadverſionem jam fecimus (b), priusquam opus poſthumum Moshemii (c) ad noſtras manus pervenit.

Moshemius ſibi contradicere videtur.

Ex duplici diſciplina confœderata non ſequitur æqualitas Eccleſiarum.

Illam confœderatam Eccleſiæ Diſciplinam, tam *directricem* quam *caſtigatricem* non abnuimus: id vero conſtanter negamus, quod inde ſequa-

(z) Um den Schluß meines ſeeligen Herrn Schwieger-Vatters zu verſtehen (ſunt verba Windhemii, qui opuſculum poſthumum Moshemii ſub tituio: Allgemeines Kirchen-Recht der Proteſtanten edidit) iſt hier zu merken, daß derſelbe dieſe Stelle, und Matth. XVI. v. 19. von den Wunder-Gaben erkläre. Binden heiſſet einen Gottloſen wegen ſeiner Gottloßigkeit durch Unglück, und Krankheiten ſtrafen. Löſen, jemand von dem Unglücke und den Krankheiten, ſo ihm GOtt wegen ſeinen Sünden zugeſchicket hat, befreyen. pag. 226. item §. 20. dieſes Hauptſtückes.

(a) Saget nicht Chriſtus deutlich, daß die Apoſtel die Macht haben ſolten zu binden und zu löſen. Dieſe Macht iſt ein Majeſtäts-Recht. pag. 225. Poſſent hæc tolerari, ſi author hic poteſtatem puniendi, & liberandi ad poteſtatem ordinariam reduceret: ſed cum eam ad donum miraculorum referat, neſcio ſane, an hæc doctrina noſtram cenſuram non mereatur.

(b) In Diſſert. de Statu Eccleſiæ, & in hac ipſa anno elapſo edita.

(c) Das allgemeine Kirchen-Recht der Proteſtanten, quod ſupra citatus Windheimius typo committi curavit.

Digitized by Google

ſequatur æqualitas Eccleſiarum; quod unice ex mutuo fidelium conſenſu provenerit, fideles omnes in participium regiminis in ſtatuendis legibus diſciplinaribus, ac decernendis pœnis veniſſe. Ita eſt, interfuit plebs electioni Mathiæ, & ſeptem Diaconorum: quia ita placuit Apoſtolis, ita tamen ut præcipua poteſtas fuerit penes Apoſtolos, & plebs non niſi teſtimonium vitæ dederit. Num Reſpublica ceſſat eſſe Reſpublica, num Rex deſinit eſſe Rex, ſi quædam conſultis populi ſuffragiis ſtatuat, decernat, decidat? Num ex eo, quod Reges francici præcipua ad ſtatum tam Eccleſiaſticum quam Politicum pertinentia negotia in ſolemnibus Comitiis, convocatis Regni Proceribus, Epiſcopis, & Prælatis tractaverint, deſierunt eſſe Reges, ſuoque Imperio exciderunt? Quæſtio illa de obſervandis, abrogandiſque legalibus ipſos fideles ſeu Fratres Antiochiæ degentes tangebat, ut quid ergo mirum, quod plebs ipſa legatos Jeroſolymam veluti ad Eccleſiam Matricem ablegaverit, & Decretum Jeroſolymitanum ad Eccleſiam Antiochenam transmiſſum fuerit? Ipſi vero Concilio non niſi Apoſtoli & Presbyteri interfuiſſe leguntur (d). Quantum ad Epiſtolas Apoſtolicas, cum pleræque fuerint ſimplices exhortationes, monitiones & inſtructiones eum in finem ab Apoſtolis ſcriptæ, ut fideles in fide, in charitate, cæteriſque virtutibus Chriſtianis confirmarentur, profecto non niſi ad Eccleſias & cœtum fidelium dirigendæ erant, haud ſecus, quam leges ipſi populo promulgari debent. Illa *Confraternitatis* appellatio tam parum deſtruxit characterem Apoſtolis proprium, quam parum humilior, aut gratioſior appellatio, qua Rex ſuos dignatur ſubditos; aut Bellidux ſuos milites, ipſi auſert ſceptrum Regium, vel ſuis ſubditis facit ſimilem. Literæ illæ *formatæ* tantopere a Scriptoribus Eccleſiaſticis dilaudatæ, utpote quibus Eccleſiæ omnes in toto orbe Catholico inter ſe communicabant, unice dabantur in ſignum Communionis (e). Quod idem de miſſione Eulogiarum dicendum eſt, quas Epiſcopi ad ſe invicem mittere conſueverunt (f). In Electionibus, & Ordinationibus Clericorum

Ex admiſſione plebis ad Synodos vel nihil vel nimium probatur.

Nihil ex reliquis argumentis de inſcriptione liter. Apoſt. literis formatis, & Eulogiis.

(d) Vid. Act. 15.

(e) Paſſim hæ literæ vocantur literæ *Unionis*, *Concertationis*, *Conteſſerationis*: & fuere multiplicis generis, prout videre eſt in Caballutio Diſſert. de literis formatis.

(f) Erant Eulogiæ particulæ exciſæ e panibus, quos pii fideles ad menſam Diaconicam offerre ſolebant, e quibus quædam particulæ pro Euchariſtiæ conſecratione aſſumebantur: aliquæ ſingulari benedictione benedicebantur, & ad abſen-

corum plebs votum non niſi conſultivum in vim teſtimonii dabat: quin ne hoc quidem jure ſemper gaudebat. Ex his itaque manifeſtum fit, controverſiam hanc multum habere de quæſtione nominis, illiusque deciſionem plurimum dependere a conceptibus & Ideis, quas ſibi Doctores faciunt de Republica, de poteſtate Imperii, de legibus, ac ipſa forma Imperii. Videantur, quæ alibi diximus (g).

Eſt hæc quæſtio de nomine.

§. III.

Canon diverſimode accipitur.

Canon græce, latine Regula nuncupatur, ait Iſidorus (h). Multiplicem hujus nominis ſignificationem, ſenſum, & contortam explicationem Doctorum Acatholicorum alibi fuſius ex antiquitate diſcuſſimus (i). Eccleſia Catholica nomen iſtud promiſcue pro *lege*; pro *regula*; pro *ſententia definitiva* accipere conſuevit (k). Hinc inde etiam pro ipſa collectione Canonum illud accipi notat Petrus Couſtant (l). Multiplicis, potiſſimum triplicis generis dantur *Canones*, nempe *fidei*, quibus definiuntur, declarantur, & ſtatuuntur dogmata fidei (m); *Morum* ad dirigendos informandosque mores; ac *diſciplinæ* ad ordinandam diſciplinam externam Eccleſiaſticam, ritus, & ceremonias in cultu DEI externo obſervandos ordinati (n). *Canones fidei* ab omnibus & ſingulis ſunt recipiendi, & ſine nota hæreſeos reſpui, aut contemni nequeunt (o). In *Canonibus morum* plura ſunt animadvertenda; atque illud præprimis, quod duplicis generis ſint morum Canones, quorum priores merum jus naturale in ſe continent, illud explanant, explicant,

Triplicis generis ſunt Canones.

In Canonibus morum plura ſunt obſervanda. Quidam continent jus naturale; quidam poſitivum.

abſentes in ſignum communionis mittebantur, & hæ dicebantur *Eulogiæ*. Vid. Cabaſſ. in Differt. de Eulogiis.

(g) In Differt. de Statu Eccleſiæ.

(h) Diſt. 3. cap. 1.

(i) In Quæſt. de Jur. Can. in genere cap. 1. §. 11.

(k) Sic *Canones* paſſim dicuntur *leges Eccleſiaſticæ*; *Regulam* vero aliunde ex primæva ſignificatione ſignificant. Pro Sententia definitiva aſſumuntur in Conc. Trident. quod declarationes ſuas circa dogmata fidei nomine *Canonum* exprimit: unde invaluit communis diſtinctio inter *Canones*, & *Capita*: in illis dogmata fidei; in his præcepta morum & diſciplinæ continentur.

(l) In Epiſt. Rom. Pont. pag. 558.

(m) Vid. mox dicta.

(n) Huc pertinent e. g. ea, quæ Synod. Trident. in variis Capitibus ſtatuit.

(o) Inde venit, quod Conc. Trident. quoad *Canones*; non vero quoad *Capita diſciplinæ* ubivis fuerit receptum, & recipi debuerit.

cant, aut caſibus particularibus applicant, atque ad morum honeſtatem intrinſecam ſpectant (p), quibus haud ſecus aſſurgendum ac ipſi Juri naturali: Poſteriores vero Jus tam poſitivum quam naturale includunt, ex utroque veluti permiſcentur, atque honeſtatem morum potiſſimum externam attingunt. Includunt hi Canones *Jus naturale*, Quatenus præſcribunt ea, quæ honeſtati, & decori ſtatus ac dignitatis ſunt conformia, & prohibent ea, quæ huic ſunt deformia, ita ut ſi fiant, eundem dehoneſtent, vel omnino ſcandalum in publico præbeant (q); *Poſitivum* vero: quia ſimilia cum certo quodam rigore, Juri naturali incognito, vel omnino plus, quam abſolute neceſſarium foret, præcipiunt, vel aliquid addunt, quod jure naturali non eſt præceptum (r). In his Canonibus interpretandis, vel ſano de iis ferendo judicio cautos & circumſpectos eſſe oportet Doctores, neque contra illos facile admittenda aliqua præſcriptio aut conſuetudo, niſi quoad ea, quæ ſunt *Juris poſitivi* (s). Inde eſt, quod paſſim in Jure Canonico quædam conſuetudines vocentur corruptelæ & abuſus (t): imo etiamſi Eccleſia non nunquam majoris mali vitandi gratia ob rerum fortaſſis, ac temporum circumſtantias & difficultates, prout exprimere ſolet, tales conſuetudines vel abuſus toleret, permittat, vel in iis omnino diſpenſaſſe videatur, haud erit aliquis in conſcientia ſecurus, maxime quando Canones ſunt tales, quos neceſſitas, aut rerum temporumque difficultas

(p) Huc pertinent *Canones*, quibus incontinentia, avaritia, aliaque ſimilia vitia, uſuræ, Simoniæ proſcribuntur.

(q) Huc pertinent Canones, qui Clericis honeſtatem morum extrinſecam præcipiunt, & econtra negotia ſæcularia, converſationem minus decentem e.g. luxum, commeſſationes, choreas, aleas, luſus, ſordidum quæſtum, mercaturam &c. interdicunt.

(r) Dum Canones Clericis non modo decentem habitum, ſed etiam certam illius formam; dum Epiſcopis, Parochis, Canonicis tempus Reſidentiæ præſcribunt; dum in transgreſſores certas pœnas e. g. privationem fructuum decernunt, comminationes faciunt &c.

(s) Sic cum Reſidentia Epiſcoporum & Parochorum probabilius ſit Juris Divini, contra Canones, in quantum Reſidentiam præſcribunt, nulla valebit conſuetudo, nulla præſcriptio; bene vero quoad tempus, quoad obligationem petendi licentiam a Superiore, ut ad aliquod tempus abeſſe liceat; quoad pœnas in negligentes ſtatutas.

(t) Vid. cap. 3. 5. 9. 10. 11. &c. de Conſuet.

Digitized by Google

cultas extorſit (u). Quoad *Canones diſciplinæ* obſervandum eſt, quod quidam eorum Jus divinum, alii plerique Jus mere Eccleſiaſticum continent: prioris generis ſunt ritus Sacramentorum ſubſtantiales ab ipſo Chriſto præſcripti e.g. ablutio in Baptiſmo, impoſitio manus in Confirmatione, in Collatione Ordinis &c. & hi ab Eccleſia immutari non poſſunt: Poſterioris generis ſunt omnes ritus & ceremoniæ, quas Eccleſia in ordine ad cultum divinum decenter exhibendum, functiones liturgicas, aliasque rite obeundas, Officium divinum cum ædificatione peragendum ordinat: atque hi ſunt mutationi obnoxii, quinimo ſæpius immutati eſſe leguntur (x). Etiam hi Canones obligant, & pro diverſitate materiæ vel graviter vel leviter, & ſine graviori reatu conſcientiæ ſaltem contemni nequeunt. Quamvis autem Canones Eccleſiæ æque pro Laicis ac Clericis ferantur: præcipue tamen illorum ſcientia & obſervantia ad Clericos pertinet: utpote quibus ſacri Canones adinſtar Regularum ſunt præſcripti. Quapropter illorum ſtudium apprime commendatur Clericis, ut ex iis rectam vivendi normam addiſcant, & vitam ſuam illis conformare ſatagant. Id potiſſimum emolumenti ex Canonum ſtudio reportabunt, quod in iis ſpiritum Chriſti & Eccleſiæ tanto clarius ſint perſpecturi, quanto majorem operam illis impenderint.

Etiam in Canonibus diſciplinaribus.

Commendatur Clericis ſtudium Canonum.

Quoniam vero non omnes Canones eſſe æqualis Authoritatis dignoſcuntur, vel maxime intereſt ſcire, quæ & qualis hujus vel illius vel ſingulorum Canonum ſit Authoritas. Quapropter ad fontes originarios, id eſt, ad Conditores Canonum recurrendum eſt, a quorum poteſtate dimetienda eſt illorum authoritas. Itaque Canones Conciliorum Generalium aut etiam particularium in vim legis univerſalis approbatorum vel receptorum; item Pontificum, dummodo in vim legis emanaverint, ſufficienter promulgati, vel recepti fuerint, habent authoritatem ſummam, legalem, & authenticam pro orbe Catholico univerſo:

Traduntur regulæ, ex quibus menſuranda eſt authoritas Canonum.

(u) Hujus rei exemplum pulcherrimum habetur in Synodo Trident. Seſſ. 25. de Regul. cap. 21. ubi Patres ſerio expendentes, quanta mala promanent ex commendis Monaſteriorum, Prioratuum, & mala adminiſtratione eorum, quibus ſunt commendata, optimam ſuam intentionem medendi hujuſcemodi malis exprimunt: in fine finali tamen addunt: *Verum adeo dura, difficiliſque eſt præſentium temporum conditio, ut nec ſtatim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium poſſit adhiberi.*

(x) Probant id innumeræ Liturgiæ, diverſi mores Eccleſiarum, Decreta innumera, quæ a Congregatione Sacrorum Rituum Romæ eduntur.

Digitized by Google

univerſo: Canones Synodorum particularium pollent Authentia pro ſuis Eccleſiis, pro quibus condebantur: Canones improprie tales, quales vocantur ſententiæ SS. Patrum, vel etiam aliorum Doctorum in Corpus Juris relatæ, vel Canones omnino ex fontibus incertis, ſuppoſititiis & ſpuriis deprompti (z) per ſe Authentiam non habent, niſi illam vel per relationem in illud, vel ex uſu, & praxi receperint (a).

§. IV.

Quid ſit collectio Canonum.

Progredimur ad ipſas collectiones Canonum, de quibus præcipue nobis eſt agendum præſenti Quæſtione. Etſi Compilatores Canonum ſuas compilationes variis nominibus appellaverint (b), uſus tamen obtinuit, ut paſſim *Codex*, vel *Collectio Canonum* vocentur: quo nomine venit complexus legum Eccleſiaſticarum, Canonum, Decretorum, Reſcriptorum, Doctrinarum ex Conciliis tam univerſalibus, quam particularibus, Epiſtolis Decretalibus Pontificum, Ordinationibus Eccleſiarum particularium, Operibus SS. Patrum, aliorumque Virorum doctiſſimorum in ordine ad informandos mores, diſciplinam Eccleſiaſticam ordinandam, regendamque ipſam Eccleſiam velut in unum collectorum. Paucis multa complexi ſumus, quæ facili negotio intelliguntur ab illis, qui communia norunt principia & regulas, quas Authores paſſim de *Principiis originariis* Canonum & ipſis *Canonibus* dare ſolent (c).

Collectio Canonum diverſa & multiplex.

Collectio Canonum alia *privata*, alia *publica:* prior dicitur illa, quæ fit ab homine privato ſine juſſu & mandato legitimi Superioris; poſterior, quæ authoritate publica conficitur, vel ſaltem approbatur (d). Iterum alia *Univerſalis*, & alia *Particularis:* illa vel ex primæva ſua origine, & confectione; vel receptione obtinet in univerſali Eccle-

(z) Hujuſmodi Canonibus innumeris ſcatet vel maxime Decretum Gratiani.

(a) Pro exemplo ſerviat vel ſolum Cap. redintegranda Cauſ. 3. Q. 1. quod ex ſpuriis antiquorum Pontificum Epiſtolis eſt deſumptum, & tamen Authentiam ex uſu in foro obtinuit.

(b) Codex, Collectio, Corpus Canonum, Nomo-Canon, Concordia diſcordantium Canonum &c.

(c) Vid. quæ in tribus Quæſt. de fontibus Originariis Jur. Eccleſ. ſcripſimus.

(d) Codices authoritate publica confectos paucos admodum habemus: plerique ſtudio privato ſunt confecti, & ab Eccleſia poſtmodum vel expreſſe vel tacite approbati, uti Canon Univerſalis Eccleſiæ, Collectio Dionyſii exigui.

Eccleſia (e) : iſta uſum & authoritatem habet in Eccleſiis particularibus, pro quibus facta eſſe dignoſcitur. Alia *Authentica;* alia *non Authentica:* illa vim habet legis & authoritatem legalem ex ipſa approbatione: quin jam amplius neceſſe ſit ad ipſos fontes Canonum recurrere, atque authoritatem ex ipſo fonte, aut omnino ex praxi & receptione mutuare (f): Hæc aliam non habet, quam habent ipſi fontes, ex quibus deſumitur: idcirco inter Collectiones Authenticas recenſere non audemus Decretum Gratiani, Librum ſeptimum Decretalium, Inſtitutiones Lancellotti, Bullarium Magnum: niſi in quantum correſpondent ſuis fontibus, id eſt habent fundamentum in quodam Conditore legali, penes quem erat poteſtas condendi Canonem per ſe obligantem (g).

Si de Conditoribus Collectionum loquamur, paucos admodum reperire eſt, qui authoritate publica munitiid laboris aſſumpſerunt, ſi noviores quoſdam excipiamus (h). Plerique ſua ſponte amore boni publici humeros hiſce laboribus ſuppoſuerunt: qua propter pleræque Collectiones ſuam Authentiam, & vim legalem obtinuerunt vel ex ſuperveniente approbatione; vel ex uſu, couſuetudine & receptione (i). *Conditores Collectionum plerique privati.*

Videa-

(e) Quemadmodum quædam Synodi particulares ex receptione Eccleſiæ, ſic etiam quædam Collectiones particulares & Canones particularium Eccleſiarum authoritatem publicam & univerſalem obtinuerunt. Inter Synodos particulares, quæ ad authoritatem Concilii Univerſalis aſſurrexerunt, numerantur Synodus Carthaginenſis & Milevitana contra Pelagianos celebratæ. Inſuper Codices ſuos particulares habuiſſe varias Eccleſias, Orientalem, Africanam, Gallicanam, Hiſpanicam, atque hos ab aliis etiam Eccleſiis fuiſſe receptos ex infra dicendis patebit.

(f) Exemplum eſt in Collectione Greg. IX. ab ipſo approbata: licet fortaſſis de hoc dubitare poſſint illi, qui haud ſecus ad Collectiones a Pontifice promulgatas, quam ad ipſas leges acceptationem requirunt.

(g) Idcirco Canones Conciliorum Generalium e. g. in Decreto Gratiani, vel Bullario Magno contenti non ideo habent vim obligandi: quia his Collectionibus ſunt inſerti, ſed quia correſpondent fonti ſuo talem vim & authoritatem habenti.

(h) Conditores antiquiorum Collectionum omnino non ſunt noti. Sane ne quidem Dionyſius ſuam Collectionem ex mandato Pontificis fecit. Idem dicendum ferme de omnibus Compilatoribus usqne ad Raymundum de Pennafort.

(i) Uti Codex Dionyſianus, Collectio Iſidori, Decretum Gratiani, Extravagantes &c.

Digitized by Google

Authoritas Collectionum dependet vel ab approbatione vel receptione.

Videamus de Collectionum authoritate. Hæc tota quanta ex dictis deſcendit vel ex approbatione, vel receptione ipſius Collectionis: quare diſtinguendum eſt inter Collectiones publica authoritate *approbatas*, & *non approbatas:* illæ habent vim legalem; non iſtæ: niſi, prout aliquoties dictum fuit, eam ex ſuperveniente receptione obtineant. Ex quo manifeſte ſequitur, quod Collectiones qualescunque a quocunque Authore factæ ad vim legalem aſcendere nequeant, niſi superveniat approbatio, vel receptio.

Quid authoritatis accedat Canonibus ex relatione in Codicem?

Inde oritur quæſtio, quid ergo authoritatis accedat Canonibus per relationem in Codicem ſeu Collectionem? Sane facillimæ deciſionis hæc eſt quæſtio: vel enim loquimur de Codice authoritate publica, vel privata confecto? ſi privata: Canon ſuum priſtinum vigorem retinet, nec majorem obtinet, quam aliunde habet: ſi publica: tunc Canon veluti canonizatur, & in arcem Canonum Authenticorum aſcendit, etiamſi non ſit Authenticus, imo ex fonte etiam ſpurio profluat (k), cui non minus eſt aſſurgendum, quam ſi e fonte puriſſimo promanaret. Aliud etiam commodum ex relatione in Codicem Canones obtinent, præſumptionem aliquam, quod ſint genuini & ſinceri; non ſuppoſititii, ſpurii, vel adulterini, maxime ſi ab authoritate publica Collectiones ſint approbatæ: ſupponitur enim, quod compilatores fontes originarios puros & ſinceros indagaverint, fideliter & ſincere egerint, nullam fraudem commiſerint, nihil, quod non eſt verum, orbi Catholico obtruſerint; & ipſi Conditores legum, qui Collectiones ſua authoritate communierunt, non temere, non cæco modo, ſed rebus bene perſpectis ſuam approbationem adornaverint (l). Interim hæc præſumptio non eſt tanti roboris, ut fortioribus probationibus elidi nequeat: nam pauciſſimæ ſunt Collectiones, quæ ex purioribus fontibus hauſtæ ſunt, & non quamplurimis mendis, erroribus & defectibus ſcatent; imo plura ſuppoſititia, ſpuria atque adulterina non continent. Ipſum Codicem Dionyſianum, Collectiones Pſeudo-Iſidori, Burchardi Wormatienſis, ſpecialiter vel ſolum Decretum

(k) Sic plures Canones Synodorum & Pontificum etiam ex fontibus ſpuriis deſumpti e. g Cap. *redintegranda* in Corpus Juris relati Authentiam obtinuerunt.

(l) Ex hoc capite Eccleſia Romana Canones Concilii Conſtantinop. in Concilio Chalcedonenſi ab Orientalibus productos agnoſcere noluit: quia, uti inquiebat Legatus Sedis Apoſt. in Conſtitututionibus Eccleſiaſticis non reperiuntur. Ex eodem fundamento Patres Africani Canones Concil. Sardicenſis, & Hincmarus aliique Epiſcopi Gallicani Epiſtolas Decretales antiquorum Pontificum

tum Gratiani luſtremus, & quam id ſit veriſſimum, apertiſſime conſpiciemus (m).

§. V.

Originem Collectionum ſeu Codicum indagaturi ad Quæſtionem noſtram primam (n) appellare neceſſum habemus, ubi oſtendimus, nullam authenticam Collectionem, qua univerſalis in primis tribus ſæculis regebatur Eccleſia, hactenus afferri poſſe, atque Eccleſiam, Occidentalem præcipue, non tam legibus ſcriptis, quam traditionibus, obſervantiis, & conſuetudinibus in diſciplinæ morumque directione, in Judiciis Eccleſiaſticis, infligendis pœnis fuiſſe gubernatam; quidquid ex conjecturis quibuſdam non ſatis fundatis in contrarium afferat Van Eſpen, exiſtimans incredibile eſſe, quod Patres & Epiſcopi primorum ſæculorum Eccleſiam jure incerto ſine regularum, & Canonum ſparſim vagantium Collectione gubernaverint: quanta enim inde ex defectu certæ normæ confuſio in publico, in judiciis, in regimine Eccleſiarum oriri debuiſſet? *In primis tribus ſæculis Eccleſia non habuit collectionem authenticam.* *Doctrina Van Eſpenii non ſufficienter probatur.*

Verum hiſce conjecturis loco citato obviavimus. Et ſane ipſe Van Eſpen infirmitatem ſui argumenti agnoſcere videtur, dum ſubjungit, *id intelligendum eſſe de iis ſaltem temporibus, quibus poſt pacem Eccleſiæ datam fas fuerat Epiſcopis frequentes celebrare conventus, & in illis varios, vel pro univerſali, aut pro particularibus Eccleſiis Canones condere* (o).

Porro autem tres potiſſimum circumferuntur Collectiones, quas in primis tribus ſæculis obtinuiſſe non pauci ex ſcriptoribus priorum ſæculorum ſcribere non verentur, nempe *Liturgiæ* quædam Apoſtolis attributæ, Petri pro Eccleſia Antiochena & Romana, Mathæi, quam communiter vocant Miſſam Æthiopum, Jacobi, Marci pro Eccleſia Alexandrina, Joannis Evangeliſtæ: quibus accedit Liturgia Clementis I., cui ipſos Apoſtolos Liturgiam quamdam ad calamum dictaſſe aſſerunt: Item *Canones Apoſtolici*, & *Conſtitutiones Apoſtolicæ*; & demum *libri* *Triplicis generis collectiones ex primis tribus ſæculis circumferuntur.*

ficum a Clemente uſque ad Siricium a Nicolao productas admittere noluerunt: quia in Codice Canonum non habebantur adſcriptæ.

(m) Profecto ipſi Correctores Decreti hujus id faſſi ſunt, & fatentur Eruditi omnes, quod Decretum adhuc ſcateat innumeris mendis.

(n) *Jus Canonicum in genere inſcriptam.*

(o) In Tract. Hiſtor. Canonico part. 2. cap. 3.

Digitized by Google

libri Dionyſiani, quos Dionyſius Areopagita ſcripſiſſe fertur, qui jure optimo nomen Collectionis merentur, utpote in quibus quamplurima ad Diſciplinam Eccleſiaſticam pertinentia referuntur (p). Quid jam de his Collectionibus ſentiendum, videamus

CAPUT II.

De Liturgiis, Libris liturgicis, & Studio liturgico.

§. I. *Quid ſit Liturgia?* II. *Cujus juris ſit cultus publicus?* III. *De origine, uſu, & incrementis liturgiarum, quæ in ritibus & ceremoniis;* IV. *Item earum, quæ in præſcriptis & certis precationum formulis conſiſtunt.* V. *An in tribus primis ſæculis Eccleſia habuerit libros liturgicos?* VI. *Quid de liturgiis Apoſtolicis ſit ſentiendum?* VII. *De liturgiis Orientalis Eccleſiæ.* VIII. *Eccleſiæ Occidentalis.* IX. *De Miſſa Gelaſiana.* X. *Gregoriana.* XI. *Ambroſiana.* XII. *De Miſſa Mozarabum.* XIII. *De Miſſa Gallicana.* XIV. *De libris Eccleſiaſtico-Catholicis diverſi generis.* XV. *De liturgiis & libris Eccleſiaſticis Proteſtanticis.* XVI. *De Jure liturgico* XVII. *De regulis in re liturgica obſervandis.* XVIII. *De uſu* XIX. *& cultu imaginum.* XX. *De picturis & imaginibus, & quid in his liceat, vel non liceat.* XXI. *De Reliquiis Sanctorum.* XXII. *De regulis ad diſcernendas Reliquias obſervandis.* XXIII. *De ſanctis ignotis, eorumque cultu dirigendo.* XXIV. *De Studio liturgico.*

§. I.

Cum ad Jus Eccleſiaſticum vel maxime etiam pertineat Jus *Ceremoniale* & *Liturgicum* præſcribens certos Ritus, Ceremonias & formulas in Celebratione Divinorum, in Officio divino, præcipue in Sacroſancto Miſſæ Sacrificio adhibendas, operæ pretium eſſe duximus, materiam liturgicam latius exponere, ea potiſſimum ex ratione, quod hodiernis temporibus ſtudium liturgicum maximi habeatur, in Academiis

(p) Lib. de Hierar. Eccleſ.

miis Theologia liturgica publice doceatur, & ab omnibus ſublimioris eruditionis ſtudioſis mirum in modum excolatur.

Quid ſit Liturgia? ſumitur late & ſtricte.

Liturgia ſatis decantatum in ſacris vocabulum eſt, denotatque *Miniſterium aliquod ſacrum*, quatenus cultu externo peragitur, quod, ſcilicet, ſi late ſumatur, ſignificet omne *Miniſterium* (q), uſu tamen obtinuit, ut hoc nomine univerſus cultus ſacer primario Liturgia appelletur, maxime apud primos Chriſtianos, ubi adhuc cultus divinus in ſimplicitate, in Spiritu & Veritate magis, quam Ceremoniarum apparatu peragebatur. Poſtquam vero Eccleſia innumeros ritus tum novos tum antiquos ex lege Moſaica adoptatos introduxit, ut divina majori cum decentia, Majeſtate, & ſolemnitate celebrentur, atque hunc in finem Ritualia, variæque precum formulæ fuerunt collectæ, nomen iſtud adaptatum fuit ſolis Ritibus & Ceremoniis in celebratione divinorum adhibendis. Denique cum præcipuus DEI cultus in Celebratione Miſſæ conſiſtere credebatur, ipſa *Miſſa* dicta fuit Liturgia, maxime apud Græcos, & ideo in hodiernum usque diem Ritus & Ceremoniæ pro Celebratione Miſſarum præſcriptæ proprie functiones *Liturgicæ* appellantur. In ordine ad noſtrum intentum Liturgia tripliciter ſumi poteſt, vel pro libro *Liturgico*, vel pro ipſo *cultu* DEI externo ſecundum certos ritus peragendo, vel pro certa *Norma*, ſecundum quam divina, & præcipue Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium eſt peragendum. De his jam fuſiori non nihil calamo, & ordinata methodo, præprimis vero de *cultu publico*, ad quem omnis Liturgia ultimato collimat, agamus

Miſſa dicta fuit Liturgia.

Hic ſumitur tripliciter.

§. II.

Cujus juris ſit cultus publicus?

Cum *Liturgia* potiſſimum ad cultum publicum ſupremo Numini in conventibus publicis exhibendum pertineat, priusquam ad ipſas liturgias, earumque originem, uſum, incrementa & ipſum *Jus liturgicum* explanandum progredimur, quæſtio præjudicialis excutienda eſt, cujus juris, naturalis, an Divini, vel Apoſtolici ſit cultus publicus. Loquimur hic de cultu *externo* non qualicunque; ſed *publico* in conventibus publicis: non enim cultus *externus* qualiſcunque cum cultu *publico* eſt confundendus. Ad cultum *externum* pertinent omnia ſigna cultus interni conteſtativa, qualiacunque illa ſint, ſive in verbis e. g. precibus, formulis; ſive in actibus externis e. g. elevatione manuum, genuflexione, thurificatione conſiſtant.

 Neque

(q) Iſaac Caſaub. Exercit. 16. ad Annal. Eccleſ. Baron.

Quid ſit cultus publicus? Neque cultus quiſcunque *publicus* eſt *vere publicus;* ſed ille tantum, qui Deo in conventibus publicis ad id ſingulariter deputatis a confluente cœtu juxta normam ab illis, ad quos *jus liturgicum* pertinet, præſcriptam exhibetur.

Non eſt juris naturalis. Juris naturalis hunc eſſe cultum, quaſi vero foret abſolute ad Deum rite colendum neceſſarius, adeoque a ſupremo Numine abſolute præcipi debuerit, vix & ne vix quidem erit demonſtrabile. Quis enim dicere auſus fuerit, quod Deus condendo homines, illiſque præſcribendo certam colendi formam neceſſario præcipere debuerit, ut homines in cœtus publicos coirent, & non niſi in conventibus publicis debitum cultum exhiberent? An non ordinare & præcipere potuit, ut quilibet domi ſuæ & ſolus ſuæ devotioni vacet, & ſuo Numini debitum cultum præſtet? Anne primi homines in cœtus confluxerunt, & Deo ſua Sacrificia obtulerunt? Profecto nihil ſimile in Scripturis ſacris legimus.

Eſt tamen juris Divini. Dubium eſſe poſſet de jure Divino: eo quod nullus in Scripturis novæ legis locus extet, in quo Chriſtus cultum publicum, & conventus publicos præcepit. At vero legis inſtar nobis debent eſſe tum exempla Chriſti, & Apoſtolorum; tum & præcepta Apoſtolico-divina a continua traditione, praxi, & obſervantia inviolabiliter cuſtodita & confirmata. *Hujus argumenta.* Utique Chriſtus more Judæorum celebravit Paſcha, Cœnam inſtituit, docuit in templo, conſtituit quoſdam Doctores, Miniſtros, & Apoſtolos, ut docerent, prædicarent, conventus celebrarent. Sed quis non ex hac ipſa ſingulari vocatione optima ratione inferet præceptum conveniendi in conventibus publicis? Tollamus hujuſmodi conventus publicos: qua arte omnes & ſinguli ſine graviſſima difficultate poſſunt inſtrui? aut ſi poſſint, numerus Doctorum in immenſum excreſcet, & munus docendi jam non erit ſingulare, non ſingulariter a DEO miſſis & vocatis proprium; ſed ferme commune omnibus patribusfamilias. Et quomodo conſervabitur uniformitas in docendo? Quæ & quanta non ſunt pertimeſcenda ſchiſmata, hæreſes, aliaque innumera mala, ſi conventus publicos tollamus? De Apoſtolis quid dicamus? quocunque perrexerunt, conventus ordinarunt, & Epiſcopos conſtituerunt: per hos vero in ſingulis Eccleſiis Presbyteros conſtitui præceperunt (r). Quid aliud erant conventus illi, in quibus tempore Apoſtolorum confluxere primi Chriſtiani ad orandum, ad frangendum panem, & audiendum verbum divinum, de quibus loquuntur Acta

(r) Ad Tit. I. v. 4.

Acta Apoſtolorum, quam conventus publici ad cultum divinum peragendum ordinati? *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus* (s). Et iterum: *Una autem Sabbati, cum conveniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis profecturus in craſtinum, protraxitque ſermonem usque in mediam noctem. Erant autem lampades copioſæ in cænaculo, ubi eramus congregati* (t). Item: *Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem ſumebant cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis* (u). Et quidem Apoſtoli cum Judæis conveniebant vel in templo Jeroſolymitano, vel in illorum Synagogis vel omnino Profeuchis domeſticis; cum gentilibus vero in privatis ædibus: utpote qui a ſacris Judæorum abeſſe jubebantur. Huc pertinet illud: *Omni autem die non ceſſabant in templo & circa domos docentes & Evangelizantes Chriſtum JEſum* (x). Quid jam dicamus de conventibus Apoſtolorum & primorum Chriſtianorum ad celebrandum feſtum Paſchale & Pentecoſtale (y). De conventibus nocturnis, de Agapis (z), de cœtibus Chriſtianorum Antelucanis (a)? qui omnes ad cultum divinum rite exhibendum, ad audiendum verbum divinum, ad orandum & pſallendum, ad ſumendam Euchariſtiam erant deſtinati. De continua traditione, praxi & obſervantia Eccleſiæ plura dicere ſupervacaneum fore exiſtimamus: Ad quid enim Eccleſia usque nunc conventus publicos tantopere urgere voluit, ita quidem ut graviſſimas pœnas ſtatuerit in illos, qui ſe conventibus publicis ſubtraherent, aut privatos agerent? Nempe Eccleſia etiam in his ſuam unitatem demonſtrare voluit, in qua tantum fiduciæ & roboris collocabat, ut argumento unitatis potiſſimum contra noviter enatas hæreſes utendum, easque hoc modo confodi poſſe exiſtimaverit (b). Hæc de cultu publico dicta ſufficiant.

Nova

(s) Act. 2. v. 42.

(t) Act. 20. v. 7.

(u) Act. 2. v. 46.

(x) Act. 5. v. 42.

(y) *Feſtinabat autem Paulus, ſi poſſibile ſibi eſſet, ut diem Pentecoſtes faceret Jeroſolymis.* Act. 20. v. 16.

(z) De Agapis vid. Boehmer in ſuis Diſſert. ad Plinium Diſſert. II. & III.

(a) Item de Cœtibus Antelucanis ibid.

(b) Ad hanc unitatem demonſtrandam collimabant *literæ formatæ*, *Eulogiæ*, quas invicem mittebant Epiſcopi; item diſciplina Eccleſiæ ordinantis, ut in qualibet Eccleſia eſſet unum altare, una diceretur Miſſa, unus inſtitueretur conventus in urbibus etiam ampliſſimis &c.

Digitized by Google

Utrum cultus publicus ſit juris divini abſoluti, vel hypothetici.

Nova ſuper hoc jure divino mota fuit quæſtio per Galliam, ubi Reformatis, quos Hugonotos vocant, omne exercitium publicum fuit interdictum, ita quidem, ut nec ſua divina in conventibus publicis, iisque majoribus celebrare, nec Miniſtros Eccleſiæ ſeu Doctores publicos habere eis licuerit. Quærebatur nempe, utrum cultus publicus ſit juris divini abſoluti & indiſpenſabilis, vel ſolummodo hypothetici? Rigidiores id juris abſoluti eſſe volebant: Mitiores jus hypotheticum, & pro diverſitate circumſtantiarum diſpenſabile agnoſcebant (c). Atque horum doctrina omnino ſanioribus rationis & religionis principiis conformior eſſe comprobatur. Quid enim ſi ipſius Religionis & Eccleſiæ aut boni politico-publici interſit, ut quis inter Ethnicos & Gentiles aut alterius religionis Sectatores in illis locis e.g. in terris Chinenſibus, in Anglia &c. in quibus exercitium Religionis Catholicæ publicum graviter interdictum, vel Miſſionarium ad convertendas gentes, vel Legatum pacis inter belligerantes conciliandæ cauſa miſſum agere debeat? Demus hominem in Religionis ſuæ principiis optime inſtructum, apud quem nullum perverſionis periculum exiſtit, num huic tali non licebit ex cauſa prorſus graviſſima agere in exteris regionibus, in quibus nulli habentur conventus publici Catholici, aut omnino ſub graviſſimis pœnis ſunt prohibiti & interdicti (d)?

Pariter priusquam de origine & incrementis liturgiarum agamus, amoliendæ ſunt criminationes peſſimæ, quibus hodierni Sectarii Eccleſiæ noſtræ famam peſſime proſcindunt, eidemque vehementiſſime exprobrant, quod ingentem Ceremoniarum rituumque apparatum in celebrandis divinis adhibendorum introduxerit, illosque potiſſimum partim a Judæis; partim a Gentilibus mutuaverit (e).

Argumenta, quibus Sectarii ritus Catholicos impugnant.

Argumenta illorum ſunt ſequentia: Primo enim, ajunt, eo cultus divinus eſt ſanctior & purior, quo eſt ſimplicior: cum enim ipſe DEUS ſit ſpiritus puriſſimus, immaterialiſſimus & ſimpliciſſimus, eo puriores & ſanctiores erunt actiones noſtræ, quo erunt ſimpliciores & purio-

(c) Mosheim Hauptſt. II. pag. 371.

(d) Paſſim e.g. in Anglia Legatis Catholicis ſacra publica ſunt interdicta, & non niſi privata exercere licet. Item hinc inde in Germania tolerantur Anabaptiſtæ ſine exercitio Religionis publico.

(e) Sic enim Catholici ex Synagoga mutuarunt veſtimenta Sacerdotalia, ornatum & dedicationem Eccleſiarum, thurificationes, impoſitiones manuum &c. a Gentilibus imagines ſculptas DEI & Sanctorum, Sacrificia; formulas a Romanis, apud quos omnia concepta erant verbis ſolemnibus, & formulis.

Digitized by Google

Chriſtus paucos admodum ritus inſtituit.

puriores. Secundo: Ipſe Chriſtus nullas prorſus leges ceremoniales tulit, nullos ferme Ritus & Ceremonias etiam in inſtitutione Sacramentorum præſcripſit, & quidem pro collatione Baptiſmi elementum ſimpliciſſimum ſeu aquam; pro Cœna & Sacramento Euchariſtiæ panem ſimplicem cum vino elegit: & dum cœnam Dominicam inſtituit, nullum prorſus ritum novum; ſed ſolum quosdam ritus Judaicos adhibuit. Inſpicere lubeat Scripturam & explorare Liturgiam divinam, quam Chriſtus in inſtitutione Sacramenti Euchariſtiæ adhibuit. Hæc ſane, prout a tribus Evangeliſtis perſpicue deſcribitur, nihil aliud continet, quam Symbolorum, id eſt panis & vini benedictionem; tum panis fractionem & utriusque ſpeciei benedictionem (f). Tertio: Sed nec Apoſtoli in cultu DEI externo, in ſuis conventibus, in diſtributione Euchariſtiæ, in celebratione Miſſarum (ſi tamen unquam Sacrificium celebrarunt) in adminiſtratione Sacramentorum ullos adhibuiſſe, vel præſcripſiſſe Ritus leguntur. Nihil ſane de unctionibus, exorcismis, inſufflationibus in Sacramento Baptiſmi; nihil de veſtimentis Sacerdotalibus, de aliis innumeris novis ceremoniis legimus. Quarto: DEUS jam vult adorari in ſpiritu & veritate magis, quam in Ceremoniis &c. Quinto: Innegabile eſt, quod Eccleſia primitiva fuerit ſanctiſſima, ac puriſſima: atqui hæc omnem ceremoniarum pompam, Rituum ſplendorem, ac ornatum abhorruit, ſed potius DEUM ſuum in ſimplicitate cordis, in puritate conſcientiæ, in compunctione animæ, in ſpiritu & veritate coluit, adoravit, & divina peregit: illa vero Ceremoniarum ac Rituum multitudo, pompa, & ornatus non niſi corruptis Eccleſiæ moribus invaluit (g). Sexto: Imprudentiſſime prorſus argumentum ducitur a lege antiqua ad legem novam: conſtat enim ex Scripturis, populum Iſraeliticum per 40. annos in Ægypto fuiſſe commoratum: & quamvis veri DEI cultu imbutus eſſet, pedetentim tamen ad mores & regulas Ægyptiorum ſe ſe compoſuit, quo ipſo factum, ut tum ad idololatriam; tum ad ſuperſtitionem proclivior redderetur, neque mores Ægyptiorum depoſuerit, poſtquam DEUS potentiſſima ſua manu eum in terram promiſſionis eduxit. Viſum itaque fuit Deo obdurato illius genio aliquid indulgere, eique leges ceremoniales, quas anhelabat

Etiam Apoſtoli.

Status Eccleſiæ corruptus introduxit pompam & multitudinem rituum.

A lege antiqua quoad ritus non bonum ducitur argumentum ad legem novam.

(f) Matth. 26. Marci 12. Luc. 22.

(g) Vid. Boehmer in Jure Eccleſ. Tom. 3. Prælim. de Jure Liturg. ubi textibus PP., & exemplis oſtendit, modum colendi DEum fuiſſe ſimpliciſſimum, nullis Ceremoniis turgidum, potiſſimum in ſpiritu & veritate conſiſtentem.

Digitized by Google

bat, præſcribere, ut hac ratione a cultu idololatrico ſucceſſive avocaret, atque paulatim ad verum DEI cultum perduceretur. Septimo: Ex hoc modo agendi cum Judæis manifeſtum eſt, quod DEUS hujusmodi cultum ritualem de ſe indifferentem (h) neutiquam abſolute deſideraverit, ſed urgente neceſſitate permiſerit, aut potius præſcripſerit, & præſcribere voluerit, ne Judæi ſibi ipſis ritus inanes eligerent, & ad veteres Ægyptiorum errores redirent, prævidens, populum hunc ab ejusmodi ritibus abduci non poſſe. Octavo: Erat lex antiqua lex rigida aſpera & dura: gemebat populus Judaicus ſub jugo legum Ceremonialium eum in finem ſibi impoſito, ut a ſuperſtitione, aliisque criminibus avocaretur. Nondum enim apparuit *plenitudo* illa gratiæ, quæ ad homines in omne malum proclives in ſuo officio continendos eſt ſufficientiſſima: virga ferrea regendus erat populus nequam, ſenſualis, ac in omne vitiorum genus proniſſimus. Econtra in lege nova aliam legem habemus: lex hæc eſt lex gratiæ, & ſuperabundantiſſimæ gratiæ: auferendum ergo jugum legum ceremonialium: aſſerti ſumus in libertatem filiorum DEI: tollenda itaque ſervitus: & nunquid ipſi Apoſtoli in Concilio Jeroſolymitano congregati jugum iſtud auferendum exiſtimarunt (i)? Nono: Et ad quid talis ac tanta Rituum, Ceremoniarum, ac ſolemnitatum multitudo, pompa, ſplendor, & ornatus? quippe qui devotionem internam magis turbat, quam inflammat, potius impedit, quam promovet, magis ad oſtentationem, pompam, & vanam gloriam, quam ad cultum DEI genuinum ac ſincerum facit & facile in ſuperſtitiones; aliosque abuſus degenerat: Cor & affectum reſpicit, ac penſat DEUS; non inanes ritus, ac Ceremonias. Decimo: Hujusmodi Ritus & Ceremoniæ hactenus hæreſibus, erroribus, multisque tumultibus in Eccleſia occaſionem præbuerunt (k), & in abuſus quamplurimos abierunt, atque ipſis Pontificibus Romanis neceſſitatem impoſuerunt, ut de iis reſtringendis potius quam multiplicandis cogitarent

Et quare?

Ingens diſcrimen inter legem antiquam & novam.

Multitudo rituum plus nocet, quam proficit.

(h) Cit. Author inter Adiaphora refert ceremonias, aitque eas per ſe haud eſſe ſuperſtitioſas aut idololatricas, ſi ex mente ſuperſtitioſa non profluant; DEum vero in antiqua lege eas urgente neceſſitate introduxiſſe, & ſic magis noluiſſe, quam voluiſſe. loc. cit. §. 11.

(i) Act. 15. *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis nihil ultra vobis imponere oneris.*

(k) E. g. ex ritibus colendi imagines hæreſis Iconoclaſtarum. & controverſia de celebrando Paſchate ſuum ortum traxerunt.

Multitudo & apparatus rituum ſuam originem ducere videtur ex ſuperbia, vanitate, & ambitione.

rent (l). Undecimo: Luſtremus hiſtorias: quid populis potiſſimum moratioribus ingentem ceremoniarum pompam, ornatum & apparatum perſuaſit, niſi quædam ſuperbia, vanitas ac ambitio? qui cum in Ritu Civili Decorum publicum quam maxime excolerent, id ipſum in ſacris peragendis eſſe faciendum exiſtimarunt: id quod fieri non poſſe facile perſpexerunt, niſi omnia in ſacris etiam ad pompam & ornatum adornarent, & Ceremoniis infinitis Religionem adimplerent: ex quo conſequens eſt, quod hac ratione ſuæ ambitioni, vanitati, & Decoro publico magis, quam cultui divino & honoribus DEI conſuluerint. An non id ipſum in Eccleſia Romana contingat, æquus rerum arbiter æſtimet.

Argumenta Catholicorum pro ſuis ritibus.

Neminem ego futurum credo, cui non hæc argumenta magni eſſe ponderis prima facie videri poſſunt. Quapropter audienda etiam eſt altera Pars, Catholicorum nempe, qui fortioribus longe argumentis ſuam diſciplinam a convitiis & contumeliis vindicant, quæ proin audire libeat. Ordiamur ab ipſo jure, & inſtinctu naturæ, quem nobis religio naturalis in ordine ad colendum DEUM intime impreſſit.

Ritus & ceremoniæ in cultu divino ex ipſo jure naturali ſuam habent originem.

Quam rectiſſime judicavit S. Auguſtinus Lib. 9. contra Fauſtum, dum dixit: *Sine externis ceremoniis impoſſibile eſt ſervare Religionem.* Nam ſi omnem antiquitatem, omnium gentium, barbararum etiam mores luſtremus, comperiemus, quod omnes & ſingulæ in colendo ſuo Numine ritus quosdam & ceremonias ex ipſo naturali ſanæ rationis dictamine obſervaverint: cum enim Numen illud (falſum ſit an verum, ad hanc quæſtionem parum vel nihil facere videtur) velut Ens quoddam ſupremum omni excogitabili cultu adorandum concipiamus, revereamurque, ipſa duce natura inclinamur, & ſacro quaſi impetu rapimur ad conteſtandam eidem non interne tantum & per affectum, ſed ſignis etiam quibusdam externis, & in effectu ſummam illam æſtimabilitatem, quam de ipſo concipimus: ut adeo ritus illi ac ceremoniæ nihil aliud eſſe videantur, quam ſigna conteſtativa ſummæ æſtimabilitatis, quam de DEO habemus, ſupremi cultus, quem ipſi deberi cognoſcimus, affectus noſtri exuberantiſſimi, quo in ipſum ferimur, promptitudinis noſtræ, qua ipſum revereri, adorare, amare votis ardentiſ-

 ſimis

(l) Hunc in finem Romæ erecta eſt Congregatio Rituum, e qua innumera promanant decreta, quibus ritus & Ceremoniæ reſtringuntur, & determinantur. Item juſſerunt Patres Concilii Tridentini, ut quidam Viri ſelecti Miſſale ad SS. Patrum normam ac ritum reſtituerent, uti habet Bulla Pauli V.

ſimis cupimus (m). Quapropter ipſe Boehmerus, qui ritus eccleſiaſticos in Chriſtianiſmo introductos mirum in modum ſugillat, & Eccleſiæ vehementiſſime exprobrat, quod tot ceremonias, ritusque a Judæis non tantum, ſed etiam Gentilibus adoptaverit, illos inter res *adiaphoras* & indifferentes referre non veretur, dummodo omnis exceſſus præcaveatur: *Sunt enim ritus*, ait ille (n) *nihil aliud, quam honoris interni ſigna externa: ſunt reverentiæ DEO debitæ teſtimonia, & devotionis excitamenta.* Duos autem exceſſus principaliter eſſe præcavendos exiſtimat: primum eſſe debet, *ne potior cultus Divini ratio in ritibus & ceremoniis collocetur, ſed mediante hac Liturgia devotio interna excitetur, & ſpiritus a terra a DEUM elevetur.* Debent enim ceremoniæ eſſe adminicula devotionis; non impedimenta, nuda quædam accidentalis Pædagogia; non pars eſſentialis cultus Divini. Alterum eſt, ne cultus iſte externus in ſuperſtitionem degeneret, quæ ex multitudine rituum potiſſimum pertimeſcenda eſt (o). Hæc vero ſuperſtitio in eo præcipue conſiſtit, quod homines mutationem mentis, puritatem conſcientiæ, exercitium virtutis, cultumque internum negligentes Chriſtiani officium adimpleviſſe, ſuisque obligationibus ſatisfeciſſe exiſtiment, ſi ritus externos ad punctum obſervent, DEOque miniſterium externum exhibeant. Patet veritas hujus doctrinæ plerarumque Religionum, Gentilium præprimis exemplo, qui nihil non criminum commiſerunt, ac totam ſuam Religionem in Solennitatibus, Ritibus, Ceremoniis, Superſtitionibus, ſolennibus Formulis, Carminibus, Thurificationibus, & Sacrificiis externis collocabant (p); vere credentium dein, præcipue Judæorum. Nunquid enim Cain DEO offerebat Sacrificium cum Abele; ſed quam diſpari cultu, ille ritu externo; hic corde puro. Judæorum cultus ab ipſo Deo adornandus erat, ne temere in leges ceremoniales peccarent: & tamen hæc omnia in ſuperſtitionem abierunt, licet ſapienter ab ipſo Deo eſſent inſtituta, prout DEUS paſſim apud Prophetas conqueritur (q). En ipſe hic Author neceſſitatem, & utilita-

In ritibus duo exceſſus præcavendi.

Cultus externus ſæpe degenerat in ſuperſtitionem.

(m) Boehmer Tom. 3. Diſſert. Prælim. §. 3. (n) Idem ibid. §. 20.

(o) Idem loc. cit. §. 21.

(p) Patet hoc præcipue ex Hiſtoria Romanorum, apud quos ſolennes Deorum Precationes, Comprecationes, & Carmina ſolennia erant frequentiſſima.

(q) Iſaiæ 1. v. 11. Amos 5. v. 21. Jerem. 6. v. 20. 1. Reg. cap. 11. *Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini.*

utilitatem Ceremoniarum Rituumque agnoſcit, & non niſi exceſſum perſtringit! qua igitur ratione præſumit univerſaliter Catholicis exprobrare aſſumptionem Rituum Judaicorum? Anne omnes hi Ritus ſunt mortiferi, ſuperſtitioſi, in leges Chriſtianiſmi peccantes? itaque abuſus, exceſſus & ſuperſtitiones probandæ erunt: & ne tunc quidem, ſi probatæ fuerint, omnes ritus Judaici erunt eliminandi ex notiſſimo principio, quod *propter abuſus bonus uſus non ſit tollendus.* Hactenus de ipſo Jure naturæ, & inſtinctu illius, quo ab ipſa Religione naturali ad ſupremum Numen ritibus externis colendum incitamur, rapimur, & impellimur, egimus.

Cultus externus per ritus & ceremonias eſt juris divini ex lege antiqua.

Gradum promoveamus ad Legem Divinam, & quid nobis DEUS per Scripturam loquatur, videamus:

Mox a primo mundi exordio, antequam Iſraelitæ Ægyptum ingreſſi ſunt, ac mores Ægyptiorum imbiberunt, priusquam DEUS leges ceremoniales per Moyſen promulgari fecit, incepere credentes DEUM colere in Sacrificiis & Oblationibus, in quibus DEUS bene ſibi complacuiſſe legitur. Exemplo ſint Oblationes, & Sacrificia Abelis, Noemi, Melchiſedechi, Jacob &c. (r). De legibus ceremonialibus quaſi innumeris a DEO latis, & per Moyſen promulgatis aliunde conſtat: ſed num credibile aut veroſimile eſt, quod DEUS tantam legum ceremonialium copiam, ac ceremoniarum pompam eum unice in finem præſcribere voluerit, ut populum electum ab idololatria averteret, illius mores corruptos corrigeret, ac per tramitem rectum ad verum DEI cultum duceret? ubinam Scriptura hanc rationem ſapientiſſimæ Ordinationis divinæ allegat? De Templo Jeroſolymitano magnificentiſſime exſtructo quid dicamus? equidem præceptum dedit DEUS Davidi, ut templum ſibi exſtrueret (s): ſed ubinam præcepit, ut templum iſtud tam magnifice ingentibus ſumptibus exſtruatur, illius Dedicatio cum tanta & inenarrabili ſolennitate, pompa ac ceremoniarum apparatu fieret, tot & tantæ oblationes fierent? Num fortaſſis hæc omnia neceſſaria fuere ad populum Judaicum in ſuo officio ac debito DEI cultu continendum? Et nunquid DEUS iſta omnia approbavit, ratihabuit, imo igne de cœlo deſcendente confirmavit, ſuumque divinum beneplacitum deſuper demonſtravit? Quare ergo magnificentiam templorum, Ornatum Eccleſiarum, veſtimentorum Sacerdotalium, ac diver-

F 3

(r) Vid. Geneſ. 4. v. 5. Geneſ. 8. v. 19. & 20. *Odoratusque eſt Dominus odorem ſuavitatis &c.* Geneſ. 14. Geneſ. 25.

(s) Reg. 5. v. 5.

diverſorum Rituum contemptim habent, quem tamen DEUS ipſe approbaſſe legitur?

Etiam ex lege nova. Ad Scripturam novæ legis ſtylum convertamus: Sane ultra fatemur, quod in Actibus Apoſtolorum, & Epiſtolis illorum pauciſſimas *Leges ceremoniales a principio Eccleſiæ pauca, & quare?* legamus leges ceremoniales præter eas, quæ ad rite adminiſtranda Sacramenta ex ipſo præcepto divino ſunt neceſſaria: ſed quid miramur? Non enim ratio temporum ac circumſtantiarum id permiſerat. Agendum erat cum Judæis & Gentilibus: Ambo aſſueti erant ſuis Ceremoniis ac Ritibus, quos Eccleſia ipſa ad tempus aliquod apud Judæos Oeconomiæ cauſa toleravit, ac demum abrogavit. Ut ergo Neoconverſi ſucceſſive a ſuis Ritibus ſeu ſuperſtitioſis ſeu cum Eccleſiæ diſciplina incompatibilibus averterentur, neutiquam præſtabat novos Ritus ac Ceremonias introducere, ac veluti obtrudere, & hac ratione ſeu ſuperſtitioni Gentilium, ſeu conſuetudini Judæorum in ſuis ritibus mire ſibi complacentium, fomentum ſuppeditare. Plura de hoc mox infra dicemus.

Ex Apocalypſi ducitur fortiſſimum argumentum pro majeſtate rituum. Cæterum ſi Apocalypſin non nihil luſtremus, inde ſane fortiſſimum licebit ducere argumentum, DEUM in ſignis externis illius Majeſtatem Divinam conteſtantibus eſſe colendum, adorandumque. Inprimis enim miris coloribus nobis depingitur templum DEI ſeu cœlum empyreum, Majeſtas templi, ac Sedentis in throno: Seniores autem illi 24. *ſedentes procidebant ante Sedentem in throno, & adorabant viventem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ſuas ante thronum* &c. *turba illa magna*, quam Joannes vidit, & *dinumerare nemo poterat*, *ſtabat ante thronum, & amicta ſtolis albis, palmas tenens in manibus ſuis clamitabat: Salus DEO noſtro* &c. Ipſi etiam Angeli *ſtabant in circuitu Throni, & ceciderunt in conſpectu Throni in facies ſuas, & adoraverunt Deum* &c. (t). Hæc & plura his ſimilia, quamquam plena ſunt Myſteriis, ac variis expoſitionibus obnoxia, nihilominus in rem Catholicam miro prorſus modo facere videntur. Quid enim hæ, & ſimiles viſiones *Cœli empyrei*, *Sedentis in Throno*, *Seniorum & Angelorum coram Throno procidentium* aliud ſignificare nobis volunt, quam Majeſtatem DEI noſtri ex una; ex altera vero parte ſervitutem & ſubjectionem noſtram, ac præcipue modum eandem erga DEUM conteſtandi?

Quare Eccleſia tot ritus inſtituerit. Ex his facilis eſt tranſitus ad argumenta, quibus Eccleſia Catholica in ſuis Ritibus præſcribendis & augendis ducitur. Exſtruuntur templa magnifica, exornantur Eccleſiæ, & Altaria ſane non in alium finem,

(t) Apocal. 4. 5. 7. &c.

Digitized by Google

finem, quam ut Majeſtati DEI decentiſſimus impendatur cultus, ac eidem dignum habitaculum præparetur. Introducit Eccleſia tam varios Ritus & Ceremonias, ut in domo DEI omnia ordinate fiant, decenter celebrentur Divina, & ex tali ceremoniarum apparatu Majeſtas Domini, quem colimus, magis eluceat, atque devotioni noſtræ internæ quoddam veluti nutrimentum præbeatur. Neutiquam inficiamur, DEUM eſſe colendum *in Spiritu & veritate*, atque in immenſum errare illos, qui relicta devotione interna, & neglecta compunctione cordis, totum ſuum cultum DEO debitum in ceremoniarum obſervantia collocant, non niſi ſenſualem devotionem quærunt, ſeque in externas devotiunculas effundunt: Verum cum nemo ignoret, quod omnes ſimus homines ſenſuales, materiales, quorum actiones internæ mirum in modum a rebus ſenſibilibus dependent, & cum actionibus externis communicant, nihil prohibet, quominus ad inflammandam devotionem internam quædam aſſumantur ſubſidia. An non (loquor expertis) in nobis ipſis, neſcio quem ſacrum horrorem ex Majeſtate & ornatu Templorum & Altarium, devotionem ex decentiſſimo ordine in peragendis Divinis, Gaudium Spiritus ex apparatu tot ſolemnium Rituum & Ceremoniarum excitari ſentimus? quamquam internis hujuscemodi ſenſualibus devotiunculis non nimis ſit fidendum, ne plus ſenſualitati noſtræ, quam DEI cultui litemus, ac meritum operum ſupernaturalium perdamus. Hæc fient clariora, ſi argumentis ſupra allatis pro modulo noſtro ſatisfaciamus.

Ita eſt, eo cultus Divinus eſt ſanctior quo purior, ſi puritatem emetiamur ex puritate intentionis, affectus interni, amoris &c. quam non modo non impedit, ſed promovet cultus externus. Utinam non eſſemus homines ſenſuales, infirmi, lutea vaſa portantes, pigri, infirmi, ſed ad inſtar Angelorum ab omni corporeitate depurati! ſed cum tales ſimus, & ferme omnes actiones, Ideæ, & conceptus noſtri ab externis, & rebus ſenſibilibus dependeant, indigemus profecto ſubſidiis quibusdam ab extra mutuatis ad erigendum ſpiritum, ad ſublevandas indigentias noſtras, ad inflammandam charitatem, promovendam devotionem, ad ſervitutem noſtram ſupremæ Majeſtati conteſtandam. Si ergo eo eſt ſanctior & gratior devotio & cultus, quo ſimplicior & purior, ad quid DEUS in lege antiqua inſtituit Sacrificia, circumciſionem; in lege nova Sacramenta in ſignis viſibilibus? quare non ordinavit pro remedio contra peccatum originale actum fidei, ſpei, charitatis? quare præſcripſit orationem vocalem? quare ipſi Adverſarii in ſuis Eccleſiis canunt, pſallunt, orant &c.? Quare S. Scriptura in Apocalypſi Majeſtatem

Refutantur argumenta contraria.

jeſtatem Divinam veluti tremendam; cœlum Empyreum veluti locum ſplendidiſſimum; Angelos ingenti clamore illud Triſagion *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus* in honorem Trinitatis Perſonarum clamantes, Seniores coram Throno Majeſtatis proſtratos verbis adeo magnificis deſcribit, ac veluti depingit, niſi, ut ſacrum horrorem de Majeſtate Divina concipiamus, ingenti deſiderio ad ſupernam patriam anhelemus, ſupremum Numen non corde tantum ſed etiam ore & opere, non cultu in-ſed etiam externo, eoque decentiſſimo adoremus, debita ſervitia noſtra impendamus, &, quantum in viribus noſtris eſt, ſignis externis conteſtemur. Videantur, quæ diximus ſupra de ipſo naturæ inſtinctu, quo ad DEUM tanquam Ens ſupremum colendum inclinamur, & rapimur.

Quare Chriſtus paucas admodum leges ceremoniales tulerit?

Quantum ad Chriſtum, profecto Chriſtus inſtituit Eccleſiam viſibilem, ipſa Sacramenta inſtituit in ſignis viſibilibus, dedit caput viſibile: & licet ipſe leges ceremoniales tuliſſe non legatur, nihilominus ipſe ad tempus aliquod legalia obſervavit, illorum obſervantiam, etiam poſtquam legem novam tulerat, Judæis potius permittere, quam mox prohibere voluit quaſi in reverentiam Synagogæ, ut hæc *cum honore ſepeliatur* (u), hacque ratione Rituum & Ceremoniarum uſum ſuo exemplo approbavit: quamquam de cætero Legalium inſtitutionem ex finibus altiſſimis ſuæ Eccleſiæ relinquere voluerit. Neque id mirum videri debet, quod Salvator noſter a ferendis legibus ceremonialibus abſtinuerit: voluit nempe ſuæ Eccleſiæ unice in neceſſariis conſulere: cætera Apoſtolis illorumque ſucceſſoribus pro rerum ac temporum circumſtantiis determinanda reliquit.

Quoad Sacramentorum inſtitutionem, cum aliqua eorum ſingulis neceſſaria eſſent, nec decuit nec oportuit (liceat etiam argumentum a decentia ducere, quod non adeo magni roboris eſſe in iis, quæ a divino beneplacito dependent, ultra fatemur: quis enim cognovit ſenſum illius?) illa inſtituere aliter, quam in ſignis externis ſimplicibus, ne quis eorum effectu fruſtretur: adeoque mirum non eſt, quod in Baptiſmo aquam ſimplicem; in Sacramonto Euchariſtiæ panem communem ſelegerit. Noluit tamen Salvator Sacramentum Cœnæ ſine ullis ritibus inſtituere, & hinc obſervavit quosdam Ritus Judaicos, celebravit Paſcha cum Diſcipulis, eorum lavit pedes, & tandem ſuum corpus & ſanguinem manducandum, bibendumque præbuit. Nullibi ſane Chriſtus Dominus veſtimenta quædam Paſtoribus propria; nullibi Pſalmodiam

Ipſi AA. obſervant ritus & ceremonias,

(u) Vid. Quæſt. 2. de font. Orig. cap. 11. §. 3.

Digitized by Google

diam & cantum in eccleſiis, aliosve ritus inſtituit, aut obſervandos præcepit, & tamen ipſi Adverſarii eos non aſpernantur, & in ſuis conventibus eccleſiaſticis paſſim pro diverſitate locorum obſervare conſueverunt.

Quare in primitiva Eccleſia ritus fuerint pauci & ſimplices?

Sed nec illud diffitemur, quod neque Apoſtoli multas leges ceremoniales tulerint, aut Ritus & Ceremonias introduxerint, ac tota quanta diſciplina primitivæ Eccleſiæ fuerit ſimplex, & recta, pura ac ſancta: Sed quid inde? erat Eccleſia ſimilis rivulo per meatus ſubterraneos decurrenti, & ſucceſſive aliarum aquarum acceſſione in ingentium aquarum fluvium deſinenti. Delituit Eccleſia tunc temporis quaſi ſub modio, gemebant Chriſtiani ſub jugo Imperatorum gentilium, conveniebant in cryptis ſubterraneis, Officium Divinum peragebant in domibus privatis, uſus vaſorum ſacrorum erat ſimplex, prodire in publicum res erat periculo plena, incedere in veſtibus & habitu diſtincto prorſus idem fuiſſet, ac ſe temerario auſu perſecutoribus ad Martyrium offerre. Itaque, qua arte fieri potuit, edicant nobis Adverſarii, ut Apoſtoli propria veſtimenta ſacerdotalia ſecum per omnem circumferrent orbem (x) primi Chriſtiani templa magnifica exſtruerent, eaque mirifice exornarent, ſua Divina ingenti cum ceremoniarum apparatu celebrarent? Accedit, uti ſupra monuimus, quod aliunde Judæi ab obſervantia legalium difficillime abſtrahi potuerint: quocirca invigilandum fuit Apoſtolis & Eccleſiæ, ne illis novum ſubminiſtrarent fomentum, ſi multitudine Rituum ac Ceremoniarum ipſos obruerent.

A tempore Conſtantini incepit multitudo rituum, Majeſtas templorum, & ornatus Eccleſiarum.

Aſt vix Conſtantinus Magnus Chriſtianis libertatem exſtruendi templa, publice celebrandi Divina, Religionem publice profitendi fecerat: Boni Superi! quanta ubivis locorum Majeſtas templorum, quantus illorum ornatus, quanta in peragendis Divinis modeſtia, & ſi ita dicere licet, magnificentia! Id ipſum in Lege antiqua contigiſſe docent nos ſacræ Paginæ.

Etiam in lege antiqua primitus ritus erant pauci.

Ante Legem Moſaicam cultus Religioſus conſiſtebat in oblationibus & Sacrificiis ſimplicibus, quin Ritus quosdam ſpeciales præſcriptos fuiſſe legamus. Poſtea vero ubi populus fidelis jam mirum in modum augebatur, ac in terram promiſſionis ducebatur, DEUS ipſe innume-

(x) Sunt non nulli ex Catholicis Doctoribus, qui habitum Clericalem, & veſtimenta Sacerdotalia ad tempora Apoſtolorum referunt, quorſum etiam pertinet hiſtoria de baculo Paſtorali S. Petri, quibus tamen multi etiam ex Doctoribus Catholicis contradicunt. Vid. Heineccius Syllog. Opuſc. Exercit. 2. & 3.

Digitized by Google

innumeras leges ceremoniales tulit, & quibus ritibus debitum cultum exhiberi cuperet, determinavit. De Templo autem, in quo Sacrificia eſſent peragenda, ad tempora usque Salomonis non legimus.

Procul dubio adorandus eſt DEUS in ſpiritu, & veritate: & hoc modo adorari non tantum in lege nova, ſed etiam antiqua debuit dicente Propheta: *Nunquid vult DEUS holocauſta & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini? melior eſt obedientia, quam victimæ, & auſcultare magis, quam offerre adipem arietum* (y). Nempe anima cultus religioſi eſt ſancta intentio, interna devotio, fervor charitatis. Sed num propterea non liceat quædam quaſi adjumenta aſſumere, ut ſpiritus ille excitetur, fervor promoveatur, charitas inflammetur? Ipſi profecto Adverſarii hujusmodi Ritus ex ſupra dictis inter Adiaphora reponunt, eos adhuc hodie adhiberi poſſe, dummodo abuſus præcaveatur, aſſerunt, & quod magis eſt, in ſuo cultu religioſo adhibent (z). Interim non diffitemur, quod in ipſo colendi modo ſeu per exceſſum, ſeu per defectum facile peccari poſſit, ſi aut ritus vani, otioſi, ac ſuperſtitioſi adoptentur, aut neglecto ſpiritu, & devotione interna præcipua cultus religioſi cura in externis ceremoniis collocetur.

Ratio A. de multitudine rituum in lege antiqua eſt falſa.

Neque abnuimus, quod a lege antiqua non ſemper bonum ducatur argumentum ad legem novam, neque omnes Ceremoniæ legis antiquæ ab Eccleſia in lege nova adoptari valeant, prout alibi fuſius diſcuſſimus (a), id tamen conſtanter inficiamur, quod DEUS ideo ſolum tot ritus & ceremonias in cultu ſibi debito obſervandas Judæis præſcripſerit, ut a cultu falſorum Deorum abſtraherentur, & in moribus ſuis, quos ab Ægyptiis quaſi imbiberunt, corrigerentur: Id enim nec Scriptura nec Traditio nos docet: potius ad voluntatem ſupremi Numinis confugiendum eſt, qui ſibi cultum pro ſuo arbitrio ex cauſis ſibi ſoli notis ſtatuere potuit, & voluit.

Ita eſt: erat lex antiqua lex aſpera, dura & rigida, erant Judæi homines ſenſualibus aſſueti, in Idololatriam proclives, atque frœno quodam

(y) 1. Reg. 21.

(z) E. g. Pſalmodiam, cantum &c. nempe diſtinguendum eſt inter Ceremonias ſimpliciter *mortuas*, & *mortiferas:* illæ ab Eccleſia jure optimo adoptari poſſunt; non vero iſtæ: utpote quæ habent repugnantiam cum Ritibus Eccleſiæ Catholicæ: hinc Ritum Circumciſionis, aut eſum Agni Paſchalis aſſumere nefas eſſet: quia fortiora longe habemus remedia, Baptiſmum, & Sacramentum Euchariſtiæ.

(a) Vid. dicta in Tom. I. Quæſt. 2. Cap. II. §. 9.

Digitized by Google

quodam indigebant, ut in ſuo officio continerentur: Verum an nos deſivimus eſſe homines ſenſuales, pigri, deſides, ac in omne malum proclives, in actionibus noſtris ab Ideis, quas a rebus ſenſibilibus mutuamus, liberi ac immunes? Eſt lex nova lex gratiæ, & quidem ſuperabundantiſſimæ, & nos in libertatem filiorum DEI aſſerti ſumus, quatenus a ſervitute peccati & diaboli liberati ſumus: ergone nulla manet ſervitus ex pœnalitatibus a peccato originali relictis? ergo liberi ſumus ab omni lege, & ſumus quaſi *Exleges:* ita eſt, ſumus liberati a jugo antiquo legum ceremonialium circumciſionis, aliarumque: inde tamen non ſequitur, quod ab omni jugo & ſervitute liberi ſimus, ipſo Chriſto dicente: *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* Dicant autem Adverſarii quid oneris, jugi, & ſervitutis importent leges ceremoniales eccleſiaſticæ, quas nobis Eccleſia in cultu DEI exhibendo hactenus præſcripſit.

Lex nova non omnem ſuſtulit ſervitutem.

Ex multiplicatione Rituum ac Ceremoniarum haud paucos irrepſiſſe abuſus e. g. in cultu Sanctorum, ac Imaginum ultro fatemur: Ex quo inferre non licet: ergo omnes Ritus & Ceremoniæ abolendi ſunt. Potius valere debet illud: tollatur abuſus, & ſervetur bonus uſus. Alias uſus Sacramentorum erit tollendus, ſacri Codices eliminandi, ac proſcribendi erunt: cum teſte Hieronymo pleræque hæreſes ſuum ortum ex ſiniſtra Scripturæ interpretatione traxerint, & nulla fuerit exorta hæreſis (loquimur phraſi Hieronymiana) *quæ non ſibi ex Scriptura cervicalia conſuerit.* Habuit ſane Eccleſia in determinandis Ritibus intentionem puriſſimam ac ſanctiſſimam, eamque non aliam, quam ut honori DEI, decori Eccleſiæ, ac devotioni ſuorum fidelium conſuleret. Itane peccavit Salomon mortalium ſapientiſſimus, quod ſupremo Numini templum extruxerit magnificentiſſimum, & in illius ornatum ingentem theſaurorum vim profuderit? Itaque penes Eccleſiam erit abuſus tollere, exceſſus corrigere, ſuperſtitionibus viam præcludere, atque ſolicite cavere, ne ritus inanes, ridiculi & tales, qui Eccleſiam irriſioni, aut contemptui exponere, vel omnino ſcandalo eſſe poſſent, introducantur (b).

Propter abuſus quosdam non omnes ritus ſunt abolendi.

Eccleſiæ eſt abuſus corrigere.

Cæterum injuriam Eccleſiæ faciunt Reformatores prætenſi, dum eidem affingunt, quod ſuis ritibus etiam hæreſibus occaſionem præbuerit. Id longe majori jure in ipſos refundi poteſt: quippe qui non ſatis

Potius reformatores quam Catholici hæreſibus anſam præbuerunt.

(b) Vid. Ludov. Muratorius de Nævis Eccleſ. legantur etiam, quæ habet Van Eſpen Tom. 1. part. 2. Tit. 16. Cap. 1. de Ornatu Eccleſiarum, & uſu ſacrarum Imaginum.

diſtinguere valentes inter diſciplinam, & Dogma non raro res diſciplinares cum dogmate e. g. in cultu Sanctorum, & ſacrarum Imaginum confuderunt, & una cum zizaniis triticum extirpaverunt. Nunquam Eccleſia docuit, cultum Sanctorum eſſe abſolute neceſſarium, Imagines DEI & Sanctorum neceſſario eſſe pingendas; ſed tantum poſſe pingi, & ſacrarum Imaginum æque, ac Sanctorum cultum eſſe honeſtum, pium, laudabilem, ac utilem. Quando dicunt, quod Eccleſia ad Decorum publico-politicum reſpexerit, haud contradicimus: Nam ſi Domino terreſtri magnifica extruantur palatia, flectantur genua, ſi inquam coram illo proſternamur, eundem neſcio quibus obſequiis & ſervitiis demereri ſtudeamus, quidni ſupremo cœli terræque Domino erigantur templa pretioſa, thus adoleatur, & ad conteſtandam eidem noſtram ſervitutem in Eccleſiarum ornatum quaſi prodigi ſimus, eumque non modo in ſpiritu & veritate, ſed etiam in ritibus externis decentibus, innocuis & decoris colamus, & adoremus? Ex his ergo judicet æquus rerum arbiter, utrum Eccleſia bene vel male egerit, quod tot Ritus & Ceremonias &c. inſtituerit, easque ſaltem plures ex Gentiliſmo, aut Judaiſmo adoptaverit.

§. III.

Origo Liturgiarum. *Sunt duplicis generis.* *De origine Liturgiarum, quæ in ſtatis precum formulis conſiſtunt, dubitatur.* *In quo ſenſu hæc quæſtio ſumenda?*

Quantum ad originem *Liturgiarum*, cum nomine *liturgiæ* latius ſumptæ veniant ea omnia, quæ ad *miniſterium ſacrum* pertinent, duplicis generis diſtinguendæ ſunt *liturgiæ:* quædam earum conſiſtunt in ritibus & ceremoniis; quædam in certis precatiorum formulis: quales ſunt e. g. forma baptiſmi, conſecrationis, oratio Dominica, Lytaniæ, hymni, rythmi, pſalmodia. Præcipua difficultas eſt quoad liturgiam ſecundi generis in ſtatis precationum formulis conſiſtentem, a quo tempore & ſæculo nempe illius derivanda ſit origo? Nos iterum hanc quæſtionem in duplici ſenſu accipimus: Aliud enim eſt quærere, utrum in primitiva Eccleſia certæ, determinatæ, & fixæ precationum formulæ in uſu Eccleſiarum fuerint; & iterum, an hæ ipſæ formulæ in Scripturam ſeu Codicem liturgicum fuerint redactæ, & in uſum receptæ?

Aliud tempus donorum extraordinariorum; & aliud quando ceſſarunt.

In ordine ad hanc quæſtionem recte diſſolvendam optime animadvertit Joſephus Bingham, eſſe diſtinguendum inter tempora extraordinariorum donorum Spiritus ſancti; & inter tempora, quando hæc dona miraculis plena ceſſarunt. Priora illa fuere tempora Apoſtolorum, & primitivæ Eccleſiæ, ubi Spiritus ſanctus exuberantioribus donis diffundebatur per corda fidelium, mediantibus quibus hi pleno ex pectore fundebant ſuas preces extemporenas, quo tempore precationes a Spiritu

Spiritu ſancto dictatæ partem officii ordinarii eccleſiaſtici effecerunt (c): poſteriora ſunt illa, quibus hæc dona defierunt, jamque Epiſcopi eorum defectum ſupplere volentes varias precandi formulas præſcribebant. In hunc ſenſum (nempe pro precibus extemporaneis dono precum ubique ſe diffundente) Boehmerus accipit illud Tertulliani: *ſine monitore, quia de pectore* (d). Et illud Juſtini M. de precibus Chriſtianorum loquentis: *Præpoſitus itidem, quantum pro virili ſua poteſt, preces & gratiarum actiones fundit, & populus fauſte acclamat dicens: Amen* (e).

Contradicit Bingham, & exiſtimat, nec unum nec alterum textum de precibus extemporaneis publicis debere intelligi; non primum: tum quod inde ſequeretur, plebem omnes ſuas preces ſine monitore peregiſſe, & ita omnis religioſus cultus in preces privatas abibit: tum quod verbis *ſine monitore, & de pectore orare* alius ſenſus prorſus opportunus poſſit accommodari, ita ut verba: *ſine monitore* idem dicant, ac quod fideles memoriter precati fuerint, quin præmonitore & veluti præcinente opus habuerint; verba autem: *de pectore* idem ſignificent, ac ſincere ex animo libere & ex fidelitate cordis ſine coactione ulla orare (f); Non alterum textum Juſtini: *Quantum pro virili ſua poſſit:* utpote quod hæc verba non tam ſpiritum ſupernaturalem in preces extemporaneas ſe effundentem; quam fervorem & intentionem animi ſignificare videantur, quæ non minus in præſcriptis orandi formulis, quam immediate conceptis verbis locum habere poteſt (g). Hæc præmonere placuit, quia ſunt neceſſaria pro recta intelligentia eorum, quæ infra de origine liturgiarum in ſtatis precum formulis diſſeremus. ***Explicantur textus SS. Patrum.***

Agamus jam primitus de origine liturgiarum quoad ritus & ceremonias ad cultum Divinum publice exhibendum pertinentes, & videamus, an, & quales ritus jure Divino, Apoſtolico & Eccleſiaſtico ſint inſtituti? ***De origine liturgiarum quoad ritus.***

G 3 Quantum

(c) Orig. Eccleſ. Volum. V. Lib. XIII. Cap. V.

(d) Lib. 2. ad uxor. cap. 6. loquitur de precibus Chriſtianorum pro Imperatoribus: *Illuc ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis, quia capite nudo, quia non erubeſcimus; denique ſine monitore, quia de pectore oramus, precantes ſumus pro omnibus Imperatoribus.*

(e) Apolog. II. pag. 98.

(f) Loc. cit. §. V. pag. 137.

(g) Ibid. pag. 131.

Digitized by Google

Chriſtus paucos inſtituit ritus. Quantum ad jus Divinum ab ipſo Chriſto inſtitutum, paucos admodum vel nullos ritus a Chriſto determinatos in Scripturis legimus, ſi ritus ſacramentales eosque ſubſtantiales excipiamus, quos vel Chriſtus immediate determinavit; vel Apoſtoli nomine Chriſti qua Miniſtri & Legati præſcripſerunt. De Chriſto ſi loquamur, in inſtitutione Baptiſmi inſtituit ablutionem cum verbis: in ultima cœna more Judæorum celebravit Paſcha, lavit pedes, panem & vinum benedixit, & diſcipulis manducandum, bibendumque porrexit (h). In cæteris ſacramentis ritus determinarunt nomine Chriſti, & ex illius mandato & præcepto adhibuerunt Epiſcopi e. g. impoſitionem manuum in ordinatione Epiſcoporum, Presbyterorum & Diaconorum; in confirmatione baptizatorum probabilius unctionem cum impoſitione manuum &c. (i).

Plures ritus ſunt juris Apoſtolici. Quantum ad Jus Apoſtolicum, plures ſunt ritus & ceremoniæ, quarum origo ignoratur, & hoc ipſo ad inſtitutionem Apoſtolicam referri debent. Praxis Apoſtolica, uti optime animadvertit Binghamius *Apoſtoli obſervarunt quosdam ritus Judaicos & novos induxerunt.* (k) duplici modo ſpectari poteſt: Primum quidem *ratione adcommodationis ſui ad ſtatas formas inter Judæos obſervatas; & deinde ratione novarum formarum in cultum chriſtianum inductarum*, ſunt verba citati Auctoris. Nihil minus dubium & controverſum inter Viros doctos, quam quod Judæi ſtatas formas adorationis in omnibus Divini cultus partibus adhibuerint; & quod Apoſtoli libere his uſi fuerint in ſuis ſupplicationibus, in quibus ut cum illis conjungerentur, vel neceſſitas exegit, vel decentia ſuaſit, ſive dein miniſterium templi, ſive Synagogæ Judæorum reſpiciamus (l). Si vero miniſterium Apoſtolorum ſeparatum ſpectemus, quamplurimi ſunt ritus, quorum originem ad inſtitutionem Apoſtolorum referunt Scriptores non tantum Catholici, ſed etiam Acatholici. *Recenſentur plures ritus ab Apoſtolis introducti.* Juvat hujusmodi ritus plures in compendio referre: Huc pertinet inſtitutio Dominicæ in locum Sabbathi, celebratio Paſchatis, trina immerſio, formula profitendi fidem, renuntiandi Sathanæ in baptiſmo, inſtitutio jejunii quadrageſimalis, Agapæ, mixtio aquæ cum vino

(h) Vid. omnes Evangeliſtæ in locis, in quibus agunt de Paſchate a Chriſto celebrato.

(i) Vid. potiſſimum Acta Apoſtolorum, in quibus frequentiſſima fit mentio de impoſitione manuum, non qualicunque, ſed cum datione Spiritus ſancti conjuncta: non enim omnis impoſitio erat ſacramentalis. Vid. Cabaſſut. Differt. de multip. impoſitione manuum.

(k) Loc. cit. §. VI.

(l) Idem Auth. loc. cit. ubi accurate deſcribit *Miniſterium Templi* & *Synagogæ.*

Digitized by Google

no in ſacrificio Miſſæ, mos ſumendi aquam luſtralem, ſigno crucis ſe muniendi, conventus Chriſtianorum &c. Alios ritus plures & innumeros præterimus.

Plures ritus jure Eccleſiaſtico ad Sæc. usque IV. introducti.

Quantum ad Jus Eccleſiaſticum duo diſtinguamus tempora, nempe ab ævo Apoſtolico ad Sæc. usque IV.; & ab hoc ad noſtra usque tempora. A tempore Apoſtolorum per ſubſequentia tempora quampluri-mos fuiſſe introductos ritus & ceremonias dubitare non ſinunt Patres & Scriptores illorum temporum, Irenæus, Juſtinus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Origenes, Hippolytus Martyr, Cornelius Epiſcopus Romanus aliique. Ex his omnibus ſufficiat ſolus Tertullianus, qui plurimorum rituum meminit in ſuis operibus, quales ſunt ſumptio Euchariſtiæ in conventibus antelucanis, datio mellis & lactis Neophytis, oblatio pro defunctis, & natalitiis, porrectio ſacri ſanguinis infantibus, modus orandi per integrum tempus Paſchale non per geniculationem, ſed ſtando (m). Sed quis ille erit, qui omnes ritus jam eo tempore uſurpatos, & vel ab Epiſcopis introductos, vel moribus aſſumptos in numerum coget?

Plurimi a Sæc. IV. usque ad noſtra tempora.

Veniamus ad Sæc. IV., quo Conſtantinus libertatem fecit exercendi publice Religionem Chriſtianam, exſtruendi templa, & Eccleſias. Immenſus eſſe deberem, ſi omnes ritus & ceremonias ſucceſſive ad nos usque introductas recenſere vellem. Eo nempe ventum eſt, ut Eccleſia potius de reſtringendis, quam ampliandis cogitare debuerit. Quis enim neſcit, ex multiplicatione hujusmodi rituum exortas fuiſſe hæreſes (n) ſcandala, aliaque quam plurima mala? quæ recenſere ſupervacaneum foret. Quare mirum videri non debet, quod Pontifices ſibi reſervaverint jus introducendi ritus & ceremonias pro univerſali Eccleſia; & pro abolendis abuſibus, & approbandis ritibus ſingularem erexerint Congregationem, quam vocant *Congregationem rituum.* Nimis delicata hæc res eſt: quare ſatius ducimus ſilere, quam ulterius de ea diſſerere.

§. IV.

De liturgiis, quæ conſiſtunt in certis formulis. An fuerint in uſu Eccleſiæ primis tribus ſæculis?

Ad alterum genus liturgiarum illarum nempe, quæ conſiſtunt in certis, ſtatis, fixis, & præſcriptis precum formulis prolabimur, de quibus ingenti animorum contentione diſceptatur, an fuerint in uſu Eccleſiæ tribus primis Sæculis: e.g. an in ritu adminiſtrandi Sacramenta Miniſtri

(m) De coron. Milit. cap. 3.

(n) E. g. hæreſis Iconoclaſtarum ex cultu imaginum.

Digitized by Google

ſtri Sacramentorum certas determinatis verbis conceptas adhibuerint formulas; an Præfecti Conventuum Eccleſiaſticorum, quales fuere Epiſcopi & Presbyteri in Divinis peragendis, in functionibus ſuis ſpiritualibus & publicis, e. g. in ſacrificio Miſſæ, in precibus publicis perſolvendis, ſive eas privatim perſolverint; ſive quaſi Monitores & præcentores fuerint, ita ut plebs illorum verba & vocem ſequi, vel alternatim per hymnos & rythmos reſpondere debuerit; ſive plebs ipſa orationes publicas more fortaſſis in Eccleſiis recepto peregerit, an inquam Præfecti conventuum certis precandi formulis fuerint adſtricti?

Quæ noſtra ſit doctrina in hac delicatiſſima quæſtione, diſtinctim dabimus, id præprimis animadvertentes, eam vix tuto & ſine confuſione poſſe examinari, niſi in ſubſidium vocemus quosdam modos loquendi ſcholaſticos ex philoſophia & theologia ſcholaſtica mutuatos e. g. quoad formam Sacramentorum, eam eſſe determinatam in *genere*, *in ſpecie*, *& individuo &c.*

Paucæ formulæ ſunt inſtitutionis divinæ.

Auſpicemur a jure divino & inſtitutione Chriſti. Si totam luſtremus ſacram Scripturam, vix ullam determinatam quoad verba reperiemus formulam adminiſtrandi Sacramenta, vel orandi, ſi formulam conſecrationis: *Hoc eſt corpus meum; hic eſt ſanguis meus &c.* & *orationem dominicam* excipiamus. Quoad formam conſecrationis aliunde ſcimus, adhuc ultimis temporibus fuiſſe diſputatum, an illa verba mox recitata; vel an oratio antecedens & benedictio panis & vini formam eſſentialem conſtituat (o). Quoad orationem dominicam, illam utique apud Evangeliſtam Matthæum deſcriptam habemus (p). Inſtituit quidem Chriſtus baptiſmum, juſſitque, ut Apoſtoli baptizarent *in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti:* ſed quibus verbis determinatis hæc forma exprimatur, non edixit: & ideo mirum non eſt, quod aliis verbis uſi fuerint Græci; & aliis Latini (q). Aliam formulam a Chriſto determinatam vix reperiemus. Sane in Sacramento Pœnitentiæ nullam præſcripſit formulam, ſed unice dixit: *Quorum remiſeritis peccata &c.* (r).

Ad

(o) Vid. Tournelius, & Carolus Witaſſe, aliique Theologi Dogmatici, ubi agunt de forma conſecrationis.

(p) Matth. 6.

(q) E. g. latini: *Ego te baptizo &c.* Græci: *Baptizatur ſervus Chriſti &c.*

(r) Joan. 20. v. 23.

Formulas determinatas in adminiſtratione Sacramentorum Apoſtoli non inſtituerunt.

Ad Apoſtolos greſſum promoveamus, de quibus diximus, quod nomine Chriſti ritus ſubſtantiales ſacramentorum confirmationis, Epiſcopatus, Presbyteratus; vel etiam Diaconatus, & extremæ Unctionis determinaverint, vel promulgaverint. Aſt nullibi certam certis verbis determinatam formulam præſcripſiſſe leguntur. Id ſolum legimus, quod *manus impoſuerint*, & *oraverint:* quibus autem verbis ſuam orationem expreſſerint, non legimus: e. g. *orantes impoſuerunt eis manus*, dicitur in Actib. Apoſtolorum, dum agitur de ordinatione Diaconorum (s): item *imponebant manus ſuper illos*, *& accipiebant Spiritum ſanctum* (t). Et de Sacramento Unctionis apud Catholicos ſaltem legitur in Epiſtola Jacobi (u): *Orent ſuper eum, ungentes &c.* Utrum revera Apoſtoli in ſacrificio Miſſæ certas adhibuerint precationum formulas, dependet a quæſtione mox dilucidanda, an nempe Codices liturgici ipſis adſcripti revera ſint genuini, & ſinceri. Profecto ſi qui fuere, tunc certe Apoſtolis, per quos donum prophetiæ, & orationis extemporaneæ per Spiritum ſanctum copioſiſſime fuit diffuſum, non opus fuiſſet certis ac determinatis precum formulis. Ad hæc ipſi certo certius inhæſerunt inſtitutioni Chriſti, qui in inſtituenda ultima cœna non prolixis & amplioribus uſus fuit formulis. Neque illorum munus prædicandi, labores apoſtolici, rerum ac temporum circumſtantiæ indulſerunt, ut liturgias protraherent, aut concipiendis precum formulis multum indulgerent. Conſideremus dein Apoſtolos, quatenus egerunt in conventibus cum primis Chriſtianis, & cum eis ſupremo Numini cultum publicum per preces, orationes, & pſalmodiam exhibuerunt. Jam vel egerunt cum Judæis in templo & eorum ſynagogis: vel ſeparatos celebrarunt conventus in domibus privatis cum gentilibus noviter converſis? Si primum: Id dari poſſet Binghamio, quod ſe vel maxime accommodaverint ritibus & formulis precandi Judæorum, quales Binghamius plures recenſet (x). Si ſecundum: tunc procul dubio prædicarunt, & certo certius orationem dominicam a Chriſto inſtitutam, aut formulas hymnorum ac Pſalmorum & glorificationem DEI e ſcripturis depromptas in uſu habuerunt, more a Chriſto inſtituto memoriam ultimæ cœnæ celebrarunt, S. Euchariſtiam diſtribuerunt. Utrum vero aliis precibus uſi fuerint, neque ex ſcripturis, neque traditione demonſtrari poteſt. Quare non ex omni parte refragamur Binghamio

Neque in Sacrificio Miſſæ.

Habuerunt donum orationis extemporaneæ.

An & quales habuerint precandi formulas?

(s) Act. 6. v. 6. (t) Act. 8. v. 17.
(u) Jac. 5. v. 14. (x) Loc. cit. §. IV. p. 119.

Digitized by Google

hamio ita concludenti: *Hæc ſufficiunt ad demonſtrandum, quod ipſi Apoſtoli, non obſtante extraordinario inſpiratarum precum dono, non nunquam vel in materia vel in methodo vel in verbis vel in linguis ad certas formulas ſe adſtrinxerint, nullo vel donorum ſuorum, vel coarctationis ſpiritus vel inopiæ ædificationis auditorum ſuorum habita ratione. Quæ omnia ſi recte ponderentur, quædam certe evincent, bene ſelectarum & bene inſtitutarum formularum uſum nulla ratione cum praxi apoſtolica pugnare: ſiquidem Apoſtoli ipſi tum ad formulas in templo & ſynagoga judaica uſitatas ſe ſe conformarunt; tum alias chriſtianæ inſtitutionis formulas adhibuerunt* (y).

Quod certa precandi formulæ tempore Apoſtolorum in uſu fuerint, ſufficienter non probatur.

Ex his tamen nondum evincitur, quod tempore Apoſtolorum aliæ precum formulæ fuerint in uſu præter illas, quæ vel ſunt inſtitutionis divinæ & in ſacris literis contentæ; vel apud Judæos ad glorificandum Deum fuerunt in uſu. Et ſane mira res, quod hæ orationum formulæ ad nos usque per codices & ſcripturas non pervenerint! Dicit Binghamius, factum eſſe ideo, quod fuerint memoriæ potius mandatæ, quam in ſcripturam redactæ (z): Sed unde hoc probat? Dat inſuper rationes, propter quas factum eſt, ut ad nos usque per ſcripturas non pervenirent. Lectoris prudentis arbitrio relinquimus, an illius argumenta conjecturis innixa ſint ſufficientia ad extorquendum conſenſum. Equidem Apoſtolus Paulus mandat Timotheo, ut fiant *obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus* (a). Sed quis inde inferre poteſt formulas precationum certas & fixas? Aut enim populus orabat præcinente ſuo Præpoſito & in publicis conventibus, aut ſuæ devotioni privatim vacabat? In Præpoſitis tempore Apoſtolorum tuto ſupponere poſſumus donum orationis extemporaneæ; & quidni etiam in primis fidelibus? Aut ſi iſtud non ſupponamus, quilibet orabat juxta doctrinam a Chriſto & Apoſtolis traditam, prout nempe Spiritus S. eloqui & orare eis dabat, haud ſecus, ac nos facimus, dum privatis devotionibus pro noſtro modulo vacamus. Id ſaltem ex his demonſtratum manet, quod liturgiæ in ſtatis precum formulis conſiſtentes neque ex S. literis, neque ex aliis argumentis convincentibus ab ævo Apoſtolorum demonſtrari queant. Hæc argumenta maxima ex parte redibunt, & clariora fient in quæſtione mox dilucidanda de liturgiis Apoſtolicis.

Progre-

(y) Ibid. pag. 125.

(z) Ita refert Bingham pag. 116. ex Renaudot. Collect. Liturg. Orient. Differt. I.

(a) Ad Timoth. 2. v. 1.

An Sæc. II. & III. in uſu fuerint certæ formulæ.

Progrediamur ad II. & III. Sæculum, & an non in his hujusmodi formulæ occurrant, videamus. Provocamus hic ad celeberrimum Binghamium, & quid de illius argumentis ſit ſentiendum, Sapientiorum arbitrio committimus. Incipit hic author a Sæc. II., & in vim ſui argumenti provocat ad Plinium Proconſulem Romanum, qui in ſua epiſtola de rebus Chriſtianorum ad Trajanum ſcripta refert, quod *Chriſtiani ſtato die ante lucem conveniant, carmenque Chriſto quaſi Deo invicem dicant* (b): quæ locutio *carmen dicere* utique ſolennem precum æque ac laudum formulam ſignificat; Item ad S. Ignatium M., qui, teſte Socrate (c), cantum Antiphonarum, id eſt, rationem hymnis alternatim decantatis ſanctam Trinitatem celebrandi in Eccleſiam Antiochenam induxiſſe dicitur. Neque hæc de more pſalmos Davidicos alternatim cantandi, ſed de ratione canendi hymnos ad divinitatem Chriſti declarandam compoſitos intelligi debent: ſiquidem Author quidam antiquus teſte Euſebio (d), qui contra hæreſin Artemonis Sæc. II. ſcripſit, teſtatur, quod hymni & cantica jam pridem a fidelibus conſcripta Chriſtum Verbum DEI concelebrent. Appellat ulterius ad Lucianum ſcriptorem quidem ethnicum; rerum chriſtianarum tamen haud ignarum, qui in quodam ſuo Dialogo (e) refert, ſe in conventibus chriſtianis audiviſſe precationem quamdam *a Patre* incipientem, & in multorum nominum hymno finientem: ſed hymnus iſte nunquid formula quædam orandi certa ac fixa fuerit? Ipſum etiam Juſtinum Martyrem in ſuum auxilium vocat, nempe locum illum ſupra explicatum: *Quantum pro virili ſua poſſit.* Veruntamen ſimul fatetur, hunc textum eſſe dubium, & a neutra parte tuto in vim argumenti demonſtrativi aſſumi poſſe. Etiam Irenæus Binghamio patrocinari videtur, utpote qui mentionem facit cujusdam formulæ precatoriæ in chriſtiano cultu uſitatæ, ipſis Valentinianis tam bene cognitæ, ut illa tanquam argumento ad fabuloſam doctrinam ſuam de *Æonibus* demonſtrandam uterentur (f). Pariformiter Clemens Alexandrinus, de Eccleſia loquens, eam eſſe dicit congregationem eorum, qui intenti ſunt orationibus, *habentem unam quodammodo vocem communem, & unam mentem* (g): Id quod argumento eſt, preces Chriſtianorum fuiſſe tales, ut voce communi in illis aut univerſas recitando, aut certe alternatim reſpondendo ſe ſe potuerint

Quomodo Bingham probet uſum certarum precandi formularum ex Sæc. II.?

(b) Vid. Euſebius lib. 2. Hiſt. cap. 17.
(c) Lib. 6. Cap. 8. (d) Lib. 5. Cap. 28.
(e) Luciani Philopatr. pag. 1128. prout citatur a Binghamio.
(f) Irenæus lib. 1. cap. 1. (g) Stromat. VII. Cap. 6.

Digitized by Google

tuerint conjungere. Demum teſtis hujus rei omni exceptione major ſit Tertullianus, qui teſtatur, quod ſuo ævo non ritus duntaxat ſubſtantiales a Chriſto in collatione baptiſmi inſtituti; ſed etiam alii ab Eccleſiis aſſumpti e. g. trina immerſio, renuntiatio diaboli, interrogationes & reſponſiones in certa forma ad articulos Symboli, datio lactis & mellis Neophytis, pſalmodia, cantilatio ſpecialiorum pſalmorum fuerint in uſu Eccleſiæ (h): Et alio in loco declarat, quod in omnibus conventibus non tantum ſermones ac precationes fiant, ſed ſcripturæ etiam legantur, & in gloriam DEI canantur pſalmi (i). Inſuper alio loco ad probandam fidelitatem Chriſtianorum ita fatur: *Coimus in cœtum & congregationem, ut ad DEUM quaſi manu facta precationibus ambiamus orantes. Hæc vis DEO grata eſt. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro miniſtris & poteſtatibus, pro ſtatu Sæculi, pro rerum quiete, pro mora finis.* Et iterum: *Precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt* (k). Quis jam ſibi perſuadeat, has preces ſine certis formulis fuiſſe peractas, aut potuiſſe peragi? Superaddit Binghamius quaſdam obſervationes ex Actis Perpetuæ, & Felicitatis Martyrum Africanarum depromptas, quas cum parum ad rem hanc facere videantur, ſilentio præterimus (l).

Ex Sæc. III. Ad Sæc. III. progreditur Binghamius, & in rem ſuam producit plures Patres & Scriptores, & ante cæteros S. Hippolytum Martyrem, qui ſcripſiſſe fertur librum, qui inſcribitur: *Apoſtolica traditio de officiis Eccleſiaſticis*, quem Viri quidam eruditiſſimi non eſſe alium exiſtimant, quam octo libros Conſtit. Apoſtol. Profecto liber hic nihil eſt aliud, quam collectio formularum, quæ vel in uſu fuerunt, vel in imitationem earum factæ ſunt, quæ tunc in Eccleſia obtinuerunt (m). Alios etiam ſcripſiſſe fertur libros idem Hippolytus, nempe de *Odis;* & illum qui inſcribitur: *Canon Paſchalis*, ex quibus multa in hanc rem facientia continentur. Quoniam vero de Authentia horum librorum multum inter eruditos diſceptatur, ſatius duximus illos præterire (n). Poſt Hippolytum vixit Origenes illius diſcipulus. Jam vero Scriptor hic in ſuis homiliis alicujus precationis, quæ tunc conſtantis uſus in Eccleſia fuerat, diſertam

(h) De Coron. Militis Cap. III.
(i) De Anima Cap. IX.
(k) Apol. Cap. XXXIX.
(l) Lib. XIII. Cap. V. pag. 139.
(m) Vid. Bingham Lib. XIII. Cap. V. §. VI.
(n) Idem ibid.

Digitized by Google

diſertam facit mentionem: *Frequenter*, inquit, *in oratione dicimus: Da omnipotens, da nobis partem cum Prophetis, da cum Apoſtolis Chriſti tui, tribue ut inveniamur ad veſtigia Unigeniti tui* (o). Iſtud teſtimonium Centuriatoribus Magdeburgenſibus tam clarum viſum fuit, ut hinc concludere non dubitaverint, quod Eccleſia tempore Origenis formulas quasdam precationum habuerit (p). Alibi idem Origenes dicit: *Nos illud pro certo adfirmamus, experti, quod, qui ritu Chriſtiano per JEſum colunt DEUM univerſorum Dominum, vivuntque juxta ejus Evangelium, ſolemnibus precibus utentes noctu & interdiu nec Magis, nec Dæmonibus ſint expugnabiles* (q). Pro cauſa vero, cur Origenes hæc ſcripſerit, dat Binghamius animum calumniandi Chriſtianos (r). Summi ponderis argumentum ſuppeditant varia loca ex S. Cypriano deprompta, qui expreſſam formularum mentionem facit, earum præcipue, quæ in adminiſtratione tam baptiſmi, quam Euchariſtiæ in uſu fuerunt Eccleſiæ, e. g. in renuntiatione Diabolo & Mundo facienda; in reſponſionibus ad certam formulam fidei; imo etiam in interrogationibus; item in miniſterio Euchariſtico, dum ſacerdos populum ad fervorem devotionis excitabat dicens: *Surſum corda:* Et plebs reſpondebat: *Habemus ad Dominum:* Sacerdos iterum ſe vertens dicebat: *Gratias agamus Domino DEO noſtro:* & populus reſpondebat: *Dignum & juſtum eſt:* Tum ſequebatur conſecratio, oratio Dominica, & oſculum pacis. Inter alia Cyprianus ſic habet: *Sacerdos ante orationem præfatione præmiſſa parat fratrum mentes dicendo: ſurſum corda, ut, dum reſpondet plebs: habemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud ſe quam Dominum cogitare debere* (s). His accedat Firmilianus Cæſareæ Epiſcopus, qui de fœmina ſæpius in extaſin rapta teſtatur, quod non raro baptizaverit, & baptizandos ad propoſitos fidei articulos & ſolitas ab Eccleſia præſcriptas formulas reſpondere juſſerit, hoc eſt, *num renuntient diabolo & angelis ejus, pompæ & operibus ejus?* Et, *num Chriſto ſe ſe adſcribant, fœdusque cum eo faciant* (t)? De Gregorio Thaumaturgo Neocæſareenſi Epiſcopo teſtatur S. Baſilius, quod licet *per Spiritum* oraverit, nihilominus in ſua Eccleſia certam precandi formam, nempe cantandi pſalmos non alternatim, ſed communi voce & conjunctim inſtituerit, cui Clerici Neocæſareenſes adeo tenaciter inhæſerunt, ut, cum Baſilius modum pſallendi alternis

 vicibus

(o) Homil. XI. in Jerem.
(p) Centur. III. Cap. VI.
(q) Contra Celſum Lib. VI.
(r) Loc. cit.
(s) De orat. Dominica.
(t) Epiſt. 57. ad Cyprian.

Digitized by Google

vicibus inducere vellet, ſe ſe vehementer oppoſuerint. Unde Baſilius ad praxin ſuam defendendam neceſſe habuit ad illos epiſtolam apologeticam ſcribere, qua rationem canendi alternatim praxi omnium Eccleſiarum orientalium, excepta Neocæſareenſi, conformem eſſe demonſtrabat (u). Unum adhuc obſervat Binghamius ex epiſtola Cornelii ad Fabium, quæ ex omnium confeſſione ſincera eſſe creditur, quod nempe eo tempore miniſter Eccleſiæ, quando carnem & ſanguinem in Euchariſtia communicantibus exhibuit, hac verborum forma uſus dicere conſueverit: *Corpus Chriſti*, vel: *Sanguis Chriſti*, populo ad hoc ſemper reſpondente: *Amen.*

Dubium eſt, an uſus formularum ex tribus primis ſæculis ſufficienter probetur.

Atque hæc ſunt argumenta præcipua, quibus Bingham, aliique uſum formularum ex tribus primis Eccleſiæ ſæculis demonſtrare contendunt. Hæc an ſint demonſtrativa, & invicti roboris, aliorum ſapientiorum judicio dijudicandum relinquimus: Nobis ſufficit unam alteramve deſuper annotationem facere. Ut verum fateamur, hæc argumenta, ſi ad accuratiorem trutinam vocentur, aliud vix demonſtrabunt, niſi quod *Oratio Dominica*, quam Chriſtus ipſe docuit; *Pſalmodia*, quam ex ipſis Scripturis ſacris abs dubio primi Chriſtiani peragere ſolebant, ſive conjunctim ſive alternatim; quædam formæ in adminiſtratione & ſuſceptione ſacramentorum baptiſmi & Euchariſtiæ; & aliæ quædam breviores precandi formulæ, quas ſeu per Spiritum dicere, ſeu memoriter recitare ſolebant, fuerint in uſu Eccleſiæ. Utique carmen vel hymnum dicere intelligi poteſt de Pſalmodia & Canticis Scripturarum. Id fortaſſis addi poteſt, quod ſi quæ prolixiores precum formulæ obtinuerunt, illæ ab Epiſcopis & Clericis vel per Spiritum S. ſe ſe in preces extemporaneas diffundentem fuerint ſuggeſtæ; vel a Clericis memoriter pro fervore ſuæ devotionis recitatæ, & a plebe aut conjunctim, aut alternatim repetitæ. Hæc ſufficiant.

§. V.

Utrum formulæ precandi in codices fuerint redactæ?

Utrum Eccleſia certum ritum offerendi ſacrifi-

Altioris indaginis quæſtio eſt, an ex ſuppoſito, quod ſingulares precandi formulæ in cultu divino publico obtinuerint, hæ in Codices & ſcripturas fuerint redactæ. Quæſtio hæc eſt præparatoria ad quæſtionem infra diſcutiendam, utrum videlicet libri illi liturgici, qui ſub nomine SS. Apoſtolorum & quorundam Patrum Apoſtolicorum circumferuntur, ſint genuini & ſinceri. Nemo, opinor, cui nota ſit ſacrificii cum religione certo modo inſeparabilis & velut intrinſeca connexio, inficias

(u) Lib. de Spiritu S. Cap. XXIX.

Digitized by Google

ficias ierit, quod Eccleſiæ ab Apoſtolis inſtitutæ formam aliquam & ritum offerendi ſacrificium ab iis obtinuerint. Utrum vero illam per ſolam acceperint traditionem, vel per librum quemdam liturgicum; ſingulariter, an libri illi liturgici, quos Apoſtolis Petro, Matthæo, Marco, & Jacobo ſub nomine *liturgiæ* adſcribunt, revera extiterint, haud immerito dubitatur. Quæſtionem generalem primitus diſcutiamus, &, an revera primitivæ eccleſiæ ritum aliquem in re divina peragenda *ſcriptum*, vel non niſi traditum habuerint, videamus. Illud prius plures Scriptores Catholici (x); iſtud non modo Acatholici, ſed quidam etiam rei criticæ peritiores aſſirmant (y): ita quidem, ut eorum aliqui exiſtiment, liturgiæ ordinem per ſolam traditionem ad Sæc. usque V. fuiſſe ſervatum (z).

cium; & an illum per librum vel traditionem habuerit?

Afferre liceat argumenta prioris opinionis ex eruditiſſimo Cardinale de Bona, quæ, niſi vehementer fallamur, in eo conſiſtunt: Inprimis enim innegabile eſt, quod nihil ſublimius, nihilque ſanctius in Religione habeamus, quam ſacroſanctum Miſſæ Sacrificium: Iſtud ergo ut uno ordine, unoque ritu & forma in Eccleſia celebretur, non niſi ex certis præſcriptis ceremoniis & orationibus uniformiter recitandis peragatur, ipſa Religio ſuadet, ipſa fides oſtendit: maxime quod Apoſtolus Paulus moneat, ut omnia in Eccleſiis honeſte, & ſecundum ordinem fiant (a). Qua autem arte ex ſola vocali traditione absque ullo ſcripto per manus tradito in tot diverſis provinciarum eccleſiis uniformitas actionum, rituum ac ceremoniarum in rebus divinis peragendis haberi potuit, quin ulla varietatis & diſcrepantiæ interveniret perturbatio? Credemusne eccleſiam Chriſtianorum ipſo ſui ortus initio huic ingruenti malo non occurriſſe, exemplo maxime Synagogæ Judæorum, quæ ſuos rituales & ceremoniales libros, quibus eorum ſacra dirigebantur, habuiſſe vel ab Apoſtolorum ævo manifeſtum eſt. Et quoniam Eccleſia nonnullos ritus, & ceremonias in proprium & ſanctiorem uſum adhibendas ab eadem Synagoga mutuavit, dicemusne, quod hujusmodi tam opportunos codices tunc inducere noluerit? Sani profecto conſilii non eſt ita imprudenter de antiqua Eccleſia ſentire.

Ratio Sacrificii Miſſæ videtur exigere formam conſtantem, eamque ſcriptam.

Et

(x) Card. de Bona rer. Liturg. Lib. I. Cap. VII. Cajet. Maria Meratus Comment. in Gavantum. Andreas Bocquillot de Sac. Liturg. Baronius, Bellarm. Honorat. a S. Maria Lib. V. Diſſert. 3. art. 2.

(y) Spanheimius, Dallæus, Pfaffius, Tenzelius. Ex Catholicis Tillemont, le Brun, Elias Dupin &c.

(z) Mox cit. le Brun. Tom. II. Diſſert. I.

(a) 1. Corinth. 14. v. 40.

Digitized by Google

Saltem in Sæc. II. Eccleſia debuit habere codicem ſcriptum.

Et demus Eccleſiam hujuſmodi codicem in Sæculo primo non habuiſſe, eum tamen habere debuit Sæc. II., quo Liturgia ſacra quam plurimis precationibus, orationibus, obſecrationibus, gratiarum actionibus, Epiſtola, Evangelio, aliisque multis Miſſæ partibus e ſacris Literis depromptis conſtabat: Non enim perceptibile eſt, quomodo ſine Liturgiis in uſum Miniſtrorum & officii publici exemplar conſcriptis Divina hoc modo ſine confuſione celebrari, aut æqualitas in ſervandis ritibus obſervari potuerit (b). Porro ipſo ævo apoſtolico hujuſcemodi Obſecrationibus, & Poſtulationibus rem divinam fuiſſe peractam ex ipſis Apoſtoli verbis colligimus, jubentis, ut in Eccleſia fierent *Obſecrationes, Poſtulationes, Gratiarum Actiones pro omnibus hominibus* (c). Quo in loco Apoſtolum loqui de Oratione publica, ut communi, qualis eſt *Miſſa*, *Litania* &c. teſtes ſunt præter Ambroſium, & Chryſoſtomum Auguſtinus præcipue, qui has precationes omnes refert ad Miſſæ Liturgiam, ita ut *Obſecrationes* ſint Orationes illæ, quæ fiunt ante *Conſecrationem; Orationes* vero ſint eæ, quæ *ſub Conſecratione; Poſtulationes*, quæ poſt *Conſecrationem* fiunt, quando populus benedicitur (d). Teſtis etiam eſt S. Juſtinus, qui inter cætera ſic ait: *Deinde ei, qui Fratribus præeſt, offertur panis, & poculum aquæ & vini, quibus ille acceptis laudem & gloriam rerum univerſarum Patri per nomen Filii, & Spiritus S. offert, & Euchariſtiam, ſive Gratiarum Actionem prolixe exequitur* &c. (e). Et ſane ipſos Apoſtolos prolixas ſacrificandi formulas, Lectiones videlicet, Preces & Ceremonias adhibuiſſe cit. Card. Bona ex Patribus, aliisque magni nominis Scriptoribus fuſius demonſtrat (f). Quomodo vero talis Gratiarum Actio, prolixæ Orationes, Precationes ſine ullius ſcripti Codicis ſubſidio ſine defectus aut variationis periculo fieri potuerunt?

Multo magis Sæc. III. & IV.

Ad III. & IV. Sæculum ſi progrediamur, queruntur Patres contra edictum Diocletiani & Maximiani de tradendis, cremandisque ſacris Chriſtianorum Codicibus; contra Donatiſtas, & Arianos, qui libros ſacros eccleſiaſtico uſui deſtinatos igne conſumere non erubuerunt. Accedunt teſtimonia Patrum maxime Auguſtini, & Cœleſtini I., qui Obſecrationes ſacerdotales ab Apoſtolis traditas fuſius enarrant, atque in orbe catholico obſervatas aſſerunt, quarum ſane formulæ ſine codice ſcripto

(b) Card. Bona Lib. 1. Cap. 8. pag. 24. (c) 1. Timoth. Cap. 2.
(d) Epiſt 59. ad Paulinum. (e) Apologia 2. (f) Lib. 1. cap. 5. §. 3.

Digitized by Google

ſcripto vix memoriæ mandari, aut ſine confuſione ac difformitate obſervari poterant (g).

His tamen ſequentia obſtant. Primo, quod hactenus Codex aliquis Liturgicus genuinus & authenticus in medium afferri non potuerit, ſicut infra dicetur. Secundo ex Scripturis conſtat, quod Chriſtus modo ſimpliciſſimo ultimam cœnam peregerit, neque ullos ritus, aut formulas præſcripſerit. Tertio. Ex tribus Evangeliſtis manifeſtum eſt, quod Apoſtoli ſimpliciſſimam Liturgiam adhibuerint, nempe panis & vini Benedictionem, Myſterii breviſſimam exegeſin, Panis fractionem, & utriusque ſpeciei diſtributionem (h). Hanc a ſuo Magiſtro acceptam ſanctiſſimi Myſterii formam integram, incorruptam ac illibatam Apoſtolos conſtanter tenuiſſe, & ſuis optima fide tradidiſſe, nemo ſanus dubitaverit; & Apoſtolus Paulus verbis teſtatur manifeſtiſſimis, qui, dum de Sacramento euchariſtiæ ad ſuos Alumnos loquitur, mox in limine ſuæ exhortationis ait, *Se tradidiſſe, quod acceperat* (i). Quidnam vero acceperit, mox exponit, & eadem illa, quæ apud Evangeliſtas leguntur, recenſet, quin quidquam aliud adjiciat: atque hac ratione Dominicam inſtitutionem omnibus ſuis partibus & numeris abſolutiſſimam eſſe definit, ac cæteris Chriſtianiſimi Magiſtris obſervandam præſcribit, eum in finem, ut ſuo exemplo docti a violanda integritate abſtineant, & neque eidem aliquid addere, vel detrahere præſumant.

Argumenta, quibus codices liturgici priorum ſæculorum impugnantur.

Liturgia Chriſti & Apoſtolorum fuit ſimpliciſſima.

Non ſinit autem nos dubitare ſumma Apoſtolorum in curando DEI opere concordia, quin cæteri Apoſtoli ſuis Eccleſiis tradiderint, quæ Paulus ſuis Corinthiis ſe tradidiſſe teſtatur. Ipſe ſane Card. Bona ſuæ ſententiæ ob diffidentia Patrum & Scriptorum teſtimonia non fidit, & ulterius docet, quod Apoſtoli pro rerum & temporum circumſtantiis nunc prolixiores, nunc breviores formulas adhibuerint, ac denique ſubdit: *Credo autem ab initio breviſſimum fuiſſe Liturgiæ Ritum ita exigente primæ Chriſtianitatis inter procellas adverſantium naſcentis conditione: poſtea vero creſcente fidelium numero cœperunt Apoſtoli Lectiones, Preces, ceremonias adjicere, quibus & Sacrificii dignitas clarius eluceſceret, & major*

Card. Bona ſuæ ſententiæ non ſatis fidit.

(g) Uti teſtantur Optatus Milevitanus contra Parmenianum, Arnobius Lib. 4. contra Gentes, Lactantius de Mort. perſec. Hieronymus in Catalog. Script. Eccleſ. Auguſtinus in variis locis. Vid. cit. Card. loc. cit.

(h Idem Card. loc. cit. & Lib. 2. Cap. 5. §. 4. Math. 26. v. 26. Marc. 14. Luc. 22. v. 17. (i) 1. Cor. 11. v. 23. & ſeq.

Digitized by Google

jor ipſi veneratio conciliaretur, pietasque fidelium, ac fervor magis accenderentur (k). Sed quis non videt, hæc omnia inniti meris conjecturis? profecto illæ rerum ac temporum circumſtantiæ, perſecutionum procellæ, & turbines aucto etiam fidelium numero non deſierunt: imo Apoſtolis fortaſſe ob multiplicatos labores neceſſitatem fecerunt abbreviandi liturgiam. Tertio. Altum ſilent Patres & Scriptores primorum trium ſæculorum de Liturgiis, & libris liturgicis: illi vero, qui circumferuntur, ex infra dicendis ſunt dubiæ fidei, & ſcatent notis ſuppoſitionis ſat apertis. Ex Sæc. II. prodeat S. Juſtinus, quem ſupra pro opinione adverſa citavimus, qui loc. cit. (l) perſpicue deſcribit liturgiam, quam Eccleſia ſuo ævo in celebranda Euchariſtia obſervavit: ubi refert, quod fideles die ſolis convenerint, in eo conventu lecta fuerint commentaria Apoſtolorum; poſtea Præpoſitus orationem habuerit, qua populum inſtruebat. Sequebantur preces, quæ omnibus conſurgentibus atque conſiſtentibus dicebantur. His peractis celebrabant Euchariſtiam hoc ordine: *Panis & vinum & aqua offertur, & Præpoſitus preces ſimiliter, & gratiarum actiones fundit, quantum pro ſua virili poteſt, & populus fauſte acclamat: Amen. Tum ex iis, quæ benedicta, ſive gratiarum actione conſecrata ſunt, unicuique diſtributio fit & participatio* &c. In hoc loco Juſtinus refert Liturgiam ſimplicem, modeſtam, Inſtitutioni Chriſti, & Apoſtolorum conformem, a Liturgia latina toto cœlo diverſam, ubi notari merentur verba: *Quantum pro ſua virili poteſt*, quæ verba ſatis clare indicare videntur, quod Præpoſiti ſuas preces & gratiarum actiones neutiquam ſecundum formulam ſibi præſcriptam, ſed potius ſecundum modulum, prout ipſis datum erat deſuper, peregerint (m). Juſtino accedat Tertullianus Sæculi tertii ſcriptor celeberrimus, qui ſatis accurate recenſet ea, quæ præter traditam a Chriſto & Apoſtolis formam Sacramentis baptiſmo & Euchariſtiæ acceſſerunt: & tamen nullius ritus ſingularis ab Eccleſia præſcripti meminit, multo minus cujusdam Codicis liturgici mentionem fecit (o). Sed nec Cypriani tempore eodem ævo viventis quidquam innovatum fuiſſe in ordine Euchariſtiæ ipſe innuere videtur (p), dum dicit: *Ad radicem, atque originem Traditionis Dominicæ revertendum, ſic ut aliud non fiat a nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit: non obſervari a nobis,*

Patres & Scriptores primorum ſæculorum altum ſilent de libris liturgicis.

(k) Card. Bon. loc. cit. (l) Apolog. 2.
(m) Vid. Dallæus de cult. Latin. Relig. lib. 9. cap. 1.
(o) Lib. de Coron. cap. 3.
(p) Epiſt. 63. ad. Cæcil.

a nobis, quod mandatum eſt, niſi eadem, quæ Dominus fecit: ab Evangelicis præceptis omnino recedendum non eſt & eadem, quæ Magiſter docuit, & fecit, diſcipuli quoque obſervare & facere debent. Hæc quid aliud probant, niſi quod Euchariſticæ Liturgiæ forma fuerit ſimplex, & talis, quæ prope ad Apoſtolicam accederet? Quarto. Subſequentium etiam ſæculorum ſcriptores, quibus jam ingens facta erat in hac Religionis parte rerum, verborum, & ordinis mutatio, teſtantur, quod Apoſtoli, eorumque ſucceſſores Miſſæ Sacrificium ſumma cum ſimplicitate celebraverint. Audiatur S. Gregorius Sæc. VII. Scriptor: *mos*, inquit (q) *Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem dominicam oblationis hoſtiam conſecrarent.* Huic adjungatur Valafridus Sæc. IX. Author, quo tempore jam ingens facta fuit in hac chriſtiani cultus parte mutatio, qui ſui temporis Miſſam cum Synaxi apoſtolica comparans ita ſcribit: *Quod nunc agimus multiplici orationum, cantilenarum, & conſecrationum officio, totum hoc Apoſtoli, & poſt ipſos proximi, ut creditur, orationibus, commemorationibus Paſſionis Dominicæ, ſicut ipſe præcepit, agebant ſimpliciter: proficiente dehinc Religione amplius acta ſunt a Chriſti Cultoribus officia Miſſarum* (r). Gregorii & Valafridi judicium plerique ſcriptores ſubſequentium temporum unanimi ferme conſenſu ſecuti ſunt: Sæc. IX. Remigius Altiſſiodorenſis; Sæc. X. Stephanus Eduenſis, Berno Augienſis; Sæc. XII. Gregorius Tuitienſis, Hugo a S. Victore; Sæc. XIII. Honorius Auguſtodunenſis, Gulielmus Durantes; Sæc. XIV. Radulphus Tungrenſis; Sæc. XV. Antoninus Archiepiſcopus Florentinus, quos omnes citat Elias Dupin (s), & Dallæus (t). En utriusque ſententiæ fundamenta! Seligat prudens Lector illam, quæ ſibi probabilior viſa fuerit, aut veroſimilior. Si ſecunda præplacuerit, ſubminiſtramus quædam reſponſa ad fundamenta prioris ſententiæ: profecto neceſſitas referendi in ſcripturam quosdam ritus liturgicos in celebratione Divinorum adhibendos nobis nondum eſt demonſtrata; hoc ipſo quod Liturgia primæva fuerit ſimplex, brevis, modeſta, inſtitutioni & exemplo Chriſti conformis. Similiter preces illæ, orationes, gratiarum actiones, de quibus mentionem facit Apoſtolus & SS. Patres, fuere paucæ, breves, arbitrariæ, & extemporaneæ, dono orationis ubique ſe diffundente; vel uti dicit Athenagoras

Scriptores ſubſequentium ſæculorum ad Sæc. usque XV. teſtantur de ſimplici forma in celebratione Sacrificii Miſſæ primis temporibus adhibita.

Argumenta poſterioris ſententiæ explicantur, & prioris ſolvuntur.

I 2

(q) Lib. 7. Epiſt. 63.
(r) De Reb. Eccleſ. cap. 22.
(s) In Bibliotheca Eccleſ. Auth. Tom. 1. pag. 12.
(t) Dallæus loc. cit. lib. 9. cap. 2.

Digitized by Google

ras (u), & poſt ipſum Tertullianus: *ſine monitore, de pectore.* Poſt diceſſum Apoſtolorum ſucceſſive quemdam publicarum precum ordinem in variis eccleſiis fuiſſe introductum, quem ſequerentur, qui rem ſacram facerent; hunc vero poſtmodum præſcriptas formulas evitandæ confuſionis gratia generaſſe, admitti poſſet. Nullibi certe Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus dicunt, quod orationes illas, deprecationes, & obſecrationes Apoſtoli ſcriptis conſignaverint, illorumque Liturgiæ ſcripto ad eccleſias pervenerint. Eatenus nempe ab Apoſtolis ſuam traxerunt originem, quatenus ipſi etiam orationes faciebant, dum divina celebrabant: quin tamen eas ſcripto reliquerint. Ipſe Cardin. Bona fatetur, Patres non eſſe concordes in ſtatuenda formula, qua Apoſtoli ſacrum peregerunt: dum quidam ſola oratione dominica additis procul dubio verbis conſecratoriis totum ritum fuiſſe peractum; alii prolixiores orationes adhibitas exiſtimant (x). Quocirca ipſe Bona mediam amplectitur ſententiam, exiſtimans, ſicut ſupra monuimus, pro rerum ac temporum circumſtantiis nunc breviorem, nunc prolixiorem formulam fuiſſe in uſu Apoſtolorum. Cæterum mera eſt conjectura, quod a Donatiſtis, Arianis, ac Imperatoribus igne combuſti fuerint Codices liturgici: quare enim dici nequeat, fuiſſe codices Canonum, quos Synodi particulares ſtatuerunt; vel libros SS. Patrum, aliorumque Scriptorum, quibus eccleſiæ abundarunt? in quo ſenſu Patres illas orationes ſacerdotales dixerint Apoſtolicas, mox antea diximus: eatenus nempe, quatenus Sacerdotes more Apoſtolorum ad Sæculum usque quartum & quintum obſervato, certas precum formulas & orationes fuderunt, quando divinis vacarunt. Utrum vero illæ ipſæ precandi formulæ fuerint, quibus utebantur Apoſtoli, & hæ per ſcripturam ad nos pervenerint, nullibi aſſerunt. Nihil profecto frequentius apud Scriptores eccleſiaſticos antiquiores, quam quod ea, quæ in eccleſia ſemper fuere obſervata, etſi per decurſum ſæculorum varias viciſſitudines & mutationes ſubierint, inſtitutiones apoſtolicæ dicantur; non quidem ſcriptæ ſed traditæ.

Quomodo factum ſit, ut ritus & ceremoniæ in codicem redigerentur?

Itaque ſucceſſive factum eſſe exiſtimandum eſt, quod ritus & ceremoniæ in codicem fuerint relati, diverſi in diverſis eccleſiis recepti. Et quidem a tempore naſcentis Eccleſiæ per Apoſtolos, illorumque Succeſ-

(u) De Leg. pro Chriſtiani prout citat Boehmerus in Diſſert. de Jure Liturg. §. 31.

(x) Lib. 1. cap. 5. §. 3. pro brevitate Liturgiæ citat S. Gregor. M. Honorium, Walfridum Strabonem; pro contrario Proclum Conſtantinop. Chryſoſtomum &c.

Digitized by Google

Invaluere ſucceſſive varii & plures ritus.

Succeſſores diverſos fuiſſe ritus introductos, dubitare non ſinunt ea, quæ §. antecedenti diximus, ex quo ſimplicem eccleſiæ diſciplinam immutari omnino neceſſum erat. Inceperunt nempe inſpirante Numine fideles ſublimius cogitare, atque ut DEO gratum exhiberent obſequium, ſignis externis ſuam ſervitutem conteſtari, & in hunc finem neſcio quas ceremonias introducere. Jam tempore Apoſtolorum de die dominica, quam diem ſolis vocabant; de Paſchate celebrando; de dando oſculo pacis; de velandis fœminis in eccleſia; de conventibus fuit cogitatum, quidni de aliis ritibus liturgicis? prævaluere in primis eccleſiæ ſæculis mores, obſervantiæ, & conſuetudines, quæ inſtar legum in defectum ſcriptarum ſerviebant, & plurimum authoritatis in omnibus eccleſiis habebant: quis vero dubitet, ex moribus populi plures profluxiſſe leges diſciplinares? Exemplo ſint cauſæ rebaptizantium, & quartodecimanorum: utraque credebatur pertinere ad diſciplinam, & in his eccleſiæ inter ſe dimicantes ad antiquas traditiones & conſuetudines provocabant (y). Variæ autem Synodi potiſſimum in Sæc. III. & IV. tam particulares quam reſpective generales fuere celebratæ, & in his non ea tantum, quæ dogmata fidei, ſed etiam varia alia, quæ ad diſciplinam eccleſiaſticam ſpectant, fuerunt determinata: ſic in Concilio Eliberitano multa ad Liturgiam ſpectantia fuiſſe determinata legimus; quædam etiam prohibita, veluti Can. 36. *ne picturæ in Eccleſiis fierent*, addita ratione: *ne quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur*; in Can. 43. de celebratione Pentecoſtes agitur, & omnes eodem tempore illud celebrare jubentur. In Concilio Generali Nicæno I. non nulla etiam Jus liturgicum ſpectantia fuere conſtituta: ſic in Can. ult. prohibitum, ne die dominico genua flectantur, ſed ut omnes ſtantes ad DEUM orationes funderent. In reliquis Conciliis infinita alia determinata ſunt. Ex quibus conſectarium eſt, Jus liturgicum tam moribus, ac obſervantiis fidelium, quam ordinationibus Epiſcoporum, ac Conciliorum canonibus ſuam debere originem, mutationem, & incrementum, illudque poſtea in ſcripturam ſeu codices liturgicos authoritate ſeu privata ſeu publica fuiſſe relatum, quod idem canonibus diverſarum Synodorum particularium factum eſſe ſcimus, qui in ſolis Eccleſiis particularibus obſervabantur, ac cuſtodiebantur, donec in unum fuerint collecti, & authoritatem publicam obtinuerint.

Ex moribus populi profluxere leges ceremoniales.

In Synodis varii Canones ad diſciplinam ritualem ſpectantes conditi.

Hi ſucceſſive in codicem relati.

(y) Quantum valuerint mores & conſuetudines in tribus primis Sæculis vid. in Quæſt. 1. de Jure Canonico in genere cap. 5. §. 2.

§. VI.

Liturgia Petri apertas præſefert ſuppoſitionis notas.

Jam de Liturgiis apoſtolicis paucis diſpiciendum, an ſint vere Apoſtolicæ, genuinæ ac ſinceræ: quarum prima eſt, quæ nomen S. Petri præſefert, & ex Codice quodam manuſcripto Cardinalis Sirleti in lucem fuit edita ac notis illuſtrata an. 1589. a Guillelmo Luidano Epiſcopo Gandavenſi. Liturgia hæc adeo apertas præſefert ſuppoſitionis notas, ut vix ullus amplius eruditorum illam in numerum operum genuinorum recenſere audeat (z). Inprimis enim ultra mille quingentos annos ab omnibus Scriptoribus eccleſiaſticis hæc Liturgia fuit ignorata: ubi ergo delituit, unde emerſit, quare vel qua occaſione fuit occultata? reſpondet Lindanus, latuiſſe in Apulia pulcherrima Calagraphia deſcriptam. Verum hoc ipſum eſt, quod illam ſuſpectam facit: ipſe character indigitat, illam non eſſe antiquam; recentiori manu, & fortaſſis illius, qui eam conſcripſit, ſcriptam. Sed mittamus argumentum negativum: longe fortiora ad manus ſunt.

Plures adhuc referuntur.

In hac Liturgia referuntur impoſſibilia, & incredibilia: nam fit mentio Sixti, Cornelii, & Cypriani, qui longo tempore vixerunt poſt S. Petrum: item Beatiſſima Virgo vocatur *Mater DEI*, verbum poſt Neſtorii damnatum errorem duntaxat vulgare. In ea oratur pro Patriarchis, quæ vox ante Sæc. IV. ſaltem in Eccleſia catholica fuit ignota; item pro piiſſimis Imperatoribus &c. Refertur integer Canon Miſſæ latinæ, prout hodie in uſu eſt, quem a quodam Scholaſtico, hoc eſt V. Sæculi Viro docto compoſitum teſtatur Greg. M. (a) & ab aliquot Pontificibus fuiſſe auctum demonſtrat Card. Bona (b). Sunt in ea quædam orationes ex libro Sacramentorum Gregorii deprompta: eſtque conſarcinata ex Miſſa Latina, & Liturgiis Jacobi, & Chryſoſtomi. Demum ſi Petri hæc fuiſſet Liturgia, quomodo Eccleſia Romana, quæ ejus Lipſana & Epiſtolas inter tot perſecutionum procellas usque in præſentem diem ſolicite conſervavit, hanc egregiam ſacrificandi formulam neglexiſſet, illam in ſuo cultu non adhibuiſſet? aut qua arte factum eſſe putamus, ut eidem fuerit ſubtracta, ac in magnam usque Græciam tranſlata, ibidemque usque ad ultima tempora abſcondita? His argumentis prorſus fortiſſimis ducuntur Eruditi, ut hanc Liturgiam explodendam & tanquam ſpuriam eſſe rejiciendam exiſtiment. Quisnam

(z) Inter hos ſunt Card. Bona, Natalis Alexander, Cotelerius, Graveſon, Dupin, Nicolaus Nouriſius &c. Dallæus, Cave, Pfaffius, Boehmer &c.

(a) Lib. 7. Epiſt. 64. (b) Card. de Bona lib. 2. cap. 11. §. 2.

Digitized by Google

nam illius Author fuerit, compertum non habetur. Haud improbabilis eſt conjectura eruditiſſimi Card. de Bona, exiſtimantis, illam eſſe confarcinatam a quodam Clerico Græco, vel Monacho Baſiliano communioni romanæ addicto. Conjecturæ hujus argumentum inde depromit, quod ſit conflata tum ex Liturgia Græca S. Baſilii; tum ex Canone Romano: ut ergo ſuæ Liturgiæ majorem authoritatem conciliaret, illiusque receptionem Eccleſiæ Romanæ perſuaderet, eidem nomen *Liturgiæ S. Petri* præfixit, & ex Liturgia Græca & Canone Romano eandem conflavit (c). Utrum autem Liturgia hæc vel uni, vel pluribus eccleſiis quondam uſui fuerit, res eſt incerta: cum illius unicum non niſi exemplar reperiatur. Illud addendum eſſe exiſtimamus, quod Orientales D. Petro duas omnino Liturgias adſcribant; ambæ nihilominus ejusdem valoris, nempe nullius, eſſe exiſtimentur, & ab Eruditis rejiciantur (d).

Idem dicendum de liturgia S. Matthæi ſub nomine Miſſæ Æthiopum.

Altera Liturgia S. Matthæi ſub nomine *Miſſæ Æthiopum* non minus ab Eruditis tanquam ficta, & ſpuria exploditur: nam etiam hæc plura commentitia, falſa, abſurda, & in fide erronea continet: In eá enim Chriſtus dicitur filius & Patris, & Spiritus ſancti, quod aperte erroneum eſt in fide, oratur pro Pontificibus, pro Regibus, pro Patriarchis, pro Archiepiſcopis in Domino dormientibus: cum tamen nomina Patriarcharum, & Archiepiſcoporum ante Sæculum V. non fuerint in uſu Eccleſiæ, & non conſtet, vel unicum Regem præter Regem Æthiopum Iphigeniæ Virginis Patrem a S. Matthæo converſum ſuſcepiſſe religionem catholicam, & nemo Pontificum præter ipſum S. Petrum in rerum natura extiterit. Nonaginta novem Angelorum chori recenſentur: cum Eccleſia tunc temporis de numero illorum ſtatuendo ne quidem ſomniaverit, & ex poſt facto non niſi novem choros Angelorum eſſe cum S. Gregorio probabiliter exiſtimaverit (e). Recenſentur & invocantur duodecim Apoſtoli, & quatuor Evangeliſtæ, quos inter utique ipſe fuit S. Matthæus, adeoque ſe ipſum invocavit: id quod eſſe ridiculum, abſonum, & abſurdum nemo non facile perſpexerit. Mentio etiam fit Synodorum Nicænæ, Conſtantinopolitanæ, & Epheſinæ, quæ longo poſt tempore ſunt coactæ: Athanaſi etiam, Gregorii,

(c) Vid. Card. de Bona lib. 1. cap. 8. §. 1. Elias Du Pin Bibl. Auct. pag. 12. Natalis Alex. Hiſt. Eccleſ. Sæc. I. Art. 3.

(d) Cotelerius in PP. Apoſt. pag. 343.

(e) Cum diverſæ ſint PP. ſententiæ quoad hunc numerum, Eccleſia nullibi definivit, eſſe novem Angelorum choros.

gorii, Cyrilli, Baſilii, & Chryſoſtomi nomina referuntur tribus ſæculis ab Apoſtolorum ætate poſteriorum: præterea Epactæ, & aurei Numeri injicitur mentio, & monetur Sacerdos declarare utrumque; ſicut etiam feſta mobilia & immobilia: quæ omnia certe temporibus apoſtolicis non conveniunt, & recentioris eſſe inſtituti dignoſcuntur. Hæc, & plura alia ſunt, ex quibus conſtat, hanc liturgiam nec Matthæi Apoſtoli eſſe; nec probati alicujus Scriptoris eccleſiaſtici; nec admodum antiquam.

Item de liturgia Marci. Idem de Liturgia Marci pro Eccleſia Alexandriua conſcripta ferendum eſt judicium, quæ obſtetricante manu Cardinalis Sirleti ex vetuſto codice Monaſterii Roſſanenſis in Calabria Ord. S. Baſilii in lucem educta, & Pariſiis græce & latine fuit edita. Etiam in hac leguntur varia paradoxa: occurrunt verba *Conſubſtantialis*, & Triſagii; preces pro Rege & ipſo S. Marco: calicum, Diaconorum, Subdiaconorum, Cantorum, Monachorum, Monacharum fit mentio, quæ illam aperte novitatis convincunt (f).

Et liturgia Joan. Evang. Hiſce adjungenda eſt alia non melioris fidei Liturgia, quæ ſub nomine Joannis Evangeliſtæ circumfertur, de qua videatur Robertus Sala in notis ad Cardinalem de Bona (g).

Sed nec deſunt, qui vel ipſi Chriſto, ac Beatiſſimæ Virgini Liturgias tribuunt: utraque uſurpatur apud Æthiopes, prout refert citatus Author (h).

Majus dubium de liturgia S. Jacobi. Majus dubium eſt de Liturgia S. Jacobi, quam plures magni nominis Authores eidem vindicant, non pauci etiam ex Catholicis abnegant (i). Juvat utriusque ſententiæ argumenta ſaltem referre: Vindices hujus Liturgiæ ſequentia afferunt argumenta, & quidem primo *Argumenta pro illius authentia.* perpetuam Eccleſiæ Græcæ traditionem, quæ illam ſemper ut legitimam agnovit. Secundo Syrorum quoque conſenſum, afferentium, hanc traditionem ad ipſos per manus deductam a tempore Apoſtolorum. Accedunt tertio exemplaria in vetuſtiſſimis codicibus exarata. Quarto

(f) Vox *Conſubſtantialis* eſt verbum IV. Sæculi, *Triſagion* V. Sæculi. Regem Chriſtianum tempore S. Marci Alexandriæ non fuiſſe, aliunde certum eſt. Subdiaconi ante Sæcul. III. probabilius non fuerunt in Eccleſia, neque Monachi ante Sæc. IV.

(g) Ad lib. 1. cap. 8. §. 2. (h) Loc. cit.

(i) Liturgiam hanc S. Jacobo adſcribunt Leo Allatius, Baronius, Card. Bona, Bellarminus &c. denegant Natal. Alexander, Elias Du Pin, Samuel Baſnage &c.

Quarto plura hinc inde leguntur in antiquiſſimis documentis ex hac Liturgia deprompta: Sic enim Synodus Trullana cap. 32. illius utitur teſtimonio, ut refellat errorem illorum, qui ſolam aquam in ſacrificio offerebant. Item Cyrillus Hieroſolymitanus multa ex ea transtulit in quintam Catecheſin Myſtagogicam: Illius etiam meminit Proclus *in Tract. de Traditione divinæ Liturgiæ*.

Hiſce opponunt Cenſores accuratiores illud inprimis, quod in hac ferme eædem, ac in anterioribus Liturgiis ſuppoſitionis notæ, & ferme ſimillima paradoxa occurrant: nam primo in ea Beatiſſima Virgo nuncupatur *Mater DEI:* Filius & Spiritus S. dicuntur Patri *Conſubſtantiales*, vocabula tempore S. Jacobi inaudita. Leguntur ſecundo Triſagion, & Doxologia, hoc eſt, *Sanctus, & Gloria Patri*, in eccleſia Sæculo duntaxat quinto uſitata. Tertio in ea pro iis oratur, qui in monaſteriis incluſi ſunt: Sed quis de Monachis tempore Jacobi audiit? Quarto Confeſſorum fit mentio, quæ vox in officio divino diu poſt Jacobum vel Authore Bellarmino fuit uſitata. Quinto de templis, Altarium ſuffumigationibus loquitur hæc Liturgia, quæ Jacobi tempore uſuveniſſe vix eſt probabile. Sexto ætate Jacobi ſimpliciſſimum fuiſſe ritum celebrandæ Euchariſtiæ ex Juſtino Martyre & ſupra dictis certum ferme, & exploratum eſt: In hac Liturgia vero præſcribuntur ritus & ceremoniæ tales, quales tunc viguiſſe vix eſt veroſimile. Septimo. Quid opus fuiſſet Græcis Baſilii, Chryſoſtomi Liturgiis, ſi Jacobi Apoſtoli habuiſſent? inſtar omnium certe fuiſſet apoſtolica, divina, canonica illa Jacobi Liturgia, atque in omnes orbis Eccleſias emanaſſet: cum primo Sæculo ſumma Eccleſiæ Hieroſolymitanæ utpote Matris omnium eccleſiarum fuerit authoritas. Octavo Quid cauſæ fuit, cur Patres ad hanc liturgiam non appellaverint, dum voce *Conſubſtantialis* Paulum Samoſatenum, Arium, Macedonium; voce *Deipara, Mater DEI* Neſtorium tanquam fulmine percuſſerunt? Nono. Liturgia hæc tota ſcatet citationibus epiſtolarum Pauli, quarum pleræque Jacobo mortuo ſcriptæ ſunt. Decimo vix eſt credibile, quod Euſebius Cæſareenſis, & Hieronymus hanc liturgiam ignorare potuerint, ſi unquam in rerum natura extitiſſet: aut quæ cauſa, cur fuerit abſcondita? Ajunt quidem Bellarminus, & Card. Bona, plura huic liturgiæ ſucceſſu temporis addita: ſed inprimis id probare, & oſtendere deberent, quænam pars Jacobum authorem habeat; quid ſit additum: & non eſt veroſimile, tot in locis quidquam fuiſſe adjectum: maxime, quod tenor ac totius Liturgiæ ritus Apoſtolorum tempori diſſonent. Undecimo illa Traditio a parte adverſa tantopere jactata eſt vulgaris; non Apoſto-

Argumenta contra illius authentiam.

lica, non vere eccleſiaſtica: utpote quæ non dimanat a temporibus Apoſtolorum, & ad ſummum in uno, alterove Doctore, Proclo nempe, & Cyrillo Hieroſolymitano (k), nec non in Synodo Trullana (l), quæ non eſt tantæ authoritatis, fundatur. Quod ſi quis hæc argumenta diluta videre cupiat, adeat Card. de Bona, illiusque Commentatorem: nobis utriusque ſententiæ fundamenta attuliſſe ſufficiat. Ex his id conſequi neceſſum eſt, quod ad has liturgias non ſat tuto provocari valeat.

Dantur aliæ plures & ſimiles liturgiæ minus celebres, & quales? Prætermittimus alias liturgias minus celebres & vix notas, quales ſunt Apoſtolorum duodecim, & Barnabæ, quarum non niſi unus alterve Author meminit; Item illam, quæ in Clementis conſtitutionibus exſtat; & eam, quæ legitur in libris Dionyſio Areopagitæ affictis: quia cum illi libri dicantur eſſe ſuppoſiti, nihil eſt dubii, quin eæ, quas complectuntur, Liturgiæ fictæ ſint. Qui plura de Origine, Antiquitate, Diverſitate, Authoritate, & Scriptoribus ſcire deſiderat, opera Liturgica Edmundi Martene, Mabillonii, Card. de Bona, Bellarmini, Dallæi, Pfaffii, aliorumque legat.

§. VII.

Liturgiæ celebriores. Juvabit itaque in ſubſidium eorum, quibus adire Corinthum, id eſt, ipſos libros liturgicos, & horum Scriptores prolixiores legere non licet, præcipuas Apoſtolorum, Patrum Orientalium, & Occidentalium liturgias in compendium conjicere, unaque determinare, quænam ex his ſalſæ, ſpuriæ, ſuppoſititiæ; & authoritatis ſint vel certæ, vel dubiæ.

Apoſtolorum, & Patrum Apoſtolicorum. Ordiamur a liturgiis Apoſtolicis, & Patrum Apoſtolicorum, de quibus §. præced. jam egimus. Primum profecto locum meretur liturgia duplex, quæ ſub nomine Domini noſtri & Dominæ noſtræ circumfertur (m). Quoniam vero de hac liturgia tam ex S. Scripturis, quam ex unanimi ſenſu Catholicorum conclamatum eſt, ſupervacaneum foret prolixiorem de ea facere ſermonem.

Liturgiæ,

(k) Quorum primus Sæc. IV. alter Sæc. V. ſcripſit.

(l) Dicitur hæc Synodus *Trullana:* quia fuit celebrata in Trullo, nempe in Secretario ſacri Palatii. Item *Quiniſexta:* quia fuit quaſi appendix Synodorum quintæ, & ſextæ. Græci hanc Synodum magni æſtimant; Eccleſia Romana illam nunquam agnovit.

(m) Hanc edidit Joa. Michael Wanslebius Dominicanus, & poſt ipſum Jobus Ludolfus, quorum tamen ſententia hodie exploditur. Vid. Car. Bona, Rer. liturg. lib. I. cap. VIII.

Liturgiæ, quæ ſub nomine Apoſtolorum circumferuntur, ſunt potiſſimum ſequentes: S. Petri ſuppoſititia; Matthæi Æthiopum dicta ſuppoſititia; Joannis Evang. ſuppoſititia; Marci Alexandrina dicta, eo quod fuerit Epiſcopus Alexandrinorum, ſuppoſititia: Barnabæ Apoſtoli, & demum Jacobi ſunt dubiæ fidei (n). His accedunt liturgiæ S. Clementis, & Dionyſii Areopagitæ; ambæ probabilius ſuppoſititiæ, de quibus infra.

Liturgiæ Orientalium.

Liturgia S. Baſilii.

Ad liturgias Orientalium progrediamur: inter quas eminent liturgia S. Baſilii, & S. Joannis Chryſoſtomi. Primam eſſe S. Baſilii apud Catholicos in confeſſo eſt, quidquid unus alterve Acatholicorum, Oudinus præcipue, contradicat (o), cui etiam non nulli ſectarii contradicunt (p). Cauſam, cur Baſilius novam liturgiam confecerit, tradit tam Proclus (q) quam author vitæ S. Baſilii, quæ inter opera Amphilochii reperitur (r). Hæc Baſilii liturgia in tribus, quæ ſub ejus nomine circumferuntur, Anaphoris integra continetur. Ex his illa purior habetur, quæ ex Græca non interpolata a ſancto Ephrem Syro Syriace fuit reddita. Inter varias hujus liturgiæ editiones eminet illa, quam Jacobus Goar Dominicanus edidit in Euchologio Græcorum (s).

Liturgia S. Joan. Chryſoſtomi.

Altera non minus S. Joan. Chryſoſtomi liturgia ferme indubitatæ eſt fidei (t): Etiam hanc elegantiſſime edidit citatus Goar. Atque hæ ſunt duæ illæ liturgiæ celeberrimæ, quibus potiſſimum utuntur Eccleſiæ Orientales (u).

Liturgiæ Orientales ſunt diverſæ.

Aliæ Græcæ, aliæ Orientales.

Quemadmodum Eccleſia Orientalis in diverſa regna nationes & provincias ſe diffundit: ita etiam Eccleſiæ particulares diverſis utuntur linguis, & in diverſas abeunt ſectas, quæ tamen ferme omnes Græcis utuntur ritibus; ſimul autem diverſas habent liturgias: quare haud inepte celeberrimus Pfaffius diſtinquit inter liturgias *Græcas*, & *Orientales*: *Græcas* idem recenſet ſequentes, Gregorii Theologi, Cyrilli Alexandri-

K 2 ni,

(n) Vid. dicta §. præced.

(o) Tom. I. Comment. de ſcriptor. cap. V.

(p) Guiliel. Cave de Script. Eccleſ.

(q) Opuſc. de tradit. divin. Miſſæ, Nempe quod liturgia S. Jacobi prolixior viſa fuerit.

(r) Amphilochio eruditi hodierni omnes vitam S. Baſilii ſcriptam abjudicant.

(s) Vid. cit. Bona loc. cit.

(t) Idem Oudinus id negat: econtra Caveus affirmat cum pluribus aliis Sectariis Fabricio, Pfaffio &c.

(u) Pfaffius de liturg. §. II.

Digitized by Google

ni, Gregorii I., & II. & Germani Conſtantinopolitani, quas ſolis nominibus indigitaſſe ſufficiat. Harum Editiones & Editores recenſet laudatus Pfaffius (x).

Orientales ſunt innumeræ. De liturgiis *Orientalibus* videamus. Has ferme eſſe innumeras teſtis eſt Nicephorus Calliſtus dicens: *Valde mihi laborioſum & difficile eſſet variantes per urbes & Regiones omnes Eccleſiarum conſuetudines enumerare, & perſcribere: id enim omnino fieri nequit.* Et Abraham Echellenſis apud Card. de Bona (y) teſtatur, apud Chriſtianas Orientis gentes ſupra quinquaginta liturgias partim communes, partim proprias diverſarum gentium numerari; penes ſe autem triginta & unam ex his extare, quas idem Cardinalis recenſet (z). Nos celebriores recenſebimus.

Celebriores recenſentur. Primo loco veniunt liturgiæ Neſtorianorum: & ſunt tres potiſſimum, nempe una Theodori Mopſueſteni, qua ab Adventu usque ad Paſcha; altera duodecim Apoſtolorum a Paſchate usque ad adventum; tertia Neſtorii, qua quinquies per annum utuntur. Hæ autem tres liturgiæ paucis inter ſe differunt (a).

Secundo loco veniunt liturgiæ Monophyſitarum, qui etiam Jacobitæ vocantur, quos ad quadraginta usque habere liturgias inter ſe admodum diverſas, teſtantur paſſim Scriptores. Præter alios ampliſſimam de Syriacis Melchitarum & Jacobitarum liturgiis diſſertationem, earumque collectionem longe accuratiſſimam luci publicæ exhibuit Euſebius Renaudotius (b), inter quas variæ conſpiciuntur, quæ Apoſtolorum Jacobi, Petri, Joannis, Marci, Clementis Romani, Dionyſii Athenienſis, Joan. Chryſoſtomi, Cyrilli, & Dioſcori nomen præferunt.

Tertio loco veniunt liturgiæ Copticæ ſeu Jacobitarum Ægyptiorum, quos etiam Cophitas vocant. Hi ex pluribus liturgiis, quas reliqui habent Jacobitæ, tres duntaxat in ſuum uſum receperunt, videlicet S. Baſilii, quam in dies recitant; S. Gregorii, quam in feſtis Domini, aliisque ſolemnioribus feſtis uſurpant; & S. Cyrilli, quam per quadrageſimam, jejunium Natalis Domini, & in commemoratione Defuncto-

(x) Loc. cit. (y) Lib. I. Cap. IX. §. VI. (z) Loc. cit.

(a) Præter has tres liturgias habent Neſtoriani plures alias, quarum tamen uſus apud eos vel rarus, vel nullus eſt. loc. cit.

(b) In Collect. liturg. Orient. Tom. II. quem tamen hinc inde caſtigat Robertus Sala in annot. ad Card. de Bona, ſpecialiter lib. I. cap. IX. §. V. pag. mihi 156.

functorum adhibent. De Miſſali Coptico Joſephi Scaligeri, aliisque Scriptoribus liturgiarum Copticarum videatur Mathæus Pfaffius (c). Has Cophtitarum liturgias venerandam præſeferre antiquitatem teſte Card. de Bona communi Eruditorum calculo comprobatur.

Atque hæ ſunt præcipue Orientalium liturgiæ, quarum tamen authoritas tanta eſſe non poteſt: partim quod a Græcis multum ſint interpolatæ: partim quod authores ferant, quorum aliqui ne quidem in rerum natura extiterunt; aliqui hæreticis accenſentur; aliqui in orbe chriſtiano parum ſuere celebres. *Earum authoritas non eſt tanti momenti.*

Præter ſuas liturgias habent Græci quamplurimos libros eccleſiaſticos, quibus, dum divinis operantur, utuntur. Hos, aut ſaltem pleroſque in unum collegerunt Leo Allatius (d), & Guilielmus Cave (e) qui proin videri poſſunt, & merentur (f). *Habent Græci etiam ſuos libros liturgicos.*

§. VIII.

Ad liturgias, quas communius *Miſſas latinas* vocare conſueverunt, alioſque libros eccleſiaſticos Occidentales antiquiores tranſitum faciamus.

Principaliores liturgiæ Occidentalium potiſſimum ſunt ſequentes: Romana, Africana, Ambroſiana, Mozarabum Hiſpana, Gallicana. Auſpicemur a liturgia Romana. Liturgiæ Romanæ, ut optime animadvertit Joan. Mabillonius (g), triplex veluti ordo & ſtatus conſiderandus eſt. Unus primigenius ab Eccleſiæ naſcentis exordio ad Gelaſium usque receptus; alter Gelaſianus Authorem ſeu Amplificatorem habens Gelaſium Papam ejus nominis primum; tertius Gregorianus ita dictus ex nomine Gregorii Magni, qui Gelaſianum ordinem correxiſſe memoratur. Qualis fuerit ille primigenius, non adeo conſtat. Ritum quemdam a Divo Petro per traditionem accepiſſe Romanam Eccleſiam, illumque poſtea continuatum, & ad Succeſſores Petri continua traditione perveniſſe, plurimorum Authorum eſt ſententia (h). Qualis vero *Quæ ſint liturgiæ Occidentalium principaliores?*

(c) De liturg. §. IV. ubi plures Scriptores recenſet.
(d) In Differt. de lib. Eccleſ. ad Gabrielem Naudæum.
(e) In Differt. de lib. Eccleſ. quam Hiſtor. liter. Script. Eccleſ. adjecit.
(f) Plures recenſet cit. Pfaffius loc. cit.
(g) De Liturg. Gallic. lib. V. cap. II.
(h) Vid. Honorat. a S. Maria lib. 5. de uſu Crit. Differt. III. art. II. §. II. Edmundus Martene de antiq. Eccleſ. ritib. Tom. I. cap. 3. art. 1. §. 7. Petrus le Brun Tom. 2. Explic. Miſſæ Differt. II. art. 2.

Digitized by Google

vero ille ordo Romanus, ille ritus in ſacrificio Miſſæ potiſſimum adhibitus fuerit, nemo hactenus determinare auſus fuerat (i).

§. IX.

De Miſſa Gelaſiana.

Ad Miſſam Gelaſianam ſeu Codicem ſacramentarium Gelaſii veniamus. Scripſiſſe Gelaſium Sacramentorum formulas, teſtes ſunt Anaſtaſius in ejus vita & Joann. Diaconus in vita S. Gregorii, & quidam Juniores Hugo de S. Vict. & Rupertus Tuitienſis. Interim dici nequit, quod Gelaſius novum codicem liturgicum combinaverit, vel ordinem Miſſarum compoſuerit; ſed potius ſolennes precum & ſacramentorum formulas, quæ in Eccleſia Romana in uſu erant, novo ordine digeſtas, pluribusque de ſuo additis in unum codicem compegerit: ſiquidem teſtatur Anaſtaſius in ejus vita, quod nihil aliud quoad Miſſarum ordinem compoſuerit, quam *ſacramentorum præfationes & orationes cauto ſermone.* Hunc Codicem primus edidiſſe ſibi viſus fuerat Joſeph. Maria Thomaſius Clericorum Regularium Presbyter, poſtea Cardinalis. Eundem poſtea impugnavit Jacobus Baſnage Hollandus Calvinianæ ſectæ Miniſter, & probare contendit, Codicem Gelaſianum Gelaſio poſteriorem eſſe, & ad Sæculum X. referendum eſſe (k). Idem tentavit Pfaffius; ſed alia longe ratione ductus, hac nempe: quod Gregorius Magnus (l) dę ſe teſtetur, quod canoni Miſſatico adjecerit orationem Dominicam, quæ in eo hactenus non extitit, Quia igitur in codice Gelaſiano hæc oratio reperitur, hoc ipſo Gelaſii eſſe non poteſt (m). Utrumque hunc authorem egregie refutavit Robertus Sala in annotationibus ad res liturg. Cardinalis de Bona (n). Deſuper etiam meretur legi Guilielmus Cave, qui hunc codicem Gelaſio egregie vindicat (o).

§. X.

De Gregoriana.

De Miſſa Gregoriana, ſeu Sacramentario, vel ſi placet, libro Sacramentorum Gregorii M. paucis diſpiciamus. Refert Joan. Diac. in vita Gregorii M., quod ſanctiſſimus hic Pontifex *e codice Gelaſiano multa ſubtraxe-*

(i) Suſpicantur eos fuiſſe ritus, quos Juſtinus Martyr ſub finem Apolog. II. deſcribit, & expreſſius refert Tertul. vid. ſupra dicta.

(k) Tom. II. hiſtoire Eccleſ. lib. XVI. cap. X.

(l) Lib. 7. epiſt. 64.

(m) De liturg. §. IV.

(n) Tom. III. lib. II. cap. V. pag. 102.

(o) Hiſtor. Script. Eccleſ. pag. 464.

ſubtraxerit, pauca converterit, non nulla adjecerit, atque illum in tres libros diſtinctum uno volumine coarctaverit, & librum Sacramentorum prætitulaverit (p). Quin conferri in hanc rem poteſt ipſe Gregorius, qui ipſe rationem reddit, cur liturgiam mutandam cenſuerit (q). Liber iſte primitus in Eccleſia Romana tantum uſum obtinuit; poſtea vero per omnes ferme Eccleſias Occidentales diffuſus, & in Eccleſiis Anglicana, Gallicana, Hiſpanica; quin etiam Germanica receptus fuit. De Anglicana teſtatur Concilium Cloveshovienſe II. Can. XIII. in quo definitum, ut *Miſſæ juxta exemplar Romanum celebrentur*. De Gallica Mabillonius (r): dicens: *Liturgia Romana poſt medium Sæc. VIII. in locum Gallicanæ apud nos recepta. Galli ſiquidem ab initio receptæ fidei, ut loquitur Hilduinus Abbas in epiſtola præfixa libris Areopagiticis, alium Miſſæ ordinem ſervabant, dum ritum Romanum ſuſceperunt; quod factum putat Hilduinus hortatu Innocentii, Gelaſii, & Gregorii M. &c. At ſerius depoſitum fuiſſe priſcum ordinem liturgiæ Gallicanæ intelligitur ex reſponſis Gregorii M. ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum &c.* De Hiſpanica teſtes ſunt Hugo Menardus, & Mabillonius; ille in ſua præfat. ad lib. Sacrament. Greg. M., poſtquam oſtendit ordinem Romanum ad tempus fuiſſe in uſu Eccleſiæ Hiſpanicæ, eidemque poſtea per liturgiam Mozarabum derogatum, ſic concludit: *Cui tamen conſtitutioni* (loquitur de decreto Concilii Bracarenſis an. 561. celebrati) *per Miſſam Mozarabum derogatum eſt, quæ fuit in uſu per totam Hiſpaniam uſque ad tempora Gregorii VII., qui eam abrogavit, juſſitque Hiſpanos ſequi ordinem Miſſæ Romanæ:* Iſte vero ſic habet: *Gregorius VII. miſerat in Hiſpaniam Richardum Cardin. & Abbatem Maſſilienſem, ut ritum Mozarabicum abrogaret* (s). De Eccleſia Germanica eo minus dubitari poteſt, quo certius eſt, quod eo potiſſimum tempore efflorescere cœperit, quo in Eccleſiam Gallicanam fuit introducta. Hujus rei teſtis omni exceptione major ipſe Carolus M., dum dicit, ſe ritum Romanum in Germaniam nuper abs ſe converſam

Fuit recepta ferme per omnes Ecclesias.

Anglicanam.

Gallicam.

Hiſpanicam.

Germanicam.

(p) Lib. II. cap. XVII.

(q) Lib. VII. Epiſt. 64. dicens: Orationem vero Dominicam idcirco mox poſt precem (id eſt Canonem) dicimus: quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconveniens viſum fuit, ut precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam orationem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper ejus corpus & ſanguinem taceremus.

(r) In Annal. Benedict. ad Sæc. I.

(s) Annal. Bened. Tom. 5. lib. 65. §. 81.

Digitized by Google

Gregoriana liturgia parum diſtat a Gelaſiana. verſam induxiſſe (t). Cæterum liber hic ſacramentarius Gregorianus a Gelaſiano parum differt. Totum diſcrimen eſt in varietate & numero orationum ſeu collectarum: nam cætera utriusque eædem omnino partes ſunt. In Gelaſiano duæ aut tres ante epiſtolam orationes extant, unica ſecreta ante Præfationem, atque poſt Communionem: At in Gregoriano tres tantum ad ſingulas Miſſas aſſignantur orationes, quarum una ante epiſtolam; altera ſecreta; tertia poſt communionem (u). Extant diverſæ hujus ſacramentarii Editiones, Angeli Rochæ e Biblioth. Vatic. Pameliana; Hugonis Menardi ex codice Corbeienſi, quam ſecuti ſunt Patres Mauriani in editione Operum S. Gregorii. Quænam ex his ſit optima, inter eruditos diſputatur (x).

§. XI.

De Miſſa Ambroſiana. *Varia de authore illius ſcribuntur non ſatis certa.* Ad Miſſam Ambroſianam convertamur, de cujus origine & authore non ſatis conſtat. Sunt, qui nobis perſuadere volunt, Miſſale Ambroſianum a S. Barnaba primo, ut volunt, Mediolanenſium Archiepiſcopo, ejusdemque Eccleſiæ Fundatore fuiſſe adornatum, a S. Miroclete auctum, tandem a S. Ambroſio in hodiernam formam redactum, ab eoque nomen traxiſſe: cumque de illo abrogando poſt Ambroſii diſceſſum ex hac vita actum fuiſſet, illum miraculis fuiſſe confirmatum. Hæc narrat Author ſat clarus Joſephus Vice-Comes (y), eaque confirmat teſtimonio duorum teſtium Galvanei & Beroldi: quoniam vero ambo hi teſtes non ſatis noti, nec ſufficientis authoritatis, multo minus antiquitatis, ſed recentioris ævi ſunt (z); imo ſcriptores, quibus hæc miracula nota eſſe deberent, altum de illis ſilent (a), ire-

(t) Lib. 1. cap. 6. textum exhibet Pfaffius de liturg. §. VII.

(u) Vid. ſupra cit. Joan. Diaconus, Joan. Georg. Eccardus Corp. Hiſt. medii ævi Tom. I. Card. de Bona rerum liturg. Tom. I. Cap. VII. §. V. pag. 117.

(x) Vid. Caveus loc. cit. Pfaffius, Card. de Bona, & citati Patres Mauriani.

(y) Lib. II. de Ritibus Miſſæ.

(z) Audiatur primitus ipſe Card. Bona, qui lib. I. rer. liturg. cap. X. ſic habet: *Sed iſti ignoti Scriptores ſunt, quorum authoritas quanti ponderis ſit, aliis diſcutiendum relinquo. Neſcio enim, qua ætate vixerint, & quo nixi fundamento ea ſcripſerint, quæ Vice-Comes ex illis refert.* Et quidem Galvaneus teſte Voſſio anno 1340.; Beroldus circa annum 1130. vixiſſe creditur. Vid. Robertus Sala ad cit. cap. Card. de Bona.

(a) Tales ſunt, qui ritus Greg. M. Hadriani I. & Caroli M., ſub quibus hæc contigiſſe aſſerunt, ſcripſerunt. Item Sala.

refragabilem authoritatem facere nequeunt. Utrum vero huic hiſtorie fidem faciat antiqua Mediolanenſis Eccleſiæ, imo totius Italiæ traditio, quam Robertus Sala prætendit, dependet a veritate ipſius traditionis, quæ potius vulgaris, quam authentica, & hoc ipſo ſubleſtæ fidei eſſe videtur (b). Profecto ipſe Robertus Sala loc. cit.; quin etiam ipſi Critici Mediolanenſes huic traditioni ex omni parte non fidunt. Quidquid ergo de S. Barnaba, de Miroclete, de miraculis in fidem hujus liturgiæ factis ſit, ſaltem majori probabilitati innititur doctrina, quæ hanc Miſſam Ambroſio tanquam legitimo authori adſcribit: quamquam neque id omnino certum haberi poſſit (c). Primus fortaſſis, qui Ambroſio ante annos octingentos Miſſæ Ambroſianæ inſtitutionem adſcribit, fuit Walafridus Strabo his verbis (d): *Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus tam Miſſæ, quam cæterorum diſpoſitionem officiorum ſuæ Eccleſiæ & aliis liguribus ordinavit:* quæ & usque hodie in Mediolanenſi tenentur Eccleſia. Straboni, ut ait Card. de Bona, ſuffragatur illius Eccleſiæ, & totius Italiæ traditio, a qua ſine evidenti ratione recedendum non eſt. Verum mox antea animadvertimus, jure optimo dubitari poſſe, utrum hæc traditio ſit vera, genuina, & ſincera; vel potius vulgaris: maxime quod de hac Miſſa Ambroſiana ante Strabonem nemo illius mentionem feciſſe legatur. Interim antiquiſſimam eſſe hanc Miſſam Ambroſianam ferme concors eſt Authorum ſententia, & ex eo patet: quod a Romana ſubinde plurimum diſſideat, & veterem Italicam ſequatur (e). Sed & iſtud certum eſt, quod Miſſalia Ambroſiana recentiora a vetuſtoribus plurimum differant: eo quod Archiopiſcopis Medio-

Veroſimiliter adſcribitur S. Ambroſio.

Id tamen non ex omni parte certum eſt.

Eſt Miſſa antiquiſſima & a Romana differt hinc inde.

(b) Muratorius Tom. IV. Antiq. Italiæ. Diſſert. 57.

(c) Id eſſe incertum, videtur ipſe Card. Bona innuere lib. I. cap. X. §. I. *Sive Ambroſius, ſive alius antiquior eos ritus inſtituit, id pro certo habendum &c.* Patres quoque Mauriani editionem operum Ambroſii adornantes id certo affirmare non auſi ſunt. Id ipſum in dubium vocavit Nicolaus de Nourry. Item Caveus Hiſt. Script. Eccleſ. ad Sæc. Arian. pag. 464.

(d) Lib. de Rit. Eccleſiæ cap. 22.

(e) Guiliel. Cave loc. cit. pag. 65. per hæc verba: *Miſſa Ambroſiana tum rituum ordine, tum ritibus ipſis precumque diſpoſitione tum a Romana, tum ab aliis admodum diſcrepat: in pſalmis & lectionibus ex S. Scriptura depromptis antiqua verſione Italica, non, quæ hodie obtinet, Vulgata utitur.*

Mediolanenſibus hinc inde aliqua innovare, mutare, demere, vel addere placuerit (f). Ordinem Miſſæ, ejusque ritum deſcribit Card. de Bona aliique (g), eumque adhuc, ſaltem aliquoties, in Eccleſia Mediolanenſi celebrari Authores teſtantur (h). Profecto ex ipſis Sectariis aliqui Miſſam Ambroſianam Ambroſio adſcribere non verentur (i).

§. XII.

De Miſſa Mozarabum.

Jam de Miſſa Mozarabum apud Hiſpanos quondam uſitata dicendum. Habuit videlicet aliquando Eccleſia Hiſpanica Miſſam peculiarem, quæ a Regibus Gothicis per Hiſpaniam dominantibus *Gothica;* a Chriſtianis vero, qui utpote mixtim inter Arabes poſt occupatam ab iis Hiſpaniam viventes dicebantur *Mixtarabes*, vel *Mozarabes*, dicta fuit Mozarabica: quamquam non deſint, qui Chriſtianos a Muza Arabe Toletum expugnante Muzarabes dictos autument, quorum fundamente ſuſe exponit Robertus Sala (k).

Unde dicatur Mozarabum?

De illius Authore certo non conſtat.

Non conveniunt eruditi in deſignando hujus Miſſæ primo Authore. Baronius Iſidorum Hiſpalenſem hujus fœtus Parentem eſſe exiſtimat (l): Guilielmus Cave illum Leandro Hiſpalenſi Fratri Iſidori vindicat (m): Card. de Bona, ejusque Notator Robertus Sala utramque ſententiam ſuſius refellunt, & officium Gothicum jam a Sæculo V., quo tempore Gothi ſumma rerum potiti Hiſpanias occuparunt, ibidem uſum obtinuiſſe, argumentis validiſſimis tum ex cultu publico jamjam ſecundum liturgiam orientalem a Gothis ſecum allatam inſtituto; tum ex variis Synodis particularibus per Hiſpaniam celebratis commonſtrant, adeoque Miſſam Mozarabum diu ante Iſidorum, & Leandrum uſu receptam contendunt, id duntaxat aliorum ſententiis tribuentes, quod Leander Hiſpalenſis ritum Mozarabicum illuſtraverit; Iſidorus, Ildeſonſus aliique eundem auxerint (n). Huic opinioni ſubſcribunt Natal. Ale-

Jam Sæc. V. in Hiſpania obtinuit.

(f) Card. de Bona loc. cit. cap. X. §. 1.
(g) Loc. cit. §. II. & Caveus pag. 65.
(h) Bona ibid. §. III.
(i) Chemnitius in Exam. Concil. Trident. part. 2.
(k) In res liturg. Card. de Bona lib. I. Cap. XI. §. I.
(l) Annal. ad an. 633.
(m) Hiſt. Script. ad Sæc. Eutychianum pag. 541.
(n) Loc. cit. pag. 197. & ſeq.

Alexander (o), Pagius in Critica Baronii (p): Joannes Pinius (q), Joſephus Blanchius, aliique (r).

Quamvis autem hoc Officium a Viris ſanctis & orthodoxis compoſitum fuerit: Hiſpania tamen ab infidelibus devaſtata, ità erroribus refertum eſt, ut Elipandus Toletanus Epiſcopus ex hoc officio depravato plura acceperit teſtimonia ad ſuam hæreſin adſtruendam. Diu viguit hic ritus in Hiſpania & Gallia etiam Narbonenſi, aliiſque regionibus Gothorum regno ſubjectis, donec authoritate Gregorii VII. Sæc. XI. ſubſtituto Romano abrogatus fuit. Qua arte id factum fuerit, fuſe exponit Card. de Bona, ejusque Notator (s). *Multis erroribus fuit infecta.* *A Gregorio VII. fuit abrogata.*

Ne autem tantæ antiquitatis ritus omnino interiret, eundem e Gothicis tumulis ſuſcitatum novis characteribus Franciſcus Ximenes Archiepiſcopus Toletanus recudi juſſit, & in illius venerationem Sacerdotum collegium inſtituit, eisque obligationem injunxit, ut divina officia, & Miſſarum ſolemnia in ſacello, quod in Eccleſia Toletana majori ædificavit, ritu Mozarabico peragantur. Idem ritus obſervatur Salmanticæ in ſacello Doctoris Talabricenſis, & quibusdam Toleti parœciis (t). Ampliſſimos ritus hujus liturgiæ fuſe recenſet & exponit Card. de Bona, qui omnino videri meretur. *Fuit de novo recuſa.* *Juxta illius ritum in ſacello quodam peraguntur divina.*

§. XIII.

Reliquum eſt, ut de liturgia ſeu Miſſa Gallicana agamus, de qua fuſiori calamo agere vel ideo ſupervacaneum ducimus, quod Scriptores Gallici ea omnia, quæ ad hanc liturgiam explicandam, exornandamque pertinent, ferme exhauſerint. Supra diximus ex Mabillonio, quod liturgia Romana in locum Gallicanæ in Gallia juſſu piiſſimorum Regum Pipini, & Caroli M. fuerit recepta. Itaque in eo cardo difficultatis vertitur, quænam fuerit illa liturgia, quæ apud Gallos ante tempora Pipini, & Caroli M. obtinuit. Olim liturgiam Gallicanam a Romana fuiſſe diverſam, ex Hiſtoriis Sæculi VI. & VII. facile comprobatur: cujus luculento teſtimonio eſt reſponſum, quod Gregorius M. dedit S. Auguſtino Cantuarienſium Epiſcopo, dum ab eo interrogatus, cur *cum una ſit fides, Eccleſiarum conſuetudines tam ſint diverſæ, & altera con-* *De liturgia Gallicana.* *Fuit diverſa olim a Romana.*

L 2

(o) Hiſt. Eccleſ. Sæc. VII. cap. 4. art. 8.
(p) Critica Baronii ad an. 633. N. 29.
(q) Differt. de liturg. Mozarabum cap. 3.
(r) Annot. XXXI. ad libellum Orat. antiq. Ritus Goth.
(s) Loc. cit. §. II. (t) Card. de Bona lib. 1. cap. XI. §. 3.

Digitized by Google

conſuetudo Miſſarum ſit in Romana Eccleſia; atque altera in Galliarum Eccleſiis retineatur? reſpondit: *Mihi placet, ut ſive in Romana, ſive in Galliarum, ſive in qualibet alia Eccleſia aliquid inveniſti, quod plus omnipotenti DEO poteſt placere, ſolicite eligas* (u). Sæc. VIII. ſpecialem Miſſæ ritum in Gallia viguiſſe probat epiſtola Zachariæ Pontificis ad Bonifacium ſcripta, in qua reprobat benedictiones, quas Galli in Miſſa faciebant (x). Antiquiora documenta vix habentur, quam *S. Hilarii Pictavienſis*, qui teſte S. Hieronymo de Script. Eccleſ. compoſuit *librum hymnorum; & alium Myſteriorum*, quod idem eſt ac liturgiarum; *Muſæi* Eccleſiæ Maſſilienſis Presbyteri, qui teſte Gennadio de Script. Eccleſ. (y) præter *Lectionarium & Reſponſiale* inſuper *egregium Sacramentorum, & non parvum volumen compoſuiſſe fertur; Salviani* Maſſilienſis, cui idem Gennadius quemdam Sacramentorum codicem tribuit; Claudiani Mamerti Viennenſis Presbyteri, quem ſimile opus ſcripſiſſe teſtis eſt Sidonius (z). Huic ipſi librum quemdam Miſſalem adſcribit Gregorius Turonenſis (a).

Quis olim fuerit ordo Miſſæ Gallicanæ, ignoratur.

At vero hi omnes Miſſarum codices temporum curſu perierunt, neque illorum aliquod ſupereſt veſtigium, ex quo Miſſæ veteris Gallicanæ ordo dignoſci poſſet: quin & Sæculo XI. eundem ipſimet Galli ex tanta apud illos ſuperinducta divinorum officiorum varietate fere omnes penitus ignorarunt.

Variæ liturgiæ Gallicanæ hodie circumferuntur.

Miſſale Gothicum, Francorum, Gallicanum, Gallicanum vetus, Luxovienſe.

Orationes Miſſales.

Porro autem indefeſſo ſuo labore Viri ſtudio antiquitatum addictiſſimi nihil non fecerunt, ut ex antiquiſſimis documentis hinc inde in Archiviis, Bibliothecis & Scriniis latentibus quædam eruerent. Idcirco diverſas habemus liturgias Gallicanas, quas Viri quidam eruditiſſimi luci publicæ commiſerunt, inter quos primus eſt Thomaſſius Cardin., qui tria Miſſalia Gallicana edidit ſub diverſis nominibus, nempe *Miſſale Gothicum*, quod proprium fuiſſe Gallis Viſigothorum imperio ſubjectis exiſtimat; *Miſſale Francorum*, & *Miſſale Gallicanum* (b): Alter eſt Mabillonius, qui tribus prioribus *Gallicanum vetus*, idque *Luxovienſe* adjecit (c). Tertius jure optimo habetur Margarinus de la Bigne Thologus Sorbonicus, qui *Orationes Miſſales* ex vetuſtiſſimo quodam codice, *Gothicum Miſſale* exhibente, Bibliothecæ Patrum Pariſienſi

(u) Robertus Sala in annot. Lib. I. Cap. XII. §. I.

(x) Ibidem. (y) Idem loc. cit. (z) Lib. 4. epiſt. 31.

(a) Vid. Bona loc. cit. pag. 225.

(b) In Codicibus ſacramentorum nongentis annis vetuſtioribus. Vid. Pfaffius in Diſſert. de liturg. §. IV.

(c) *Libri tres de Liturgia Gallicana.*

Digitized by Google

enſi inſeruit (d). Quartus accedit Edmundus Martene Benedictinus Pariſienſis Vir de re literaria longe meritiſſimus, qui in ſuo theſauro Anecdotum exhibuit expoſitionem brevem antiquæ liturgiæ Gallicanæ ex manuſcripto codice S. Martini Auguſtodunenſis depromptam, in quo ea, quæ ad chorum pertinent, enarrantur, & nec a Card. Bona, nec a Mabillonio ſunt edita (e). Præ his omnibus ſingularem laudem meretur Cardin. de Bona, illiusque Notator. Ambo improbum ſibi dederunt laborem, ut liturgiæ Gallicanæ veſtigia ex antiquis Scriptoribus eruerent. In eo ſingulariter deſudavit induſtria eruditiſſimi Notatoris, ut quorumdam deſuper ſententias, præcipue Honorati a S. Maria, qui liturgiam Gallicanam ab Hiſpanica haud eſſe diverſam contra Thomaſium, Card. de Bona, & Mabillonium acriter defendit, confutaret, & de hallucinationibus convinceret (f). Hiſce neceſſario adjungi debet Matthias Flaccus Illyricus Centuriatorum Magdeburgeſium, ac rigidorum Lutheranorum Princeps, qui Miſſam latinam ex antiquo codice manuſcripto Argentinenſi typis mandavit, eamque veterem liturgiam Gallicam eſſe falſo exiſtimavit. In hunc ſcriptorem calamos ſtrinxerunt Card. de Bona (g), & Joan. Mabillonius (h), eumque plurium falſitatum reum agunt (i). Refert Mabillonius loc. cit., hanc Miſſam a Lutheranis primitus pro ſua cauſa eſſe allegatam, & propterea a Philippo II. Hiſpaniarum Rege inſtinctu Ducis Albani interdictam, & a Sixto V. Pontifice Romano in indicem librorum prohibitorum relatam; poſtea vero ab ipſis Lutheranis, cum animadverterent, eam in rem ſuam verti non poſſe, ſed potius pro Catholicis militare, ferme ſuppreſſam; a Catholicis vero approbatam, recuſamque fuiſſe (k). Juvat in hanc rem audire Cardinalem de Bona, cujus verba ſingularem merentur attentionem, & ſic habent: *Ex quo deſtruitur falſa Illyrici opinatio exiſtimantis, unicam olim fuiſſe Miſſæ celebrandæ rationem abſque ullo diſcrimine temporum, & feſtivitatum. Hujus autem Miſſæ evulgatione credidit Vir improbus, ſe plurimum detrimenti Eccleſiæ Catholicæ allaturum; ac ſi illa antiquos ſacrificii ritus perperam innovaſſet. Sed excæcavit illum malitia ſua: nam e contrario Orthodoxæ fidei dogmata, receptique* L 3 *Eccleſiæ*

Expoſitio brevis liturgiæ Gallicanæ.

Utrum Gallicana ab Hiſpanica ſit diverſa?

Error Matthiæ Flacci Illyrici notatur.

(d) Tom. VI. (e) Tom. V. fol. 85. Pfaffius loc. cit.

(f) Loc. cit. §. V. pag. 236. & ſeq.

(g) Lib. I. cap. XII. §. II. (h) De liturg. Gall. lib. 1. cap. 17. §. 4.

(i) Vid. de Bona loc. cit.

(k) Sicut refert ipſe Pfaffius ſectæ Lutheranæ addictus, quin hæc negare audeat. Diſſert. de liturg. §. V.

Eccleſiæ ritus ex ea paſſim confirmantur, Sanctorum ſcilicet, & B. Virginis invocatio, realis præſentia in Euchariſtia, confeſſio auricularis, oratio pro vivis & defunctis, & alia ejusdem generis multa. Quod cum Lutheri aſſeclæ ſtatim animadvertiſſent, omnia edita exemplaria, quotquot reperire potuerunt, in unum congeſta igne protinus concremarunt: & hinc factum eſt, ut codex ille rariſſimus ſit, quem nec Caſſander nec Pamelius viderunt.

Liturgiam Mathiæ Flacci ipſi Lutherani execrantur, & quare?

Utrum liturgia Gallicana fuerit communis, jure dubitatur.

Sed nec apud ſuos Illyricus bene audit: imo ab illis crudeliſſime vapulat, & veluti malorum incentor, blaſphemus, hæreticus & hæreſiarcha, furioſus Theologus, monſtroſarumque opininoum adinventor traducitur (l). Utrum vero hæc liturgia Gallicana fuerit communis omnibus Eccleſiis Gallicanis, nondum deciſum habemus. Non fuiſſe communem inde colligitur, quod ferme ſinguli Epiſcopi, Eccleſiæ, & Monaſteria diverſas habuerint liturgias. Aut ſi quæ fuit communis & univerſalis, nullum tamen ejus exemplar amplius exſtare poteſt: cum quilibet ſibi libertatem aſſumpſerit liturgias determinandi, mutandi, interpolandi, corrumpendi. Plura videantur in citatis Authoribus.

§. XIV.

De libris Eccleſiaſticis.

Cum nomen *Liturgia* latiſſime pateat, diverſimode accipiatur, & totum officium ſub ſe complectatur, opportunus hic foret locus agendi de aliis libris eccleſiaſticis, quibus Eccleſiæ in ſuo cultu & officio publico utuntur. Et quis hos omnes in numerum coget? plures per decurſum hujus materiæ occurrent, & inter collectiones recenſebuntur: plurimorum notitia diſcenda eſt ex Scriptoribus eccleſiaſticis, liturgicis præſertim, de quibus infra agemus. Nemo nobis vitio vertet, ſi illos quaſi in cumulum conjiciamus, & breviſſime ex Authore quodam Proteſtantico celeberrimo recenſeamus; hinc inde notis hiſtoricis illuſtremus, & ex noſtra penu quædam adjiciamus. Eſt hic Matthæus Pfaffius orbi literario notiſſimus, qui in ſua Diſſertatione de liturgia integrum hujusmodi catalogum contexuit, & omnes hos libros ſuis propriis nominibus inſignivit: cum enim hic liber non omnibus ad manus ſit, profecto rem non ingratam nos legentibus facturos credidimus, ſi, quæ hic habet author, communicemus, & ex aliis Scriptoribus haud pauca addamus.

De Miſſalibus, quid ſint.

Ad rem igitur liturgicam latius ſumptam pertinent præprimis Miſſalia ita dicta a Miſſa (m), quæ nihil ſunt aliud, quam libri, in quibus liturgia in ſacrificio Miſſæ obſervanda, & totus ordo Miſſæ continetur. Et

(l) Bona ibid. (m) Pfaffius in cit. Diſſert. §. IX.

Et ſunt vel antiqua; vel nova: illa ſunt illæ ipſæ liturgiæ, de quibus ſupra egimus, & plures aliæ nobis incognitæ: Noviora ſunt, quæ temporibus novioribus in commodum Clericorum ſunt edita. Inter hæc eminet Miſſale Romanum ex decreto Concilii Tridentini reſtitutum, Pii V. Pontificis juſſu editum, & Clementis VIII. authoritate recognitum, & in tota Eccleſia Romana, qua qua illa patet, receptum. Habent vero etiam Eccleſiæ particulares & magis principales, potiſſimum Epiſcopales, peculiaria Miſſalia ad ſuum uſum accommodata, quæ quoad ſubſtantiam a Miſſali Romano non recedunt, & non niſi quibusdam acceſſionibus pro exigentia Eccleſiarum ſunt referta (n). Habent etiam ferme omnes Ordines Religioſi ſua Miſſalia peculiaria ſuo uſui accommodata (o). *Sunt antiqua & nova.* *De Miſſali Romano.* *Eccleſiæ particulares habent ſua Miſſalia particularia.*

Miſſalibus adjungi debent *Ritualia*, in quibus ritus in adminiſtratione ſacramentorum aliisque functionibus eccleſiaſticis e. g. in ſepulturis adhibendi continentur; *Gradualia*, in quibus cantus in ſolennioribus Miſſis conſuetus; & *Ceremonialia*, in quibus Ceremoniæ ſolenniores in officiis ſolemnioribus adhibendæ deſcribuntur. Inter hæc iterum eminent Romana, in quibus non ii duntaxat ritus & ceremoniæ, quæ Pontifici ſolemniter celebranti, ſed etiam cæteris Prælatis majoribus potiſſimum Epiſcopis in ſuis functionibus ſolennioribus e. g. in conſecratione Epiſcoporum, benedictione Abbatum & Abbatiſſarum, in ordinatione Clericorum ſunt propriæ, continentur. Præter Pontificale Romanum datur nihilominus Ceremoniale Epiſcoporum ſæpiſſime editum, Clementis VIII. primum, & poſt Innocentii X. authoritate recognitum. Item dantur *Sacerdotalia* pro uſu Sacerdotum vel e ritualibus deprompta ad inſtar breviſſimi compendii, vel opera privata confecta; & *Paſtoralia*, quæ vel ſunt ipſa ritualia, vel ſaltem ex iis deſumpta; vel ſunt inſtructiones quædam Epiſcopales in uſum ſuorum Clericorum, vel in ordine ad rite obeunda ſua officia, vel informandos mores ab ipſis Epiſcopis, eorumque authoritate editæ. His addantur *Benedictionalia* aut *Manualia* Exorciſmorum, variarum rerum benedictiones & exorciſmos complectentia (p), quæ tamen non raro in ipſis ritualibus inveniuntur. Huc etiam pertinent *Proceſſionalia* & *Exequialia*, in quibus ritus in proceſſionibus publicis, vel ſepulturis adhibendi deſcribuntur (q). *De Ritualibus.* *Gradualibus.* *Ceremonialibus.* *Romano.* *Epiſcoporum.* *De Sacerdotalibus.* *Paſtoralibus.* *De Proceſſionalibus.*

Vel

(n) Sic ferme ſingulæ Diœceſes habent ſua Miſſalia.

(o His inſerta ſunt feſta Ordinum.

(p) Multa hujusmodi circumferuntur, quæ ab Epiſcopis non ſunt approbata.

(q) Talia habent ſingulæ Diœceſes.

Digitized by Google

Pœnitentialibus. Vel maxime huc referenda ſunt varia *Pœnitentialia* Gregorii Magni, Theodori Cantuarienſis, Rabani Mauri, Iſaaci Lingonenſis, Burchardi Wormatienſis, Ivonis Carnotenſis aliaque; præcipue vero Romana, de quorum Editoribus & Editionibus in compendio ſcribit Pfaffius (r).

De Pſalteriis, Breviariis, & Lytaniis. Demum huc præcipue etiam ſpectant Pſalteria, Breviaria & Lytaniæ. De his ſingularia quædam addere libuit. Quantum ad Pſalmodiam, de illius origine, uſu, ritibus &c. fuſe agit Card. de Bona (s), Joſephus Bingham (t) & Thomaſſinus (u). *De origine Pſalmodiæ.* Binghamius illam ex prima & apoſtolica ætate derivat, unaque oſtendit, illam ſemper fuiſſe habitam partem divini cultus, & uſum habuiſſe in proceſſionibus, in conventibus, in exequiis, in deductione Monachorum ad ſua habitacula (x). *Uſu illius.* Thomaſſinus omnes temporum periodos decurrit, illiusque uſum ſive quoad horas, ut vocant, Canonicas, ſive quoad ritus de ſæculo ferme ad Sæculum fuſiſſime deducit (y).

Quid ſit Breviarium? Quantum ad Breviarium, hujus nomine juxta hodiernos mores venit liber, in quo continetur officium eccleſiaſticum quotidie in honorem ſupremi Numinis juxta ordinem ab Eccleſia præſcriptum a Clericis perſolvendum. *Quæ origo hujus nominis.* In originem hujus vocabuli ſi inquiramus, illa teſte Thomaſſino ab illo tempore, quo PP. Dominicani, & potiſſimum Franciſcani apoſtolicis laboribus defungebantur, & veluti per omnes orbis partes dividebantur, derivanda eſt. Cum enim incommodum ipſis fuiſſet integros cantus eccleſiaſtici & divinorum officiorum libros ſecum portare, aut integrum officium eccleſiaſticum ſatis prolixum ſecundum normam ab eccleſia præſcriptam perſolvere, libros quosdam compendioſiores, in quibus decurtatum erat officium divinum, ſecum in exteras provincias deportarunt, & ex iis ſuum officium perſolverunt. Breviarium iſtud Franciſcanos a Magiſtro Capellæ Pontificiæ accepiſſe refert Radulphus Eccleſiæ Tungrenſis Decanus: cum enim Canonici Eccleſiæ Lateranenſis in plurima negotia & cauſas maximi momenti diſtenti eſſent, propter graviſſimam earum molem, qua & Pontifex, & Cardinales quotidie obruuntur, officium divinum in breviorem formam contrahere neceſſum habuere. Verba Radulphi ſunt ſequentia: *Clerici Capella-*

(r) Loc. cit. (s) Tract. de Pſalmodia.

(t) De Orig. Eccleſ. Tom. IV.

(u) De vet. & nov. Eccleſ. diſcip. Part. I. lib. 2.

(x) Orig. Eccleſ. vol. 2. pag. 39. volum. 6. pag. 1. volum. X. pag. 37. & alibi.

(y) De Diſcip. vet. & nova. Part. I. lib. II. a cap. 71. usque ad cap. 89.

Capellares ſive de mandato Papæ, ſive ex ſe officium Romanum ſæpe breviabant, & ſæpe alterabant, prout Domino Papæ & Cardinalibus congruebat obſervandum. Et iſtud officium breviatum ſecuti ſunt Fratres Minores. Inde eſt, quod Breviaria eorum libros officii intitulant ſecundum conſuetudinem Romanæ Curiæ. Breviarium iſtud exeunte Sæc. XIII. approbavit Nicolaus III., & in urbis eccleſias invexit, donec ſucceſſive in reliquam tranſierit eccleſiam (z). Ab illo tempore prodiere innumera Breviaria, inter quæ præcipuum eſt Romanum, quod non modo uſum habet apud Clericos ſæculares; ſed etiam apud multos Regulares, ſaltem ſecundum ordinem ſubſtantialem. Quidam religioſi Ordines habent peculiaria Breviaria quoad ordinem variantia, uti Benedictini, Ciſtercienſes &c. Quin imo cætera omnia Breviaria, ſi Romanum excipiamus, pro locorum & ordinum ratione variant.

Breviaria ſunt innumera.

Quantum ad *litanias*, nomen iſtud originaliter eſt Græcum λιτανείας, & latine ſignificat ſupplicationes & rogationes; & ideo ex ſuo nativo ſignificatu denotat preces quascunque ſeu publicas, ſeu privatas, quo in ſenſu, nempe pro precibus privatis, etiam aliquoties ab antiquis Scriptoribus fuit uſurpatum, uti ab Euſebio, prout legere eſt apud Joſephum Bingham (a). Frequentius tamen apud priſcos Scriptores litaniæ ſignificant preces publicas qualescunque nulli certæ precandi formulæ alligatas. In hoc certe ſenſu intelligenda eſt l. 30. Cod. Theodoſ. de Hæret., in qua Arcadius Arianis interdixit, ne ſeu de die, ſeu de nocte ad litanias, id eſt ad preces communes, convenirent: eo quod tales conventus turbis & cædibus in civitate occaſionem ſemel atque iterum dediſſent (b). Sane hoc in loco preces communes qualescunque, non vero certas precandi formulas fuiſſe interdictas vix aut ne vix quidem dubitari poteſt. Succeſſu temporis litaniæ accipiebantur pro precibus publicis peculiaribus, quæ a chriſtianis inſtituebantur ad exorandam divinam clementiam, & deprecandam imminentem, vel præſentem calamitatem publicam: & demum illæ potiſſimum preces, quæ in diebus rogationum hinc inde inſtitutis, vel in proceſſionibus publicis in uſum Eccleſiæ introductis perſolvebantur, litaniæ vocabantur: Inde adhuc

Quid ſint litaniæ.

Apud veteres ſignificant preces publicas.

Hodie ſignificant preces publicas non qualescunque, ſed ſingulares, & quales?

(z) Vid. Thomaſſinus Part. I. lib. II. cap. 84.

(a) In Orig. Eccleſ. Volum. V. lib. XIII. cap. I. §. X. ubi citat. Euſeb. in vita Conſtantini lib. II. cap. XIV. dum preces a Conſtantino in ſuo tabernaculo ad Deum fuſas, antequam prælium iniret, vocat *litanias.*

(b) Cit. Bingham. loc. cit.

adhuc hodie in more poſitum eſt, ut in proceſſionibus publicis, maxime in diebus rogationum, quales ſunt dies feſtivus S. Marci, & tres dies ante feſtum Aſcenſionis Domini, litaniæ hodiernæ, de quibus mox plura dicemus, canantur: quin & ipſas Proceſſiones olim nomine litaniarum fuiſſe appellatas teſtantur Scriptores. Rem hanc non nihil ex antiquitatibus illuſtremus.

Quis author earum? Dubitant, quisnam primus Author litaniarum, in quantum ſumuntur pro precibus peculiaribus ad avertendas calamitates ſive in conventibus publicis, ſive in proceſſionibus peragi conſuetis? Plures earum authorem faciunt Mamercum Epiſcopum Viennenſem in Gallia, qui circa annum 450, in Eccleſiam ſuam eas invexiſſe ſcribitur. At vero opinionem hanc refellit Binghamius exiſtimans, quod litaniæ jam antea in Eccleſia Orientali uſum habuerint: idque oſtendit teſtimonio S. Baſilii, qui in epiſt. 63. ad Eccleſ. Cæſareenſem ſuis fidelibus nocturnas preces, pſalmodiam, & vigilias admittere nolentibus, eo quod tempore Gregorii Thavmaturgi non fuerint in uſu Eccleſiæ, opponit, quod neque litaniæ eo tempore uſu fuerint receptæ, & tamen jam ab illis ſint admiſſæ: quod utique ſigno manifeſto eſt, jam tempore Baſilii litanias obtinuiſſe in Oriente. *Originem habuere in Eccleſia Orientali.* Utrum Mamercus primus earum Author in occidente fuerit, dubio non caret: cum Sidonius Apollinaris, qui tempore Mamerci vixit, aliud non teſtetur, quam quod Mamercus *dierum rogationum*, id eſt dierum feſtorum ante Aſcenſionem Domini, author fuerit, & his dein litanias applicuerit, quæ idcirco jam antea in Eccleſia obtinuiſſe videntur: etſi antea, ut loquitur Sidonius, illæ preces quodammodo fuerint *vagæ, tepentes, infrequentes, oſcitabundæ, quæ ſæpe interpellantium prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut ſerenitatem deprecaturæ. In his autem, quas ſuprafatus ſummus Sacerdos nobis & protulit pariter, & contulit, jejunatur, oratur, pſallitur, fletur* (c). *Quis author earum in Occidente.* Itaque eatenus Mamercus eſt author litaniarum, quatenus ille inſtituit, ut majori & ſingulari ſolennitate celebrarentur. Inde factum eſt, ut mos iſte celebrandi dies rogationum cum litaniis in alias quoque eccleſias diffluxerit, cujus teſtes ſunt Cæſarius Arelatenſis, Eucherius Lugdunenſis Junior, Gregorius Turonenſis, aliique (d).

Duplicis generis litaniæ: ſtatæ, & imperatæ. Quapropter duplicis generis litaniæ, ſive antiquiora, ſive noviora tempora conſideremus, diſtinguendæ ſunt; *ſtatæ*, & *imperatæ*: priores ſunt, quæ ſtatis temporibus ſingulis annis recurrunt; poſteriores, quæ pro re nata ob ingruentem publicam calamitatem e. g. invaſionem

(c) Lib. V. Epiſt. XIV. (d) Bingham. loc. cit. §. X.

Digitized by Google

Quænam fuerint, & hodie ſint ſtatæ?

ſionem hoſtilem, bellum, peſtem, terræ motus indicuntur. Utriusque exempla occurrunt in hiſtoriis antiquis, & noſtris temporibus. Hujusmodi litaniæ erant rogationes, quæ triduo ante Aſcenſionem Dominicam fiebant, & adhuc fiunt, quarum author habetur ſupra laudatus Mamercus Viennenſis; ſupplicationes, quæ aguntur in feſto S. Marci, quas inſtituiſſe fertur S. Gregorius (e); Item litaniæ triduanæ in Idibus Decembris in Concilio Toletano V. Can. I. decretæ, & in Calendis Novembris apud Hiſpanos uſitatæ, & in Concil. Gerundenſi anno 517. Can. III. ſtatutæ (f); litania ſeptena, quina, & terna in vigilia Paſchæ; & triplex in vigilia Pentecoſtes (g).

Quænam Imperatæ?

Quæ litania ſeptiformis?

Imperatæ erant illæ, de quibus ſupra ex Baſilio egimus; & illa litania *ſeptiformis* dicta S. Gregorii, quam ſanctiſſimus hic Pontifex ob graſſantem peſtilentiam inſtituit, & dicitur *ſeptiformis:* quia fideles per ſeptem claſſes ad celebrandam hanc feſtivitatem exire juſſerat; primum quidem Clericos; deinde laicos; dein Monachos; poſtea Virgines; poſt has fœminas conjugatas; dein viduas; poſtremo pauperes & infantes (h). Adinſtar hujus ſeptiformis litaniæ adhuc hodie in urbe Turonica in feſto S. Marci inſtitui proceſſionem, teſtis eſt Edmundus Martene (i), utpote in quo ad Baſilicam S. Martini per diverſos aditus confluunt ſeptem Eccleſiarum collegia, ut ſimul omnes ſuis in locis propriis conſtituti litanias decantent.

Imperatæ ſæpe inſtituuntur.

Hujusmodi litanias imperatas frequentiſſime apud nos Catholicos inſtitui e. g. tempore belli, peſtis, ad obtinendam ſerenitatem, imbrem &c. aliunde ſcimus.

Etiam apud Proteſtantes dantur litaniæ ſtatæ,

Etiam apud Proteſtantes in uſu ſunt litaniæ tam *ſtatæ*, quam *imperatæ*, quas vocant allgemeine Faſt-Buß- und Bett-Täge, prout teſtatur Boehmerus (k). Talis litania fortaſſis eſt

M 2 das

(e) Vid. Edmund. Martene de antiq. Eccleſ. diſcip. cap. XXVII. ubi monet, valde probabile eſſe, hunc morem jam ante Gregorium fuiſſe introductum. Monet etiam Bingham, a Gallis vix admittendam fore diſtinctionem inter litanias *majores & minores*, quam aliqui authores faciunt, exiſtimantes, litanias Romanas diſtinqui a litaniis Mamerci, quod illæ *majores*; hæ *minores* dici debeant.

(f) Vid. Martene pag. 587. & pag. 555. (g) Idem pag. 413. & pag. 541.

(h) Gregorius lib. XI. epiſt. II. Vid. Martene loc. cit. pag. 512. & Bingham. loc. cit. §. XI. (i) Loc. cit.

(k) Differt. de jure Liturg. Eccleſ. §. 83. *Statæ ſunt, quæ certis anni temporibus recurrunt, quales in noſtris Eccleſiis etiam ſunt uſitatæ vel in quatuor temporibus vel paulo ante illa tria feſta ſumma,* Ubi jus indicendi litanias Principibus vindicat.

Digitized by Google

& imperatæ. das Friedens-Feſt, nempe dies illa ſolennis, quam in memoriam initæ Pacis Weſtphalicæ celebrant. Tales litanias ſeu ſolennes ſupplicationes ſæpius in proceſſionibus publicis uſum habuiſſe, jamque antiquiſſimis temporibus in uſu eccleſiarum fuiſſe, nequidem Proteſtantes negare audent. Sane teſtatur Bingham, illas jam ævo S. Chryſoſtomi obtinuiſſe, & moris fuiſſe, ut crux tanquam Profeſſionis illorum teſſera præferretur, Hujus rei ulterius teſtimonium habemus in Novellis Juſtinianeis, v. g. in Novella CXXIII. Cap. XXXII., in qua ordinat Imperator, quomodo Proceſſiones inſtitui debeant, & ſic habet: *Omnibus laicis interdicimus litanias facere ſine ſanctis Epiſcopis, & qui ſub eis ſunt Reverendiſſimis Clericis - - ſed & ipſas honorandas cruces, cum quibus & in litaniis ingrediuntur, non niſi in venerabilibus locis reponi.* De diverſiſſimis Proceſſionibus in Eccleſia uſitatis e. g. in die Dominica, Sabbatho, Natali Domini, in Quadrageſima, Dominica Palmarum, Paſchate, Paraſceve, Hebdomada majori, per Hebdomadam Paſchæ, in diebus Rogationum ſcribit Martene (l).

Litaniæ ſeu ſolennes ſupplicationes publicæ ſunt antiquiſſimæ.

Proceſſiones in Eccleſia ſunt diverſæ.

Litaniæ ſunt ſupplicationes in certam formam redactæ.

Quandonam inceperint?

Noſtro & jam a longiori tempore litaniæ ſunt ſupplicationes quædam in certam formam redactæ, quæ incipiunt a *Kyrie eleiſon*, & continent invocationes Dei, B. V. Mariæ & Sanctorum. Quandonam hæ lytaniæ inceperint, ignoratur. Pfaffius earum originem refert ad tempora Caroli M., illiusque ſucceſſorum; non quod antea non fuerint in uſu Eccleſiarum, ſed quod antiquiores hactenus non fuerint repertæ (m). Videtur hic orandi modus ſucceſſive fuiſſe introductus, & auctus. Initium lytaniarum, id eſt, formulam Kyrie eleiſon, in Pſalmis & Evangeliis eſſe fundatum, aliunde certum eſt: ut adeo neceſſe non ſit illius originem a Gentilibus derivare, prout Scriptores quidam fecere (n): Eſto enim illius uſus apud Gentiles viguerit, exinde tamen non ſequitur, quod Eccleſia ritum hunc a Gentilibus mutuaverit, dum eumdem in ſacris literis expreſſum invenit (o). Aliter tamen illud orarunt Græci; & aliter Latini: Græci plerumque dicebant: Κυριε ελεισον, *Domine miſerere noſtri* prætermiſſa altera parte: Χριϛε ελεισον, *Chriſte miſerere noſtri:* Latini autem utramque adhibebant, repetebantque alternatim,

(l) De antiq. Eccleſ. diſcip. paſſim.

(m) Academiſche Reden über das Kirchen-Recht cap. 15. §. 4.

(n) Nominatim Boſius & Moshemius ad Gudworthum, & ipſe Card. Bona de div. Pſalm. cap. 14.

(o) Hanc quippe ſupplicationem commendat Epictetus Stoicus apud Arrianum lib. 2. cap. 7. de Epictet.

alternatim, uti nos hodie; primum quidem Miniſter Eccleſiæ; deinde populus univerſus: cum econtra apud Græcos ſupplicatio communi omnium voce ſimul fieret (p). In Eccleſia Græca additum fuit notiſſimum *Triſagium*, quod poſtea etiam in Eccleſia latina receptum, & ſupplicationibus publicis, quæ pro avertendis calamitatibus imminentibus fiebant, inſertum fuit, donec ſucceſſive hæ preces in dies magis per novas additiones auctæ eam formam receperint, quam hodie habent Litaniæ communiter ſic dictæ. *De Triſagio.*

Succeſſive numerus litaniarum mirum in modum excrevit, & diverſi generis litaniæ adinventæ: unde dantur diverſi generis litaniæ, *Gallicanæ*, *Alemannicæ*, *Anglicanæ &c.* Antiquiores litanias edidere Mabillon, Baluzius, Martene (q). Inter litanias cæteras eminent litaniæ Sanctorum omnium ita dictæ, quarum origo pariter ignoratur. Etiam hæ ſucceſſive fuere auctæ, & in dies per inſertionem novorum Sanctorum augentur. Interim Romani Pontifices non facile novos Sanctos inſeri concedunt. Sane non niſi ad potentiſſimas preces Imperatoris, aliorumque nomen ſancti Joſephi litaniis inſertum fuiſſe, refert ipſe Pontifex Benedictus XIV. literatorum Pontificum ferme Princeps (r). Noſtris temporibus non nunquam privati homines poteſtatem faciendi litanias diverſi generis ſibi arrogant, easque libellis precatoriis inprimi curant, id quod merito ab Epiſcopis interdicendum. *Numerus litaniarum auctus.* *Quænam principaliores?* *Non eſt permiſſum pro libitu novos Sanctos inſerere.*

De Editionibus, & Scriptoribus litaniarum, quorum ſupra nonniſi obiter mentionem ingeſſimus, pauca ſuperaddamus. Itaque litanias Anglicanas veteres & Carolinas edidit Mabillon (s), unaque alibi agit de litaniis Romanis (t). Veteres litanias Eccleſiæ Bellovacenſis exhibet Baluzius (u), & in appendice Actorum veterum ad Capitularia Regum Franciæ alias litanias veteres ex libro precum Caroli Calvi Regis Francorum deſcribit. Litaniæ veteres Alemannicæ Francofurti anno 1606. prodiere. Authores veteres, qui de litaniis egere, refert *De Editionibus & Scriptoribus litaniarum.*

M 3 Card.

(p) Teſtis eſt Gregorius M. lib. VII. Epiſt. 64. dicens: *Kyrie eleiſon nos neque diximus, neque dicimus, ſicut a Græcis dicitur: in Græcis ſimul omnes dicunt: apud nos autem a Clericis dicitur, & a populo reſpondetur, & totidem etiam Chriſte eleiſon dicitur, quod apud Græcos nullo modo dicitur.*

(q) Vid. Pfaff. loc. cit.

(r) In Opere de Beatif. & Canoniz. Sanctorum, prout refert Pfaffius loc. antea citato.

(s) Analect. Tom. II. ſub finem.

(t) In Comment. ad Ordin. Roman. n. 5. Tom. 2. Muſæi Ital.

(u) Miſcell. Tom. 2.

Digitized by Google

Card. de Bona, & Carolus Du Freſne. Recentiores ſunt præcipue ſequentes Menardus, Mabillonius, Martenius, Card. de Bona, Morinus, quibus addatur Goldaſtus, Fabricius, & Pfaffius. Hactenus de liturgiis & libris eccleſiaſticis Catholicorum.

§. XV.

De liturgiis & libris eccleſiaſticis Proteſtanticorum, quos vocant ordinationes eccleſiaſticas.

Multa retinuerunt ex liturgiis Catholicorum.

Agamus jam de liturgiis & libris eccleſiaſticis Proteſtanticorum, quos illi communi nomine vocare ſolent **Kirchen-** Agenda, ſeu *Ordinationes eccleſiaſticas.* Eſto enim Lutherus, illiusque Commilitones nihil magis in votis habuerint, quam ut ea omnia, quæ Papatum ſaperent, ex integro eliminarent, fieri tamen non potuit, quin plura ad cultum divinum pertinentia retinere debuerint. Sane retinuere non pauca ex Miſſa Catholica, prout formula Miſſæ Wittenbergenſis ab ipſo Luthero confecta commonſtrat. Retinuere litanias, eliminata tamen invocatione Sanctorum, & quasdam etiam preces apud Catholicos in calamitatibus publicis recitari conſuetas e. g. oratiunculam, quæ incipit: *DEUS qui contritorum non deſpicis gemitum &c.*, quam in quibusdam locis ante concionem recitare ſolent, & integrum refert Pfaffius (x).

Habent libros eccleſiaſticos innumeros, & quales?

Et quoniam Proteſtantes habent cultum publicum, habent ſuos conventus, in quibus divina celebrant, habent ſuos Miniſtros eccleſiaſticos, ſuos cantus, ſuam cœnam, ſuam qualemcunque exomologeſin, publice contrahunt ſua Matrimonia, ſolenniter baptizant, celebrant diem dominicam, feſta Domini, aliosque dies feſtivos, in quibusdam locis ſuas etiam habent Miſſas, ſuas item litanias ſtatas, & imperatas, **Buß- und Bett-Täge:** ſuas quoque liturgias, & ordinationes eccleſiaſticas habeant, neceſſe eſt, ut decenter, ordinate & conformiter regulis eccleſiaſticis omnia fiant. Et quis ille erit, qui omnes Proteſtantium liturgias, libros eccleſiaſticos, Ordinationes & Agenda in unum congerat cumulum? maxime ſi de illorum etiam ſymbolis, confeſſionibus, catechiſmis, ſtatutis ſynodalibus, & homilariis agere velit? *Hoc enim mare ſi ingredi vellemus*, ait Pfaffius (y), *jam nova diſſertatio foret incipienda, qui tamen jam portum, ubi vela contrahere, ubi perhyemare nobis detur, anhelamus.*

His ergo prætermiſſis unice illorum liturgias præcipuas, libros, & ordinationes eccleſiaſticas, quas ex variis authoribus nominatim Pfaffio

(x) **Academiſche Reden über das Kirchen-Recht** cap. 15. §. 4.

(y) De Liturg. cap. 3.

Præcipuæ illorum liturgiæ recenſentur.

Pfaffio (z), Jacobo Moſer (a), & Joan. Ern. Floerckio (b) non ſine multa induſtria collegimus, recenſebimus. Inter liturgias Proteſtantium, ait Pfaffius, agmen ducit *Formula Miſſæ Wittebergenſis* ab ipſo Luthero anno 1523. confecta. Sequitur liturgia, quam adjuvante Martino Bucero Hermannus Colonienſis compoſuit, cui Canonici Colonienſes *Antididagma* oppoſuerunt. Item liturgia Thomæ Münzeri, Rituale Eccleſiaſticum Daniæ & Norwegiæ, liturgia Suecica Joan. III., liturgia Finnica, Illyrica & Serviana, Sclavonica & Anglicana. Sunt autem liturgiæ Anglicanæ potiſſimum tres: prima Regis Eduardi VI. anno 1549. edita; altera Guil. Laudi Archiepiſcopi Cantuarienſis Eccleſiæ Scoticæ anno 1638. obtruſa, Edimburgi edita; tertia communis illa, & hodie uſitata in hanc formam auſpiciis Martini Buceri & Petri Martyris redacta (c).

Ordinationes illorum eccleſiaſticæ ſunt innumeræ: & quæ ſint principaliores?

Ordinationes eccleſiaſticæ ſpeciales ſeu Kirchen-Agenda ferme tot ſunt, quot ſunt Eccleſiæ nobiliores: cum quilibet Princeps pro ſuo libitu eas facere poſſit. Principaliores, & notiores noſtris potiſſimum novioribus temporibus, atque in lucem publicam editæ ſunt ſequentes: præprimis ordinationes Saxonicæ, quarum variæ ſucceſſive evulgatæ ſunt, & poſtea conjunctim editæ anno 1710. ſub titulo: *Corpus Jur. Eccleſ.* Churfürſtl. Sächſ. Kirchen- Schul- wie auch andere darzu gehörige Ordnungen, cui addatur *Manuale Eccleſiaſticum* oder Kirchen-Handbuch, ubi totius liturgiæ eccleſiaſticæ ratio exhibetur. Item Ducum Saxoniæ Joan. Erneſti, Adolphi Wilhelmi, Joan. Georgii & Bernardi verbeſſerte Kirchen-Ordnung auf Ihre Fürſtl. Durchl. geſamte Fürſtenthüme und Lande gerichtet anno 1664. Item Fürſtl. Sachſen-Gothaiſche revidirte und wieder neu aufgelegte Kirchen-Agenda de anno 1682. Item Coburgiſ. Kirchen-Ordnung 1733. Cum Saxonicis ſere convenit Ordinatio Magdeburgenſis Churfürſtl. Brandenburgiſ. im Herzogthum Magdeburg publicirte Kirchen-Ordnung de anno 1685. Accedit Fürſtl. S. Erneſtiniſche Verordnungen das Kirchen- und Schul-Weſen betreffend, Gotha 1720.

Scriptores illarum præcipui.

Qui plura ſcire deſiderat, legat Scriptores Proteſtanticos, qui de Ordinationibus eccleſiaſticis tam in genere quam in ſpecie ſcripſerunt, inter quos eminent ſequentes: Erneſtus Salomon Cypriani in Bericht von Kirchen-Ordnungen, ſeu de Ordinationibus eccleſiaſticis in genere; Joan.

(z) Loc. cit. (a) Corpus Jur. Eccleſ. Proteſtant.

(b) Prænot. Jurisprud. Eccleſ. §. 49. & Obſervat. 29. & 30.

(c) Pfaffius de liturg. cap. 3.

Digitized by Google

Joan. Andreas Schmid Diſſert. de ordin. eccleſ. cum earum apparatu Helmſt. 1728.; Joan. Paulus Hebenſtreitus Diſſert. de leg. Eccleſ. Jenæ 1698.; Hermann. Caſpar Koenigius *Bibliotheca agendorum* Zelle, 1726.; Jacobus Moſer *Corpus* Jur. Eccleſ. Proteſtantium. Hiſce addatur Boehmerus Jur. Eccleſ. lib. I. Tit. II. §. 92. & Pfaffius in Diſſert. de liturgiis. Hæc pro aliquali ſaltem notitia lectoris in hac materia, quam omnino ſcire juvat, ſufficiant.

§. XVI.

Quid ſit jus liturgicum?

Jam ad id, cujus gratia ferme omnia, quæ hucusque diximus, dicta ſunt, nempe ad *Jus liturgicum* veniamus, inquiramusque, ad quem pertineat *Jus liturgicum:* cujus nomine venit *Jus determinandi modos, ſecundum quos cultus publicus eſt peragendus.*

Apud Catholicos competit Eccleſiæ.

Apud Proteſtantes Principi.

Utrum ad Jura Majeſtatica, vel collegialia pertineat, quod illos controvertitur.

Catholici omnes Jus iſtud Eccleſiæ, illiusque Præſulibus vindicant: Proteſtantes Principibus territorialibus veluti appendicem *Juris in ſacra* adſcribunt. Proteſtantes tamen iterum inter ſe ipſos digladiantur: dum plures ex Jure-Conſultis, maxime Thomaſianis, quibus ſine injuria Boehmerum annumerare licet, etſi in quibusdam ab illorum principiis recedat, illud inter jura *Majeſtatica* Principum, & quidem cum excluſione plebis; alii inter jura *collegialia* per ſe cœtui propria, hic & nunc tamen una cum *jure in ſacra* in Principes translata reponunt (d).

Intereſt, an juribus Majeſtaticis vel collegialibus annumeretur.

Ne quis autem exiſtimet, poſt translationem *Juris in ſacra* in Principes nihil intereſſe, utrum *Jus liturgicum* ad jura *Majeſtatica* vel *Collegialia* referatur, celeberrimus Moshemius hujus rei notabiliſſimum oſtendit effectum ex Meditationibus de orig. & indole, effectibus atque hiſtoria Juris reformandi Zechii Francof. 1728. editis, in quibus pag. 58. ſic legitur: *At, inquis, cui bono hæc tam ſolicite conquiruntur? Reſpondeo: ſi nulla alia eſſet ratio, hæc unica ſufficeret, quod Princeps abſolutus in juribus Majeſtatis ſtricte ſic dictis exercendis omnia jure agat ex ſuo arbitrio, ne quidquam ſolicitus de ſubditorum opinionibus, modo divinis legibus ea haud contraria judicet: quod ſi vero jura exerceat non Majeſtatica, tantum abeſt, ut jure agat, ſi ſuum unice ſequatur arbitrium, ut ſtatim imperium in ſacram tyrannidem degeneret, niſi ratio habeatur ſubditorum perſuaſionum &c.* Jam, ait Moshemius, nemo hactenus fuit, qui horum argumentorum vim infregit, aut infringere potuit. Poſtea dilaudat ſuum,

Syſtema Collegiale laudatur.

ſuorumque ſequacium *Syſtema collegiale*, gloriaturque, quod jam paſſim Jure-

(d) Kirchen-Recht der Proteſtanten. Cap. II. pag. 374.

Jure-Conſulti Proteſtantici, etſi alias jurium majeſtaticorum dilatandorum ſtudioſiſſimi illud aſſumere non reformident (e).

Utrum Principi competat jus liturgicum irreſtrictum? Vel an requiratur conſenſus plebis?

In eo iterum inter ſe differunt Proteſtantes, quod eorum plures Principi *Jus liturgicum* irreſtrictum vindicent cum excluſione plebis, ita, ut Princeps ſine conſenſu plebis, Magiſtratuum inferiorum, & Miniſtrorum eccleſiaſticorum, qui apud ipſos in ſimilibus cauſis vices plebis ſuſtinere creduntur, liturgias pro ſuo libitu determinare poſſit (f). Alii econtra non nihil mitius ſentientes hujusmodi conſenſum requirunt, & *jus liturgicum* ad jura *collegialia* referentes ſapienter inter *Jus liturgicum collegiale*, & *Jus circa liturgias Majeſtaticum* cum Moshemio diſtinguunt: Illud ex mente Moshemii eſt ipſum *jus liturgicum* ſupra explicatum determinandi modos, exercendi cultum publicum: iſtud eſt jus prohibendi in rebus adiaphoris ad cultum publicum pertinentibus ea omnia, quæ Reipublicæ politicæ præjudicioſa eſſe poſſunt: Illud prius eſt proprium cœtui; iſtud poſterius Principibus (g). Poſtea ulterius quærit Moshemius, utrum, caſu quo Princeps ſimiles liturgias, vel ritus liturgicos prohibere, & in eorum locum vult ſubſtituere alios, id facere poſſit ſine conſenſu plebis, vel econtra illum requirere debeat? Moshemius illum omnino requirit (h): Boehmerus omnem prorſus conſenſum excludit, & in hoc ſuſtinet principia Thomaſianis longe deteriora (i): Siquidem ipſe Thomaſius in participium hujus juris plebem admittit, dicens: *Sed exercitium hujus curæ ac poteſtatis ſoli Magiſtratui competere inficias imus non ad guſtum quorumdam Principum, qui membra Eccleſiæ reliqua ab hoc plane excluſa volunt, reformationem pariter cultus divini & ceremoniarum ſibi ſolis arrogantes, vigore nimirum jurium epiſcopalium, & territorialium, a quibus ſubditi & ſtatus provinciales merito arcentur*

Aliud eſt jus liturgicum collegiale & aliud circa liturgias Majeſtaticum.

Utrum Princeps ſine conſenſu plebis poſſit mutare liturgias?

(e) Das von uns angenommene Syſtem findet in unſeren Zeiten immer mehreren Beyfall unter den Herren Rechts-Gelehrten, wie dann noch vor kurzem der berühmte Herr Geheim-Rath Flörke, der ſonſt die Kirchen-Rechte, welche unſere Fürſten beſitzen, ſämmtlich aus der Landes-Hochheit hergeleitet hat, dieſes Thomaſiſche Syſtem verlaſſen, und ſich zu denen gewendet, welche das Jus Collegiale annehmen pag. 376.

(f) Es iſt die Frage entſtanden, ob ein Fürſt bey der Uebung des Juris circa liturgiam die Geiſtlichkeit zu fragen habe? Herr Böhmer unterſuchet dieſe Frage, und beſtreittet den Carpzov, ſo es bejahet. loc. cit.

(g) Loc. cit. (h) Loc. cit. pag. 376. & ſeq.

(i) Diſſert. de jur. liturg. §. 21.

tur (k). Quibus autem argumentis uterque ſuum Syſtema ſuffulciat, infra videbimus.

De hiſtoria & origine Juris liturgici quam aliter Catholici, & aliter Proteſtantes diſcurrant. Moshemius illam ad tempora Chriſti & Apoſtolorum refert, & jus liturgicum adſcribit Apoſtolis. Tranſiit ad cœtus.

Interea in hiſtoriam & originem *Juris liturgici* inquiramus. Iterum hiſtoriam hanc aliter dilucidant Proteſtantes; & aliter Catholici. Ex Proteſtantibus duos audiamus, Moshemium (l), & Boehmerum (m): Ille totam Hiſtoriam paucis abſolvit: hic fuſiori calamo illam proſequitur. Moshemius haud inficiatur, quod illius origo a Chriſto & Apoſtolis ſit derivanda, & Apoſtoli *Jus liturgicum* exercuerint. In hanc rem provocat ad Apoſtolum Paulum, de quo ex Scripturis liquet, quod varias regulas in cultu publico & conventibus Chriſtianorum obſervandas præſcripſerit (n). Poſtquam vero Apoſtoli certum quemdam ordinem inſtituerunt, jus liturgicum tranſiit ad cœtus fidelium: cum id juris ſit in omni Societate æquali, ut ipſe cœtus ſibi præſcribat ordinem & normam in ſuis conventibus & rebus agendis obſervandam, dummodo ipſa Religio, illiusque leges fundamentales alium ordinem non conſtituerint, a quo ex notis principiis recedere nefas foret. Hoc vero tempore Clerici cœtui proponenda circa cultum divinum proponebant, cum plebe conſilia inibant, & quidquid plebi placuerat, in vim ordinationis eccleſiaſticæ aſſurgebat. Ex quo autem factum eſt, ut cœtus Chriſtiani in majores ſocietates coaleſcerent, ſuper rebus liturgicis innumeræ controverſiæ, liteſque oriebantur: dum & Epiſcopi, & earum Eccleſiæ ſuis ritibus tenaciſſime inhærentes aut ſuos aliis obtrudere volebant, aut aliarum Eccleſiarum liturgias recipere recuſabant (o). Sæculo IV. Epiſcopi *jus liturgicum* arripuerunt: non tamen ſine conſenſu plebis exercuerunt. Sæculo VIII. Romani Pontifices ſibi ſolis illud vindicare attentarunt, donec Reformatores illud e manibus tam Pontificum, quam Epiſcoporum extorſerint, illudque in Principes territoriales tranſtulerint, qui jam exercitium hujus juris collegialis in ſe ſuſceperunt, & in hodiernam usque diem plerumque multa cum cautela & circumſpectione exercent: licet hinc inde Principes in exercitio hujus juris collegialis excedere, & plebem ab omni voto etiam *negativo*. (p).

Innumeræ deſuper ortæ controverſiæ, illudque Epiſcopi & dein Pontifices ſibi vindicarunt.

Reformatores in Principes illud tranſtulerunt, a quibus cum ex-

---

(k) Deciſ. 113. n. 8.

(l) Von dem geiſtlichen Rechte, cap. 2.

(m) Diſſert. de jur. liturg.

(n) Vid. epiſt. 1. Pauli ad Corinth. cap. XI. & alibi.

(o) Id probat controverſia ſuper celebratione Paſchatis oborta inter Patres Aſiaticos & Romanum Pontificem.

(p) excludere conſueverint. Utrum autem, & quomodo Princeps cum, vel ſine conſenſu jus *liturgicum collegiale* exercere poſſit, infra ex Moshemio contra Boehmerum diſputante audiemus.

ceſſu exercetur.

Jus liturgicum ex Boehmero.

Cultus divinus olim fuit ſimpliciſſimus.

Multo fuſior in explicanda origine & hiſtoria Juris liturgici eſt Boehmerus. Hic ergo primitus originem rituum, formularum, ceremoniarum, & liturgiarum; poſtea ipſius Juris liturgici inquirit. Quoad Originem ipſarum liturgiarum oſtendit, cultum divinum primis temporibus fuiſſe ſimpliciſſimum, & ipſas regulas illius directrices fuiſſe & paucas, & admodum ſimplices; neque alias, quam ſimpliciter erant neceſſariæ ad conſervandum aliquem ordinem in cultu publico, qualis in omni Societate ad conſervandam integritatem ipſius corporis (q); neque primos Chriſtianos ullam liturgiam conceptis verbis conſtantem, adſtrictamque certis formulis habuiſſe (r).

Ceremoniæ & ritus ſucceſſive mirum in modum multiplicati, & unde?

Poſtea inquirit in cauſas, quibus factum eſt, ut ritus, ceremoniæ, & formulæ mirum in modum fuerint multiplicatæ: & tales affert duas præcipue, quarum prima eſt, quod primis Chriſtianis conducibile ad rem chriſtianam promovendam viſum fuerit imitari mores Judæorum, & ritus tum ex Judaica, tum ex gentilium religione aſſumere: alteram depromit ex corrupto ſtatu Eccleſiæ: ſiquidem Chriſtiani depoſito interno cultu, & a virtute primæva deſciſcentes, ambitione, & ſuperbia inflati jam tunc ingentem vim ſui cultus in externo ceremoniarum apparatu collocare conſueverunt, & procul dubio ad *Decorum publicum*, quod in ſtatu etiam politico vel maxime attenditur, & præcipua ferme cauſa eſt, quod talis tantusque ceremoniarum apparatus plerumque inanis, vanus & ſumptuoſus in aulis Principum introducatur, reſpexerunt (s).

Pro diverſitate Eccleſiarum diverſæ ceremoniæ.

Quoniam vero in primis Eccleſiæ ſæculis univerſale quoddam caput defuit, quod uniformem liturgiam præſcriberet, cum nondum Ec- cleſia

(p) Hier merken wir nur ſo viel, daß derjenige, der einem andern die Verwaltung ſeiner Rechte überläſſet, das Votum negativum behalten müſſe, es ſeye denn, daß er ſich deſſen begebe, und daß in dem letzten Falle derjenige, ſo es behauptet, den Erweiß führen müſſe. pag. 378.

(q) *Negari nequit, ordinem quemdam cum externa honeſtate conjunctum juxta monitum Pauli in ſacris chriſtianis obſervatum fuiſſe; verum non alium, quam quem collegia hujusmodi requirunt, ne propter incompoſitam multitudinem ordine poſthabito, cultus ſacer variis impedimentis involveretur.* In Diſſert. de Jur. liturg. §. 13.

(r) Loc. cit. §. 15. (s) Loc. cit. §. 17.

cleſia in illam Reipublicæ & Hierarchiæ formam fuerit compoſita, neceſſario pro diverſitate Eccleſiarum diverſæ quoque ceremoniæ, ritusque fuere introducti. Fuere tamen quidam etiam ritus *univerſales* vel ab Apoſtolis commendati; vel ex moribus & inſtitutis Synagogæ Judaicæ retenti, veluti *manuum impoſitio, ritus precandi verſus orientem*. Accedit, quod, cum ſuus cujuscunque reipublicæ ſit *mos, conſuetudo*, ac *decorum*, fieri non potuerit, quin pro diverſitate Eccleſiarum ritus quoque vel noviter introducti, vel aliunde recepti variarent. En! originem liturgiarum.

Ritus debent eſſe liberi in omni Eccleſia.

Jam Boehmerus ad *Jus liturgicum* tranſitum facit, atque ut ſibi viam planiorem ad *jus liturgicum* dilucidandum ſterneret, illud præprimis animadvertit, quod ritus & ceremoniæ in omni Republica & Societate ſint & debeant eſſe liberi, & indifferentes: quin una gens alteri, una Societas alteri ſuum *Decorum publicum* obtrudere; aut vitio vertere poſſit, ſi ſe haud accommodet ad decorum, & mores a ſe receptos: & eo ipſo diverſitas rituum in Eccleſiis unitatem in fide & ſpiritu, quo colligatæ eſſe debent, tollere non debuiſſet. Aſt aliter ſane contigit: nam inde factum eſt, ut Eccleſiæ, quæ magis cultum elegantem, formularium, & externa pompa præfulgentem, quam in ſimplicitate fidei conſtantem habere malebant, varias leges ceremoniales acceperint, aut etiam moribus hactenus ex libertate chriſtiana obſervatis vim legis perpetuæ attribuerint. Ex his vero innumeræ oriebantur lites & controverſiæ, jamque non tantum de articulis fidei, qui ſuam deciſionem ex Scriptura habent; ſed etiam de adiaphoris & arbitrariis mirum in modum contendebatur. Hujus rei exemplum præbet ferventiſſima diſputatio inter Epiſcopos Orientis & Occidentis de celebrando Paſchate: utraque pars ad traditionem & obſervantiam provocabat: Victor Romanus Præſul Traditionem apoſtolicam; Orientales perpetuam obſervantiam, quam Apoſtolo Joanni ferebant acceptam, allegabant.

Ceremoniæ elegantiores a diverſis Eccleſiis receptæ, inde leges ceremoniales ortæ.

Exinde innumeræ controverſiæ circa adiaphora.

Exemplum in controverſia de Paſchate.

Jus liturgicum primordialiter ad conſuetudines referendum.

Ex his jam infert Boehmerus, quod cum ſimiles controverſiæ de rebus liturgicis ex Scriptura decidi non potuerint, neceſſario ad aliud fundamentum confugiendum fuerit, ex quo deciſio illarum hauriri poſſet, ſcilicet ad jus quoddam vel ex obſervantia perpetua, vel ex traditione deductum; atque adeo jus liturgicum ut plurimum ex conſuetudine ſingularum eccleſiarum profluxiſſe; non vero certis legibus fuiſſe determinatum: Neque enim ulla ratione oſtendi poteſt, quod Apoſtoli liturgias, ritus & ceremonias, quas vel ipſi per ſe, vel per Presbyteros a ſe in eccleſiis conſtitutos eum in finem ordinarunt, ut in cultu divino decens ordo obſervaretur, per modum legis obtruſerint. Quidquid ergo ordinarunt

Apoſtoli ritus a ſe inſtitutos vel ordinatos non in vim legis ſtatuerunt.

runt Apoſtoli, non in vim legis, ſed meri conſilii ſtatuerunt, in quem ſenſum intelligendum eſt illud Pauli (t): *Cætera, cum venero, diſponam.* Videlicet quædam Apoſtoli retinuerunt *ex more Judaico & Decoro* e. g. impoſitionem manuum apud Judæos frequentiſſimam, oſculum pacis Orientalibus uſitatiſſimum; quædam alia libere libertate a Chriſto ſibi conceſſa utentes ordinarunt, relicta apud eccleſias libertate ea retinendi, vel pro rerum & temporum circumſtantiis alterandi, immutandi, abrogandi. Itaque jugum ſervitutis, quod nec Chriſtus nec Apoſtoli eccleſiis imponere voluerunt, ipſi homines ſibi impoſuerunt, dum de ritibus & formulis diſceptarunt, & mores antiquos inſtar legis acceptarunt. Primitus ergo in rebus liturgicis & diſciplinaribus mores & obſervantiæ vim legis habuerunt: ſucceſſu temporis vero, ubi Synodi particulares primum, dein etiam generales frequentius celebrari inceperunt, ipſis Epiſcopis ad ceremonias propendentibus, varia ad liturgiam ſpectantia ſub colore Diſciplinæ eccleſiaſticæ determinata, & legibus Synodorum ſcriptis ſunt imperata. Inde factum eſt, ut jam *Jus liturgicum* non ex moribus & conſuetudinibus duntaxat, verum etiam ex ordinationibus Synodorum conſtaret. Hujusmodi ordinationes conciliares occurrunt jam in Concilio Eliberitano, in quo ſtatutum legitur, *ne picturæ in eccleſiis fierent* (u): Item varia alia circa celebrationem Pentecoſtes ſtatuta leguntur (x), ita quidem, ut nota hæreſeos aſpergatur illis, qui non eodem modo dies Pentecoſtes celebraverint. In Concilio Nicæno etiam non nulla huc pertinentia fuere ſtatuta: ſic in can. ult. prohibitum, ne die dominico, & diebus Pentecoſtes genua flecterentur; ſed ut omnes ſtantes ad DEUM orationes perſolverent.

Quædam retinuerunt ex more Judaico & Decoro.

Eccleſiæ ſua ſponte ritus in vim legis acceptarunt.

Synodi generales & particulares & in his Epiſcopi jus liturgicum ſibi attribuerunt.

Exemplis illuſtratur.

Hoc tamen tempore nondum in præſcribendis rebus liturgicis authoritas & conſenſus Pontificis deſiderabatur: id quod vel ſola controverſia de celebrando Paſchate tanta animorum contentione inter Patres Aſiaticos, & Romanum Pontificem agitata commonſtrat. Eſto enim Victor Romanus ſuam authoritatem interpoſuerit, neutiquam tamen Aſiatici eidem acquieverunt. Illud negari non poteſt, quod hinc inde liturgiæ Eccleſiarum principalium, inter quas Romana eminebat, ad alias Eccleſias diffluxerint (y). Verum nulla neceſſitate cogente id factum

Conſenſus Pontificis nondum tunc deſiderabatur.

(t) 1. Cor. 11. v. 34. (u) Cap. 36. (x) Cap. 43.

(y) Nam, ut ait Irenæus lib. 3. cap. 3. *ad hanc Eccleſiam (nempe Romanam) propter principalitatem neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, qui*

ctum eſt: libere ſane fuerunt receptæ; neutiquam recipi debuerunt (z).

Jus liturgicum tranſiit ad Pontifices tempore Innocentii I.

Tandem vero Jus liturgicum ad Pontificem tranſiit. Initia hujus rei refundit Boehmerus ad tempora Innocentii I., qui indigne ferens ſummam Eccleſiarum in rebus liturgicis diverſitatem, ſtatuit, ut poſthac norma liturgica a Romana Eccleſia petatur (a). Et quoniam jam eo tempore authoritas Romani Pontificis in dies majora incrementa acceperat, plures Eccleſiæ minores & majores ſe ſe ritibus Eccleſiæ Romanæ conformare inceperunt. Ipſi Pontifices dein liturgiis tum noviter introducendis, tum reformandis omnem impenderunt operam, inter quos eminet Gregorius M., cui haud pauci Authores adſcribunt novam liturgiam, canonem Miſſaticum, reformationem liturgiæ Gelaſianæ, litanias ſolenniores ſeu litaniam ſeptiformem, ſtationes, antiphonas Gregorianas, reformationem cantus in meliorem formam. Ab hoc tempore jam libri liturgici confecti, res liturgicæ ſingulari induſtria collectæ, & ritus eccleſiaſtici mirum in modum multiplicati (b). Eo demum rem deduxit Gregorius VII., ut Hiſpani & Galli liturgias ſuas ſpeciales contemptim habuerint, & Romanam una cum Germanis receperint (c). Quid in Concilio Trident. actum fuerit, & Pius V. circa reformationem & correctionem Miſſalium ſtatuerit, & ex poſt factum ſit, aliunde ſcimus (d).

Pontifices novas liturgias introduxerunt, præcipue Gregor. M.

Libri liturgici compoſiti. Gregorius VII. liturgiam Romanam in plures Eccleſias introduxit.

Syſtema Boehmerianum de origine Juris liturgici in compendio refertur.

Ut jam rem totam in compendio demus. Boehmerus originem Juris liturgici petit a moribus antiquis, antiquitus neutiquam vim legis habentibus; ſed liberrime ex motivo *Decori* potiſſimum aſſumptis, & controverſiis hinc inde in Eccleſia circa res diſciplinares obortis, ex quibus factum eſt, ut jam mores antea liberi vim legis obtinuerint. Poſtea Synodi particulares jus liturgicum exercuerunt, variasque leges liturgicas ſtatuerunt, & tandem Pontifices illud ſibi vindicarunt, & ad tempora usque reformationis uſurparunt.

Jam

qui ſunt undique fideles, in qua ſemper ab his, qui ſunt undique, conſervata eſt ea, quæ ab Apoſtolis eſt, traditio.

(z) Boehmer loc. cit. §. 34.

(a) Epiſt. 1. ad Decentium Epiſc. Eugubinum, quam citat Boehmerus, & quæ omnino legi meretur.

(b) Vid. ſupra dicta de liturgia Greg. M.

(c) Etiam de his ſupra egimus.

(d) Nempe illius juſſu prodiit Miſſale Romanum, Clementis VIII. & Urbani VIII. authoritate recognitum.

Jam ad tempora reformationis tranſit Boehmerus, & telam ſuæ Hiſtoriæ ad noſtra usque tempora proſequitur: ubi immenſam rerum confuſionem quoad res liturgicas reformandas, abolendas & retinendas tempore Lutheri obortam ſuſius recenſet: primitus quidem diverſa Lutheri & Melanchtonis ſtudia explanat: Illum exceſſivi ſervoris; iſtum nimiæ timiditatis reum facit, ſed nec æquiſſima gravamina, & præcipue querelas Caroli V. in Receſſu Imper. Auguſt. de anno 1530. contra attentata Lutheri, illiusque Aſſeclarum, ſingulariter contra Theologos Lutheranos liberiori calamo deſcribere veretur, utpote qui omiſſis chriſtianæ prudentiæ regulis omnia in liturgicis turbare, ſusque deque vertere, ritus laudabiles abolere, & inſolitos introducere non reformidabant. Queritur Carolus V., quod eorum aliqui integram liturgiam ſacrificii Miſſæ expunxerint; alii varias liturgias aboleverint, cantilenas in honorem B. V. & Sanctorum compoſitas tanquam ſcandaloſas damnaverint, ritus baptiſmi mutaverint, infantes laicis potius quam Clericis baptizandos obtulerint, morientibus Sacramenta denegaverint, ſacras Chriſti, B. V. & Sanctorum imagines comminuerint, combuſſerint, & in eas tyrannorum inſtar debacchati fuerint. Juvat hæc ex Receſſu Imperii Auguſtano de anno 1530., ſermone Germanico, prout ea recenſet Boehmerus, in medium proferre:

De jure liturgico a tempore reformationis.

Diverſa Lutheranorum ſtudia.

Querelæ Caroli V. contra Reformatores.

Exceſſus Lutheranorum.

Etliche haben das Amt der Heil. Meß gar abgethan, und gepredigt, daß die Meß die höchſte Gottsläſterung ſey. Et §. 15. Etliche haben die Meſſe nicht gar abgethan, aber darinn eine ſondere Aenderung wider die lange Gebräuche, Ordnungen und Satzungen gemeiner Chriſtlichen Kirchen von neuem ihres Gefallens aufgeſetzet. Desgleichen die gewöhnliche Geſänge von der Mutter GOttes, ſo von den lieben heiligen Vättern zu der Ehre GOttes und Andacht der Menſchen gemacht, und in der gemeinen Chriſtlichen Kirche gemeiniglich und gleichförmig geordnet, geſetzt, und gehalten worden ſind, als ärgerlich und unchriſtlich abgethan, und doch an derſelben ſtatt andere Geſänge ihres Gefallens gemacht. Dabey haben etliche die löbliche Chriſtliche Ordnung und Gebeth, welche bey der Tauf gehalten ſeyn, abgethan, und andere gemacht. & §. 17. Etliche gebrauchen gar kein Gebeth, Ceremonien, laſſen auch ihre Kinder nicht durch die Prieſter, ſondern auch durch einen jeglichen Layen, Manns- oder Weibs-Perſon auſſerhalb der Noth taufen. §. 18. Etliche haben die Kinder nicht firmen, noch den ſterbenden Menſchen das Sacrament

der

Digitized by Google

der Oelung reichen laſſen §. 19. Etliche haben die Bildniß unſers Seeligmachers Chriſti, desgleichen ſeiner hochgelobten Mutter Maria und der lieben Heiligen, ſo eine lange Zeit her dem Chriſtlichen Volck zu Erinnerung und Gedächtniß Chriſtlich gehalten worden ſind, zerſchlagen, verbrennt, und unmenſchlich gewütet. §. 24. Etliche haben bey den Stiftern, Pfarren, und andern Pfründten die löblichen Chriſtlichen Ceremonien und Gebräuche abgeſchaft, oder in Abnehmen kommen laſſen, und andere unchriſtliche Ordnung ihres eigenen Willens, Gewalts, und Gefallens aufgeſetzt. §. 36. Aus ſolchem allem nichts Gutes, ſondern mehr folget, daß die anderen gemeiner Kirche hergebrachte Uebung verachtet, alle Ehrbarkeit in ihren Predigten geſchändet, geläſtert, die frommen einfältige Leute und Layen gegen einander verhetzet, auch ſonſten allerhand Leichtfertigkeit davon entſtanden, die verführige, und hievor verworfen, und verdammte Lehre überhand genommen, viel verführiſche Irrſal unter dem gemeinen Volck erwachſen, alle wahrhaftige Andacht erloſchen, und zuletzt dahin gereicht, daß alle Chriſtliche Ehre, Zucht, Tugend, Gebet, Gottesforcht, Ehrbarkeit und Chriſtlicher Lebens-Wandel und Leben, auch die wahre Liebe des Nechſten in Abfall kommen.

Peſſimi fructus ex abolitione rituum.

En tyrannidem Proteſtanticorum in res ſacras! En fructus exinde pullulantes! qui alii non ſunt, niſi libertas vitæ, laxitas morum, excidium virtutum, exterminatio pietatis, impietas, diſſidia, odia, tumultus, & ſi quid deterius dici vel cogitari poteſt. Tandem ſubjungit Imperator, ritus omnes & liturgias antiquas eſſe retinendas.

Prohibitio Caroli V. fruſtranea.

Pax religionis inita.

Verum nihil profecit hæc Caroli V. prohibitio: in dies malum augebatur, Theologi potiſſimum in rebus liturgicis reformandis omne ſuum ſtudium collocaverunt, resque Imperii publicas mirum in modum turbarunt, ut demum de pace ineunda, & diſſidiis componendis cogitandum fuerit. Et certe inita fuit *Pax Religionis* dicta, & in comitiis Imperii ſubſequentibus confirmata.

Bellum Smalcaldicum.

Diverſa Lutheranorum

Sed nec hac ratione conſultum fuit: quin potius res in apertam flammam & bellum Smalcaldicum erupit. In ipſo fœdere Smalcaldico agebatur de rebus liturgicis, & tandem concludebatur, ab articulis in confeſſione Auguſtana propugnatis recedi non poſſe; interim *de adiaphoris non odioſe eſſe pugnandum.* Haud diſplicuit id conſilii Melanchtoni. Verum enimvero diſſenſiones internæ, diverſa Theologorum ſtudia, imma-

ſtudia, lites, diſſidia, jurgia.

Fata Carlſtadiana.

maturum reformandi ſtudium, odia occulta animos Lutheranorum inter ſe colliſos tenebant, impediebantque, quo minus ſcopum a ſe intentum aſſequi potuerint. Acceſſerunt fata Carlſtadiana, dum Lutherus & Carlſtadius inter ſe collidebantur. Ambo ab ipſo Boehmero exceſſivi fervoris, & intempeſtivi caloris rei aguntur. Atque hæ infauſtæ inimicitiæ non parum, ut ait cit. Author, opus reformationis quoad liturgica turbaverat.

Bellum Adiaphoriſticum occaſione formulæ interimiſticæ.

Exacto bello Smalcaldico novum coortum eſt bellum theologicum, Adiaphoriſticum dictum, occaſione *formulæ interimiſticæ* juſſu Caroli V. compoſitæ, quam an. 1548. Statibus Imperii in Comitiis ſub titulo *declarationis* religionis interimiſticæ, & proviſionalis eum in finem propoſuit, ut interna unio religionis inter Status reduceretur, donec in concilio œcumenico lites deciderentur. Et en! novum iterum bellum, dum de illius receptione vehementer inter Theologos concertabatur. Bellum iſtud fuſius recenſet Boehmerus (e). Acceſſit odium Lutheranorum contra Reformatos: dum enim Reformatores plane in reformandis liturgicis excedebant, Lutherani in illorum odium plures ritus ab ipſo Luthero reprobatos retinuerunt (f). Neque tantum in Germania noſtra de liturgicis ritibus concertatum fuit; ſed vel maxime in Anglia, dum quidam communiter *Puritani* dicti omnia ad primævum & puriſſimum Eccleſiæ primitivæ ſtatum revocare contendebant; alii plures ritus retinendos exiſtimabant. En! Hiſtoriam *Juris liturgici* a Boehmero deſcriptam.

Odium Lutheranorum contra Reformatos.

Origo liturgiarum & juris liturgici ſecundum mentem Catholicorum.

Paulo aliter originem liturgiarum, vel potius *Juris liturgici* determinant Catholici. Primus qui jus liturgicum pro ſuprema ſua poteſtate exercuit, fuit Chriſtus, cui in acceptis referimus formas & ritus ſubſtantiales Sacramentorum. Eodem jure uſi ſunt Apoſtoli, a quibus habemus liturgias & ritus quosdam ſubſtantiales, quos determinarunt qua *Miniſtri Chriſti* e.g. *impoſitionem manuum;* quosdam etiam indifferentes e.g. convivia charitatis, oſculum pacis &c. Hiſce poſtea inhæſerunt Eccleſiæ, earumque Epiſcopi. Inde factum eſt, quod toties ad traditionem antiquam veluti normam regulativam provocaverint e. g. in

Ritibus a Chriſto & Apoſtolis inſtitutis inhæſere Eccle-

(e) Loc. cit. §. 46.

(f) *Utrinque tantis animorum concertationibus actum eſt, ut propter talia interna diſſidia primario res liturgicas concernentia plurima intacta relicta ſint, atque inde forſitan profluxerit, quod ceremoniæ & ritus hodie in eccleſiis Proteſtantium alicubi quidem in magna abundantia; alicubi vero rarius appareant.* cit. Auth. §. 46.

Digitized by Google

ſiæ, inde orta traditio. in quæſtionibus de reiterando baptiſmo ab hæreticis collato, de tempore celebrandi Paſchatis. Idcirco non contradicimus ex integro Boehmero, qui liturgias primordialiter ad conſuetudines & mores reducit: Id ſolummodo conſtanter abnuimus, quod omnes liturgiæ primordialiter ex moribus profluxerint. A tempore Apoſtolorum jus determinandi ritus & formulas exercuerunt Epiſcopi pro ſuis Eccleſiis, illo potiſſimum ævo, quo Eccleſia nondum in hodiernam formam coaluit, & hodierna Hierarchia eccleſiaſtica in tot gradus Clericorum diſtincta nondum invaluit, & Epiſcopi pleniori jure utentes nulli Metropolitæ, Exarcho, vel Patriarchæ plene erant ſubjecti. Jam circa finem Sæculi III. jus liturgicum exercebatur in Synodis particularibus (g); Sæculo dein IV. in Synodis generalibus (h). Sæculis ſequioribus Epiſcopi cœperunt ſuas liturgias ad rationem & exemplar Eccleſiæ Metropoliticæ conformare, donec hæc conſuetudo in legem tranſierit, ut idem ordo, eadem liturgia in omnibus Eccleſiis obſervaretur. Hanc in rem affert Binghamius varias Synodos tam Gallicanas, quam Anglicanas (i). Interim aſſerere non auderem, quod Epiſcopi ſuum jus liturgicum amiſerint, aut non amplius exercuerint, aut in omnibus ſuis formulis & ritibus ſe ſe liturgiæ Eccleſiarum Metropoliticarum conformaverint: nam in variis eccleſiis adhuc varios obtinuiſſe ritus, hiſtoriæ rerum liturgicarum evidenter commonſtrant. Idcirco id intelligimus de liturgiis principalioribus, quales fuere Ambroſiana, Chryſoſtomiana, aut illis, quæ ab integra Natione ſuum nomen traxerunt uti Gallicana, Hiſpanica &c. Quoad Pontifices neutiquam eſt dubitandum, quod penes ipſos jus liturgicum eminentius reſederit, etſi illud exercere, & ſuas liturgias cæteris Eccleſiis obtrudere œconomiæ cauſa noluerint. Iterum refleƈtamus ad controverſias inter Africanos & Stephanum, Aſiaticos & Victorem tantopere agitatas. Nunquid ambo hi Pontifices illorum & dogmati, & diſciplinæ, ſaltem uti credere videbantur, ſe vehementer oppoſuerunt, licet Africani & Aſiatici conatibus Pontificum cedere noluerint? Subſequentibus temporibus Pontifices ſuum hoc jus plenius exercuiſſe ex ipſis hiſtoriis a Boehmero relatis conſtat.

Jus liturgicum exercuere Epiſcopi pro ſuis Eccleſiis.

Sæc. III. Synodi particulares, & Sæc. IV. generales.

Eccleſiæ Epiſcopales ſe in ritibus conformarunt Eccleſiis Metropoliticis.

Dicta ſunt intelligenda de liturgiis principalioribus.

Pontifices jus liturgicum cum eminentia exercuerunt.

Ad quem pertineat jus liturgicum ex jure divino? Jam ad ipſum *Jus liturgicum* faciamus tranſitum, &, ad quem illud ex inſtitutione divina pertineat, diſpiciamus. Recolamus memoria, quæ ſupra de Syſtemate Moſhemiano & Boehmeriano diximus. Ambo

(g) E. g. in Concil. Eliberitano. (h) In Concil. Nicæno I.

(i) Orig. Eccleſ. lib. 13. cap. 5. §. 2. e. g. Agathenſe, Epaonenſe, Gerundenſe, Toletanum, Bracarenſe &c.

Digitized by Google

Mens Boehmeri, & Moshemii exponitur.

Ambo in eo conveniunt, quod jus liturgicum ipſi Eccleſiæ cœtui adſcribant. In eo diſſerunt, quod Boehmerus Principi *jus liturgicum illimitatum*, a conſenſu Eccleſiæ ſeu plebis prorſus independens, vindicet; Moshemius hic inter *Jus liturgicum*, & *circa liturgiam* diſtinquat; illud ad conſenſum plebis reſtringat, iſtud vero in rebus liturgicis eatenus ſubintrare exiſtimet, quatenus id ſalus Reipublicæ exigit e. g. ſi ex nova ceremoniarum introductione, vel antiquarum abolitione tumultus fiant in populo, oriantur diſſenſiones animorum, diſſidia inter Doctores, vel exceſſivi ſumptus profundantur in uſus eccleſiaſticos e. g. in ornatum eccleſiarum, aut cultum divinum externum ſolennius perſolvendum (k). Hæc Moshemii doctrina parum abludit a doctrina Catholicorum quorumdam, qui Principibus Catholicis *Placitum regium* vindicant, illiusque uſum in tantum approbant in legibus eccleſiaſticis cum ſtatu politico connexis, in quantum Principum eſt invigilare, ne in bonum politicum impingant.

Quid interſit inter jus liturgicum, & jus circa liturgiam.

Argumenta, quibus jus liturgicum cœtui competere probant, fundantur in ſyſtemate Eccleſiæ.

Utriusque argumenta, quibus jus liturgicum ipſi cœtui Eccleſiæ adſcribunt, fundantur in ſyſtemate, quod ſibi de conceptu Eccleſiæ noviter fabricarunt: dum illam ad infima collegii ſimplicis ſubſellia detruſerunt, & originaliter *jus in ſacra* plebi adſcripſerunt. Quapropter ſupervacaneum eſſe duximus illa iterum de novo proferre in medium, utpote quæ alibi plenius confutavimus. Quædam ex Boehmero prætermittere non poſſumus. Provocat ille ad conventus Apoſtolorum, in quibus omnia communi agebantur conſilio; ad cœtus fidelium, in quibus Seniores & Presbyteri dirigebant negotia Eccleſiæ; ad ipſum Presbyterium Seniorum, qui plebem repræſentabant, adeoque non nomine proprio & independenter, ſed miniſteriali & repræſentativo diſponebant rem liturgicam eum in finem, ut omnia cum debito ordine, decenter & cum decoro peragerentur, usque dum Epiſcopi criſtas erexerunt, Presbyterorum authoritatem ſuppreſſerunt, ſeque ipſos veluti Plenipotentiarios effecerunt.

Quædam argumenta ex Boehmero afferuntur.

O 2 Sub

(k) Exemplum dat Moshemius dicens: Geſetzt eine Gemeinde habe den Gebrauch viele Wachs-Lichter währenden Gottesdienſt anzuzünden. Dieſelben aber wären ungemein koſtbar, und es würden jährlich viele tauſend Thaler für dergleichen Lichter auſſer Landes geſchicket: ſo hat die Obrigkeit Macht, das Recht der Kirche Lichter bey dem Gottesdienſte zu brennen, zum Vortheile des Staats zu dirigiren. Succine major debetur honos hominibus quam DEO? quot milliones profunduntur in luxum Principum, & pro majori DEI honore vix lumen accendere licet!

Sub Imperatoribus chriſtianis poteſtas Epiſcoporum in dies magis crevit: libertas plebis deliquium paſſa, authoritas Presbyterorum ferme ſuppreſſa fuit. Conſtantinus M., aliique Imperatores in ſuo jure exercendo ſegniores, & potius Executores & Miniſtri voluntatis Epiſcoporum, quam Imperantes fuerunt, quin imo illorum poteſtati novum fomentum ſuppeditarunt. Ita rem refert Boehmer (l).

Quomodo Boehmerus probet jus liturgicum Principi competere?

Qua arte jam Boehmerus *jus liturgicum* Principum; & econtra *jus circa liturgiam* duntaxat vindicet Moshemius, videamus. Auſpicemur a Boehmero: eſto enim, inquit Boehmerus, *adornatio* liturgiarum primordialiter ſpectet ad quamlibet Eccleſiam, quia vero inde quamplurima incommoda in Rempublicam redundare valent, ex accidente hæc poteſtas vindicanda erit Principi. Id quod eo majori jure fieri poteſt, & debet: quod aliunde ſupremis Imperantibus competat inſpectio generalis in omnia collegia, vi cujus, ſi animadvertunt, ſtatuta collegiorum nociva eſſe Reipublicæ, vel graviores turbas ex rixis circa liturgica metuendas, omnino providere poſſunt, & debent, ut talia tollantur, mutentur, corrigantur, ita quidem, ut etiam nova ſtatuta præſcribere queant. Ad ipſum ſtatum Eccleſiæ ſi oculos convertamus, nulla profecto Societas, quæ tot periculis, tumultibus & ſeditionibus patet, ac Societas ſacra. Ipſe hodiernæ Eccleſiæ ſtatus corruptiſſimus, ait Boehmerus, innumera diſſidia, lites, & diſcordiæ circa adiaphora & liturgica, quæ nunquam non turbarunt rem eccleſiaſticam; ambitio Clericorum, qui in rebus liturgicis pro ſuo genio & ingenio omnia ordinant, & in his ipſis ſuæ ſuperbiæ & luxui litant, atque authoritas apud plebem, quam facile in ſuas partes trahere poſſunt, ementita quædam ſanctitas, qua fideles ad neſcio quæ ſuperſtitioſa alliiciunt, ipſa ſuperſtitio quæ ſe rebus ſanctiſſimis frequenter immiſcere ſolet, & homines ad cultum externum prorſus exorbitantem, vanum, inanem & ridiculum ſuaviſſima quadam vi pertrahit, hæc, inquam & plura alia, ſi in unum cumulum congerantur, quam non ſunt apta ad concitandam plebem, ad excitandos tumultus, ad turbandam Rempublicam, & eo ipſo ſuppeditant argumenta irrefragabilia ad inferendam abſolutiſſimam neceſſitatem, ut jus liturgicum transferatur in Principes, quorum eſt providere neceſſitatibus publicis, pericula imminentia avertere, tumultus præcavere, res adiaphoras in ſalutem Reipublicæ dirigere abſque eo, quod ſubditorum conſenſus requiratur.

Propter plurima incommoda.

Propter turbas & rixas.

Propter ambitionem Clericorum.

Atque

(l) Loc. cit. §. 62. Pleraque ſine fundamento ſunt dicta, imo aperte falſa. vid. noſtra Diſſert. de ſtatu Eccleſiæ.

Atque hæc præcipua ſunt fundamenta, quibus Boehmerus ſuum Syſtema ipſis etiam Proteſtantibus, non illis duntaxat, qui inter jura *Majeſtatica* & *Collegialia* diſtinquunt, ſed etiam Thomaſianis odioſum & execrabile adornat.

Expendat, quæſo, prudens Lector Boehmeri conquiſita convitia in Clerum, in Eccleſiam, in Antiſtites. Hæc inprimis falſa ſunt, & probari debent: aut ſi vera ſint, quid probant? nempe omne etiam imperium politicum, omnemque religionem eſſe exterminandam; jamque de alia ſuprema poteſtate eſſe cogitandum, quæ ſupremos Imperantes coerceat, & in ſuo officio contineat: ſiquidem occaſione imperii politici, & religionis fiunt tumultus publici, diſſidia, ſeditiones in populo. Et quis res eccleſiaſticas adeo turbavit, niſi Imperantes, utpote qui ſe rebus ſanctiſſimis immiſcuerunt, Epiſcopos ſuis juribus privarunt, & omnia ſacra ſusque deque verterunt. Quam efferus, quam crudelis hic eſt Author in omnem pietatem chriſtianam? Quidquid non eſt ad ipſius palatum, ſuperſtitioſum eſt, impium eſt. Contingit Eccleſiæ Præſulibus & Catholicis, quod Chriſto contigiſſe legimus, cujus opera etiam ſanctiſſima Judæi ſugillarunt: quare cum publicanis manducat Magiſter veſter (m)?

Argumenta, quibus Moshemius Boehmerum refutat, quorum primum eſt, quod Boehmerus omnia jura turbet, & confundat.

Jam diſpiciamus, quibus argumentis Moshemius Boehmeri doctrinam expugnare contendat. In eo totus quantus eſt Moshemius, ut demonſtret, quod doctrina Boehmeri jura omnia confundat, Eccleſiæ ſua jura originaliter, ex jure naturæ ſaltem hypothetico competentia ſubvertat, ipſos fideles in turpiſſimam ſervitutem redigat, deſpotiſmum inducat, & Chriſtianos Dominis territorialibus deſpotice ſubjectos faciat: cum enim ex doctrina Boehmeriana Eccleſia ſit collegium hominum in ordine ad cultum divinum rite & decenter peragendum congregatorum, & in eadem doctrina participantium, ſane hæc Societas ſacra ad inſtar aliorum collegiorum habet ſua jura, habet ſuas libertates, tum ex jure naturæ, tum ex primæva inſtitutione aut pactis libere initis ſibi proprias, in quarum exercitio haud ſecus quam ſubditi in particulari, ſi ſuis libertatibus & juribus innocue, ſine præjudicio, ſine nocumento Reipublicæ utantur, impediri non poteſt, niſi omnia jura ſubvertere, fidem pactorum exterminare, deſpotiſmum inducere, ferream ſervitutem hominibus imponere, & quidquid in omni Societate ſacrum & ſanctum eſt, tollere velimus. Nam ad naturam collegiorum ſi reſpiciamus, hæc ſunt certæ ſocietates, in quibus ſocii certum ſibi finem

Jura Societatis tollat.

(m) Matth. 9. v. 10.

præfigunt, & ad hunc finem facilius conſequendum ſub certis conditionibus & pactis ſe Reipublicæ ſubmittunt, illiusque aſſiſtentiam, tutelam & defenſionem ſibi ſtipulantur, ea tamen lege, ut ipſi determinare & ſeligere poſſint media ad ſuum finem opportuniora, quin Princeps ipſis invitis alia obtrudere valeat: niſi ſalus Reipublicæ exigat, & inde nocumentum in rempublicam redundet.

Finis Societatis ſacræ eſt cultus divinus, & hoc ipſo habet jus liturgicum.

Porro autem cum finis Societatis ſacræ ſit cultus divinus, & ſalus Eccleſiæ, neceſſario conſequitur, quod ad Eccleſiam ipſam *jus liturgicum* ſeu jus determinandi ritus liturgicos tanquam jus collegiale pertineat: eo quod hi præcipuam partem cultus externi cum interno connexi conſtituant. Quam parum Princeps aliquid poteſt in conſcientias hominum in materia Religionis, tam parum aliquid poteſt in rebus liturgicis, niſi ſalus Reipublicæ aliter jubeat, & fortaſſis ritus liturgici in præjudicium Reipublicæ vergant. Et nunquid ipſe Boehmerus Jus liturgicum primordialiter aſſerit eſſe penes Eccleſiam?

Princeps impingit in omnia jura, ſi jus liturgicum ſibi vindicet.

Idcirco in omnia jura naturalia & divina impingit Princeps, & vel deſpotiſmum vel tyrannidem exercet, ſi Chriſtianis ſua media ad colendum DEUM ordinata ſine evidenti reipublicæ neceſſitate ſubtrahat, commutet, jus liturgicum ſibi privative vindicet, & pro libitu leges novas condat, media alia ſine ullo conſenſu præſcribat & ſubſtituat (n).

Jus Majeſtaticum inducit deſpotiſmum.

Quid ergo eſt, quærit Moshemius, illa *Majeſtas*, illud *Jus Majeſtaticum*? Anne jus quoddam homines redigendi in ſervitutem, & inducendi deſpotiſmum? Edicat aliquis, undenam Principi jus prohibendi, ne, dum peraguntur divina, duo accendantur luminaria, aut interdicendi alia adiaphora ad ſtatum politicum nihil facientia (o)?

Jus circa liturgiam competit Principi.

Interim etiam Principi eſt ſuum jus in liturgicis, non quidem *liturgicum*, ſed *circa liturgiam*. Determinare cultum pertinet ad Eccleſiam, invigilare autem, ne hic cultus impingat in bonum politicum, eſt Principis. Ex hoc vero non ſequitur, quod Princeps pro ſuo arbitrio poſſit

(n) Allgemeines Kirchen-Recht cap. 3. pag. 470. & ſeq.

(o) Ein jedes Recht muß einen Titel haben. Was ſolle der Titel von dieſem Rechte ſeyn? Die Majeſtät, die Landes-herrliche Hochheit? aber was iſt dieſe? Iſt ſie das Recht Menſchen zu Sclaven zu machen? Nein, ſie iſt das Recht die Handlungen der Unterthanen und Geſellſchaften, die ſich in einem Staate befinden, der Sicherheit und Wohlfart des Staates gemäß einzurichten. Man leite mir doch hieraus das Recht her, daß es von dem Willen des Fürſten abhange, ob er leiden will, daß ein Paar Lichter auf dem Altare währenden Abendmahl brennen. pag. 470.

poſſit præſcribere ritus, abolere antiquos, introducere novos: hoc enim ſapit Deſpotiſmum, accedit ad tyrannidem, contrariatur legibus naturalibus & divinis. Rem exemplis illuſtrat Moshemius. Sic e. g. ſunt Principi ſua jura in familias, & res domeſticas ac œconomicas familiarum, quatenus invigilare debet, ne œconomia ſubditorum vergat in præjudicium Reipublicæ. Nemo tamen exinde inferet, Principi jus eſſe dirigendi, ordinandi, regendique œconomiam ſeparatam ſuorum ſubditorum, e. g. præſcribendi, quos & quot habere famulos conductitios, quibus veſci cibis, qualemque ordinem diurnum obſervare liceat (p). Huc pertinet exemplum ſupra allatum de duobus luminaribus. Econtra demus ita moribus eſſe receptum, ut in conventibus eccleſiaſticis accendatur ingens multitudo luminum, pro quibus comparandis ingens pecuniarum ſumma extra provinciam exportanda foret, utique in ſententia ſaltem Moshemii, Principi jus foret hunc morem abolendi? Neutiquam, inquit laudatus author, Principi abnegamus *jus circa liturgias* ex *jure Majeſtatico* promanans: id ſolum negamus, quod ſe ad ritus adiaphoros, & indifferentes ſeu abolendos, ſeu introducendos extendat: eo quod unice ad felicitatem & ſecuritatem publicam, quæ ſuprema lex eſſe debet, collimare debeat. Neque aliter homines ſuas actiones ſublimiori poteſtati ſubjeciſſe exiſtimandi ſunt, niſi in quantum vel proficuæ, vel nocivæ eſſe poſſunt Reipublicæ, reſervata ſibi libertate cœteras ſuas actiones innocuas & indifferentes pro ſuo libitu exercendi (q). Idcirco *Sophiſma Elenchi* committere videntur Moshemio Thomaſiani, aliique Scriptores, qui jus liturgicum ex ſuperioritate territoriali derivare contendunt, eosque craſſæ ignorantiæ arguit; eo quod Syſtema *Collegialiſtarum* non intelligant: Siquidem ſi ipſorum argumenta bene inſpiciantur, vix aliud probare videntur,

(p) Die Obrigkeit hat e. g. ein Recht über den Haus-Stand in dem Staate, und hat dahin zu ſehen, daß die Haus-Vätter ihre Haushaltung nicht zum Schaden des Staates führen. Allein aus dieſem Recht folget nicht, daß die Obrigkeit befugt ſey, in einem jeden Haus die Haushaltung ſelbſt einzurichten, e. g. was die Haus-Vätter für Geſinde halten, was er demſelben zu eſſen geben ſolle ꝛc. pag. 68.

(q) Die Menſchen haben ihre Handlungen der Obrigkeit unterworfen, ſo fern dieſelben dem Staate nutzlich oder ſchädlich ſeyn können. In allen übrigen Handlungen, welche dem Staate gleichgiltig ſind, haben die Unterthanen die Freyheit ꝛc. pag. 69.

Digitized by Google

dentur, quam quod ipſi Collegialiſtæ negare non audent (r). Id ut demonſtret Moshemius, in vim argumenti aſſumit ipſum Boehmeri argumentum, quo ille jus liturgicum Principi vindicat, dum quærit, *quo jure Princeps leges de rebus liturgicis ferre, & jus Eccleſiæ eripere poſſit?* Nam reſpondet: *Propter incommoda in rempublicam redundantia inde ſæpius metuenda, ut Princeps officium ſuum interponat, prout turbæ, tumultus & diſſidia de rebus liturgicis orta docent.* Utique, exclamat Moshemius, id ipſum fatentur Collegialiſtæ, qui Principi nunquam denegarunt jus decidendi controverſias occaſione liturgiæ rempublicam turbantes. Interim hac ratione nondum demonſtratum eſt, quod Principi competat *jus liturgicum*, quod eſt proprium Eccleſiæ. In quam rem aliud aptiſſimum affert exemplum Moshemius: e.g. habet Princeps jus dirimendi lites inter conjuges, anne inde inferre licet: ergo ad ipſum pertinent omnia jura matrimonialia ſuorum ſubditorum? Peſſima ſane conſequentia (s)!

Aliud argumentum Boehmeri refutatur. Denique aliud argumentum Boehmerianum diluit Moshemius Boehmerus Epiſcopos & Clericos accuſat, quod jus liturgicum Eccleſiæ peſſime adminiſtraverint, & hoc ipſo Principes omni jure illud e manibus Clericorum extorſerint, ſibique appropriaverint. At vero infirmiſſimum eſſe hoc argumentum aptiſſimo exemplo oſtendit Moshemius, dum dicit: Ich habe einen Verwalter, der mein Gut, der meine Rechte ſchlecht verwaltet. Wächſt daraus dem Fürſten die Macht zu, mir mein Eigenthum, mein Recht zu nehmen? Demum ſic concludit Moshemius:

Mit dem Rechte etwas zu verbieten, iſt nicht ſo fort das Recht verbunden etwas anders an deſſen Stelle zu gebieten. Hätten die Herren Rechtsgelehrten dieſes bemerket, daß mit dem Rechte zu verbieten, noch nicht das Recht etwas anders an deſſen Stelle zu gebieten, verknüpfet ſey,

(r) Diejenigen, welche das Jus liturgicum aus der Landes-Hochheit herleiten, begehen das Sophiſma elenchi, und indem ſie diejenigen beſtreiten, die der Kirche ein Jus liturgicum beylegen, legen ſie ſattſam an Tage, daß ſie das Syſtem ihrer Gegner nicht verſtehen. pag. 470.

(s) Der Fürſt hat das Recht die Händel, die zwiſchen Eheleuten entſtehen, zu ſchlichten. Er hat alſo ein Jus circa matrimonium. Aber daraus folget nicht, daß er die Jura Matrimonialia ſeiner Unterthanen habe. pag. 472.

Digitized by Google

ſey, hätten ſie das wahre Object des Fürſtl. Rechts in Anſehung der Liturgie, als über welches nur geſtritten wird, recht aus einander geſetzet, hätten ſie genaue Grund-Sätze von der Macht des Fürſten überhaupt zum Grunde geleget: ſo würden ſie zugleich die Frage gründlicher beurtheilet haben, ob die Obrigkeit die Gottesgelehrten zu Rathe ziehen ſolle, wenn ſie Kirchen-Gebräuche reformiren will. So verworren ſie von dem *Jure Principis circa liturgiam* reden, ſo viel Verwirrung beweiſen ſie auch in der Beantwortung dieſer Frage (t).

Doctrina Pfaffii circa jus liturgicum.

Hiſce addamus ea, quæ Pfaffius habet, & in hanc rem vel maxime facere videntur: Es fragt ſich, wem das *Jus liturgicum*, das Recht Kirchen-Agenden, und Liturgien zu ſetzen, gebühre? Es iſt offenbar, daß es ein Recht iſt, das die Kirche hat, durch ihre Vorſteher gemeinſchaftlich den öffentlichen Gottesdienſt, die Kirchen-Agenda und Liturgien zu beſorgen. Hat aber die Obrigkeit dis Recht, ſo hat ſie es als ein ihr übertragenes Recht, und verwaltet es auch als ein Collegiale, nicht abſolutum, zumal, da, wenn man auch ſchon die Kirchen-Agenda unter die Adiaphora rechnen wolte, man doch disfalls der libertati chriſtianæ nichts präjudiciren könnte, um ſo mehr, als dieſelbe eine ſo groſſe Connexion mit dem typo doctrinæ in Eccleſiis receptæ haben. Ehehin wurden die Liturgien per conſuetudinem und durch Concilia eingeführt, nachhin hat der Pabſt zu Rom ſich das Jus liturgicum zugeſchrieben. Unſere Kirchen-Agenda ſind von Anfang der Reformation von den Theologis, doch mit Approbation, und unter der Authorität der Obrigkeiten errichtet werden. Doch hat eben die Obrigkeit als Obrigkeit in das Jus liturgicum nicht die Hand einzuſchlagen, als nur in dem Falle, wenn ſie, wie geſagt, das Jus collegiale circa ſacra beſitzt, oder turbæ disfalls in den Gemeinen entſtehen, denen ſie vorbeugen muß. Das iſt aber mehr ein Jus poſitivum, als negativum (u).

Hoc argumenti genus fuſius tractat Pfaffius in ſuo *Jure Eccleſiaſtico*, ubi multa ad rem Catholicam juvandam, mirumque in modum illuſtrandam; nec non ad reſtringendum, coercendumque jus Majeſtaticum cum

(t) Pag. 473. (u) Academ. Reden. cap. 15. §. 6.

Digitized by Google

cum enormi exceſſu ultra ſuos fines extenſum aptiſſima & opportuniſſima affert (x). Dilucidat inprimis quæſtionem juris, ad quem præciſe *jus liturgicum* pertineat? Et concludit, eſſe partem *Juris ſacrorum*, pertinere ad ſummum Principem; non eſſe *jus ſacrorum abſolutum*, ſed *collegiale*. Juvat illius verba etſi prolixiora adducere: *Nec tamen eſt Jus ſacrorum abſolutum. Jam enim, hoc ſi foret, Princeps qua talis poſſet ſubditis ſuis religionem imponere, & injungere, quamcunque vellet. Id quod, uti quivis videt, manifeſtam in conſcientias tyrannidem, manifeſtam Cæſaropapiam involveret. Caute itaque procedendum, dicendumque eſt, eſſe hoc jus collegiale.* Poſtea recenſet hiſtoriam juris liturgici, quomodo illud reſederit penes Eccleſiam, illud exercuerint Apoſtoli; poſtea ad Epiſcopos, & Synodos fuerit devolutum; exinde a Pontificibus vindicatum; & denique propter abuſus, ſuperſtitiones, & corruptiones a Reformatoribus exercitum, ita tamen, ut Theologi primum *Agenda eccleſiaſtica* conficerent; Principes autem ita exigente negotii indole, & natura authoritatem rebus affunderent. Pergit, & jus iſtud eſſe collegiale ſequentibus demonſtrat: *Hoc certum eſt, Eccleſiam, quatenus collegium conſtituit, poſſe quædam determinare, quæ ad finem ei propoſitum ſpectant. Huc quoque pertinet ordo in liturgia obſervandus, ſicuti etiam hunc primitiva pro arbitrio per modum pacti Eccleſiæ determinarunt, unde tanta diverſitas rerum liturgicarum ſive rituum orta eſt. Sed paulatim Epiſcopi jura Eccleſiæ competentia ſibi vindicarunt. Cum vero Imperantes inſpectionem in omnes Eccleſias habeant, & præcavere debeant, ne imperium ſacrum in his collegiis exſtruatur, ſuo jure agunt, ſi jus determinandi res liturgicas ſibi vendicant, quando ex circumſtantiis apparet, Eccleſias ſua libertate abuti.* Poſt hæc moderamen ſubjungit, & pergit his verbis: *Ex quibus verbis id concluſeris, tum demum Magiſtratui licere, jura liturgica ut exerceat, ſi Eccleſiæ illa male adminiſtrent.* Id autem licere ex alio authore ita oſtendit: *Status Eccleſiarum ſatis corruptus eſt, ut facile tumultus & turbæ inde oriri poſſent, ſi hodie adhuc eadem libertas concederetur. Trahitur populus ſuperſtitione, ritibus ſæpe inanibus tenaciter inhæret, adeoque vix patitur, ut novi ritus inſtituantur. Ob hujusmodi cauſas ſalus Reipublicæ poſtulat, ut Princeps liturgicas res adornet, & determinet.* Sed nec huic rationi ex omni parte fidit Pfaffius, quare notanter ſubdit: *Quamvis autem hoc ita ſe habeat, patet tamen ex ipſa negotii hujus indole, Principem jus liturgicum non ex mero arbitrio ſuo adminiſtrare debere: id enim tyrannidem eccleſiaſticam involveret; ſed ita, ut Religio, quam Eccleſia, in qua liturgia*

(x) Cap. 7. de liturgiis, confeſſionibus publicis, precibus &c.

liturgia determinatur, profitetur, exigit & poſtulat. Reſtrictum itaque eſt JUS LITURGICUM cum eo ipſo, quod collegiale eſt, licet ex ſuperioritate Territoriali ſimul fluat (y). Ex his jam manifeſtum eſt, Pfaffium cum Moshemio quoad ſubſtantialia convenire, Jus liturgicum ex illius opinione potius eſſe *collegiale* quam *Majeſtaticum*, plures e Proteſtantibus in hac materia graviter hallucinari, ipſos Principes in uſu ſui juris graviſſime excedere; Principibus vero Catholicis ſuo jure *Placiti regii & abuſus* cautiſſime eſſe utendum. Cæterum plura veritati contraria ambo immiſcent, quo pertinent ea, quæ de jure in ſacra, de juribus collegialibus, de abuſu *juris liturgici* ab Epiſcopis commiſſo referunt, quæ tamen ex alibi dictis refutata manent.

Etiam Pfaffius jus liturgicum refert ad jura collegialia, & abuſus perſtringit.

Hæc fuſius adducere libuit, ut prudens lector Catholicus judicet, quanta ſit rerum confuſio in principiis & ſyſtematibus proteſtanticis in ordine ad *jus liturgicum* explanandum. Quemadmodum in aliis, ita etiam in hac materia Moshemius æquior eſt ac juſtior, quam plures alii Doctores Proteſtantici, principiisque longe ſolidioribus ſaniori rationi & Criticæ innixis utitur, Plura in hoc illius diſcurſu ſunt, quæ noſtris Doctoribus Catholicis uſui eſſe poſſunt, illis præprimis, qui Principibus ſæcularibus ſunt a conſiliis, eos in regimine ſuo adjuvant, ſuis humeris molem Reipublicæ ſuſtentant, unaque jura Majeſtatica ultra omnes limites extendunt. An non quotidiana experientia docemur, quod hodiernis temporibus ſe ſe Principes ſæculares Catholici rebus diſciplinaribus quibuscunque præſertim liturgicis immiſceant, ut non modo jus *circa liturgiam*, ſed ipſum *jus liturgicum* exercere videri poſſint, non tunc ſolummodo, quando de præjudicio & intereſſe publico vero, ſed etiam de hilo quaſi agitur. Sic e.g. in quibusdam locis inhibent Principes ornatum eccleſiarum, interdicunt ſolennes proceſſiones, determinant numerum cereorum, quos coram Numine Euchariſtico accendere liceat. Nempe quidquid ad ornatum eccleſiarum, ad decorem domus DEI, ad majeſtatem templorum, & cultus divini pertinet, id omne ſuperfluum eſt, exceſſus eſt, ſuperſtitio eſt, Reipublicæ nocivum eſt: Econtra quidquid in luxum veſtium, conviviorum expenditur, id omne æquum & juſtum eſt: Ita nempe *ratio decori* exigit. Videntur mihi multorum Catholicorum principia ſolo nominis ſono differre a principiis Proteſtanticorum: Id nempe quod Proteſtantes appellant *Jus in ſacra*, noſtri Doctores vocare conſueverunt *Jus regium*, *Dominium altum*, *Placitum regium.* Cæterum facile largimur, quod in rebus diſciplinaribus & liturgicis

Mira confuſio in ſyſtematibus Proteſtanticis.

Æquior eſt Moshemius, ex quo multa diſcere poſſunt Doctores Catholici.

Etiam Principes Catholici cum exceſſu ſe immiſcent rebus liturgicis.

Illuſtratur exemplis.

Principia multorum Catholicorum aliquoties ſolo nomine differunt a Proteſtanticis.

(y) Loc. cit.

Digitized by Google

turgicis fiant, & fieri poſſint exceſſus: verum enim vero hos corrigere & emendare potius ad Epiſcopos, quam Principes ſæculares pertinet. Et demus, non nunquam graviores fieri ſumptus in ornatum eccleſiarum, in decorem cultus publici, num Principi liceat reſtringere uſum bonorum eccleſiaſticorum, quæ per pias fidelium elargitiones ex maſſa communi bonorum extracta, & divino cultui fuerunt deſtinata?

Syſtema Catholicorum quoad jus liturgicum.

Competit Eccleſiæ, illiusque Præſulibus.

Jam ad noſtrum Syſtema Catholicorum dilabimur, cui longius inſudare non vacat, utpote quod ex principiis alibi jactis aliunde ſat firmo ſtat pede. Usque nunc nos Catholici Jus liturgicum Eccleſiæ, illiusque Præſulibus vindicavimus. Illud exercuit Chriſtus, exercuere Apoſtoli, exercuere Præſules Eccleſiarum tam extra, quam in Synodis particularibus. Et quoniam his ſolis Chriſtus commiſit gregem dominicum, tradidit regimen Eccleſiæ, & ordinationem cultus externi, ut quid Principes illud attrectare audeant? Quoddam modeſtum, ad regulas prudentiæ Chriſtianæ attemperatum *jus circa liturgias* eisdem haud denegamus, ea ferme ratione, qua uſum modeſtum *Placiti regii* indulgemus, dummodo hic uſus non degeneret in dominatum exceſſivum, aut omnino deſpoticum.

Aliquale ſed modeſtum valde concedendum Principibus.

Quid Principes Territoriales poſſint in rebus liturgicis quoad ſubditos diverſæ religioni addictos?

Hæc Quæſtio ex Jure Weſtphalica eſt decidenda.

Una adhuc quæſtio valde difficilis, quæ in noſtra Germania, ubi Catholici paſſim permixti vivunt Proteſtantibus, uſum habet frequentiſſimum, breviter diſcutienda eſt. Quæritur enim, quid Principes Territoriales poſſint in rebus liturgicis quoad ſubditos diverſæ Religioni addictos? Quæſtio hæc ex Pace Weſtphalica eſt decidenda, & habet ſuam ſedem art. 5. §. 31. & 48., in quorum primo diſponitur, ut ſubditi Auguſtanæ Confeſſionis, qui in anno normali, & quacunque anni parte ex quocunque titulo exercitium ſuæ religionis habuerunt, *retineant etiam id in poſterum una cum annexis, quatenus illo anno exercuerunt, aut exercita fuiſſe probare poterunt.* In altero vero ſuſpenſa eſt juriſdictio Epiſcoporum, ita tamen, ut Auguſtanæ Confeſſioni addicti, ſi illam in anno normali agnoverunt, eidem ſubſint *in caſibus Auguſtanam Confeſſionem non concernentibus, modo ipſis nihil injungatur Auguſtanæ Confeſſioni vel conſcientiæ repugnans.* Quapropter in exercitio Juris liturgici ante omnia ad annum normalem eſt reſpiciendum & ad id attendendum, ne ſtatus ille mutetur. Quod ſi ergo in anno normali Catholici ſub Principe Acatholico degentes inſtituerunt lytanias & proceſſiones publicas, eas inhibere Princeps nequit: Secus dicendum, ſi eas inſtituiſſe probare nequeant. Inſuper tam Epiſcopi ſubditis proteſtanticis, quam Principes Proteſtantici ſubditis Catholicis quædam rem liturgicam ſpectantia e. g. indicere preces publicas poſſunt, dummodo nihil injungatur,

Ad annum normalem reſpiciendum.

quod

Digitized by Google

quod illorum conſcientiæ, aut Confeſſioni Auguſtanæ repugnet. Idcirco ſpecialior determinatio precum publicarum Eccleſiæ, cui ſunt addicti, relinquenda erit, ne vel Epiſcopus Proteſtantibus, vel Princeps Acatholicus Catholicis formulam precandi præſcribat illorum conſcientiæ repugnantem e. g. ſi Epiſcopus injungat Lutheranis, ut pro ſalute Romanæ Eccleſiæ, & Pontificis; & econtra Princeps Lutheranus Catholicis injungat, ut pro emolumento Sectæ Lutheranæ orent.

Quid Princeps Catholicus poſſit circa quasdam preces Lutheranorum?

Ex his aliam movet quæſtionem Boehmerus, utrum Princeps Catholicus Lutheranis interdicere poſſit preces illas, quibus DEUM precantur, ut ipſos ab inſidiis Pontificis præſervet? Ponamus, inquit, in Eccleſia aliqua Lutherana jam anno 1624. in uſu fuiſſe preces illas notiſſimas: Erhalt uns o HErr bey deinem Wort, und ſteur des Pabſts und Türken Mord. Quæritur, inquit, an non Princeps poſſit injungere, ut loco des Pabſts Mord ſubſtituant formulam: und ſteure aller Feinde Mord (z). Author hic pro & contra diſputat. Id ipſi certum eſſe videtur, quod conſultis regulis prudentiæ melius facturi ſint ſubditi, ſi tales formulas intermittant: cum de ſubſtantia Religionis evangelicæ non ſint; & hac ratione majus malum metuendum evitetur. Sed quid in puncto juris? vix aut ne vix quidem mutationem præcipere poterit; ſaltem ſi ad pacem Weſtphalicam reflectamus: Nam ſi Princeps Catholicus ipſum exercitium Religionis, quam judicat eſſe falſam & DEO inimicam, vi pacis Weſtphalicæ immutare non poteſt, cur id poſſit in ſimilibus rebus liturgicis? Aliud dicendum, ſi hanc formulam antea inuſitatam introducere vellent Lutherani: cum enim hæc formula neque conſcientiam tangat, prout ipſe Boehmerus fatetur, & ad adiaphora pertineat, neque in Confeſſione Auguſtana per modum dogmatis ſit recepta, ſane non videtur, cur Princeps Catholicus illam interdicere non valeat. Et ſane formulam hanc ab Auguſtiſſimo Imperatore Leopoldo in Sileſia fuiſſe interdictam docet prohibitio 1662. facta, quam exhibet Vir clariſſimus P. Hermannus Scholiner (a). Sed hæc ſufficiant de jure liturgico.

§. XVII.

In determinando cultu & rebus liturgicis cer-

Examinato *jure liturgico* regulas, & cautelas in determinando cultu, introducendis formulis, ritibus & ceremoniis adhibendas examinemus.

P 3

(z) In Diſſert. de jur. liturg. §. 88.

(a) In Diſſert. Ante-Huthiana pag. 63.

Digitized by Google

tæ regulæ ſunt obſervandæ.

Propter graviſſima mala alias pe. timeſcenda.

nemus, Quam delicata, & periculis plena res ſit determinare cultum, formulas, ritus & ceremonias, omnes hiſtoriæ luculenter demonſtrant. Hinc inde novi loquendi modi & formulæ (b) novi ritus, picturæ, & imagines hæreſibus, tumultibus, controverſiis, & diſſidiis occaſionem præbuerunt ampliſſimam (c). Non raro ritus & ceremoniæ ſapiunt vanitatem; ſæpe inclinant ad ſuperſtitionem; aliquoties Eccleſiam irriſionibus & contemptui exponunt (d). Quid non egere Synodi, Pontifices, & Epiſcopi, & noviſſime ipſa Synodus Tridentina, ut hujuſcemodi abuſibus contravenirent? Erexere Pontifices Romæ Congregationem Cardinalium, quam vocamus *Sacrorum Rituum*, ut in ea ageretur de ritibus & ceremoniis; ediderunt in lucem publicam varia Ritualia, & Pontificalia, ut eſſent norma & regulæ, ſecundum quas cultus publicus foret exhibendus; promulgarunt varia decreta, quibus introductionem novorum rituum interdixerunt. Sufficiat ſola Synodus Tridentina, cujus Decretum omnino legi meretur (e). Accedunt cordatiores Viri Catholici, qui de abuſibus Catholicorum in hac materia liberius ſcribere non verentur (f).

Liturgiæ ſunt triplicis generis.

Cum *liturgiæ* ſint multiplicis, ſcilicet potiſſimum triplicis generis, nempe *formulæ ſcriptæ; ritus & ceremoniæ;* & *res* e. g. *picturæ, imagines, ſacræ Reliquiæ &c.* diverſæ quoque dandæ ſunt regulæ in earum determinatione adhibendæ. Nos quasdam generales, & dein ſpeciales dabimus.

Scriptura, traditio & Eccleſia ſunt

Regula & Cautela I. In omnibus liturgiis inſtar normæ univerſalis ſit ipſa Scriptura, ſit traditio, ſit Eccleſia. Ad has veluti ad Cynoſuram

(b) E. g. vox: ομουσιον; Θεοτοκον; vox hypoſtaſis; propoſitio: *Unus de Trinitate paſſus eſt.*

(c) E. g. Cultus imaginum anſam præbuit hæreſi Iconoclaſtarum. Item olim ingenti animorum contentione diſputatum fuit, utrum liceat pingere imaginem ſanctiſſimæ Trinitatis &c.

(d) Vid. Synod. Trident. Seſſ. 25. in Decreto de Invocat. ubi inter alia monet, *ut omnis ſuperſtitio in imaginum uſu tollatur.*

(e) Seſſ. 7. can. 13. & Seſſ. 25. in Decret. de Invoc. antea citato.

(f) Vid. Ludov. Muratorius in lib. de Nævis Eccleſ. & Honoratus a S. Mar. Tom. I. Diſſert. I. pag. 70. ubi ſic habet: *Eo usque proceſſerant ſuperſtitiones iſtæ, ut per res ſanctiores fuſæ vaſa ſacra, Sacerdotum veſtes, externas Miſſam celebrandi diſpoſitiones occuparent, ne exceptis quidem Sacramentis, quin perſequar*

ſuram reſpiciendum. Itaque nullæ formulæ ſubſtantiales, nulli ritus œcumenici abrogandi, aut in illorum vicem alii ſubſtituendi. In his igitur Eccleſiæ judicium ſuprema lex eſto (g). ***Regula prima.***

Regula & Cautela II. Nemo authoritate privata novas formulas præſcribere, antiquas abrogare, novos ritus introducere audeat: niſi qui authoritate publica ſufficienti polleat. Sed ne quidem ad componenda liturgica e. g. ad libros ſymbolicos procudendos, formulas precandi evulgandas quis animum inducat, niſi ingentem virtutum & ſcientiarum apparatum ſecum afferat. In hanc rem ſerviunt verba Viri cujusdam celeberrimi ita ſcribentis: *Nemo vero ad Agenda eccleſiaſtica & liturgiam ſive componendam ſive mutandam idoneus eſt, niſi qui mentem eruditione univerſali theologica, maxime liturgica & vetere & recentiore, & pectus pietate omnigena totum perſuſum habet, qui chariſmate precandi præſtantiſſimo, qui chariſmate ſolide, breviter, perſpicue, ſuaviter, gravique & eloquentiſſimo ſtylo rem, uti decet, efferendi unus ex omnibus emineat. Jejunis profecto, & miſeris hominibus, magna licet illi de ſua capacitate præſumpſerint, hæc non niſi in perniciem Eccleſiæ committuntur.* Suffragatur praxis Eccleſiæ, quæ provinciam componendi officium divinum, libros ſymbolicos, catechiſmos, inſtructiones catholicas non niſi Viris omnigenæ eruditionis & pietatis committere conſuevit. Id ſane feciſſe Patres Synodi Tridentinæ aliunde ſcitur. Inde etiam eſt, quod modernus Pontifex Clemens XIII. nuper admodum in quodam Brevi exhortatorio Epiſcopis catechiſmum Romanum ſingulariter commendaverit. ***Non licet authoritate privata novos ritus introducere. Multo minus novas formulas præſcribere. Id probat praxis Eccleſiæ. Decretum moderni Pontificis.***

Regula & Cautela III. Ad formulas liturgicas pertinent Symbola, catechiſmi, confeſſiones, & diverſi generis orationes, & preces. Symbola ſunt breviſſima norma credendorum, qualia ſunt Apoſtolicum, Nicænum, Conſtantinopolitanum. Catechiſmi ſunt norma non tantum credendorum ſed etiam agendorum, ſeu brevis, non adeo prolixa inſtructio in rebus & credendis & agendis. Etiam hi, quantum fieri poteſt, debent eſſe breves, perſpicui, ſolidi, ſacris literis conformes, &, quoadusque fieri poteſt, terminis illarum, ſtyloque gravi concepti. In his certa fidei dogmata proponantur, incerta pro certis non venditentur, quæſtiones ſcholaſticæ & ſubtiliores, quantum poſſibile eſt, amandentur; aut, ſi quæ ſint quæſtiones dubiæ, id ipſum inſinuetur, rixis ***Quid ſint Symbola, Catechiſmi &c. Quales ſint proprietates Catechiſmi.***

ſequar infinitas pene de aliis generibus ſuperſtitiones. Item Hiſt. Crit. de ritibus ſuperſtit. P. Bruni Orat. Presbyteri.

(g) Vid. Synod. Trident. loc. cit.

rixis & controverſiis per omnia præcaveatur, errores modeſte rejiciantur. Quantum ad res agendas Chriſtianiſmus practicus vel maxime urgeatur, veritates Chriſtiano-practicæ ſolidiores, doctrinæ reſpective & ſecuriores & probabiliores proponantur, & omnis doctrina practica principaliter & ultimato ad pacem, concordiam, & charitatem chriſtianam tendat, collimet, & ordinetur.

Diſtinquendi nihilominus ſunt duplicis generis Catechiſmi & Inſtructiones, quarum aliquæ ad uſum plebis; aliæ ad uſum ipſorum Paſtorum componuntur: De prioribus intelligenda ſunt, quæ hactenus diximus: Poſteriores poſſunt eſſe prolixiores & fuſiores, quatenus Paſtoribus pro inſtructione & informatione ulteriori plebis deſervire poſſunt (h).

Regula & Cautela IV. Orationes, preces & formulæ precandi qualescunque ſint ædificatoriæ, ſpiritum Eccleſiæ contineant, veram pietatem ſpirent, ſolidam devotionem cordibus inſtillent: non ſint nimis materiales, non compoſitæ ad devotionem ſenſualem ſed ſpiritualem; nullæ hic preces, vel expreſſiones jejunæ, ſed maſculæ; & ipſa etiam dictio ſit gravis, præſtans & perſpicua.

Quales debeant eſſe ritus & ceremoniæ.

Regula V. Quoad ritus & ceremonias, in his vel maxime præcavendus eſt omnis abuſus. Ritus ergo & ceremoniæ ita ſint compoſitæ, ut nobis Ideam ſupremi Numinis ingerant, Majeſtatem illius commendent, ad decorem cultus divini faciant: ſint ritus majeſtate pleni; non ſint vani, non ſint ridiculi, non abſurdi; potius ad devotionem ſolidam inſtillandam, quam curioſitatem paſcendam ſerviant.

Doctrina Eccleſiæ quoad picturas & imagines.

Uſus & cultus earum non eſt abſolute neceſſarius.

Regula VI. Quoad picturas & imagines ante omnia præ oculis habenda eſt doctrina Eccleſiæ, quæ uſum & cultum imaginum honeſtum, utilem & ſalutarem; neutiquam ad ſalutem æternam conſequendam abſolute eſſe neceſſarium docet, quin citra ſalutis diſpendium intermitti, aut ab Eccleſia pro temporum ac locorum conditione diſpenſari poſſit, prout Dionyſius Petavius Vir præſtantiſſimæ doctrinæ, & Theologiæ dogmaticæ veluti alter Pareus demonſtrat: *Imagines*, inquit, *ex eo genere ſunt, quæ adiaphora nominantur, hoc eſt, quæ ad ſalutem omnino neceſſaria non ſunt, nec ad ſubſtantiam ipſam Religionis attinent, ſed in poteſtate ſunt Eccleſiæ, ut ea vel adhibeat, vel ableget, pro eo, atque ſatius eſſe decreverit* (i). De Hiſtoria cultus imaginum, Iconoclaſtis, Synodo

(h) Uti Inſtitutiones Chriſtianæ Boucqueti, catechiſmus Bougeant &c.

(i) Lib. 15. Theolog. Dogmat. cap. 13.

Digitized by Google

nodo Nicæna II., & Francofurtenſi hic dicere non vacat. Si in qua re alia ad liturgiam pertinente, ſane in uſu, cultu & pictura imaginum circumſpecte eſt agendum. Ut autem omnes defectus, exceſſus, abuſus hodie ſane frequentiſſimi ſolicite caveantur, ad tria potiſſimum eſt animadvertendum: nempe ad *uſum;* ad *cultum;* ad ipſas *picturas imaginum.* In his omnibus inſtar normæ & regulæ univerſalis ante oculos habenda ſunt duo præcipue Decreta, unum Synodi Nicænæ II.; alterum Synodi Tridentinæ, in quarum prima contra Iconoclaſtas, in altera contra hodiernos Sectarios fuit actum; in utraque vero uſus & cultus imaginum definitus, & determinatus (k). Igitur rem totam ex his Synodis illuſtrabimus, & quidem

In uſu & cultu earum circumſpecte agendum.

Duo præcipue huc pertinent decreta Synodorum.

§. XVIII.

Quantum ad uſum imaginum, ſequentia ſunt animadvertenda, & in his populus debite informandus: Primo, licitum eſſe in genere pingere imagines quasdam ſaltem, uti Chriſti, B. V., Sanctorum: etſi de quibusdam olim fuerit dubitatum e. g. de imagine Chriſti ſub ſpecie agni (l) de Angelis (m) de imagine Dei, & ſanctiſſimæ Trinitatis (n) prout infra dicemus. Secundo, uſum imaginum non eſſe neceſſarium, olim, uti multi exiſtimant, Judæis prohibitum, in tribus primis Eccleſiæ ſæculis rariorem; poſtea frequentiorem, hinc inde tamen temperatum; in ſe autem eſſe ſalutarem, pium & utilem (o). Hæc omnia aut ſaltem pleraque, ſi excipiantur hiſtorica, apertiſſime docent decreta utriusque laudatæ Synodi, ſicut mox dicemus.

De uſu legitimo imaginum.

§. XIX.

Quantum ad cultum imaginum iterum dogma fidei eſt, eundem oppido quidem non eſſe neceſſarium, ſed utilem & ſalutarem. Utriusque Synodi decreta audiamus. Nicæna ſic habet: *Statuimus cum omni exacta*

Cultus imaginum non eſt abſolute neceſſarius; utilis tamen & ſalutaris.

(k) Utriusque decretum mox afferemus.

(l) Id enim vetuit Synodus Trullana can. 82. uſum vero licitum probat communis Eccleſiæ conſuetudo tam ante, quam poſt Synodum Trullanam.

(m) In ipſa Synodo Nicæna deſuper fuit mota quæſtio, quam dein diſſolvit ex dialogo Joan. Theſſalonicenſis.

(n) De hac mox plura.

(o) Vid. Carolus Witaſſe Tom. 3. de cult. imag. Sect. IV.

Digitized by Google

exacta cura & diligentia, ſimiliter ac ſanctæ crucis & vivificæ figuram, venerandas, & ſanctas imagines palam proponi, quæ coloribus teſſelisve conſtant, aut alia quavis idonea materia in ſanctis DEI eccleſiis, in ſacris vaſis ac veſtibus, nec non parietibus & tabulis, ædibus ac viis: nempe tum Domini, ac DEI ac Salvatoris JEſu Chriſti imagines, tum incontaminatæ Dominæ noſtræ ſanctæ DEI Genitricis, nec non honorabilium Angelorum, ac Sanctorum omnium, ac piorum Virorum (p). Similiter Synodus Tridentina inquit: *Imagines Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in templis præſertim habendas, ac retinendas, eisque debitum cultum impertiendum* (q). Ut tamen omnis evitetur error in hoc cultu, ambæ Synodi ſubjungunt rationem, cur imagines ſint honorandæ: *Quanto enim frequentius per imaginatam expreſſionem videntur, tanto magis, qui illas intuentur, ad prototyporum recordationem & deſiderium excitantur*, ait Synodus Nicæna (r). Et Synodus Trident. ita pergit: *Non quod credatur ineſſe aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ; vel quod ab iis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia ſit in imaginibus figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis ſuis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita ut per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput operimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur: id quod Conciliorum, præſertim ſecundæ Nicænæ Synodi decretis contra imaginum impugnatores eſt ſancitum.*

Cultus eſt multiplex. Quoniam vero cultus eſt multiplex: *abſolutus* & *reſpectivus*, *ſupremus* & *inferior*, *internus* & *externus*, *poſitivus* & *negativus*, ex his decretis facile dignoſcitur, qualis ſacris imaginibus ſit cultus impendendus: ſiquidem cum dicant, hiſce imaginibus *nihil ineſſe divinitatis;* & inſuper quod honor illis impenſus *referatur ad Prototypa*, aperte ſequitur hunc cultum eſſe *reſpectivum*.

Cultus reſpectivus non eſt ejusdem excellentiæ, ac abſolutus prototypi. Sed neque hic cultus *reſpectivus* ejusdem eſt excellentiæ, ac eſt abſolutus *Prototypi*, adeoque non eſt proprie cultûs latriæ; ſed inferioris ordinis, prout optime animadvertit Mabillonius in notis ad Synodum Nicænam ex Guillelmo Eſtio contra pleroſque Scholaſticos (s), & cum illo hodierni Dogmatici, idque validiſſimis argumentis tum ex Synodis & Patribus, tum rationibus Theologicis demonſtrant, & inter alias etiam ponunt ſequentes: partim quod abſonum & abſurdum videatur, ut idem cultus exhibeatur DEO, & illius imagini, Chriſto & illius cruci: partim quod inde ſequeretur, imagini Chriſti poſſe

(p) Act. VII.

(q) Seſſ. 25. in Decreto de Invocat.

(r) Loc. cit.

(s) Præfat. I. in Sæc. quartum N. 19.

Digitized by Google

ſe offerri ſacrificia: partim quod modus loquendi Scholaſticorum & Catholicis periculum erroris, & hæreticis blaſphemiæ occaſionem præbere poſſet (t). Interim cultum mere negativum, utpote qui in eo duntaxat conſiſtit, quod imagines contumeliis non afficiantur, non ſufficere: cum Patres & Synodi decernant imagines eſſe honorandas; poſitivum vero nec ſemper nec ubique eundem fuiſſe, paſſim docent Theologi. Sed hic ipſe cultus reſpectivus in ſano ſenſu eſt intelligendus, non hoc modo, quaſi vero imago ſit ſolummodo *objectum quo*, Prototypon autem *objectum quod;* ſed ita, ut hujus *honoris reſpectivi objectum quod* ſint ſimul imagines & prototypa: ſiquidem ex mente Patrum, Synodorum & Eccleſiæ ipſæ imagines ſunt colendæ: id quod verum non eſſet, ſi cultus iſte relativus non in ipſas imagines tanquam *objectum quod* redundaret. Hæc in gratiam illorum, qui curæ animarum præſunt, dicere, & ex ipſis Synodorum decretis ſtabilire voluimus, quatenus fideles debite circa cultum imaginum inſtruere poſſint, utpote quos non raro in cultu imaginum maxime illarum, quas Thaumaturgas vocare ſolemus, excedere & errare ab experientia ſcimus, neſcio quid divinæ virtutis hujuſcemodi imaginibus ineſſe & ab his profluere exiſtimantes, quidquid beneficiorum vel miraculorum DEUS intuitu devotionis, fiduciæ, fidei & ſpei ex parte fidelium, & patrocinii, ac interceſſionis Sanctorum operari dignatur. Neutiquam hæc ab intrinſeca imaginum virtute profluunt, ſed DEUS ex cauſis ſibi notis ob piam fiduciam fidem & ſpem precantium in his potius, quam aliis imaginibus & locis ſe magis propitium exhibere vult.

Explicatur cultus reſpectivus.

Fideles in cultu imaginum rite ſunt inſtruendi.

§. XX.

Quantum ad picturas & imagines in hac materia non nihil prolixiores erimus, & quædam ex noſtris Adverſariis hic depromemus, quæ, dum adhuc Theologiæ explicandæ operam dedimus, pro noſtro uſu & in gratiam diſcipulorum ſingulari induſtria collegimus. Occaſionem nobis præbuit Epiſtola Pontificia, quam Benedictus XIV. anno 1741. in cauſa Venerabilis Creſcentiæ ad Epiſcopum Auguſtanum dedit, de qua mox plura. Tres præcipue Quæſtiones diſcutiemus: primo, quales imagines pingere liceat? Secundo quomodo & in quibus formis & figuris? Et tertio quid Epiſcopis & Eccleſiarum Præſulibus in hac re ſit faciendum?

Q 2 Quan-

(t) Witaſſe loc. cit. Sect. 6.

Digitized by Google

Pingi poſſunt imagines rerum corporalium etiam ex mente hæreticorum.

De imaginibus rerum incorporalium dubitatur.

Quantum ad primum: Dubium non eſt, quin aliquæ faltem imagines, quales ſunt Chriſti, B. V. & Sanctorum pingi poſſint: id quod nec Hæretici negare audent, dummodo non pingantur in ordine ad cultum eisdem exhibendum; ſed ad alium finem, fortaſſis ad excitandam in nobis memoriam myſteriorum redemptionis, fidelium inſtructionem, homines excitandos ad exemplarium imitationem. Itaque de imaginibus rerum inviſibilium & incorporalium potiſſimum e. g. Dei, Sanctiſſimæ Trinitatis, & Angelorum dubitatur. Ratio dubitandi graviſſima eſt, quod Deus ſit incorporeus, immaterialis, inviſibilis, illimitatus, & eo ipſo circumſcribi, ſculpi, in figuram fundi, tornari, texi, pingive, aut effigiari non ſuſtineat. *Injuria hæc ſumma eſt*, ait Pfaffius (u), *Deum effigiare, repræſentare, ſiſtere in imagine. Injuria eſt Sacroſanctæ Trinitatis perſonas in monſtroſam quandam figuram compingere, vel in plures dividere: cum una earundem eſſentia ſit; vel formam Patri humanam, vel Spiritui S. formam dare volueris, aut elementi, quod eſt ignis.*

Usque ad Sæc. XIII. fuit dubitatum de imaginibus Dei, & Sacroſanctæ Trinitatis pingendis.

Rem prius hiſtorice examinemus. Id præprimis certum eſt ad ſæc. usque 13. & ultra fuiſſe dubitatum, an Deum, & præcipue Sacroſanctam Trinitatem, vel etiam Perſonas ſingillatim pingere liceat. Id non licere quamplurimi Patres & Scriptores tam ante quam poſt Synodum Nicænam II. docuere. Et quidem ante Hæreſin Iconoclaſtarum Tertull. in Apolog. Clemens Alexand. l. 6. Strom. Origenes lib. 8. contra Celſum, Minutius Felix in Octav. Lactantius lib. 2. inſtit. cap. 2. id diſerte aſſerunt. Quo tempore hæreſis Iconoclaſtarum invaluit, idem aſſeruit Joan. Damaſc. dicens: *Quis eſt, qui inviſibilis, & incorporei incircumſcriptique ac figura vacantis Dei ſimulachrum effingere queat? unde extremæ dementiæ ac impietatis fuerit Deum figurare.* Et alibi (x): *in errore quidem verſaremur, ſi vel inviſibilis Dei conficeremus imaginem; quoniam id, quod corporeum non eſt, nec viſibile, nec circumſcriptum, nec figuratum, pingi omnino non poteſt.* Item Gregorius II. in epiſt. ad Leonem Iſaurum, quæ præfixa eſt Actis Concilii Nicæni II. ita ſcribit: *Cur Patrem Domini noſtri JEſu Chriſti non oculis ſubjicimus, ac pingimus? quoniam quis ſit, non novimus, Deique natura ſpectanda proponi non poteſt, ac pingi.* Ipſa Synodus Nicæna de imaginibus SS. Trinitatis altum ſiluit: quia, ut ait Mabillonius (y), *eas necdum admittebat ætas illa.* Poſt Synodum Nicænam, cui, ſicut notum eſt, multum contradixere Patres

(u) Diſſert. de eo, quod licitum eſt circa picturam imaginum SS. Trinit.

(x) Lib. 4. de fid. Orthod. Cap. 16. & Orat. 2. de imag. Cap. 5.

(y) Præfat. 1. in Sæc. IV. §. 3. N. 19.

Patres Francofurtenſes, ita ſcribit Carolus M.: *Si DEUS incorporeus eſt, neceſſe eſt, ut corporaliter pingi non poſſit. Igitur inviſibilis eſt, & incorporeus prorſus corporalibus materiis pingi non poteſt* (z). Præterea quamplurima alia teſtimonia ad ſæc. usque 13. Durandi (a), Abulenſis (b), Henrici Gandavenſis (c), Alenſis, Bonaventuræ: In lucem prodeat S. Thomas Aquinas ita ſcribens: *Deo, cum ſit incorporeus, nulla imago corporalis poteſt poni, quia ut Damaſcenus dicit, inſipientiæ ſummæ eſt, & impietatis figurare, quod eſt Divinum* (d). Accedat Joan. XXII., qui teſte Aventino (e) *illos, qui in finibus Bohemiæ atque Auſtriæ ſupremam illam Majeſtatem Senis, Adoleſcentis, & Columbæ imagine pingebant, læſæ Majeſtatis accerſivit, Antropomorphitas renuntiavit, quosdam ad ignem condemnavit.* Omitto alios plures Doctores & Theologos Catholicos, præcipue autem Proteſtanticos, Reformatos ad unum ferme omnes; item Remonſtrantes, quos allegat Pfaffius (f). Demum Eccleſia Græca in hodiernam usque diem nullas Dei & Trinitatis imagines admittit (g).

Ex omni jure licet pingere imagines Dei & SS. Trinitatis.

Quidquid de his ſit, tenenda eſt doctrina Eccleſiæ Catholicæ tradentis licitum eſſe imagines Dei & Sanctiſſimæ Trinitatis pingere: cum id nullo jure naturali, divino aut humano eſſe prohibitum legatur. Non jure naturali: eatenus enim id foret prohibitum, quatenus repugnat, ut ſubſtantia immaterialis, ſpiritualis, immenſa per ſubſtantiam corporalem, materialem, finitam effingatur. Verum nemo usque *Naturali.* nunc ſomniavit, quod Deum prout eſt in ſe effingere, veramque illius imaginem; ſed potius ſub figuris, ſub quibus in Scripturis apparuiſſe legitur, exhibere velit. Non jure divino: quia de ea in Teſtamento *Divino.* novo non conſtat; lex autem illa vetus fuit mere cæremonialis ac proinde per Evangelii promulgationem abrogata. Nunquid Deus ipſe ſub formis ſenſibilibus apparere dignatus eſt? ſic Adamo apparuit tanquam homo deambulans in Paradiſo ad auram poſt meridiem (h): Jacob vidit Deum innixum ſcalæ (i) Filius Dei luctabatur in forma Viri cum Jacobo (k). Moyſes vidit poſteriora Dei (l). Iſaias (m) & Micheas (n) vi-

Q 3

(z) Lib. 2. contra Synod. Nicæn. cap. 16.
(a) Lib. 3. ſent. diſt. 9. q. 2. (b) In Deut. q. 5.
(c) Quodlib. 10. cap. 6. (d) 3. part. q. 25. art. 3. ad 1.
(e) Annal. Boic. cap. 15. n. 17. (f) Cit. Differt. pag. 7.
(g) Idem pag. 8. (h) Geneſ. 3. (i) Geneſ. 28.
(k) Geneſ. 32. (l) Exod. 33. (m) Iſaiæ 6.

(n) vidit Dominum ſedentem in ſolio. Daniel deſcribit Deum tanquam venerabilem ſenem (o). Apud Matthæum Spiritus S. ſub Columbæ ſpecie in Chriſtum deſcendit (p). Et in die Pentecoſtes in ſpecie ignitarum linguarum apparuit (q). Nonne ipſæ ſanctiores literæ Deum in humana forma effigiant, ipſique tribuunt faciem, oculos, aures, nares, os, cervicem, brachia, manus, dextram, digitum, cor, viſcera, ſinum, pedes, affectus & actiones humanas? in ſpecie loquelam, inceſſum, ſenſus omnes, thronum, in quo ſedeat; ſcabellum, cui pedes innitantur; habitaculum, & quæ ejusmodi ſunt? quæ omnia in Scripturis ſacris expreſſa leguntur. Jam ſi in his formis ipſe ſe repræſentavit Deus, quid impediat, quo minus & ita pingi, & effigiari poſſit? itane ergo haud liceat hiſtorias ſacras pingere, & repræſentare penicillo perſonas ea figura, quam ſacras literas tradere videas? quis carpit figuras æri inciſas Bibliis etiam Lutheranis adjectas, id phantaſiæ repræſentantes, quod ſcriptum eſt? Non jure poſitivo humano: quia licet antiquior Eccleſia hujusmodi imagines ignoraverit, aut quodammodo abhorruerit, Eccleſiæ tamen junioris uſus eas introduxit, & Synodus Tridentina approbavit.

Poſitivo humano.

Imagines SS. Trinitatis non ſunt multiplicandæ, & caute pingendæ.

Quantum ad ſecundum, optime monet Bellarminus, ſacras imagines SS. Trinitatis non eſſe multiplicandas; nec tolerandum, quod Pictores audeant ex proprio capite confingere hujusmodi imagines: ut, quando pingunt unum hominem cum tribus faciebus; vel unum hominem cum duobus capitibus, & in medio eorum Columbam: iſta enim quædam eſſe monſtra, & magis ſua deformitate offendere, quam ſua ſimilitudine juvare videntur (r). Contra hunc abuſum conqueſti ſunt pridem Doctores & Scriptores celeberrimi, S. Antoninus dicens: *Reprehenſibiles etiam ſunt, cum pingunt ea, quæ ſunt contra fidem, cum faciunt Trinitatis imaginem unam perſonam cum tribus capitibus, quod monſtrum eſt in rerum natura* (s). Et Joannes Gerſon in ſerm. de Nativ. Domini plures hujusmodi imagines ſuo tempore pictas rejicit (t). Ut nihil dicamus de aliis Scriptoribus etiam Catholicis, qui omnes imagines SS. Trinitatis rejeciſſe videntur (u). Quapropter cum imagines SS. Trinitatis non ad naturam Dei, ſed ad repræſentandas apparitiones

(n) 1. Reg. 22. (o) Dan. cap. 7. (p) Matth. 3.
(q) Act. 2. (r) Tom. II. Controv. l. 2. cap. 8.
(s) In Summa Theol. part. 3. Tit. 8. cap. 4. (t) Tom. 3. fol. 947.
(u) Jac. le Fevre Theolog. Sorbonicus, Natal. Alex. Hiſt. Eccleſ. Sæc. VIII. Diſſert. 6.

Digitized by Google

Sanctiſſimam Trinitatem & perſonas ſingillatim aliter pingere non licet, quam in figuris, ſub quibus in Scripturis apparuerunt.

ritiones & formas, ſub quibus tres perſonæ apparuerunt, effingantur, in id plerique Theologi ſæculis poſterioribus convenere, quidquid pauciores contradicant (x), Sanctiſſimam Trinitatem & Perſonas ſingillatim non aliter licere pingere, quam in figuris, ſub quibus in Scripturis apparuiſſe leguntur. Hujus doctrinæ eſt etiam Benedictus XIV. in ſua epiſtola, quam ſcripſit ad Sereniſſimum Epiſcopum Auguſtanum, & nos ſupra citavimus, ubi præcipit, ut imagines, in quibus Spiritus S. ſub forma ſpecioſi Juvenis depingitur, e medio tollantur: eo quod in ſacris Scripturis nullibi ita apparuiſſe legatur.

Referuntur imagines, ſub quibus Trinitas efformari ſolet.

Imagines autem, ſub quibus SS. Trinitas efformari ſolet, potiſſimum ſequentes circumferuntur: primo Pater in forma venerabilis Senis, in ſinu illius Filius unigenitus, ſive qua homo vivens, ſive qua mortuus & crucifixus, & inter utrumque Spiritus S. in forma Columbæ. Secundo duæ Perſonæ, Pater in forma Senis, & Filius quodam intervallo ſejunctus, & inter utrumque Spiritus S. in forma Columbæ. Tertio depingitur SS. Trinitas in imagine exhibente tres Perſonas ſtatura, ætate, omnibusque aliis lineamentis æquales. Quarto in figura tribus capitibus inſtructa. Quinto viſa eſt etiam imago B. Virginis totam Sanctiſſimam Trinitatem in utero gerentis. De his quæritur, quænam ſit admittenda, vel reprobanda? Prima & ſecunda communiter a Theologis admittitur: tertia a quibusdam, nominatim a Thoma Waldenſi, & Molano admittitur; ab aliis vero rejicitur: quartam defendit Valentia; ſed ab aliis communiter reprobatur: quinta omnino videtur reprobanda.

Quænam ex his admittenda?

Quoad Perſonas ſingillatim ſpectatas dubitatur, an Pater in forma Venerabilis Senis; Filius in forma hominis, vel etiam agni; Spiritus S. in forma columbæ, vel etiam ignitarum linguarum, ſub qua in die Pentecoſtes apparuit, vel etiam ſpecioſi Juvenis, ſub qua Venerabili Creſcentiæ in dies magis magisque inclareſcenti apparuiſſe dicitur, pingi poſſint?

Exponitur communior Theologorum doctrina.

Jam quæ ſit doctrina communior Theologorum in hac materia diſpiciamus: In eo ferme omnes conveniunt, quod non liceat pingere SS. Trinitatem quaſi ſub utero B. Virginis; nec ſub figura tribus capitibus inſtructa: quia ſub his formis nullibi apparuiſſe legitur. Et quidem contra primam formam ſpecialis ratio militat: quod hæc imago poſſet dare occaſionem graviſſimo errori: cum videatur indigitare, quaſi vero tota SS. Trinitas carnem humanam ex Virgine aſſumpſerit. Contra

(x) Vid. Pfaffius loc. cit. pag. 16. & ſeq.

Digitized by Google

Contra ſecundam facit, quod inprimis, ſicuti teſtantur graviſſimi Authores, Urbanus VIII. anno 1628. 11. Auguſti ſimiles imagines comburi juſſerit. Accedit, quod S. Antoninus ſupra citatus eas reprobaverit tanquam monſtroſas: cum pingant ea, quæ ſunt contra fidem. Et ſane hujusmodi imago eſt ineptiſſima ad repræſentandam SS. Trinitatem: ſiquidem Myſterium Trinitatis importat tres perſonas, & unam naturam. Talis imago autem repræſentat quidem unam naturam; ſed non tres perſonas: quia utique non ſolum caput efficit perſonam.

Quænam imagines ſint dubiæ, utrum pingi valeant?

Ulterius incertum eſt, an pingere liceat SS. Trinitatem ſub forma trium Perſonarum ſtatura, ætate, omnibusque lineamentis omnino æqualium: tum quod graviſſimi Authores eam reprobent: tum quod incertum prorſus ſit, an ſub tali forma apparuerit. Nam ſi ita apparuiſſet, tunc in valle Mambre, ubi Abrahamo apparuiſſe legitur (y): qui cum *elevaſſet oculos, apparuerunt ei tres Viri ſtantes prope eum, quos cum vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adoravit in terram, & dixit: Domine ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum*, & unus duntaxat Abrahamo reſpondit: *dixit autem Dominus ad Abraham* &c. Super quibus ipſa canit Eccleſia: *tres vidit, & unum adoravit*, qua in viſione S. Auguſtinus (z) Rupertus (a) Suarez (b). Cornelius a Lapide, Du Hamel (c), aliique putant, repræſentatam fuiſſe SS. Trinitatem in tribus Perſonis, & una ſubſtantia. Aſt contradicunt Auguſtino multi Patres, exiſtimantes, quod duo ex tribus, qui Abrahamo apparuerunt, fuerint Angeli; tertius autem Filius Dei: quæ doctrina teſte Calmet frequentiori Expoſitorum calculo fuit approbata: Contradicunt Hebræi, putantes, tres illos fuiſſe tres Angelos, Michaelem, Gabrielem & Raphaelem: Contradicunt plures Scripturæ Interpretes, in ſpecie Toſtatus & Tyrinus (d), & hoc ipſo ſat tuto hæc imago tolerari non poteſt. Addere liceat alia argumenta Theologica, inter quæ illud fortiſſimum, quod, ut rite & debite exprimatur SS. Trinitas, non natura & perſonæ quomodocunque; ſed unacum ſuis notis ac characteribus, quibus poſſunt ab invicem diſcerni, exprimendæ ſint: at vero hæc imago non exprimit tres notas & characteres Patris, Filii, & Spiritus S. Accedit demum, quod omnis novitas ſit fugienda, ea præcipue, quæ poſſet inducere in errores & periculoſas ſuſpiciones: hæc autem figura certe eſt nova, & quam facillime

(y) Geneſ. 18. (z) Lib. 2. de Trinit. cap. 20.

(a) Lib. 5. Comment. in Geneſ. cap. 38. (b) Lib. 6. de Angel. cap. 20.

(c) Vid. Bened. XIV. in cit. Epiſt. (d) Idem Pontifex loc. cit.

Digitized by Google

lime ingerere poteſt varios errores, circa Myſterium SS. Trinitatis, unitatem naturæ & Trinitatem Perſonarum, generationem Filii, & Proceſſionem Spiritus S.; & eo ipſo proſcribenda, prohibenda, & eliminanda.

Econtra approbata & tuto permittenda eſt imago SS. Trinitatis repræſentans Patrem in forma Venerabilis Senis; Filium in forma Viri Grandævi aut modico intervallo a Patre ſejunctum, vel in ſinu Patris ſive vivum ſive mortuum & crucifixum; Spiritum S. vero tanquam medium in forma Columbæ: quia hæc imago habet fundamentum graviſſimum in Scripturis ſacris, & tres Perſonas repræſentat ſub iis figuris, in quibus apparuiſſe leguntur: Pater enim in forma Venerabilis Senis apparuit apud Danielem (e). *Antiquus dierum ſedit:* Filius in forma humana non modo apparuit, verum etiam illam per unionem hypoſtaticam aſſumpſit, & in eadem ſeſe ſpectabilem qua vivum & qua mortuum manifeſtavit: Spiritus S. vero in Columbæ ſpecie apparuiſſe expreſſe legitur (f). Nec obeſt, quod hæc imago ſolummodo tres Perſonas; non vero unicam repræſentet naturam: Nam in contrarium pugnat: tum quod imagines Dei non fiant ad repræſentandam naturam Dei; ſed ad repræſentandas apparitiones: tum quod hic agamus de pingenda SS. Trinitate, adeoque, eſto debeat haberi ratio, ut tres perſonæ cum ſuis notionibus depingantur, non tamen tanta habenda eſt ratio ipſius naturæ, quæ involvitur quidem in Myſterio Trinitatis, non tamen exprimitur: ſicut quando depingitur homo, non opus eſt, ut ipſa natura exprimatur. Atque hæc ipſa eſt ratio, quod licet tres Perſonæ ſimul & ſemel in his figuris non apparuerint, nihilominus tamen hac ratione depingi poſſint: quia hæc imago principaliter debet repræſentare Trinitatem. Sed nec ulterius obſtat, quod Filius nunquam apparuerit, tanquam mortuus & crucifixus: cum enim in conſpectu innumerabilis populi expiraverit, & a tot hominum millibus veluti mortuus Jeroſolymis viſus fuerit, eccur non ſub hac forma illum depingere liceat?

Quænam imago approbata?

Hactenus de pingenda imagine SS. Trinitatis. Jam de Perſonis ſeorſim ſpectatis. Et quidem quoad Patrem communis doctrina uſu communi Eccleſiæ approbata eſt, quod Pater in forma Venerabilis Senis depingi

Quomodo tres perſonæ ſeorſim ſpectatæ pingi poſſint?

(e) Cap. 6. v. 9.

(f) Id teſtantur omnes quatuor Evangeliſtæ vid. Matth. 3. v. 16. Marc. 1. v. 10. Luc. 3. v. 22. Joan. 1. v. 32.

An Pater in forma Venerabilis Senis? pingi poteſt: quia non raro ſeorſim a cæteris Perſonis apparuiſſe in Scriptura legitur. Sic Geneſis 3. Adam audivit vocem Domini in paradiſo deambulantis: Geneſ. 28. innixus ſcalæ viſus eſt Jacob, Exod. 33. v. 23. Moyſi ſe mirum in modum videndum præbuit. Iſaiæ 6. v. 1. tanquam Rex in ſolio ſedens apparuit Prophetæ: & Danieli 6. v. 7. velut Senex albo veſtimento veſtitus ſe videndum præbuit.

An Filius in forma hominis & agni? Quoad Filium, hic recte pingitur tam in forma hominis, quam in figura Agni. Ratio primi eſt, quod Chriſtus formam hominis aſſumpſerit, in ea cum hominibus vixerit, converſatus, & mortuus fuerit. Ratio ſecundi eſt, quod Chriſtum veluti *Agnum* exhibeat Prophetia Iſaiæ: *Tanquam agnus, qui ducitur ad victimam* (g); Illum tanquam *agnum* demonſtret Joan. Bap. (h). *Ecce! Agnus Dei;* Joan. Evang. in ſua Apocalypſi (i); & B. Petrus in ſua Epiſtola prima (k). Jam in primitiva Eccleſia Chriſtum veluti *Agnum* fuiſſe depictum demonſtrant vetuſtiſſima hujusmodi picturarum exemplaria, quæ reperiuntur in cryptis, cœmeteriis, & Baſilicis Romæ erectis. Eandem imaginem approbavit Hadrianus Papa in epiſt. ad Tarraſium ſcripta, quæ in Synodo ſeptima fuit lecta (l).

An Spiritus S. in forma columbæ & ignitarum linguarum? Quoad Spiritum S. pariter doctrina communis eſt, quod pingi poſſit tam in forma Columbæ; quam in forma ignitarum linguarum cum aliqua tamen reſtrictione, nempe ſi Myſterium Miſſionis ſuper Diſcipulos in die Pentecoſtes factum repræſentari contigerit. Ita cit. Pontifex in ſua Epiſt. ad Epiſcopum Auguſtanum data. Rationes pro forma columbæ Pontifex affert ſequentes: Primo, quia Spiritus S. in forma columbæ apparuit, ſicut teſtantur omnes Evangeliſtæ. Secundo adſtipulatur vetus Eccleſiæ diſciplina, de qua teſtatur S. Paulinus Epiſcopus Nolanus, qui ſæculo quinto ineunte in epiſt. ad Severum deſcribens picturas in Baſilica S. Petri jam tum exiſtentes ita cecinit:

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno, Vox Patris cælo tonat,
Et per columbam Spiritus S. fluit,
Crucem corona lucido cingit globo.

Tertio hujusmodi imagines paſſim occurrunt in antiquis monumentis: conſtat enim, Spiritum S. olim in imagine columbæ repræſentatum fuiſſe ſuper altaria, Baptiſteria, ambones ſacros, crucem, tumulosque Marty-

(g) Cap. 53. (h) Joan. 1. v. 29. (i) Apocal. cap. 5.
(k) 1. Pet. 1. v. 19. (l) Synod. Nicæna II.

Martyrum, thecaſque in forma columbæ factas (m). Quarto Xenaias Catechumenus in Synodo ſeptima damnatus eſt, cum auſus eſſet dicere, non licere Spiritum S. ſub columbæ ſpecie repræſentare. Verba Concilii hæc ſunt: *Inter cætera autem dicebat, & hoc eſſe puerilis animi fingere in columbæ idolo ter adorabilem Spiritum ſanctum &c.* Plura videantur paſſim apud Scriptores ſacros (n). Et licet Pfaffius non ſine gravi ratione afferat, dubitari poſſe, num ex Evangeliſtis pateat, Spiritum S. corpus vel formam columbæ aſſumpſiſſe, quia verba Scripturæ non neceſſario de *forma columbæ* intelligi debent, ſed potius *de modo deſcendendi ad inſtar columbæ* intelligi poſſunt (o), attamen prævalere debet authoritas, praxis & conſuetudo Eccleſiæ antiquioris & novioris, prout ille ipſe author fatetur dicens: *Licueritne hic contra torrentem & veterum & recentiorum cum paucis ex his navigare?*

Dubitatur an Spiritus S. formam columbæ aſſumpſerit.

Ratio autem ſecundi eſt, quod Spiritus S. in forma ignitarum linguarum apparuerit in die Pentecoſtes ſuper diſcipulos, ſicuti legitur in actibus Apoſtolorum & ſacris Evangeliis. Dictum fuit notanter *cum aliqua reſtrictione:* quia extra occaſionem pingendi myſterium Miſſionis ſub tali forma pingere Spiritum S. non licet: eo quod, ſicuti dicit laudatiſſimus Pontifex, ex uſu & conſuetudine Eccleſiæ, dum Spiritus S. in forma ignitarum linguarum depingitur, non tam ipſe Spiritus, quam myſterium peractum nobis repræſentatur.

Non licet indiſtinctim Spiritum S. pingere in forma ignitarum linguarum.

Poſt hæc Pontifex multis inquirit, utrum liceat pingere Spiritum S. in forma ſpecioſi Juvenis, in qua Venerabili Creſcentiæ appparuiſſe dicitur: & demum reſolvit id non licere. Rationes illius ſunt ſequentes. Primo hæc imago non habet fundamentum in Scriptura, eſt inſolita, & intuentibus falſi dogmatis imagines, aut rudibus periculoſi erroris occaſionem præbere poteſt, & hoc ipſo reprobanda. Inprimis nullibi Spiritus S. ſub forma ſpecioſi Juvenis ſe videndum exhibuiſſe in tota Scriptura legitur: Vel ſi hæc imago quod habet fundamentum, tunc vel Geneſ. 18. ubi Abrahamo tres Viri apparuiſſe leguntur; vel in eo, quod imago SS. Trinitatis poſſit pingi ſub forma trium Virorum ſibi invicem ſtatura, ætate & quoad cætera æqualium. Verum enim vero cum illa doctrina exponens locum Scripturæ de apparitione trium Perſonarum divinarum ſit valde incerta, non ſatis tuta, non ſufficientibus funda-

An liceat Spiritum S. pingere in forma ſpecioſi Juvenis?

Reprobat has imagines Benedictus XIV. ſummus Pontifex.

(m) Vid. Pfaffius in cit. Diſſert.

(n) Vid. Lupus in Diſſert. de Synodo generali VII. Mabillonius de liturg. Gallic. lib. 1. cap. 8. Binghamius in Orig. Eccleſ. Vol. III. pag. 235. Vol. IV. pag. 410.

(o) Diſſert. de imag. SS. Trinit. pag. 24.

fundamentis innixa; ille uſus vero pingendi SS. Trinitatem ſub forma trium Virorum ſibi invicem penitus æqualium non ſit canonicus, non pacifice in Eccleſia receptus, non ab Eccleſia rite approbatus, non erit ſufficiens ad hoc, ut liceat talem imaginem pingere. Secundo demus illam doctrinam eſſe legitimam, illum uſum eſſe legitimum, quid ſequitur? Hoc nempe, quod liceat pingere tres Viros ſtatura, ætate & quoad cætera ſibi æquales; neutiquam vero, quod Spiritum S. ſeorſim a duabus reliquis perſonis in humana ſpecie, & quidem ſub forma ſpecioſi Juvenis pingere ſit licitum: quia apparitio facta Abraham non fuit unius Viri; neque Spiritus S. unquam ſub forma ſpecioſi Juvenis apparuiſſe legitur. Eſſe vero hanc imaginem novam & inſolitam aliunde clarum eſt. Quis enim unquam aut legit, aut audivit, quod Spiritus S. ſub tali forma effigiatus fuerit? Tertio hæc imago occaſionem periculoſi erroris præbere poteſt: quia in animos intuentium revocare poteſt errorem illorum, qui aſſeruerunt, quod Spiritus S. humanæ conditionis naturam aſſumpſerit, de quibus loquitur S. Cyrillus Hieroſolymitanus (p). Atque hæc ſunt præcipua argumenta, quibus Pontifex uſum harum imaginum rejicit, & reprobat, ubi duo potiſſimum eſſe inquirenda pronuntiat: Primo, an Soror Creſcentia iſtas imagines invenerit, vulgaverit, & approbaverit? Secundo, an earum uſus, expreſſio & cultus ſive intra ſive extra Eccleſias admitti poſſit? Primam quæſtionem examinandam relinquit iis, quibus cum tempore in virtutes Creſcentiæ inquirere contigerit. Alteram ipſe fuſe pertractat, & inprimis zelum Apoſtolicum Epiſcopi Auguſtani, quo hujusmodi imagines huc illucque ſparſas, & per cœnaculum, per Eccleſiam, per chorum expoſitas auferri & removeri juſſit, laudat & approbat; ac dein, ut ſuo propoſito conſtanter adhæreat, hortatur, monetque, imo mandat. Verba ſunt ſequentia: *Te hortantes, imo etiam authoritate, qua fungimur, mandantes, ut in ſuſcepto propoſito firmiter conſtanterque perſeverans nullo modo permittas hujusmodi icones ulterius multiplicari: quaſcunque vero ullibi exiſtere compereris, eas omnes & ſingulas de medio tollas adhibitis iis authoritatis ſimul prudentiæque tuæ remediis, quibus optatum finem ſine turba ac tumultu conſequi poſſe judicaveris.* Nobis nec vacat nec licet ſapientiſſimi hujus Pontificis doctrinam diſcutere, & ab ulteriori diſcuſſione eo libentius abſtinemus, quo magis Venerabilis hæc Soror fama ſanctitatis apud populum chriſtianum inclareſcere incipit. Hæc de figuris, formis & imaginibus.

Duo ſalubria monita laudatiſſimi Pontificis.

Quan-

(p) Catecheſ. XVI.

Quantum ad tertium, quid nempe Epiſcopis & Eccleſiæ Præſulibus hac in re diſciplinari ſit agendum: tria potiſſimum ad officium paſtorale tam Epiſcoporum quam Parochorum pertinere videntur, quorum primum eſt, ut populum & plebem ſanam de imaginibus, earumque uſu & cultu doctrinam doceant; alterum, ut ipſarum imaginum curam habeant; tertium, ut immodicum imaginum cultum juxta regulas Eccleſiæ, prudentiæ, & diſcretionis Chriſtianæ reſtringant.

Quænam ad officium Præſulum Eccleſiæ pertineant in hac materia de uſu & cultu imaginum?

Ordiamur a primo, id eſt a doctrina, quam de imaginibus, earumque legitimo uſu & cultu tradere debent Epiſcopi. Si conſulamus Synodos tam generales, quam particulares, præcipue Synodum Tridentinam, iterum ad tria potiſſimum in doctrina Chriſtiana reflectendum eſt Epiſcopis; nempe ad ipſas imagines; ad ſcopum & finem illarum exponendum; & ad cultum rite explicandum. Quoad imagines, illas præcipue, quæ nobis DEUM, Trinitatem, vel Perſonas ſingillatim repræſentant, id præcipue cavendum, ne populus rudis falſam de imaginibus ideam ſibi faciat, ſicque in turpiſſimos labatur errores: id quod duplici modo contingere poteſt: Primo, quando populus rudis falſo errore ſibi perſuaſum habet, quod DEUS prout eſt in ſe depingatur: & hoc modo in errorem Antropomorphitarum, vel alium æque gravem aut graviorem incidit. Secundo, dum imaginibus neſcio quid divinitatis aut certe intrinſecam quamdam virtutem patrandi miracula aut effundendi beneficia ineſſe exiſtimat. Utrumque errorem præcavit Synodus Tridentina; primum quidem per verba: *Non propterea divinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit* (q): Alterum in verbis: *Non quod credatur ineſſe aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quod ab iis ſit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat in gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant, ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita ut per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur.* In eo ergo conſiſtit vera doctrina Catholica, quod in his imaginibus non DEUS ipſe prout eſt in ſe, ſed prout apparuit, ſe ſe videndum præbuit, ac phantaſiæ Prophetarum in viſione, ecſtaſi & ſomno obtulit, depingatur; hæque imagines non ſint formæ phyſicæ divinitatis, vel Trinitatis, vel Perſonarum divinarum; ſed morales formarum externarum, in quibus DEUS apparuit, harumque adumbrationes morales & metaphoricæ,

Debent docere populum Chriſtianum quid ſit imago, quis finis & ſcopus imaginum, & quis cultus impendendus?

Quæ ſit doctrina quoad ipſas imagines?

Quæ ſit doctrina Eccleſiæ quoad ipſas imagines?

(q) Seſſ. 25. in Decreto de Invocat.

phoricæ, præſentiæque ipſarum externa ſigna ad prototypum repræſentationis ſacræ efficta. Et quis ſimiles formas pingi poſſe negaverit? utique hoc modo in ſacris literis nobis repræſentantur. Literam impune imitatur penicillus. Illa autem beneficia, quæ ex cultu imaginum, illarum præcipue, quas *Thaumaturgas* appellamus, a DEO recipimus, intuitu devotionis, fiduciæ, fidei & ſpei noſtræ a DEO in cultu reſpectivo hujus vel illius imaginis ex cauſis ſibi ſoli notis ſingulariter complacente obtinemus. Quapropter Synodus Moguntina anno 1549. Can. 42. pravæ ſuperſtitioni viam præcludere volens omnibus locorum Ordinariis ſapientiſſime injunxit, *ut ſi forte in territoriis ſuis ad imaginem aliquam concurſus fieri, & homines ad ipſius imaginis figuram reſpectum habere, & quaſi quamdam divinitatis opinionem illi attribuere animadverterint, ipſam imaginem pro cauſæ qualitate aut tollant, aut mutent, & aliam a prima notabiliter differentem reponant, ne rudis populus in ſuo intellectu depreſſus, & ideo per media corporalia ad divina erigendus, ſpem ſuam contra Eccleſiæ intentionem, in corporali, & quidem certa imagine, privata phantaſia atque inhæſione collocet, quaſi in illa ſit quædam neceſſitas, ut per eam, & non aliter, inducatur DEUS & Sancti id facere, quod petitur.*

Maxime Thaumaturgas.

Quis ſcopus & finis imaginum?

Scopum vero & finem imaginum jam pridem brevi verborum compendio expreſſit S. Gregorius lib. 7. epiſt. 110. Sereno Epiſcopo Maſſilienſi inſcripta, in qua ſic legitur: *Idcirco enim pictura in eccleſiis adhibetur, ut hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Tua ergo fraternitas, & illas ſervare, & ab earum adoratu populum prohibere debuit, quatenus & literarum neſcii haberent, unde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus in picturæ adoratione minime peccaret* (r). Idcirco uſum imaginum ſupra uſum librorum extollere videtur Synodus ſeptima Act. 6. dicens: *Lectio enim minus non nunquam recitatur in venerabilibus templis; imaginalis vero formatio veſpere, mane, & meridie tanquam in eis ſtabilita narrat nobis & annuntiat veritatem geſtorum.* Hæc fuſius & clarius nobis exponit Synodus Trident. dum dicit: *Illud diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis picturis, vel aliis ſimilitudinibus expreſſas erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſidue recolendis: tum vero ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolum quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Chriſto ſibi collata ſunt, ſed etiam, quia DEI per Sanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium*

(r) Idem latius exponit lib. 9. epiſt. 9.

delium ſubjiciuntur, ut pro iis DEO gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque ſuos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum DEUM, & ad pietatem colendam. En! ſcopum & finem, in quem Eccleſia dirigit uſum & cultum imaginum, nempe ut per eas, earumque repræſentationes, maxime ſi de rudiori plebe loquamur, veluti erudiamur & confirmemur in fide, beneficiorum DEI in nos copioſiſſime effuſorum admoneamur, ad pietatem accendamur, ad imitationem incitemur, ac demum myſteriorum religionis memoriam perpetuam in nobis conſervemus. Pulcherrime hæc exprimit Synodus Cameracenſis (s) dicens: *Præterea admoneatur populus, imperitæ plebis cauſa maxime poſitas eſſe imagines, ut illarum aſpectu docti & moniti patrocinium Divorum & pietatem in Chriſto conſervemus, & eorum vitam imitemur.*

De cultu imaginum, & doctrina, quam deſuper tenet ſancta Mater Eccleſia, ſupra actum fuit. Ad id præcipue attendant Paſtores animarum, ut rudi plebi exponant, quid in imaginibus colendum, videlicet imago cum reſpectu ad Prototypon; & quare ſint colendæ, nempe *non quod ipſis aliqua ineſſe credatur divinitas*, prout loquitur Synodus Trident. in textu mox ante citato; ſed quia honos refertur ad prototypum; non propter materiam aut elegantiam, aut propter pretium; ſed propter rem ſignificatam, uti ait Synodus Cameracenſis I. (t), cujus integrum textum apponere juvat: *Doceatur præterea populus imagini cultum nullum deberi aut propter materiam, aut propter elegantiam, aut propter pretium operis, aut propter quidvis aliud, quod ſit in artificio, aut imaginis ſubſtantia; ſed propter rem ſignificatam, ad quam hic cultus & honos præcipue refertur. Et ſic admonendus eſt, animum orantis aut venerantis in rem ſignificatam referri, & non in ſignum, quod nec audit, nec videt, nec ſentit.* *Quoad cultum imaginum docendus eſt populus, ut ſciat, quid in imagine colatur.*

Alterum, quod ad curam Epiſcopalem & paſtoralem pertinere diximus, eſt ipſa cura imaginum, de qua ſupra egimus, ubi ex Bellarmino monuimus, coërcendam eſſe licentiam pictorum, ne in ſua arte excedant, & falſas erroneasque imagines oculis noſtris obtrudant, & rudem plebem in neſcio quos errores inducant. Quemadmodum ergo Eccleſia ſemper ſolicita fuit, ne quid falſi in divino officio aut publice in eccleſiis prælegeretur, ne ipſa lectio populo erroris occaſionem præberet, ita quoque cavendum eſt, ne in ipſis picturis & imaginibus quidquam falſi exprimatur, ne alias ex ipſis imaginibus in errorem & falſitatem *Altera cura Epiſcoporum eſſe debet ipſarum imaginum, ne quid falſi aut periculoſi pingatur.*

(s) Tit. de imag. cap. 4. (t) Titul. de imagin. cap. 3.

Digitized by Google

tem populus incidat: quemadmodum monet Synodus Tridentina, vehementer exoptans, *ut nullæ falſi dogmatis imagines, & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur.* Et S. Carolus in Synodo Mediolanenſi (u) ait: *Illud inprimis caveant Epiſcopi, ne quid pingatur, aut ſculpatur, quod veritati Scripturarum, traditionum, aut eccleſiaſticarum hiſtoriarum adverſetur, ne cujus lectio prohibetur, ejus imago populo proponatur.* Hac de re plura ſupra diximus, ubi de pingendis imaginibus SS. Trinitatis egimus, utpote quas antiquior ætas teſte Mabillonio non admiſit, & Romana Eccleſia ad tempora usque Nicolai I. teſte Chriſtiano Lupo (x) ignoravit. Ex hac ipſa cauſa puerperium B. Virginis decumbentis & ægrotantis non eſſe pingendum oſtendit celeberrimus Molanus in hiſtoria SS. imaginum (y): eo quod ex hujusmodi imagine rudiores facile in eum perniciosum errorem induci poſſunt, quod B. Virgo ad inſtar aliarum mulierum dolores partus fuerit experta, & puerperium ſubierit.

Superſtitio vel maxime in uſu imaginum præcavenda.

Ulterius cavendum ex mente Synodi Tridentinæ, *ut omnis ſuperſtitio in imaginum uſu tollatur* (z). De hoc abuſu tollendo ſcribit citatus Molanus (a), quod ſicut Synodus Cameracenſis ſub Maximiliano Archiepiſcopo celebrata abominandam dicit eſſe vanitatem & ſuperſtitionem eorum, qui certo pollicerentur, non ex hac vita migraturos ſine pœnitentia & ſacramentis, qui hunc illumve ex Divis coluerint: ſic etiam vaniſſimæ ſuperſtitionis arguendum eſt, ſi quid tale alicubi imaginibus ſubſcriptum habeatur, vel ſi hiſtoriæ & miracula ita repræſentantur, ut ex ea repræſentatione populus in hanc abominandam vanitatem & ſuperſtitionem haud difficulter induci poſſet.

Item laſcivia, levitas, & procax venuſtas.

Præterea jubet demum Synodus Tridentina, *ut omnis laſcivia vitetur, ita ut procaci venuſtate imagines non pingantur, nec ornentur.* Poſtremo: *tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum aut præpoſtere & tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhoneſtum appareat, cum Domum DEI deceat ſanctitudo.* Huic decreto conformiter ſtatuit Synodus Mechlinienſis (b), *ut e templis & locis ſacris tollantur imagines, ſculpturæ, aulæa, quæ gentilitatem aut mendaces Ethnicorum fabulas Satyrorum, Faunorum, Sirenarum, Terminorum, & Nympharum, ac id genus alia repræſentant; Similiter quæcunque figuræ laſcivæ, procaces, & obpudendam nuditatem, vel alias obſcæna &*

(u) Tit. 1. cap. 7.
(x) Tom. 2. Scholiorum in Canones pag. 1175.
(y) Lib. 2. cap. 27.
(z) In ſæpius citato Decreto.
(a) Lib. 2. cap. 33. & 35.
(b) Tit. de imaginibus.

Digitized by Google

& ſuperſtitioſæ, quæ fidelium mentes a religione & devotione abſtrahunt, & ſæpius graviter offendunt. In hanc rem juvat audire Mabillonium; qui hæc omnia verbis prægnantiſſimis & exemplo prorſus notabili confirmat, dum ſic dicit: *Ad Paſtores animarum etiam ſpectat pictorum, ſculptorumque licentia, qui imagines aliquando non tam ad excitandam, quam ad corrumpendam pietatem componunt. Nunc optandum eſſet, ut id eveniret, quod ſua ætate Narbonæ accidiſſe Gregorius Turonenſis Epiſcopus commemorat in libro primo de Gloria Martyrum cap. 23. de pictura, quæ Chriſtum Dominum cruci affixum quaſi linteo præcinctum exhibebat. Ait quippe, Chriſtum ſemel ac tertio cuidam per viſum intimaſſe, ut ſe non parte tantum, ſed toto corpore operiret. Re tandem ad Epiſcopum delata is juſſit deſuper velum expandi, & ſic nunc obtecta pictura ſuſpicitur. Nam etſi parumper detegatur ad contemplandum, mox demiſſo velo contegitur, ne detecta cernatur. Hinc factum puto, ut in non nullis eccleſiis Crucifixi ſtatuæ veteres talari veſte indutæ conſpiciantur: qualis eſt ea, quæ in æde S. Ciliniæ B. Remigii nutricis apud Remos hodie quoque viſitur* (c). Mabillonio accedat Molanus, qui pluribus in locis de laſcivia vitanda in picturis & ſtatuis agit, ac ſignanter hæc habet: *Ut ergo ſacris Divorum imaginibus honor & veneratio major impendatur, oportet eas ſic depingi, ſculpi & effigurari, ut quosdam velut igniculos in hominum pectoribus ſuccendant, omni levitatis atque laſciviæ, quod contuentium oculos offendere queat, offendiculo ſublato* (d). Tum contra pictores & ornatores imaginum, & ſtatuarum, qui etiam ipſis imaginibus & ſtatuis D. Virginis & aliorum Sanctorum ornatum levem & laſcivum appingere, aut adjicere non verentur, ſua expoſita querela concludit: *Quid commune Virgini ſanctiſſimæ, pudicitiæ numeris omnibus perfectæ atque expletæ cum ornatu illo pene meretricio? quid ſanctis Martyribus Chriſtique Confeſſoribus cum plusquam profano ornatu* (e)? Nolim tamen ego veſtes auro, argento & gemmis diſtinctas, quibus veſtiuntur imagines B. V., neque pretioſum ornatum, quo ornantur corpora SS. MM. reprobare: dummodo tales veſtes ad modeſtiam & decorem ſint compoſitæ, & nihil levitatis, nihilque quod caſtos offendere oculos poſſet, habeant. Eſto enim caſtiſſima & humillima Virgo, dum adhuc agebat in terris, modeſto & humili habitu inceſſerit, nihil tamen prohibet, quo minus ad ſuccendendos in nobis igniculos caſti amoris, & oſtendendam illius Majeſtatem, qua tanquam Mater DEI, & Regina

Doctrina Mabillonii in hac materia eſt notatu digna.

Non omnis ornatus imaginum culpandus.

(c) Præfat. I. in Sæc. quart. §. 3. pag. 205.
(d) Lib. 2. cap. 37. (e) Loc. cit.

Regina cœli præ cæteris Sanctis eminet, ad inſtar Imperatricis in habitu illam decente veſtiri ornarique valeat. Denique Epiſcopi Decretum Synodi Tridentinæ ſæpius citatum ſemper ante oculos habeant, huic conformiter uſum imaginum prudenter reſtringant, & ad verba ſequentia reflectant: *Nemini licere ullo in loco vel eccleſia etiam quomodolibet exempta ullam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo probata fuerit.*

Inſolitæ imagines non facile tolerandæ.

Uſus & cultus imaginum juxta regulas Chriſtianæ diſcretionis & prudentiæ eſt moderandus.

Mabillonius exceſſivum cultum prudenter perſtringit.

Demum ad Epiſcopos pertinet, ut uſum & cultum imaginum juxta regulas chriſtianæ diſcretionis & prudentiæ moderentur. In vim ſalutaris inſtructionis faciunt, quæ habet ſæpe laudatus Mabillonius, cujus verba auro cedroque digna ſunt: *Procedente tempore*, ait Mabillonius, *tanto cum fervore Galli in cultum imaginum effuſi ſunt, ut magis retinaculo, quam incitamento jam opus habeat vulgi religio. Pia quidem eſt imaginum veneratio: ſed optandum eſſet, ut plus ſedulitatis tribueretur ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, in quo ipſe Chriſtus non imagine ſed re ipſa exiſtit. At (quod maxime dolendum eſt) videas non raro fideles eccleſiam ingreſſos inſalutato tanto hoſpite ad imagines procumbere, quaſi plus eſſet præſidii in iſtis, quam in ipſo Euchariſtiæ Sacramento. Verum hæc errata ſunt rudis & imperiti vulgi ab Eccleſiæ emendanda Paſtoribus, quorum officii eſt inſtruere plebem ſibi commiſſam de congruo cultu imaginum, & legitimum ipſi præſcribere modum, ne ad ſuperſtitioſa effluat* (f).

Præcaveant Epiſcopi ſcandala ex indiſcreto zelo provenientia.

Non nunquam majoris mali vitandi gratia quædam imagines non ex omni parte certum repræſentantes ſunt tolerandæ.

Notanter dictum fuit, Epiſcopis juxta regulas chriſtianæ diſcretionis & prudentiæ eſſe procedendum, ne ſcandala in plebe, & majora mala oriantur in Eccleſia. Quapropter Synodus Moguntina de anno 1549. Can. 42. ubi Epiſcopis injungit, ut pro qualitate cauſæ imagines aut tollant, aut mutent, ſaluberrime monet, ut in hac re procedant *adhibitis prius in conſilium Theologis, & chriſtianarum antiquitatum ſcientiſſimis juxta ac pientiſſimis Viris.* Synodus quoque Tridentina jubet Epiſcopos in ſimilibus ſemper attendere ad id, *an indoctæ plebi expediat.* Valde notabilis eſt doctrina Molani, docentis, quod, licet Epiſcopi & Parochi aliique, quibus cura animarum incumbit, ſatagere debeant, ne quid falſi per imagines repræſentetur, vel ne alicujus erroris occaſio populo detur, nihilominus ſubinde ob majora mala evitanda, & ne ex earum amotione quorundam infirmitas nimium turbaretur, expedit aliquas imagines jam poſitas tolerare: licet, quæ in ipſis repræſentantur, non ſint adeo certa; imo ſciantur, etiam falſa: modo non talis ſit falſitas, quæ nata ſit in pernicioſum errorem, aut circa dogmata

(f) Loc. mox antea citato.

gmata, aut mores populum inducere; ſed potius & interim doceantur ſimpliciores, quid ex hujusmodi imaginibus ſit diſcendum, quid non diſcendum (g). Hæc de uſu & cultu imaginum fuſius deducere libuit, tum quod ea utiliſſima eſſe facile perſpexerim, tum quod hæc in obviis authoribus non tam facile reperiri haud ignoraverim.

§. XXI.

De Reliquiis. Hæc materia eſt ſummæ difficultatis.

Ad rem liturgicam pertinent etiam Reliquiæ Sanctorum. Si quæ eſt materia examinis liturgici, in qua caute, circumſpecte & provide agendum, in eaque enucleanda certis regulis ſaniori Criticæ innixis opus eſt, profecto præſens de Reliquiis, earumque cultu diſquiſitio tot, tantisque obnoxia eſt difficultatibus, ut Viri ſummi, qui eis enodandis ſuam locarunt operam, eas magis auxiſſe, implicaſſe, & multiplicaſſe videantur. Ante omnia oportet diſtinquere inter ipſas *Reliquias*, quarum aliæ ſunt *dubiæ & incertæ;* aliæ *certæ & approbatæ.* Iterum aliæ *Sanctorum proprium nomen habentium;* aliæ *Sanctorum Anonymorum* ſeu *baptizatorum,* quos communi nomine ſolemus appellare *ſanctos ignotos & incognitos:* illorum nomina produnt inſcriptiones, dum e cryptis, cæmeteriis, & catechumbis eruuntur; horum ſunt ignota, & imponuntur vel a Cardinale Vicario, vel Æditu Capellæ Pontificiæ Epiſcopo Auguſtiniano.

Diverſi generis ſunt Reliquiæ. Sancti Anonymi, baptizati, vel ignoti.

Triplicis generis difficultates.

Tria potiſſimum ſunt, in quibus cardo difficultatis vertitur: Primo quænam ſint Reliquiæ Sanctorum *geminæ?* Secundo qua arte *genuinæ* a *falſis & dubiis* diſcerni valeant? Tertio quid circa cultum Sanctorum præcipue *Ignotorum* ſit ſtatuendum? Cum enim Reliquiæ quam plurimæ ſapiant antiquiſſimam ætatem, difficillime demonſtrabilem; innumeræ fuerint a falſariis, & peſſimi nominis hominibus ſuppoſitæ, & obtruſæ; haud paucæ incaute & improvide a rudi plebe aſſumptæ; & multitudo Reliquiarum ſucceſſive in immenſum excreverit; hisque ſine delectu, ſine ordine, ſine approbatione ex zelo indiſcreto cultus authoritate privata fuerit decretus, non potuit non mira oriri confuſio, perturbatio, & incertitudo.

Undenam hæ difficultates ortæ?

Honoratus a S. Maria & Mabillonius præcipue in hac materia

Duos præcipue Authores in hac materia difficillima veluti anteſignanos ſequemur, Honoratum a S. Maria (h), & Joannem Mabillonium, quorum primus prolixam ſatis Diſſertationem *de Reliquiis;* alter epiſto-

S 2

(g) In hiſt. SS. Imag. lib. 2. cap. 35.

(h) Tom. 3. Animadverſ. in regul. & uſ. Critic. Diſſert. 6.

Digitized by Google

ſunt confulendi.

epiſtolam quandam ſub nomine Euſebii de cultu *Sanctorum ignotorum* ſcripſit (i).

Fontes confuſionis recenſentur.

Fontes hujus confuſionis, atque incertæ veritatis aperit Honoratus a S. Maria, atque ſequentes enumerat: *immanitatem Ethnicorum, impietatem hæreticorum, aliorumque hominum impiorum, qui S. Reliquias vel vendiderunt, vel ſuppoſuerunt, vel ſurripuerunt; negligentiam cuſtodum, quibus illarum cura fuit demandata; injurias temporum; exceſſivam pietatem fidelium; diviſionem corporum occaſione conſecrationis eccleſiarum & altarium; translationes ſanctorum Corporum; imagines Reliquiarum; ſimilitudinem rerum & nominum; criticam Scriptorum eccleſiaſticorum, qui Reliquias antiquas exceſſiva nonnunquam criſi vel impugnarunt, vel defenderunt, vel ſaltem dubias reddiderunt.* Hæc non nihil uberius dilucidemus.

Cultus Reliquiarum coævus eſt Eccleſiæ.

Fuit Gentilibus abominabilis.

Rem ab ovo incipiamus. Venerationem SS. Reliquiarum eſſe ferme coævam Eccleſiæ indubitata eſt doctrina Catholicorum. Hunc uſum a primis temporibus abominati ſunt Gentiles & Ethnici illudentes Chriſtianis, quod ſuorum Martyrum oſſa recondant, venerentur, eosque inſtar Deorum Mediatorum apud Superiores Deos haberent, cujus teſtes ſunt Iſidorus Peluſiota (k), & Theodoretus (l). Immania Gentilium facta fuſe recenſet Honoratus a S. Maria (m), ubi inter alia hæc

Furor eorum in SS. Reliquias.

habet: *Ea* (videlicet corpora SS. Martyrum) *projecerunt voranda beſtiis, avibus & piſcibus, atque igne abſumenda. Cineres demum in mare, & flumina jecerunt, & vento diſperſerunt. Rabiem denique ſuam eo inhumanitatis adduxerunt, ut Martyrum oſſa cum beſtiarum, atque impiorum, & facinoroſorum oſſibus miſcerent.* Horum teſtes omni exceptione majores ſunt Scriptores eccleſiaſtici Euſebius, Theodoretus, & Sozomenus, quorum ultimus ſic ſcribit: *Reliqua autem oſſa, quæ ignis neutiquam abſumpſerat, oſſibus camelorum, & aſinorum, quæ ibi projecta erant, admiſcent, adeo ut perdifficile eſſet ea inter oſſa reperire* (n). Quid de Juliano Apoſtata dicamus, de quo teſtatur Theodoretus (o), quod Sacerdotum & Virginum ventres diſcindi, horreo farciri, ad extremum eos porcis devorandos objici imperaverit.

Execrabilis etiam hæreticis.

Gentilibus acceſſerunt Hæretici, & inter hos Manichæi, & Arianorum peſſimi Eunomiani, ſpecialiter Vigilantius & Claudius Taurinenſis,

(i) Hæc epiſtola annexa eſt Præfationibus in Act. Sanct. Tridenti anno 1724. editis.

(k) Epiſt. 44. (l) Serm. 8. contra Gentiles.

(m) Tom. 3. Animadv. Diſſert. 6. art. 1. (n) Hiſt. Eccleſ. lib. 5. cap. 8.

(o) De Martyr. Palæſt.

Digitized by Google

-mensis, de quibus teſtatur Hieronymus, quo cultores Reliquiarum per ignominiam appellaverint *Cinerarios* & *Idololatras* (p). Quid non fecerunt noviores Sectarii Calvini & Lutheri aſſeclæ? quomodo non debacchati ſunt in Sanctorum reliquias? Etſi Vigilantius, Eunomius aliique antiquiores hæretici cultum reliquiarum oppugnaverint, non tamen legimus, eos impie admodum Martyrum & Sanctorum ſepulchra violaſſe, cinerum illorum pacem turbaſſe, vel ſacras Urnas fregiſſe. Hæc ſane barbaries novis Sectariis peculiaris futura erat, qui in eam demum fraudem deſcenderant, quæ gentilium furorem fugerat. In urbibus namque, in quibus dominati ſunt, non modo reliquias cremarunt, omnesque earum memoriæ notas ſuſtulerunt, ſed alias quoque falſas priorum loco poſuerunt; imo res etiam turpes ſubſtituerunt, ut fidelium pietatem fallerent, atque illuderent cultui, quem pretioſis iſtis Sanctorum exuviis præſtabant. Tot denique execranda ſuper hac re commiſerunt, ut prudentiores atque illuſtriores Proteſtantium barbaram hanc, impiamque agendi rationem abominati ſint, & ſolemni ritu damnarint (q).

Maxime novioribus Sectariis Calvino & Luthero.

Quanto crudelius Ethnici, & Hæretici in ſacras debacchati ſunt Reliquias, tanto majus erat ſtudium Chriſtianorum colendi corpora SS. Martyrum, utpote qui ad ſepulchra Martyrum vigilias egerunt, in cryptis convenerunt, ſepulchra eorum exornarunt, feſta celebrarunt, deſuper altaria, & ſucceſſu temporis templa erexerunt: unde ſucceſſive mos invaluit transferendi corpora & reliquias, ut nulla Eccleſia nullumque altare conſecraretur, in quo non reconderentur Reliquiæ SS. Martyrum (r). Mos hic præcipue Romæ invaluit: poſtea tranſiit ad omnes Eccleſias Occidentis, & demum accedente ſanctione Conciliorum in legem ſtabilem abiit.

Summum Reliquiarum ſtudium apud Chriſtianos.

Nulla Eccleſia, nullum altare conſecratum ſine Reliquiis.

Ex hoc more alia fluxit conſuetudo, nempe effodiendi corpora & Reliquias, easque transferendi in eccleſias jam dedicatas vel dedicandas: non ut ibidem ſublimi loco ponerentur, uti hodie; ſed ſub ipſis altaribus veluti ſepulchris honorificis requieſcerent, ceu docet Mabillonius (s), e quo quædam animadvertere libet, quorum unum elevationem & translationem; alterum ſepulturam, modumque tumulandi corpora ſpectat.

Mos effodiendi, & transferendi Reliquias.

 Eleva-

(p) Lib. contra Vigilant.

(q) Honoratus loc. cit. (r) Vid Honoratus loc. cit.

(s) Præfat. in Sæc. II. Ord. S. Bened. §. 4. obſervat. 54.

Elevationes & tranſlationes eorum Sæc. IV. & V. tam in Oriente quam in Occidente fuiſſe frequentiſſimas, laudatus Author plurimis commonſtrat exemplis (t). Tempore S. Gregorii M. mos hic abiit in deſuetudinem: eo quod in detrimentum Religionis vergere videbatur. Rationem affert Mabillonius ex S. Auguſtino, qui in lib. de opere Monachorum cap. 8. quosdam perſonatos ac fictos Monachos redarguit, quod *circumeuntes provincias membra Martyrum (ſi tamen Martyrum membra) venditarent.* Videlicet inde plures occaſionem ſumpſerunt vendendi, nundinandi, mercandi, dividendi, ſupponendi, & falſificandi reliquias. Hæc res procul dubio Theodoſio Imperatori occaſio fuit ſanciendæ legis, ut *nemo humatum corpus ad ulterum locum transferat, nemo Martyrem diſtrahat, nemo mercetur* (u). Ulteriorem hujus teſtem affert Mabillonius Guibertum Abbatem hoc modo loquentem: *Certe ſi Sanctorum corpora ſua juxta naturæ debitum loca, id eſt ſepulchra, ſervaſſent, Reliquiarum nundinationes ac falſificationes ceſſaſſent. Per hoc enim, quod e tumulis eruuntur, membratim huc illucque feruntur, & cum pietatis obtentus occaſio circumlocationis extiterit, ad hoc ſubeunte nequitia detorqueri cœpta eſt intentionis rectitudo, ut pæne, quæ ſimpliciter fieri conſueverant, corrumperet univerſa cupido* (x). Hoc tempore Reliquiarum loco *Brandea* uſuvenerunt, de quibus mox infra. Sæculo VII. iterum elevationes & tranſlationes factæ frequentiores, & usque nunc in uſu Eccleſiæ fuere. Quamplurima tranſlationum exempla recenſet Mabillonius (y).

In deſuetudinem abiit tempore S. Gregorii M. ob nundinationes falſificationes aliosque abuſus.

Theodoſius hæc prohibuit.

Brandea in locum Reliquiarum uſuvenerunt.

De ſepulturis & modo ſepeliendi corpora Sanctorum.

Alterum ſpectat ſepulturas modumque ſepeliendi corpora Sanctorum. Varios hujuscemodi modos affert Mabillonius, quomodo videlicet Ægyptii corpora & reliquias domi in lectulo repoſitas ſervaverint; alii in cœmeteriis, vel oratoriis ſubterraneis ea ſepeliverint, & exuvias argenteis pyxidibus, aliisque pretioſis reconditoriis incluſerint (z). Hæc eum in finem affert, ut oſtendat, quod olim SS. corpora ſub altari

(t) In Oriente Conſtantinus Imperat. ſanctas Reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim; Arcadius oſſa B. Samuelis de Judæa in Thraciam: Pulcheria Auguſta SS. 40. Martyrum exuvias e ruderibus eduxiſſe legitur: In Occidente S. Ambroſius SS. Gervaſii & Protaſii corpora loco movit: Perpetuus Turonicus corpus S. Martini convenientiori loco recondidit &c.

(u) L. ult. de ſepul. viol. Cod. Theodoſ.

(x) Lib. 1. c. 4. de Pignorib. Sanctorum.

(y) Cit. Præfat. obſervat. VII.

(z) Ibid. obſervat. X.

Digitized by Google

tari condita; neutiquam ſupra altare publico cultui fuerint expoſita. Solebant tamen ſuper Reliquias erigere ciboria, ſeu turritas ædiculas quatuor columnis innixas, & columba aurea decoratas, ceu refert Gregorius Turonenſis. Ejusmodi ciboria antiqui appellabant *fredas*, *lectos*, *lecticas*, *tumbas*, *mauſolæa*, quorum tectum *repa*, ſeu *crepa* dicebatur. Hunc ritum recondendi corpora adhuc Sæc. VII., quamvis eo tempore ſæpius e tumulis levarentur, obſervatum, & ad Sæc. usque XII. continuatum fuiſſe, idem ſuſius explicat, donec mos Reliquias thecis aureis & argenteis includendi, easque ſupra altaria cultui publico exponendi invaluerit.

Super Reliquiis erigebant Ciboria. Quid hæc ſint?

Sæc. XII. mos invaluit publice Reliquias ſupra altaria exponendi.

Ex moribus hactenus recenſitis dedicandi eccleſias, conſecrandi altaria, erigendi tumulos plurima conſecuta fuere incommoda, nempe ingens ſtudium conquirendi corradendique reliquias, eas dividendi, ſurripiendi, ſupponendi, falſificandique, & in earum loco *brandea* ſubſtituendi. Hiſtoria eccleſiaſtica redundat exemplis ſceleſtorum atque impiorum hominum, qui nequiter falſas reliquias confinxerunt, ſurripuerunt, & mercatu turpiſſimo ac ſacrilego venales habuerunt. Ætate ipſa S. Auguſtini (a) Monachi quidam *Circumcelliones* nuncupati veris reliquiis falſas ſupponebant. S. Greg. redarguit facinus quorumdam Græcorum, qui Romæ e mortuorum ſepulchris oſſa eruentes, atque in ſuas regiones deferentes tanquam veras reliquias venditabant. Ævis etiam inſequentibus hujusmodi deceptores non defuerunt. Nemo unus ignorat hiſtoriam ſat vulgatam de corpore S. Marci Alexandria ſublati, & Venetias, ſicuti ferunt, delati. Refert Author vitæ S. Benedicti (b), quosdam conſilium iniiſſe de ſurripiendis reliquiis hujus S. Patriarchæ: *dum apud ſacrum caput ſe pernoctare ſimulaſſent, ejusdem Patris Benedicti filii oſſa auferentes, in ſuam patriam apportaverunt.* Alia quoque ſacrilegorum furtorum iſtorum exempla legi poſſunt apud Gregorium Turonenſem, Walafridum, Strabonem, Glaberium, Surium & alios. Hæc facinora fuiſſe ſat frequentia inde colligitur: tum quod cuſtodes ſepulchrorum noctu etiam excubantes conſtituti; & Sanctorum corpora ſub altari vel aliis locis diligenter clauſis recondita fuerint: tum quod Synodi canones ſeveriſſimos ad coercendam malitiam hominum, & cohibenda latrocinia condiderint (e), licet

Ex his ſequebantur plurima incommoda, & quæ?

Turpes mercatus, furta, ſuppoſitiones.

Hujus rei multa afferuntur exempla.

(a) Lib. de Oper. Monach. cap. 28.
(b) Adrevaldus lib. 1. de mirac. S. Bened. c. XI. & Hiſt. de ejus Translat c. 4. & 5.
(c) De Venetis teſtatur Anfoſſius lib. de Reliq. cultu, quod metu, ne corpus S. Marci

Inde veniunt tot falſæ Reliquiæ.

licet ea non fuerit induſtria cuſtodum in cuſtodiendis reliquiis, qualis eſſe debuerat. Idcirco illorum negligentia, vel malitia evenit, ut Reliquiæ Sanctorum vel venderentur, vel furriperentur. Quo factum eſt, ut multi crederent, imo nunc quoque credant, ſe poſſidere SS. Reliquias, etſi in eccleſiis illis nihil Sancti illius præter nomen fortaſſis ſuperſit. *Quot ſunt Eccleſiæ*, ait Honoratus a S. Maria, *quæ exiſtimant apud ſe extare integrum corpus alicujus Sancti, interim in illis nihil, niſi aliquod reliquiarum exiguum fragmentum reperitur? quot jactant Sancti alicujus corpus habere, quod tamen alterius eſt? quot demum unum pro alio colunt* (d)?

Conſuetudo dividendi oſſa Sanctorum.

Conſuetudo dividendi oſſa Sanctorum pariter nihilo recentior eſt, ac fidelium pietas erga eorum reliquias. Theodoretus quidem nos docet ſua ætate vix unum corpus repertum fuiſſe, quod omnibus ſuis partibus conſtaret (e). Erat nempe perſuaſum fidelibus, tantum ineſſe virtutis & gratiæ, quantum integro corpori. Fuit hæc opinio ipſorum Patrum Gregorii Nazianzeni (f), Gaudentii Brixienſis (g), aliorumque: unde neceſſario enaſci debuit ingens ſtudium aliqua ſaltem Sanctorum fragmenta impetrandi, & ſic partiendi. In hodiernam uſque diem in variis locis diverſas ejuſdem corporis partes, caput, brachium, digitum &c. aſſervari, colique ſcimus.

Unde orta?

Terra ſanguine tincta vel Brandea in locum reliquiarum aſſumebantur.

Quid Brandea?

Eo ventum eſt ut in locum reliquiarum Sancti illius, in cujus honorem eccleſias dicabant, altaria erigebant, tumuloſque conſtruebant, ævo potiſſimum Gregoriano, quo elevationes & translationes corporum erant interdictæ, aſſumpſerint terram ſanguine tinctam ex pulvere ſepulchrorum, vel Sanctuaria, quæ Scriptores antiquiores appellabant *Brandea*; & nihil erant aliud, quam linteamina, vela, vel quidpiam tale, quod Sanctorum illorum reliquias attigerit. De hujuſcemodi Brandeis legendus eſt Gregorius Turonenſis (h), ex quo plura

Marci auferretur, illud in ſumptuoſa recens erectaBaſilica collocaverint, *ut ubi locorum illud poſitum eſſet, penitus ignoretur.* Concilium Lateran. ſub Innocent. III. decrevit, *ne antiquæ Reliquiæ amodo extra capſam oſtendantur.* Et Turonenſe de anno 1282. *illos præcipue Sacerdotes, qui Reliquias furtive ſubtraxerint, excommunicationis ſententiæ vult ſubjacere.*

(d) Lib. 5. Diſſert. 6. art. 3. (e) Vid. mox citatus Author.

(f) Orat. in Julian.

(g) Hic, dum de Reliq. 40. Mart. diſputans ait: *Ipſa pars, quam meruimus, plenitudo eſt.*

(h) Lib. 1. de Miracul. S. Martini, & lib. 1. de gl. Martyr. cap. 28.

Digitized by Google

plura exempla afferunt Mabillonius (i) & Honoratus a S. Maria (k). Sed nondum ſatis. Alium cogitatum fidelibus ſua ingeſſit pietas conteſtandi ſuum devotionis ardorem erga ſacras reliquias. Nimirum efficiebant imagines ſacrarum reliquiarum; has veris reliquiis admoverunt, ut ex hoc contactu acquirerent virtutem operandi miracula, quæ Deus intuitu reliquiarum operari ſæpius dignabatur. Ad hoc pium fidelium inventum referendæ videntur tot veſtes inconſutiles, ſindones, clavi, ſpinæ, aliaque inſtrumenta paſſionis dominicæ; item tot imagines a S. Luca depictæ, veſteſque B. Virgini propriæ, quæ hinc inde oſtenduntur, & cultui publico exponuntur. Noſtris etiam temporibus hinc inde viſuntur imagines cordis S. Auguſtini, manus S. Annæ, lingua incorrupta S. Joannis Nepom., corda ſerica cordi incorrupto S. Thereſiæ admota. Huc pertinet, quod refert Ludov. ab Angel. de Auguſtino a Jeſu Viſitatore Generali Eremitarum S. Auguſtini, quod hic, dum Germaniam viſitaret, Monachii repererit inter cœteras reliquias cor ferreum aureo circulo cinctum cum inſcriptione: *cor Auguſtini*; hic vero inſcriptionem mutaverit inſcribendo: *cor contactum vero cordi S. Auguſtini, quod ferreum propter nimiam ejus conſtantiam, aureum propter inflammatam charitatem* (l). Quæ autem confuſio & incertitudo reliquiarum inde fuerit conſecuta, quis ſatis enarrabit (m)? Quomodo ſimilitudo rerum & nominum reliquias multas reddiderit incertas, easque mirum in modum multiplicaverit, fuſe oſtendit Honoratus a S. Maria (n). Inde enim ſuum ortum habere exiſtimat tot capillos, tot guttulas ſanguinis, & lacrymas Chriſti, tot particulas lactis Matris Dei, aliorumque Sanctorum reliquias. Inde venire putat, quod idem corpus, eædemque reliquiæ, e. g. S. Marci (o) S. Magdalenæ (p) S. Dionyſii Areopagitæ (q) S. Cœciliæ (r) S. Lazari in diverſis locis oſtendantur (s).

Mos imagines Reliquiarum admovendi ipſis Reliquiis.

Inde tot ſindones, clavi, ſpinæ, imagines, veſtes.

Inde apud nos tot corda ſerica, linguæ incorruptæ, brachia.

Ex his mira Reliquiarum incertitudo & confuſio.

Quan-

(i) Præfat. in Sæc. II. §. 4. obſervat. 7. (k) Loc. cit. Art. 5. §. 1.
(l) Lib. 6. de vita S. Auguſt. cap. 5.
(m) Vid. Honoratus a S. M. loc. cit. art. 7. (n) Ibid. art. 9.
(o) Venetiis, & in Monaſterio Augiæ divitis.
(p) Vezeliaci, & in Provincia; item Epheſi.
(q) Ratisbonæ ad S. Emmeramum, & Pariſiis.
(r) Romæ, Lucæ, Papiæ, Pariſiis.
(s) Maſſiliæ, in Collegio Andelavenſi, Conſtantinopol.

Digitized by Google

Quam auxit pietas fidelium. Quantum pietas fidelium erga Sanctorum Reliquias ad earum & confuſionem & multiplicationem contulerit, partim ex dictis, partim ex ſequentibus liquet. Tantus enim erat illorum ardor, ut neque ſtudiis neque impenſis parcerent in illis undequaque conquirendis. Cùm extremo vitæ diſcrimine non raro primi Chriſtiani conquiſierunt Reliquias SS. Martyrum (t), ingenti pecuniarum vi eas redemerunt (u). *Qui cum diſcrimine vitæ conquiſierunt reliquias.* Nulli labori pepercerunt, ut particulam quamdam etiam minimam obtinerent: ut adeo mirum eſſe non debeat, ſi hinc inde fraudes & doli, errores & falſitates intervenerint, & exinde mira rerum confuſio & incertitudo ortum ſuum traxerit (x). Quid dicam de pulvere e ſepulchris collecto, de oleis, pallis, pannis, linteis, brandeis in vim reliquiarum aſſumptis (y)?

Etiam Scriptores earum incertitudinem invexerunt. Quantam rerum confuſionem, reliquiarum incertitudinem, hiſtoriarum perturbationem invexerint Scriptores eccleſiaſtici, recentiores præcipue Critici, qui hujus materiæ dilucidandæ provinciam, ac laborem improbum in ſe ſuſceperunt, quis ſatis edicere valeat? Quanta non animorum contentione hactenus fuit dimicatum de reliquiis J. Ch. de relicto in terris ſanguine, de lacrymis in reſuſcitatione Lazari effuſis, de ſudario, de ſyndone, corona ſpinea, clavis, particulis S. Crucis, veſte inconſutili, de ſupellectile B. Virginis, de guttulis lacteis, de crinibus &c.?

Regulæ diſcernendi reliquias veras a falſis. Idcirco mirum videri non debet, quod Viri plures primæ eruditionis inſudaverint tradendis regulis, quibus reliquiæ *veræ a falſis, certa*

(t) De non nullis Chriſtianis teſtatur S. Chryſoſtomus Homil. de SS. Juvenco & Maximo MM. quod horum corpora cum vitæ diſcrimine ſuſtulerint. De S. Juſtino legimus, quod ob collecta corpora SS. MM. martyrio coronatus ſit. Martyrologium Rom. nobis tradit S. Nicandrum eadem ſorte fuiſſe gaviſum.

(u) Teſtatur Surius in actis SS. 2. Nov. quod Chriſtiani pro capite S. Hieronis tantum auri expenderint, quantum ponderis erat.

(x) Sic miles quidam ſummo ſtudio perquirebat particulam de corpore S. Thomæ Cantuarienſis, cui particulæ loco callidus quidam Presbyter obtulit frœnum aſſerens, illud ipſum eſſe, quo S. Thomas uſus fuerat: Miles vero frœnum cum multa devotione recepit, in honorem S. Martyris eccleſiam ædificavit, & loco reliquiarum frœnum in ea repoſuit, prout ſcribit Manrique Annal. Ciſterc. ad annum 1171. cap. 3.

(y) Vid Mabill. in Epiſt. de cultu SS. ignot. §. 19. ubi plura affert exempla de oleo ex lampadibus deſumpto, portionibus terræ ſanctæ in omnes mundi partes delatis, variisque prodigiis exinde ſecutis.

Digitized by Google

tæ & indubitatæ a dubiis & ſuſpectis diſcerni valeant, & Eccleſia hodierna non tantum, ſed vetuſtiſſima etiam cautiſſima ſemper & prorſus circumſpecta fuerit in approbandis ſacris reliquiis, & ſtatuendo earum cultu.

Priusquam de regulis diſcernendi reliquias agamus, modum approbandi reliquias veterem non nihil dilucidemus. Huc ſpectat notiſſimum & celeberrimum factum S. Martini Turonenſis, quod refert Sulpitius Severus in illius vita (z). Colebatur in loco quodam ſanctus quidam Martyr altari deſuper exſtructo. Sed Martinus non temere, ait Severus, adhibuit fidem. Dein ſe grandi ſcrupulo permoveri ſenſit, quod nihil certi conſtans ſibi majorum memoria de illo tradidiſſet: poſtremo ab his, qui majores natu erant, Presbyteris vel Clericis flagitabat ſibi nomen Martyris, vel tempora paſſionis oſtendi. Et tunc quodam die adhibitis fratribus ſuper ſepulchrum adſtans oravit ad Dominum, ut, quis eſſet, vel cujus meriti, oſtenderet. Tunc converſus ad lævam vidit prope aſſiſtere umbram ſordidam, trucem: Imperat, nomen, meritumque proderet. Nomen edicit, de crimine fatetur, latronem ſe fuiſſe ob ſcelera percuſſum, vulgi errore Martyrem ſe eſſe celebratum; nihil ſibi cum Martyribus commune eſſe. Mirum in modum vocem loquentis, qui aderant, audiebant; perſonam non videbant. Tunc Martinus altare ſubmoveri juſſit, atque ita populum ſuperſtitionis illius abſolvit errore. Hactenus Severus Sulpitius. En religionem ſanctiſſimi hujus Epiſcopi! Non temere credidit, ad traditionem provocavit, rem cum ſuis Presbyteris & Clericis egit, Deum rogavit, ut neceſſarium lumen affunderet.

Modus antiquus probandi reliquias. Factum S. Martini.

De modo probandi reliquias per ignem olim non adeo infrequenti videamus. Modum hunc jam Sæc. VI. fuiſſe uſitatum, luculenter oſtendit decretum Concilii Cæſarauguſtani II. anno 592. ſub Gregorio M. habiti, cujus Canone II. ſtatuitur, *ut Reliquiæ in quibuscunque locis de Ariana hæreſi inventæ fuerint, prolatæ a Sacerdotibus, in quorum eccleſiis reperiuntur, Pontificibus præſentatæ igne probentur.* In hanc rem duo exempla ex Sæc. XI. adducit Mabillonius (a), unum ex Chronico Caſſinenſi (b), ubi legitur, quod Monachi quidam Jeroſolymis redeuntes particulam lintei, quo Chriſtus pedes diſcipulorum terſit, ſecum detulerint, & Caſſinatibus obtulerint, quibus cum multi fidem non adhiberent, prædictam particulam in accenſi thuribuli ignem injecerunt, quæ

Modus probandi per ignem exemplis illuſtratur.

 mox

(z) Cap. 2.
(a) In Appendice II. ad epiſt. de cultu SS. Ignotorum.
(b) Lib. 2. cap. 33.

mox in ignem converſa paulo poſt ſemotis carbonibus in priſtinam ſpeciem mirabiliter rediit. Alterum ex vita S. Meinwerci Epiſcopi Paderbornenſis, cui Wolfgangus Aquileienſis Patriarcha corpus S. Felicis cum duobus palliis in monaſterio noviter a ſe conſtructo reponendis miſit. Verum Meinwercus experiri volens veritatem corporis in medio clauſtri ſub dio rogum maximum incendi curavit, in quem cum tertio corpus immiſiſſet, totiesque in favillam redactum extincto igne integrum evaſiſſet, cum maxima omnium jubilatione ſuper altare principale fuit collocatum. Aliud adhuc recentius longe experimentum in veræ crucis particula factum idem Author refert, ubi fuſius recenſet ritus, & preces in ſimili probatione adhiberi conſuetas.

Etſi hic modus probandi per ignem, & diſcernendi reliquias veras a falſis fuerit extraordinarius, & in hodierna Eccleſiæ diſciplina amplius vix uſualis & tolerabilis, inde tamen luculenter probatur, Eccleſiam veterem adhibuiſſe ſummam diligentiam, ſummumque ſtudium, cautionem & circumſpectionem, ut reliquias veras a falſis diſcriminaret. Hæc luculentiora fient, ubi de cautelis, quibus Eccleſia utitur in decernendo cultu Sanctorum, agemus.

§. XXII.

Regulæ Criticorum diſcernendi Reliquias.

Jam de regulis, quas ſaniores Critici præſcribunt ad diſcernendas reliquias, agamus. Tres potiſſimum præter alios conſuluimus Scriptores, nempe Thierium (c), Mabillonium (d), & Honoratum a S. Maria (e) utpote qui hanc materiam ex profeſſo tractant. Hos inter ſingularem mentionem meretur Thierius, qui in ſua criſi, dum de lacryma Vindonicenſi agit, prorſus exceſſivus eſt, & propterea jure tam a Mabillonio quam ab Honorato vapulat (f).

Regula Thierii in ordine ad demonſtranda

Ut ergo Thierius fidem lacrymæ Vindonicenſis prorſus everteret, inſtar regulæ inconcuſſæ in ordine ad diſcernendas reliquias veras a falſis ponit ſolam traditionem vel divinam, vel apoſtolicam, vel eccleſiaſticam.

(c) Tract. de ſuperſt. Tom. 2. lib. 4. cap. 5. & Diſſert. de lacryma Vindonic. 1699. edita cap. 13.

(d) Lettre d'un Benedictin à Monſeigneur l'Eveſque de Blois touchant le diſcernement des anciennes Reliques, au ſujet d'une Diſſertation de Mr. Thiers contre la ſainte larme de Vendôme.

(e) Animad. in Regul. Tom. 3. lib. 5. Diſſert. 6. Art. 11. & ſeq.

(f) Locis cit.

ſiaſticam. Huic doctrinæ ſe ſe vehementiſſime opponit Mabillonius, unaque docet, hanc regulam eſſe ſane optimam in ordine ad ſtatuendum aliquod dogma fidei, morum & diſciplinæ; at vero illius applicationem ad diſcernendas reliquias veras a falſis eſſe falſam, eſſe injuſtam, eſſe temerariam, & ex ea fluere ſequelas peſſimas & abſurdiſſimas (g). *dogmata eſt bona; in ordine ad Reliquias probandas peſſima.*

Falſa eſt hæc regula illiusque applicatio: quia hac ſtante regula innumeræ reliquiæ hactenus pro veris habitæ eliminandæ, proſcribendæ, ſupprimendæ; aut falſæ cum veris permiſcendæ erunt. Cum enim ad probandam veritatem illarum requiratur traditio de ore ad os, de manu ad manum, de ſæculo ad ſæculum teſtimonio omnis ferme ætatis Authorum confirmata, & revera admodum paucæ ſint, quarum fides hujusmodi authoritate ſuſtentatur, aliud quid ſupereſt, niſi ut ſupprimantur, aut cum falſis permiſceantur? Exemplo ſint tot particulæ Crucis genuinæ, aut ſaltem ut tales agnitæ, quæ in diverſis eccleſiis aſſervantur, & a tempore immemoriali coluntur: quin earum fides argumento traditionis eccleſiaſticæ proprie talis demonſtrari poſſit. Profecto ex doctrina Thierii hæ omnes aut ſupprimi, aut cum dubiis confundi debent. *Eſt falſa.*

Injuſta eſt: quia funditus evertit omnem bonam fidem omnium ferе eccleſiarum, quæ multas veras reliquias poſſidere ex argumentis ſane prægnantiſſimis hactenus crediderunt: ſiquidem nulla argumentum quoddam teſtimonio omnium aut fere omnium ſæculorum Scriptorum corroboratum in medium afferre poteſt. Sunt plures eccleſiæ, quæ exiſtimant ſe poſſidere caput S. Joan. Bap. corpus S. Magdalenæ, clavos Domini, veſtem inconſutilem, notabilem partem ſuppellectilis Deiparæ, ſacram Sindonem; & tamen non niſi unum corpus, unum caput, una Sindon poteſt eſſe vera. At ubinam reperies teſtes omnium ſæculorum, ut hæc internoſcas? Juvat audire verba Mabillonii: *Je dis en ſecond lieu, que cette application eſt injuſte: parce qu'elle reverſe la bonne foy de preſque toutes les Egliſes, qui aſſurent, qu'elles poſſedent pluſieurs reliques veritables, qui ne ſont ni atteſtées par des Auteurs de tous les* *Eſt injuſta.*

 tems,

(g) Cit. epiſt. ubi inter alia mox ab initio ſequentia habet: l' eſpere, que V. G. voudra bien ſouffrir, que je m' addreſſe auſſi à Elle pour luy repreſenter l'injuſtice du procedé de ce fameux Critique, les fauſſes regles qu' il donne pour reconnoitre la verité de ſaints Reliques, les mauvaiſes applications, qu' il fait des exemples de ſaints, & les facheuſes conſequences que l' on peut de tirer de la Diſſertation, qu' il a publiée.

Digitized by Google

tems, ni par aucun Concile, Pape ou Eveſque, dont on puiſſe produire les temoignages. Que ſi c'eſt renverſer tout le commerce civil, que de nier la bonne foy parmi les hommes, & ſi c'eſt un crime digne de punition, d'imputer à un honneſte homme une fouberie ſans en avoir des preuves convaincantes: que ſera ce d'oſter ſous de legeres apparences toute creance à la plupart des Egliſes chreſtiennes, qui ſe vantent de poſſeder des ſaintes Reliques, dont elles ne peuvent produire de temoignages autentiques?

Eſt temeraria. Temeraria eſt: quia illius Anthor vult obtrudere medium diſcernendi, mediante quo impoſſibile eſt diſcernere reliquias veras a falſis. Quænam enim illa Eccleſia, quæ veritatem ſuarum Reliquiarum argumento traditionis teſtimonio omnis ferme ætatis Scriptorum corroboratæ demonſtrare poteſt? *Temeraria*, inquam, eſt: quia contraria eſt menti & ſpiritui Eccleſiæ, utpote quæ hanc regulam in diſcriminandis reliquiis, & ſtatuendo earum cultu nunquam adhibuit; ſed potius pro ſua admirabili ſapientia quodam juſtiſſimo temperamento uſa fuit. Equidem Eccleſia in decernendo dogmate fidei in vim regulæ ſemper aſſumpſit ſacram Scripturam & traditionem: In permittendo autem vel ſtatuendo cultu eidem ſuffecit vera probabilitas. Aliter ſi dicamus, nunquam adorare licebit hoſtiam conſecratam, utpote de qua ex traditione certo non conſtat, an revera ſit conſecrata. Atque hoc eſt diſcrimen inter virtutem fidei, & cæteras virtutes e. g. Religionem, quod actus fidei omnimoda certitudine, excluſiva omnis formidinis de oppoſito regulari exigant; econtra ad dirigendos actus religionis, aliarumque virtutum ſufficiat probabile verum, excluſivum falſi practice talis; quin requiratur certitudo omnimoda, utpote quæ in practicis rariſſime haberi poteſt. Vid. alibi dicta (h). *Temeraria* eſt, quia, ſi vera eſt, omnes ferme eccleſiæ ſuperſtitionis argui poſſunt: eo quod venditent reliquias, & illis cultum impendant, quarum veritas ſufficienter non eſt demonſtrata (i). Plura leguntur in ipſa epiſtola ſane eruditiſſima, ſi cui illa ad manus ſit.

Regulæ meliores. Longe faciliores, menti Eccleſiæ conformiores, & ſecuriores regulas tradunt alii Viri eruditi, quarum aliquas hic in medium proferre & non nihil dilucidare juvat.

Regula I.

(h) Tom. I. Quæſt. II. Cap. 3. de Tradit. §. 10.

(i) *Sur ce principe il n'y a presque point de l'Egliſe que l'on ne puiſſe taxer de ſuperſtition, n'y en ayant presque aucune, qui n'honore des Reliques, dont on ne peut prouver la poſſeſſion par cette tradition eccleſiaſtique &c.*

Regula I. Diſcernendi reliquias falſas a veris, dubias a certis procul dubio eſt Traditio *Eccleſiaſtica*: ſed quoniam hæc vel nunquam vel raro ex dictis haberi poteſt, in illius locum ſubintrabit Traditio etiam *pia:* dummodo ſit vere talis, & non potius *vulgaris*. Quænam vero ſit *pia*, quæ *vulgaris*, quomodo ab invicem diſtinquantur, alibi tradidimus (k). Ut autem ratio deducta a traditione vim habeat, oportet, quod hæc traditio longo annorum curſu, & ſpatio temporis immemorialis firmata, conſtans, perpetua; nullatenus intermiſſa, neque argumentis majoris authoritatis oppugnata; quin potius conſenſu vel expreſſo, vel tacito (l) Epiſcoporum invicem ſuccedentium confirmata fuerit. *Regula prima traditio eccleſiaſtica.*

Regula II. Pro diſſolvendo dubio, an quædam reliquiæ noviter inventæ ſint identicæ, ſunt *miracula* & *revelationes:* cum enim DEUS mentiri nequeat, neque in teſtimonium falſi miracula patrare valeat, hujuſcemodi reliquiis fides denegari non poteſt, dummodo revelatio perſpecta ſit, & miraculum verum eſſe conſtet. Nam non omni ſpiritui credendum eſt, & ſæpius revelationibus pie creditis ſubeſſe poſſe falſum, argumentis Theologicis demonſtrat author operis *de Revelationibus*, Vir ſane primæ eruditionis (m). In diſcernendis quoque miraculis veris a falſis ingentem latere difficultatem quis ignorat (n)? Hoc pacto aperuit Deus quamplurimas Sanctorum exuvias. Ex admonitione divina cognovit D. Ambroſius corpora SS. Gervaſii & Protaſii, Pulcheria Imperatrix cineres 40. MM.; ſancta quædam mulier reliquias S. Cypriani. Non ſemel DEUS per Angelos indicavit loca, in quibus Sanctorum reliquiæ eſſent conditæ, qua ratione inventæ ſunt reliquiæ S. Quintini M.: Ipſi etiam Beati non nunquam monuerunt, ubi eorum oſſa cubarent. De prodigiis a DEO ad manifeſtandas reliquias ſacras patratis paſſim loquuntur hiſtoriæ. Aliquando etiam DEUS miniſterio avium, piſcium, aliorumque animalium ad perhibendum teſtimonium veritati reliquiarum uſus fuiſſe legitur (o). *Regula ſecunda ſunt miracula vera, certa; & revelatio.*

Cæterum

(k) Tom. I. Quæſt. 2. cap. 3. §. 10.

(l) Conſenſus tacitus habetur, ſi Epiſcopus traditionem antiquam ſimpliciter acceptet: poteſt namque præſumere, Prædeceſſores ſuos in veritate indaganda ſatis ſtudioſos fuiſſe.

(m) Clariſſimus Euſebius Amort.

(n) Vid. Diſſert. de veris prodigiis Auguſtini Calmet.

(o) Hæc omnia videri poſſunt apud Honoratum a S. Maria Tom. II. Lib. V. Diſſert. VI. pag. 330.

Digitized by Google

In his caute procedendum.

Cæterum ut miracula ſufficienter probent, exiſtimarem eſſe diſtinquendum, an DEUS in ordine ad oſtendendam veritatem reliquiarum miracula patraverit; vel orantes ad reliquias in ſuis precibus per miraculum exauditi fuerint. Si primum: probatio erit legitima. Si ſecundum: probatio non erit ſufficiens: quia fieri poſſunt vera miracula ad falſas reliquias ob exuberantem fidem ac pietatem eorum, qui eas veras eſſe credunt (p).

Regula tertia ſunt Dyptica eccleſiaſtica, tituli, Schedula &c.

Regula III. Ad dignoſcendas reliquias veras, præcipue ad dirimendas controverſias, ſi quæ inter eccleſias oriantur, dum plures idem corpus, easdem reliquias poſſidere glorientur (q), vel maxime reſpiciendum eſt ad Dyptica eccleſiaſtica, ad Membranas, ad titulos inſculptos capſis, vel altaribus Sanctorum. Idem dicendum de teſtimoniis & ſchedulis, quæ reperiuntur in capſis, & reliquiariis; de elogiis, epitaphiis, aliisque monumentis. Hanc regulam tradit S. Carolus Borromæus, dum dicit: *Primo ut ſcripta, tabulæ, literæ, aliave cujusvis generis monimenta, quæ in ipſis eccleſiis, earumve atriis, atque ædibus, aut aliis locis extant, ſchedulæve vaſculis, arcisque ſacrarum Reliquiarum affixæ, incluſæve recognoſcantur accurate, & diligenter, unde illarum vel translatio, vel collocatio ibi facta cognoſci, aut alia ejusmodi notitia earundem haberi queat* (r). Hac arte detectum fuit corpus S. Aurelii Epiſcopi, quod ad tempora usque Leonis IX. a ſe poſſideri ignoravit Germania, quibus apertum fuit ſepulchrum, in quo poſitæ erant illius reliquiæ cum lamina plumbea, in qua ſculpta erant verba: *Corpus S. Aurelii Epiſcopi tempore Arnulphi Regis poſitum.* Item diremptæ ſunt controverſiæ,

(p) In hanc rem pulchre ait Guibertus Abbas lib. 1. de pign. ubi ſibi proponit quæſtionem, an miracula etiam vera ſufficiant ad probandam ſanctitatem alicujus, & reſpondet: *Sicut DEUM, qui eum, de quo eſt incertus, expoſcit, irritat; ita eum, ſi fideliter ſanctum eſſe credens, qui non eſt ſanctus, exoret, placat. Plane ſi ſanctum quis æſtimet, quem ſanctum quidem dici audiat, ſanctum vero eſſe non conſtet, ſi eum præcordialiter & ſecundum fidem interpellet, apud DEUM, qui cauſa & fructus eſt orationis, intentio deprecantis tota defigitur, quocunque modo animus per ſimplicitatem ſuper ſuo interceſſore errare videatur, & quod ſub ſpe boni honoratur, nunquam a boni remuneratione ceſſatur.* In his itaque fidelium pietas ac ſimplicitas apud DEUM ſupplet quodam modo ſanctitatem eorum, quos Sanctos bona fide credunt & invocant.

(q) Hujusmodi exempla plura ſupra attulimus e. g. de corpore B. Cæciliæ, de capite S. Joan. Bapt. de Sindone &c.

(r) Concil. Mediol. 4.

Digitized by Google

verſiæ, quibus tamdiu digladiatæ ſunt eccleſiæ Galliarum atque Italiæ de corpore S. Cæciliæ (s).

Regula IV. In dubio vel maxime juxta diſciplinam non veteris duntaxat, ſed etiam novæ Eccleſiæ recurrendum eſt ad judicium Epiſcopi, cujus eſt inquirere, ſedulo indagare, ac demum decernere de identitate & veritate Reliquiarum, & cultu illis impendendo. In hanc rem plures affert canones Conciliorum Barboſa (t) & Honoratus a S. Maria (u). Sufficiat Synodus Tridentina, quæ jubet, ut *novæ reliquiæ non recipiantur, niſi Epiſcopo recognoſcente atque approbante:* ubi etiam modus præſcribitur, ſecundum quem Epiſcopi debent procedere: *Simulatque de his reliquiis aliquid Epiſcopus compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis & aliis piis Viris ea faciat, quæ veritati & pietati conſentanea judicaverit.* Varias regulas, quibus utendum eſt Epiſcopis in recognoſcendis & approbandis reliquiis, ex variis Synodis depromptas proponit Honoratus a S. Maria in hac materia dilucidanda omnino egregius (x).

Regula quarta judicium Epiſcopi.

§. XXIII.

Jam ad *Sanctos ignotos* progrediamur: cum enim hodie vix ulla ſit Eccleſia ſpectabilis, quam non exornant corpora *Sanctorum ignotorum*, utpote quæ ſatis frequenter Roma mittuntur ad diverſas eccleſias, atque in cultu horum Sanctorum haud pauci irrepſerint abuſus, inter quos ille ferme eſt præcipuus, quod quædam eccleſiæ authoritate propria de iis celebrare officia divina conſueverint, materiam hanc, utpote paucis ſatis cognitam, non nihil accuratius ex Mabillonio dilucidandam aſſumpſimus.

De Sanctis ignotis.

In horum cultu multi abuſus.

Incipit Mabillonius ab ipſis cœmeteriis antiquis, quæ vulgus Catacumbas vocat, & ex quibus hujusmodi corpora eruuntur, utpote quæ ipſe, dum Romæ erat, luſtraverat. Id inprimis ex S. Hieronymo Mabillonius probat, illis cœmeteriis ſemper fuiſſe habitum ſummum honorem; in iis non SS. Martyres duntaxat, ſed omnes prorſus Chriſtianos nullo habito meritorum reſpectu, ſolis excluſis paganis, fuiſſe humatos, atque hunc morem per ſex priora ſæcula perduraſſe: non enim mutuum inter fideles & paganos odium, mutuusque horror patiebatur, ut Chriſtiani paganis, & viciſſim conſepelirentur.

De Cœmeteriis antiquis.

In his Chriſtiani promiſcue ſepulti excluſis paganis.

Ex

(s) Vid. cit. Honor. loc. cit. pag. 328.
(t) De Offic. & Poteſt. Epiſc. (u) Pag. 331. (x) Loc. cit.

Opus eſt certis notis diſtinguendi loculos SS. Martyrum. Ex his facile intelligitur, certis notis & indiciis diſtinctos eſſe oportere loculos SS. Martyrum, quorum corpora in diverſas transferuntur eccleſias a loculis cæterorum Chriſtianorum, ne Martyris loco colatur Confeſſor communis, & illud locum inveniat: *Multi coluntur in terris, quorum corpora cremantur in inferis.* Sed in eo ſumma eſt difficultas, quænam ſint illa ſigna & notæ characteriſticæ, quibus SS. Martyres a cæteris chriſtianis dignoſci valeant. Cum enim in illis cœmeteriis multa ſint indicia, quæ ibidem Chriſtianos fuiſſe humatos probant, qualia ſunt ſacrarum hiſtoriarum picturæ, varia ſymbola e. g. columbarum, ovium, palmæ, vitis, olivæ, cypreſſi, anchoræ, Chriſimon ſeu Chriſti monogramma, coronæ, ampullæ, inſcriptiones, jure dubitatur, quænam ex his ſignanter denotent ſanctos Martyres. *Variæ notæ ſed incertæ.*

Pro nota Characteriſtica agnoſcit Mabillonius ſolam ampullam vitream ſanguine tinctam. Author hic excluſis cæteris omnibus ſignis tanquam incertis, dubiis, vel ad ſummum probabilibus pro ſigno certo, & charactere indubitato Martyrum unice agnoſcit ampullam vitream ſanguine tinctam; ex Inſcriptionibus vero aliam non admittit præter eam, quæ Martyris titulum præfefert. In hanc rem adducit decretum Congregationis ſuper Indulgentiis, ſacriſque Reliquiis Romæ conſtitutæ de anno 1668., quæ de his ampullis & palmis conſulta cenſuit, *palmas, eiſque junctum vas ſanguine tinctum habenda eſſe ſimul pro ſignis certiſſimis verarum Reliquiarum:* aliorum vero ſignorum examen in aliud tempus rejecit. Inde fortaſſis eſt, quod, ubicunque videmus SS. corpora cultui publico expoſita, eisdem appenſæ ſint ampullæ vitreæ ſanguine tinctæ.

Quid de vaſibus & ampullis figulinis? Quoniam vero non raro alterius generis vaſa & ampullæ e. g. figulinæ reperiuntur, etiam has eſſe habendas pro ſignis certis exiſtimat Mabillonius, dummodo conſtet, eas eſſe ſanguine tinctas, & non potius ad continendos ſuffitus, aut odoramenta, aliaque id genus appoſita fuiſſe. Certe in antiquis Chriſtianorum tumulis non raro reperiuntur vaſcula figulina carbonibus oppleta, quæ ad thus ſuffumigandum appoſita fuiſſe nemo negaverit. Alia ſane eſt ratio de vaſculis vitreis, quæ non niſi ad ſanguinem conſervandum fuiſſe adhibita videntur (a). Hæc ut eo efficacius probet Mabillonius, mirum in modum dilaudat religionem, & pietatem primorum chriſtianorum, utpote qui ſanguinem Martyrum lintea-

(a) In hanc rem citat Boſium, qui expreſſe teſtatur, etiam in vaſculis figulinis fuiſſe aſſervatum ſanguinem.

Digitized by Google

linteaminibus excepiſſe, vel ſpongiis exceptum in ampullis reſervaſſe paſſim leguntur (b).

De cultu Sanctorum ignotorum, & abuſu.

Abuſus præcipuus eſt recitatio officii publici.

Id repugnat ſanctioribus Eccleſiæ regulis.

Eccleſia non facile permittit cultum publicum Sanctis ignotis.

Decretum Innocentii X. de hac re.

Poſt hæc progreditur ad cultum hujuſmodi Sanctorum ſive nomen proprium habentium, ſive ignotorum & baptizatorum explicandum & regulandum: cum enim in hoc cultu plures irrepſerint, & poſthac facile irrepere poſſint abuſus, eo totus quantus connititur, ut quid in hac materia liceat, vel non liceat, qualesque in cultu publico Sanctis decernendo & exhibendo regulæ ſint obſervandæ, dilucidet. Inter cæteros abuſus ille præcipuus eſſe videtur Mabillonio, quod in diverſis Galliæ, Italiæ & Germaniæ eccleſiis cultus promiſcuus, isque publicus per recitationem officii, celebrationem feſtorum, & miſſarum ſanctis quibusdam Martyribus ſive nomen proprium habentibus, ſive baptizatis: imo quibusdam etiam Confeſſoribus non ſat cognitis ſine interveniente authoritate Eccleſiæ impendatur: cum tamen id ſanctioribus Eccleſiæ regulis apertiſſime repugnare videatur: tum quod Eccleſia facultatem decernendi cultum ſibi ſoli reſervaverit: tum quod Eccleſia in decernendo cultu pûblico ſit valde cauta & circumſpecta, illumque non decernere ſoleat, niſi Sanctis, quorum ſanctitas eidem aperte & argumentis certis ac indubitatis eſt commonſtrata. Probat id tum praxis Romana, ex qua conſtat, quod literæ teſtimoniales, quæ de corporibus Sanctorum ignotorum, quibus Cardinalis Vicarius, vel pontificiæ Capellæ Ædituus Epiſcopus Auguſtinianus nomen impônit, expediri ſolent, ordinarie nihil aliud permittant, quam ut *talia corpora vel reliquiæ fidelium venerationi exponi poſſint:* quæ profecto formula non eo ſpectat, ut de iis officia eccleſiaſtica, multo minus miſſæ celebrari, aut eorum elogia publice in eccleſiis prædicari poſſint; tum iterata decreta Congregationum præcipue Innocentii X. de anno 1691., quæ abuſum multarum eccleſiarum ſecus facientium graviter perſtringunt, unaque hujuſmodi officia & miſſas ſevere inhibent, & quidem *ſub pœnis de non ſatisfaciendo præcepto recitandi officium, aliisque in conſtitutione Pii V. contentis* (c). In hoc decreto Innocentii illud memoratu dignum eſt, quod explicet aliud decretum anterius de anno 1630., in quo permittitur quidem *poſſe in eccleſia recitari officia & miſſas celebrari de illis Sanctis, quorum corpora aut reliquiæ inſignes in ea aſſervantur:* ſed notanter additur, *id intelligi debere de Sanctis duntaxat in Martyrologio Romano deſcriptis, aut quibus a ſancta Sede id ſpecialiter fuerit permiſſum.*

(b) In cit. epiſt.

(c) Decretum iſtud affert Mabillonius ad calcem laudatæ epiſtolæ.

Digitized by Google

Quatuor dat Regulas Mabillonius. Ut ergo hic cultus ſecundum ſanctiores Eccleſiæ regulas dirigatur, Mabillonius ponit quatuor ſequentes regulas:

Debent eſſe ſancti certi & indubii. Prima regula eſt, ut Sancti illi, qui publice coluntur, nequaquam ſint dubii; ſed certi & indubitati, certis & indubitatis recogniti argumentis.

Sancti ſelectiores. Secunda, ut, ſi de ſanctis Confeſſoribus ſit ſermo, habeatur ſelectus, & non niſi illi publico eccleſiæ cultui exponantur, qui illuſtriores extiterunt, ſuisque factis & heroicis virtutibus promeriti fuerunt, ut in exemplum & ſpeculum proponantur.

Nomen & facta debent eſſe certe perſpecta. Tertia, ut eorum nomen & facta perſpecta ſint aut ex traditione majorum; aut ex indubitatis poſterorum teſtimoniis: &, ſiquidem pro Martyribus habeantur, ut de eorum paſſione pro Chriſto tolerata conſtet, non vanis & æquivocis conjecturis; ſed certis argumentis, de quibus antea actum eſt.

De cultu exhibendo debet ſtatuere Eccleſia. Quarta, ut omnibus Sanctorum factis & virtutibus, miraculis, eorumque circumſtantiis attente conſideratis & expenſis de eorum cultu ſtatuat Eccleſia, vel ſummus Pontifex, cui maxime credita eſt harum rerum definitio (d).

Eccleſia eſt cautiſſima in decernendo cultu. Age, & has regulas non nihil dilucidemus. Profecto in permittendo, aut decernendo cultu Sanctorum Eccleſia moderna non modo eſt prorſus cauta & ſolicita: ſed antiquior etiam fuit valde circumſpecta, quin illos honorari, colique permiſerit, niſi de eorum ſanctitate indubitatis argumentis fuerit convicta. Aut enim loquimur de cultu SS. Martyrum, aut Confeſſorum? Si de SS. Martyribus: ſane antiquior Eccleſia non ſine delectu SS. Martyrum cultum, de quorum nempe martyrio & cauſa martyrii certo conſtabat, permiſit: tum quia hæretici, inprimis Montaniſtæ, & Donatiſtæ Martyres ſuos & ipſi venditabant: tum quia erratum aliquando in falſis Martyribus obrepere poterat (e): tum quia aliquoties quidam ſponte fortaſſis ſine inſtinctu ſpeciali, & non ſatis caute ſe martyrio obtulerunt, quos antiquior Eccleſia rejiciebat (f). Unde in Romana Eccleſia Clemens I. ſeptem Diaconos;

In Martyribus debet conſtare certo de martyrio & cauſa martyrii, & quare?

Acta Martyrum debent eſſe certa.

(d) Cit. epiſt. pag. mihi 624.

(e) Huc pertinet hiſtoria de S. Martino Turonenſi, qui adhibita omni diligentia larvam falſi Martyris detexit. De hoc vid. ſupra.

(f) Equidem Eccleſia quosdam colit Martyres, qui ſe periculo mortis objiciebant, quemadmodum legimus de S. Apollonia, quæ ſponte in ignem proſiliit; ſed illos duntaxat, de quibus certa eſt, quod ſupernaturali inſtinctu fuerint agitati.

Digitized by Google

nos; Fabianus vero totidem Subdiaconos inſtituiſſe feruntur, ut acta Martyrum fideliter conſcriberent, & in ordinem redigerent. Licet autem Eccleſia Romana hæc acta ſummi haberet, ea tamen publice legi ex antiqua conſuetudine prohibuit Decretum Gelaſii Papæ in Concilio Romano (g); ſane non ex alio capite, quam quod metueret, ne ſint ſincera, aut ab infidelibus conſcripta. Certa itaque eſſe volebat Eccleſia de ſinceritate actorum, priusquam illa legi permitteret. Ipſi etiam Epiſcopi, imo etiam fideles aliquem pro Martyre vix coli ferebant, niſi acta indubitata martyrium conteſtarentur. Hinc eſt, quod Lucilla Matrona a Cæciliano tum Archidiacono correpta fuerit, quod ante ſpiritualem cibum & potum os neſcio cujus Martyris, ſi tamen Martyris, libare dicebatur: *Et cum præponeret calici ſalutari os neſcio cujus hominis mortui, etſi Martyris, ſed necdum vindicati*, prout loquitur Optatus Milevitanus. Et in collatione Carthaginenſi infra citata Menſurius Carthaginenſis Antiſtes, cum fideles non nulli perſecutoribus ſponte ſe offerentes necati eſſent, ab eis honorandis prohibuit Chriſtianos. *Vindicatos* ergo volebant Martyres, id eſt ab Epiſcopis agnitos & approbatos. Quam caute, quam circumſpecte, quam accurate Epiſcopi egerint in ſtatuendo cultu SS. Martyrum, pluribus exemplis Gregorii Turonenſis, Gregorii Lingonienſis, & Gregorii M. illuſtrat Mabillonius (h). Notatu digna ſunt verba Gregorii M., quibus reſcripſit Auguſtino Anglorum Apoſtolo. Petierat Auguſtinus, ut reliquiæ S. Sixti Martyris ſibi transmitterentur, quæ in quadam eccleſia recondi poſſent, ubi corpus cujusdam S. Sixti Martyris non ſatis ſibi noti aſſervari dicebatur, cui in hæc verba reſpondit: *Fecimus, quod petiſti, quatenus populus, qui in loco quodam S. Sixti Martyris corpus dixerunt venerari (quod tuæ Fraternitati nec verum nec veraciter ſanctum videtur) certa ſanctiſſimi & probatiſſimi Martyris beneficia ſuſcipiens colere incerta non debeat: Mihi tamen videtur, quod ſi corpus, quod a populo cujusdam Martyris eſſe creditur, nullis illic miraculis coruſcat, & neque aliqui de antiquioribus exiſtunt, qui ſe a parentibus paſſionis ejus ordinem audiſſe fateantur, ita reliquiæ, quas petiſti, ſeorſim condendæ ſunt, ut locus, in quo præfatum*

Exemplis illuſtratur.

Debent eſſe Martyres vindicati.

U 3

agitati. Hinc recte dicit Mabillonius: *Non enim quosvis Martyres agnoſcebat olim Eccleſia, quos temere in media pericula irruentes rejiciebat teſte Menſurio Epiſcopo in collatione Carthaginenſi.*

(g) De hoc decreto lis eſt inter Eruditos. Codices quidam illud attribuunt Hormisdæ.

(h) Præfat. in Sæc. quintum. §. 6. pag. mihi 441.

Digitized by Google

tum corpus jacet, modis omnibus obſtruatur, nec permittatur populus certum deſerere, & incertum venerari (i). Ecce, quam ſcrupuloſa, quam delicata, quam circumſpecta fuerit antiquior Eccleſia in permittendo cultu SS. Martyrum! utpote quæ non niſi Martyribus *vindicatis*, quorum & Martyrium, & cauſa Martyrii indubitatis argumentis commonſtrata, & ab Epiſcopis cognita fuit & recognita, cultum exhiberi permiſit.

Diſciplinæ hodiernæ rigor in Canonizatione Sanctorum.

Sed neque hodierna Eccleſia facilior eſt in canonizandis SS. Martyribus. Eſto enim rigor ille, quem Eccleſia adhibet in canonizatione SS. Confeſſorum, de quo mox dicemus, non obſervetur in canonizatione Martyrum, prout fuſe probat Benedictus XIV. in ſuo opere de Beatif. & Canoniz. SS. Tom. I., nihilominus ex hodierna praxi requiritur, ut argumentis irrefragabilibus conſtet de Martyrio, & cauſa Martyrii, & utrumque ab Eccleſia approbetur.

Debet conſtare de virtutibus heroicis, & miraculis certis.

Quod ſi de SS. Confeſſoribus eorumque cultu loqui velimus, anne major diligentia, major rigor excogitari poteſt, quam eſt ille, quem Eccleſia adhibet in canonizandis SS. Confeſſoribus? utpote quæ neminem albo Sanctorum adſcribit, niſi de ſanctitate evidenter conſtet, & quidem tam ex virtutibus non qualibuscunque, ſed heroicis in gradu eminenti poſſeſſis; quam ex miraculis claris pariter & evidentibus accuratiſſime examinatis. Requiruntur virtutes, ut hujusmodi Confeſſores fidelibus poſſint in exemplum, quod imitentur, proponi: exiguntur miracula, quatenus & de ipſis virtutibus, & de voluntate Dei volentis ſuos ſervos etiam in terris facere glorioſos eo luculentius conſtet (k).

Ex his ergo inferendum, quod ad hoc, ut SS. Martyres officiis publicis poſſint coli, non ſufficiat conſtare de Martyrio; ſed etiam debere conſtare de cauſa Martyrii; & tales Martyres debere eſſe *vindicatos*, id eſt ab Eccleſia cognitos & approbatos; item non ſufficere ſola miracula qualiacunque, ſed evidenter probata; imo ne hæc quidem ſufficere: partim quod fieri poſſint miracula ad falſas reliquias ob fidem & pietatem, qui eas veras eſſe credunt: partim quod miracula præcedere, priusquam Sancti pro veris ac certis habentur, & coluntur, non vero

(i) Lib. 12. epiſt. 31.

(k) Audiatur Gregorius IX. in Bulla Canonizationis S. Antonii de Padua: *Duo ſunt neceſſaria, virtus morum, & veritas ſignorum, merita videlicet & miracula: ſic, ut hæc & illa ſibi invicem conteſtentur: cum nec merita ſine miraculis, nec miracula ſine meritis plene ſufficiant ad perhibendum teſtimonium Sanctitatis.*

Digitized by Google

ro factum ſubſequi debeant (1). · Inferendum ulterius, quod, ſi ſer-
o ſit de ſanctis Confeſſoribus, nec virtutes ſine miraculis, nec mi-
cula ſine virtutibus, ſed utrumque; & quidem virtutes non qualeſ-
ınque ſed heroicæ in gradu eminenti poſſeſſæ una cum miraculis pa-
ter evidentibus & antecedentibus requirantur. Inferendum deni-
ıe, quod his omnibus ſuppoſitis debeat accedere judicium Eccleſiæ,
ıjus eſt examinare, an gravitati Eccleſiæ conveniat, quibusdam
anctis cultum decernere, nunc maxime, poſtquam Alexander III. Pon-
ıfex ſibi ſuisque Succeſſoribus cauſam canonizandi & decernendi cul-
um tanquam unam ex majoribus reſervavit.

Utrum hæ regulæ ſanctis ignotis applicari poſſint? Eorum Martyrium non poteſt ſufficienter probari.

Jam ut ad id, cujus gratia hæc ferme ſingula potiſſimum attulinus, veniamus, videamus, utrum hæ regulæ Sanctis illis incognitis, quibus hinc inde cultus defertur publicus, applicari poſſint. Anne enim, quærere liceat, horum Martyrium ſufficienter demonſtrari poſſe exiſtimamus? Quæſo, quæ probatio, ſi ne quidem de nomine Martyris conſtet? Et demus Martyrium probari ex vaſculo ſanguine tincto, nondum utique de *cauſa Martyrii* conſtat. Anne hi tales Martyres poſſunt dici *Martyres vindicati*, id eſt ab Eccleſia cogniti? Id nemo ſanus dixerit, qui ad hodiernam Eccleſiæ praxin attenderit. Nam, ſi quæ corpora e cœmeteriis & tumulis erui contingat, totum negotium hoc modo peragitur. Præmiſſis nonnullis precibus, ſi quis tumulus nondum reſeratus cum Chriſti monogrammate, cum ſigno palmæ, columbæ, aut aliquo conſimili occurrit, tumulus ille detegitur, & ſi quidem certum martyrii in eo apparet indicium, puta vaſculum ſanguine tinctum, oſſa e tumulo efferuntur. Dehinc lavanda traduntur certis miniſtris ad id deputatis, quibus lotis Cardin. Vicarius, vel Epiſcopus Sacrarii Apoſtolici Præfectus Auguſtinianus nomen Sancto imponit, ſi nullum habet, & in ciſtam obſignatam reponit. Atque hæc illa eſt Sanctorum incognitorum recognitio, &, ut ita dicam, canonizatio, quin aliud permittatur, ſaltem communiter, quam *ut venerationi fidelium in eccleſiis exponi poſſint*. Ut vero pro Sanctis publice habeantur, & cultu publico colantur, Epiſcoporum eſt, & maxime ſummi Pontificis diſpicere, an id gravitati eccleſiaſticæ conveniat.

Modus eruendi corpora ſimilium Martyrum.

Caute procedendum Epiſcopis in decernendo cultu hujus-

Ex his quilibet dijudicet, quid ſit ſentiendum de cultu illo publico & ſolemni, quem Sanctis incognitis hinc inde impendi ſcimus, & quam caute procedendum Epiſcopis, curandumque, ut hujusmodi cultum

(1) *Sane hæc miracula præceſſiſſe debuerant, nec ſubſequentia factum præcedens comprobant*, ait Mabill. pag. 629.

modi Martyribus.

Non certo conſtat de ſanctitate quorumdam, & tamen coluntur, & quare?

tum vel non permittant, vel abrogent; vel ſaltem prudenter temperent, & reſtringant. Neque quis contra hæc obmoveat, quod de facto plures in Eccleſia e. g. S. Chriſtophorus, & quidam SS. Martyres publice colantur, de quibus ex Majorum traditione nihil certi accepimus. Verum magna eſt inter utroſque diſtantia, magnum intervallum: quia cultus hujuſmodi Sanctorum habet ſuam authoritatem a primitiva Eccleſia & traditione ad nos uſque derivata, cui ſine dubio martyrium vel ſanctitas illorum fuerit comprobata. Quare etſi nulla de illorum actis ad nos pervenerit notitia, hanc ſufficientiſſime ſupplet authoritas primitivæ Eccleſiæ: id quod de Sanctis incognitis dici nequit. Hactenus de regulis in cultu reliquiarum obſervandis.

De cultu Reliquiarum.

Jam de ipſo dogmate nobis agendum foret, *an cultus reliquiarum ſit præceptus aut ſaltem licitus?* Sed ne falcem in alienam meſſem immittamus, cum hæc materia ſit diſquiſitionis Theologicæ, fuſiori deductione abſtinemus. Interim licebit nobis dogma catholicum paucis exponere. Duo autem complectitur dogma catholicum, quorum primum eſt, cultum reliquiarum non eſſe abſolute præceptum; alterum, illum eſſe licitum pium ac utilem.

Non eſt præceptus, nec abſolute neceſſarius.

Illud primum inde oſtenditur, quod tale præceptum nec in ſcriptura, nec in traditione, nec in aliquo Concilio aut decreto Eccleſiæ inveniatur. Equidem Synodus Tridentina definiit, SS. reliquiis venerationem & honorem deberi, eaſque non inutiliter honorari: attamen nullum præceptum legitur, quo cultus poſitivus ſingulis fidelibus præcipiatur (m). Neque quemquam offendere debet verbum *debere:* id enim vel de quadam ſumma decentia, vel cultu negativo intelligendum eſt, quatenus eas inhonorare inhibetur.

Eſt licitus pius & utilis.

Alterum dogma demonſtrant Scripturæ, Traditio, & argumenta Theologica. Scripturæ quidem, utpote in quibus Deus hujuſmodi cultum etiam prodigiis & miraculis approbaſſe legitur, dum per corpora non tantum vivorum ac mortuorum, ſed etiam per illorum veſtes & umbras patravit miracula in gratiam illorum, qui ſimilia venerabantur.

Ex Scriptura.

In Deuteronomio (n) legitur, quod Deus ipſe corpus Moyſis ſepeliverit. Quodnam majus honoris argumentum afferri poteſt? In lib. 4. Reg. inſigni miraculo honoravit pallium Eliæ quando Propheta iſte pallio ſuo aquas Jordanis tangens eas mirabiliter

(m) Seſſ. 25. in Decret. de invocat. ubi ſic legitur: *Affirmantes Sanctorum Reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas a fidelibus inutiliter honorari, damnandos eſſe.* (n) Cap. 34. v. 6.

Digitized by Google

biliter diviſit. Illuſtri quoque prodigio commendavit corpus Eliſæi, dum ad ejus contactum vitam mortuo reſtituit (o). Sed nec deſunt exempla novæ legis. Nonne mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, ſimul ut tetigit veſtimentum Chriſti, ſanata eſt a plaga (p)? Tantæ efficaciæ erat, quidquid Apoſtolorum erat, ut ſola umbra Petri infirmos curaret (q), ſola ſudaria & ſemicinctia Pauli variis mederentur infirmitatibus, & dæmonia ejicerent (r). Quod ſi tanta fuit virtus veſtimentorum, quantæ non erunt reliquiæ & corpora Sanctorum?

Ex Traditione. Accedit traditio & perpetuus uſus Eccleſiæ ab ætate Apoſtolorum ad noſtra usque tempora. Sane teſte Euſebio (s) ſumma cum reverentia in Eccleſia Hieroſolymitana S. Jacobi aſſervata fuit Cathedra. S. Ignatii M. reliquias ſumma cura collegerunt & aſſervarunt Presbyteri & Diaconi Eccleſiæ Antiochenæ. S. Joannis Bapt. reliquias Sebaſte in Armenia cum ſummo honore fuiſſe aſſervatas teſtatur Rufinus (t). S. Polycarpi Sæc. II. martyrio coronati reliquias ſumma in veneratione fuiſſe habitas in Eccleſia Smyrnenſi probat epiſtola ab Eccleſia Smyrnenſi ſcripta, quæ extat apud Euſebium (u). Sæculo III. dum S. Cyprianus ſub ipſo ferali ictu eſſet, ne quid ſanguinis in terram efflueret, linteamina ac manuaria fuiſſe ſuppoſita, ejusque corpus ingenti cum triumpho mandatum fuiſſe terræ, teſtantur acta Proconſularia. Sæculo IV. jam Eccleſia ſummam curam adhibuit, ut veri Martyres a falſis ſecernerentur, jamjam altaria ſuper eorum corpora erigebantur, eorum oſſibus oſcula figebantur a Chriſtianis, priusquam ad Euchariſtiam accederent: idque Donatiſtarum ſchismati occaſionem præbuit: eo quod Lucilla factioſa non minus, ac potens fœmina a Cæciliano Carthaginenſi Archidiacono correpta fuerat, quia id honoris Martyri nondum vindicato detulerat (x). Plenæ ſunt hujusmodi exemplis hiſtoriæ ac antiqua documenta. Id ipſum probant ſolennes translationes SS. Martyrum, S. Stephani, de qua, & miraculis hac occaſione patratis fidem facit S. Auguſtinus (y), SS. Gervaſii & Protaſii, de qua teſtatur S. Ambroſius (z), unaque refert prodigia propriis oculis uſurpata. Quid jam de SS. Patribus dicamus, qui unanimi conſenſu cultum reliquiarum approbarunt? An non ſepulchrum Chriſti

(o) Cap. 13. v. 21. (p) Matth. 9. v. 20. & ſeq.
(q) Act. 5. v. 15. (r) Act. 19. v. 11. (s) Lib. 7. Hiſt. cap. 19.
(t) Lib. 2. hiſt. cap. 26. (u) Lib. 4. cap. 15.
(x) Optatus lib. 1. contra Donat. (y) Lib. 22. de Civit. Dei. (z) Epiſt. 22.

Digitized by Google

Chriſti, mons Calvariæ, locus Nativitatis in præſepio, ſepulchra SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, S. Jacobi Compoſtellæ in Hiſpania (a), aliorumque ſepulchra & corpora ſemper ſummo in honore fuerunt habita? An non Eccleſia Eunomium, & Vigilantium, aliosque contrarium ſentientes conſtanter damnavit, & proſcripſit? Eccur Eccleſia ſuper corpora SS. Martyrum templa exſtrui curavit, imo in Concil. Carthag. V. Can. 4. inhibuit, ne altaria absque Martyrum reliquiis exſtruantur?

Ex rationibus Theologicis.

Sed nec deſunt rationes Theologicæ, quibus id dogma demonſtratum manet. Quid enim impietatis & idololatriæ in cultu reliquiarum lateat? an non corpora & reliquiæ Sanctorum ſummam merentur venerationem, quod fuerint viva membra Chriſti, templum Spiritus S., inſtrumenta bonorum operum? num cultus ille ſuperſtitioſus dici meretur, quem Deus innumeris quaſi prodigiis commendavit? cur Deus linguam S. Joannis Nepomuceni incorruptam conſervavit? cur ex oſſibus S. Walburgæ ſalutiferum, & variis morbis medendis aptiſſimum oleum emanare facit? cur tot SS. Corpora & membra a corruptione immunia ſervavit? qualia plura in locis pluribus oſtenduntur. Nonne hæc & his ſimilia Sectarios plene convincere, & pudore ſuffundere deberent? Non ignoro, quid ad hæc reponant Sectarii: nempe hæc omnia cauſis naturalibus, & non nunquam Catholicorum fraudibus adſcribunt. Aſt quo argumento id probabunt? Demus etiam, quod hinc inde falſæ colantur reliquiæ: exinde tamen non ſequitur, quod hic cultus ſit impius, ſuperſtitioſus, & idololatricus: cum enim hic cultus ſit reſpectivus, & omnis cultus ultimato collimet ad Deum tanquam objectum cultus principaliſſimum, ſemper verum erit, quod ſit cultus pius, quod Sancti ipſi colantur, & in Sanctis principaliter colatur Deus. Præter intentionem fuſiores in hac materia fuimus. Sed non pœnitet, quia hæc a paucis diſcutiuntur, & multis deſunt libri, in quibus hæc leguntur.

§. XXIV.

Studium liturgicum neceſſarium, utiliſſimum, præſtantiſſimum.

Supereſt, ut de ſtudio liturgiarum, vel potius diſciplinæ ritualis, quam hodie *Theologiam liturgicam* appellant, illiusque neceſſitate, utilitate & præſtantia agamus. Profecto ſi quod eſt ſtudium ad Religionem conſervandam, Eccleſiam veram a falſis diſcernendam, & demonſtrandam, ad hæreticos & Sectarios confundendos, mores fidelium

(a) Sunt, qui S. Jacobum in Hiſpaniam veniſſe negant, aut in dubium vocant. Sed iſtud ad hanc materiam parum vel nihil facit.

lium inſtruendos ac informandos, ac demum ad diſciplinam externam Eccleſiæ recte dirigendam Theologis præprimis, & Juris eccleſiaſtici Doctoribus apprime neceſſarium, utiliſſimum, quin & de ſe præſtantiſſimum, illud eſſe ſtudium liturgiarum, facile ab omnibus ſublimioris eruditionis ſtudioſis dignoſcitur. Cum enim Dominus Deus non modo Religionem aliquam cordibus noſtris ſolo lumine naturæ cognoſcibilem, quam *naturalem* vocamus, impreſſerit, verum etiam certos modos, quibus ab homine coli adorarique velit, adeoque Religionem quamdam revelaverit, ac ex plurimorum Doctorum ſententia revelare debuerit (b), atque a nobis non cultu duntaxat interno, ſed etiam externo, id eſt certis ritibus cultus interni conteſtativis adorari voluerit, quorum aliqui ad ſubſtantialia Religionis (c), alii ad adiaphora pertinent (d), & a cœtu eccleſiaſtico libere quidem, ſed ex cauſis gravibus fortaſſis ad exprimendum myſterium, ad decorem domus Dei (e) aſſumuntur, profecto Religionis & Eccleſiæ intereſt, ut hi ritus & ceremoniæ ſive a Deo ad conteſtandum debitum ſibi cultum inſtitutæ, ſive libere aſſumptæ non tantum non ignorentur; ſed etiam dilucidentur, fidelibusque explanentur, ne ex illorum ignorantia, deſpectu, contemptu & vilipenſione ſequatur ipſum Religionis excidium, Religio pededentim in ſubſtantialibus deficiat, & ſuo tempore in ſuperſtitionem degeneret.

Deus cultu interno & externo adorari vult.

Ritus alii ſubſtantiales, alii accidentales.

Eorum notitia ſumme neceſſaria

Fac enim ritus Religionis chriſtianæ ſubſtantiales e.g. ritum baptiſmi, aliorumque Sacramentorum ignorari, nunquid actum erit de Religione chriſtiana? fac ritus ab Apoſtolis, Conciliis, Pontificibus, & Epiſcopis decretos vilipendi, negligi, & contemni, nunquid mera confuſio, mera turbatio, merum chaos naſcetur in univerſa Eccleſia? Et nunquid intereſt vel maxime Religionis, ut ſua conſervetur puritas & integritas, & ſupremo Numini exhibeatur cultus externus purus, integer; non ſuperſtitioſus, non idololatricus? Quid jam futurum exiſtimamus, ſi negligantur liturgiæ antiquæ, deſpiciantur antiqui Eccleſiarum ritus, ſtudium liturgicum contemnatur?

Reſpective ad Religionem Chriſtianam.

X 2 Ipſius

(b) De Religione naturali & revelata, utraque demonſtrabili vid. Tom. I. Quæſt. I. de Jur. Eccleſ. in genere cap. 2. §. 2. & ſeq.

(c) E. g. in lege antiqua circumciſio, eſus agni paſchalis; in nova baptiſmus, & apud Catholicos ſacrificium Miſſæ.

(d) Innumeri ritus in adminiſtratione Sacramentorum e. g. exorciſmi in baptiſmo.

(e) E. g. unctio in baptiſmo, ornatus Eccleſiarum &c.

Reſpective ad Eccleſiam chriſtianam.

Nota characteriſtica Eccleſiæ veræ eſt cultus externus ſecundum præſcriptum legis divinæ adornatus.

Ipſius etiam Eccleſiæ Chriſtianæ intereſt, ut ſtudium liturgicum excolatur: cum enim plures ſint cœtus ſacri, qui nomine Chriſtianitatis gloriantur, nota quadam characteriſtica opus eſt, ut, quæ ſit vera, & genuina Eccleſia dignoſcatur. Ego autem ſic exiſtimo, inter cœteras notas characteriſticas Eccleſiæ vere chriſtianæ computandum eſſe cultum externum, quem ſecundum præſcriptum legis divinæ Deo exhibere jubemur. Quod ſi jam cœtus quiscunque ſacer ab hoc præſcripto in cultu divino externo & ritu quodam ſubſtantiali deflectat, inaniter prorſus nomine Eccleſiæ veræ gloriatur. Demus jam, quod Chriſtus Dominus Sacrificium Miſſæ inſtituerit, quemadmodum nos Catholici credimus: Demus ulterius hunc ritum in quocunque cœtu ſacro deficere, nemo profecto erit, qui talem Eccleſiam eſſe veram dicere auſus fuerit. Undenam autem melius diſcimus ritus & cæremonias cultui externo inſervientes, a Chriſto præceptas, & ab Apoſtolis traditas, quam ex antiquis liturgiis, praxi & conſuetudine primitivæ Eccleſiæ, quam ipſi hodierni Sectarii puram adhuc, integram, immaculatam & ſimplicem ſuſpiciunt? Etſi vero poſterior Eccleſia ritus & ceremonias mirum in modum auxerit & multiplicaverit, id factum eſt cum ſumma diſcretione ex cauſis honeſtis, & gravibus, retentis ritibus ſubſtantiallbus, quos & Chriſtus inſtituit, & Apoſtoli tradiderunt.

Ritus & cæremonias docent liturgiæ.

Scientia liturgica eſt neceſſaria ad confundendos Sectarios.

Potiſſimum errarunt in doctrinis ad liturgiam ſpectantibus.

Exemplo ſunt antiquiſſimi hæretici.

Hæc ipſa liturgiarum ſcientia plurimum utilitatis affert ad confundendos hodiernos Sectarios, eosque plurium errorum convincendos, quos in ſuis doctrinis potiſſimum in materia Sacramentorum, in cultu Sanctorum & ſacrarum reliquiarum commiſerunt. Si hiſtorias liturgicas antiquiſſimas, antiquas, & noviores luſtremus, facile comperiemus, quod antiquiores potiſſimum, & non nulli etiam noviores Sectarii nihil habuerint antiquius, quam ut deſævirent in Sancta Sanctorum, in Sacrificium Miſſæ, in ſacraria, templa, altaria, ſacerdotes, & quidquid ſacrum & ſanctum eſſe aut dici poteſt. Ut ſilentio prætereamus antiquiſſimos hæreticos Nicolaitas, Simonianos, Menandrianos, Gnoſticos, Carpocratianos, Ophitas, Marcionitas, Montaniſtas, aliaque hujusmodi nominum & hominum monſtra, qui inceſtis, funeſtisque ſacrificiis rem liturgicam defœdarunt; Arianos & Donatiſtas, qui in Sacerdotes catholicos, eorum templa, vaſa & altaria, aliaque ſacra deſævierunt; Iconoclaſtas, qui in ſacras imagines omnem furorem & ſævitiem exercuerunt; Waldenſes, qui eccleſiaſtica officia inania eſſe ducebant, eccleſias, altaria, eorumque conſecrationem, ornatum & ſacram ſupellectilem, indumenta, luminaria, thurificationes, aquam benedictam, proceſſiones, exorcismos aliosque ſacros ritus

Qui in omnia ſacra ſuum furorem effuderunt.

ritus a Miniſtris eccleſiæ fieri ſolitos deridebant, aſpernabantur, & liturgica omnia conculcabant, & tanquam ſuperſtitioſa rejiciebant (f). Quid non tentarunt, quid non perpetrarunt Calviniſtæ? quippe qui non erubuere Sanctorum imagines & reliquias flammis addicere, altaria ſubvertere, templa incendere, eccleſias ſpoliare, Sacerdotes trucidare, Sanctum Domini canibus projicere, ſanctaque omnia conculcare & conſpurcare (g). *Etiam novatores præſertim Calviniſtæ.*

Quantum vero liturgiæ, earumque notitia & ſtudium ad mores inſtruendos informandosque, ad pietatem fovendam nutriendamque, devotionem excitandam, charitatem inflammandam tribuant, quis ſatis edicere valeat? Cum enim eum in finem Chriſtus & Eccleſia ritus & cæremonias inſtituerit, ut ſupremo Numini cultus decenter exhibeatur, in domo Dei omnia ordinate fiant, ſane intereſt vel maxime Religionis & Eccleſiæ, ut fideles in cultu externo, & in ritibus ac ceremoniis decenter inſtruantur, ne illorum pietas in ſuperſtitionem degeneret; vera autem pietas conſolidetur, roboretur, & muniatur. Audire lubeat Cardinalem de Bona (h), qui ſuper hac re ita diſcurrit: *licet ipſæ ceremoniæ nullam ſecundum ſe perfectionem, nullam contineant ſanctitatem, ſunt tamen actus externi religionis, quibus quaſi ſignis excitatur animus ad rerum ſacrarum venerationem, mens ad ſuperiora elevatur, nutritur pietas, fovetur charitas, creſcit fides, devotio roboratur, inſtruuntur ſimpliciores, Dei cultus ornatur, conſervatur religio, & veri fideles a pſeudochriſtianis & heterodoxis diſcernuntur.* *Notitia liturgiarum eſt neceſſaria ad mores informandos.* *Fideles in cultu externo ſunt neceſſario inſtruendi.*

Quid de diſciplina eccleſiaſtica dicamus? Ad hanc profecto recte dirigendam vel maxime neceſſaria eſt notitia liturgiarum: ſiquidem, quidquid eſt diſciplinæ eccleſiaſticæ, id ferme omne ad res liturgicas pertinere videtur. Quoniam vero quemadmodum in aliis rebus diſciplinaribus, ita etiam in ritibus, ceremoniis, aliisque rebus liturgicis multi irrepſerunt abuſus, & adhuc irrepere poſſunt, opus eſt quadam diſciplina, quæ nobis leges liturgicas explicet, & interpretetur, tradat regulas, ſecundum quas abuſibus obviari, cultus externus in honorem Dei, ſalutem animarum, ac bonum Eccleſiæ dirigi valeat. Sed quænam hæc alia eſt diſciplina, quam Theologia liturgica? quæ tanto magis eſt neceſſaria, quanto majores ſunt cavillationes Sectariorum contra ritus & ceremonias Eccleſiæ Catholicæ (i) in eo inaniter glorian- tium, *Scientia liturgica ad diſciplinam recte dirigendam neceſſaria.* *Propter abuſus tollendos & impediendos.* *Et confundendos Sectarios*

(f) Vid. Benignus Boſſuet Tom. II. Hiſtor. Variat. a pag. 161. ad pag. 212.
(g) Plura vid. in Card. de Bona Præfat. Gener. §. V. (h) Ibid. §. III.
(i) Vid. ſupra dicta contra Boehmerum.

Digitized by Google

tium, quod jugum Ceremoniarum excuſſerint, ſibique libertatem conſcientiæ vindicaverint. Transmittamus enim conficta eorum dicteria, varios circa diſciplinam commiſſos eſſe errores in uno alterove loco, quæ inde Eccleſiæ labes? Utique abuſus & ſuperſtitio non fuit orta ex ſacrorum rituum natura, ſed contra Eccleſiæ mentem, vel ex mala applicatione, vel ruditate plebis, vel aliorum malitia? nunquid indifferentia non ſolum, ſed etiam ſanctiſſima in abuſus detorqueri poſſunt vitio hominum? Vitia ſemper fuerunt, ac erunt, quamdiu dabuntur homines; abuſusque occurrunt in antiquis & novis temporibus:

Cavillationes eorum inanes ſunt.

Num hæc Eccleſiæ imputari poſſunt? neutiquam. Hæc ſemper ſua conſilia eo direxit, ut contraveniret abuſibus, quos Acatholici aſtuto plane conſilio tanquam doctrinam ac diſciplinam Eccleſiæ catholicæ venditare conſueverunt. Abuſus igitur non tollunt legitimum uſum, ſed illi ſunt eradicandi, hominumque mores corrigendi agnoſcente ipſo

Abuſus non debent imputari Eccleſiæ, nec tollunt uſum bonum.

Boehmero (k), dum ait: *Sunt ritus tantum honoris interni ſigna externa: ſunt reverentiæ debitæ teſtimonia, & devotionis excitamenta: ſigna autem ſunt arbitraria, nec per ſe vitium habent, id potius accipiunt ex malitia cordis humani, pravaque intentione eorum, qui ſignis hiſce arbitrariis abutuntur. In corde hominum ſubſidet ſuperſtitio, ibi quærenda, ibi quoque expungenda eſt, neque illam in totum ſuppreſſeris, ſi vel maxime ritus minueris, cum radix ſuperſtitionis eo ipſo ex cordibus hominum haud evellatur, ſed per ſolidum pietatis exercitium mutata mente expellatur.* Neque ipſe Lutherus a ritibus & ceremoniis adeo alienus fuit, ut non graviſſime Carlſtadio ceremonias eccleſiaſticas abolenti indignaretur.

Teſtimonium Boehmeri pro bono uſu rituum.

Quid jam de neceſſitate notitiæ liturgicæ ad Theologiam potiſſimum polemicam & Sacramentariam dicamus? Nunquid præcipua utriusque capita potiſſimum conſiſtunt in dilucidandis ritibus, ceremoniis & formulis, quas vel Chriſtus inſtituit, vel Eccleſia præcepit, vel conſuetudo introduxit? *Denique ad Theologiam Polemicam ſolidius tractandam*, ait Vir a Sacris Catholicis alienus (l), *hoc ſtudium vel maxime pertinet. Itaque qui de cultu & invocatione Sanctorum accurati quid dare tentaverit, ſine veterum recentiorumque liturgiarum inſpectione nihil egregii efficiet. Idem de cultu imaginum & reliquiarum dictum eſto.* Et nunquid diſciplina liturgica hodie inſignem prorſus Theologiæ partem efficit, quam *Theologiam liturgicam* appellamus?

Scientia liturgica ad Theologiam neceſſaria.

Potiſſimum Polemicam.

Idem

(k) Diſſert. de jure liturg. Eccleſ. pag. 21.

(l) Cit. Pfaffius, quem ideo citare placuit, ut teſtimonium haberemus, contra quod Sectarii vix poſſunt excipere.

Digitized by Google

Idem judicium eſto de Jurisprudentia eccleſiaſtica. Sane cultum publicum ritusque eccleſiaſticos præcipuum illius eſſe objectum, res ipſa docet. Agitur in Jure eccleſiaſtico de Magiſtratibus ſacris & Perſonis eccleſiaſticis: Quæſo quanto ceremoniarum apparatu defungendum eſt in ordinatione Clericorum, conſecratione Epiſcoporum, & celebratione divinorum? Agitur de rebus ſacris, de adminiſtratione Sacramentorum, conſecratione & benedictione altarium, eccleſiarum, cœmeteriorum, celebratione feſtorum, cultu Sanctorum, & reliquiarum. Nunquid hæc omnia & ſingula ad jus ceremoniale eccleſiaſticum & liturgicum ſpectant? ut adeo mirum non ſit, quod Doctores Juris eccleſiaſtici noviores in tradendo jure eccleſiaſtico præcipuam ferme partem conſecrent cultui publico, ritibusque eccleſiaſticis explanandis. *Etiam ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam. Cujus præcipuum objectum eſt cultus publicus.*

Nihil ergo mirum videri debet, quod ſicut ad excolendas alias ſcientias inſtitutæ ſunt Societates eruditæ, ſic etiam ad excolendas res liturgicas erectæ ſint Academiæ. Hunc in finem eruditiſſimus & glorioſiſſimæ memoriæ Pontifex Benedictus XIV. fundavit Academiam *Conciliorum* ac *Rituum*, quæ ſtatutis temporibus in Palatio Quirinali celebratur, cujusque ſocii per elaborationes eruditarum Diſſertationum rem liturgicam illuſtrant. Ad exemplum hujus Pontificiæ Academiæ alia in Luſitania, ſcilicet *Academia Conimbricenſis liturgica* erecta fuit. Idem laudatiſſimus Pontifex primum, quantum ſcimus, conſtituit Profeſſorem ſacrorum Rituum Romæ in collegio Romano, quod munus delatum fuit P. Avezedo S. J. ab editis operibus liturgicis celeberrimo. Jamque aliæ Academiæ Catholicæ, Viennenſis & Salisburgenſis ſcientiam liturgicam excolere incipiunt, optime perſpectum habentes, quantæ neceſſitatis, utilitatis & præſtantiæ ſit ſtudium liturgiarum. *Academiæ ad illuſtrandas res liturgicas inſtitutæ. Talem inſtituit Benedictus XIV.*

Jam ad ipſum ſtudium liturgicum greſſum promoveamus, & quæ ad notitiam, vel ſi dicere malis, ſcientiam liturgicam perfecte acquirendam ſint neceſſaria, videamus. Id antequam præſtemus, explicandum erit, quæ ſit genuina ſcientia ritualis ſeu liturgica. Eſt nempe notitia liturgiarum conjuncta cum ſcientia eas recte interpretandi ac ſapienter applicandi in ordine ad cultum ſupremo Numini in Eccleſia a Chriſto inſtituta decenter exhibendum, utpote ad quem ultimato omnes leges liturgicæ & liturgiæ collimant. *De Studio liturgico. Quæ ſit genuina ſcientia liturgica?*

Ex hoc jam manifeſte ſequitur, duo præcipue ad hanc ſcientiam requiri, nempe *notitiam liturgiarum*, & *ſcientiam* eas ſcite *applicandi*. Age, & qua arte quis ſibi perfectam liturgiarum notitiam comparare poſſit & debeat, diſpiciamus. Hanc ad inſtar aliarum ſcientiarum ex libris eſſe hauriendam, nemo eſt, qui dubitet. Idcirco neceſſe eſt, ut *Requiſita illius ſunt duo. Requiritur notitia librorum & ſcri-*

quis

Digitized by Google

ptorum liturgicorum.

quis ſibi comparet notitiam librorum eccleſiaſticorum, in quibus de liturgiis, aliiſque ad liturgias pertinentibus agitur; & ipſorum Scriptorum, qui hanc materiam ex profeſſo tractarunt. In eo ergo mihi deſudandum, ut libros & Scriptores rerum liturgicarum manifeſtos faciam.

Quæ haurienda ex Præf. gener. P. Sala ad res liturgicas Card. de Bona.

Sed neque in hoc fuſiori calamo immorandum, quod hoc labore egregie defunctus ſit Robertus Sala in *Præfatione generali* ad libros rerum liturgicarum Cardinalis de Bona (m). Quoniam vero diſcipulis potiſſimum ſcribimus, quibus hæc opera ad manus non ſunt, præcipuos non niſi Scriptores recenſebimus, eoſque in quinque claſſes dividemus,

Scriptores rerum liturgicarum ſunt quintuplicis generis.

in quarum prima Scriptores rerum liturgicarum antiquos; in ſecunda recentiores; in tertia eos, qui particulares eccleſiarum liturgias exornarunt; in quarta collectores liturgiarum & Scriptorum de rebus liturgicis agentium; in quinta Scriptores Proteſtanticos in medium proferemus.

Scriptores antiqui recenſentur.

Scriptores rerum liturgicarum antiqui ſunt præcipue ſequentes: Iſidorus Hiſpalenſis (n). Venerabilis Beda (o) Amalarius Metenſis (p), Rabanus Maurus (q), Walafridus Strabo (r), Regino (s), Micrologus (t), Ivo Carnotenſis (u), Rupertus Tuitienſis (x), Guilielmus Durandus aliique (y).

Nec

(m) §. IV.

(n) Scripſit duos libros de offic. divin., quos multi Scriptores putant eſſe apocryphos. Vid. infra dicenda Cap. IV. §. XI.

(o) Inter hujus opera occurrit liber de officiis, circa quem ſunt diverſa Criticorum judicia. Vid. infra Cap. IV. §. XII.

(p) Scripſit libros IV. de divin. offic. Vid. Alex. Natal. Hiſt. Eccleſ. Tom. VI.

(q) Vid. infra Cap. V. §. VIII. ubi de operibus illius, inter quæ huc pertinent libri tres de Inſtit. Cleric. Item vid. Mabillonii *Elogium Rabani hiſtoricum.*

(r) Fuit Monachus Benedictinus, Rabani Mauri diſcipulus, poſtea Augiæ Majoris Abbas, & ſcripſit librum de divinis officiis. Vid. Præfatio gener. P. Sala.

(s) Scripſit librum de diſcip. Eccleſ. vid. infra Cap. V. §. X.

(t) De hoc vid. Mabillonius in Ord. Rom. & P. Sala in cit. Præf. generali.

(u) De Eccleſ. ſacram. ac officiis & præcipuis per annum feſtis. Vid. infra Cap. V. §. XII.

(x) Abbas Cœnobii Tuitienſis de divin. offic. libri 12. ſunt tamen Scriptores quidam, qui illos in dubium vocant, de quo vid. Nat. Alex. Hiſt. Eccleſ. Tom. VI. m. pag. 521.

(y) Fuit Epiſcopus Wimatenſis, & communius dicitur Speculator, ac ſcripſit Rationale divinorum officiorum in octo libros diſtributum. Vid. cit. Præfat.

Digitized by Google

Nec deſunt recentiores Scriptores, qui a Sæc. XV. usque ad noviſſima tempora ritus ceremoniasque illuſtrarunt, quorum præcipui ſunt Auguſtinus Patritius (z), Joan. Steph. Durantius (a), Florentinus Vanderhaver (b), Gabr. Albaſpinæus (c), Barth. Gavanto (d), Joan. Bona Cardinal. (e), Robertus Sala (f), Joan. Morinus (g), Cabaſſutius (h), Edm. Martene (i), Card. Thomaſius (k), Benedictus XIII. P.M. (l), Benedictus XIV. P.M. (m), P. Azevedo S.J. (n), Joſeph *Recentiores.*

(z) Scripſit libros tres de Ritibus Eccleſ. ad Leonem X. P.M. de quo vid. Antonius Dürr Comment. Hiſt. de Epiſcopo Puerorum Mogunt. 1755. edita.

(a) Fuit Præſes Senatus Toloſ., cujus nomine prodierunt de *Ritibus Eccleſiæ* libri tres. Vid. mox citatus author.

(b) Edidit. Antiq. liturg. Syntagma tribus Tomis in 8. diviſum. De hoc vid. cit. Præf. gener.

(c) Epiſcopus Aurelianenſis, vir immenſæ eruditionis, & a multis editis operibus celebratiſſimus, e quibus huc potiſſimum pertinent libri duo obſervationum Eccleſ. aliique.

(d) Cleric. Regul. S. Pauli Barnabita, ſcripſit *Theſaurum ſacrorum Rituum*, qui Romæ prodiit 1630. Notis vero illuſtratus fuit a P. Merati Cler. Regul. Theat. Venet. 1738.

(e) Scripſit celeberrimus hic Author opera plura ad illuſtrandam liturgiam ſumme proficua, quæ pluribus recenſere labor foret ſupervacaneus.

(f) Hic opera liturgica Card. de Bona erudititiſſimis illuſtravit notis.

(g) Duo præcipue hujus Authoris opera ſunt celeberrima, unum de S. Eccleſ. Ordin.; alterum de Pœnitent. utrumque ad illuſtrandos ritus antiquiſſimos in adminiſtratione Sacramentorum adhiberi ſolitos peropportunum.

(h) Edidit Notitiam Eccleſ. Concil., in qua plurima leguntur ad rem liturgicam facientia.

(i) Scripſit hic Author, ſi quis alius plurima illuſtrandæ rei liturgicæ opportuniſſima, & inter alia libros IV. de antiquis Eccleſ. Ritibus, tractatum de antiq. Eccleſ. diſcip. in celebrandis divinis offic. Item de antiquis Monachorum Ritibus.

(k) De hoc infra dicemus.

(l) Ejus opuſcula liturgica prodierunt Romæ 1726.

(m) Hujus opera aliunde ſunt notiſſima, inter quæ huc faciunt, quæ ſcripſit de SS. Miſſæ ſacrificio, & de Servorum DEI Beatificatione, ac feſtis &c. plura infra dicentur.

(n) Natione Luſitanus S.J., qui procuravit novam Operum Benedicti XIV. editionem

Digitized by Google

ſeph Catalanus (o). Cæteros Scriptores, qui vel de ritibus particularibus e. g. in ſacrificio Miſſæ obſervandis, quales plures recenſet Sala, vel nonniſi accidentaliter in ordine ad alias materias illuſtrandas, vel pauca admodum de rebus liturgicis ſcripſerunt, ſtudioſe prætermittimus, & lectores ad alios Scriptores ablegamus (p).

Scriptores liturgiarum particularium. His accenſendi ſunt Scriptores, qui particulares Eccleſiarum liturgias illuſtrarunt, inter quos veniunt primo loco duo Congregationis S. Mauri lumina Hugo Menardus (q), & Joan. Mabillonius (r), quibus accedunt Lud. Ant. Muratorius (s), & Joan. Pier (t).

Scriptores Collectionum. Præter hos extant authores, vel potius collectores, qui liturgias, & Scriptores ad rem liturgicam pertinentes improbo labore collegerunt. Inter antiquiores recenſentur Joan. Cochlæus, Wolf. Lazius, Georg. Caſſander, Claudius de Saintes, Melchior Ittorpius, Jacobus Pamelius.

---

tionem, illiusque opera vaſtiſſima redegit in compendium, & ab eo conſtitutus eſt primus Profeſſor SS. Rituum in collegio Romano, ubi cum applauſu rem docet liturgicam. Orationes ab ipſo habitæ ſub auſpicio novarum lectionum præmiſſæ ſunt novæ editioni *tract. de SS. Miſſ. Sacrificio*, de anno 1748. in quarto. Occupatur in *novo theſauro liturgico* colligendo.

(o) Edidit *Pontificale Rom. notis illuſtratum*, & *Commentarium in Aug. Patritii opus de Ritibus Eccleſiæ*.

(p) Ad citatum P. Sala, & Pfaffium in cit. Differt. de liturg. Nos celebriores, & illos, qui magis generica tradunt, ſelegimus. Plerique, quos recenſet cit. P. Sala, agunt de ritibus, qui in Sacrificio Miſſæ adhiberi ſolent.

(q) Præter alia egregia opera ad rem liturgicam pertinentia edidit *Sacramentarium S. Gregorii M. cum notis.*

(r) Huc pertinet *Commentarius in Ordin. Rom.*, quem inſeruit Muſæo Italico Tom. II. Item *Tractatus de liturgia Gallicana*; ejus *epiſtola de liturgiæ Gallicanæ abrogatione* Tom. I. Oper. poſthum.

(s) Edidit *liturgiam Rom. veterem*, in qua Miſſalia & Sacramentaria antiqua continentur. Præmiſit Præfationem valde notabilem, quæ duabus conſiſtit partibus, in quarum prima exhibetur hiſtoria antiquæ liturgiæ Romanæ. Secunda pars eſt Polemica contra impugnatores rituum Eccleſ. Rom. ſcripſit etiam *Diſſertationem de Ritibus Ambroſianæ Eccleſiæ*, quæ extat. Tom. IV. Antiq. Ital.

(t) Scripſit *tractatum Hiſtorico-Chronologicum de liturgia antiqua Hiſpan. Gothica, Iſidoriana, Mozarabica, & Toletana.*

Digitized by Google

lius. Noviores ſunt Card. Thomaſius (u), Card. Quirinus (x), Aſſemannus (y), P. Azevedo (z). Huc pertinent Decreta congregationis Rituum in unum collecta (a).

Ipſi etiam DD. Proteſtantici rebus liturgicis illuſtrandis omnem navant operam: niſi dicere velis, maligno id ab ipſis fieri animo, & potius ſtudio impugnandi, quam illuſtrandi. Quidquid de hoc ſit, ſaltem multum utilitatis referet, quisquis hos authores legerit, dummodo nigrum ab albo, vile a pretioſo ſciat bene diſcernere. Inter hos celebriores, aut ſaltem notiores ſunt Joach. Hildebrand (b), Boehmerus *Scriptores liturgiarum Proteſtantici.*

Y 2 (c), Mat-

(u) Collegit Thomaſius reſponſoria, Antiphonaria, libros Miſſarum, codices Sacramentorum Rom. Eccleſiæ. Operum Thomaſii novam editionem notis illuſtratam procuravit Ant. Franc. Vezzoſi Ord. Cleric. Reg. Theatin.

(x) Etiam in re liturgica Quirinus Philologorum hujus ævi fere Princeps habet ſua merita. Hic, dum Clemens XI. cogitaverat inſtituere Congregationem ad examinandos libros Græcorum ac Orientalium liturgicos, ut illius conatus juvaret, credidit ſe optime facturum, ſi exactam officiorum Græcorum editionem ex antiquis codicibus depromptam adornaret. Jamque actu edidit Tom. I. ſub titulo: *Officium quadrageſimale Græcorum recognitum & caſtigatum ad fidem præſtantiſſimi Codicis Barberini in latinum ſermonem converſum atque Diatribis illuſtratum.* Cum ecce! Secretarius Congregationis metuens, ne editis hiſce libris Pontifex Congregationem tanquam ſuperfluam ſupprimeret, rem callide eo deduxit, ut ipſa Congregatio daret decretum inhibitivum, ne reliqui publicarentur Tomi. Edidit tamen poſtea *Enchiridion Græcorum, quod de illorum dogmatibus, & Ritibus Rom. Pontificum decreta poſt ſchiſmatis epocham edita, nunc primum in unum collecta complectitur.*

(y) Incepit hic Author publicare *codicem liturgicum univerſæ Eccleſiæ*, ſub titulo: *Codex liturgicus univerſæ Eccleſiæ in 15. libros diſtributus &c.*

(z) Edidit anno 1748. *Conſpectum Theſauri liturgici.* Erit hæc collectio Scriptorum liturgicorum locupletiſſima, & conſtabit X. Tomis.

(a) Venetiis anno 1750. prodiere *Decreta authentica ſacræ Rituum Congregationis notis illuſtrata ad SS. Papam Benedictum XIV.* Item Bergami anno 1751. *Rituale expenſum*, ſive in S. Congregationum decreta Commentarius Authore Fr. Antonio Cavalieri de Bergamo Ord. Erem. S. Auguſt.

(b) Diſſert. de Ritibus ſacris Helmſtad. 1655.

Digitized by Google

(c), Matthæus Pfaffius (d), Caſpar Calvœrius (e) & Joan. Fridericus (f).

Itali ſingularem merentur laudem, & inter hos Scriptores excellunt.

Plures hujusmodi Scriptores afferunt P. Sala, & Pfaffius locis ſupra citatis. Inter Scriptores liturgicos primam laudem procul dubio merentur Itali, quorum libri in hac potiſſimum materia in ſingulos annos vulgati ferme omnem numerum excedunt, ut adeo recte ſcripſiſſe videatur Author della ſtoria letteraria d'Italia (g): regna piu che giammai nella noſtra Italia il genio liturgico.

De libris liturgicis remiſſive.

Ad ſtudium liturgicum vel maxime pertinet notitia ipſarum liturgiarum, aliorumque librorum eccleſiaſticorum, quales ſunt *Ritualia*, *Pontificalia*, *Sacramentaria*, aliique. Quoniam vero de his per decurſum hujus capitis egimus, longiori deductione ſuperſedemus. In compendio hos libros tam Catholicos, quam Proteſtanticos recenſet Pfaffius (h).

De Scientia proprie liturgica.

Ad alteram partem *Scientiæ liturgicæ* devolvimur, quæ non conſiſtit in nuda & ſimplici notitia liturgiarum, librorum, & Authorum; ſed vel maxime in habitu leges liturgicas rite interpretandi, & applicandi. Quid enim juvat, ſi quis ſua memoria complectatur omnes libros, & leges liturgicas, niſi etiam calleat regulas illas in bonum religionis & inſtructionem fidelium ſcite applicandi? Itaque quemadmodum aliæ ſcientiæ, ita etiam ſcientia liturgica habet ſua *Præcognita* & *ſubſidia*, ſine quibus perfecte obtineri, aut rite applicari non poteſt. Ad *Præcognita* referimus principia Religionis chriſtianæ, nec non ſacratioris Theologiæ. Religio nobis manifeſtat modos, quibus DEUS a nobis coli velit: Theologia ſuppeditat principia, ritus & ceremonias ad fines præſtitutos debite applicandi. Quod ſi jam ritus & ceremoniæ a modis colendi DEUM revelatis degenerent, aut ſi a fine debito deflectant, inanes ſunt, ſuperſtitioſi ſunt, mali, imo peſſimi ſunt. Et unde nam media hiſce malis contraveniendi depromenda ſunt, niſi ex ſolidioribus Theologiæ principiis? Vel ad ſolas regulas diſciplinæ liturgicæ directrices reflectamus: nunquid hæ ex principiis Theologiæ tam generalibus quam particularibus deſumuntur? qua arte ſtudioſus rei liturgicæ ritus ſubſtan-

Quæ habet ſua Præcognita & ſubſidia.

Quæ ſint Præcognita?

Huc pertinent principia ſolidioris Theologiæ.

(c) Differt. de jure liturg Tomo III. Jur. Eccleſ. præmiſſa.

(d) *Diſquiſitio de liturgiis, Miſſalibus, Agendis, & libris Eccleſ. Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis veteris & modernæ.*

(e) Scripſit *Rituale eccleſiaſticum* Jenæ anno 1704. editum.

(f) *Liturgia vetus & nova* ibidem edita 1705.

(g) Tom. I. cap. 4. (h) Sæp. cit. Diſquiſ.

Digitized by Google

Abuſus ex neglectis principiis Theologicis.

ſubſtantiales ab accidentalibus, neceſſarios ab indifferentibus diſcriminabit, niſi Theologia ſuppeditet regulas certas & tutas? Undenam venere tot abuſus, qui in re liturgica, in ritibus & ceremoniis irrepſerunt? niſi quod quidam ſuæ pietati nimium fidentes contemptis, vel certe non intellectis ſanioribus Theologiæ principiis ex indiſcreto zelo ritus adoptaverint magis ad deſtructionem, quam ædificationem facientes, quos, ſi ad accuratiorem Eccleſiæ & Theologiæ trutinam vocemus, neſcio ſane, utrum ab Eccleſia admitti valeant. Itaque antequam quis ſe Theologiæ liturgicæ conſecret, antea prima Theologiæ principia optime imbibat, neceſſe eſt. Ipſi autem Magiſtri in eo laborent, ut præcepta ſaniora, & regulas certiores ac ſecuriores tradant, & doceant.

Subſidia ſunt Hiſtoria eccleſiaſtica & ſanior Critica.

Inter ſubſidia numeramus præcipue Hiſtoriam eccleſiaſticam, nec non ſcientiam Criticam ſaniorem. Quemadmodum ambæ hæ ſcientiæ ſunt veluti manuductrices cæterarum ſcientiarum, ita etiam ſcientiæ liturgicæ. Hiſtoria docet originem, occaſionem, ſcopum & finem, quando, qua occaſione & in quem finem ritus quidam introducti, vel abrogati, vel in locum antiquorum novi fuerint ſubſtituti: Critica ſuppeditat regulas diſcernendi inter verum & falſum.

Pro confirmatione dictorum affertur teſtimonium Matthæi Pfaffii.

Hæc veluti obiter dicta, & occaſionem ſublimius cogitandi altiusque ruminandi ſuppeditare volumus. Aliunde præter intentionem in hac materia prolixiores fuimus. Pro majori commendatione ſtudii liturgici apponimus verba Doctoris Proteſtantici, ut lector videat, quanti etiam Doctores a noſtris ſacris alieni liturgias, illarumque ſtudium æſtiment: *Cum libri eccleſiaſtici*, ait Pfaffius (i), *liturgiæ atque Agenda, quæ vocant eccleſiaſtica publica authoritate, atque approbatione totius, ubi quidem eorum eſt uſus, eccleſiæ gaudeant, cum etiam antiquiſſimæ illæ, quæ in eccleſia Orientali, atque Occidentali olim viguere, atque etiamnum vigent, liturgiæ ex apoſtolicis temporibus multa trahant, cum denique non niſi ex liturgiis cultus publici ratio derivari, atque erui poſſit, facile eſt perſpicere, magnam eaſdem lucem omni Hiſtoriæ eccleſiaſticæ; maxime vero Dogmaticæ, & Rituali afferre, nec ſaltem curioſitatem Eruditorum paſcere, ſed & præclaris egregiiſque obſervationibus animum imbuere.* Idem repetit in Epimetro dictæ Diſquiſitionis pag. 72. ubi hæc ſubdit: *Porro quænam veteris Eccleſiæ de Sacramentis ſingulis doctrina extiterit, ex his maxime tanquam ex earum fontibus diſcere nos oportet, nec inane hoc eſt, quod jam diximus, veteres*

 liturgi.

(i) Cit. Diſſert. quam ad calcem ſuarum Inſtit. Hiſt. Eccleſ. attexuit Tubingæ anno 1721.

Digitized by Google

liturgias egregiis quoque obſervationibus aſceticis, atque haud temnenda pietate animum imbuere, quod qui inficiari audet, legat, quæſumus, liturgias Græcas, legat eam, quæ in Conſtitutionibus Apoſtolicis extat, legat Chryſoſtomianam, legat & Joan. Bonæ libros, quibus res liturgicas veteres explicavit, egregiisque animadverſionibus adſperſit. Denique ad Theologiam Polemicam ſolidius tractandam hoc ſtudium vel maxime pertinet. Ita qui de cultu, & invocatione Sanctorum accurati quid dare tentaverit, ſine veterum, recentiorumque liturgiarum inſpectione nihil egregii efficiet. Idem de cultu imaginum, & Reliquiarum B. V. Deiparæ dictum eſto. Hæc Heterodoxus Scriptor, *ex quo*, loquimur cum P. Sala (k), *vides, quam Viro ſacro Deique cultus amantiſſimo dignum, ac Religioni promovendæ proficuum ſit venerandæ antiquitatis liturgicæ ſtudium.*

CAPUT III.

De Canonibus & Conſtitutionibus Apoſtolicis nec non libris Dionyſianis.

§. I. *De Canonibus, & conſtitutionibus Apoſtolicis remiſſive.* II. *De earum Authentia.* III. *De Collectione Dionyſiana, ſeu libris Dionyſio Areopagitæ adſcriptis.* IV. *De authore & ætate eorum.*

§. I.

Canones Apoſtolorum cum conſtitutionibus Apoſtolicis non debent confundi.

Ad Canones, & Conſtitutiones Apoſtolicas delabimur, de quibus jam antea & alibi ſatis prolixe egimus (l). Hic quædam per modum appendicis adjicienda ſunt, atque illud præprimis, quod Canones Apoſtolici cum ipſis Conſtitutionibus Apoſtolicis confundi non debeant. Collectio Canonum, prout refertur ad calcem Decreti Gratiani, continet Canones 84. Conſtitutiones vero Apoſtolicæ octo continentur Libris. Quidquid cæteroquin de his Canonibus & Conſtitutionibus, eorum origine, Authore, numero, & authoritate traditur, id omne incertum eſt. Neſcio profecto, an aliqua ſit collectio ac iſta, quæ Viros doctiſſimos in tot opiniones diſtraxit, eorumque induſtriam ac vires ingenii ita fatigavit, ut in fine finali fateri debuerint, ſe oleum & operam in indaganda veritate perdidiſſe. Diverſas ſuper his Scriptorum opiniones

(k) In Præf. gener. pag. 67.

(l) Quæ. I. de Jur. Can. in genere.

Digitized by Google

niones ſingulari induſtria præter alios recenſet Georgius Pertſchius in parvo opuſculo, quod inſcripſit: Kurze Hiſtorie des Canoniſchen, und Kirchen-Rechts (m): Diverſa etiam deſuper judicia Authorum, præſertim Beveregii, Dallæi, atque ſuum proprium doctiſſime explanat celeberrimus Joannes Cotelerius, unaque tam in Canones, quam in Conſtitutiones ſingulari eruditione commentatur (n), cui id laudis jure meritiſſimo tribuit Pertſchius, quod editionem Conſtitutionum Apoſtolicarum optimam adornaverit. Itaque inter varias de origine, antiquitate, & receptione Canonum diſputantium ac diſſidentium ſententias ſummopere placet opinio laudatiſſimi Cotelerii, qui veluti Mediatorem agit inter Franciſcum Turrianum, & Dallæum, quorum prior Canones Apoſtolicos omnes Apoſtolis tanquam Authoribus vindicat; poſterior eosdem cuidam impoſtori hæretico adſcribit. Idcirco contendit Cotelerius, eos nec ab Apoſtolis, nec ab impoſtore hæretico; ſed a Viris Apoſtolicis ſecundo, tertiove Eccleſiæ Sæculo conſtitutos fuiſſe, publicatosque; ſucceſſive vero aliorum antiquiſſimorum monumentorum inſtar interpolatos, ac adulteratos; cæterum vero in illis non niſi doctrinas Virorum Apoſtolicorum in Synodis definitas contineri, quæ circa finem Sæculi tertii ſub nomine Canonum Apoſtolicorum in corpus iſtud, quod hodie circumfertur, relatæ ſunt, usque adeo, ut hæc Canonum antiquiſſimorum Sylloge nihil aliud eſſe videatur, quam Codex Canonum primitivæ Eccleſiæ (o). Ad hanc ſuam opinionem dilucidandam obſervat complures ab ipſa etiam Apoſtolorum ætate Synodos fuiſſe celebratas. Exemplo ſint ipſi Apoſtoli, qui controverſiam de obſervantia legalium in Concilio Jeroſolym. diremerunt. Sæc. II. oborta eſt controverſia de celebrando Paſchate, ad quam dijudicandam plurima paſſim ab Epiſcopis celebrata ſunt Concilia, Romanum, Palæſtinum, Ponticum, Gallicanum. Et quoniam multæ hujusmodi Controverſiæ iſtis diebus exortæ fuerant, dubium non eſt, frequentes etiam in

Variæ Doctorum de his opiniones & judicia.

Placet judicium Cotelerii veluti medium inter diſſidentes.

Synodi a tempore Apoſtolorum fuere ſatis frequentes.

(m) Erſter Abtheilung.

(n) Volum. 1. & 2. Patrum Apoſt. & quidem in diverſis locis.

(o) Volum. II. pag. 11. ubi agit de Codice Canonum Eccleſiæ primitivæ, e. g. Canone Apoſtolorum 7. cautum eſt, ne quis ſanctum Paſcha ante æquinoctium celebret, quod idem a diverſis Synodis in cauſa Paſchatis decretum eſſe legimus. Item Canone 52. decernitur, ut reſipiſcentes recipiantur in eccleſiam, quod idem antea a Synodo Romana inſtitutum eſſe teſtatur Euſebius Hiſt. Eccleſ. lib. 6. cap. 43.

Digitized by Google

Canones Apoſtolici conveniunt cum moribus & inſtitutis primitivæ Eccleſiæ.

in iis dirimendis habitas fuiſſe Synodos (p). Verum ulterius obſervari vult Cotelerius, nihil in his Canonibus Apoſtolicis decerni, quod non moribus ac inſtitutis primitivæ Eccleſiæ ad amuſſim conveniat: eo quod ex Origene, Clemente Alexandrino, Tertulliano, Cypriano, aliisque Scriptoribus evidenter oſtendi valeat, ea omnia, quæ in his Canonibus leguntur, Sæculo II. & III. in viridi fuiſſe obſervantia. Porro, cum hæc Canonum præſcripta nec in Scripturis legantur, neque furtim & fortuito irrepſiſſe in uſum Eccleſiæ quisquam affirmare auſerit, ſupereſt, ut illa ſtatutis Epiſcoporum, & decretis Synodorum, vel etiam obſervantiis, & moribus eccleſiarum adſcribamus.

Videntur originaliter eſſe meræ obſervantiæ, & ſtatuta Synodorum ac Epiſcoporum.

Ex quo conſectarium eſt, quod Canones iſti originaliter conſiderati nihil aliud fuerint, quam Decreta Synodorum, quæ per tria priora æræ chriſtianæ Sæcula diverſis temporibus, locisque fuerunt habitæ. Quæ ſententia eo probabilior redditur, quo evidentius oſtendi poteſt, haud pauca, quæ in canonibus continentur, a primitivæ Eccleſiæ Synodis fuiſſe conſtituta, & ex his deprompta. Sed nec de eo dubitari poteſt, quod ſimiles Synodorum Canones hinc inde in eccleſiis, illis præcipue, pro quibus erant conditi, fuerint aſſervati: etſi pleraque, neſcio quo fato, antiquiorum Synodorum acta periiſſe in hodiernam usque diem lugeamus.

Succeſſive in codicem referebantur.

Contigit ergo, quod ſequioribus temporibus contigiſſe ſcimus, ut hi canones vel ab uno vel pluribus ac diverſis egregiis, ac boni publici ſtudioſioribus Viris ſolicite conquirerentur, ac denique in unum quaſi codicem colligerentur.

Ab hæreticis more tunc conſueto adulterabantur.

Et quia Sæc. IV. & V. innumeri per Eccleſiam graſſabantur Hæretici, qui nihil non intentatum reliquerunt, ut codices antiquos ſuis erroribus minus faventes adulterarent, ita quidem, ut in ipſos ſacros codices manus violentas injicere non erubeſcerent (q), mirum videri non debet, quod Canones Apoſtolici; magis tamen Conſtitutiones Apoſtolorum tantopere fuerint adulteratæ, jamque in iis manifeſti errores, ac hæreſes deprehendantur (r).

Quo tempore, quo loco & authore hæc facta ſint, ignoratur.

Quo autem tempore, quo loco, quo Authore hæc facta ſint, definire non audemus. Adhuc nobis placet opinio, quam alibi defendimus, nempe hanc Collectionem prodiiſſe in Sæc. III., & ſucceſſive fuiſſe tum auctam tum

(p) Plura huius rei exempla aſſert Cotelerius loc. cit.

(q) Germon de veter. hæret. Eccleſ. Cod. corruptoribus.

(r) Notant Doctores, quod Conſtitutiones aperte ſapiant Arianismum, & Pelagianismum: & hoc ipſum eſt, quod multis Doctoribus perſuaſit, ut exiſtimarent, illarum Authorem fuiſſe Arianum.

Digitized by Google

tum adulteratam, quod aliis etiam codicibus contigiſſe ſcimus, ſingulariter *Codici*, quem vocamus Univerſalis Eccleſiæ, qui primo terminabatur canonibus Conſtantinopolitanis; poſtea Chalcedonenſibus, Trullanis, Carthaginenſibus, aliisque quamplurimis locupletatus, & exauctus eſt. Neque quemquam offendere debet inſcriptio, qua vocantur *Canones Apoſtolici*: hoc enim nomine ipſos inſignivit Author hujus Collectionis: vel quod a Viris Apoſtolicis fuerint ſanciti; vel Apoſtolorum doctrinæ eſſent conſentanei; vel quod ab ipſis Apoſtolis traditi eſſe crederentur.

§. II.

De Authentia horum Canonum eſt conclamatum.

De Authentia vero horum Canonum jam conclamatum eſſe videtur, non tantum, quod notas ſuppoſitionis præſeferant apertiſſimas; ſed quod jam nemo amplius illorum etiam, qui antiquatas opiniones pro aris & focis alias defendere conſueverunt, illarum patrocinium aſſumere, & authoritatem defendere audeat. Plura videantur alibi (s).

§. III.

Recenſentur libri Dionyſiani.

Reliquum eſt, ut de Collectione Dionyſiana agamus, quam Dionyſio Areopagitæ, de quo fit mentio in ſacris literis (t), adſcribunt, quemque in Galliam prædicandi Evangelii cauſa veniſſe, & primum Epiſcopum Pariſienſem fuiſſe, paſſim antiquiores Scriptores teſtantur (u). Varii eidem adſcribuntur libri, quos recenſet Elias Dupin (x). Hos inter præcipui ſunt libri de cœleſti Hierarchia, de divinis Nominibus, de Theologia Myſtica, decem Epiſtolæ ad diverſos ſcriptæ. Magnæ authoritatis hos libros fuiſſe apud Doctores antiquiores, Theologos Scholaſticos maxime, utpote qui plura, quæ de Deo, & Angelis ſcripſerunt, ex his libris hauſerunt, vel ex ſolo S. Thoma Aquinate colligitur, qui illos ſub nomine Divi Dionyſii quam frequentiſſime citare dignoſcitur. Ad noſtrum ſcopum facit liber de eccleſ. Hierarchia, qui ſi genuinus illius fœtus eſt, ſane Eccleſia ingentem habet theſaurum, atque collectionem Canonum ampliſſimam tanto pretioſiorem, quanto antiquiorem, & ad demonſtranda plura capita diſciplinæ eccleſiaſticæ antiquæ aptiorem. Verum pauciſſimi jam ſunt, qui illius defen-

Huc pertinet liber de Eccleſ. Hierarchia de ſe valde pretioſus.

Jam pauciſſimi etiam ex Gallis il-

(s) Quæſt. de Jur. Eccleſ. in genere.

(t) Act. 17. v. 34.

(u) Vide Natal. Alexander in Hiſtoria Sæc. I. Differt. 16. ſeq.

(x) In Biblioth. Tom. I. pag. 56.

Digitized by Google

hum velut genuinum defendunt.

defenſionem in ſe ſuſcipiunt, ex Scriptoribus etiam Gallis (y), qui, quamvis olim hiſtoriam vulgarem de adventu Dionyſii in Galliam, prædicatione, & epiſcopatu, una cum libris eidem communius attributis pro aris & focis defenderint, neſcio quid gloriæ ſuæ genti inde acceſſurum exiſtimantes, plures tamen ex hodiernis veritatis defendendæ, quam gloriæ aucupandæ ſtudioſiores non tantum horum patrocinium aſſumere non audent, verum etiam illorum ſuppoſitionem fortiſſimis argumentis impugnare non verentur. Utriusque ſententiæ argumenta fuſiori diſſertatione deducit citatus Alexander Natalis, quæ, quanta poſſumus maxima brevitate in medium proferre liceat.

Pro illius authentia militat argumentum poſſeſſionis & præſcriptionis.

Pro ſententia affirmativa Author hic unicum affert argumentum, nempe argumentum poſſeſſionis; aut ſi dicere lubeat, præſcriptionis, ac omnem vim & robur collocat 1mo in poſſeſſione antiquiſſima undecim ſæculorum, quorum lapſu, id eſt a Sæculo quinto usque ad Eraſmum hi libri Dionyſio ſemper a Conciliis Generalibus, Pontificibus, Patribus, omnibusque Scriptoribus eccleſiaſticis, excepto ſolo quodam Anonymo, fuere adſcripti; nec ſub alterius nomine citati. 2do refutat argumentum negativum, quo utuntur Doctores contrariæ opinionis, aſſerendo, quod libri hi per quatuor Sæcula in eccleſia fuerint incogniti, a nemine citati, neque a Conciliis, neque a Patribus laudati, neque ad defendenda fidei dogmata, vel ſtabiliendam diſciplinam unquam aſſumpti: cum tamen contra hæreticos, & ad dilucidandam diſciplinam eccleſiaſticam fortiſſima ſuppeditaſſent argumenta. Utrum vero reſponſa hujus celeberrimi Doctoris argumentis contrariis ſatisfaciant, prudenti Lectoris judicio dijudicandum relinquimus.

Contra militant argumenta plurima & fortiſſima, & quæ?

Econtra Doctores cæteri, qui libros hos ſuppoſitionis damnant, ingens argumentorum agmen in aciem educunt, quæ obiter & in compendio referre liceat. Primo utuntur argumento negativo mox antea propoſito, quod nempe libri iſti per IV. prima Sæcula toti Eccleſiæ fuerint incogniti, quin ſufficiens ratio dari queat, cur fuerint ſubtracti, occultati; vel quo fato illos occultari, & abſcondi contigerit. Num enim hæretici libros hos ſubtraxerunt, & ſuppreſſerunt? ſed quomodo id probant Doctores contrarii? Conjectura hæc eſt nulli fundamento innixa. Et quomodo fieri potuit, ut libri hi unice in manus hæreticorum

(y) Ex Catholicis Scriptoribus illos impugnant Lupus, Papebrochius, Morinus, Launoius, Tillemontius, Elias Du Pin, Anton. Pagi; ex Acatholicis Pearſonius, Rivetus, Uſſerius, Joan. Dallæus, Tenzelius. Ex Gallis eos defendere conatur Nat. Alexander in Hiſtor. Eccleſ. Sæc. I. Diſſert. XXII.

Digitized by Google

corum venirent? num *Diſciplina Arcani* illos in lucem producere vetuit? ſed quare, & quidem ad ſæculum uſque quintum (z)? Secundo illa poſſeſſio a parte adverſa in vim argumenti aſſumpta non juſta, non legitima, ac ſuſpecta de malo principio eſt, nec fundatur facto legitimo: quis enim libros illos primitus produxit? fuerunt nempe hæretici Severiani, qui illos in quodam colloquio cum Epiſcopis catholicis in palatio Juſtiniani Imperatoris habito primi citarunt an. 532. poſt Chriſtum natum. Et quomodo proferebantur? tanquam libri incerti: *ſicut ſuſpicamini*, ajebant Catholici (a). Quare proferebant? ut ſuos probarent errores: Contra quos? contra Catholicos. Tertio libri hi continent plura paradoxa, incognita, cum temporum ac rerum circumſtantiis incombinabilia: Deſcribunt ritus ſolemnes baptiſmi, quos Eccleſia aſſumpſit, poſtquam perſecutiones ceſſarunt: loquuntur de templis, quæ eo tempore nondum fuerunt: mentionem faciunt de Monachis, quorum inſtitutum ad Sæc. IV. referendum eſt: utuntur ad explicandum myſterium Trinitatis & Incarnationis verbis nondum uſitatis, & in ſæculo quarto tantum ab Eccleſia receptis (b). Hæc & plura alia ſane paradoxa recenſet Elias Du Pin. Quarto Ipſum argumentum ſcriptionis, ſtylus, & methodus ſcribendi hos libros ſane multum facit ſuſpectos. Agit hic Author de rebus & myſteriis ſublimiſſimis e. g. de Trinitate, de Angelis & Angelorum choris, & quidem methodo prorſus mirabili, tunc temporis inuſitata, argumentis ex Philoſophia Platonica depromptis, verbis nondum uſualibus, difficultates in hoc ſcriptionis argumento occurrentes curioſius rimatur, quæſtiones novas, ſpeculativas, inutiles & tales, de quibus nemo tunc ſomniaverat, excitat, atque a ſcribendi methodo, ab argumentis Scriptorum tunc uſitatis quam longiſſime recedit.

Hos libros primi in lucem produxerunt Severiani hæretici.

Et quidem tanquam incertos.

Continent paradoxa, incerta, incognita.

Ex multiplici capite ſunt ſuſpecti.

Tria enim operum genera primis Eccleſiæ ſæculis ſcribebantur; Apologiæ pro religione; Epiſtolæ ad inſtruendos fideles; & tractatus contra hæreticos: Num ergo credibile eſt, quod Author tam ſublimis ingenii, qualis fuiſſe videtur ille Pſeudo-Dionyſius, vires ſui ingenii ad dilucidandas quæſtiones adeo ſublimes & ſpeculativas impendere & non

Triplicis generis opera primis temporibus ſcribebantur.

(z) Id equidem exiſtimat Eman. Schellſtrat, ſed ſine ſufficienti fundamento, quem propterea juſte caſtigavit Tenzelius de Diſciplina Arcani part. 2.

(a) *Unde indicare poteſtis*, ajunt Severianis Epiſcopi, *hæc teſtimonia, quæ Dionyſii Areopagitæ eſſe dicitis, vera eſſe, ſicut ſuſpicamini: ſi enim illius eſſent, B. Cyrillum latere non potuiſſent.*

(b) E. g. utuntur voce *Hypoſtaſis* ad ſignificandam perſonam: cum tamen ſenſus hujus verbi pro Perſona primum exeunte ſæculo quarto fuerit determinatus.

Digitized by Google

non potius pro bono Religionis, pro defenſione fidei, pro inſtructione fidelium tota contentione certare, & ſcribere voluerit, eo potiſſimum tempore, quo Eccleſia & Religio defenſoribus contra Gentiles & hæreticos, fideles Doctoribus & inſtructoribus in Doctrina Chriſtiana, Martyres exhortatoribus indigebant? profecto tempus tunc non erat diſputandi de myſteriis ſublimibus, excitandi quæſtiones ſcholaſticas, ſubtilizandi, philoſophandi. Aut num Apoſtoli & Evangeliſtæ, aut cæteri Scriptores Apoſtolis coævi talia & quidem methodo prorſus nova, ſublimi, ac ſuperba ſcripſerunt? Stylus etiam tumidus eſt, & affectatus, verbis phaleratis, ampullatis figuris, ratiunculis philoſophicis hic Scriptor utitur: cum tamen ſtylus illius ævi fuerit quodammodo ſimplex, ad regulas artium bene compoſitus & talis, qui omnem ſuperbum figurarum ornatum, aut affectatas dicendi periodos penitus reſpuebat. Quinto tanti roboris non videntur eſſe argumenta, vel authoritas, quibus pars adverſa ad comprobandam cum veritatem, tum antiquitatem horum librorum ſuſtentatur: illa enim antiquiſſima poſſeſſio, cum ſit nova, ſuſpecta, & malum, aut certe ſuſpectum habuerit initium, tanti roboris eſſe non debet, ut contra fortiſſima argumenta ex temporum rerumque circumſtantiis deprompta, atque in ſanioribus Critices regulis fundata prævalere debeat. Ad hæ illorum Patrum & Scriptorum monumenta, quæ in teſtes ſuæ ſententiæ allegant Doctores contrarii, ſuſpectæ, & dubiæ ſunt fidei: profecto illa ſcholia Dionyſii Alexandrini in Dionyſium Areopagitam ex teſtimonio Anaſtaſii, & Maximi ſcripta nec Euſebius nec Hieronymus recenſet: alius ſit igitur, oportet, Dionyſius Alexandrinus: vel ab aliquo Græco ſub nomine Dionyſii Alexandrini Scholia illa in libros Dionyſio Areopagitæ affictos fuerunt ſuppoſita.

Expugnatur prætenſa poſſeſſio.

Sed nec bene citantur quæſtiones Athanaſii; aut Homiliæ Origenis in varia novi Teſtamenti loca: quia inter omnes convenit, hæc opera nec Athanaſii eſſe, nec Origenis. Idem dicendum de Concione, quæ ſub nomine Chryſoſtomi citatur: cum potius Joannis Jejunatoris Patriarchæ Conſtantinopolitani quam Chryſoſtomi eſſe videatur. Nicephori vero, nec non aliorum Recentiorum Scriptorum authoritas nihil aliud probat, quam eorum tempore hos libros Dionyſio Areopagitæ affictos fuiſſe: Ex quo enim hi libri ineunte Sæculo VI. viſi ſunt, brevi non parum momenti & authoritatis adepti, & ambabus manibus a Conciliis, Pontificibus, & Scriptoribus ſunt apprehenſi. Nonne idem factum obtinuerunt alia documenta ſuppoſita, ficta, ſub nomine Apoſtolorum, Pontificum, & celebriorum Patrum procu-

ſa,

ſa, & orbi chriſtiano velut obtruſa (c)? Huic ſententiæ fortiſſimum accedit argumentum, ſi verum eſt, quod Dionyſius Areopagita nunquam in Galliam venerit; & ille Dionyſius Galliæ Apoſtolus longe alius fuerit a Dionyſio Areopagita, prout demonſtrant ſepoſito partium ſtudio Viri eruditiſſimi, & Scriptores Galliarum celeberrimi (d). *Num Dionyſius Areopagita venerit in Galliam?*

§. IV.

Inquirendum jam in Authorem & ætatem librorum Dionyſianorum. Diverſæ hac in re ſunt Doctorum opiniones. Pearſonius illorum ætatem refert ad annum 330., cui non nulli alii adſtipulantur (e), quorum tamen opinionem egregie refellit Tillemontius aſſerens, eos ante ſæculum quintum non fuiſſe procuſos (f). Sunt alii, qui ipſum annum, quo primam lucem aſpexerunt, determinare conantur, eosque rejiciunt ad annum 431. usque ad annum 451. (g). Dodwellius opinatur, quod illorum Author fuerit Gregorius M., qui illos per orbem catholicum ſaltem publicari fecerat (h), cujus tamen doctrina communiter exploditur. Prima eaque certiora veſtigia reperiuntur in Sæc. VI. in celebri illo Conventu ab Epiſcopis orthodoxis, & Severianis in palatio Juſtiniani Imperatoris habito, in quo Severiani ſuos errores ex libris Dionyſii tueri, defendere, ac confirmare ſtuduerunt (i). Itaque plures exiſtimant illos Libros eſſe confictos a quodam Sectæ Severianæ, natione Judæo, cæteroquin Philoſophiæ Platonicæ addicto, qui ut libris ſuis majorem authoritatem conciliaret, eos ſub nomine Dionyſii Areopagitæ publicos fecit (k). Atque hæc de Collectionibus Canonum primitivæ Eccleſiæ ſcripta ſufficiant. Jam ad Sæculum IV. & ſequentia progrediamur. *Quis author, & quæ ætas librorum Dionyſianorum?*

(c) E. g. Canones apoſtolici, Epiſtolæ Decretales antiquorum Pontificum &c.

(d) Petrus de Marca, Launoius, Du Pin, Morinus, &c.

(e) In Vindiciis Epiſt. Ignat. part. 2. cap. 10.

(f) Memoires Tom. 2.

(g) Nourriſius in apparatu ad Biblio. Pat. Diſſert. 10. Uſſerius, Morinus, Launoius.

(h) De Jure Laicorum Sacerd.

(i) Mich. Lequien, Elias Du Pin.

(k) Tillemont, Dallæus &c. quamplurima enim in his libris occurrunt, quæ Platonismum ſapiunt.

 CAPUT

CAPUT IV.

De Collectionibus Juris eccleſiaſtici a Sæculo quarto usque ad Collectionem Photianam in Orientali, & Iſidorianam in Eccleſia Occidentali.

§. I. *Prima Collectio Canonum prodiit Sæculo quarto, & quare?* II. *De Collectionibus Eccleſiæ Orientalis, ſpecialiter de Codice Univerſalis Eccleſiæ.* III. *De Collectione Synodi Trullanæ.* IV. *De Collectione Joannis Antiocheni vulgo Scholaſtici, & alia cujusdam Authoris incerti.* V. *De Collectionibus Eccleſiæ Occidentalis, ubi ſingulariter agitur de additione Canonum Concilii Sardicenſis, & hujus Can.* 3. *in quo Appellationes ad Sedem Pontificiam videntur eſſe ſtatutæ, vel ſtabilitæ.* VI. *De Collectionibus Eccleſiæ Africanæ.* VII. *De Collectione Dionyſii Exigui.* VIII. *De Codice Fulgentii Ferrandi.* IX. *Martini Bracarenſis.* X. *Creſconii Africani.* XI. *Iſidori Hiſpalenſis.* XII. *De Canonibus Pœnitentialibus.* XIII. *De Collectione Hadriani Pontificis.* XIV. *De Libro diurno Romanorum Pontificum.* XV. *De quibusdam Collectionibus minus celebribus Theodulfi Epiſcopi Aurelianenſis, Theodori Cantuarienſis, Egberti Eboracenſis, Hucarii, Bonifacii.* XVI. *De Codice Canonum Pœnitentiæ.* XVII. *De Capitularibus Francorum remiſſive.*

§. I.

Eccleſia primitiva collectionem Canonum non habuit.

Ex dictis Cap. præced. demonſtratum manet, hactenus authenticam Canonum Collectionem per tria prima Sæcula excuſſis omni, qua par erat, & poſſibile, induſtria antiquiſſimis documentis non potuiſſe reperiri. Inconcuſſa itaque manet Virorum doctiſſimorum doctrina (l), exiſtimantium, quod Eccleſia primitiva ſola Scriptura, Traditionibus, Obſervantiis & Moribus fuerit gubernata: etſi diverſi canones hinc inde in diverſis Synodis particularibus conditi eccleſiis non defuerint, quos tamen

(l) Petri de Marca in Diſſert. de antiq. Canonum Collect. Petri Couſtant. &c.

Digitized by Google

tamen magis in corde Sacerdotum cum traditione, tum quotidiano eccleſiarum uſu impreſſos vixiſſe, quam in publicum evulgatos; neque ab una Eccleſia alteri, prout ſequioribus temporibus factum eſſe novimus, communicatos, & hac ratione in orbem catholicum fuiſſe diffuſos jure optimo exiſtimari poteſt. Et quamvis hujus rei plures, eæque ſat validæ rationes dari queant, illam nihilominus præ reliquis in medium proferre placuit, quam in Viro eruditiſſimo Petro Couſtant legere licuit (m). Voluit nempe primitiva Eccleſia prudentis Oeconomiæ ſtudioſiſſima, ut eadem cautione fides, & Diſciplina eccleſiaſtica tractaretur. Norunt omnes, quam ſolicita, quam circumſpecta fuerit Eccleſia in propalandis fidei myſteriis ſublimioribus: ita quidem, ut in præſentia Ethnicorum & Catechumenorum quam ſolicite caveret, ne quæ vocula excideret, qua myſterium chriſtianæ Religionis prodi poſſet. Noverint iſta, qui vel obiter legerint, quæ de *Diſciplina Arcani* noſtrates tradere ſolent: quidquid contradicant Heterodoxi, qui illam veluti Aſylum ignorantiæ traducere non erubeſcunt, ad quam toties appellare neceſſum habent Catholici, quoties dogmata fidei ex Scriptura & Traditione, vel authentiam librorum ex antiquioribus documentis demonſtrare non poſſunt. In hanc rem luculentum eſt teſtimonium S. Baſilii, quod vel unum inſtar omnium eſſe poteſt. Hic in Lib. de Spiritu S. (n) plurimos recenſet ritus, nullis conſignatos literis, *ſed*, ut ejus verbis utamur, *ex Apoſtolorum traditione in Myſterio, id eſt, in occulto acceptos: ut enim*, inquit, *ſigno crucis eos, qui ſpem collocarunt in Chriſtum, ſignemus, ut ad Orientem verſi precemur, quis ſcripto docuit? Conſecramus aquam Baptiſmatis, & oleum Unctionis, ex quibus ſcriptis? nonne ex tacita, ſecretaque traditione? quod ter immergatur homo, unde hauſtum? nonne ex doctrina, quam Patres noſtri ſilentio quieto minimeque curioſo tectam retinuerunt?* mox ſilentii hujus rationem reddit: *Pulchre quidem illi edocti erant Myſteriorum majeſtatem ſilentio conſervari, nam quæ nec intueri ſas eſt non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam publicitus circumſerri ſcripto?* Hæc Religio Patrum noſtrorum erat. Accedit, quod, licet inter eccleſias ſumma fuerit animorum conjunctio, & in doctrina fidei ac morum communicatio & concentratio, in iis tamen, quæ diſciplinam eccleſiaſticam concernebant, quælibet Eccleſia ſuos retinebat mores, ac obſervantias, a quibus recedere piaculum credebat. Recolantur memoria duæ celeberrimæ controverſiæ in cauſa Rebaptizantium & Quartodecimanorum: Nonne tam Africani,

Hujus ratio datur ex Oeconomia Eccleſiæ, & diſciplina Arcani.

Hujus luculentum teſtimonium ex S. Baſilio.

(m) In Præf. part. 2. Epiſt. Rom. Pontif.

(n) Cap. 27.

ni, quam Patres Aſiatici ad ſuas provocabant traditiones, mores, & obſervantias?

Reſtituta Eccleſiæ pace Epiſcopi convenere in Synodos.

Verum poſt partam Eccleſiæ tranquillitatem, poſt dilatatos ejus fines, & in immenſum auctos, ſuccreſcentibus in dies hæreſum, ſchiſmatum, vitiorumque zizaniis erupit tandem in publicum, & in orbis totius luce viſus, ſervatusque eſt eccleſiaſticæ diſciplinæ ordo: Convenere palam, & frequentius ad eum vel confirmandum, ne laberetur; vel, ubi collapſus erat, reſtituendum Epiſcopi, ac, prout poſtulabat temporum aut regionum varietas, veteres regulas novis auxerunt, illuſtraruntque.

Triplicis generis Concilia.

Triplicis generis Concilia, *Provincialia*, *Nationalia*, & *Univerſalia* jam in Sæculo quarto fuiſſe celebrata, teſtantur hiſtoriæ omnes. Provincialia dicebantur illa, ad quæ conveniebant Epiſcopi unius Provinciæ; Nationalia, quibus intererant Epiſcopi alicujus Diœceſis (o); Univerſalia ad quæ vocabantur Epiſcopi variarum Diœceſium. In his cauſæ fidei, morum & diſciplinæ eccleſiaſticæ agebantur, varii canones, & ordinationes eccleſiaſticæ condebantur, controverſiæ decidebantur, ſingulariter in cauſas excommunicatorum & ejectorum, an excommunicatio jure ſit facta, inquirebatur. Quod ſi in Synodis Provincialibus cauſæ controverſæ exitum non ſortiebantur, convocanda erat Synodus Nationalis, in qua cauſæ novo examini ſubjiciebantur, provocantium querelæ audiebantur, & ultimato judicio terminabantur, a quo non amplius provocare licebat. Cauſæ fidei potiſſimum neceſſitatem convocandi Synodos generales fecerunt, ut hæreſes & cauſæ controverſæ tanto majori pondere opprimerentur, quanto majori authoritate Epiſcopos univerſi orbis catholici in unum confluentes eſſe præditos jure credebatur.

De clauſulis Canonum fidei & diſciplinæ. Frequentia Conciliorum.

Canones fidei condebantur cum clauſula: *Credit Catholica Eccleſia;* Canones Diſciplinæ cum clauſula: *Placet*: *viſum eſt.* Concilia Provincialia ex præſcripto Concilii Nicæni quot annis bis celebrari debebant: Nationalia & Univerſalia pro exigentia rerum toties habebantur, quoties ea habenda eſſe videbantur. Jam in Sæc. IV. duæ Synodi Generales, Nicæna I. & Conſtantinopolitana I., Nationales & Provinciales plures fuere celebratæ. Celebriores ex his procul dubio ſunt Ancyrana, Neo Cæſarienſis, Gangrenſis, Antiochena (p), Laodicena. In his Synodis quamplurimi canones diſciplinam eccleſiaſticam ſpectantes condebantur. Habemus in hodier-

(o) Diœceſis conſtabat ex multis Provinciis. Vid. dicta in Diſſert. de Statu Eccleſiæ Cap. 3.

(p) Hæc pertinet ad Sæc. III.

hodiernam usque diem Canones Concili Eliberitani (q); Arelatenſis Canones 22.; Ancyrani 25.; Neo-Cæſareenſis 15.; Gangrenſis 22.

Ex hac Synodorum frequentia procul dubio multitudo Canonum, & ſingularis inter Eccleſias, Provincias, & Diœceſes communio & unio etiam in rebus diſciplinaribus oriri debuerat. Ne ergo Unionis vinculum rumperetur, & ne canones ſaluberrime conditi in oblivionem abirent; atque ut communio hæc, unio, & uniformitas in doctrina fidei, morum, nec non in obſervantia diſciplinæ eccleſiaſticæ eo facilius & fortius conſervaretur, viſum erat e re & bono Eccleſiæ fore, ſi Canones in unum quaſi corpus colligerentur, ut, quæ ſint decreta & conſtituta, agenda & obſervanda, Eccleſiæ, Epiſcopi & Clerici non ignorarent. *Quare Canones fuerint in Codicem redacti?*

Ex hoc ipſo capite factum eſſe credimus, quod Patres in Concilio Nicæno congregati canones illius ſecum ad ſuas eccleſias deportaverint, ac libris ſuis eccleſiaſticis inſeruerint (r). Ingens illa mutatio diſciplinæ eccleſiaſticæ in Sæc. IV. facta, novus Ordo Hierarchicus inter Clericos & Epiſcopos introductus (s), alteratio Pœnitentiæ publicæ & excommunicationis, introductio variorum rituum, ac ceremoniarum, controverſiæ inter Eccleſias & Epiſcopos ratione prærogativarum obortæ, nova Judiciorum & Appellationum forma, Status Monachorum noviter introductus, & ſexcenta alia haud ſecus Collectionibus Canonum, ac ipſis canonibus ſtatuendis occaſionem præbuiſſe non dubitamus. Hæc de Origine Collectionum in genere.

§. II.

Ordiamur a Collectionibus Eccleſiæ Orientalis. Prima, eaque genuina Collectio Canonum communiter reputatur Collectio Canonum Eccleſiæ Orientalis, quæ paſſim *Codex Univerſalis Eccleſiæ* appellatur. De Canonibus in hoc Codice contentis, origine, Authore, nomine, incrementis, & authoritate illius non ſatis conſtat. Illud inprimis certum habetur, quod Græci jam ante Concilium Chalcedonenſe ſuum Cano- *Collectiones Eccleſiæ Orientalis. De Codice univerſalis Eccleſiæ.*

(q) De hac Synodo multa diſputantur, quæ non ſunt hujus loci.

(r) Vid. Petrus de Marca de Concord. Lib. 3. Cap. 2. & 3.

(s) Olim Hierarchia tribus abſolvebatur gradibus, Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum. Labente hoc Sæculo quibuſdam Eccleſiis Antiochenæ, Alexandrinæ, Conſtantinopolitanæ certæ decretæ prærogativæ, & dignitates Patriarchicæ, Metropoliticæ introductæ.

Græci ante Concil. Chalcedon. ſuum habuere Codicem.

Canonum Codicem habuerint, utpote ad quem in eo provocaverunt, ex eo controverſias deciderunt, eumque ſpeciali judicio approbarunt. Diſcutiebatur in hac Synodo cauſa Caroſi & Dorothei, aliorumque ex horum parte ſtantium, & *ſancta Synodus dixit: ſacri Patrum Canones legantur, & Commentariis inſerantur.* Can. 1. Et en! Aetius Archidiaconus & Primicerius recitabat Synodi Antiochenæ Canones 4. 5. 16. & 17. ſed non ſub ejus Concilii nomine, neque ſub numeris, quibus in ea continentur, ſed generaliter, & ſub aliis longe numeris, videlicet tanquam Canones 83. 88. 95. & 96., quod ſignum manifeſtum eſt, canones iſtos ex quodam Codice Canonum in unum corpus relatorum fuiſſe recitatos. Hunc vero Codicem a Patribus in hac Synodo congregatis fuiſſe approbatum, conſtat ex verbis ſupra allegatis, quibus dicitur: *Sacri Patrum Canones legantur, & Commentariis inſerantur* (t).

Quinam in hoc Codice Canones continentur.

Quoad ipſos Canones huic Codici inſertos inter Doctores convenit, illum fuiſſe congeſtum ex Canonibus Concilii Nicæni, Ancyrani, Neo-Cæſarienſis, Gangrenſis, Antiocheni, & Laodiceni; illiusque Compilatorem 20. Canones ex Synodo Nicæna, 24. ex Ancyrana, 14. ex Neo-Cæſarienſi, 20. ex Gangrenſi, 25. ex Antiochena, 59. ex Laodicena, tres ex Conſtantinopolitana &c. mutuaſſe, ex quibus omnibus ſimul junctis conſurgit numerus 156. Canonum. Probat id Dionyſius, qui hunc Codicem Græcum tranſtulit in latinum: Hic enim in Præfatione ſuæ Collectionis expreſſe teſtatur, quod in ſuo opere & diſponendis Canonibus eum tenuerit ordinem, quem in exemplari græco ſervatum eſſe deprehenderat (u). Jam vero prima Dionyſianæ Collectionis parte Canones ſic diſpoſitos invenimus, ut Nicæni frontem occupent; ſequantur dein Ancyrani, Neo-Cæſarienſes, Gangrenſes, Antiocheni, Laodiceni, Conſtantinopolitani, omnes in 165. capita digeſti, atque ea ſerie numerorum, quam in citandis horum Canonum non nullis ſecuta eſt Synodus Chalcedonenſis.

Neque

(t) Vid. Couſtant. in Præfat. multo magis id oſtenditur ex Can. 1. Synodi Chalced., qui ex verſione Dionyſii Exigui ſic habet: *Regulas Sanctorum Patrum per ſingula nunc usque Concilia conſtitutas proprium robur obtinere decrevimus.*

(u) Ait enim in Præf. *Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, quæ in Aſiaticis Diœceſibus celebrata ſunt, ſive quæ ante eam, ſive quæ poſtmodum facta ſunt, usque ad Synodum 150. Pontificum, qui apud Conſtantinopolin convenerant, ſub ordine numerorum, id eſt a primo capite ad 165., ſicut habetur in græca authoritate, digeſſimus.*

Origo, & Author hujus codicis ignoratur.

Neque originem, neque Authorem hujus Codicis hactenus invenire conceſſum fuit. Originem quidam referunt ad annum 385. ſed ſine ſufficienti fundamento. Authorem illius quidam putant fuiſſe quemdam Stephanum Epiſcopum Epheſinum, ea ratione ducti, quod vetus Codex manuſcriptus in Bibliotheca Palatina repertus illius nomen præſeferat (w). Quoniam vero Stephanus iſte Sæc. ſequenti vixit, & ipſi Concilio Chalcedonenſi interfuit, in quo Codex iſte fuit lectus & approbatus, vix etiam cum umbra veritatis eidem adſcribi poteſt. Fortaſſis ſecundæ Editionis & Collationis per Canones Chalcedonenſes auctæ cum majori veritate Author dici poſſet. Aliis hæc Collectio opera Sabini apud Heracleam in Thracia Macedonianorum Epiſcopi concinnata fuiſſe videtur. Verum illa, quæ Sabino attribuitur, Collectio ab hac, de qua nobis eſt ſermo, toto cœlo videtur eſſe diverſa. Quo igitur tempore, quo Authore hæc Collectio fuerit concinnata; item an Author Codicem hunc authoritate privata, vel publica ſpeciali Synodi cujusdam orientalis decreto congeſſerit, eſt & manet incertum. De eo tamen ſatis conſtat, eum in Imperio Orientali fuiſſe editum: eoquod non alios Canones quam Synodorum particularium contineat.

In Oriente fuit editus.

Quo jure dici poſſit Codex univerſæ Eccleſiæ?

Codicem hunc græce & latine e vetuſto manuſcripto Græco ſub initium hujus ſæculi evulgavit Chriſtophorus Juſtellus, & ſub nomine *Codicis Canonum Eccleſiæ univerſæ* notis illuſtravit. Quærunt itaque Doctores, quo jure Codex hic hoc nomine compellari poſſit & debeat? Num ideo fortaſſis, quod hoc Codice tempore Concilii Chalcedonenſis omnes Eccleſiæ uſæ fuerint: verum id a veritate abludere, teſtis omni exceptione major eſt Innocentius I., qui teſtatur, tempore Concilii Chalcedonenſis in uſu Eccleſiæ Romanæ alium Codicem non fuiſſe, quam Codicem Canonum Nicænorum & Sardicenſium; neque alios Canones eſſe recipiendos; ſi ab his diſſentiant (x). Sed nec poſt Concilium Chalcedonenſe Codex iſte per receptionem in univerſa Eccleſia fa-

(w) Vid. Petrus de Marca de Concord. lib. 3. cap. 3. & Doujatius lib. 3. c. 3.

(x) In epiſt. 5. ad Theophilum, ubi ſic habet: *Sub teſtibus Nicæni Concilii Canonibus (alium Canonem Romana non admittit Eccleſia) ſecuritatem habebis: & in Epiſt. 7. quod Canonum obſervantiam attinet, ſolis illis parendum eſſe dicimus, qui Nicææ definiti erant, quos ſolos ſectari, & agnoſcere debet Eccleſia Catholica.* Et paulo poſt ſubjicit: *Sin autem a quibusdam alii proferantur, qui a Nicænis diſſentiunt, hi ab Epiſcopis Catholicis rejiciuntur.* In his verbis Pontifex alludit ad Canones Antiochenos ab Adverſariis Chryſoſtomi compoſitos, quos agnoſcere noluit.

ctus eſt univerſalis: cum Eccleſia latina ſuum Codicem proprium habuerit; nec veroſimile ſit, quod Leo I. Pontifex hunc Codicem receperit: quippe in quo continebantur Canones Concilii Conſtantinop. I., quos laudatus Pontifex ſibi oblatos conſtanter rejecit (y). Nec obeſt, quod Leo Synodum Chalcedonenſem & hoc ipſo hunc Codicem approbaverit, ſicque ſaltem a tempore hujus Synodi vim univerſalem obtinuerit: nam quæ fuerit mens Leonis, ipſe ſat aperte indigitat in Epiſt. ad hanc Synodum, & ad Maximum Antiochenum data, in qua ſe declarat, quod ea, quæ de fide ſunt, approbet; quæ Nicænis Canonibus contrariantur, damnet; cætera vero, in quantum cum Synodo Nicæna conveniunt, repudiare non velit (z). Qua ratione hic Codex in Eccleſia etiam Latina authoritatem obtinuerit, infra dicemus. Itaque exiſtimant Doctores, eatenus hunc Codicem dici poſſe *univerſæ Eccleſiæ*, quatenus Eccleſia illum in Synodo Chalced. ad decidendas cauſas publicas adhibuit (a). Sed ne hoc quidem facile admiſero: tum quod cauſæ illæ cauſæ fuerint Græcorum tantum: tum quod Leo I. ipſe ex dictis hunc Codicem ſimpliciter non approbaverit. Quod ſi tamen ad Sæc. usque VII. & VIII. progrediamur, quo Eccleſia Romana Codicem Dionyſianum recepit, quidni dicatur Codex univerſæ Eccleſiæ? Melius itaque hic Codex dicitur *Collectio Canonum Orientalium*, prout illum inſcripſit celeberrimus Juriſconſultus Franciſcus Florens (b).

Incrementa hujus Codicis.

Ex dictis colligitur, quonamusque Codex ſeſe extenderit tempore Concilii Chalcedonenſis. Succeſſu temporis eidem acceſſerunt varia incrementa: unde etiam poſt Concilium Chalced. altera prodiit Collectio, quam aliqui adſcribunt Stephano Epheſino, de quo ſupra diximus. Fundamentum conjecturæ inde deſumunt, quod prædictus Stephanus Concilio Chalcedonenſi interfuerit, & illius cum in ſubſcriptionibus, tum in actionibus iterata fiat mentio (c). Alii exiſtimant, Stephanum huic Collectioni non niſi Canones Concilii Conſtantinopolitani I.; alium quemdam Canones Concilii Chalcedonenſis addidiſſe (d).

Quænam huic codici in ſecunda editione ſuperaddita?

Inde conſurgit Quæſtio, quænam ergo huic Codici fuerint adjecta? ferme communis eſt opinio, eidem acceſſiſſe Canones Concilii Conſtantinop. I. quatuor, Epheſini octo, Chalcedonenſis viginti novem, ita ut tota

(y) Couſtantius in Præfat.

(z) Petrus de Marca de Concor. Lib. 3. Cap. 3. N. 5.

(a) Van - Eſpen Part. 2. Cap. 1. §. IV.

(b) Vid. Douiat Lib. 3. cap. 4. (c) Idem ibid.

(d) Pertſchius Urſprung der Kirchen-Geſetze; erſter Abtheilung.

Digitized by Google

tota Collectio conſtaret 207. Canonibus. Contradicit tamen Petrus Couſtant, & prætendit, huic Collectioni ad Dionyſium usque ſolos Canones Concilii Chalced. fuiſſe adjectos, idque confirmat teſtimonio ipſius Dionyſii, qui poſtquam Canones hujus Codicis tempore Concilii Chalcedonenſis contentos enumeravit, ſubjicit: *Tum Chalcedonenſis Concilii decreta ſubdentes in his Græcorum Canonum finem eſſe declaramus.* Quapropter concludit, quod Codex ille Juſtellianus ne quidem Codex Græcorum, multo minus univerſæ Eccleſiæ labente Sæc. V. fuerit (e).

Mirum haud paucis videtur, quod huic Græcorum Collectioni Canones quidam Antiocheni, quos Arianorum fætum eſſe conſtat, inſerti, in Concilio Chalcedonenſi pro regulis eccleſiaſticis probati, uſque demum recepti fuerint, prætermiſſis Canonibus celebriorum Synodorum, quales fuere quinque per Aſiam habitæ, præſertim Arelatenſis &c., & Sardicenſis, quarum prima contra Donatiſtas ex omnibus Occidentis provinciis mandato Conſtantini in Gallia celebrata *plenaria & univerſalis* a S. Auguſtino vocatur; altera vero in Orientis partibus celebrata, & inſtar appendicis Canonibus Nicænis adjecta habebatur. Haud multum a vero nos aberrare exiſtimamus, ſi id Authoris, ſeu Collectoris ignorantiæ, & Græcorum ambitioni, ac diſſidiis Orientales inter & Occidentales tribuamus. Prodiit enim Collectio in Oriente: Author illius probabilius fuit Græcus, qui pro gloria gentis ſuæ laboravit, & Canones Orientalium vel ignoravit, vel ſponte prætermiſit. Sciſſuræ erant inter Orientales & Occidentales cum ob Canones Antiochenos, tum Sardicenſes: ægre habebat Occidentales, quod Græci Conciliabulum Tyrium contra S. Athanaſium celebratum, illiusque ſententiam confirmaverint, & inſuper in odium quaſi Romanæ Eccleſiæ in Synodo Antiochena ſtatuerint, ne appellationes extra Provinciam fierent. Unde & in Synodo Sardicenſi Orientales ab Occidentalibus diſceſſerant, in cujus Canone 3. dein appellationes ad Romanum Pontificem vel ſtatutæ vel confirmatæ fuerunt. Inde factum eſt, quod Græci apud Latinos quadam Arianiſmi ſuſpicione laborarent, eo ipſo, quod Canones Synodi Antiochenæ, cujus fidei formula oblique adverſabatur Nicænæ, receperint, & provocationes extra Provinciam concedere noluerint.

In hoc Codice celebriorum Synodorum Canones prætermiſſi & quare?

Ignorantia Collectoris, ambitio Græcorum, & diſſidia in cauſa fuere.

Itaque mirari jam non ſubit, quod Græci neque Canones Carthaginenſes, neque Sardicenſes receperint: illos enim, ut dictum fuit, Author collectionis vel ignoravit, vel ſtudioſe prætermiſit; hos autem admitte-

(e) In Præf. ad Epiſc. Pontif. N. 53.

Digitized by Google

admittere noluere, quod ſuæ diſciplinæ quoad provocationes & appellationes receptæ adverſarentur, de quo infra fuſius agemus. Ex eo tamen Græci hæreſeos argui non debent, quod Canones Antiochenos ab Arianis procuſos, & in fide ſuſpectos in Synodo Chalcedonenſi pro regulis eccleſiaſticis acceptaverint. Nam acceptarunt illos quoad capita diſciplinæ; non quoad capita fidei. Neque id novum eſſe exiſtimandum eſt. Plura exempla in hiſtoriis proſtant, ex quibus innoteſcit, quod vel ſoli Canones fidei, vel ſoli Canones diſciplinæ recepti ſint: Sic Canones fidei Concilii Conſtantinop. I. non vero diſciplinæ in Eccleſia latina recepti ſunt: id quod Innocentius I., & Gregorius M. teſtantur (f). Id ipſum de Concilio Chalcedonenſi idem S. Gregorius teſtatur (g).

Nova accepit incrementa ex nova Collectione, cujus Author ignoratur.

Nova iterum incrementa accepit antiqua illa Collectio Eccleſiæ Orientalis, dum nova paulo poſt in lucem prodiit Collectio, cujus Author ignoratur. Non pauci eam adſcribunt cuidam Abbati Theodoro vel Theodoto: Turrianus Conſtantino Scholaſtico Patriarchæ Conſtantinop., Antonius Auguſtinus Joanni Scholaſtico, Petrus de Marca, Douiat, aliique Theodoreto Cyrenſi Epiſcopo in Syria eam vindicant. Atque hæc ultima opinio primas apud hodiernos Scriptores obtinet In hac igitur Collectione ſuperadditi ſunt Canones Apoſtolici, & Sardicenſes, quorum illi ob nominis Apoſtolici reverentiam in fronte collocati; hi ante Neo-Cæſarienſes & Gangrenſes interjecti. Ordo hujus Collectionis legitur in Indice ante Joannis Scholaſtici Collectionem deſcripto. Et quod magis eſt, ipſa etiam hæc Collectio expanſis Synodorum Canonibus habetur in Codice Manuſcripto Regiæ Bibliothecæ in Gallia (h). Utrum vero hæc Collectio ſit illa, quam Juſtinianus confirmavit in Novel. 131., prout communius Authores volunt, haud abs re dubitatur: partim quia Imperator nullo verbo Canonum Apoſtolicorum meminit, & ſolummodo Canones IV. Conciliorum Generalium anteriorum approbat: partim quia Eccleſia Orientalis Canones Sardicenſes ſemper abhorruit.

Dionyſius Exiguus hanc Collectionem ſuæ inſeruit.

Quod Dionyſius Exiguus Codicem Orientalis Eccleſiæ ſuæ etiam Collectioni inſeruerit, aliunde notum eſt. Quid vero ulterius incrementi eidem acceſſerit ex Synodo Trullana, Cap. ſeq. audiemus.

Super-

(f) Lib. 6. Epiſt. 31. (g) Lib. 5. Epiſt. 14.
(h) Vid. Petrus de Marca Lib. 3. de Concord. cap. 3. & Douiat lib. 3. cap. 4. & 5.

Digitized by Google

De authoritate hujus Codicis in Eccleſia Orientali.

Fuit ſumma.

Supereſt, ut de authoritate hujus Codicis in utraque Eccleſia Orientali, & Occidentali agamus. Qualem & quantam authoritatem habuerit in Eccleſia Orientali ante Synodum Chalcedonenſem, non adeo manifeſtum eſt. Eam ſane fuiſſe ſummam, inde colligere licet, quod in Synodo Chalcedonenſi per modum regulæ ad decidendas controverſias aſſumptus, ſummoque cum applauſu approbatus fuerit. A tempore ergo Concilii Chalcedonenſis apud Orientales vices cujusdam legis fundamentalis ſuſtinuit. Eundem etiam ingenti cum applauſu approbavit Juſtinianus Imperator an. 541. cujus rei fidem facit Novella 131. cujus verba omnino legi merentur: liceat illa apponere: *Sancimus vicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ a ſanctis quatuor Conciliis expoſitæ ſunt, aut firmatæ, hoc eſt in Nicæna trecentorum decem & octo, & in Conſtantinopolitana Sanctorum centum quinquaginta Patrum, & in Epheſina prima, in qua Neſtorius eſt damnatus, & in Chalcedonia, in qua Eutyches cum Neſtorio anathematizatus eſt: Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata, ſicut ſanctas Scripturas accipimus, & regulas ſicut leges obſervamus.*

Illius authoritas in Eccleſia Occidentali incerta.

Ad Eccleſiam Occidentalem veniamus. Profecto Codicem hunc in Eccleſia Occidentali ante Synodum Chalcedonenſem non fuiſſe receptum ex teſtimonio Innocentii I. manet comprobatum. Utrum vero poſt Synodum Chalcedonenſem vim legis eccleſiaſticæ obtinuerit, ex eo, quod Leo ipſe Pontifex Synodum illam approbaverit, dubium manet ex ſupra dictis. Id certum videtur, quod Leo Synodum Chalcedonenſem non ex integro approbaverit, ſpecialiter Can. 28. reprobaverit (i). Et quis ſibi perſuadeat, quod hanc Collectionem ex integro etiam pro Eccleſia Occidentali ultimato judicio approbare voluerit, utpote in qua continebantur Canones Antiocheni ab Arianis contra S. Athanaſium procuſi; nec non illi, qui jus provocandi ad Judicem ſuperiorem intra limites Provinciæ reſtringunt. Placet igitur judicium Illuſtriſſimi Petri de Marca, qui ex ipſa epiſtola Leonis ad Synodum data illius mentem colligit, dicitque, quod Leo tria ibidem doceat, nempe ſe *probare, quæ de fide ſunt decreta; quæ contra regulas Nicænas tentata ſunt, ſe nunquam Apoſtolicæ Sedis conſenſu firmaturum; quæ ab Epiſcopis*

Judicium Petri de Marca deſuper.

diſcuſſa

(i) **Fuit hic Canon ab Anatolio, aliisque Epiſcopis Orientalibus procuſus, in quo Epiſcopo Conſtantinopolitano eadem Jura, prærogativæ ac præeminentiæ, quæ habet Romanus Pontifex adſtruuntur, ſed non fuit acceptatus. Vid. Nat. Alexander ad Sæc. V.**

Digitized by Google

diſcuſſa ſunt, ſe non repudiaturum, ea lege, ne Nicænis Canonibus adverſentur (k).

Id certum eſt, quod poſt habitam Synodum Chalcedonenſem Canones græci latinitate donati ſint, & Occidentalibus communicati, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionyſius Exiguus ejusque exemplar antiquiſſimum retinet adhuc Bibliotheca Vaticana a Viris eruditis laudatum. Quidquid jam ſit, non diſplicet doctrina Petri de Marca docentis, quod Eccleſia Romana Canones Orientalium Synodorum ſuſceperit, eosque adhibuerit in cauſarum & negotiorum eccleſiaſticorum diſputatione, demptis iis, quos ſuis juribus officere exiſtimabat; quin tamen Collectionem illam Græcam acceptaverit: ſed potius Leo accepto per ſuos Legatos Codice Orientali novam Collectionem adornari curavit, quæ dein ſola per 60. & amplius annos usque ad Collectionem Dionyſianam in Occidente viguit. Imo in Gallia hanc Collectionem usque ad tempora Hadriani Pontificis & Caroli M. viguiſſe, donec nempe Carolus M. Collectionem Dionyſii Exigui ab Hadriano acceptam eo ſecum detulerit, teſtatur Petrus de Marca (l). Petrus Couſtant exiſtimat, Codicem, qui ante Synodum Chalcedonenſem proprius erat Græcorum, Eccleſiæ univerſæ communem evaſiſſe ante Sæculi VI. exitum, ita tamen, ut ejus canones nec reciperentur omnes, nec pari authoritate donarentur.

Codex hic diu obtinuit in Gallia.

§. III.

Per aliam Collectionem hæc Collectio fuit aucta, de cujus authoritate non conſtat.

In immenſum quaſi aucta fuit Collectio Orientalis Eccleſiæ per novam Collectionem, de cujus nec initio nec Authore conſtat: niſi dicere velimus, quod Synodus Trullana, ſeu Quini-ſexta anno 692. habita hanc additionem fecerit, & prædictæ Collectioni quamplurimos Canones tum ex Conciliorum Decretis, tum Patrum Græcorum reſponſis deſumptos adjecerit, eisque Canonum Collectioni adornandæ anſam præbuerit (m). Hiſtoria Synodi Trullanæ, ſeu Quini-Sextæ hæc eſt: Sæculo VI. anno 553. Vigilio Pontifice & Juſtiniano Imperatore Conſtantinopoli convenere 165. Epiſcopi in cauſa Neſtorianorum, Eutychianorum, Origeniſtarum, *& famoſorum trium Capitulorum* (n). Eodem

Hiſtoria Synodi Trullanæ ſeu Quini-ſextæ.

(k) De Concord. Imper. lib. 3. Cap. 3.
(l) In Differt. de veter. Collect. Canon.
(m) Hanc Collectionem ante Synodum Trullanam fuiſſe factam exiſtimat Pertſch:us Opuſc. ſæpe citato: Erſte Abtheilung §. 31.
(n) Douiat. lib. 3. Cap. 6.

Digitized by Google

dem Sæculo Anno 681. ſub Agathone Papa & Conſtantino Pogonato Conſtantinopoli, & quidem in Trullo novum celebratum fuit Concilium convenientibus 170. Epiſcopis contra Monothelitas unius in Chriſto voluntatis aſſertores.

Jam cum in utraque Synodo non niſi capita fidei fuerint declarata, & quidem in priori 14. Anathematiſmi duntaxat præter Anathematum in Origeniſtarum errores capita conditi; in poſteriori vero Authores Monothelitarum, quos inter etiam recenſetur Honorius Pontifex, anathemate perculſi, quin aliqui canones diſciplinam eccleſiaſticam ſpectantes emanaverint (o), iterato in præfato Trullo confluxerunt 227. Epiſcopi, qui defectum anteriorum Synodorum ſupplere volentes, manu ſane non parca 102. Canones condiderunt, quot nulla anterior Synodus ediderat. Inter hos Canones famoſior eſt Canon 2dus, quo ſuas Collectiones anteriores in immenſum auxerunt, ſtatueruntque, recipiendos eſſe, præter canones prioribus Collectionibus inſertos, Canones Apoſtolicos numero 85., Carthaginenſes, & Sardicenſes; item Conſtantinopolitanos Conſtantinopoli ſub Nectario conditos una cum epiſtolis Canonicis Dionyſii, Petri, Athanaſii, Timothei, Theophili, ac Cyrilli Alexandrinorum Præſulum; item Gregorii Thavmaturgi, Baſilii Cæſareenſis, Gregorii Nyſſeni, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconienſis, & Gennadii Patriarchæ, quibus adjecerunt in honorem S. Cypriani canonem Synodi Africanæ in cauſa Rebaptizantium editum, & demum in fine finali prohibuerunt, ne quis hos Canones adulterare, aut alios admittere, vel adjicere præſumat (p). Atque hæc eſt genuina hiſtoria Synodi Trullanæ, & canonum ex illius declaratione vim legis obtinentium.

Canon II. illius valde famoſus.

Pro faciliori intellectu quædam ſubnectere liceat de nomine, & authoritate hujus Synodi. Vocatur hæc Synodus paſſim *Trullana*, vel *Quini-ſexta*: *Trullana* vocatur a loco, in quo fuit celebrata, nempe a *Trullo*, qui fuit Secretarium Palatii imperialis ſuperne fornicatum; *Quini-ſexta*: quod eſſet velut appendix anteriorum Synodorum ad ſupplendum defectum illarum conformiter dictis *convocata*. In Eccleſia Orientali hæc Synodus ſummam ſemper authoritatem habuit: Eccleſia Occidentalis illam nunquam agnovit authenticam; cum eidem neque Pontifices per ſuos Legatos præſuerint, neque ſubſcripſerint, neque

Nomina illius declarantur.

Illius authoritas in Eccleſia Orientali ſumma, in Occidentali nulla.

(o) Vid. Quæſt. noſtra tertia de Concil. cap. 1. §. V.

(p) Vid. Petrus Couſtant in Præf. N. 59.

Digitized by Google

neque occiduarum provinciarum Epiſcopi interfuerint. Et licet ſuus ad ſubſcribendum Pontifici fuerit relictus locus, & Gortynæus in Creta Epiſcopus, aliique velut ejus vicem ſupplentes ſubſcripſerint, hanc tamen ſubſcriptionem nunquam Pontifex ratihabuit, nec ratihabere voluit, aut potuit: quod in ea plura diſciplinæ eccleſiaſticæ in Eccleſia Romana receptæ contraria fuerint decreta, & præcipue Cœlibatus Clericorum damnatus. Plura in hac Synodo abſona & diſſona recenſet Cabaſſutius (q). Atque ex his apparet, quibus ex Conciliis, quorum & e Patrum Scriptis in hac Synodo hæc nova Collectio fuerit coagmentata, & quanta tunc canonum moles ad priores collectiones acceſſerit.

§. IV.

Nova Collectio Joannis Antiocheni vulgo Scholaſtici.

Omnes hactenus recenſitæ Collectiones Eccleſiæ Orientalis neutiquam ſecundum ordinem materiarum, ſed magis Conciliorum & epiſtolarum fuerunt diſpoſitæ. Novam, & nova methodo concinnatam Collectionem molitus eſt, & ad finem etiam perduxit Joannes Antiochenus, vulgo Scholaſticus, ideo ita dictus, quod ex ſchola Advocatorum in numerum Clericorum fuerit adoptatus (r). Erat Joannes ex Sirmi pago Antiochiæ finitimo oriundus, Presbyter primus Antiochenus, & Apocriſiarius, & demum ad urbis Patriarchatum an. 574. evectus, ac ultimo in exilium depulſus. Duplicem hic Author adornavit Collectionem, quarum una vocatur *Concordia*, vel *Collectio Canonum*; altera *Nomo Canon:* quarum prior indubitanter eidem adſcribenda; altera vero eſt dubia, ſicut infra dicemus (s). Dum adhuc ſimplex erat Presbyter Antiochenus, circa annum 550. operi ſuo manum admovit, illudque in 50. titulos diviſit nova prorſus methodo, nec ordine temporis ſervato, nec ſerie, ſeu conſequentia numerorum pro more veterum uſitato, ſed potius ad quemlibet titulum canones eo pertinentes appoſuit. Agit hic Collector primitus de Patriarchis, poſtea de Metropolitis, de Epiſcopis, & horum obligationibus, de Chor-Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis & Diaconiſſis, de Ordinibus, Monachis, Catechumenis, Lapſis, Hæreticis reverſis, de quibusdam delictis, de Matrimonio, de conventibus eccleſiaſticis, Officiis Divinis, obſer-

Et hæc duplex, Concordia, & Nomo-Canon.

(q) In Notitia Eccleſ. Sæc. VII. pag. 326.

(r) Advocati enim, & qui ex illorum ordine prodibant, olim vocabantur Scholaſtici teſte Douiat. lib. 3. cap. 9.

(s) Vid. Franciſcus Florens, & Douiat loc. cit.

Digitized by Google

obſervantia Canonum, de Synodis, & obſervandis in canendo, pſallendo, & lectione ſcripturæ. Ad hanc Collectionem ordinandam adhibuit Codicem Univerſalis, ſeu Orientalis Eccleſiæ, & probabilius ſecundum, qui poſt Concilium Chalcedonenſe emanavit, & a pluribus Theodoreto adſcribitur. Colligitur id ex indice, ſive ordine canonum Præfationi ſubjuncto (t). Præter canones ex dicta Collectione mutuatos adjecit Canones Apoſtolorum numero 85., Sardicenſes 21., & 68. ex Epiſtolis S. Baſilii. Tria hujus Collectionis extant exemplaria manu deſcripta, unum admodum vetuſtum Romæ in Bibliotheca Vaticana ex Bibliotheca Palatina Heidelberga Romam delatum; alterum in Bibliotheca Petri Seguerii quondam Franciæ Cancellarii; tertium in Bibliotheca Claramontani Collegii S. J. Lutetiæ.

De Nomo-Canone. Altera Collectio, quæ Joanni Scholaſtico adſcribitur, eſt illa, quæ vocatur *Nomo-Canon*, quod idem eſt, ac *collatio Canonum* cum legibus Imperatoriis. Contexuit illam vel adhuc ut Presbyter (u); vel ut Patriarcha (x), circa annum 554. In hac adornanda eundem ſervavit ordinem, quem in ſua Concordia Canonum. Diviſit illam in 50. titulos, & in his eosdem canones adducit, quos allegavit in ſua Concordia, cum hoc diſcrimine, quod in priori Collectione canones integros & plenos; in hac vero quaſi per Indicem eorum ſenſum brevi quodam verborum compendio expreſſum conſcripſerit. Subjungit ad omnes titulos ex Codice & Novellis Juſtiniani conſtitutiones Imperatorias, in quantum cum ſuis titulis, & canonibus correſpondent. Nam finis illius principalior fuit, oſtendere Concordiam inter leges eccleſiaſticas & Imperatorias. Ad titulum 9, 12, 21, 23, 31, 43, & 50. inſinuat, quod nullas conſtitutiones invenire potuerit, quæ cum titulis, materiis, & canonibus convenirent. Ad calcem totius Collectionis adjunxit 84. capita ex iisdem Novellis deſumpta, quæ ex ſuo judicio canonibus congruere videntur.

Incertum eſt, utrum Joannes Scholaſticus author ſit Nomo-Canonis. Haud abs re ſupra animadvertimus, recte dubitari, utrum hic Nomo-Canon ex integro revera ſit Joannis Scholaſtici: contendunt enim Franciſcus Florens, & Petrus de Marca, illius Authorem eſſe Theodoretum Cyrenſem eatenus, quatenus Theodoretus Collectionem hanc 50. tiulorum ex ſolis canonibus digeſſit, cui dein Joannes Scho-

Bb 2 laſticus

(t) In hoc recenſentur poſt Canones Apoſtolorum decem Synodorum Canones, nempe Nycænæ, Ancyranæ, Neo-Cæſarienſis, Gangrenſis, Laodicenæ, Conſtantinopolitanæ I., Epheſinæ, & Chalcedonenſis.

(u) Douiat lib. 3. cap. 9. §. 7. (x) Ita exiſtimat Pertſchius loc. cit. pag. 86.

Digitized by Google

laſticus excerpta legum duntaxat adjecit. Id ut opinentur, ea potiſſimum ratione ducuntur: quod hæc Collectio nomine Theodoreti inſcribatur in manuſcripto Bibliothecæ Regiæ; in fine vero Collectionis expreſſe additum legatur, quod Joannes Scholaſticus leges Imperatorias ſubjunxerit, id quod Theodoretus facere non poterat: quia magna pars legum, quæ ibidem allegatur, primum poſt mortem Theodoreti lucem aſpexerunt (y). Contradicunt Scriptores alii, & dictam Collectionem Joanni vindicant: eo quod in pluribus Codicibus Manuſcriptis mox ab initio Collectionis illius nomen præfigatur. Sed quid huic quæſtioni multum immorabimur?

Fuit magnæ authoritatis in Eccleſia Orientali, quam perdidit poſt Collectionem Photianam.

Hæc Joannis Scholaſtici Collectio magnæ profecto authoritatis fuit in Eccleſia Orientali, quam tamen perdidit, poſtquam Collectio Photiana, de qua in ſequenti capite agemus, publicam lucem aſpexit, & per Eccleſiam Orientalem dominatum accepit. Itaque hæ ſunt Collectiones Eccleſiæ Orientalis usque ad tempora Photii.

§. V.

De Collectionibus Eccleſiæ Occidentalis.

Ad Collectiones ſeu Codices Eccleſiæ Occidentalis dilucidandos progredimur. Jam aliquoties ex Innocentio I. animadvertimus, quod Eccleſia Occidentalis in primis tribus ſæculis Codicem Canonum non habuerit, eorumque loco Scripturam ſacram, Traditionem, mores, & conſuetudines obſervaverit, etſi quosdam ſaltem canones ſcriptos eccleſias particulares hinc inde in Synodis particularibus conditos habuiſſe vix inficiari valeamus. Poſtquam vero ſibi Codicem ſcriptum Canonum adoptavit, in adornandis Collectionibus eandem ſecuta fuit methodum, quam obſervarunt Collectores Codicum Orientalium. Nempe ſicuti Græci, ita etiam Collectores Romani primitus non niſi Canones Conciliorum ſecundum ſeriem temporum digeſſerunt. In Eccleſia Occidentali brevi poſt acceſſerunt Decreta ac Decretàles Epiſtolæ Romanorum Pontificum, & quidem, uti ſapientiſſime animadvertit, monetque Vir Celeberrimus Petrus Couſtant, jam tempore Siricii Papæ: quippe qui ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum ita ſcribit: *Statuta Sedis Apoſtolicæ vel Canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum ignorare ſit liberum* (z). Demum placuit Canones & Decreta

Addiderunt epiſtolas Decretales Pontificum.

(y) Petrus de Marca de Concord. lib. 3. cap. 4.

(z) Orientales Decretorum Pontificiorum modicam curam habuere. In Eccleſia Occidentali etiam jam Dionyſius Exiguus ſuæ Collectioni inſeruit Epiſtolas Romanorum Pontificum a Siricio usque ad Hormisdam.

Digitized by Google

ta in certas claſſes, & capita diſtribuere, & ſingulis titulis pro varietate materiarum canones convenientes apponere (a).

Qualis Eccleſiæ Occidentalis Codex Sæc. IV. & V.? Deſuper diſputant Petrus de Marca, & Petrus Couſtant.

Jam ad id devolvitur Quæſtio, an, & qualem Eccleſia Occidentalis habuerit Codicem, ſeu Collectionem Canonum Sæc. IV. & V. Celeberrimus Petrus de Marca duplicem diſtinquit Collectionem Eccleſiæ Romanæ, unam vetuſtiſſimam, quæ ante Concilium Chalcedonenſe; alteram vetuſtam, quæ poſt illud obtinuit: Illa prior continet ſolos Canones Nicænos & Sardicenſes, quibus ſolis teſte Innocentio I. Eccleſia Romana a tempore Concilii Nicæni regebatur; altera plures canones ex Codice Orientalis Eccleſiæ in Concilio Chalcedonenſi approbato deſumptos, quos Leo I. demptis iis, qui juribus Pontificis officere videbantur, Codici Eccleſiæ Romanæ inſeri, & ſic novam Collectionem Canonum adornari juſſerat (b).

Huic opinioni ſe vehementer opponit eruditiſſimus Petrus Couſtant, qui falſum eſſe exiſtimat, quod Collectio illa, quæ tempore Siricii & Innocentii I. in uſu Eccleſiæ Romanæ fuit, ſolis canonibus Nicænis & Sardicenſibus conſtiterit: quia, prout antea probatum dedimus ex Epiſt. Siricii, jam tunc moris erat, ut Codicibus Romanis non modo Canones Conciliorum, ſed etiam Decreta & Decretales Epiſtolæ Pontificum inſcriberentur. Alterum, quod Petrus de Marca affert de Collectione juſſu Leonis congeſta, omnino improbabile videtur Couſtantio: eo quod tota rerum ſeries, quam Petrus de Marca refert, nulli authoritati, nullique fundamento nitatur: ubinam enim legitur, quod Legati Pontificii illum Codicem Chalcedone ſecum Romam deportaverint, illum Leoni exhibuerint, Leo canones quosdam ſuis juribus minus faventes expungi; cæteros vero novæ Collectioni inferi voluerit? Et quis neſcit, Leonem ſemper Codicem illum Orientalis Eccleſiæ propter Canones Conſtantinopolitanos eidem inſertos abhorruiſſe: adeoque non ſat probabile videtur, quod eidem etiam quoad partem tantum aliquid authoritatis tribuere voluerit (c).

Habuit Eccleſia Romana tunc temporis ſuum Codicem.

Abſit, ut horum clariſſimorum Virorum interpretem, vel arbitrum agere præſumamus. Sublimiori ingenio judicium relinquimus. Nobis ſufficit, ſi probemus, quod Eccleſia Romana in ſuo regimine Codicem Canonum habuerit. Id vero probant non modo epiſtolæ variæ Innocentii I. ſupra allatæ; verum etiam alia rationum graviſſimarum momen-

(a) Ex his primus fuit Martinus Bracarenſis, quem ſecuti ſunt Creſconius, Burchardus &c.

(b) Vid. Diſſert. de Collect. vet. Petri de Marca.

(c) In Præfat. ſæpius citata.

momenta. Nam jam tempore Concilii Chalcedonenſ. in Eccleſia Romana, prout optime diſcurrit Van-Eſpen (d), viguiſſe quemdam Codicem, argumento ſat manifeſto eſt, quod ad alium Legati Pontificii provocaverint; ad alium Græci: dum enim Orientales ingenti animorum contentione ſuo Patriarchæ quemdam Primatum, & prærogativas ſoli Romano Pontifici proprias vindicare laborabant, atque ad Canonem 3. Conſtantinopolitanum appellabant, repoſuit Lucentius Sedis Apoſtolicæ Vicarius: *Canones iſtius Synodi Conſtantinop. in Synodi conſtitutionibus non habentur.* Ulterius in eodem Concilio Paſchaſinus Sedis Apoſtolicæ Vicarius recitavit ſanctorum Patrum Can. VI. id eſt Canonem VI. Concilii Nicæni, in quo Eccleſiæ Romanæ Primatus adſtruitur: ad quod ſane non habebant, quod opponerent Orientales (e). Accedit, quod principaliſſima cauſa, quæ Dionyſium ad concinnandum novum Codicem permoverat, illa fuerit, ut Eccleſia longe accuratiorem haberet Codicem, quam eſſent illi, qui eo ævo circumferebantur. Propterea mirum non eſt, quod in hodiernam usque diem multi circumferantur hujuſmodi Codices, hinc inde in Bibliothecis in Manuſcriptis aſſerventur, & eorum aliqui non ita pridem in lucem publicam producti fuerint, quales ſunt Codex a Juſtello Juſtellianus (f), Queſnellianus (g) ex Manuſcriptis Codicibus Thuaneo, & Oxonienſi deſumptus, & noviſſimæ operum S. Leonis editioni per modum appendicis additus; item Longobardicus ex Bibliotheca Colbertina in lucem editus (h) &c. Cæterum omnes hi Codices ſuſpecti videntur, & an ullus eorum ſit genuinus ac ſincerus, jure optimo dubitatur. Deſuper legi meretur eruditiſſimus Couſtant, qui Codices iſtos ſecundum accuratiores criticas regulas accuratiſſime examinavit (i). Idem fecit Van-Eſpen, qui ſuas animadverſiones in Codicem Juſtellianum, & Queſnellianum Juris publici fecit, ac ſuum deſuper judicium communicavit: & quidem illum priorem neutiquam genuinum eſſe Codicem, illum nempe, quo Eccleſia Romana ante Collectionem Dionyſianam uſa fuit; poſteriorem vero multas genuinitatis notas præſeferre aſſeruit (k). Quidquid jam ſit de veritate horum Codicum, nobis ſufficit oſtendiſſe, quod Eccleſia Romana Codicem ſibi proprium a Sæc. IV. usque ad Collectionem Dionyſianam habuerit. Duo

Plures hujuſmodi Codices hodie circumferuntur.

(d) Van-Eſpen, part. 2. cap. 2. (e) Idem ibidem.

(f) Hunc juris publici fecit Henricus Juſtellus filius Chriſtophori Juſtelli.

(g) Hunc edidit Paſchaſius Queſnellius Tom. 2. Operum S. Leonis.

(h) Ita vocatur, quia literis Longobardicis fuit exaratus.

(i) De quo vid. Couſtant. §. 2. Præfat. (k) Part. 2. c. 2. §. 3. & ſequent.

Digitized by Google

Duo potiſſimum ſunt, quæ noſtram induſtriam morantur, ne in recenſendis cæteris Collectionibus ulterius pergat, nobisque digna ſunt viſa, ut accuratiori examini ſubjiciantur. Vidimus hactenus, quomodo Occidentales & Orientales in recipiendis canonibus inter ſe fuerint diviſi, & quidem priores canones quosdam Antiochenos & Conſtantinopolitanos; poſteriores vero Sardicenſes, & Carthaginenſes recipere dedignati ſint. Nobis unice de Sardicenſibus agere placuit, quos Romani Pontifices Canonibus Nicænis per modum Appendicis addiderunt; & Orientales acceptare conſtanter recuſarunt: partim quod inter Canones Nicænos non fuerint reperti: partim quod in Can. 3. & 4. Concilii Sardicenſis appellationes transmarinæ contra Synodum Antiochenam & diſciplinam veterem Orientalis Eccleſiæ videantur eſſe ſtabilitæ, aut noviter introductæ. Itaque duo ſunt, quæ in examen vocabimus, quorum primum eſt, utrum Eccleſia Romana, vel potius Romani Pontifices ſtudioſe & pia quaſi fraude Canones Sardicenſes Canonibus Nicænis adjecerint; alterum vero, an in citatis canonibus tertio & quarto Synodi Sardicenſis appellationes, transmarinæ potiſſimum, fuerint ſtatutæ?

Occidentales & Orientales Canones non æqualiter recipiebant.

Sardicenſes recipere nolebant Orientales & quare?

Dubia de his Canonibus.

Pro utraque Quæſtione dilucidanda juvabit hiſtoriam ſcire, quæ utrique controverſiæ anſam præbuit. Celebranda erat Synodus Carthagine ex omnibus Africæ Epiſcopis, ad quam Zoſimus Pontifex ſuos miſit Legatos, & inter alia juſſit, ut, ſi PP. Africani agerent de appellationibus ad Romanum Pontificem, Legati Pontificii eas omni modo urgerent, ſuamque ſententiam authoritate Concilii Nicæni ſtabilirent, quod & egregie fecerunt. Reponebant Africani, hunc Canonem in ſuis exemplaribus Concilii Nicæni non reperiri: quare decreverunt mittere Legatos ad Epiſcopos Alexand. & Conſtantinop., utpote in quorum Eccleſiis authentica dicebantur reſervari exemplaria. Placuit conſilium utrique parti. Et en! Canon iſte non reperiebatur; ſed potius deprehenſum fuit, canonem, ad quem provocarunt Legati Pontificii, eſſe Canonem tertium Concilii Sardicenſis. Quid ulterius in hac cauſa actum fuerit, dicere huc non pertinet.

Occaſionem dubitandi præbuit Synodus Carthaginenſis, cujus hiſtoria refertur.

Jam de additione Canonum Sardicenſium videamus, utrum nempe Pontifices alicujus doli, fraudis, ac impoſturæ accuſari valeant, quaſi vero ſtudioſe hos canones adjecerint canonibus Nicænis, eum in finem, ut jus appellationum ſibi vindicarent, & appellationes, vel quascunque provocationes a Conciliis Provincialibus maxime in cauſa depoſitionis Epiſcoporum, aliter quam Canones Antiocheni volunt, & Nicæni velle videntur, ad ſe attraherent. Verum abſit, ut Roma-

Pontifices peſſime accuſantur impoſturæ in additione Canonum Sardicenſium.

nos

nos Pontifices tanti criminis reos faciamus. Si quid in hac cauſa actum fuit, optima ſane ratione, & conſilio id factum eſſe nobis firmiſſime perſuaſum habemus. Aut enim Julium Pontificem, ſub quo Synodus Sardicenſis celebrata fuit, aut illius Succeſſores immediatos, aut Zoſimum & Bonifacium, hujusmodi appellationes mirum in modum urgentes, ſub quibus Synodus Carthaginenſis agebatur, hujus criminis, fraudis & impoſturæ reos facimus? demus quod Julius, illiusque immediati Succeſſores, quibus hiſtoria Synodi Sardicenſis non poterat eſſe incognita, hanc additionem fecerint: num propterea fraudis, & doli argui poſſunt? id nemo ſanus, qui hiſtoriam hujus Synodi vel obiter inſpexerit, dicere vel affirmare auſus fuerit. Convocata fuit hæc Synodus conſenſu utriusque Imperatoris Conſtantis & Conſtantii, ex cauſa prorſus legitima & prægnantiſſima, ut fides Nicænæ Synodi multum labefactata ſuſtentaretur, in loco prorſus opportuno, nempe Sardicæ, quæ erat confinis civitas, & intermedia Provinciis Orientis, & Occidentis, ſub Præſidio Julii Romani Pontificis per Oſium Cordubenſem, confluentibus plusquam 376, teſte Socrate, Epiſcopis Occidentalibus, & 76. Orientalibus, qui tamen ultimi erant ex colluvie Arianorum, & cauſæ ſuæ diffiſi urbe Sardica relicta Philopopolim Thraciæ urbem conceſſerunt Pſeudo-Synodum habituri ſub Præſide Stephano Epiſcopo Antiocheno. Jam quærere liceat, an non Pontifices Romani jure optimo hos canones Nicænis canonibus addere, & illa diſceſſio Arianorum effectum Synodalium Canonum impedire potuerit? Et ſane! ipſum jam Innocentium I., eſto in pluribus locis unice ad Canones Nicænos provocet, hosque ſolos obſervari velit (l), nihilominus in variis ſuis epiſtolis etiam ad canones Sardicenſes provocaſſe conſtat (m): quod ſigno manifeſto eſt, Eccleſiam Romanam jam ante Zoſimum & Bonifacium canones Sardicenſes Nicænis ſubjeciſſe, & hoc ipſo fraudis accuſari non poſſe, id tanto minus auſuram, quanto facilius fraus detegi potuiſſet. Atque hoc argumenti genus eo fortius militat pro Zoſimo & Bonifacio, quo minus affectati mendacii aut impoſturæ argui valeant. Quo enim

Juſte hanc additionem fecerunt.

(l) In Epiſt. ad Theoph. Alexand. in qua ait: *Si conſcientiæ confidis, tu quoque judicio accurre ad Synodum in Chriſto proxime celebrandam, & illic juxta Nicæni Concilii Canones & decreta contende: alios quippe Canones Romana non admittit Eccleſia.* Et ad Clerum populumque Conſtantinop. *Canonibus porro obſequendum eſſe ſcribimus, qui Nicææ ſunt decreti, quos ſolos conſectari decet Eccleſiam Catholicam, & juxta eos judicare.*

(m) Van-Eſpen Part. 2. §. 2.

enim conſilio, ſi ex præmeditata fraude id actum fuiſſet, tam facile conſentire potuiſſent, ut pro conquirendis authenticis exemplaribus Concilii Nicæni ad Eccleſias Alexandrinam & Antiochenam Legati mitterentur: quandoquidem dubitare non potuiſſent (ſi nimirum ſciviſſent, canonem a ſe citatum non eſſe Nicænum, ſed Sardicenſem) fraudem detegendam, & ſe mendacii, & impoſturæ convincendos?

De ſenſu Canonis Sardicenſis III.

Altera quæſtio de ſenſu & intellectu Canonis III. Sardicenſis majoris eſt difficultatis, de qua nos jam alibi obiter egimus (n). Controverſia agitur inter Doctores Catholicos, qui duplicem movent quæſtionem, primo, an in illo Canone adſtruatur jus appellandi ad Romanum Pontificem: ſecundo, an Jus appellandi potius ſtabilitum, quam noviter introductum dici debeat?

Quinam in eo jus retractandi, & quinam jus appellandi in eo agnoſcant?

In hoc Canone merum jus retractandi, reformandi, & revidendi ſuſpiciunt Petrus de Marca (o) & Elias Dupin (p); verum jus appellandi Natal. Alex. Chriſtianus Lupus, aliique (q). Jus novum ſive appellandi, ſive quomodolibet ad Pontificem provocandi antea non conceſſum idem agnoſcit Petrus de Marca; econtra jus potius ſtabilitum quam noviter conceſſum citatus Natal. Alexander. Altius repetenda res eſt, ſi has controverſias plenius intelligere velimus, & præprimis ſeparanda eſt quæſtio Juris a quæſtione facti: De Jure inſtituitur quæſtio, ſi quæratur, an de Jure divino detur facultas provocandi ad Pontificem, caſu quo a Judice inferiori, Epiſcopo, Metropolita, Synodo Provinciali, vel Nationali ſe læſum quis exiſtimet. De facto quæritur, ſi inſtituatur quæſtio, an jus iſtud appellandi fuerit in uſu Eccleſiæ, nullo Jure, Canone, vel conſuetudine contraria reſtrictum, limitatum aut omnino ſublatum.

Separanda quæſtio juris & facti.

Jus appellandi ad Pontificem ex Primatu deſcendit.

Quæſtio Juris noſtra opinione facillimæ eſt deciſionis: nam ſi ſemel in Pontifice revereamur quemdam primatum Jurisdictionis, ſane Jus appellandi inde velut appendix neceſſaria conſequitur: quid enim aliud eſt Jus appellandi, quam jus provocandi ad Judicem ſuperiorem velut ex ipſo jure naturæ fluens? in quantum nempe ſapit ſpeciem neceſſariæ defenſionis, eum in finem, ut appellanti fiat Juſtitia, in qua ſe per Judicem inferiorem læſum eſſe queritur. Si ergo Pontifex vi primatus vices

(n) Diſſert. I. de Jure Eccleſ. Part. Cap. 2. §. 9.

(o) Lib. 7. ferme per totum.

(p) De antiqua Eccleſ. diſcip. Diſſert. 2. cap. 1. & ſeq.

(q) In Hiſt. Eccleſ. Sæc. IV. Diſſert. 18.

Digitized by Google

Patitur tamen reſtrictionem. vices legitimi Judicis ſuſtinet, quo auſu ipſi admiſſionem vel exactionem appellationum abnegare ſuſtinemus? hæc tamen non ita intelligi volumus: quaſi vero Jus iſtud appellandi nullam admittat reſtrictionem, limitationem, quin vel per canones, pacta & fœdera, contrariam conſuetudinem ex legitima cauſa in bonum eccleſiarum alterari, ac intra certos limites coarctari poſſit. Quidquid enim Juris Chriſtus Pontifici conceſſit, id omne in ædificationem, non in deſtructionem, in bonum Eccleſiæ conceſſum eſſe exiſtimandum eſt: Aliter ſi dicamus, non modo Patres Africanos ſeſe appellationibus vehementiſſime opponentes, verum etiam Epiſcopos Germaniæ ſua gravamina contra avocationes, & appellationes ad Pontificem factas tam in Conciliis Eccleſiæ, quam in Comitiis deponentes, ipſum etiam Concilium Tridentinum, quod appellationibus hiſce arctiores poſuit limites, erroris accuſare debebimus. Et qua ratione excuſabimus praxin hodiernam legibus publicis confirmatam, ex qua ſcimus, quod multi Judices inferiores *Jus de non appellando* habeant, atque multæ etiam in utroque Jure dentur cauſæ, a quibus appellare non licet, eſto Jus appellandi in ipſo Jure naturæ ſit fundatum?

Quæſtio facti ex hiſtoria primorum ſæculorum eſt decidenda. Ut quæſtio facti rite intelligatur, res altius eſt repetenda, & ex hiſtoria dilucidanda. In eo ergo cardo difficultatis vertitur, quid primo in primis tribus Eccleſiæ ſæculis moribus, conſuetudinibus & obſervantiis fuerit introductum: ab his enim omne Juris pondus & authoritas petenda eſt, ſingulariter, an illis temporibus a ſententia Metropolitarum, & Synodorum Provincialium ad Romanos Pontifices fuerit appellatum, vel potius ſumma decidendi cauſas poteſtas penes Synodos provinciales reſciſſo omni appellationis remedio fuerit? Secundo, quid in Synodo Nicæna, & Antiochena; & tertio quid in Sardicenſi fuerit decretum, & poſtea in praxi obtinuerit?

In tribus primis ſæculis non videtur eſſe facta appellatio ad Pontificem. In tribus primis Eccleſiæ ſæculis penes Synodos Provinciales ſupremam judicandi & decidendi poteſtatem reſediſſe, quamplurimis exemplis demonſtrari poteſt, quin vel ullum authenticum legalis appellationis ad Romanos Pontifices exemplum afferri valeat, aut ſi quis appellationem tentaverit, Epiſcopi non contradixerint, eamque veluti inanem, & juribus ſuis, vel eccleſiaſticæ diſciplinæ contrariam non agnoverint. Exemplo ſit Cyprianus, qui vehementius non nihil pro ſuis juribus zelabat, & vehementer conquerebatur contra Cornelium Papam, quod Clericos quosdam, & quemdam Pſeudo-Epiſcopum a ſe damnatos in ſuam communionem recipere voluerit. Verba Cypriani ſunt valde prægnantia, unaque rationem hujus diſciplinæ indigitant:

Poſt

Poſt iſta, inquit Cyprianus, *navigare audent, & ad Petri Cathedram, unde unitas ſacerdotalis exorta eſt, & profanis & ſchiſmaticis literas ferre. Nam cum ſtatutum ſit omnibus nobis, & æquum ſit pariter, ac juſtum, uniuscujusque cauſa illic audiatur, ubi crimen eſt commiſſum, & ſingulis Paſtoribus portio gregis ſit adſcripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem ſui actus Domino redditurus, oportet utique eos, quibus præſumus, non circumcurſare, nec Epiſcoporum concordiam cohærentem ſua ſubdola, & fallaci temeritate collidere; ſed agere illic cauſam ſuam, ubi & accuſatores habere, & teſtes ſui criminis poſſint &c.* & infra: *jam cauſa eorum cognita eſt, jam de eis ſententia dicta eſt* (r). Animadvertamus, quæſo, rationes, quibus Cyprianus ad ſimiles provocationes reprobandas, & Epiſcoporum poteſtatem in ferendis ſententiis ſupremam defendendam ducitur: ait enim, quod Epiſcopis *portio gregis ſit commiſſa*, pro qua ipſi rationem dare debent; ait: *ubi crimen eſt commiſſum, ubi teſtes adhiberi poſſunt, ibi cauſam examinandam.* Et quid juſtius, quid æquius, quid ad facilitandam deciſionem cauſæ opportunius eſſe queat? Idem Cyprianus ab Epiſcopis Hiſpaniæ conſultus in cauſa Baſilidis & Martialis Epiſcoporum ob crimen idololatriæ depoſitorum, & a Stephano Papa, quem doloſe induxerant, in communionem receptorum, illos admonuit, hortatus eſt, ſtimulavit, ut priori ſuo judicio & ſententiæ firmiſſime adhærerent, nec illam infringi paterentur. Quid ulterius inter Cyprianum & Stephanum Papam in controverſia de rebaptizandis ab hæretico baptizatis, inter Victorem & PP. Aſiaticos in controverſia de celebrando Paſchate, actum fuerit; quam parvi & Africani & Aſiatici judicium Pontificum habuerint, quam conſtanter ſuo judicio inhæſerint, res aliunde eſt notiſſima. Et quis ignorat, cauſas ſchiſmatum & hæreſum in Synodis particularibus fuiſſe examinatas, deciſas, terminatas? Confugere non raro hæretici a Synodo Provinciali damnati ad Romanos Pontifices; ſed non per viam appellationis legitimæ, non ut Pontifices novum judicium aſſumant, cauſam de novo examinent, retractent, decidant; ſed ut illorum patrocinium aucupentur, & authoritate aliquo modo ſuſtententur. Quin ipſi etiam Pontifices non raro hujusmodi cauſas non ſuſceperunt, ac taliter venientes veluti a limine repulerunt: aut ſi illos ex quacunque cauſa in communionem receperunt, contradicentes ſibi habuere Epiſcopos, qui pro ſuis juribus, authoritate judiciorum, & diſciplina ſuarum eccleſiarum ſtrenue ſemper decertarunt. Confugit ad Pontificem Marcion damnatus a ſuo proprio

Demonſtratur exemplo S. Cypriani.

Cauſæ etiam majores in Synodis particularibus deciſæ.

Quomodo hæretici confugerint ad Romanos Pontifices.

(r) Lib. 1. Epiſt. 3.

Patre: ſed quid reſponſi tulit? Nos injuſſu venerandi Patris tui facere illud non poſſumus: *Una ſiquidem fides eſt, & animorum una conſenſio.* Romam venere Fortunatus, & Feliciſſimus ab Africanis damnati: Porro non modo contradixerunt Africani, ſed ipſe etiam Pontifex Cornelius nec de illorùm cauſa judicavit, nec ejus retractationem decrevit, imo ne quidem illos, utpote damnatos a ſuis Epiſcopis audire voluit. Et nunquid hæretici & ſchiſmatici e. g. Donatiſtæ, Ariani ad Imperatores provocarunt? anne catholicus quis ſimiles provocationes approbare auſerit? profecto ſi totam antiquitatem priorum ſæculorum percurramus, vix ullum authenticæ appellationis exemplum reperire erit, aut ſi quæ admodum pauca extarent, magis juri & conſuetudini ordinariæ; quam exemplis quibusdam & factis undecunque petitis ſtandum foret (s).

Exemplum authenticæ appellationis vix reperibile?

Quid Synodus Nicæna in hac materia ſtatuerit?

Ad alteram periodum id eſt ad Sæc. IV. promoveamus gradum, & quid Synodus Nicæna ſtatuerit, videamus. Canon. 5. ſic habet: *De his, qui communione privantur, ſive ex Clero, ſive ex Laico ordine, ab Epiſcopis per unamquamque Provinciam, ſententia regularis obtineat, ut hi, qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.* Et infra: *placuit annis ſingulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus ſimul Epiſcopis Provinciæ congregatis diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones, & ſic qui ſuo evidenter peccarunt Epiſcopo, excommunicati ab omnibus æſtimentur, usquequo vel in communi, vel Epiſcopo placeat humaniorem pro talibus ferre ſententiam.* Profecto Canon hic authoritatem Conciliorum particularium mirum in modum confirmat, ac omnem provocationem prohibuiſſe ſat manifeſte conſtat: jubentur enim excommunicati a Synodo tamdiu extra communionem ſtare, donec eisdem Epiſcopis mitiorem ferre ſententiam placuerit. Quod ſi a judicio Synodorum Provincialium provocare licuiſſet, qua ratione relaxatio ſententiæ, aut illius confirmatio Synodo vel Epiſcopo, & non potius Superiori, ad quem provocare liceret, vindicari & adſtrui potuiſſet?

Videtur contraria appellationibus.

Plures aliæ Synodi particulares contrariantur.

Cum Synodo Nicæna conveniunt Synodi ſubſequentes, Conſtantinopolitana I., Antiochenæ plures. Audire lubeat, quid Synodi Antiochenæ ſtatuerint, quas parum faviſſe Occidentalibus præſertim Romanis Pontificibus in hac ipſa appellationum controverſia, inde fortiſſimum depromitur argumentum, quod Romani Præſules canones Antiochenos recipere recuſaverint; Orientales vero Synodo Sardicenſi Synodos Antiochenas conſtanter oppoſuerint. Concilii Antiocheni Canon

(s) Elias Dupin de antiq. Diſcip. Diſſert. 2. & Petrus de Marca lib. 7. cap. 1.

non 15, ſic habet: *Si quis Epiſcopus de certis criminibus accuſatus condemnetur ab omnibus Epiſcopis ejuſdem Provinciæ, cunctique conſonantes eandem contra illum formam decreti protulerint, hunc apud alios minime judicari, ſed firmam concordantium Epiſcoporum Provinciæ manere authoritatem.* Verum in hac ipſa Synodo Patres Africani a ſua veteri diſciplina, & Canone antea lato receſſerunt, dum Can. 12. ſic ſtatuerunt: *Si quis a proprio Epiſcopo Presbyter, aut a Synodo Epiſcopus fuerit damnatus, & Imperatoris auribus moleſtus extiterit, oporteat ad majus Epiſcoporum converti Concilium, & quæ putaverint habere juſta, plurimis Epiſcopis ſuggerant, & eorum diſcuſſiones ac judicia præſtolentur.* Ecce! in priori canone Synodis authoritas ſuprema tribuitur; in hoc datur poteſtas ad majora Epiſcoporum Concilia provocandi: nunquid manifeſta correctio? In conciliandis his canonibus Doctores Galli non conveniunt. Petrus de Marca canonem 12. intelligit de caſu, quo quis damnatus a Synodo juxta morem tunc conſuetum, & conformiter legibus Imperatoriis ab Imperatore reſcriptum obtinuerit, quo cauſa retractari jubetur (t). Elias Du Pin canonem ſic intelligit, ut ſenſus ſit, neutiquam licere damnatis ad Synodum majorem provocare; ſed ipſis judicibus eſſe facultatem convocandi Synodum majorem, caſu quo damnatus Imperatorem ſollicitaverit, ut reſtituatur, aut nova quædam moliatur: ut hoc modo eo efficacius compeſcatur, & authoritatis pondere veluti obruatur (u).

Synodus Antiochena videtur ſibi ipſi contradicere.

Hanc porro diſciplinam mordicus retinuerunt Orientales, & Occidentalibus ſuccenſuerunt, quod vellent judicia in Oriente finita reſfricare. Id conteſtati ſunt in Epiſt. ad Julium, ac dein in Concilio Philippopolitano, ubi queruntur, Athanaſium receptum eſſe in communionem ab Occidentalibus, poſtquam damnatus fuerat in Oriente; atque quod a Synodo Sardicenſi receſſerint, ſe excuſant, aſſerendo, ſe noluiſſe communicare cum illis, qui damnatos a ſe non rejicerent, nec dignum exhiberent honorem Orientis Concilio. Sed dicet aliquis, hæc exempla peſſime afferri: cum ſint mera facta hæreticorum, quæ regulam facere nequeunt, & a nemine Catholicorum approbari poſſunt. Verum non eo conſilio id facimus, ut illorum cauſam approbemus, ſed

Orientales inhæſerunt conſtanter veteri diſciplinæ.

 ut

(t) In hanc rem citat Petrus de Marca L. Ult. Cod. de Appell. in qua iſtud remedium vocatur *retractatio*, & Novel. 119. cap. 5. putat ergo, quod tunc temporis Imperatores habuerint jus concedendi reſcripta pro reviſione ſupremorum judiciorum etiam eccleſiaſticorum.

(u) Loc. cit. §. 2.

Digitized by Google

ut tantum oſtendamus, quæ fuerit Orientalium diſciplina, quæ non modo ex his, ſed etiam ex antecedentibus iiſque legitimis teſtimoniis ſufficienter manet comprobata.

Jam ad ipſam Synodum Sardicenſem delabimur, cui procul dubio occaſionem præbuere cauſæ Arianorum & Athanaſii: dum enim plures Orientales Arianis aperte ſavebant, nihil non tentarunt in Athanaſium, illum damnarunt, judicia Occidentalium contempſerunt, provocationes ad Romanum Pontificem inhibuerunt, & ſua tantum judicia in arcem ſupremæ poteſtatis collocarunt. Quapropter in Synodo Sardicenſi de reſtringenda authoritate Synodorum particularium, & vindicandis appellationibus, aliiſque provocationibus ad Romanum Pontificem fuit actum, ac demum famoſus ille Canon. 3., de quo nobis hic præcipue agendum, cum ſequentibus 4. 5. conditus. Diverſæ autem ſunt verſiones hujus Canonis ex Codice Græco, quos legendos exhibet Elias Du Pin (x). Placuit communiorem adducere, quæ ſic habet: *Oſius Epiſcopus dixit: quod ſi aliquis Epiſcoporum judicatus fuerit in aliqua cauſa, & putat ſe cauſam bonam habere, ut iterum Concilium renovetur, ſi vobis placet, S. Petri Apoſtoli memoriam honoremus, ut ſcribatur ab his, qui cauſam examinarunt, Julio Romano Epiſcopo, & ſi judicaverit judicium eſſe renovandum, renovetur, & det Judices* (y); *ſi autem probaverit talem cauſam eſſe, ut non refricentur ea, quæ acta ſunt, quæ decreverit, confirmata erunt, ſi hoc omnibus placet. Reſpondet Synodus, placet.*

In Synodo Sardicenſi authoritas Synodorum particularium diminuta.

Canon III. hujus Synodi famoſus.

Atque hic eſt ille Canon, ex quo dimanarunt duæ illæ controverſiæ ſupra expoſitæ, utrum nempe in illo Jus appellandi ad Romanos Pontifices noviter ſtatutum, vel potius ſtabilitum fuerit; & an in illo non tam Jus appellandi, quam potius retractandi, revidendi, & in certo ſenſu reformandi ſit contentum? Prima Quæſtio difficultate caret, ſi vera ſint, quæ ſupra ex praxi, obſervantia, & conſuetudine primitivæ Eccleſiæ deduximus: Eſto enim Jus appellandi fundetur certa quadam ratione in Jure Divino, & Primatu Romani Pontificis, potuit tamen eidem derogari per contrariam conſuetudinem, traditionem & obſervantiam Eccleſiæ. Profecto ſi ſtructuram & œconomiam primitivæ Eccleſiæ, ſi obſervantiam, & praxin Eccleſiarum, ſi temporum, aliarumque rerum circumſtantias ad ſublimiorem trutinam vocemus, ſi ea, quæ ſupra retulimus, vera ſint, difficillime ſane Jus appellandi ad Roma-

Ex hoc Canone ortum trahunt duæ celeberrimæ controverſiæ de jure appellandi.

Jus appellandi ad Pontificem ex obſervantia & praxi Eccleſiæ au-

(x) Diſſert. 2. §. 3. Ubi varias verſiones recenſet.

(y) Editio Græca ex verſione Gentiani habet: *Per propinquos Provinciæ Epiſcopos.* Vid. Du Pin. loc. cit.

Digitized by Google

Romanum Pontificem vindicabimus. Iterum rogamus, ut, ſi quod tale exemplum appellationis legitimæ & legalis in omnibus documentis hiſtoricis proſtet, illud in medium producatur: quod ſi aliqua hujusmodi exempla reperiri poſſint, illa certe erunt rariſſima, quæ ſane obſervantiam communiorem elidere nequeunt.

tiquæ difficillime vindicatur.

Afferunt quidem Doctores contrarii plura, quæ tamen ſi accuratius examinentur, nihil vel parum authoritatis habere videntur: Nam ut hujusmodi exempla convincenter probent, probandum incumbit parti adverſæ, quod illi, qui ad Sedem Pontificiam provocaverunt, vel ſimpliciter confugerunt, & illius aſſiſtentiam implorarunt, non tantum Pontificem tanquam legitimum Superiorem imploraverint, ut cauſam contra ſe deciſam de novo ſuo examini ſubjiciat, acta revideat, ſententiam a Judice inferiore latam corrigat, emendet, vel confirmet; verum etiam quod ipſi Pontifices cauſam controverſam judicialiter, & legitime de novo reaſſumpſerint, & modo a legibus præſcripto ultimato ſuo judicio, anteriorem ſententiam Judicis inferioris vel confirmando, vel reformando deciderint. Huic opinioni robur addit ipſa Synodus Nicæna, dum ſtatuit, ut pro terminandis controverſiis majoribus ſingulis annis duæ Synodi Provinciales celebrentur. Ulterius ſi jam antea appellationes ad Pontificem uſu obtinuerunt, ad quid Synodus Sardicenſis Can. III. ſingulariter ſtatuit, ut a Synodo particulari ad Romanum Pontificem poſſit provocari? & quare in hoc ipſo canone verbis adeo demiſſis, & ad exceſſum usque humilibus uſi ſunt Patres Sardicenſes: *Honoremus S. Petri memoriam, & ſi vobis viſum fuerit, ſcribatur Julio Epiſcopo Romano?* Num Oeconomiæ cauſa id factum eſſe credimus? imo ita factum eſſe non ex vano ſuſpicamur, ut Orientales eo facilius ſe in ſententiam Occidentalium flecti ſinerent. Interim hanc Quæſtionem multum habere nominis ex mox dicendis patebit.

Exempla ab AA. adducta ſufficienter non probant.

Synodus Nicæna & Sardicenſis juri appellandi contrariantur.

Denique ad ultimam Quæſtionem dilucidandam devolvimur, qua quæritur, an in citato canone Jus appellandi, vel potius retractandi contineatur? Etiam hæc Quæſtio tantæ difficultatis, noſtra ſaltem opinione, non eſt, ut non facile poſſit reſolvi, ſi modo verba canonis ex una; ex altera vero parte diſcrimen inter appellationem, & retractationem bene intelligatur. In eo conſiſtit hoc diſcrimen, quod Judex Superior vigore appellationis apud ſe interpoſitæ poſſit ſententiam Judicis inferioris confirmare, corrigere, emendare, annullare, prout ipſi viſum fuerit, vel per ſe, vel per Judices delegatos qualescunque cum

Utrum in Can. III. jus appellandi vel retractandi ſtatutum?

Diſcrimen inter jus appellandi & retractandi.

Digitized by Google

cum effectibus a Jure appellationi annexis (z); econtra vi retractationis reſtrictam habeat poteſtatem eatenus, quatenus acta Judicialia equidem examinare, & ſententiam Judicis inferioris confirmare; neutiquam tamen per ſe illam emendare, corrigere & annullare valeat, ſed potius, caſu quo ſententiam reformandam exiſtimet, teneatur illius examen & deciſionem Judicibus delegatis, non quibuscunque, ſed *vicinis* & *regionariis committere*, quibus citra ordinem in appellatorio obſervandum acta prioris judicii revidere, approbare, confirmare; non tamen ſententiam ferre licebit: ſed potius, caſu quo non omnia legitime fuiſſe acta conſtiterit, obligatio incumbet procurandi, ut cauſa in Synodo majori diſcutiatur, examinetur, & decidatur.

Explicatur citatus Canon.

Jam verba canonis expendamus: dicitur inprimis: *Petri memoriam honoremus*, quæ verba videntur ſignificare, quod antea Jus appellandi ad Pontificem nondum obtinuerit: ſecus canon diceret: *Jus antiquum conſervemus.* Ex hoc ulterius conſequitur, hunc canonem unice in reverentiam & honorem Sedis Apoſtolicæ fuiſſe conditum. Dicitur ulterius, ut iterum *Concilium renovetur*, quæ verba ſane ex naturali ſuo ſenſu aliud non dicunt, quam quod Pontificis ſit iudicium ferre, an novum examen cauſæ in novo, eoque majori Concilio ſit concedendum; & quidem ſi judicat, *judicium eſſe renovandum*, non ipſe judicet, ſed *det Judices*, non qualescunque ſed *vicinos*, qui *Provinciæ* ſunt *vicini*, ita tamen, ut ipſe poſſit unum ex ſuis Legatum mittere. Audiamus textum in Can. V. prout legitur in editione Dionyſii: *Oſius Epiſcopus dixit: Placuit autem, ut ſi Epiſcopus accuſatus fuerit, & judicaverint congregati Epiſcopi Regionis ipſius, & de gradu ſuo eum dejecerint, ſi appellaverit* (a), *qui dejectus fuerat, & confugerit ad Epiſcopum Romanæ Eccleſiæ, & voluerit ſe audiri, ſi juſtum putaverit, ut renovetur judicium, vel diſcuſſionis examen, ſcribere his Epiſcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia ſunt, ut ipſi diligenter omnia inquirant, & juxta fidem veritatis definiant. Quod ſi quis, qui rogat ſuam cauſam iterum audiri, deprecatione ſua moverit Epiſcopum Romanum, ut de latere ſuo Presbyterum mittat, erit in poteſtate Epiſcopi, quid velit, & quid æſtimet &c.* Denique dicitur, *ſi autem probaverit talem cauſam eſſe, ut non reſricentur ea, quæ acta ſunt, quæ decreverit, confirmata erunt.* Ex his, quis non luce meri-

Potius jus retractandi quam appellandi ſtatutum.

(z) Tales effectus ſunt, quod omnia debeant manere in ſuſpenſo; nihil agi, & attentari valeat, & tota cauſa ad Judicem ſuperiorem devolvatur.

(a) Verbum *Appellationis* non adeo ſtricte eſſe ſumendum, ſuadent verba ſequentia a nobis explicata.

meridiana clarius perſpicit in hoc canone neutiquam de Jure appellandi, quod ſane eſt ampliſſimum, ſed unice de Jure retractandi valde reſtricto agi: cum utique Pontifici nulla reformandi cauſam, ſed unice poteſtas judicandi, an judicium ſit reformandum in Concilio, concedatur, & quidem ea lege, ut hoc ipſum non per ſe, ſed per delegatos, & quidem *Epiſcopos vicinos* facere, & ad ſummum aliquem ex ſuis adjungere; & ne quidem hi ipſi cauſam de novo decidere, ſed unice cognoſcere valeant, an major Synodus ſit concedenda, ut in ea cauſa novo judicio ſubmittatur, & finaliter decidatur. Id addere neceſſarium duximus: quod, cum eo tempore judicia eccleſiaſtica non adeo accurate ſecundum normam Juris civilis, & cum ſtrepitu forenſi fuerint celebrata (b), ſane neque adeo accurate Judices eccleſiaſtici inter Jus appellandi, & retractandi diſtinxiſſe videantur.

De receptione Synodi Sardic. in Eccleſia tam Orientali quam Occidentali.

Innumera adhuc dicenda forent, quæ tum ad Canones Sardicenſes, tum ad jus appellandi ſpectant, de quibus videantur DD. ſæpius in hac materia citati. Id jam dicendum ſupereſt, an, & quandonam Canones Sardicenſes in Eccleſia tam Occidentali, quam Orientali fuerint recepti. Orientales pertinaciter tam in Synodo Sardicenſi, quam poſt illam ſuis juribus, ac diſciplinæ inhæſiſſe, atque cauſas graviores in Synodis Provincialibus, & poſtea Majoribus ſeu Diœceſanis deciſiſſe in comperto eſt. Sane cur Orientales a Synodo Sardicenſi diſceſſerint, cauſam vix aliam allegant, niſi hanc: quod Occidentales contra Canones Antiochenos, & antiquam Eccleſiæ conſuetudinem de cauſis Orientalium cognoſcere velint (c). Poſt Synodum Sardicenſem in Concilio Conſtantinop. & Chalcedonenſi novo canone ſuam diſciplinam corroborarunt, ſtatueruntque, ut a Synodo Provinciali ad Diœceſanam ſeu majorem, cui præſideat Exarchus; cauſæ vero Metropolitanorum mox ad ipſum Exarchum deferantur: quod ideo factum eſſe exiſtimamus, quia Metropolitani magna authoritate pollebant in Synodis Provincialibus, & difficile erat eos ibi judicari (d). Hæc Eccleſiæ Orientalis jura ſua lege munivit Juſtinianus Imperator (e): ipſi vero

(b) Incepere Epiſcopi ſua judicia cum ſtrepitu forenſi exercere circa Sæc. XII. vid. Quæſt. 1. de Jure Canon. in genere.

(c) Prout legitur in Epiſt. Synodica eorum, cujus fragmentum recenſet Petrus de Marca lib. 7. cap. 4. N. 5.

(d) Can. 2. Conſtantinop. & Can. 17. Concil. Chalced.

(e) Nov. 123. cap. 22. & in Novel. 137.

Digitized by Google

Orientales ſua diſciplinæ inhæſerunt usque ad Synodum Trullanam. vero Orientales huic diſciplinæ ſuæ adhæſerunt usque ad Synodum Trullanam, quæ ſuæ Collectioni etiam inſeri voluit Canones Sardicenſes, & inter hos illos tres, qui ad Romani Pontificis authoritatem pertinent. Verum non ea fuit hujus Synodi mens, ut propterea Jurisdictioni Romani Pontificis ſubmittere voluerit appellationes Epiſcoporum: *Mens Synodi Trullanæ exponitur.* cum eidem Collectioni inſerti quoque fuerint Canones Concilii Conſtantinop. & Chalcedonenſis, qui unicuique Patriarchæ ſupremum harum cauſarum judicium commiſerunt. Nihil ergo aliud voluit Synodus Trullana, quam oſtendere, quæ & quanta ſit poteſtas Romani Pontificis in ſuo Patriarchatu, cujus limitibus voluit circumſcribere poteſtatem ex Canonibus Sardicenſibus ei vindicatam, unaque oſtendere, hanc poteſtatem ei non a Concilio Nicæno, ſed Sardicenſi eſſe conceſſam. *Orientales etiam poſt Synodum Trullanam ſuis juribus inhærebant.* Quapropter Orientales etiam poſt Synodum Trullanam in poſſeſſione ſuæ diſciplinæ perſeverarunt, & cauſas Epiſcoporum in Synodis Provincialibus agitarunt; poſtea vero ad Exarchum ſeu Synodum Diœceſanam eas detulerunt, apud quam erat ſupremum judicium: cujus rei teſtes ſunt Photius in ſuo Nomo-Canone, Zonaras, & Balſamon in Commentariis ad hos canones.

Etiam in Occidente Canones Sardicenſes non ſtatim fuerunt recepti. Sed nec in Occidente Canones Sardicenſes mox fuiſſe receptos; imo eisdem longo tempore fuiſſe contradictum, Hiſtoriæ nos docent. Ut enim nihil dicamus, quod ex conſtitutionibus Imperatoriis tunc temporis pro retractatione cauſæ in Synodo Provinciali diſcuſſæ reſcriptum Imperatorium obtineri debuerit, quo jure ſane Synodus Sardicenſis Imperatores privare noluit, vel fortaſſis non potuit, cum ſciamus, quod longe poſt Synodum Sardicenſem Synodus Romana anno 478. ex omnibus Italiæ Epiſcopis Imperatori Gratiano ſupplicaverit, ut de hoc rigore aliquid velit remittere, quod & impetrarunt, res inſuper notiſſima eſt, quod Canones Sardicenſes ignoti fuerint Africæ & aliis *Fuere incogniti Africanis.* Provinciis extra Italiam usque ad tempora Zoſimi, quos cum ille primus apud Africanos venditavit pro Nicænis, vehementer commovit Africanos, qui nil novi Juris ſibi obtrudi patiebantur, & canones ſibi propoſitos eſſe Synodi Nicænæ negabant, ut propterea Legati ad EccleſiasAlexandrinam & Antiochenam pro conquirendis genuinis exem- *Tandem illos receperunt, ſed quando, non conſtat.* plaribus Concilii Nicæni mitti debuerint. De hac re mox ab initio hujus Quæſtionis egimus, & hiſtoriam rei geſtæ compendioſe retulimus. Poſt multas altercationes & continuos Romanorum Pontificum ſtimulos tandem Africani ceſſerunt. Quo tempore id factum ſit, certo non conſtat. Cauſam fortaſſis præbuit Novella Conſtitutio Valentiniani, qui ſuggerente Leone I. anno 445. Romano Pontifici ſupremam autho-

Digitized by Google

authoritatem tribuit in judiciis Epiſcoporum, ſive ii Itali, ſive ex aliis provinciis Romano Imperio ſubjectis eſſent. Hæc res non potuit non Africanos ad obſervantiam Canonum Sardicenſium quaſi cogere. Acceſſit incurſio Vandalorum, qui cum Ariani eſſent, & in Africa dominatum exercerent, Africanis neceſſitatem fecerunt arctiori vinculo ſeſe cum Eccleſia Romana conjungendi (f). Quid ulterius actum ſit, & an & quomodo Canones Sardicenſes in Gallia aliisque Eccleſiis obtinuerint, nimis longum foret dicere.

§. VI.

Duplex collectio Eccleſiæ Africanæ.

Ad Collectiones Eccleſiæ Occidentalis jure optimo referimus Codicem Eccleſiæ Africanæ. Profecto ſi quæ alia, Eccleſia Africana fuit Mater fœcundiſſima diverſarum Synodorum Celeberrimarum, quas inter eminent ſeptem Synodi Carthaginenſes, ut adeo mirum videri non debeat, ſi illarum canones in Codicem ſpecialem fuerint relati. Duplicem Eccleſiæ Africanæ Codicem diſtinquit Petrus de Marca (g), veterem unum, alterum Dionyſii Exigui: utrumque in Eccleſia Occidentali fuiſſe receptum, ſi, quæ Author ille refert, vera ſunt, nemo dubitaverit. Hiſtoriam veteris Collectionis hoc modo refert: Celebrarunt Africani Synodum univerſalem totius Africæ, quæ ſexta dicitur, ſub Aurelio Carthaginis Epiſcopo præſente Fauſtino Legato Romanæ Sedis. In hac Synodo lecti fuere diverſi canones in diverſis Synodis Africanis conditi, quos & Aurelius & ipſe Legatus Pontificis approbarunt. Horum Conciliorum geſta, & canones cum Fauſtinus Romam detuliſſet, Apoſtolicæ Sedis conſenſu adeo probata ſunt, ut partem dein fecerint Collectionis Occidentalis veteris, quæ incipit a tertio Carthaginenſi Concilio, & cœtera ex ordine complectitur, quæ habita ſunt ſub Aurelio usque ad Carthaginenſe ſeptimum, prætermiſſis canonibus primæ & ſecundæ Synodi Carthaginenſis. Voluere nempe Pontifices illos tantum canones ſuos facere, authoritate donare, & ſuo Codici inſerere, quos vel ipſi per ſuos Legatos in Synodis præſentes approbarunt; vel de quibus ad ipſos relatio facta fuit; non vero reliquos, qui ſingulariter Eccleſiæ Africanæ ordinandæ deſtinati erant. Ex eo ergo quod canones Africani Codici Eccleſiæ Occidentalis authoritate Pontificia fuerint inſerti, vim legis publicæ in univerſo Occidente obti-

Canones Africani ab Eccleſia Romana approbati, ſed non omnes.

(f) Hæc fuſius refert Petrus de Marca de Concord. Sacerd. lib. VII. cap. XVI.
(g) De vet. Collect. Can.

Præcipue Canones Synodi Carthag. IV. obtinuerunt. Inter canones iſtos eminent illi, qui ex Carthaginenſi IV. ſunt mutuati, in quibus forma celebrandarum Ordinationum in ſingulis gradibus præſcribitur, & ad quos in controverſiis fidei, maxime dum de Sacramento Ordinis agimus, haud raro appellamus. Atque *Sectarii hos Canones rejiciunt & quare?* hæc fortaſſis eſt ratio, cur Sectarii hos canones veluti rejectos a Romana Eccleſia haud aliter quam epiſtolas Pontificias, quas Pſeudo-Iſidorus ſuæ collectioni inſeruit, rejicere ſoleant, ex frivola ratione, quod in Codice Dionyſii Exigui non reperiantur. Sed quis neſcit Collectionem Dionyſii eſſe valde mancam, & defectuoſam, & ab illo non niſi canones ad diſciplinam eccleſiaſticam pertinentes fuiſſe adoptatos? Hæc Collectio procul dubio authorem habet illum ipſum, qui ex mandato Leonis I. Pontificis Collectionem Occidentalem compoſuit, eique canones Eccleſiæ Africanæ inſeruit. Utrum hæc omnia, prout illa ex Petro de Marca retulimus, revera ſe ita habeant, abſolute aſſerere formidamus propter ea, quæ in præcedentibus de Collectione Occidentali ex Petro Couſtantio attulimus.

Altera Collectio Eccleſiæ Africanæ. Altera Collectio Eccleſiæ Africanæ eſt illa, quam Dionyſius Exiguus ſuo Codici inſeruit, qui alium longe ordinem in deſcribendis canonibus ſecutus eſt ab eo, qui jam receptus erat. Hanc Collectionem eſſe mancam, & defectuoſam mox antea monuimus, non ideo tantum: quod non niſi canones ad diſciplinam pertinentes ſelegerit; verum etiam quod canones non integros, prout in diverſis Synodis fuerunt vel emendati vel declarati, inſeruerit. Multum tamen debemus Dionyſio, utpote qui ſuo Codici non tantum canones intexuit, ſed etiam geſta Synodorum Africanarum, quod in anteriori Collectione fuerat intermiſſum; atque ulterius varios Conventus, in quibus de variis Provinciarum negotiis diſceptatum fuit, recenſuit.

Equidem Codicem iſtum eſſe Dionyſii Exigui quidam in dubium vocare volunt, ſed ſine ſufficienti ratione: quia hæc Collectio in illa forma, ſecundum quam eſt coordinata, ante Dionyſium incognita fuit ipſis etiam Africanis, ne dicam cæteris latinis. Sane Ferrandus Dionyſio vetuſtior, qui prima quatuor Concilia Carthaginenſia laudat, illius non meminit.

Examinatur Codex Canonum Eccleſiæ Africanæ a Juſtello editus ſub nomine Canonum Codicem canonum Eccleſiæ Africanæ ſæculo elapſo anno 1614 e vetuſto quodam Manuſcripto græce ac latine publicavit, notiſque illuſtravit Chriſtophorus Juſtellus Vir Juris eccleſiaſtici conſultiſſimus, eumque titulo *Codex Canonum Eccleſiæ Africæ* inſignivit, quem in quatuor partes diſſectum nullo ſervato numero, aut etiam perturbato ordine Conciliorum Collectioni inſeruit Severinus Binius, & poſtea, meliori

liori tamen ordine, Labbeus. Titulus quidem a Juſtello præfixus ſpecioſus eſt, *Codex tamen*, uti loquitur Petrus Couſtant (h) *nihil minus præſtat, quam quod pollicetur*: nam, ſi opus ex titulo metiri velimus, in hoc Codice omnes prorſus canones, quos in uſu habuere Patres Africani, contineri deberent; cum tamen nullos exhibeat, niſi quos Carthaginenſis Synodus anno 419. celebrata, & in Secretario Baſilicæ Fauſti congregata vel ipſa condidit, vel a ſuperioribus Conciliis intra Aurelii Carthaginenſis Epiſcopi tempora conditos recitari juſſit: atque hos canones ne quidem ad eum modum repræſentat, quo memoratæ Synodi actis inſerti erant; ſed quo Dionyſius Collectioni ſuæ inſerendos duxit. *Verbo dicam* (ſunt verba citati Authoris) *purum putum eſt Dionyſianæ Collectionis ſegmentum*, ſi ea demantur, quæ Juſtellus majoris explicationis gratia adjecit, id quod Couſtant quamplurimis graviſſimis argumentis demonſtrare contendit, ubi etiam Labbeum reprehendit, quod hunc ipſum Codicem Collectioni Conciliorum ſub nomine *Codicis integri Canonum Africanæ Eccleſiæ* inſeruerit, pro canonum Africanorum Codice Collectionem Dionyſianam venditare non dubitaverit, & *integrum Codicem* appellaverit illum, qui ne quidem unius Synodi, Carthagine nimirum anno 419. habitæ, geſta omnia continet. Idem ingenti argumentorum pondere oſtendit Van-Eſpen, unaque defectus in hoc Codice contentos egregie facit manifeſtos (i). Nobis non vacat hiſce diutius immorari.

Eccleſia Africæ.

Hic Codex eſt defectuoſus.

Pauca de authoritate hujus Codicis diſſeramus. Si vera ſint, quæ ſupra ex Petro de Marca de Collectione antiqua recenſuimus, dubium non eſt, quin illa Collectio vetus in univerſa Eccleſia obtinuerit, ſummamque authoritatem habuerit. Altera etiam Collectio Dionyſiana, cum illam Author ex actis Conciliorum, quæ in ſæpius dicta Synodo Carthaginenſi vel primum edita, vel relecta, probataque ſunt, concinnaverit, haud immerito a Concilio Carthaginenſi probata dici poteſt, & hoc ipſo eandem authoritatem habet, quam illa vetus ex approbatione obtinuit. Quidquid tamen de hoc ſit, quia Eccleſia Romana Codicem Dionyſianum recepit, & in vim legis acceptavit, hoc ipſo Codicem Africanum approbaſſe dicenda eſt. Unde haud immerito Correctores Romani ad Cap. 1. Diſt. 20. notant, quod Eccleſia Romana canones Africanos probaſſe videatur, quando in *Codicem Canonum* referendos curavit. Et quod plus eſt, ipſa etiam Eccleſia Orientalis hunc Codicem ſuſcepit, dum illum e latino in græcum verſum ſub nomine

De authoritate hujus Codicis.

(h) In præfat. part. 2. §. 6. (i) Part. 2. cap. 3.

Digitized by Google

Synodi Carthaginenſis in ſuum Codicem retulit, & in Synodo Quiniſexta cum reliquis Codicis ſui canonibus approbavit.

Non ex integro fuit receptus.

Optime tamen animadvertit Van Eſpen (k) id in ſano ſenſu & non ita eſſe intelligendum, ac ſi Eccleſia Romana & Orientalis hunc Codicem ex integro, & ſecundum omnem ſuam latitudinem acceptaverit; ſed in quantum canones in eo contenti diſciplinæ utriusque Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis non contrariantur, ad eum modum, quo Decretales Gregorii IX. ſunt recepti, quatenus Juribus particularibus & conſuetudinibus Eccleſiarum particularium non ſunt contrarii.

§. VII.

De Collectione Dionyſii Exigui.

Tranſitum faciamus ad Collectiones canonum a Sæculo VI. usque ad Sæculum VIII. Inter has prima eſt Collectio Dionyſii Exigui. Erat Dionyſius natione Scytha, moribus Romanus, profeſſione Monachus, ſtatura puſillus, doctrina clariſſimus, linguæ græcæ & latinæ peritiſſimus, ſanctitate maximus, & vixit tempore Theodorici Regis Italiæ & Succeſſorum ejus (l). Hic ergo, præterquam quod varia opuſcula græca in latinum tranſtulerit, Cyclum Paſchalem emendaverit, & Æram Chriſti vulgarem primus ſcripſerit, novum Codicem canonum evulgavit. Quæ ad Cyclum Paſchalem, & Æram Chriſti vulgarem pertinent, nos non attingunt: Id monuiſſe ſufficiat, quod ille primus fuerit, qui annos a Chriſto numerare incepit, & Æram Chriſti invenit: quamquam in hac ſua Æra lapſum fuiſſe omnes Chronologiæ peritiores fateantur, quod annos non nihil ſerius numerare incepe rit (m). Verum hic annorum a Chriſto computandorum modus non ſtatim ſive in civili, ſive in eccleſiaſtico uſu obtinuit: In civili illum receptum tempore Caroli Martelli exiſtimat Scaliger: in eccleſiaſtico longe tardius invaluit, & quidem ſub Eugenio IV. ſummo Pontifice circa annum 1431. prout teſtatur Douiat ex Blondo Forolivienſi (n). Sed quid hæc ad nos? nobis unice de Codice a Dionyſio adornato agendum.

De illius operibus.

Invenit Æram Chriſti, quæ non ſtatim fuit recepta.

Quæ cauſa, ob quam Dionyſius Codicem adornavit?

Itaque Dionyſius fama doctrinæ & ſanctitatis celeberrimus primitus a Laurentio Eccleſiæ Romanæ Diacono rogatus fuerat, ut manum ſuam adornandæ novæ Collectioni admoveret, eum in finem, ut, quia plures

(k) Loc. cit. §. 3.

(l) Dionyſium miris laudibus exornant Caſſiodorus ipſi coævus, Venerabilis Beda, Trithemius, Bellarminus &c.

(m) Ita teſtantur Trithemius, Bellarminus, Scaliger, Petavius, aliique.

(n) Lib. 3. Cap. 15. §. 8.

Digitized by Google

plures Codices canonum minus accurati & defectuoſi tunc temporis circumferebantur, Eccleſia Romana Codicem accuratiorem haberet, cui tuto fidere poſſet. Admovit manum Dionyſius huic operi circa annum Chriſti 496., ſed non prius, niſi poſtquam ad preces Laurentii acceſſit petitio Stephani Epiſcopi Salonitani, cujus voluntati tandem parendum exiſtimavit. Idcirco primam ſuæ Collectionis partem exorſus eſt, & antiquiores canones, quos mox infra recenſebimus, in unum volumen concinnavit.

Acceſſerat jam dudum huic operi extrema manus, cum ecce! Dionyſio, ut Apoſtolicæ Sedis Præſulum conſtituta, Decreta, Epiſtolas, ſeu Decretales Epiſtolas colligeret, Author fuit Julianus tituli S. Anaſtaſiæ Presbyter. Nec mora, familiaris ſui precibus & officiis ceſſit Dionyſius, & Decretales Pontificum literas, qua licuit diligentia, conquiſitas (o) in ordinem digeſſit, atque alteram Collectionis ſuæ partem Anno 500. conſcribere inchoavit, & felici eventu totum opus abſolvit.

Conſtat Codex duabus partibus.

Ex his ergo manifeſtum eſt, Codicem Dionyſianum duabus conſtare partibus inter ſe, ſive tempus confectionis, ſive compilationis, ſive materiem ſpectemus, prorſus & plurimum diſparatis: prior enim tempore præceſſit, & in ſe continet canones Conciliorum partim græcos, partim latinos; & ideo inſcribitur *Codex Canonum Eccleſiaſticorum;* poſterior vero ſolas Epiſtolas Decretales ſive Decreta Romanorum Pontificum, & ob id vocatur *Collectio Decretorum Pontificum Romanorum.* Cum in utraque parte ſingulares occurrant difficultates enodandæ, quamlibet noſtro examini ſubjicere placuit.

De prima parte ſeu Collectione Canonum.

Auſpicemur a prima parte, ſeu a *Collectione Canonum.* Nemo ſanus dubitaverit, quin Dionyſius ſuum Codicem ex anterioribus Collectionibus, præſertim illis, quas vocamus Orientalis, & Occidentalis Eccleſiæ, collegerit; plures tamen canones tam Apoſtolicos (p), quam Synodales (q) in his non contentos adjunxerit. Ordo autem Canonum ſequens eſt: Orditur Dionyſius a Canonibus Apoſtolicis, & horum 50. ponit: Sequuntur Canones ex Codice Univerſali deprompti: Et quidem Concilii Nicæni, Ancyrani, Neo-Cæſarienſis, Gangrenſis, Antiocheni, Laodiceni, Conſtantinopolitani I.: qui omnes faciunt numerum Canonum 165. Poſtea

(o) Nam ut ipſe ait: *Præteritorum Præſulum conſtituta, qua valui, cura & diligentia conquiſivi.*

(p) E. g. Canones Apoſtolicos numero 50.

(q) Sardicenſes 21, Synodorum Africanarum 138.

Poſtea de novo incipit, & affert 27. canones ex Concilio Chalcedonenſi. Exin ponit iterum novum numerum, & recenſet 29. Canones Concilii Sardicenſis. Denique ſubjungit ſub novo numero 138. Canones ex Conciliis Africanis (r). Hæc omnia videri poſſunt in Epiſtola, quam ipſe Dionyſius ad Stephanum Salonitanum dedit, & in locum Præfationis huic Operi præfixam legimus.

Plures Dionyſius ſuo Codici inſeruit Canones antea nulli Codici inſertos & quare?

Si jam quæratur, cur ergo Dionyſius huic Codici inſeruerit Canones Apoſtolicos, Conſtantinopolitanos, Sardicenſes, eſto Canones Apoſtolici & Sardicenſes in nullum Codicem fuerint inſerti; imo Apoſtolici a Gelaſio Papa rejecti; Conſtantinopolitani a Romanis Pontificibus, ſaltem aliqui eorum, non approbati; Sardicenſes autem ab Orientalibus eo tempore nondum agniti? Horum omnium rationem dabimus haud incongruam. Novimus quod Dionyſius ſuum Codicem latine & græce adornaverit, & utrique Eccleſiæ Occidentali, & Orientali conſulere voluerit, ut quælibet ſciret, quid apud utramque obtineret; præcipuam tamen curam impenderit Græco canonum Codici tum ordinando ſtrictius, tum caſtigatius elegantiusque vertendo, retenta etiam, quæ apud Græcos obtinebat, Capitulorum diviſione, atque id laboris non Romani Præſulis juſſu, ſed Epiſcopi Salonitani rogatu aggreſſus fuerit. Ut quid ergo mirum, quod canones Apoſtolicos, & Conſtantinopolitanos, qui magno in pretio habebantur apud Orientales, inſeruerit? etſi priores Hormiſda Pontifex ſecundum Gelaſium Papam inter apocrypha rejecerit (s), Conſtantinopolitanos vero Occidentales tempore Gregorii M. nondum receperint. Ut ergo Occidentales ſcirent, quinam canones in Eccleſia Orientali obtinerent, præfatos canones adjunxit. Eadem ratio perſuaſit, ut canones Sardicenſes inſereret, ne quid Occidentalibus adimere videretur, in quorum poſſeſſione jam erant, aut Græcos latere poſſet, quod in Romana Eccleſia jamjam legitime introductum fuerat.

Altera pars continet Decreta Pontificum, quæ ante Dionyſium nulli Collectioni fuerunt inſerta.

Altera Pars Codicis Dionyſiani continet Decreta Romanorum Pontificum, quæ nihil aliud ſunt, quam Decreta vel Reſponſa Pontificum ad cauſas dubias & controverſias propoſitas data, quæ paſſim dicuntur Epiſtolæ Decretales: eo quod ad conſultationem aliorum inſtar reſponſi fuerint perſcriptæ. Plerique Doctores exiſtimant, quod Dionyſius fuerit primus, qui Epiſtolas Pontificum conquiſivit, & in codicem

(r) Et hi antea Codici Univerſalis Eccleſiæ non erant inſerti.

(s) Canones Sardicenſes jam pridem obtinuerunt in Eccleſia Occidentali, uti ex dictis conſtat.

Digitized by Google

Propterea a Sectariis reprehenditur.

codicem retulit. Idcirco Sectarii mirum in modum carpunt, & traducunt Dionyſium, quod ſimile opus molitus fuerit contra antiquam praxin & conſuetudinem Eccleſiæ: cum ex dictis ſolis canonibus Conciliorum hic honor obtigerit, ut in codicem redigerentur, & exinde vim legis & authoritatis legalis obtinuerint; atque hoc modo Decreta Pontificum in vim legis ad inſtar canonum elevaverit. Aliam ſequelam ex hoc ipſo ducunt Doctores tam Catholici, quam Acatholici, hanc nempe: quod Epiſtolæ illæ antiquorum Pontificum a Clemente & Siricio hoc ipſo ſint ſuppoſititiæ, adulterinæ, & ſpuriæ, quod Dionyſius illas ſuæ Collectioni non inſeruerit, quemadmodum inſeruit juniorum Pontificum a Siricio usque ad Hormisdam.

Innumeræ Pontificum epiſtolæ Decretales, & quare?

Ut jam de Epiſtolis Decretalibus diſtinctius & accuratius agamus, nemo niſi emotæ mentis homo negaverit, quod a primordiis Eccleſiæ innumeræ emanaverint Pontificum Epiſtolæ Decretales: cum enim omnes & ſinguli, illi etiam, qui cum Pontificibus non nihil durius agebant, in Eccleſia Romana *Centrum Unitatis* ac Primatum agnoverint, dubium non eſt, quod quamplurimæ ad ipſorum judicium pervenerint querelæ, relationes, dubia, ſuper quibus erat reſpondendum: anne ergo has Epiſtolas reſponſorias aut deperditas, aut neglectim habitas exiſtimabimus? itaque tales epiſtolæ aſſervabantur Romæ in *Archiviis*, *Chartariis*, ſeu *Scriniis* Sedis Apoſtolicæ, prout paſſim apud Scriptores eccleſiaſticos vocantur (t) quæ erant magnæ authoritatis: Ad iſta liber erat aditus: ad hæc non modo ipſi Pontifices, ſed alii etiam paſſim provocabant in controverſiis, ut dictis & aſſertis, ipſisque juribus ſuis prætenſis majorem conciliarent fidem (u).

Aſſervabantur in Archiviis Romanis.

Modus eas promulgandi.

Solebant autem Pontifices ſua Decreta vel literas decretales etiam cæteris Epiſcopis per orbem catholicum diffuſis communicare. Modus autem promulgandi erat duplex: aut enim mittebant ad Concilia, ut præſentibus Epiſcopis communicarentur; aut ad privatos Epiſcopos ea lege, ut eas cæteris Epiſcopis Provinciæ, aut Diœceſeos notas facerent (x). Jam ut ad id veniamus, cujus gratia hæc dicta ſunt:

(t) Sic Damaſus in epiſt. 4. ait: *præter Epiſcopos ſubſcripſerunt alii Orientales Epiſcopi, quorum ſubſcriptio in Archivio Romanæ Eccleſiæ aſſervatur.*

(u) S. Hieronymus adverſus Rufinum lib. 3. ad Chartarium provocat his verbis: *ſi a me fictam epiſtolam ſuſpicaris, cur eam in Romanæ Eccleſiæ Chartario non requiris?*

(x) Petrus Couſtant. in Præfat. part. 1. ſic Siricius ſcribit ad Himerium Tarraco-

Digitized by Google

Utrum Dionyſius primus eas Codici inſeruerit. ſunt: quia igitur Dionyſius communius habetur primus, qui decretales Epiſtolas in Codicem retulit, haud abs re inquiritur, utrum nemo alius præceſſerit, qui tale opus fuerat molitus, ac epiſtolis Pontificiis eundem tribuerit honorem, atque canonibus, quos paſſim in codicem eccleſiarum publicum eſſe relatos non ignoramus.

Jam in præcedentibus, ubi de Collectione Eccleſiæ Occidentalis egimus, locum valde celebrem protulimus ex epiſtola Siricii Pontificis ad Himerium Tarraconenſem perſcripta, ex qua colligere licet, revera Decreta Sedis Pontificiæ Codici Eccleſiæ Occidentalis fuiſſe adjecta: ſcribit enim: *Statuta Sedis Apoſtolicæ, vel Canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum ignorare ſit licitum.* Quomodo autem Pontifex id præcipere poſſet, niſi penes Sacerdotes eſſet Codex, unde eccleſiaſticarum legum notitiam haurire poſſent? ſive dein hic Codex authoritate publica ſive privata fuerit compilatus. Quapropter Petrus Couſtant ingentis eruditionis Vir exiſtimat, quod Codex ille Eccleſiæ Occidentalis, quo Romani jam Sæc. IV. uſi fuerunt, præter Synodos Nicœnas, & Sardicenſes comprehenderit ipſa Pontificum Decreta, ac literas decretales. Idem Vir eruditus putat, quod ſi jam codices Occidentalis Eccleſiæ, qui ad nos pervenerunt, ſive dein ſinceri ac genuini, ſive adulterini aut ſaltem corrupti ſint, luſtremus, haud difficulter deprehendamus, canonibus Conciliorum in Codicem relatis hinc inde immixtas eſſe Pontificum epiſtolas, cum hoc diſcrimine, quod in aliis minus; in aliis plus a Synodicis canonibus diſtinquantur. *In prima nimirum* (loquimur verbis Couſtantii) *& ſecunda miſcentur temere, in tertia non ita confuſe, in poſtrema demum ſuo quoque ordine ſuoque loco hinc Synodici Canones, hinc Pontificum ſtatuta collocantur.* Itaque primus fuit Dionyſius, qui Pontificum decreta a Canonibus Conciliorum ſeparavit, in meliorem ordinem redegit, methodo accuratiori, naturæ magis accommodata, & legentibus utiliori ſuo Codici inſeruit.

Videntur hæ epiſtolæ jam antea Codicibus inſertæ.

Dionyſius a Sectariis reprehenditur. Atque hoc ipſum eſt, quod Sectarii Dionyſio vitio vertunt, quod ille hac ſua methodo primum quaſi fundamentum ad Monarchiam Pontificiam poſuerit, ac Pontificum decreta ad ſublimia legum authenticarum ſubſellia promoverit, quibus non minus jam aſſurgendum, quam Synodorum canonibus communi eccleſiarum conſenſu in publicis comitiis ſtatutis. *Sed peſſime.* Verum enim vero eccur id Dionyſio vitio vertatur?

raconenſem: *Hæc, quæ ad tua reſcripſimus conſulta, in omnium Coepiſcoporum noſtrorum perferri facies notitiam.*

(y) In Præfat. ſæpius citata.

tur? compoſuit ille ſuum Codicem authoritate privata, non publica, hortante Stephano Salonitano, non jubente Pontifice, in gratiam boni literarii, ut melioris ac emendatioris notæ haberentur codices tam latini quam græci; non ut ſuus Codex in vim legis ab univerſa Eccleſia aſſumeretur. Et quare ipſa Pontificum Decreta non mereantur in vim legis publicæ aſſumi, & æquali honore haberi cum canonibus Synodorum particularium, in quantum ſaltem cæterarum eccleſiarum juribus non præjudicant? nunquid, uti ſupra diximus, omnes eccleſiæ Romanam Eccleſiam velut Matrem omnium cæterarum Eccleſiarum; Epiſcopi Pontificem velut Primatem, & centrum unitatis ſuſpexerunt? ad quid tot relationes, provocationes, conſultationes ad Pontifices Romanos factæ? cur tot controverſiæ illorum judicio ſubjectæ? cur confirmatio Synodorum ab ipſis exacta? nunquid Pontificum reſponſa, & decreta perpetuæ oblivioni ſunt tradenda? hactenus nemo, vel certe admodum pauci Imperatoribus exprobraverunt, quod reſponſa Prudentum & Juriſconſultorum, vel ſua propria reſcripta in ſuo legum Codice authoritate legali donaverint: quare id unice in Pontificibus reprobetur? utique liberum erat aliis eccleſiis hunc codicem vel acceptare, vel reverenter deprecari. Cur autem antiquioribus Collectoribus potius canones Synodales, quam epiſtolas Pontificum in ſuos Codices referre placuerit, ratio dari poteſt non una, ſed plures: Nondum enim authoritas Pontificis ea fulgebat Majeſtate, qua fulget hodie: nondum illius Juriſdictio in illam excreverat amplitudinem; in quam ſucceſſu temporis aſcenderat: Synodi erant frequentiores, Eccleſiæ regebantur ſuis conſuetudinibus & canonibus particularibus, cauſæ controverſæ rarius deferebantur ad tribunal Pontificum: ut quid ergo mirum, quod major honor canonibus, quam decretis Pontificum fuerit exhibitus? eo quod canones Conciliorum potiſſimum fuerint regulæ & Epiſcoporum, ſecundum quas regi debuere Eccleſiæ; Clericorum cæterorum, ſecundum quas ipſis vivendum erat; fidelium, quibus ſuos mores conformare debebant.

Vindicatur authoritas Decretorum Pontificiorum.

Quare antiquitus Canones Synodales potius quam Decreta Pontificum. Collectionibus inſerti.

Illud adhuc reſtat examinandum, an ex eo, quod Dionyſius non niſi certas Pontificum epiſtolas, nempe a Siricio uſque ad Hormiſdam, ſuo inſeruerit codici, bonum ducatur argumentum cum concluſione: ergo nullæ aliæ Pontificum Epiſtolæ extiterunt: ergo cæteræ omnes ſunt ſpuriæ, ſunt fictæ, adulterinæ, ſuppoſititiæ. Hoc argumenti genere utuntur plures, qui epiſtolas antiquiorum Pontificum a Clemente uſque ad Siricium a Pſeudo-Iſidoro procuſas falſitatis arguunt. Aſt argumentum iſtud eſſe infirmi roboris illi ipſi, qui hoc

Non omnes epiſtolas Pontificum Dionyſius ſuæ inſeruit Collectioni.

hoc modo argumentantur, fateri debent, qui utique quaſdam alias Pontificum antiquorum epiſtolas ſuſpiciunt, & reverentur, illas nempe, quæ a quibuſdam Patribus in ſuis operibus genuinis citantur, laudantur. Interim, ne quid diſſimulemus, res animadverſione, & admiratione digna eſt, Virum, uti erat Dionyſius, monimentorum veterum ſagacem, & curioſum indagatorem, commorantem Romæ, tanta nominis celebritate notum tam paucas Pontificum decretales *Et quare?* epiſtolas recepiſſe: fortaſſis in has ipſas caſu incidit, aut has præcipue publica editione dignas cenſuit: aut num forſan ſuſpicari licet, quod non omnia ſcrinia, & Chartaria ipſi fuerint aperta, & Romana quædam *Arcani* diſciplina aditum in Archivia ſecreta prohibuerit, & ſecretiora ſubtraxerit? hæc non ideo dicta volumus, ut Romanorum fidem ſuſpectam faciamus: nam eſto Romani aditum ad intima quæque ſcrinia præcluſerint: demus, quod non omnia ſecreta communicaverint: num propterea ſubleſtæ fidei accuſari merentur? anne hodie omnibus & ſingulis Archivia intima luſtrare, & rimari licet? Quis ſua ſecreta omnia in lucem publicam protrahi, atque in omnem terrarum orbem propalari, & diffundi patietur? Inde ergo potius diſcamus, argumentis hujuſmodi ex ſilentio vel prætermiſſione ductis, ubi agitur, ſincerane ſint an ſpuria quædam monimenta, caute, circumſpecte, ac ſobrie eſſe utendum: præſertim ſi alia deſint, quæ faciant fidem.

Quas epiſtolas inſeruerit, & quo ordine? Iterum revertamur ad ipſum Codicem, a quo non nihil digreſſi ſumus, videamuſque, quas Epiſtolas Dionyſius eidem inſeruerit, & quo ordine ſingula diſpoſuerit. Auſpicatur Dionyſius Collectionem a præfatione ſeu epiſtola ad Julianum Presbyterum, in qua fatetur, quod Sedis Apoſtolicæ Præſulum conſtituta ea, qua valuit, diligentia conquiſiverit, in ordinem redegerit, & ſuis titulis diſtinxerit, ita duntaxat, (ut verba Dionyſii admetimur) *ſingulorum Pontificum, quotquot a me præcepta reperta ſunt, ſub una numerorum ſerie terminarem, omneſque titulos huic præfationi ſubnecterem &c.* Itaque Dionyſius ſingulorum Pontificum ſtatuta diſtinxit titulis, titulos ſuo quoſque numero inſignivit, atque, ut novus quis ſuccedebat Pontifex, novam repetiit numerorum ſeriem, ac demum titulos ſimul collectos præfationi ſuæ ſubnexuit. Poſt præfationem ſequuntur decreta ſeu tituli decretorum Siricii 1., Innocentii 57., Zoſimi 3., Bonifacii 4., Cœleſtini 22., Leonis 48., Gelaſii 28., Anaſtaſii II. 8. Poſt hæc ordine incedunt literæ Pontificiæ, quas recenſere nimis longum foret, & legere licet in

Digitized by Google

in Præfatione ampliſſima, quam ſuo Operi præfixit Petrus Couſtant (z). Incipit autem Dionyſius a decretis Siricii Papæ, qui ſub finem Sæc. IV ad clavum Eccleſiæ ſedit: & proſequitur usque ad Hormisdam. Quare autem Dionyſius antiquiorum Pontificum epiſtolas prætermiſerit, non facile quis divinaverit. Quod ſi tamen conjecturis uti liceat, fortaſſis epiſtolæ antiquiores in intimioribus latuerunt ſcriniis, aut imitari voluit Collectores illos, qui canones Conciliorum in Codicem retulerunt, atque non alios, ſi paucos excipiamus, adoptarunt, quam illos, qui in Synodis IV. fuerunt conditi.

In Eccleſia Romana Codex Dionyſianus ſummam authoritatem obtinuit, & quare?

Videamus de Authoritate Codicis Dionyſiani. Ambabus, ut ajunt, manibus Eccleſia Romana hunc Codicem fuit amplexata, utpote quem accuratior græcorum canonum verſio, totius materiæ ordinata diſpoſitio, fidelitas in referendo mirum in modum commendabat. Neque dubitandum, illud etiam plurimum roboris addidiſſe, ut Codex iſte tanto cum applauſu a Romana Eccleſia reciperetur, quod Collector eidem epiſtolas Decretales Romanorum Pontificum inſeruerit, id quod nemo antea Collectorum fecerat, & hoc modo ad Juriſdictionem Pontificiam promovendam, ac diffundendam aptiſſimus foret, ac opportuniſſimus.

Jam ſub initium Sæculi VI. non longe poſt obitum Dionyſii Joannes II. in epiſtola ad Cæſarium Arelatenſem hunc Codicem adhibuiſſe legitur, utpote in qua tum Decreta Siricii Papæ, tum Canones Apoſtolorum, & Antiochenos ex ejus verſione tranſcripſit, & ad calcem epiſtolæ quosdam canones ad examinandam ac decidendam cauſam Contumelioſi Regienſis Epiſcopi pertinentes ſubjecit. Majori argumento eſt, quod tunc temporis, prout ex illa ipſa epiſtola haud obſcure colligitur, codex hic inſtar regulæ, normæ, ac univerſalis Conciliorum interpretis, ſecundum quam in decidendis cauſis Epiſcoporum procedendum foret, fuerit adoptatus. Ex hoc autem continuo uſu in eam authoritatem aſcendit, ut a Nicolao I. & Leone IV. ac omnibus ſequentibus canonum Collectoribus *Codex Canonum* dictus fuerit (a). Monet tamen ſapientiſſime Van Eſpen (b), hanc receptionem & approbationem non cum eo rigore contigiſſe, ut Eccleſia univerſos canones ac diſciplinam ibidem contentam ſibi propriam & ſuam fecerit: quandoquidem certum eſt, plures in illo contineri canones, quos vel nunquam vel multo poſt Eccleſia Romana ſuſcepit, utpote qui

Non tamen omnes Canones in eo contenti fuerunt recepti.

(z) Pag. XCI.
(a) Cap. 1. Diſt. 19.
(b) P. 1. diſſert. 5. §. 4.

qui diſciplinæ Romanæ directe erant contrarii : idcirco exiſtimat citatus Author, eadem fata obtigiſſe huic Codici, quæ Decretalibus Gregorii IX, aliiſque collectionibus novioribus Juris Pontificii, quæ in tantum obtinuerunt vim authenticam & legalem, in quantum non adverſantur Juribus, privilegiis, obſervantiis, & conſuetudinibus eccleſiarum particularium. Hunc Codicem etiam ab eccleſia Africana fuiſſe aut receptum, aut ſaltem magno in pretio habitum, probat Breviarium Creſconii, qui ſub id tempus Canonum ſummariam Collectionem compoſuit, & in ea Indicem Conciliorum, & epiſtolarum Decretalium eo ordine & numero præmiſit, quo in Codice Dionyſii leguntur. Majus eſt dubium, an hic ipſe Codex in Gallia & Germania authoritatem obtinuerit? Id eſſe incertum, inde probatum manet, quod ipſi Scriptores Galliæ mirum in modum inter ſe diſſentiant; & illi ipſi, qui pro illius receptione pugnant, id veluti certum aſſerere non audeant.

Utrum in Gallia fuerit receptus? Receptionem Codicis Dionyſiani in Gallia inde probat Petrus de Marca: tum quod ille Codex plurimum authoritatis, imo vim legis pragmaticæ habuerit apud Sedem Romanam : tum quod ſe ipſum ſuo nitore, concinno ordine, ordinatiſſima methodo præ ſqualore veteris interpretationis mirum in modum commendaverit: etſi cæteroquin Gallos canonem Eccleſiæ ex integro deſeruiſſe, vix probabile eſſe videatur (c). Verum vehementer contradicunt Jacobus Sirmondus, Fleuryus, Paſchaſius Queſnellius, Chriſtophorus Juſtellus, exiſtimantes, Codicem iſtum primum in Gallia uſum obtinuiſſe, poſtquam ab Hadriano Pontifice illuc transmiſſus fuerat. Utrum vero iſtud argumentum convincenter probet, altiori judicio dijudicandum relinquimus: Utique potuit Hadrianum latere uſus Eccleſiæ Gallicanæ; aut fortaſſis exemplar quoddam miræ raritatis Carolo inſtar doni pretioſi obtulit. *Utrum in Germania?* An, & quandonam in Germania obtinuerit illius uſus, dependet ex deciſione prioris quæſtionis: cum enim eo ævo Eccleſiæ Gallicana & Germanica in pleriſque diſciplinæ eccleſiaſticæ & Jurium capitibus conſpiraverint, dubium vix eſt, quin Germania ad imitationem Gallicanæ Eccleſiæ illum Codicem adoptaverit. *Undenam ſuam authoritatem obtinuerit?* Unum adhuc eſt, quod hic animadverti volumus, nempe Codicem Dionyſianum neque a ſuo Authore, neque ab illis, quorum admonitionibus acquievit, quidquam Authoritatis publicæ habuiſſe : nam & Author, & illi, qui Dionyſio in concinnando Codice Authores fuere, erant homines privati nulla authoritate publica pollentes. Quidquid ergo habuit authoritatis

(c) De Concor. Sacerd. lib. 3. cap. 4. N. 2.

tatis, ex approbatione Pontificis, uſu, praxi, & receptione acquiſivit. Ex hac jam Collectione prodierunt aliæ, de quibus mox agemus.

§. VIII.

Exponitur Codex Fulgentii Ferrandi.

Sequitur Codex Fulgentii Ferrandi, qui *Breviatio Canonum* inſcribitur. Fuit Fulgentius Eccleſiæ Carthaginenſis in Africa Diaconus, ferme coævus Dionyſio & ſuppar B. Fulgentio Ruſpenſi in Africa Epiſcopo (d), & eorum, qui Conciliorum canones latine & in ordinem redegerunt, vel antiquiſſimus, vel certe inter antiquiſſimos. Inter Ferrandi opera eminet *Breviatio Canonum* ad Liberium, vel Liberinum Epiſcopum, quam juſſu Bonifacii Carthaginenſis Epiſcopi compilavit & circa annum 547. abſolvit, licet tempus non adeo accurate determinari poſſit. Conſtat hic Codex 252. capitibus ex antiqua collectione maximam in partem depromptis, niſi quod canones Concilii Chalcedonenſis prætermiſerit. Econtra quædam addidit ex quibusdam codicibus Africanis, quorum alibi nulla fit mentio, nimirum ex Zelenſi, Suffetulenſi, Septumenucenſi, Macrianenſi, Mazarenſi, Theniatano, & Tusdritano. Ordo hujus Codicis non eſt diſpoſitus ſecundum ordinem annorum & temporis, ſed materiarum, ita ut primo loco locaverit canones, qui ad Epiſcopos, 2do qui ad Presbyteros, 3tio qui ad Diaconos pertinent; deinde vero ſubjecerit illos, qui ſeu ad Clericos, ſeu ad Laicos pertinere videbantur. In eo etiam laudanda eſt opera Ferrandi, quod, ubi diverſos canones in eadem materia invenit, illud fideliſſime indigitaverit. Habet hic Codex multos defectus, & in quibusdam convenit cum Collectione Creſconiana, de qua in ſequentibus.

§. IX.

Collectio Martini Bracarenſis, & quis Martinus fuerit.

Subſequitur Collectio Martini Bracarenſis. Erat Martinus natione Pannonus, profeſſione Monachus Ord. S. Bened. Monaſterii Dumienſis conditor, & primus Abbas, poſtea ejusdem loci Epiſcopus, ac demum Eccleſiæ Bracarenſis in Hiſpania Archiepiſcopus, Vir linguæ græcæ peritiſſimus, quippe qui Orientem magna ex parte peragravit, inde & in Hiſpaniam venit, ubi Suevos, qui Gallæciam invaſerant ad fidem convertit, eisque regulas recte vivendi tradidit. Hic cum verſionem antiquam Canonum Orientalium parum accuratam cerneret, novam Collectionem majori cum induſtria adornavit, eamque ad Epiſcopos Concilii Lucenſis transmiſit. Bipartitum eſt opus ejus: Prima pars

(d) Cujus fuiſſe diſcipulus fertur.

Quid contineat? pars continet canones, qui de perſonis, rebus, & ritibus eccleſiaſticis agunt: altera res ad Laicos pertinentes complectitur. Pleraque quidem ex Græco tranſtulit; aliqua tamen immiſcuit ex Conciliis Occidentalibus, Africanis, item Hiſpanicis veluti Toletano I., & Bracarenſibus, ubi erat Epiſcopus. Conſtat univerſa hæc collectio capitibus 84. vel 85. eo ordine digeſtis, ut priores 68. ad Epiſcopos & Clericos; reliqui ad Laicos pertineant. Id animadvertunt DD. quod aliquoties duo vel tria capita diverſorum Conciliorum in unum caput redegerit. *Ejus Editiones.* Hujus Collectionis duæ ſunt editiones, una vulgaris, & vetus, quam Conciliorum Collectiones atque Bibliotheca Juris Canonici veteris exhibent; altera recens, quam ex antiquis Manuſcriptis edidit Garſias a Loaiſa in Collectione Conciliorum Hiſpaniæ. Alia ſcripſit Martinus, in ſpecie librum de quatuor virtutibus, ſeu formulam honeſtæ vitæ. Sed hæc ad nos non pertinent.

§. X.

Collectio Creſconiana. Tranſitum faciamus ad aliam Collectionem, quam *Creſconianam* dicimus a ſuo Authore, qui fuit Creſconius Africæ Epiſcopus. Scripſit hanc Collectionem hortante, rogante, ac ſtimulante Liberino Præſule, cujus monitis & precibus acquieſcendum ratus ſcripſit ſuam Collectionem. In Creſconiani Operis titulo variant libri veteres: a pluribus *Breviarium Canonicum;* a nonnullis vero inſcribitur *Concordia Canonum infra ſcriptorum.* Quo anno ſuum opus molitus fuerit, & abſolverit, inter eruditos non convenit. Baronius ex Codice Vaticano illud refert ad tempora Juſtiniani Imperatoris, & an. 527. quo tempore Dionyſius & Ferrandus ſuum quoque opus abſolverunt. Alii referunt ad annum 670, vel omnino 690. Opus Creſconio inſcriptum dúas partes continet, *Continet duas partes.* quarum prima vocatur *Breviarium Canonicum:* quia nonniſi canonum titulos complectitur, quos Creſconius ſecundum ſeriem materiarum, de quibus ſcripſit, applicat, unaque indicat, in quibus fontibus canones & decreta plenius reperiri queant. Altera pars inſcribitur Concordia Canonum: quia decreta & canones, qui in unum eundemque titulum conveniunt, ſimul conjuncta, & eodem ordine poſita exhibet. Utrumque opus conſtat capitibus trecentis. *An utriusque partis ſit Author, dubitatur.* An vel primum, vel ſecundum opus ſit Creſconii, inter eruditos dubitatur: Breviarium illud Creſconio abjudicat Maſtricht (e) exiſtimans, quemdam tertium hactenus incognitum ex Concordia Canonum velut

(e) In Hiſtor. Jur. Canon. §. 184.

velut compendium extraxiſſe. Ipſe etiam Baronius (f) Creſconii compendium cum Ferrandi opere confundit: conſtat autem collectionem Ferrandi eſſe longe ampliorem, pleniorem, & accuratiorem, & quamplurimos canones habere, quos non habet Creſconiana e. g. canones Conſtantinop., aliosque plurimos ex variis Synodis Africanis deſumptos: econtra complectitur Concordia Creſconii canones Apoſtolicos, Chalcedonenſes, atque Decreta variorum Pontificum Siricii, Innocentii, Zoſimi, Leonis, Gelaſii, quos ſuo Codici inferere Fulgentius intermiſit.

Verum alteram partem, quæ vocatur *Concordia Canonum*, in dubium vocat Petrus Couſtant (g), num ſit Creſconii, vel cujuscunque alterius Authoris, aſſeritque, ſe totis viribus indagaſſe, num quæ amplior præter Breviarium a Creſconio Collectio ſit adornata; nihil tamen reperire potuiſſe. Itaque exiſtimat ex conjecturis haud ineptis, quemdam tertium id ſibi laboris dediſſe, ut Breviarium Canonicum, tanquam compagem oſſeam, uti dicit, carne ſua veſtierit, hoc eſt, qui delineatam a Creſconio Concordiæ formam ſecutus, pro ſummariis canonum totos ipſoscanones deſcripſerit ſervato primo rerum ordine ac numero titulorum. Sed nec huic opinioni firmiter inhæret citatus Author. Exiſtimat ergo veroſimiliter, hanc Concordiam eſſe ipſam Collectionem Dionyſianam, cum hoc ſolo diſcrimine, quod nempe in Concordia Creſconiana reperiantur quædam epiſtolæ Pontificum, quæ in Codice Dionyſiano non leguntur, a quocunque alio tertio illæ ſint adjectæ. Hujus rei teſtem, & vadem allegat præfatus Author ipſum Creſconium: Is quippe ſua ſponte fatetur, ſe nullum alium ſcopum finemque habuiſſe, quam *cuncta canonica inſtituta* (ſunt verba Creſconii) *quæ ab ipſis exordiis militiæ Chriſtianæ tam ſancti Apoſtoli, quam apoſtolici Viri per ſucceſſiones temporum protulere, in unum colligere:* quin aliquid canonum, vel Decretorum indicaverit, quod non e Dionyſii Collectione hauſerat: aut ſi quid aliud ad manus habuit doctus ille Præſul, mirum profecto eſt, quod ex illis ſuum non auxerit Breviarium. An autem hæc conjectura ſufficienti innitatur fundamento, jure optimo dubitare licet. Præcipuum ſuum fundamentum laudatus Author collocat in ipſis Creſconii verbis, dum dicit: *quam apoſtolici Viri per ſucceſſiones temporum protulere:* ſed utique verba hæc non ſignificant id, quod Couſtantio ſignificare videntur: aliud quippe eſt, *ea proferre, quæ Codici-*

(f) Tom. 7. ad annum 527.

(g) Pag. 108. in Præfat.

Digitized by Google

bus inſeruntur; & aliud, *ea adducere, quæ Viri apoſtolici protulerunt:* iſtud poſterius dicit Creſconius; non prius: non enim ait, quod ea tantum proferat, quæ in codices ſunt relata; ſed quæ a Viris apoſtolicis ſunt producta. Ad hæc facile contingere potuit, ut eo, quo ſuum collegit Breviarium, tempore illas epiſtolas decretales ſuæ Concordiæ inſertas nondum ad manus habuerit. Aliud ſat validum noſtra ſaltem opinione, contra Couſtantium pugnat argumentum, quod Collector hujus Concordiæ epiſtolas decretales Pontificum ipſis canonibus Conciliorum immiſcuerit, aliter quam Dionyſius, qui illas ſtudioſe ſeparavit, & in ſecunda parte ſuo Codici ſuperaddidit: id quod in hac Concordia Doctores tanquam aliquid ſingulare, quod nemo antea fecerat, animadvertunt: & id ipſum in Creſconio criminantur Sectarii, quod illa Decreta Pontificum in numerum canonum ponere, pari honore illa habere, atque æqualem authoritatem canonibus Conciliorum, & Decretis Pontificum tribuere temerario auſu præſumpſerit (h). Si ergo quiſcunque tertius illas epiſtolas decretales addidit, quare hæc Concordia ſemper ſub nomine Creſconii orbi innotuit? ait quidem Couſtantius, id mirum videri non debere: quia plurimis id genus ſcriptis uſuvenit, ut, quo ſemel ſunt inſignita titulo, licet augeſcant in dies, illum quaſi certo uſucapionis jure ſibi retineant: cujus exemplum præbet ipſe Codex Dionyſianus, qui, tametſi novis Præſulum Romanorum literis auctior eſt factus, tamen ſuum Dionyſii nomen præſeferre nunquam deſtitit. Verum quis non apertum diſcrimen inter Codicem Dionyſianum, & Concordiam Creſconianam prima facie conſpicit? nam certo ſcimus, quænam olim fuerit Collectio Dionyſiana, & quæ eidem ſucceſſive addita ſint, id quod de Creſconiana dicere non valemus: itaque

Editio hujus Collectionis.

Creſconius e ſua poſſeſſione deturbari non debet. Hanc Concordiam in lucem produxit Juſtellus, unaque aſſeveravit, ſe in hac editione adornanda cum Viris doctiſſimis communicaſſe, cum aliis Codicibus comparaſſe, & nihil diligentiæ intermiſiſſe, ut indicaret loca illa, in quibus hæc Concordia a Codice Romanæ Eccleſiæ & Dionyſiano differret (i). De variis aliis editionibus Breviarii, & Concordiæ videantur Scriptores (k).

§. XI.

De Collectionibus Iſidorianis.

Videamus de Collectionibus canonum, quas non exigui nominis Authores Iſidoro Hiſpalenſi, Viro fama ſanctitatis & eruditionis celeberrimo

(h) Pertſchius zweyte Abtheilung rc. pag. 127. (i) Idem pag. 128.

(k) Struvius Hiſt. Jur. Can. cap. 7. §. XI. Douiat lib. 3. cap. 18.

Digitized by Google

berrimo adſcribunt. Plures Iſidori quinto, & ſeptimo Eccleſiæ ſæculis per Hiſpaniam epiſcopales eccleſias rexiſſe leguntur, quos inter eminent Iſidorus *Senior* Cordubenſis Epiſcopus, Vir ſanctitate clarus, & literarum divinarum peritiſſimus, qui floruit temporibus Honorii & Theodoſii Imperatorum, & circa annum 412. ſua commentaria in quatuor libros Regum Oroſio Presbytero atque Hiſtorico dicaſſe legitur. Alter Iſidorus Hiſpalenſis dictus *Junior*, cujus plura exſtant opera, quæ recenſere ſupervacaneum ducimus. Abſit, ut in hujus Viri celeberrimi laudes & elogia excurramus (l). Sufficiat, quod Vir iſte ſanctiſſimus, & in omni ſcientiarum genere verſatiſſimus, etſi a temporibus Apoſtolorum ſit remotior, adhuc ſanctis Patribus annumeretur, & una cum ſancto Gregorio Magno agmen Patrum claudere exiſtimetur (m). Itaque præter opera plura, quorum ipſe Author eſt indubitatus, tres ipſi adſcribuntur Collectiones canonum, quæ magnam prorſus inter ſe affinitatem habere videntur. Harum prima cum aliis Decretis continet canones Concilii Toletani XIII., & neceſſario fuit edita poſt annum 683, quo Concilium iſtud fuit celebratum. Altera complectitur canones poſteriorum Conciliorum, quorum ultimum eſt Toletanum XVII. celebratum anno 694. tertia refert Decreta juniorum Pontificum, ipſius etiam Zachariæ Pontificis, qui circa annum 741. Pontificatum tenuit. Has omnes Collectiones hodierni Scriptores artis criticiæ peritiores ad unum ferme omnes Iſidoro abnegant; primam quidem: quod nemo Authorum uſque ad Trithemium, ſuperioris ſæculi ſcriptorem, illorum etiam, qui vitam Iſidori ſcripſerunt, illiusque ſcripta cætera recenſuerunt, hujus Collectionis mentionem ingeſſerit (n); ſecundam & tertiam: quod cum Iſidorus jam anno 636. e vivis exceſſerat, ambæ poſt illius obitum conflatæ reperiantur.

Duo Iſidori celebriores.

Iſidorus junior SS. Patribus annumeratur, & quare?

Tres eidem adſcribuntur Collectiones.

Sed hodie abnegantur.

Sunt tamen maximi nominis Scriptores, qui Iſidoro vel primam Collectionem, vel huic non multum abſimilem vindicant: & inter hos eſt Baluzius, aſſerens, Iſidorum ad imitationem Dionyſii Exigui quamdam

Una ſaltem adhuc hodie eidem adſcribitur.

Ff 2

(l) Vid Braulio Cæſarauguſtanus, qui vitam Iſidori ſcripſit, Ildephonſus Epiſcopus Toletanus de Viris Illuſt. cap. 9. Trithemius in lib. de Script. Eccleſ.

(m) Requirunt enim Theologi in ſanctis Patribus, præter Sanctitatem & Doctrinam eminentem, etiam competentem antiquitatem eo in ſenſu, ut ſint proximi temporibus Apoſtolorum, & hac ratione teſtes legales eſſe poſſint Traditionis. Quia erga Iſidorus vixit Sæc. VI. & VII., hæc antiquitas facile impugnari poſſet. Vid. Quæſt. 4. a nobis edita cap. 6. §. 1.

(n) Vid. cit. Braulio, & Ildephonſ.

Digitized by Google

dam Collectionem feciſſe, & huic præter canones a Dionyſio collectos diverſos alios canones ex Synodis Africanis, Gallicanis & Hiſpanicis una cum epiſtolis Pontificum, qui a tempore Damaſi ad clavum Eccleſiæ ſederunt, adjeciſſe; poſt illius vero obitum incerti nominis Authorem canones poſteriorum Synodorum Hiſpanicarum ſuperaddidiſſe (o). Hunc Codicem ſe vidiſſe teſtantur Antonius Auguſtinus in Bibliotheca Urguinenſi (p), & Ambroſius Morales in Bibliotheca Monaſterii Eſcuriacenſis (q). His accedit Joannes Douiat, qui hanc Doctorum opinionem tum ob authoritatem tantorum Virorum, & præcipue Petri de Marca, a quo Viro illuſtriſſimo ſe audiiſſe teſtatur, quod ſimilem Collectionem in Bibliotheca Urgellenſi in Catalonia repererit; tum ob rationes ſat graves omnino probabilem eſſe judicat. Inprimis enim tantæ eruditionis Vir erat Iſidorus, ut ſi cum illa conjungatur immenſum illius rerum eccleſiaſticarum illuſtrandarum ſtudium, jure optimo præſumi valeat, quod Collectioni adornandæ manum appoſuerit, ac tanto oneri humeros ſubmiſerit. Argumento ulteriori eſt, quod antiquitus hujusmodi codicibus illius nomen fuerit inſcriptum, quod non ſine gravi ratione factum eſſe exiſtimandum eſt. Accedit teſtimonium Reginonis, aſſerentis, quod Iſidorus multa de fidei & diſciplinæ eccleſiaſticæ regulis ſcripſerit: nomine vero Regularum eccleſiaſticarum intelligi canones Collectionum inde facile eruitur, quod Regino ſuum opus Collectionem canonum inſcripſerit (r). Denique Hincmarum Rhemenſem Scriptorem celeberrimum Iſidoro Collectionem canonum adſcripſiſſe ſcimus (s): ut adeo mirum eſſe non debeat, ſi qui Scriptores ſcribere non dubitent, quod Ivo Carnotenſis non modo, ſed etiam ipſe Gratianus ſuos Codices ex Collectione Iſidoriana ut plurimum mutuaverit. Sed quis non videt, hæc argumenta vel meris inniti conjecturis, vel exiguæ eſſe probabilitatis? Pollebat certe Iſidorus maxima eruditione cum ingenti rerum eccleſiaſticarum ſtudio conjuncta, & ideo non difficile fors ipſi accidiſſet novam Collectionem adornare: ſed utrum hunc ipſum laborem in ſe ſuſcipere, aut non alios longe utiliores in ſe aſſumere voluerit, quæſtio facti eſt, & ſic probanda. Prodiere etiam Collectiones ſub nomine Iſidori, illa potiſſimum, quæ hodie communiter Pſeudo-Iſidoriana appellatur: ſed nunquid ex ipſa inſcriptione veritas

Sed non ſufficienter probatur.

(o) In Præfat. ad Reginonem de Diſcip. Eccleſ. §. 3.

(p) Apud eundem Auth. loc. cit.

(q) Lib. 12. Hiſt. cap. 25.

(r) In Chronicis ad an. 772.

(s) Vid. Trithemius de Script. Eccleſ. cap. 232.

veritas comprobatur? Noverint vim hujus argumenti, qui vel a limine ſaniorem ſalutarunt Criticam. Inſcripſit etiam Regino opus ſuum ſub titulo *Collectio Canonum:* ſed quis ignorat, antiquioribus etiam Collectionibus præter canones Conciliorum fuiſſe inſertas doctrinas Patrum? Hincmarus ſcripſit tempore, quo Collectio Pſeudo-Iſidoriana publicam aſpexit lucem, quæ ſucceſſu temporis in ſummam aſcendit authoritatem, ut adeo veroſimile videatur, de hac ipſi fuiſſe ſermonem. Id nullo modo mirum videri debet, ſi Ivo & Gratianus Collectionem Pſeudo-Iſidorianam in uſus adhibuerint: quippe quæ jam eo tempore, maxime poſt Nicolaum I. Pontificem in eccleſia ſummæ prorſus authoritatis fuit, & in hujus poſſeſſione ferme ad ultima usque tempora imperturbata ſtetit.

§. XII.

De Collectionibus Canonum pœnitentialium.

Neminem eorum nobis indignaturum tuto confidimus, qui aut fines Juris eccleſiaſtici ſecundum regulas artis emenſi fuerint, aut corpus Juris Canonici vel eminus ſalutaverint, ſi de collectione canonum pœnitentialium qualemcunque mentionem ingeramus. Fines Juris Canonici ſi emetiamur, hi ſunt ampliſſimi, ſeque extendunt ad ea omnia, quæ ad diſciplinam eccleſiaſticam quacunque ratione pertinere dignoſcuntur. Quis autem ignorat, pœnitentiam publicam, & ipſos canones pœnitentiales quondam notabiliſſimam partem diſciplinæ eccleſiaſticæ feciſſe? In hos itaque fines liberrime exſpatiari licet Juris eccleſiaſtici ſtudioſo aut perito: quin imo in ſua officia peccaturum illum crederemus, qui illos ſimpliciter prætergredi, & ne quidem a longe inſpicere dignaretur. Sacrarium Juris eccleſiaſtici ſi ingrediamur, primo mox obtutu in ſecunda parte decreti Gratiani *cauſæ trigeſimæ tertiæ* tractatum de pœnitentia in ſeptem diſtinctiones diviſum, velut medium interpoſitum; & ad calcem ejusdem Decreti Canones Pœnitentiales ſubjunctos; in ipſis Decretalibus Gregorii IX. titulum de Pœnitentiis & Remiſſionibus intuebimur. Itaque operæ pretium fore duximus, ſi de quibusdam etiam canonum Pœnitential. collectionibus agamus. Qualis, & quantus olim fuerit rigor Pœnitentiæ publicæ, neminem latere exiſtimo; tantus nempe, ut ſi hodierna Pœnitentia cum illa antiqua publica comparetur vix umbra amplius ſupereſſe videatur. Juxta Synodum Nicænam III. erant Pœnitentium gradus tres, *Auditorum, Subſtratorum,* & *citra obligationem communicantium* (t). At vero

Pertinent ad Jus eccleſiaſticum.

Summus olim pœnitentiæ publicæ rigor.

t) Can. 11. & 12.

Digitized by Google

vero ſancti Gregorius Neocæſareenſis, & Baſilius Magnus in ſuis pœnitentium canonibus, aliique Patres antiqui publice pœnitentium quatuor ordines diſtinquunt, *fletum*, *auditionem*, *proſtrationem*, *conſiſtentiam*, quibus tandem ſuccedebat *participatio Euchariſtiæ* (u). Exercebantur publice pœnitentes in rigidiſſimis operibus pœnalibus, jejuniis, fletibus, ciliciis, vigiliis, Chameuniis, omnium deliciarum abdicationibus, aliisque aſperitatibus: jacebant extra fores eccleſiæ, nempe auditores juxta canones Concilii Nicæni, & flentes ſecundum diſciplinam S. Baſilii in ſummo luctu & ſquallore, ſaccis & ciliciis induti, usque dum ſucceſſive per omnes gradus ſua pœnitentia per annos plures defungerentur (x). Quoniam vero pro ſingulis delictis & criminibus pœnæ non erant determinatæ, innumera oriebantur dubia, quæ & quanta pœna pro ſingulis ſit ſtatuenda. Deſuper actum fuit in Synodis, præcipue vero conſulebantur Epiſcopi, penes quos erat poteſtas præſcribendi regulas pœnitentiales: inde ergo ſuam habent originem canones pœnitentiales, vel potius libri canonum pœnitentialium, quorum uſus eſt antiquiſſimus; & ſi canones apoſtolici authentici ſunt, ad ipſa Apoſtolorum tempora referendi. Ad tertium & quartum ſæculum ſi reflectamus, ſeſe offerunt canones Synodorum Ancyranæ, & Eliberitanæ, qui ſane inſtar libellorum pœnitentialium eſſe poſſunt. Occurrunt dein SS. Patres, qui ſæpius ſuper inflictione pœnarum conſulti de variorum delictorum pœnitentia epiſtolas & reſponſa ampliſſima ſcripſerunt; & quidem in Eccleſia Orientali Petrus, Athanaſius, Timotheus, ac Cyrillus Patriarchæ Alexandrini, Gregorius Thaumaturgus, Gregorius Nyſſenus, quos inter eminet S. Baſilius in ſua epiſtola ad Amphilochium. Huc etiam ex mente Joannis Douiat (y) pertinent reſponſa Patriarcharum poſteriorum, præſertim libellus pœnitentialis Joannis vulgo ob ſuam abſtinentiam dicti Jejunatoris. Inter latinos in hoc genere agmen ducit S. Cyprianus Zelator diſciplinæ eccleſiaſticæ longe accuratiſſimus, qui de ſe ipſo teſtatur, quod perſecutione Chriſtianorum ſopita cum aliis Epiſcopis convenerit, conſulturus, quomodo lapſi in communionem ſint recipiendi, & hunc in finem communi conſilio confecerit libellum, quamquam ille

De origine Canonum pœnitentialium, & Collectionum.

(u) S. Baſilius in ſua Epiſt. ad Amphilochium; S. Gregorius Can. 11.

(x) Vid. Joannes Morinus, Author celeberrimus, qui hanc materiam fuſiſſime & doctiſſime diſcuſſit in ſuo opere de Adminiſt. Sacram. Pœnit. Cabaſſutius in ſpeciali Diſſert. & Theologi Dogmatici paſſim.

(y) Lib. 3. cap. 32.

Digitized by Google

ille ad nos uſque non pervenerit. Plures autem in Eccleſia Occidentali fuere libelli pœnitentiales celebriores, quorum omnium primus eſt (nam libellus S. Cypriani injuria temporum periit) Theodori Cantuarienſis Epiſcopi, antea Monachi Benedictini, & poſtea a Vitaliano Romano Pontifice in Angliam miſſi: quem ſequitur Pœnitentiale Venerabilis Bedæ, quod inſcribitur *de Remediis peccatorum*; ab antiquis tamen ſub nomine Pœnitentialis citari ſolet. Sequuntur alii libri pœnitentiales, Rabani Mauri, Halitgarii, Pœnitentiale Romanum, Canones Pœnitentiales ad calcem decreti Gratiani adjecti. Hiſce Joannes Morinus (z) adjungit librum decimum nonum decreti Burchardi Wormatienſis, partem decimam quintam decreti Ivonis, ordinem Romanum, aliosque libros. Nobis in præſentiarum unice agendum de libello pœnitentiali Theodori, & Pœnitentiali Venerabili Bedæ adſcripto: de cæteris infra dicemus.

In Eccleſia Occidentali plures fuere libri pœnitentiales.

Theodori vitam & characterem paucis deſcribit Venerabilis Beda (a), qui refert, Theodorum natum apud Tarſum Ciliciæ, ſæculari & divina literatura græce & latine inſtructum, probum moribus, & ætate venerandum, utpote qui, licet haberet annos 66. nihilominus ultra annos unum & viginti Cantuarienſem Eccleſiam rexit. Idem Concilia plura de fide catholica & diſciplina eccleſiaſtica celebravit ad annum usque 690. Inprimis autem *Peccantium judicia,* quot ſcilicet annis pro unoquoque peccato quis pœnitere deberet, mirabili & diſcreta conſideratione deſcripſit. Theodorus hic procul dubio ex Baſilio & aliis Græcis Patribus regulas ſuas, ſive leges indicendarum Pœnitentibus pœnarum hauſit, eorumque magna ex parte ſecutus eſt ſeveritatem, quæ nimia forte priorum ſæculorum ſeveritas in laxiorem æquo indulgentiam apud poſteros degeneravit, adeo, ut tempore Petri Damiani paulo poſt annum milleſimum hi libelli Pœnitentiales tanquam peſtis aliqua prohibendi fuerint. Ex quo factum, ut paulatim hæc tota ratio delicta puniendi in deſuetudinem propemodum abierit. Pœnitentiale iſtud ex omnium confeſſione eſt genuinus fœtus Theodori, & ex eo multa deſumpſerunt Burchardus, Ivo, & Anſelmus Lucenſis, ſive Author Collectionis, quæ ſub ipſius nomine circumfertur; ipſe etiam Gratianus, & Bernardus Papienſis in prima Collectione Decretalium. Ait quidem Joannes Morinus, Pœnitentiale iſtud tantopere laudatum hactenus a nemine editum, ſeque neminem legiſſe, qui de hoc

De Pœnitentiali Theodori.

(z) In appendice ad tract. de Adminiſt. Sacram. Pœnit. fol. mihi 564.

(a) Lib. 4. Hiſt. Eccleſ. cap. 1.

Digitized by Google

hoc libro a ſe viſo teſtimonium redderet præter Henricum Spelman Conciliorum Anglicanorum Collectorem, qui teſtatur Manuſcriptum conſervari in celebri Bibliotheca S. Benedicti Cantabrigenſis (b). Prodiit tamen Pœnitentiale iſtud opera Jacobi Petit anno 1677., qui non tantum omnes, quotquot reperire poterat, codices manuſcriptos ſedulo collegit, ſed illud etiam doctiſſimis notis ac diſſertationibus illuſtravit.

De Pœnitentiali Bedæ adſcripto ſub nomine: de Remediis peccaorum.

Alterum Pœnitentiale, de quo hic nobis præcipue agendum, eſt illud, quod inſcribitur *de Remediis peccatorum*, & quondam Venerabili Bedæ attributum fuerat, Doctori ſui temporis celeberrimo, cujus opera 8. Tomis continentur, etſi adhuc plura deſiderari fateantur Scriptores paſſim. Eruditiſſimi Viri Martene, & Durandus quædam antea ignota orbi literario communicarunt (c). Inter hæc liber quidam inſcribitur de Remediis peccatorum, & in antiquiori Operum Bedæ editione iisdem adjunctus legitur. Eundem noviter edidit, & notis illuſtravit, atque Pœnitentiali Romano adjunxit Antonius Auguſtinus Tarraconenſis Archiepiſcopus (d). Similiter Henricus Spelman ex antiquis membranis Anglicanis eum Londini vulgaverat (e). Multum inter Scriptores litigatur, an Libellus iſte ſit partus genuinus Bedæ: cum plures illum adſcribant Egberto Eboracenſi Archiepiſcopo Bedæ coetaneo, idque colligunt ex eo, quod in extremo volumine librorum Bedæ Libellus *de Remediis peccatorum* ita incipiat: *de Remediis peccatorum pauciſſima hæc, quæ ſequuntur ex priorum monumentis:* & poſt alia: *excerptum de canonibus Catholicorum Patrum, vel Pœnitentiæ ad remedium animarum Domini Egberti Archiepiſcopi.* En, quomodo hiſce verbis opus iſtud Pœnitentiale expreſſe adſcribatur Egberto! Accedit, quod neque in ipſius Bedæ, neque in Joannis Trithemii catalogo librorum Bedæ hujus operis Pœnitentialis mentio fiat. Ex hoc Pœnitentiali, quiscunque illius ſit Author, plurima capita canonum ſupra nominatos Collectores Burchardum, Ivonem, Anſelmum, Gratianum deprompſiſſe, res eſt notiſſima. Sed de Libris Pœnitentialibus infra plura.

§. XIII.

Jam ad Sæc. usque VIII. in recenſendis Collectionibus canonum gradum promovimus. Inter alias Collectiones celebriores occurrit duplex Colle-

(b) Joan. Morin. in Appendice fol. 564.
(c) Theſ. Anecdot. Tom. 5.
(d) Vid. Pœnit. Rom. ab ipſo editum.
(e) Vid. Henr. Spelman. Concil. Angliæ.

Digitized by Google

Collectio, quæ Hadriano Romano Pontifici adſcribitur, quarum una eſt illa, quam Carolo M. obtuliſſe; altera, quam ad Ingilramnum Epiſcopum Metenſem miſiſſe legitur: de utraque paucis diſpiciamus.

De Collectione Hadriani R. P. adſcripta, & Carolo M. oblata.

De Collectione ab Hadriano Carolo M. oblata ſic orditur Petrus Couſtant (f): *Carolo M. Romæ verſanti dignum Regia, dignum Pontificia Majeſtate munus dedit Hadrianus Papa Synodalium Canonum & Pontificiarum literarum Collectionem.* Cum Carolus M. trina vice Romam veniſſe credatur, nempe An. 774, ac iterum 781 & demum 787. inter Scriptores diſputatur, quo anno Hadrianus ſuum codicem Carolo obtulerit (g). Quocunque tempore id factum fuerit, ad rem præſentem parum vel nihil facit. Majoris momenti quæſtio eſt, utrum Codex ille fuerit Dionyſianus, vel alius ab eo diverſus? Alium fuiſſe codicem indubitanter aſſerit Sirmondus, ea ratione ductus, quod, ſicut ipſe putat, Codex Dionyſianus jam antea in Gallia fuerit notus. Quoniam vero id ipſum nondum eſt demonſtratum & in hodiernam usque diem Collectio illa præſefert inſcriptionem: *Dionyſii Exigui Collectio*, & jure quidem: quia etiam aliæ Collectiones, eſto vel auctæ, vel in pluribus mutatæ fuerint, ſuum priſtinum nomen jure quaſi poſſeſſionis & uſucapionis retinuerunt, aliunde petenda eſt hujus opinionis demonſtratio.

Eſt Collectioni Dionyſianæ ſimillima.

Placet opinio eruditiſſimi Petri Couſtant (h), qui pro more ſuo demonſtrat, hanc Collectionem Dionyſianæ eſſe prorſus ſimillimam, nec ab ea quidquam diſcrepare, ſi mutationes quædam in priori parte factæ, eæque paucæ & leves; in altera vero non nullæ epiſtolarum acceſſiones excipiantur. Ad priorem illius partem quod attinet, duo ſunt, in quibus diſſidet a Dionyſiana: Primum quidem, quod loco Præfationis ſeu Epiſtolæ ad Stephanum Præſulem Salonitanum inſcriptæ aliam præſeferat Hadriani ad Carolum M., eamque verſibus compoſitam: Alterum diſcrimen eſt, quod Dionyſius canones Africanos 138. una numerorum ſerie ſub uno titulo diſpoſuerit; econtra Hadrianus illos in duas partes diſſecaverit, & diſſimili numerorum ordine diſpoſuerit. Ad alteram partem quod ſpectat, adjecit Hadrianus quasdam Pontificum epiſtolas Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis, Symachi,

(f) In Præfat. part. 2. §. 8.

(g Sirmondus exiſtimat id factum eſſe, quando ultima vice; Jacobus Basnagius, quando ſecunda vice Romam venit: Alii ad primam profectionem referunt.

(h) Loc. cit.

Digitized by Google

chi, Hormiſdæ, Gregorii II. Utrum vero hæc additio ſtudio Hadriani, vel errore librariorum fuerit facta, nondum inter eruditos convenit. Illud non facile prætereundum eſt, quod Scriptores quidam magni nominis eidem Hadriano *Epitomen Canonum* adſcribant (i), quæ nihil aliud eſt, quam compendioſa collectio eorum, quæ in ipſo codice Hadrianeo continentur. Verum longe probabilius eſt, eam a quodam alio incerto Authore fuiſſe compilatam.

In Gallia ſummam authoritatem obtinuit, & quare?

Vix Collectio hæc in Gallia inclareſcere incepit, ſane maximam authoritatem ibidem obtinuit, jamque Galli veteri ſua canonum interpretatione poſthabita ad uſum hujus Codicis deflectere, illum in vim legis aſſumere, licet non ſine omni contradictione propter epiſtolas Romanorum Pontificum eidem inſertas, cœperunt, atque brevi invaluit uſus, ut non Romæ ſolum, ſed etiam in Galliis ſimplici, pervulgatoque nomine *Codex Canonum* appellaretur. Neque id mirum videri debet: eo quod Carolus Magnus nihil non egit, ut illius uſum faceret communem. Mox enim, ubi hunc Codicem accepit, ſingulari edicto Epiſcopos commonefecit, ut Canonum & Decretorum executioni invigilarent: quædam Decreta ex illo Codice in Capitulare Aquiſgranenſe tranſcribi curavit, & poſthac lege publica ſancivit, ut conſtitutionibus apoſtolicæ Sedis reverentia exhibeatur (k). Iſtud tamen animadvertendum adhuc exiſtimamus, quod jam ſupra monuimus, Gallos hoc Codice ita diſcrete & moderate uſos fuiſſe, ut ſimul traditas a ſuis Majoribus regulas, ſuarumque Synodorum ſanctiones, & obſervantias retinuerint.

Ea tamen moderate uſi ſunt Galli.

De altero Codice ad Ingilramnum tranſmiſſo.

Alter Codex, quem Hadriano adſcribunt, ille eſt, quem ad Ingilramnum Epiſcopum Metenſem tranſmiſit. Legitur hic Codex inſertus Collectioni Conciliorum (l) illiusque origo refertur ad annum 785. Complectitur 80. capitula, vel juxta Antonium Auguſtinum, qui hunc Codicem in lucem publicam edi curavit, notisque illuſtravit, non niſi 72. Hanc Collectionem in Gallia non fuiſſe ignotam demonſtrant teſtimonia Hincmari Rhemenſis, & alterius Hincmari Laudunenſis. Illam circa annum 785. ab Ingilramno per Gallias divulgatam eſſe aſſerit Petrus de Marca. Attamen tantæ non fuit authoritatis apud Gallos, quantæ aliqui exiſtimant. Imo non fuiſſe receptam in Gallia manifeſto eſt argumento, quod Hincmarus Rhemenſis ſpeciale ſcripſerit opuſculum contra Hincmarum Laudunenſem, in quo illum reprehendit,

Non fuit ignotus, ſed non tantæ authoritatis.

(i) Caniſius, & Binius.
(k) Petrus de Marca lib. 1. cap. 9. N. 4.
(l) Tom. 8. Col. 597.

Digitized by Google

dit, quod ex illis epiſtolis huic Collectioni inſertis Collectionem quamdam privatam pro uſu ſuæ Eccleſiæ conſuerit (m). Et qua ratione nobis perſuadere poſſumus, quod Galli hanc Collectionem in uſum ſuarum eccleſiarum receperint? utpote quæ non pro uſu univerſalis eccleſiæ, ſed unice pro defendenda cauſa Ingilramni, & in uſum ac bonum illius fuit conſcripta, & ad illum transmiſſa. Patet id tum ex ipſa Inſcriptione illius (n) tum ex ipſis capitulis, quæ ferme omnia ad defenſionem jurium epiſcopalium contra iniquos aggreſſores pertinent (o). Accedit, quod Galli Collectioni Iſidorianæ recipiendæ ſe ſe multum ac vehementer oppoſuerint: quomodo ergo præſumere valeamus, quod Collectionem ad hominem privatum propter bonum particulare illius conſcriptam, quibusdam capitulis ex epiſtolis ſpuriis Pontificum Collectioni Iſidorianæ inſertis, & exinde deſumptis confertam receperint? profecto hanc Collectionem ex multis documentis ſpuriis conſarcinatam eſſe, multis argumentis commonſtrat Antonius Auguſtinus in ſuis notis, ubi etiam fideliter annotat illa loca, quæ Gratianus ſuo inſeruit decreto. Illud prætereundum non eſt, quod in epiſtolis antiquorum Pontificum Collectioni Iſidorianæ inſertis haud pauca reperiantur, quæ cum his capitulis prorſus conveniunt, atque iisdem verbis expreſſa leguntur; atque adeo mirum eſſe non debeat, quod vel Iſidorus ex capitulis; vel Hadrianus ex epiſtolis Iſidorianis multa mutuaverit. Iſtud ultimum vix ſine injuria Hadriani Pontificis dici poteſt: quippe quod neceſſario cujusdam impoſturæ, fictionis, & doli arguendus foret. Longe meliori ſane jure omnis impoſtura in Iſidorum rejicienda erit: quamquam, ut nihil diſſimulemus, hæc opinio ex Chronologia temporum plurimum difficultatis patiatur.

Multa habet ſpuria.

Gg 2 §. XIV.

(m) Verba in cit. opuſc. cap. 24. hæc ſunt: *De ſententiis, quæ dicuntur ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, atque decretis Pontificum Collecta ab Hadriano Papa, & Engelramno Metenſium Epiſcopo data, quando pro ſui negotii cauſa agebatur, quam diſſonæ inter ſe habeantur, qui legit, ſatis intelligit, & quam diverſæ a ſacris Canonibus, & quam diſcrepantes in quibusdam ab eccleſiaſticis judiciis habeantur.*

(n) Inſcriptio ſic habet: *Capitula, quæ ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, atque decretis Præſulum ac Pontificum Romanorum ſparſim collecta ſunt, & Ingilramno Romæ ab Hadriano Papa tradita, quando ſui negotii cauſa agebatur.*

(o) Joannes Doiuat lib. 3. cap. 11.

Digitized by Google

§. XIV.

De libro diurno Roman. Pontificum.

Inter alias Collectiones Canonum, quæ Sæc. VIII. emanarunt, refertur Collectio quædam formularum, quæ inſcribitur *Liber diurnus Romanorum Pontificum.* Neque de Authore, neque de tempore, quo in lucem fuit editus hic liber, conſtat. Vir literatiſſimus Joannes Garnerius S. J. Anno 1680. illius editionem Pariſiis adornavit, illamque notis & diſſertationibus illuſtravit. Exiſtimat hic Scriptor ex argumentis veroſimilibus hujus libri originem ad annum 714. eſſe referendam. Collectionis hujus mentionem non modo antiquiores Collectores Anſelmus, Ivo, & Gratianus fecerunt; verum etiam ultimi ævi præterlapſi Scriptores, præcipue Antonius Auguſtinus, Baronius & Labbeus ad illam provocaverunt. Opus iſtud ad intelligendam, & illuſtrandam hiſtoriam Sæculi VI, & VII. apprime eſſe utile; imo neceſſarium eſſe fatentur omnes, qui rerum hiſtoricarum peritiores audiunt. Conſtat hic Liber 104. titulis: Dicitur *diurnus*, quia continet formulas, quæ in uſu fere quotidiano apud Romanam erant Eccleſiam in ſcribendis literis ad Principes & Epiſcopos; in adhibendis ritibus in ordinatione Pontificum & Epiſcoporum, concedendis privilegiis, diſpenſationibus &c. Verbo: Eſt hic Liber diurnus quaſi Collectio aliqua formularum, ex qua ſtylus Curiæ tunc temporis in Eccleſia Romana uſitatus diſci poteſt. Diviſit Garnerius hunc librum in duas partes, quarum prima continet capitula 6.; altera non niſi unicum, ſed amplum valde. Quænam in ſingulis capitulis, & titulis contineantur, in compendio refert Pertſchius (p).

Eſt liber apprime utilis.

Liber inſcriptus: ORDO ROMANUS.

Alius adhuc Liber exſtat ſub titulo: *Ordo Romanus*, quem ferme ad tempora Gregorii M. referunt. Editus eſt in lucem anno 1568. cum aliis Authoribus, qui de divinis Officiis, ac Miniſteriis ſcripſerunt, Iſidoro, Alcuino, Almario Fortunato, Rabano Mauro, Valafrido Strabone, Bernone Augienſi, Petro Damiano, Ivone Carnotenſi, Ruperto Tuitienſi, Petro Cluniacenſi, Hugone de S. Victore &c. Ordo hic Romanus agit de divinis Officiis ac Miniſteriis Eccleſiæ per totius anni circulum; de Proceſſionibus, & celebratione Miſſæ, ejusque Officii, ac Librorum, qui in Eccleſia Catholica leguntur. Complectitur etiam orationes cujuscunque Feſti, ritus & ceremonias cuicunque miniſterio aptas, denuntiationes quatuor temporum, Inſtructiones baptizandorum, ritus dedicandæ eccleſiæ, conſecrandi Epiſcopi,

(p) Zweyte Abtheilung ꝛc. pag. 140.

Digitized by Google

piſcopi, benedicendi Imperatorem, Abbatem, Abbatiſſam, & alia hujus generis.

§. XV.

Quædam adhuc aliæ circumferuntur Collectiones minus celebres, pluribus incognitæ, & quæ a plerisque Scriptoribus de hac materia tractantibus ne quidem attinguntur, quas intermittere nefas ducerem, ne quid Lectorem noſtrum fugere poſſit eorum, quæ ad illuſtrandam hiſtoriam ſervire valeant. Huc ſpectant Capitularia Theodulfi Epiſcopi Aurelianenſis, quæ anno 797. ad Presbyteros ſuæ diœceſeos ſcripſerat. Magna authoritate pollebat hic Epiſcopus apud Carolum M., a quo nominatum accepit epiſcopatum. Vixit adhuc ſub Ludovico Pio, ſed ob crimen quoddam ſibi imputatum in carcerem conjectus fuit. De Capitularibus illis duo adhuc fragmenta ſuperſunt, quorum primum continet 46. titulos; alterum ſine diſſectione in capitula diverſiſſimas regulas bene & recte vivendi. In priori parte agitur de obligationibus & officiis Sacerdotum, de uſu ſacrorum vaſorum, de ſcholis, de orationibus, de celebratione Dominicæ, de exercenda hoſpitalitate, de Jejunio, de Pœnitentia, de ſacra communione. In ſecundo Capitulari quamplurima ſunt, quæ pro inſtruendis Clericis ſummopere faciunt. Hæc Capitularia plurima ex parte ex canonibus diverſorum Conciliorum ſunt deſumpta (q). Alia adhuc diverſa ſcripſit Theodulſus, quæ Anno 1646. Sirmondus Pariſiis in lucem publicam produxit.

Capitularia Theodulphi.

Quædam illorum fragmenta ſuperſunt.

Hujusmodi Capitularia numero 168. conſcripſit Theodorus Cantuarienſis, in quibus potiſſimum agitur de Ordinatione Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, Abbatum, Abbatiſſarum, Monachorum, Monialium; Item de celebratione Dominicæ, Dedicatione & Conſecratione Eccleſiarum, de Libris quibusdam prohibitis, de Viſitatione ægrotorum, de Pœnitentia, de Matrimonio, Obligationibus matrimonialibus, Miſſis Defunctorum, Decimis, Veneratione Reliquiarum, de Confeſſione. Opinantur, quod hæc Collectio circa Annum 668. fuerit compilata (r).

Capitularia Theodori Cantuarienſis.

Inter Viros ſuo ævo celeberrimos erat Ecbertus Archiepiſcopus Eboracenſis, qui e vivis exceſſit Anno 767. Ab hoc Viro celeberrimo extant quædam, uti vocantur, *Excerptiones* ex Scriptis & Regulis SS. Patrum hauſtæ ſub titulo: *Excerptiones e dictis, & Canonibus SS. Pa-*

Excerptiones Ecberti Eboracenſis.

(q) Inſerta ſunt hæc Capitularia collectioni Conciliorum Tom. 9. col. 183.

(r) Spicileg. D'Acheri Tom. 1.

trum concinnatæ, & ad eccleſiaſticæ Politiæ conſtitutionem conducentes. Continentur in illis 144. capitula, quæ de variis ad diſciplinam eccleſiaſticam pertinentibus tractant, quæ hic recenſere longum nimis foret (s). Quoddam etiam Pœnitentiale eidem adſcribitur, ex quo non niſi 35. regulæ typis fuerunt editæ. Inſuper Dialogus quidam ab ipſo conſcriptus circumfertur cum Inſcriptione: *Dialogus per interrogationes & reſponſiones de Inſtitutione eccleſiaſtica.* Sane non pauca ad diſciplinam eccleſiaſticam ſumme conducentia in hoc leguntur Dialogo, quæ ſuo videantur loco (t).

Collectio quædam ignoti authoris Sæc. VIII.

Sæculo octavo Collectio quædam ignoti Authoris valde ampla in libros 65. diviſa prodiit in Hibernia. Etiam hæc Collectio plura complectitur, quæ nobis diſciplinam eccleſiaſticam illius ævi exhibent. Hæc Collectio nunquam integra lucem vidit publicam, licet adhuc extet. Non niſi quædam excerpta ex hoc Codice typis mandavit D'Acherius, qui cauſam laboris ſui defectuoſi rejicit in Scripturam Codicis, quæ talis eſt, ut vix legi, multo minus verborum ſenſus extorqueri inde valeat.

Collectio Canonum S. Bonifacii.

Demum in Monaſterio & Bibliotheca Corbejenſi aſſervatur Collectio quædam Canonum S. Bonifacii magni illius Germaniæ Apoſtoli. Continet hæc Collectio non niſi 36. canones, in quibus præcipue agitur de officiis & obligationibus Epiſcoporum, Presbyterorum, de Abbatibus, Abbatiſſis, Monaſteriis, de Miſſa, de Jejunio. Canones hi ex variis Synodis Gallicanis, Capitularibus Francorum, Canonibus Apoſtolicis, Nicænis, Antiochenis, Laodicenis ſunt deprompti. Exiſtimant Scriptores, illam circa annum 745. ſeu medium Sæc. VIII. & quidem unice in uſum Cleri Moguntini eſſe concinnatam.

§. XVI.

Collectio Canonum pœnitentialium.

Jam in antecedentibus actum eſt de variis Collectionibus Canonum Pœnitentialium. Alia adhuc nobis occurrit, cujus mentionem facit Morinus, quæ tunc temporis adhuc in codicibus manuſcriptis latebat. Illam tamen nuper Vir celeberrimus Lucas D'Acherius Benedictinus e Congregatione S. Mauri luce publica donavit (u). Inſcribitur Opus iſtud *Collectio Canonum Pœnitentialium*, pro more illorum temporum, quibus ferme omnia hujuſmodi opera ad Sacramentum Pœnitentiæ refere-

(s) Vid. Tom. 8. Concil. col. 352.
(t) Vid. D'Acherius in Spicileg. Tom. 9.
(u) Idem Acherius loc. cit.

Digitized by Google

ferebantur, etſi jure longe optimo *Collectio Canonum* inſcribi mereatur: quia eſt ampliſſima, in tres libros diviſa, ac diverſi generis canones in ſecundo & tertio Libro complectitur: Nam in ſolo Libro primo agitur de *Pœnitentibus & Pœnitentiis peccatorum* per 122. capita; in ſecundo de *Judiciis* per 117. capita; in tertio de *Ordinationibus*, *Gradibus*, *atque Officio Clericorum & Epiſcoporum* per 158. capita, ita ut totius Collectionis capita ſint 397. Illud autem hanc collectionem præ aliis collectionibus ſingulariter commendat, quod canones & regulæ eidem inſertæ non ex ſpuriis lacunis, ſed fontibus genuinis & puriſſimis ſint hauſtæ. Referunt Doctores hunc Codicem ad finem Sæculi VIII.: quia Halitgarius Cameracenſis Epiſcopus illo uſus eſt in conſcribendo ſuo Pœnitentiali, quod Sæc. IX. ſcripſiſſe fertur (x).

Diviſa in tres partes.

§. XVII.

Reliquum eſt, ut de Capitularibus Francorum quam breviſſime agamus, utpote de quibus fuſiori calamo ſcripſimus alibi (y). Hic quædam ſunt ſupplenda; atque illud inprimis, quod præter Capitularia Francorum huic Collectioni quamplurima alia ex epiſtolis Romanorum Pontificum, libris Scriptorum eccleſiaſticorum, Synodis Gallicanis, Codice Theodoſiano, Novellis, Legibus Salicis, Ripuiariorum, Bojariorum ſint immixta. Fuit hæc Collectio jam ante annum 858. cognita tam in Gallia, quam in Germania. Ad hæc Capitularia provocarunt Synodi & Scriptores eccleſiaſtici celeberrimi, Hincmarus, Regino, Fulbertus, Ivo, & ex illis haud pauca mutuarunt, ſuisque collectionibus inſeruerunt, præcipue Burchardus, qui tamen ſtudioſe diſſimulavit fontem originarium, e quo ſua depromſit. Conſtant Capitularia ſeptem libris, quibus ſubjunguntur appendices quædam, quæ nec in Collectione Anſegiſi, nec Benedicti Levitæ reperiuntur. Equidem Sirmondus illas tribuit præfato Collectori: celeberrimus autem Baluzius fortioribus argumentis opinionem Sirmondi egregie refellit. Quamplurima ex his Capitularibus Collectioni Conciliorum inſerta legimus. Tanti nempe æſtimabantur hæc Capitularia, quæ in hodiernum usque diem egregio uſui eſſe poſſunt. Quemadmodum alibi hæc Capitularia impenſe commendavimus Jurium & Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Studioſis, Clericis potiſſimum, & iis etiam, qui a ſecretioribus conſiliis ſunt Principibus tam eccleſiaſticis, quam ſæcularibus, ita illorum ſtudium iterum

De Capitularibus Francorum remiſſive.

Plura alia hæc Collectio continet.

(x) Vid. Spicileg. D'Achery Tom. 11.

(y) Vid. Differt. de Jure Eccleſ. Germ.

Digitized by Google

Hæc Collectio ſumme commendari meretur. rum iterumque commendamus: Inde enim diſcent, quæ olim in eccleſiaſticis fuerit authoritas Epiſcoporum, & Principum ſæcularium; & qua ratione fines Eccleſiæ ac Imperii ſint regundi. Plures hic recenſuimus Collectiones Juris eccleſiaſtici, quam communius alii Authores recenſere ſolent; quasdam minus celebres intermiſimus. Id tamen fateri neceſſum eſt, quod ordinem chronologicum non adeo accurate obſervaverimus.

CAPUT V.

De Collectionibus Juris eccleſiaſtici a Sæculo VIII., & IX. usque ad Sæculum XIV. in Eccleſia Orientali; & Sæculum XII. ſeu Decretum Gratiani in Eccleſia Occidentali.

§. I. *De Collectionibus Juris eccleſiaſtici in Eccleſia Orientali, ſpecialiter de Collectione Photiana.* II. *De Baſilicis.* III. *De Synopſi Alexii Ariſteni, & Epitome Simeonis.* IV. *De Collectione Harmenopuli.* V. *De Synodico Beveregii.* VI. *De Collectionibus in Eccleſia Occidentali, præcipue de Collectione Iſidori Mercatoris.* VII. *De Pœnitentiali Halitgarii.* VIII. *De Collectionibus Rabani Mauri.* IX. *De Capitulis & Capitularibus quorumdam Scriptorum Hincmari, Iſaaci Herardi, Gualteri, & Theodulſi.* X. *De Collectione Reginonis.* XI. *De Collectione Burchardi Wormatienſis.* XII. *De Collectione Ivonis Carnotenſis.* XIII. *De quibusdam aliis Collectionibus minus celebribus.* XIV. *Subjunguntur quædam Animadverſiones.*

§. I.

Perpetuæ ſciſſuræ inter Eccleſiam Occidentalem & Orientalem usque ad Photium, & unde? Quamquam a Sæculo IV., ex quo Conſtantinus M. ſedem Imperatoriam Byzantium tranſtulit, usque ad tempora Photii Pſeudo-Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui Ignatium inique e Sede Patriarchali deturbavit, perpetuæ fuerint lites, ſciſſuræ & controverſiæ inter Eccleſiam Occidentalem & Orientalem, quibus ambitio Græcorum maxima ex parte occaſionem præbuit, hæ tamen nunquam in apertum ſchiſma eruperunt, usque dum Photius Sedem Conſtantinopolitanam dejecto

dejecto Ignatio contra omne jus invaſerat. A quo tempore licet in variis Conciliis etiam generalibus unio tentata fuerit, nunquam tamen obtineri potuit. Jam in Concilio Conſtantinopolitano I. (z) & Chalcedonenſi (a) Epiſcopi Conſtantinopolitani neſcio qua ambitione inflati varias ſibi prærogativas arrogarunt: ut nihil dicam de titulo Patriarchæ Oecumenici, ſuper quo tantopere fuit diſceptatum (b). Sed hæc miſſa faciamus: potius de Collectione Photiana nobis agendum erit.

Hiſtoria Schiſmatis Photiani. Hiſtoriam ſchiſmatis Photiani contexere nimis longum foret, & a ſcopo noſtro alienum eſt. Erat Photius Vir Laicus natalibus illuſtris, dignitate Protoſpatharius, homo ambitionis immenſæ, Veterator, ingenio ad univerſa verſatili, tantaque humanarum ſcientiarum peritia, ut non modo ſui ævi Princeps haberetur, ſed etiam cum præſtantiſſimis veterum quorumcunque ingeniis decertare poſſet. At eximias naturæ & artis dotes animi ejus improbitas & incredibilis ambitio obſcurabant. Vix credat aliquis, quam implacabili crudelitate, quam impudentibus calumniis, & quam immanibus corporis cruciatibus imperatorii ſanguinis Patriarcham Ignatium eximia vitæ ſanctitate venerandum, ætate etiam profectum divexaverit. Paucis: Photius vel Author, vel Fautor præcipuus fuit ſchiſmatis Photiani, quod omnium, quæ unquam extitere, fuit longiſſimum, & exitioſiſſimum. Tres in cauſa Photii celebratæ ſunt Pſeudo-Synodi ab Orientalibus, prima Anno 859, altera Anno 861., tertia, poſt Synodum Generalem octavam, anno 879. quam Græci inter Generalia Concilia reponunt; Latini velut Pſeudo-Synodum rejiciunt. Plures etiam Catholicorum Synodi particulares habitæ fuere; prima Romæ a Nicolao I. Anno 863.; altera ab Hadriano II. itidem Romæ 868.; & tertia Conſtantinopolitana IV., inter Generales octava ſub eodem Pontifice, quam Orientales diris omnibus devovent. His velut in anteceſſum expoſitis jam de Collectione Photiana videamus.

Collectio Photiana. Itaque Photius ſuam Collectionem circa annum 780. poſt celebratam in templo S. Sophiæ Pſeudo-Synodum anno 879. conſarcinaſſe communius creditur. Huic ergo Collectioni præter canones Conciliorum & Patrum, qui Trullanæ Synodi canone ſecundo memorantur, & laudantur, inſerta fuerunt Concilia Photiana ſupra recenſita; item opuſcu-

(z) In hoc jamjam ambierunt Primatum Orientales, uti legere eſt in Can. 2.

(a) Idem majori auſu tentarunt in hoc Concilio vid. Can. 28.

(b) Nomen Patriarchæ Oecumenici aſſumere tentarunt Patriarchæ Conſtantinop, præſertim Joannes Jejunator dictus. Vid. Thomaſſinus Lib. 1. Cap. 11.

opuſcula Theophili Alexandrini, Tharaſii Conſtantinopolitani, & Theodori Studitæ. Hæc opuſcula, ſicut & canones in hac Collectione contentos recenſet Douiat, qui omnino videri meretur (c). In hanc collectionem tres Viri celeberrimi notas ſcripſerunt, & commentaria, nempe Joannes Zonaras Monachus, Alexius Ariſtenus itidem Monachus, & Theodorus Balſamon Patriarcha Græcorum Antiochenus. Zonaras antea erat Præfectus Vigilum, & Secretarius Imperatoris Joannis Comneni, poſtea renuntiatis ſuis officiis factus Monachus. Ariſtenus erat Diaconus, & Æconomus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Vixit ſub Imperio Joannis, & Emanuelis Comneni, & ſuo tempore inter omnes jurium peritos tanquam peritiſſimus eminuit. Theodorus Balſamon variis fungebatur officiis apud Eccleſiam Conſtantinop. & tandem ad dignitatem Patriarchalem elatus fuerat, omnesque ſuos Prædeceſſores doctrina & eruditione ſuperaſſe ſcribitur.

Notæ & Commentaria in hanc Collectionem.

NOMOCANON Photii.

Idem Photius ad imitationem Joannis Antiocheni compoſuit Collectionem ſub nomine *Nomocanon*, eique præter canones Conciliorum inſeruit leges Imperatorum. Hunc Nomocanonem Juſtellus ex Bibliotheca Palatina mutuatum una cum præfatione Photii, & verſione Henrici Agylæi typis mandari curavit, Opus ſuum complevit Photius circa annum 883. In eo antecellit hæc Collectio, quod Collector non modo plures Conciliorum canones, ſed etiam plures Patrum doctrinas ad inſtar canonum eidem inſeruerit. Inde factum eſt, ut hæc collectio brevi tempore ante cæteras collectiones primas apud Græcos obtinuerit. Canones eidem innexos recenſet Pertſchius (d). In eo autem plurimum authoritatis deperdidit uterque Nomocanon Joannis Antiocheni, & Photii, quod Imperatores Baſilius, Leo, & Conſtantinus leges Imperatorias mirum in modum mutaverint, de iis ſubtraxerint, & alias condiderint. Hunc defectum ut ſuppleret Balſamon, in ſuis annotationibus, ſcholiis, & commentariis omnem impendit operam, ut indicaret leges Imperatorias, tum illas, quæ per *Baſilicas* antiquatæ & abrogatæ fuerunt; tum cæteras, quæ poſt Collectionem Baſilicarum emanarunt.

§. II.

De Baſilicis Imperatorum Baſilii & Leonis.

Erant autem *Baſilicæ* nihil aliud quam Conſtitutiones Imperatoriæ tum antiquæ tum novæ, quas duo Imperatores Baſilius & Leo, ambo Reipublicæ & præfertim Juriſprudentiæ in melius reforman-

(c) Lib. 3. cap. 8. (d) Loco ſæpius citato.

formandæ ſtudioſiſſimi in meliorem ordinem redegerunt, ac deinde Leo in quemdam codicem colligi, ac reſciſſis illis legibus, quarum obſervantia non amplius videbatur utilis, publicari fecit. Succeſſit Conſtantinus VIII. filius Leonis, qui cum eſſet Jurisprudentiæ peritiſſimus, & aucupandæ apud poſteros gloriæ cupidiſſimus, anteriores *Baſilicas* corrigi, revideri, & emendari præcepit, ac demum hoc modo correctas & emendatas promulgavit cum edicto, ut hæ ſuæ *Baſilicæ* abrogatis prioribus vim legis haberent, & non modo in tribunalibus & Judiciis, ſed etiam in ſcholis uſum haberent publicum. Vocantur hæ *Baſilicæ ſecundæ*, ad diſtinctionem a *Baſilicis primis*, & in Oriente tantæ authoritatis erant, ut illas merito leges fundamentales totius Jurisprudentiæ Orientalis dixeris. In has *Baſilicas* tot Gloſſæ, annotationes, commentaria prodierunt, quot unquam in Codicem Juſtinianeum factas eſſe novimus. Atque *Baſilicæ* iſtæ ad noſtra usque tempora pervenerunt, easque in lucem publicam edi curarunt Gentianus Hervetus & Hannibal Fabrottus. Idem Leo ſupra memoratus quasdam etiam & quidem numero 113. Novellas per Orientales plagas anno 890. promulgavit, quæ per totum Orientem uſum non obtinuerunt. Id tamen honoris Compilatores Jurium hiſce Novellis detulerunt, ut illas in Corpus Juris Civilis referrent, quin propterea ad authoritatem legalem evectæ fuerint: quippe quod hæc collectio authoritate tantum privata facta fuerit, neque de illius receptione ac uſu in praxi conſtet. Plura alia ſcripſit Leo e. g. de arte Bellica, de Oraculis, vaticiniis: quin quædam etiam Theologica, & hiſtorica ſcripſiſſe fertur, Imperator ſane literatiſſimus, æmulator Juſtiniani Imperatoris, præcipue Jurisprudentiæ peritiſſimus, quem ut fama gloriæ ac nominis ſui ſuperaret, totis viribus contendit. Id profecto fatentur omnes, quod longe meliorem ordinem, ac Juſtinianus in ſuis Novellis ordinandis obſervaverit. Sapientiſſimus Imperator & Pater ſapientem reliquit filium Conſtantinum, qui hiſtorica ſcripſiſſe fertur, quorum aliqua ad noſtra usque tempora pervenerunt (e).

Eas correxit Conſtantinus filius Leonis.

De Novellis Leonis.

Plura alia ſcripſit Leo.

§. III.

Prodiere in Sæc. XII. varia etiam compendia ſeu Collectiones compendiariæ, potiſſimum ſequentes: 1mo *Synopſis Canonum* Alexii Ariſteni Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Diaconi, quam juſſu Imperatoris Joannis Comneni an. 1130. edidit. Eſt autem hæc *Synopſis* nihil aliud,

Synopſis Canonum Alexii Ariſteni.

Hh 2

(e) Vid. Pertſchius erſte Abtheilung pag. 98.

Digitized by Google

aliud, quam *Index* ſeu *Breviarium* veteris Codicis Canonum ſervato ordine Conciliorum ; non tamen ſervata ſerie numerorum (f).

Epitome Canonum Simeonis Magiſtri.

Simile compendium ſub nomine *Epitome Canonum* collegit Simeon *Magiſter, & Longotheta*. Quo tempore hic Scriptor vixerit ; quandonam ſuam Epitomen ſcripſerit , inter Authores non convenit. Quidam illum ante Ariſtenum jam Sæculo X. ; alii poſt ſcripſiſſe ferunt (g). Uſus eſt Author hic in canonum Epitome concinnanda collectione non admodum diverſa ab ea , quam ſecutus fuerat Joannes Scholaſticus. Deſuper videantur Authores paſſim. Nobis non licet hiſce multum immorari , quia utiliora vocant.

Syntagma Alphabeticum Matthæi Blaſtares.

Huc pertinet *Syntagma Alphabeticum Mathæi Blaſtares* Monachi Baſiliani, opus ſat amplum, compendiarium tamen: quia ad modum Dictionarii ſecundum literas alphabeticas digeſtum continet 20. titulos: & hi iterum in ſua ſunt diviſi capita. Abſolvit hunc laborem ſane utilem & pretioſum Collector circa annum 1335. utpote quod non modo omnia in compendium redegerit ; ſed etiam multa vel propriis vel alienis annotationibus , ac animadverſionibus illuſtraverit. Collectionis hujus exemplaria manuſcripta duo extant in Gallia, unum in Bibliotheca Regia ; alterum habuit celeberrimus ille Epiſcopus Montiſpeſſulanus Franciſcus Boſquetus. In Anglia opus hoc typis mandatum fuit an. 1672. plura videre libeat in Authoribus mox antea citatis.

§. IV.

Collectio Conſtantini Harmenopuli. Duo illius opera, MANUALE Juris Civilis, & EPITOME DIVINORUM SACRORUMQUE CANONUM.

Induſtriam noſtram non nihil moratur alia Collectio Conſtantini Harmenopuli, Judicis Theſſalonicenſis, quam ob accuratiſſimum ordinem & ſeriem materiarum, ſecundum quam ſcripta fuit, omnibus cæteris Collectionibus anteferunt. Duo conſcripſit opera, unum *Manuale Juris Civilis ;* alterum *Epitome Divinorum, ſacrorumque Canonum.* Compoſitum videtur hoc opus circa annum 1140, & eſt diviſum in ſectiones ſex, quarum prima eſt *de Epiſcopis, & rebus ad eos pertinentibus ;* ſecunda *de Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis ;* tertia *de iis, quæ ſunt communia tam Laicorum quam Clericorum ;* quarta *de Monaſteriis & Monachis ;* quinta *de Laicis &c. ;* ſexta *de Mulieribus.* Harum autem ſectionum quælibet particulares habet titulos, & ſub his locatos canones, quorum non pauci ſcholiis illuſtrantur. Hauſta vero eſt hæc Epitome ex quarta Collectione græca Photii nimirum, additis ſupra veterum Patrum decreta Nicolai & Nicephori Patriarcharum Conſtantinop. decretis.

§. V.

(f) Douiat. lib. 3. cap. 11. & Pertſch. loc. cit. (g) Cit. Auth.

§. V.

Synodicon Wilhelmi Beveregii complectens Collectiones Eccleſiæ Orientalis.

Atque hæ, quas hactenus retulimus, ſunt illæ Collectiones Eccleſiæ Orientalis, quæ ad noſtra usque tempora pervenerunt. Has Collectiones in unum quaſi corpus Oxfordii in Anglia anno 1672. collegit Wilhelmus Beveregius Presbyter Anglicanus cum inſcriptione: *Synodicon ſeu Pandectæ Canonum ſanctorum Apoſtolorum, & Conciliorum ab Eccleſia Græca receptorum, nec non Canonicarum ſanctorum Patrum epiſtolarum una cum ſcholiis antiquiorum annexis.* Opus iſtud digeſtum eſt in duos Tomos, & diviſum in tres ſectiones, quarum prima continet canones Apoſtolorum, & Conciliorum, quæ in Eccleſia Orientali ad Sæc. usque IX. fuerunt celebrata: Altera pars complectitur canones Synodorum particularium; tertia epiſtolas reſpective canonicas Patrum Græcorum variis Collectionibus canonum inſertas. Congeſſit Beveregius ſuum Synodicon non ſecundum ordinem materiarum; ſed temporum, & annorum. Hinc inde immiſcuit ſcholia Balſamonis, Zonaræ, & Ariſteni. Collectio hæc non niſi ad Sæculum usque IX. pertingit. Nempe exiſtimaverat doctiſſimus Collector, quod Ordinationes ab illo tempore in Eccleſia Orientali factæ non tam novi canones; quam antiquiorum canonum interpretationes dici mereantur. Aliam Collectionem longe ampliſſimam *Juris Græco-Romani* exhibet Joannes Douiat, quam exeunte ſuperiori ſæculo adornavit Joannes Leunclavius Amelburus Scriptor Germanus celeberrimus. Opus in duos Tomos diſtinctum eſt, quorum prior ea complectitur, quæ ad Jus Canonicum Græcorum pertinent; poſterior, quæ ad Jus Civile. Decem libris abſolvitur hæc Collectio, & in his continentur Decreta Synodalia & quorumdam Patriarcharum reſponſa; epiſtolæ, & ſententiæ Patrum Græcorum, Reſponſa meditata Balſamonis, Edictum Juſtiniani de fide, liber Armenopuli de Sectis, Novellæ Græcorum Imperatorum, quæ omnia fuſius in citato Authore leguntur. Atque hæc de Collectionibus canonum Eccleſiæ Orientalis dicta ſufficiant.

§ VI.

De Collectione Iſidoriana.

Eſt celeberrima.

Ad Collectiones Juris eccleſiaſtici Eccleſiæ Occidentalis delabimur. Atque hic primo occurrit celeberrima illa Collectio Iſidoriana, vulgo Iſidori Mercatoris dicta, a qua Doctores Gallicani *Jus novum Pontificium* auſpicantur, prout §. 1. cap. 1. animadvertimus. Hæc nempe eſt illa Collectio, quæ tot in Eccleſia excitavit turbas, & Doctores inter ſe colliſit: Hæc illa collectio, in quam non modo Acatholici, ſed

Digitized by Google

etiam Catholici mirum in modum invehuntur, eamque tanquam putidam ac meram adulterinorum canonum, & ſpuriarum epiſtolarum congeriem proclamant; hæc illa Collectio, quæ Eccleſiam contemptui, irriſionibus, ac convitiis Sectariorum expoſuit; hæc illa Collectio, quæ authoritatem Synodorum particularium, & Epiſcoporum ſuppreſſit, antiquam Judiciorum eccleſiaſticorum formam immutavit, ac novam eccleſiaſticam diſciplinam invexit, & invitis Epiſcopis obtruſit. Ita de hac Collectione Doctores quidam etiam Catholici, quorum teſtimonium infra in medium afferemus (h). Ut autem certo ordine procedamus, primitus de Authore hujus Collectionis; poſtea de ipſa Collectione & contentis in ea, præcipue de Epiſtolis Pontificiis; ac demum de illius receptione & authoritate agemus.

Prodiit circa finem Sæc. VIII. *Author ignoratur.* *Non eſt Iſidorus Hiſpalenſis.*

Prodiit hæc Collectio ſub finem Sæculi VIII. vel initium Sæculi IX., quam in Gallias ex Hiſpania a Riculfo Epiſcopo Moguntino allatam, & Gallis communicatam refert Hincmarus Rhemenſis (i). Inſcribitur hæc collectio *Iſidori Mercatoris*, quin tamen de authore illius inter Scriptores conveniat. Multis olim perſuaſum erat, maxime Sæculo IX. tempore Hincmari Rhemenſis, illius Authorem eſſe Iſidorum Hiſpalenſem Epiſcopum doctrina, & ſanctitate celeberrimum. Verum opinio hæc noſtris temporibus exolevit, dum peritiores Critici fraudem, dolum, ac impoſturam interveniſſe, eique non ex alia ratione hoc nomen fuiſſe inditum demonſtrant, quam ut major illi authoritas conciliaretur: id quod antiquitus non raro accidiſſe, atque operibus hinc inde editis falſa nomina fuiſſe afficta ad majorem illis authoritatem conciliandam hiſtoriæ docent (k). Sane ipſe ſtylus barbarus, impurus, & abjectus, quo author hujus Collectionis utitur, manifeſte probat, alium fuiſſe authorem quam Iſidorum Hiſpalenſem, quem puritas ſtyli, elegantia Latinitatis, methodus ſcribendi mirum in modum commendat. Majori autem argumento eſt, quod in hac Collectione multi canones Conciliorum Sæc. VIII. celebratorum, nec non epiſtolæ Pontificum illo ipſo ævo ſcriptæ contineantur: cum tamen conſtet, Iſidorum Hiſpalenſem Sæc. VII. diem obiiſſe ſupremum (l). Qua-

(h) Nemo ſane gravioribus verbis in hanc Collectionem invehitur, ac Petrus Couſtant, cujus verba infra afferemus.

(i) Opuſc. 55. cap. 24. id tamen non ex omni parte eſſe certum infra dicemus.

(k) Id probant Canones Apoſtolici, aliaque opera, quæ SS. Patribus fuere afficta, & ſub illorum nomine orbi Catholico obtruſa.

(l). Quapropter alii in aliam opinionem priori haud omnino abſimilem ducuntur, exiſtimantes, Iſidorum Hiſpalenſem quamdam & hanc ipſam Collectionem feciſſe, eique a quodam alio Scriptore, cujus nomen erat Mercator, quoſdam canones, & epiſtolas noviores fuiſſe adjectas (m). Sed neque hæc opinio ſat firmo ſuſtentatur argumento: tum quod hæc gratis dicantur: tum quod veroſimiliter ratio afferi nequeat, cur hæc Iſidoriana Collectio, ſi tamen fuit Iſidori Hiſpalenſis, per tantum temporis ſpatium in occulto delituerit, & non cum cæteris operibus Iſidorianis orbi innotuerit. Blondellus exiſtimat Authorem hujus Collectionis non fuiſſe Hiſpanum, ſed Gallum, vel Germanum; aut certe Iſidorum quemdam fratrem germanum Eulogii Epiſcopi Cordubenſis, qui evitandæ Saracenorum crudelitatis cauſa fugam arripuit in Germaniam (n). Verum hæc opinio peccat in regulas Chronologiæ: nam Iſidorus ille primum innotuit Sæculo IX. circa annum 850, poſtquam Riculfus illam Collectionem pridem antea ex Hiſpania in Galliam attulit, utpote quem ad annum duntaxat 814. ſuam vitam protraxiſſe conſtat (o). Quidam ipſum Riculſum impoſturæ reum agunt, afferentes, ipſum, ubi ubi demum, quamdam canonum Collectionem obtinuiſſe, atque ſtudio ſuo ſingulari, quo Romano Epiſcopo addictus fuerat, fuiſſe inductum, ut ad ſuſtentandam authoritatem Sedis Romanæ apud Gallos multum depreſſam ac attritam quaſdam epiſtolas antiquioribus Pontificibus affingeret, vel genuinas illorum epiſtolas adulteraret (p). Aſt hæc etiam opinio nititur meris conjecturis, & vix ſine injuria tanti Epiſcopi, qualis erat Riculſus, defendi poteſt. Alii iterum Authorem faciunt Iſidorum Setubenſem Epiſcopum, ſuamque opinionem confirmant authoritate Chronici, quod ſub nomine Juliani Toletani Diaconi in lucem prodiit: in eo enim legitur, quod Iſidorus Mercator Epiſcopus Setubenſis compilationem canonum ope cujuſdam Monachi compoſuerit, atque anno 805. e vivis deceſſerit; item authoritate cujuſdam alterius Chronici, quod Luitprando attribuitur, & in quo idem Iſidorus Author hujus Collectionis dicitur, cum addito, illum fuiſſe nominatum *Peccatorem* (q). Quoniam vero utrumque Chronicon dubiæ & ſubleſtæ fidei eſſe dignoſcitur, inde ſufficiens id afferen-

Variæ aliæ opiniones examinantur.

(l) Vid. Blondellus in Pſeudo-Iſidoro Proleg. cap. 3.

(m Petrus de Marca lib. 3. cap. 3. Van-Eſpen Part. 4. cap. 1. §. 1.

(n) Loc. ſupra cit.

(o) Gonzalez Tellez. in Appar. de Orig. & prog. Jur. Can. N. 46.

(p) Vid. Petrus de Marca lib. 3. cap. 5. N. 3. (q) Idem loc. cit.

Digitized by Google

aſſerendi argumentum depromi nequit (r). Demum plures hanc Collectionem adſcribunt cuidam Monacho, qui ſe pro more illius ſæculi *Peccatorem* ſcripſit, quo titulo etiam Epiſcopi quidam gloriabantur (s). Facile itaque contingere potuit, ut nomini *Peccatoris* ſubſtitueretur nomen *Mercatoris* (t). Sed quomodo hæc probari poſſint, ſane ignoramus. Seligat prudens Lector opinionem, quæ libuerit. Nobis nulla ſufficienter eſt demonſtrata.

Ordo Collectionis explicatur.

Itaque ad ipſam Collectionem dilucidandam greſſum promoveamus. Qualis ſit ordo hujus Collectionis, & quænam in illa contineantur, ex ipſius Iſidori præfatione ſat ampla eidem præmiſſa colligere licet. Primam aciem tenent Apoſtolorum Canones 50, quales ſunt a Dionyſio Exiguo latine converſi: Sequuntur *deinde* (liceat ipſius Iſidori verbis uti) *quarumdam epiſtolarum decreta Apoſtolicorum id eſt Clementis, Anacleti, Evariſti, & cæterorum Apoſtolicorum, quas hactenus reperire licuit. Poſtmodum Nicænam Synodum conſtituimus propter authoritatem ejusdem magni Concilii, deinceps diverſorum Conciliorum Græcorum ac Latinorum, ſive, quæ antea, ſive quæ poſtmodum facta ſunt, ſub ordine numerorum, ac temporum, capitulis ſuis diſtincta, ſub hujus voluminis aſpectu collocavimus, ſubjicientes etiam reliqua decreta Præſulum Romanorum, usque ad S. Gregorium, & quasdam epiſtolas ipſius, in quibus pro culmine Sedis Apoſtolicæ non impar Conciliorum extat authoritas.* Pergit dein Iſidorus recenſere ea omnia, quæ his verbis inſinuare voluit, ſuper quibus videatur Van-Eſpen, qui ulteriora Iſidori verba proſequitur.

Epiſtolæ Pontificum reddunt hanc Collectionem odioſam.

Quædam earum genuinæ, quædam ſpuriæ.

Quod autem hanc Collectionem ſuſpectam, odioſam & inimicam reddit, ſunt epiſtolæ Pontificum, quas Iſidorus huic ſuæ Collectioni inſeruit, quippe quas velut ſuppoſititias, adulterinas, & confictas eſſe plerique hodierni Scriptores aſſerunt, eſto in continua quaſi poſſeſſione per VI. circiter Sæcula perſtiterint. Sunt autem duplicis generis epiſtolæ diſcernendæ; illæ nempe antiquæ a Clemente I. usque ad Siricium Pontificem; & reliquæ a Siricio usque ad Gregorium Magnum: Priores ſunt ſequentes: Clementis I. quinque, Evariſti duæ, Alexandri I. tres, Sixti I. epiſtolæ duæ, Teleſphori una, Hygini duæ, Pii I. quatuor, Aniceti una, Soteris duæ, Eleutherii una, Victoris quatuor, Zephyrini duæ, Calliſti duæ, Urbani una, Pontiani duæ, Anteri una, Fabiani tres, Cornelii duæ, Lucii una, Stephani duæ, Sixti II. duæ, Felicis

(r) Vid. Douiat loc. cit. ubi hanc opinionem fuſiori calamo refellit.

(s) Conſtat id ex Conciliis Turonenſ. I. Pariſienſi III.

(t) Van-Eſpen Part. 4. cap. 1.

Digitized by Google

Felicis tres, Eutychiani duæ, Caji una, Marcellini duæ, Marcelli duæ, Euſebii tres, Melchiadis una, & altera ſub nomine ejusdem Pontificis *de primitiva Eccleſia, & munificentia Conſtantini M. erga eandem,* quæ dici ſolet *Donatio Conſtantini.* Poſteriores epiſtolæ, nempe ſubſequentium Pontificum ſunt Anaſtaſii I., Innocentii I., Zoſimi, Bonifacii I., Cœleſtini I., Sixti III., Leonis I., Hilarii, cæterorumque Pontificum usque ad Gregorium I.

Epiſtolæ hæ a tempore Nicolai I. in ſua poſſeſſione ſteterunt.

Atque illæ prioris generis epiſtolæ a Clemente I. usque ad Siricium ſunt, quæ tantum in Eccleſia excitarunt incendium, & in cauſa fuerunt, ut mox ab initio, quo hæc Collectio in Gallia innotuit, hanc Collectionem recipere Galli dedignarentur. Ab illo autem ævo, quo Nicolaus I. hanc Collectionem approbavit, illiusque receptionem miris modis promovit, in poſſeſſione nunquam interrupta ſteterunt, ac pro genuinis a Viris & Doctoribus celeberrimis fuerunt habitæ. Verum enim vero Sæculo elapſo, ubi Lutherani & Calviniſtæ omnem moverunt lapidem, ut venerandæ antiquitatis monumenta, quibus dogmata & Eccleſiæ diſciplina ſuæ prætenſæ Reformationi contraria aſſerebantur, vel ſuppoſititia, vel dubiæ fidei redderent, aut ad alium, quam Eccleſia hactenus crediderat, ſenſum detorquerent, in has etiam epiſtolas violentas manus injecerunt, exiſtimantes, ferme omne argumentorum armamentarium Catholicis ereptum iri, ſi has epiſtolas ſuppoſititias probarent. Atque inter cæteros Centuriatores Magdeburgenſes famoſi prætenſæ Religionis reformatæ Anteſignani hiſce Decretalibus bellum indixerunt, & ingenti argumentorum vi illarum authentiam expugnare contenderunt, quibus ſe nonnulli Doctores Catholici vehementer oppoſuerunt, quos inter ferme præcipuus fuit Franciſcus Turrianus celebris S. J. Theologus. At fieri non potuit, quin alii etiam Doctores Catholici, qui ſepoſito præjudicio ex tot ſæculorum poſſeſſione ingeſto rem ſerio ſecundum accuratiores critices regulas expenderunt, & utriusque ſententiæ argumenta æqua lance ponderarunt, in Magdeburgenſium caſtra abirent, illud maxime ſecum reputantes, ex harum epiſtolarum authoritate fidem Eccleſiæ neutiquam labefactatum iri: dum alia innumera, eaque indubia monumenta proſtant, quibus Eccleſia, Religio, & fides ſuſtentari poſſet. Aut fortaſſis nobis opprobrio ceſſurum, ac Religioni nocivum fore exiſtimamus, ſi in rebus adiaphoris, fidem neutiquam concernentibus, doctrinas Acatholicorum adoptemus? Quare ergo antiqui Patres Eccleſiæ Stoam, & Platonismum ſecuti ſunt? quare principia Stoica & Ariſtotelica ad explananda dogmata fidei in ſubſidium aſſumpſerunt? Id ſane noſtris tempo-

Sæculo elapſo Sectarii eas ſuſpectas reddiderunt.

Præcipue Centuriatores Magdeburgenſes.

Hiſce ſe adjunxerunt ſinceriores Catholici.

Sine ullo detrimento rei Catholicæ.

temporibus ſæpiſſime fieri conſuevit, ut ea omnia aſpernemur, vilipendamus, & execremur, quæ ex calamo cujuſcunque Acatholici fluxerunt, fingentes nobis periculum, ubi non eſt timor: quaſi vero id genus hominum omnis intellectus, omnis honeſtas animi, omnis amor veritatis deſeruerit. Illud etiam prætereundum non eſt, quod eo ipſo Religionem & Eccleſiam noſtram periclitari faciamus, ſi ad illius veritatem defendendam, Eccleſiæ authoritatem ſuſtentandam monumenta incerta, dubia, ſuppoſitionis periculo obnoxia adoptemus.

Judicium ſapientiſſimum & notatu digniſſimum Petri Couſtant de his epiſtolis.

Sed nec poſterioris generis epiſtolæ ab omni cenſura immunes ſunt. In his etiam impoſturam, dolum, fraudem & flagitium deprehendit celeberrimus Couſtant (u). Priusquam excutiamus, utrum priores illæ antiquorum Pontificum epiſtolæ ſinceræ ſint, ac genuinæ; vel magis ſuppoſititiæ, fictæ, adulterinæ, juvabit judicium ſapientiſſimum mox citati Couſtantii de omnibus hiſce epiſtolis apponere. Verba illius ſunt valde gravia & prægnantiſſima, & ſic habent: *De Iſidori Collectione non una eſt hujus ævi hominum ſententia, nec una etiam hallucinatio. Sunt qui nullum in ea monimentum videant genuinum, ſunt & qui nullum e contrario ſubdititium eſſe prætendant. Utrique oppido peccant aut laudatione, aut cenſura.* Et poſt pauca: *Pontificum literas a Clemente usque ad Gregorium M. collegit Iſidorus: Genuinas quotquot reperit, aut non edidit integras, aut ſuis interpolavit figmentis. Adulterinas vero plures confinxit: ejus itaque Collectionem vere dixeris genuinorum interpolatorum, ſubditorumque monimentorum congeriem. En paucis rem probamus: ſpuriis epiſtolis, quas Siricii Anteceſſorum nominibus cohoneſtavit, ſinceras duas Damaſi admiſcuit: ſinceris vero ejusdem Papæ Succeſſorum ſpurias iterum intexuit non paucas: Anaſtaſio I. duas affinxit; unam Innocentio I.; Leoni unam; dein Symacho duo Decreta Synodica, ut Ennodii literas omittam duas huic Papæ adſcriptas. Poſtea laxatis quaſi habenis audendi modum ſibi non fecit. Teſtes ſunt Joannes I. II. III. Felix III. Teſtes Boniſacius II. Agapetus, Silverius, Pelagius I. & II., ac Benedictus, quorum authoritate & nomine eſt abuſus, ſuis ut fabulis decus & honeſtamentum conciliaret. Neque intra hos limites ſtetit injuria. Vera cum falſis permiſcuiſſe non contentus, vera ipſa, quod gravioris flagitii eſt, partim interpolando, partim augendo minuendove fœdavit.* En judicium ſapientiſſimi Viri de hiſce utriusque generis epiſtolis, cui etiam nos accedimus, & quæ communius pro demonſtranda falſitate epiſtolarum Pontificiarum a Clemente usque ad Siricium afferri conſueverunt, argumenta paucis adducimus.

Quo-

(u) In præfat. ad epiſt. part. II.

Quorum primum eſt negativum, quod illæ epiſtolæ ad Sæc. usque IX. fuerint ignotæ, incognitæ, a nemine Authorum & Scriptorum, qui omni cura, induſtria, ac ſolicitudine antiqua documenta conquiſierunt, ſicuti Euſebius & Hieronymus, citatæ, laudatæ: ubinam ergo delituerunt, ubinam inventæ? an in ſcriniis Pontificum? ſed quomodo fieri potuit, ut illas Dionyſius, qui Romæ commorabatur, cui liber fuit acceſſus ad archivium Pontificium non invenerit; econtra alius ignotus Author extraneus, peregrinus, alterius nationis, qui probabilius Romam nunquam vidit, nunquam in Archivium Romanum pedem poſuit, & probabilius impoſtor eſt, illas extraxerit? num exiſtimamus, quod Pontifices illas non divulgaſſent in publicum, ſi in rerum natura extitiſſent? quippe quæ ad authoritatem Pontificiam ſtabiliendam amplificandamque plurimum ponderis haberent. *Falſitas earum argumento negativo demonſtratur.*

Alterum Argumentum, quod nobis ſemper maximum viſum eſt, in eo conſiſtit, quod hæ epiſtolæ referant plura aperte falſa, quæ cum veritate & diſciplina eccleſiaſtica nullo modo combinari poſſunt: ut enim nihil dicamus, quod in iis, & quidem in epiſtola Clementis S. Jacobo inſcripta mentio fiat de veſtibus ſacerdotalibus, pallis, vaſis ſacris, calicibus, quæ ævo apoſtolico fuiſſe in uſu nemo facile ſibi perſuaſerit; item de Metropolitanis, Patriarchis, Apocriſiariis, quorum ne quidem nomina tunc erant in uſu Eccleſiæ, in his epiſtolis, quod præcipuum in hac cauſa eſt, in his inquam epiſtolis agitur de cauſis majoribus Pontifici reſervatis, de Appellationibus ad Romanum Pontificem, de Synodis particularibus: item aſſeritur, quod nullus Epiſcopus vel Metropolita Synodum particularem convocare poſſit ſine licentia Romani Pontificis; quod cauſæ majores ſint deferendæ ad Sedem Apoſtolicam. Quæſo quis hæc combinare valeat cum diſciplina veteris Eccleſiæ? ex qua ſcimus, quod Synodi particulares fuerint frequentiſſimæ, imo ex præſcripto Concilii Nicæni ſingulis annis bis haberi debuerint. In his cauſæ majores deciſæ, quin a ſententia Synodi vel appellatum fuerit, vel appellare licuerit. Quis ignorat, quantos tumultus in Eccleſia excitaverint hæ appellationes? ubinam legitur, quod vel unquam Epiſcopi vel potius Metropolitæ facultatem celebrandi Synodos a Pontifice efflagitaverint, appellationes ad Pontifices factæ fuerint, ipſi Pontifices cauſas majores ſibi reſervaverint? hæc profecto & plura alia epiſtolas has de apertiſſima ſuppoſitione ac falſitate convincunt. *Continent plura falſa cum diſciplina Eccleſiæ veteris incombinabilia.*

Sane imperceptibile eſt, qua arte fieri potuerit, ut cum Patres & Synodi alias Pontificum epiſtolas citaverint, laudaverint, harum ne unam quidem iſto honore fuerint dignati, quas tamen ob ſuam antiquita- *Nullibi vel a Synodis, vel Patribus laudatæ, quod mirum eſt.*

quitatem, & authoritatem ſummo in pretio, ac inſtar pretioſiſſimi theſauri habere oportuiſſet. Res mira, quod tot in Synodis ad dirimendas diſciplinæ controverſias habitis, tot in hiſtoriis, actis, monimentisque publicis ad perpetuandam rerum eccleſiaſticarum memoriam conſcriptis nulla earum vel leviſſima deprehendantur veſtigia, neque ad illas fuerit provocatum, tunc etiam, quando opportuniſſima ad illas provocandi occaſio fuit! Quid ad ſtabiliendas appellationes ad Romanum Pontificem contra Orientales non tantum ſed etiam Africanos opportunius afferri potuiſſet, quam hæ Epiſtolæ? Et tamen nec in Concilio Nicæno, nec Sardicenſi, nec in controverſia cum Africanis in Concilio Carthaginenſi tanta animorum contentione agitata Romani Pontifices ad illas provocaverunt. Tantum ſub ſæculi noni initia prodiere in lucem, non particulatim, & ex intervallo, ſed uno mane, & ſimul conjunctæ; non in omnibus ſtatim Eccleſiis, ſed in una primum, & deinde in alia, ſic tamen, ut brevi per orbem Chriſtianum diffuſæ dominatum obtinuerint. Unde autem illarum oblivio tam diuturna, unde tam repentina productio? Evanuiſſe ſtatim in ſuo ortu, ac dein ab Iſidoro homine ignoto, nullius nominis quaſi e tumulo excitatas eſſe nemo credat, niſi qui Pontifices Romanos non novit, quorum in ſervandis Deceſſorum ſuorum conſtitutis quam accurata, tam conſtans fuit diligentia.

Sæculo nono prodierunt in lucem.

Accedunt alia argumenta, quæ tamen tanti roboris eſſe non videntur, Stylus barbarus, impurus, erroribus & ſolœciſmis plenus, falſæ notæ, loca Scripturæ perperam citata ex verſione Hieronymiana, quæ nondum extitit. Hæc ſane & his ſimilia argumenta tanti videntur ferme omnibus Viris doctioribus ævi noſtri, illis etiam, qui cæteroquin ſedi Pontificiæ ſunt addictiſſimi, jurium Pontificiorum conſervandorum ſtudioſiſſimi, & nihil non agunt, ut Pontificis authoritatem mirum in modum extollant, ut illorum patrocinium aſſumere non audeant. Qualis & quantus Jurium Pontificiorum vindex fuerit Cardin. Bellarminus, nemo ignorat, & tamen candide fatetur, quod has epiſtolas *indubitatas eſſe affirmare non audeat.* Quid de Chriſtiano Lupo, Labbeo, Papebrochio, Sirmondo, Petavio, & Doctoribus Galliæ ferme ad unum omnibus dicamus? quorum certe omnium teſtimonia ſingularem conſiderationem, & omnino legi merentur. Nobis ea proferre rerum circumſtantiæ non permittunt.

Doctores ſedi Pontificiæ addictiſſimi illas amplius defendere vix audent.

Itaque miramur, quod unus alterve ſtudio exceſſivo defendendæ authoritatis Pontificiæ illectus propter authoritatem unius alteriusve Doctoris purpura cardinalitia rubentis pro epiſtolarum harum authentia quaſi

Digitized by Google

Argumentum a poſſeſſione & præſcriptione petitum in hac materia exigui eſt momenti.

quaſi pro aris & focis dimicare audeat. Neque licebit hiſce Authoribus ad poſſeſſionem continuam, ad præſcriptionem, uſucapionem completam, immemorialem, ſexcentenariam provocare: hæc enim quantum valeat in quæſtionibus pure hiſtoricis, tunc potiſſimum, quando vitioſum initium, mala fides & poſſeſſio injuſta oſtendi valet, nemo ſane ignorat. Impoſtorem fuiſſe harum epiſtolarum conſarcinatorem, & hoc ipſo mala fide, dolo, fraude egiſſe hactenus demonſtratum eſt. Vehementer & conſtanter illarum receptioni ſe ſe oppoſuerunt Galli: ſed tandem authoritati Nicolai I., illiuſque Succeſſoribus acceptationem urgentibus cedendum fuit: & hoc modo poſſeſſionem ab initio turbulentam; poſtea vero & ſucceſſu temporis quietam obtinuerunt. Nullam ſane valere poſſeſſionem, nullam præſcriptionem, nullam uſucapionem ex communibus Juris regulis ſcimus, ſi de illius peſſimo initio conſtet. Quot non habemus opiniones antiquatas, quæ olim ingenti cum applauſu defenſæ, nunc vero temporis e ſolio ſuæ authoritatis jure optimo dejectæ, detruſæ ſunt, & exauthoratæ?

Proſcriptio harum epiſtolarum Eccleſiæ neutiquam eſt præjudicioſa.

Neque exiſtiment Doctores, ex harum epiſtolarum proſcriptione Eccleſiæ generari præjudicium: quantum enim præjudicium illæ attulerint Eccleſiæ, ex ſupra citato Petro Couſtantio diſcant, cujus verba referre operæ pretium duximus: *Porro hac fraude*, ait, *quam ſit pernicioſe de Eccleſia meritus, dici vix poteſt: hinc debilitati penitus, fractique disciplinæ nervi, perturbata Epiſcoporum jura, ſublatæ judiciorum leges, aut miſerum ſaltem in modum afflictæ. Hinc diſcordiarum, ſeditionum ac litium ſeges immenſa, quæ tot ſæculis ad Eccleſiæ dedecus, fideliumque offenſionem fruticavit. Neque id ſolum, ſed alienæ etiam communionis hominibus aperta ingens ad calumniam feneſtra. Cum enim putida tot ſcripta mendacii inſimulare promptum eſſet, ac re quidem vera inſimularent ipſi, convincerentque, gradum inde ad genuina in dubium vocanda fecerunt. Errorem, ut par erat, refellere parum contenti in veritatem ipſam involarunt. Exprobrata Catholicis nimia credulitas, fuco falſi adſperſa ſapientiſſima decreta, ſanctiores ritus exploſi, rejecta ſine pudore ac modo fundatiſſima quæque Summorum Pontificum jura, aut certe ad tenuem exilemque umbram redacta &c.* Hæc ideo adducere placuit, ut æqui bonique rerum æſtimatores videant, quantum interſit Eccleſiæ, ne illius authoritatem dubiis ſuperædificemus fundamentis.

Non omnes epiſtolæ ſunt ſpuriæ.

Duo adhuc animadvertenda, quorum primum, quod hactenus dicta non ſint intelligenda de omnibus epiſtolis: Sunt enim earum quædam, de quarum authentia aperte conſtat, quales ſunt potiſſimum ſequentes: S. Cornelii, quæ extat inter opera S. Cypriani, Julii I. a S. Athanaſio

thanaſio in Apologia II. laudatæ; Liberii a S. Hieronymo inter fragmenta recenſitæ; & duæ Damaſi, una ad Paulinum Antiochenum, & altera ad Illyrii Epiſcopos exaratæ.

Alterum eſt, quod Author hujus Collectionis ne quidem ab adulterandis epiſtolis poſteriorum Pontificum manus abſtinuerit, falſas illis affinxerit, veras corruperit, quemadmodum fuſius demonſtrat ſæpe laudatus Couſtant.

De receptione & authoritate hujus collectionis.

Reliquum eſt, ut de receptione & authoritate hujus Collectionis agamus. Auſpicemur ab Eccleſia Romana. Utrum illa ante medium Sæc. IX. nota vel incognita, multo magis, an ad normam legis recepta fuerit, jure optimo vocatur in dubium: Quippe quod Leo IV., cujus mors incidit in annum 847. eam tacite prætererit, quando in epiſtola ad Epiſcopos Britanniæ data recenſet omnes Conſtitutiones Apoſtolicas, ſecundum quas ex more recepto tunc cauſæ eccleſiaſticæ in judiciis terminandæ erant (x). Ex quo iterum manifeſtum fit argumentum, illas nondum in Apoſtolicæ Sedis ſcrinia fuiſſe relatas, usque tunc incognitas, multo minus uſu fuiſſe receptas. Hujus infallibile teſtimonium præbet ipſe Nicolaus I. dictæ Collectionis Promotor ſane primus, & præcipuus, qui, dum Galli eandem recipere dedignabantur, & in epiſtola ad illos exarata pro illius ſuſceptione vehementer inſtabat, libere faſſus eſt, illam nondum in Codicem Eccleſiæ Romanæ eſſe relatam, atque Gallos hoc argumento urgebat: quod, licet Scripturæ ſacræ in eo non extent, nihilominus omni reverentia ſint recipiendæ (y). Itaque tempore Nicolai I. potiſſimum Romæ inclareſcere cœpit hæc Collectio, cujus receptionem præfatus Pontifex mirum in modum, præcipue apud Gallos urgebat, ut adeo vix dubium ſupereſſe valeat, quod a tempore Nicolai in Eccleſia Romana authoritatem & uſum ſummum obtinuerit.

In Eccleſia Romana tempore Nicolai I. authoritatem obtinuerunt.

In Gallia ægerrime fuerunt admiſſa.

Quid in Gallia actum ſit, ex dictis colligendum eſt. Attulerat primus hanc Collectionem Riculfus Moguntinus, & rem eo deduxit, ut eidem multum honoris attributum, & ex ea multa decreta Capitularibus Francorum inſerta (z) neutiquam tamen in vim legis, & in cenſum canonum a Gallis fuerint relata. Teſtis hujus eſt Hincmarus, qui Hinc-

(x) Epiſtolam refert Baronius ad annum 855. ſubjungens: *Vides, hactenus non uſu receptas epiſtolas illas, quæ ante Sylveſtrum diverſorum feruntur Romanorum Pontificum, ab Iſidoro collectæ.*

(y) Epiſt. 42. quam fuſius refert Hincmarus infra citandus.

(z) Petrus de Marca lib. 3. cap. 5.

Digitized by Google

Hincmarum Laudunenſem graviter reprehendit, quod ex epiſtolis huic Collectioni inſertis Collectionem privatam ad uſus ſuæ Eccleſiæ conſuerit (a). Hæc res ubi ad aures Nicolai I. pervenerat, gravem ſcripſit epiſtolam ad Epiſcopos Galliæ Anno 865., & receptionem Collectionis Iſidorianæ modis, quibus poterat, omnibus urgebat, atque Gallorum argumenta refellere omni conatu contendebat (b). Sed incaſſum: Inſiſtebant Galli ſuis antiquis juribus etiam poſt obitum Nicolai I., quando de judiciis Epiſcoporum & authoritate Synodorum Provincialium cum Hadriano II., & Joanne VIII. diſceptabant, neque perſuaderi poterant, ut collectionem a ſe hactenus exploſam reciperent, & a rigore antiquorum canonum recederent. Cur autem Nicolaus tanta contentione exegerit a Gallis, ut his epiſtolis in cenſum canonum admittendis ſe faciles præberent; ipſi vero tam conſtanter antiquis ſuis canonibus inhæſerint, hæc una ratio, teſte Petro de Marca (c) Nicolao perſuaſit, ut nempe Epiſcopos Romanæ Sedi *ſine medio* ſubjiceret: nam adhuc in Gallia vigebant Synodi Provinciales: has ſine conſenſu Pontificis Galli celebrabant: in his pro ſuo arbitrio cauſas criminales cognoſcebant, Epiſcopos deponebant, cauſas majores ſuo judicio independenter a Pontifice decidebant, id quod Pontificem ægre tuliſſe, perſuadent ipſæ literæ ad Epiſcopos transmiſſæ (d). Tandem vero eo deventum eſt, ut tantis nominibus veterum Pontificum ceſſerint una cum Epiſcopis cæteris etiam Gallicanæ Eccleſiæ Rectores, qui in Concilio Rhemenſi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum anno 992. coacto Anacleti, Julii, Damaſi, aliorumque Pontificum epiſtolas in decidenda cauſa Arnulphi adhibuerunt, & in cenſum ſuorum canonum receperunt. Ab eo tempore Collectores canonum Burchardus Wormatienſis, Ivo Carnotenſis, Gratianus conſarcinatas ab Iſidoro epiſtolas ſeu integras, ſeu truncatas, prout ipſis viſum fuerat, ſuis codicibus inſeruerunt: unde factum eſt, ut hæc collectio in ſummam ubivis terrarum authoritatem aſcenderit, atque in Germania etiam obtinuerit, tunc præcipue, quando Burchardus Wormatienſis ſuam collectionem in lucem publicam emiſit, quæ aliunde maximæ apud Germanos, quorum erat

Et quare?

Tandem a Gallis & Germanis recepta.

(a) Opuſc. adverſum Laudunenſem cap. 24. & 25.

(b) Hujus argumenta mox antea attigimus, & videri poſſunt in cit. Epiſt. 42. quam refert Hincmarus & Petrus de Marca loc. cit.

(c) Petrus de Marca lib. 3. cap. 6. Doniat. lib. 3. cap. 20.

(d) Verba Nicolai ſic habent: *Etſi ſedem Apoſtolicam nullatenus appellaſſet, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre ſtatuta, & Epiſcopum inconſultis nobis deponere nullo modo debuiſtis.*

Digitized by Google

Exinde crevit authoritas Pontificum. erat Epiſcopus, authoritatis fuit. Inde ulterius conſequebatur, quod ceſſantibus Synodis Provincialibus quamplurimæ cauſæ & appellationes ad ſedem Romanam fuerint devolutæ, & hac ratione Authoritas Pontificia mira incrementa cum reſtrictione non modica jurisdictionis Epiſcoporum acceperit. Atque hæc de celeberrima hac collectione Pſeudo-Iſidoriana dicta ſufficiant.

§. VII.

Pœnitentiale Halitgarii. Plura in præcedentibus recenſuimus Pœnitentialia. Occurrit hic breviter dilucidandum Pœnitentiale Halitgarii Epiſcopi Cameracenſis, qui adhortante Ebbone Archiepiſcopo Rhemenſi librum pœnitentialem ſcripſit, cui etiam multa alia ad diſciplinam eccleſiaſticam pertinentia immiſcuit. Erat Halitgarius amicus Ebbonis, & ſocius itineris, quocum in Daniam prædicandi Evangelii cauſa profectus eſt: inde reverſus munere legati functus fuerat ad Michaëlem Imperatorem Orientis, quorſum Ludovicus Pius ipſum miſerat. Opus ſuum compilavit circa annum 824. illudque diviſit in quinque capita, in quorum primo per 12. capita de vitiis & remediis contra illa; ſecundo per 10. capita de virtutibus; tertio per 16. capita de regulis pœnitentiæ; quarto per 34. capita de pœnitentia laicorum; & quinto per 19. capita de pœnitentia Clericorum agit. Addunt aliqui librum ſextum: quia vero in antiquioribus exemplaribus quinque duntaxat libri reperti ſunt, & ipſe Halitgarius de ſe teſtatur, quod libros quinque compoſuerit, in eam aliqui ſententiam ſe induci patiebantur, ut crederent, librum illum ſextum eſſe antiquum Pœnitentiale Romanum ab Halitgario ex archivio Romano deſcriptum. At vero probant accuratiores Hiſtorici, pœnitentiale Romanum non eſſe adeo antiquum, poſt tempora Halitgarii collectum, Rabano Mauro coævum, aut certe eo ævo per appendices auctum. Hoc ſolum addendum, quod opus iſtud Halitgarii inter libros Rabani Mauri reperiatur, & propterea quidam Scriptores illud Rabano adſcripſerint, de quo infra. *De libris pœnitentialibus agit Morinus.* Qui plures libros pœnitentiales legere vult, legat Joannem Morinum, qui ſolicite illos omnes conquiſivit (e), ac inde ducit argumentum, quod ferme omnes Epiſcopi in ſuis Diœceſibus habuerint ſuos peculiares libros pœnitentiales, qui pro regulis indicendæ pœnitentiæ eſſent. *Canones pœnitentiales diſtinguuntur a libris pœnitentialibus.* Cum libris pœnitentialibus confundi non debent *Canones pœnitentiales*, quales leguntur ad calcem Decreti Gratianei, qui ſunt deſumpti ex ſumma Aſtenſi (f): nam ipſi canones ſunt deſumpti ex epiſtolis canonicis antiquorum Patrum, & ſimpliciter tradunt, quid liceat,

(e) In Additamentis ad tract. de adminiſt. Sacram. Pœnit.

(f) Vid. Douiat. lib. 3. cap. 32.

ceat, & quid non liceat, & quæ pro unoquoque peccato ſecundum aliquam epiſtolam vel librum ſtatuta ſit pœnitentia: libri vero pœnitentiales plures in eandem rem congerunt authoritates, quibus pœnæ illæ adſtruuntur, & communius preces imponendæ pœnitentiæ, ac dandæ abſolutionis adjiciunt.

§. VIII.

Aliquoties mentionem fecimus Viri literatiſſimi, ac ſanctiſſimi Rabani Mauri, qui fuit diſcipulus Alcuini Scriptoris celeberrimi (g), Monachus & Abbas Fuldenſis, ac ultimo Archiepiſcopus Moguntinus renuntiatus. Præter alia ſcripſit tria opera, quorum primum inſcribitur: *Libri tres de Clericorum inſtitutione, & cæremoniis Eccleſiæ e vetere & novo teſtamento ad Haiſtulphum Archiepiſcopum.* In quorum primo, qui conſtat 33. capitibus, tractat de tribus Ordinibus laicis, Monachis, & Clericis, & horum diverſis gradibus; in ſecundo per 58. capita de officiis, & precibus Canonicorum, pœnitentia, lytaniis, jejuniis &c.; in tertio per 39. capita de ſtudiis Clericorum, doctrina, & methodo docendi &c. Item *de ſacris Ordinibus, Sacramentis divinis, & veſtimentis ſacerdotalibus.* Alterum *de ſacris Ordinibus, Sacramentis divinis, & veſtimentis ſacerdotalibus*: Conſtat 39. capitibus: attamen in Abbatia Fuldenſi duntaxat 19. capita ſunt reperta. Tertium inſcribitur de *Diſciplina eccleſiaſtica*, & continet tres libros, quibus magis de rebus fidei, quam diſciplinaribus agit. Opus præcipuum Rabani huc ſpectans eſt *liber pœnitentialis ex Canonicis Conſtitutionibus.* Ajunt, hunc librum ab ipſo fuiſſe ſcriptum, dum adhuc Abbatem agebat anno 841. poſtea ad Heribaldum transmiſſum an. 853. vel 854. dum jam Archiepiſcopatum Moguntinum tenebat. Verum de hoc multum diſceptatur, quemadmodum de *quæſtionibus* canonum pœnitentialium &c. videantur Scriptores (h). *De libris Rabani Mauri.*

§. IX.

Inter Viros ſuo ævo celeberrimos, & doctrina ſpectatiſſimos facile præcipuus erat Hincmarus poſtea Archiepiſcopus Rhemenſis. Hic ex illuſtriſſimis natalibus progenitus anno 801. primos vitæ annos nunc inter Canonicos, nunc Monachos, nunc in aula regia tranſigebat, uſque *Opera Hincmari Rhemenſis.*

(g) Optat orbis literarius univerſus, ut opera Alcuini brevi lucem publicam ſub cura Benedictini literatiſſimi aſpiciant, quorum nuper admodum conſpectum vidimus.

(h) Vid. Pertſchius loc. ſæpius cit. pag. 178.

quedum cathedram Archiepiſcopalem conſcenderit. Scripſit opera plura, quæ Jacobus Sirmondus anno 1645. in duos Tomos diviſa per typum orbi literario communicavit (i). Hic cum eſſet ſacrorum canonum ac diſciplinæ eccleſiaſticæ peritiſſimus, plura ſub nomine eo tempore communiſſimo *Capitulorum* ad informandum Clerum ſuum apprime utilia conſcripſit. Atque de his, utpote quæ ſola aut ſaltem præcipue ad ſcopum noſtrum facere videntur, paucis diſpiciendum. Prima ſua capitula numero 17. ad inſtar regularum & inſtructionum ad ſuos Clericos ſcripſit anno 852.: paulo poſt addidit 26. alia, & iterum anno 857. adjecit 3. Poſt Synodum Rhemenſem anno 874. celebratam 5. alia, ac demum 13. Capitula pro ſuis Archidiaconis. Hæc capitula ſunt maximæ ſane æſtimationis, utpote in quibus quamplurima continentur, quæ diſciplinam eccleſiaſticam illius ævi, ritus & ceremonias mire illuſtrant, & præcipue pro inſtructione Clericorum faciunt. Brevem illorum Exegeſin legere licebit in Pertſchio (k).

Collectio Capitularium Iſaaci Lingonienſis.

Aliam Collectionem Capitulorum habemus Authore Iſaaco Lingonienſi, qui vixit poſt medium Sæculi IX. Opus ſuum diviſit in titulos undecim; & hos iterum in diverſa capita. Pleraque hauſit ex tribus libris Capitulorum, quæ Benedictus Diaconus Moguntinus collectioni Capitularium ab Anſegiſo Abbate adornatæ ſuperaddidit.

Herardi Turonenſis.

Hujusmodi Capitula numero 140. debemus etiam Herardo Turonenſi Archiepiſcopo, quæ ſuo Clero obſervanda in quadam Synodo a ſe anno 858. celebrata propoſuit, & potiſſimum ex variis Conciliis, & Capitularibus Francorum ſunt deprompta. Inter hæc ſpeciali mentione dignum eſt Capitulare 61. in quo leguntur diverſa feſta præcipua eaque non pauca, quorum celebratio præcipitur (l).

Gualteri Aurelianenſis.

Aliam Collectionem Capitularium debemus Gualtero Epiſcopo Aurelianenſi, quam Ludovicus Cellotius S. J. Vir admodum celebris in lucem edidit, & notis illuſtravit. Continet Capitula 24., in quibus Archidiaconis regulæ in Viſitationibus obſervandæ; cæteris Clericis præcepta bene vivendi; omnibus & ſingulis certæ feſtivitates celebrandæ præcipiuntur. Plurima ex parte hæc Capitularia ſunt excerpta ex Capitularibus Francorum, Synodo Nicæna, conſtitutionibus Apoſtolicis, Capitularibus Hincmari, & Herardi. Alia

(i) In hac editione non omnia Hincmari opera reperiuntur. Quædam adhuc alia videre eſt in collectione Conciliorum, & in Spicilegio D'Acherii.

(k) Loc. cit. pag. 182.

(l) Nominatim feſtum Nativitatis Domini, S. Stephani, S. Joannis Evangeliſtæ, SS. Innocentum, Octava Domini, feſtum Apparitionis, Purificationis, Aſſumptionis, Aſcenſionis, Pentecoſtes & plura alia.

Alia adhuc circumfertur Collectio Capitularium, cujus nec tempus, nec Authorem eſſe notum non pauci exiſtimant. Rebus tamen melius inſpectis compertum fuit, illam eſſe meram copiam Capitularium Theodulfi Epiſcopi Aurelianenſis, hoc ſolo cum diſcrimine deſcriptam, quod Collectio Theodulfi 46.; hæc autem 45. contineat. Etſi hæ Collectiones exigui pretii eſſe videri poſſint, ſecuros tamen reddo Lectores, & rerum hiſtoricarum peritiores, in iis quamplurima eaque ſane utiliſſima, & ad res hiſtoricas medii ævi illuſtrandas ſumme neceſſaria comprehendi. Præcipue autem in illis multa de Chorepiſcopis, de Electionibus, & ordinationibus Clericorum, de celebratione feſtorum continentur, præter regulas, ordinationes, & præcepta, quæ Clericis, Archidiaconis, aliisque Officialibus præſcribuntur. *Theodulfi Aurelianenſis.*

§. X.

Inter cæteros medii ævi Scriptores, qui rem literariam Germaniæ exornarunt, Patriæ ſuæ haud exigua gloriæ ornamenta attulerunt, ac Eccleſiæ Catholicæ utiliores operas locarunt, jure meritiſſimo numerandus venit Regino Abbas Monaſterii Benedictini Prumienſis Archidiœceſeos Trevirenſis, qui æmulorum artibus cedere coactus, Richardo Succeſſore relicto, Treviros migravit, ubi in celeberrimo Monaſterio S. Maximini vitam egit reliquam, hortatu & juſſu Radbodi Archiepiſcopi Trevirenſis Collectionem canonum ſub titulo de eccleſiaſticis Diſciplinis & Religione Catholica ad uſum præfati Archiepiſcopi, ac totius Archidiœceſeos compoſuit, & circa finem Sæculi IX., vel initium decimi anno 906. adornavit. Uſus eſt Regino in cudendo hoc Opuſculo non vulgari artificio, & ad exemplum Martini Bracarenſis opus ſuum diviſit in duos libros, in quorum primo, quod 443. capitibus conſtat, tractat de rebus & perſonis eccleſiaſticis; in ſecundo, quod continet capita 446. de vita & converſatione Laicorum. In fronte primi libri ponitur *formula Inquiſitionis*, ſecundum quam Epiſcopis procedendum in cauſis Clericorum; ad initium autem Libri ſecundi *Inquiſitio* in cauſis Laicorum obſervanda: Nam moris erat tunc temporis, ut Presbyteri, quibus cura animarum erat demandata, ſemel in anno Epiſcopo, ejusque Miniſtris ſuæ villicationis rationem redderent. Quoniam vero magna erat ruditas temporum, & ignorantia Clericorum, viſum fuit illis quoddam breviſſimum Breviarium componere, ut, qua arte ipſis ſit procedendum in cauſis Inquiſitionum, docerentur. Talis Inquiſitionis formula illa fuiſſe videtur *Admonitio*, quæ ſub nomine Leonis IV. extat Tom. 8. Conciliorum, & ſingulares vivendi & docendi regulas eccleſiaſticas complectitur. Hæc admonitionis formula uſum habuit tam in Synodis, quam

Collectio Reginonis Prumienſis.

Continet formulam Inquiſitionis.

Et qualem?

Hæc Collectio ex Synodis, Patribus, Codice Theodoſiano, Capitularibus Francorum, legibus Burgundiorum &c. congeſta.

in viſitationibus obeundis, & ſecundum hanc inquirendum erat in vitam & mores tam Clericorum, quam Laicorum (m). Atque ut Regino interrogationibus in inquiſitione faciendis majus robur conciliaret, illas authoritate canonum, ordinationum epiſcopalium, doctrinarum Eccleſiæ, ac ipſarum etiam legum civilium ſtabilire contendit. Ex Synodis præter canones Synodorum Orientis, Italiæ, Galliæ, Hiſpaniæ canones Synodorum Germaniæ ſedulo collegit. Ex epiſtolis Pontificum adhibuit illas, quæ a Siricio usque ad Hormisdam fuerunt ſcriptæ, & rariſſime ad epiſtolas ſpurias Pſeudo-Iſidorianas provocavit: quod ſane argumento eſt, Reginonem illas parvi, vel pro ſuſpectis habuiſſe. Ex Patribus prælegit doctrinas, & libros Baſilii, Ambroſii, Hieronymi, Auguſtini, Gregorii, Caſſiani, Ferrandi, Fructuoſi, Aureliani, Theodori, Bedæ, Rabani. Ex collectionibus legum civilium plura ex codice Theodoſiano, ac præcipue ex capitularibus Francorum, nec non ex legibus Burgundiorum, & Ripuariorum deprompſit. Ex his facile conſtat, hanc collectionem maximi eſſe habendam, ſeque ipſam ex multis capitibus commendare.

Meretur ſingularem commendationem.

Commendat ſe, quod in ea referantur pleraque diſciplinæ eccleſiaſticæ capita; Item quod antiquiorem, & noviorem formulam procedendi in cauſis Inquiſitionis tam Clericorum, quam Laicorum fideliter & accurate deſcribat, illam ex purioribus fontibus Conciliorum, præcipue epiſtolarum Pontificiarum, prætermiſſis Pſeudo-Iſidorianis compilaverit, canones Conciliorum Germaniæ ſedulo collegerit, capitularia Cæſarum Germaniæ magna cum induſtria inſeruerit, & ipſe Collector primus omnium in Occidente fuerit, qui canonibus eccleſiaſticis leges codicis Theodoſiani, cum capitularibus Caroli Magni adjunxerit, ut adeo hæc Collectio jure optimo inſtar *Nomo-Canonis* valeat; ac denique quosdam etiam canones, qui hactenus vel latuerunt, vel erant deperditi, nobis reſervaverit, quales ſunt Concilii Triburienſis, & cujusdam Concilii Rothomagenſis, quos Regino hinc inde citat, qui tamen in vulgatis editionibus non reperiuntur. Hos tamen eſſe genuinos & ſinceros multis argumentis comprobari poteſt: quandoquidem non raro accidit, ut quædam monimenta vel caſu perierint, vel ſub Bibliothecarum pulveribus delituerint; in Collectorem vero utpote Virum probum, doctum, ſincerum, & ultra modum ſedulum nulla probabilis impoſturæ vel doli, vel ſuppoſitionis ſuſpicio cadere poſſit. Quid de accurata methodo, qua cæteris Collectoribus exemplo optimo præluxit, dicamus? ſiquidem Regino non modo ad exemplum Martini Bracarenſis ſuam Collectionem in duos libros accurate diviſit,

(m) Vid. Van-Eſpen part. 5. cap. 1.

viſit, verum etiam canones, & inſtituta eccleſiaſtica ſub diſtinctis rubricis collegit, qua dein methodo Burchardus, Ivo, & Gratianus inceſſerunt. Hæc Collectio, cum maxima ex parte in uſum eccleſiarum Germanicarum compilata ſit, mirum videri debet, quod Scriptores hiſtoriæ Germanicæ illius parciorem mentionem fecerint, illaque ſub pulveribus Bibliothecarum tamdiu latuerit, donec Joachimus Hildebrandus Doctor Helmſtadienſis anno 1659., & poſt ipſum Stephanus Baluzius 1671. illius editionem longe accuratiorem & ampliorem cum notis elegantiſſimis adornaverit. An, & qualem authoritatem, & uſum hæc Collectio in Germania habuerit, non ſatis conſtat. *Illius editio.*

§. XI.

Alterum Germaniæ decus & ornamentum eſt Burchardus Wormatienſis natione Haſſus, illuſtri Proſapia oriundus, qui Confluentiæ ſtudiis vacavit; dein factus Monachus in monaſterio Leobienſi Ord. S. Bened., &, ex aliquorum opinione Canonicus Leodienſis, Conrado Salico a ſtudiis, ac ultimo Epiſcopus Wormatienſis factus fuit, atque Synodo Seeligenſtadenſi interfuit, cujus canones etiam ſuæ Collectioni adjunxit. Hic ergo, ut labentem Eccleſiæ diſciplinam reſtauraret, & ignorantiæ Sæculi per omnem orbem graſſanti remedium quæreret, *magnum Canonum volumen*, quod hodie ita per abuſum ad exemplum forſan *Decreti* Gratiani vocatur, ſcripſit, ut adeo a Scriptoribus ſui ævi haud immerito Reſtaurator *Juris Canonici* prædicetur. Ut hoc opus meditaretur, & in ſe ſuſciperet, Authores fuere Waltherus Epiſcopus Spirenſis, Brurrigo Præpoſitus Wormatienſis: & Olbertus quondam in Monaſterio Leobienſi Burchardi Magiſter (n). Volumen iſtud conſtat 20. libris: unicuique libro ſuam particularem materiam Burchardus attribuit: ſingulorum librorum indicem & ſummam in fronte operis præmittit, quem legendum exhibet Van-Eſpen (o). Hoc unum dolendum, Burchardum pro Sæculi ſui obſcuritate & injuria temporum nullum habuiſſe ſcriptorum delectum, ſed omnia, quæ ſuo ſcopo videbantur congruere, in unum congeſſiſſe, opusque ſuum multis apocryphis & falſis documentis impleviſſe. *Ea enim erat Sæculi, quo floruit Burchardus, miſeria*, ait citat. Author, *ut authenticum crederetur, quidquid in Canonum, aut aliorum monumentorum Collectionibus inveniebatur.* *Collectio Burchardi Wormatienſis.* *Conſtat 20. libris.* *Continet plura apocrypha.*

In eo ergo peccavit Burchardus, quod fontes puriores non conſuluerit, ſed aquam putridam ex lacunis hauſerit. Nempe quidquid canonum, epiſtolarum, doctrinarum ſuæ Collectioni inſeruit, id omne

 ferme

(n) Ita refert ipſe Burchardus in epiſtola operi ſuo præfixa.

(o) Part. 5. cap. 2.

Digitized by Google

ferme ex Collectionibus Iſidori, & Reginonis hauſit. Et quid mirum? Erat enim tunc temporis Collectio Pſeudo-Iſidoriana ingentis authoritatis, eidem tanquam Evangelio novo aſſurgebatur, paucis admodum ſuſpecta, aut corrupta videbatur. Reginona fortaſſis etiam in uſu Eccleſiæ aliquo ſaltem fuit: etiam hanc aggreſſus fuit Burchardus, nomen Authoris nihilominus altum ſiluit: num fortaſſis, ne hominibus plagiarius videretur, aut ut ſuo nomini majorem gloriam & ſamam compararet? ſed abſit, ut hæc & talia de Viro ab Eccleſia multum merito cogitemus. In eo tamen multum famæ & gloriæ cedere debet Reginoni, quod hic accuratiorem longe criſin habuerit, Collectionem illam Iſidorianam cum ingenti moderamine & circumſpectione adhibuerit, & admodum pauca in ſuos uſus impenderit, dum Burchardus integram rerum farraginem ſuæ Collectioni immiſcuit (p). Hinc factum, ut quemadmodum Burchardus neglectis fontibus rivulos & ſtagna conſuluit, ita qui poſt Burchardum collectiones compilarunt, illius fidem ſecuti plurima ab ipſo collecta in ſuas collectiones derivaverint.

Reginona eſt accuratior, quam hæc.

Vocatur magnum Canonum volumen.

Collectio hæc, ſicut ſupra monuimus, dicitur *magnum Canonum volumen:* ex 20. Libris conſtat, & circa annum 1022. fuiſſe completa exiſtimatur; nunquam tamen integra lucem publicam aſpexit: etſi enim ſub numero 20. Librorum Pariſiis, & Coloniæ edita fuerit, fatentur nihilominus Scriptores, in hac editione vix ſextam illius partem comprehendi; integrum vero opus adhuc in quibusdam Galliæ Bibliothecis aſſervari (q).

De illius authoritate ſatis non conſtat.

De illius authoritate per Germaniam & Galliam non ſatis conſtat. Illam non fuiſſe levem indubitanter aſſerit Boehmerus, atque id inde colligit, quod eodem Sæculo Ivo Carnotenſis ad exemplum Burchardi ſimile opus molitus fuerit: utrum hæc conjectura alicujus ſit momenti, æquus rerum Cenſor judicabit. Quid ſi Collectio Reginonis adhuc velut latuit, aut ſaltem nondum uſu invaluit, & ambo Burchardus & Ivo palmam ſibi præripere contenderunt?

§. XII.

Collectio Ivonis Carnotenſis.

Reginonem & Burchardum preſſo pede ſequitur Ivo, ante Canonicus, poſtea Epiſcopus Carnotenſis, qui ſuam eccleſiam ab anno 1090, vel 1092. rexit ad annum usque 1115, vel 1117. Duplex ſub ejus nomine extat Collectio Canonum, una quæ vulgo dicitur *Decretum Divi Ivonis Epiſcopi Carnotenſis,* quam tamen ipſe Ivo inſcripſit in prologo ſui operis: *Excerptiones eccleſiaſticarum Regularum.* Atque hanc Collectionem

(p) Vid. Maſtricht in Hiſt. Jur. Eccleſ. N. 254. ubi harum rerum ſeriem refert. Item Van-Eſpen loc. cit. (q) Pertſchius loc. cit. pag. 197.

nem eſſe genuinum illus fœtum, nemo, quantum ſaltem nobis conſtat, hactenus dubitavit. Opus iſtud eſt diviſum in 17. partes. Accidit ex miſera temporum conditione Ivoni, quod Burchardo: nam & ipſe collectionem ſuam non ex fontibus, ſed rivulis & ſtagnis, id eſt præcedentibus canonum Collectoribus, aut poſteriorum temporum Scriptoribus collegit, & non pauca ex Burchardo mutuavit. Duo ſunt ſingularia in hac Collectione, quæ non reperiuntur in Burchardiana, quorum primum eſt, quod Ivo in parte ſecunda ſui Decreti plures Conciliorum & ſanctorum Patrum doctrinas ad hæreſin Berengarianam per Eccleſiam tunc graſſantem confutandam & ad confirmationem Dogmatis Catholici pro reali præſentia Chriſti collegerit. Alterum eſt, quod ipſe primus fuerit, qui Jus Civile cum Jure Canonico conjunxit: quamvis enim Regino multa ex Codice Theodoſiano ſuæ Collectioni inſeruerit, nemo tamen anteriorum Collectorum in Occidente Jus Juſtineaneum cum Jure eccleſiaſtico permiſcuiſſe legitur. Opus iſtud bina vice nempe Anno 1561, 1647. Lovanii una cum aliis illius Opellis fuit impreſſum, & in duos Tomos diviſum. Hujus Epitomen legendam præbet Pertſchius.

In quo differat a Burchardiana.

Ivo primus fuit, qui Jus Civile cum Canonico conjunxit.

Altera, quæ inſcribitur Collectio Ivonis vocatur *Pannormia:* ſed non convenit inter Scriptores, quiſnam illius ſit Author. Duplex dubitandi eſt ratio, quarum prima eſt, quod *Pannormia* eandem cum *Decreto* Præfationem habeat, quo factum, ut Viri eruditi non pauci crediderint non eſſe Ivonis opus, ſed Hugonis cujuſdam Catanaunenſis, aut alterius incerti Authoris, quem *Decretum* Ivonis in compendium redegiſſe autumant, idque probare contendunt ex Vincentio Bellovacenſi, qui refert, Hugonem ex volumine abbreviato Libellum portatilem compoſuiſſe, qui *Summa Decretorum Ivonis* appellatur. Altera eſt quod ad calcem Pannormiæ quædam Innocentii II. decreta deſcripta legantur: cum tamen ille Pontifex multis poſt obitum Ivonis annis cathedram Pontificiam conſcenderit. Itaque Scriptores quidam hanc Pannormiam dicto Huberto; alii cuidam alteri ignoto Ivoni; & alii denique Hildeberto Archiepiſcopo Turonenſi attribuunt. Verum hæc argumenta tanti non ſunt, ut Ivoni hæc collectio abnegari valeat: eo quod Scriptores antiquiores omnes, & hodierni plerique Ivonem pro Authore illius habeant, & illa Decreta Innocentii II. in antiquioribus exemplaribus omnibus non reperiantur: idcirco facile contingere potuit, ut manu quadam tertia adjecta ſint. Iſtud ipſum argumentum probat, Hugonem illum neutiquam Pannormiæ Authorem dici poſſe: quia in dictis Codicibus *Pannormia* ſimpliciter *Pannormia,* vel non nunquam *Summa Decretorum Ivonis* vocatur, Itaque veroſimillimum eſt, quod Ivo primitus ſuam Pannormiam compoſuerit, ac poſtea, dum illam ab orbe literario cum

Altera Ivonis Collectio vocatur Pannormia.

De authore hujus Collectionis dubitatur.

Vindicatur Ivoni.

cum applauſu receptam conſpexit, ingenii ſui vires ad opus quoddam majus elaborandum intenderit. Pannormia hæc complectitur 8. partes, & primo typis fuit impreſſa Baſileæ an. 1499. poſtea Lovanii 1557. De authoritate & uſu hujus Collectionis admodum pauca reperire licuit.

De authoritate illius non conſtat.

§. XIII.

Referuntur Collectiones minus celebres.

Hucuſque celebriores Juris eccleſiaſtici Collectiones recenſuimus, & in quemdam ordinem redegimus. Supereſt, ut cæteras minus celebres, quæ circumferuntur, non nihil luſtremus, & quibuſdam notis ac animadverſionibus illuſtremus. Sunt autem potiſſimum ſequentes: Anſelmi Lucenſis, Gregorii VII, Cardinalis Presbyteri nomine Deusdedit, Gregorii Presbyteri, quæ *Polycarpus* dicitur, & Bernardi Papienſis *Populetum.*

Collectio Anſelmi Lucenſis.

Erat Anſelmus patria Mantuanus, profeſſione Monachus Benedictinus, & demum Epiſcopus Lucenſis in Tuſcia an. 1071. de quo referunt, quod ab Alexandro II. ad Imperatorem fuerit miſſus, ut Inveſtituram per annulum & baculum tunc temporis conſuetam peteret, hujus autem rei pœnitudine ductus relicto epiſcopatu in monaſterium ſe abdiderit, dein a Gregorio VII. revocatus, acerrimus in defendendis juribus pontificiis ei adjutor fuerit. Id indigne ferens Henricus IV. Imperator ſuo ipſum epiſcopatu privavit, coegitque, ut ſe Mantuam reciperet, ubi vitam reliquam ſanctiſſime vixit, obiitque & ſepultus eſt Mantuæ 1086. Corpus illius adhuc incorruptum Mantuæ aſſervari ſcribunt. Huic ergo præter libros duos contra Guibertum Antipapam, & collectanea quædam adſcribitur Collectio canonum, cujus titulus in Codice Romano ſic habet: *Authentica & compendioſa Collectio regularum & ſententiarum SS. Patrum, & authorabilium Conciliorum.* Conſtat hæc Collectio libris tredecim, & ſecundum exemplar quoddam antiquum duntaxat duodecim, quos quam breviſſime recenſet Douiat (r).

Dubitatur, an ſit Anſelmi.

Multum apud eruditos ambigitur, utrum hæc Collectio ſit Anſelmi? fundamentum dubitandi præbet, quod huic Collectioni inſerta ſint Decreta variorum Pontificum Anſelmo longe poſteriorum Urbani II., Paſchalis &c. Verum quoniam id manu aliena fieri potuit, & factum eſſe creditur, eo quod conſtitutiones illæ in antiquioribus exemplaribus, nequidem in illo, quod Romæ in Vaticana Bibliotheca aſſervatur, reperiantur, non pauci eruditi illam adhuc Anſelmo vindicant. Sunt etiam alii, qui eam Hildeberto Epiſcopo Cenomanenſi, ac poſtea Archiepiſcopo Turonenſi adſcribunt. Ut verum fateamur, difficulter ad quamcunque ſententiam amplectendam adducimur: nam nec Sigebertus,

(r) Lib. 3. cap. 25.

Digitized by Google

bertus, nec Trithemius, qui Anſelmi opera recenſuerunt, hujus Collectionis mentionem faciunt.

Dictatus, uti vocatur Gregorii VII.

Qualis, quantusque fuerit Pontifex, Gregorius VII., diſciplinæ eccleſiaſticæ Reformator zeloſiſſimus, Jurium Pontificiorum vindex acerrimus, libertatis eccleſiaſticæ Defenſor imperterritus, res eſt in omni orbe notiſſima. Hic ille Pontifex, quem nigerrimis coloribus depingunt Scriptores Acatholici: ambitionis accuſant intolerabilis, tyrannidis reum faciunt graviſſimæ, execrantur, dirisque ad inferos usque omnibus devovent. Et quid dico Acatholici? nam ipſi etiam Catholici quidam calamos contra ipſum ſtringunt, cœlum ipſi invident, & locum inter Sanctos non concedunt. Huic ergo Pontifici adſcribuntur quædam *Capitula* ſub nomine *Dictatus*: quaſi vero Gregorius Dictatores Romanos imitari, illorumque munera in ſua Sede Pontificia exercere voluerit. Sunt vero hujusmodi *Capitula* numero 27., & ſubjunguntur Epiſtolis Gregorianis. Sed multum litigatur, an Gregorius illorum ſit Author (s): Si Sectariis fides adhibenda, ſapiunt hæc *Capitula* dictatum Pontificium, ac ſtylum Gregorianum. Sed quare? nunquid, quia in illis Jura Pontificia vindicantur? Quoniam vero nemo Scriptorum illius ævi eorum meminit, nemo Adverſariorum Gregorii, quos ſane habuit plurimos, ad ea provocavit, nec ipſe Pontifex illa unquam citavit, quamvis ad alias ſuas conſtitutiones provocare conſueverit, hos dictatus neutiquam Gregorio, ſed cuidam zelatori & vindici Jurium Pontificiorum adſcribendos exiſtimant.

Peſſime habetur Gregorius VII. a Scriptoribus Acatholicis & Catholicis.

Collectio Cardin. Deusdedit.

Tertius inter Collectores recenſitos venit Deusdedit, vel, uti alii vocant Theodatus, Presbyter Cardinalis, ſtrenuus ac imperterritus Zelator & Vindex authoritatis Pontificiæ, qui partes Gregorii VII. nunquam deſeruit. Duplicem Collectionem ſcripſiſſe fertur, nempe *Librum Canonum*, quem Victori III. Romano Pontifici 1087. obtulit; & *Libros quatuor de rebus eccleſiaſticis*. Utrumque opus ſervatur in Bibliotheca Vaticana: Neutrum tamen usque nunc per typum aſpexit lucem publicam. Cauſa ſcribendi fuit defenſio libertatis eccleſiaſticæ contra Henricum IV. in celeberrima illa controverſia de *Inveſtituris per annulum & baculum*, quæ tot motus, tumultus, ac ſchismata excitavit in Eccleſia. Hisce libris uſi fuere Correctores Romani ad purgandum Decretum Gratiani ſingulariter deputati. Ajunt in hac Collectione præter

(s) Pagius in critica Baroniana ad annum 1077. & Fleury hiſtoire eccleſiaſtique Lib. 52. 11.

ter canones Conciliorum & epiſtolas Pontificum contineri plura ex archivio Romano deprompta, quæ in nulla alia Bibliotheca reperiri poſſunt. Nobis hanc Collectionem inſpicere non eſt conceſſum.

De duabus Collectionibus, quarum una POLYCARPUS, altera dicitur POPULETUM.

Ad Sæculum XI, vel XII. duæ adhucdum referuntur Collectiones, quarum una inſcribitur *Polycarpus*; altera *Populetum*: Prima cuidam Presbytero, quem dicunt Gregorium, attribuitur: altera prorſus incerti eſt Authoris. Neutra per typum orbi literario fuit communicata. Ambæ hinc inde in Bibliothecis aſſervantur; prima ſingulariter in Bibliotheca Vaticana, quam Correctores Romani ad manus habuiſſe perhibentur.

§. XIV.

Notitia harum Collectionum valde utilis.

Abſolvimus jam Collectiones Juris eccleſiaſtici antiqui. Quod ſi quis jam quærat, in quem finem & uſum id a nobis factum ſit? in promptu eſt reſponſio. Voluimus Studioſis Juris eccleſiaſtici ad manum præbere quamdam epitomen, ut ſciant, & utiliter ſciant, quæ ſcire deberent. Turpe & probroſum eſt cuivis artifici & opifici neſcire incunabula ſuæ artis. Impoſſibile eſt, ut quis in Virum perfectum evadat, niſi Jus antiquum ſciat. Eſto enim harum Collectionum uſus & authoritas magna ex parte exoleverit, nunquid quamplurimi canones in noviores Collectiones translati adhuc vigent? an non aliquoties ad antiquas Collectiones provocare ſolemus ac debemus? Optandum ſane, ut diu noctuque lectioni, meditationi, & ſtudio canonum inſiſtamus: Inde enim pulcherrimas vivendi regulas diſcere licet. Quod ſi aliam utilitatem ex ſtudio antiquorum canonum non reportemus, ſaltem multa exinde ſcimus, & utiliter ſcimus. Id in fine monendum duximus, quod huic Quæſtioni plures, quam alii, non tamen omnes Collectiones intexuerimus, ne quid eorum, quæ quomodocunque utilia eſſe poſſunt, nos lateat. Sed tempus inſtat, monet, & urget, ut elaborandæ alteri Quæſtioni nos accingamus. Superis ſint laudes immortales, qui laboribus & conatibus noſtris ſua copioſa benedictione ſemper adſuerunt: Votum igitur ultimum ſit

ut

In omnibus glorificetur DEUS.

QUÆSTIO

QUÆSTIO II.

DE COLLECTIONIBUS JURIS ECCLESIASTICI NOVI.

In hac quæſtione *Corpus Juris Canonici* accuratiori oculo intellectus juxta regulas ſanioris Critices perluſtrabimus, & Collectiones in eo contentas, earumque authoritatem, quantum per vires ingenii, & regulas prudentiæ licet, dilucidabimus. Id tamen ſingulariter animadvertendum exiſtimavimus, quod ea, quæ hic dicturi ſumus de Collectionum authoritate, ut plurimum intelligi debeant de authoritate in genere: Qualem enim & quantam habeant in Germania, alia occaſione dicemus. Agemus in Capite I. de ſcholis publicis, reformatione ſtudiorum, ratione ſtudiorum, utpote ex quibus omnibus natum eſt *Jus novum*. Poſtea ipſum *Jus novum* ſecundum Ordinem, quem in *Corpore Juris Canonici* legimus, examinabimus. Superi aſſiſtrice ſua gratia noſtris conatibus adſint.

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

De Auſpiciis Juris novi potiſſimum ex erectione ſcholarum, reſormatione & ratione ſtudiorum.

CAPUT II.

De Decreto Gratiani.

CAPUT III.

De Collectionibus Decretalium potiſſimum Gregorii IX.

CAPUT IV.

De Reliquis Collectionibus in corpore Juris clauſis.

Digitized by Google

CAPUT I.

De Auſpiciis Juris novi potiſſimum ex erectione ſcholarum, & ratione ſtudiorum.

§. I. *Undenam origo Juris eccleſiaſtici novi ſit petenda?* II. *De erectione ſcholarum publicarum, & reformatione usque ad Sæculum XII.* III. *De origine ſcholarum publicarum, quas Univerſitates appellamus.* IV. *Quæ fuerit ratio ſtudiorum, artium & ſcientiarum antiquitus, & qua arte facta reformatio earum?* V. *De diverſis Theologorum ſectis.* VI. *De Jurisprudentia Romana per Italiam & alias orbis Europæi partes.* VII. *De Academia Bononienſi, &. ſtudio Jurisprudentiæ ibidem introducto, & inde ſecuta mutatione diſciplinæ eccleſiaſticæ.*

§. I.

Juris novi auſpicia ex inſtitutione Scholarum, reformatione ſtudiorum?

Ad Jus eccleſiaſticum novum explanandum accingimur, cujus primordia a Sæculo XII., & XIII. repetenda eſſe exiſtimamus. Jus profecto novum, cujus prima poſuit fundamenta Iſidorus; incrementa dedit nova Scholarum publicarum inſtitutio, ſtudiorum reformatio, diverſarum artium ac ſcientiarum & diſciplinarum quaſi conſepultarum, aut omnino ignotarum inſtitutio, Jurisprudentiæ præcipue cum Civilis, tum Canonicæ cultura incredibilis, ac nova docendi methodus; complementum impoſuit nova Juris eccleſiaſtici Collectio, illa non modo, quam Gratianus privato ſuo ſtudio, ſed etiam altera, quam Raymundus de Pennafort juſſu Gregorii IX. Pontificis adornavit, ac orbi literario communicavit; Jus, inquam, novum & ita novum, ut ſi cum Jure antiquo comparetur, illius vix umbra ſupereſſe videatur: nam ab eo tempore aliam ſane formam in Regimine eccleſiaſtico, aliam in Judiciis, aliam in Beneficiis, aliisque Juribus eccleſiaſticis invaluiſſe, ex hiſtoriis non minus, quam hodierna praxi docemur. Age, hæc non nihil diſtinctius explanemus, & quid in erectione Scholarum, in reformatione ſtudiorum, ac inſtitutione actum fuerit, ac poſtmodum in Jure eccleſiaſtico, in forma Regiminis, Judiciorum ac beneficiorum eccleſiaſticorum immutatum fuerit, videamus.

§. II.

Nexus ſummus inter bonum literarium & politicum.

Forma reginis dependet ab artibus & ſcientiis.

Incipiamus ab inſtitutione Scholarum publicarum, & reformatione ſtudiorum. Qualis & quantus ſit nexus inter bonum politicum & literarium, inter formam Regiminis, & bonas artes ac ſcientias, nemo ſanus ignorat. Ab experientia hactenus edocti ſumus, quod cum artibus & ſcientiis ipſe etiam ſtatus publicus revolvatur, hicque toties mutationem incredibilem ſubeat, quoties literarum ſtudia vel in deterius abire, vel in melius reformari contingit. Hodierna tempora conſulamus, quibus, ſi unquam alias, hodie certe florent artes & ſcientiæ omnes, & ita florent, ut ſupremum apicem attigiſſe videri poſſint. Quam longe aliis principiis hodie in regimine, & forma reginiinis ducuntur tam ipſi Imperantes, quam Conſiliarii & Miniſtri, quorum conſilio in regendis ſubditis utuntur? Utrum hæc principia ſint optima, ſana, & politico-Chriſtiana, vel Machiavellico-politica, æquus rerum arbiter judicabit.

De origine Scholarum remiſſive.

Carolus M. quadruplicis generis Scholas inſtituit.

De origine Scholarum, earum Inſtitutione, diverſitate, ac reformatione maxime per Carolum M. Imperatorem alibi fuſius diximus (a). Cum enim Carolus M. optime perſpectum haberet ex una, quanti Reipublicæ interſit, ut juvenes in optimis diſciplinis erudiantur; ex altera vero parte conſpiceret, literarum ſtudia, quæ tunc temporis ferme in ſolis Monaſteriis exercebantur, deliteſcere, & mirum in modum langueſcere, ad illa reſuſcitanda, ac in melius reformanda animum induxit ſuum, ac quadruplicis generis Scholas, *Parochiales* in ædibus Parochorum, *Monaſteriales* in Monaſteriis, *Epiſcopales* in ædibus Epiſcoporum, *Palatinas* in ipſo ſuo Palatio inſtituit, easque fecit publicas eatenus, quatenus etiam Laicis antea a Scholis Monaſterialibus & Epiſcopalibus excluſis copiam adeundi fecit ampliſſimam. Hoc exemplo illuſtri invitati Epiſcopi & Abbates mox tales ſcholas publicas in Epiſcopiis & Monaſteriis in uſus Laicorum aperuerunt, a quibus adhuc diſcernebantur *privatæ Clauſtrales* ſoli Monachorum inſtitutioni deſtinatæ, utpote qui ab aſſidua Laicorum conſuetudine avocandi videbantur (b).

§. III.

(a) Vid. Diſſert. de Statu Eccleſ. cap. 2. §. 18. & Diſſert. 1. de Stat. Eccleſ. Germ. cap. 3. §. 6.

(b) Cointius in Annal. Franc. Tom. 6. ad annum 787. Launoius de Schol. celeb. Trithemius in Chron. Hirſaug. ad annum 952.

Digitized by Google

§. III.

Origo Univerſitatum.

Ex his ſucceſſive & præcipue Sæc. XII. prodierunt ſcholæ publicæ, inter quas Pariſienſis, atque Bononienſis fere primæ fuerunt, & principatum geſſerunt, ac ſub nomine Univerſitatum inclaruerunt, quod *Univerſitas* ſtudiorum & ſcientiarum in his Scholis traderetur, & Petrus Lombardus Scholaſticorum Parens Pariſiis doceret; Gratianus vero Decretum ſuum Bononiæ compilaſſet, ejusque uſibus dicaſſet.

Lutetia Pariſiorum celeberrima.

Plures in diverſis regnis ſcholæ publicæ erectæ.

Age, hæc diſtinctius expendamus. Neſcio, quis incredibilis ardor Sæc. XII. latini orbis magnam partem invaſerit literarum ſtudia tractandi, & omnis generis doctrinam amplificandi, cui quidam Pontificum, Regum & Principum non nulli, qui literarum ad rempublicam firmandam, & ornandam utilitatem perſpiciebant, authoritate ſua & munificentia ſubveniebant. Coibant hinc paſſim Collegia & ſodalitates Virorum eruditorum, varias artes & diſciplinas tradentium, ad quas cum juvenes confluerent diſcendarum ſcientiarum cupidi, paulatim ſcholæ illæ majores formabantur, quas dein Univerſitates nominabant. Lutetia Pariſiorum Virorum doctorum, ſcholarum varii generis, diſcipulorum denique numero cunctas Europæ urbes ſuperabat: quare medio ferme hoc Sæculo exemplum literatarum Civitatum, ſed rude adhuc & imperfectum naſcebatur, quod tempus ſenſim limabat, & digerebat (c). Eodem fere tempore Andegavi illuſtris plurimarum diſciplinarum ſchola Ulgeri Epiſcopi cura & labore condebatur, in qua tamen Juriſprudentia principem locum obtinuiſſe videtur (d). In Monteperſulano celebris jam erat Juris Civilis, & artis Medicæ Academia. In Italia eminebat ſchola Bononienſis, quam Lotharius II. ampliſſimis privilegiis eidem conceſſis non minus, quam Viri literatiſſimi, ac Juris tam ſacri quam Civilis peritiſſimi Irnerius & Gratianus fecerunt celeberrimam, ut ad eam ingens ſtudioſorum numerus, eorum præcipue, qui Juriſprudentiæ addiſcendæ erant cupidi, confluxerit. Noſtrum non eſt in exordia hujus per omnem orbem tunc temporis celeberrimæ ſcholæ inquirere. Bononienſes Academiam ſuam ſæculo jam quinto a Theodoſio II. conditam & ampliſſimo Diplomate confirmatam eſſe perhibent, & ipſum Diploma Imperatoris exhibent. Sed plerique fictum hoc

(c) Vid. Caroli Sigonii Hiſtor. Bonon. Lud. Ant. Murat. Antiq. Ital. medii ævi Tom. 3. Boehmeri Præf. ad Corp. Jur. Can. §. 9.

(d) Cæſ. Egaſſ. de Boulay Hiſt. Acad. Pariſ. Tom. 2.

hoc eſſe Diploma contendunt. & primordia ſcholæ Bononienſis ad Sæc. XI.; illius incrementa vero ad Sæc. XII. & tempora Lotharii II. referunt (e).

§. IV.

Ratio ſtudiorum illius ævi.

Septem artes liberales.

Jam, quæ tunc fuerit ratio ſtudiorum, artium & ſcientiarum videamus. Ad Sæc. usque XII. omnis ſtudiorum ratio continebatur ſeptem illis Artibus, quas *liberales* vocant. Quarum quidem tres *Grammatica*, *Rhetorica*, *Dialectica* vulgo *Trivium* nominabantur; quatuor reliquæ *Arithmetica*, *Muſica*, *Geometria*, *Aſtronomia* vocabulo *Quadrivium* indicabantur. *Trivio* plerique contenti erant: primi vero ordinis eruditi, qui videri volebant, ad *Quadrivium* etiam aſcendebant. Itaque his artibus hac ætate addebantur, præter linquarum ſtudium, *Theologia* non illa vetus & ſimplex, quæ ordine ac nexu artificioſo carebat, & unice ſacri Codicis, veterumque Doctorum ſententiis nitebatur, ſed *Philoſophica* ſeu *Scholaſtica*; & Jurisprudentia tam ſacra quam Civilis; denique *Medicina*, quam *Phyſicam* illo ævo vocabant. Sed qua arte hæc facta eſſe credamus, quæret curioſior rerum indagator? utriusque tam Theologiæ novæ, quam Jurisprudentiæ incunabula dabimus. Vivebant eo tempore Viri ingenii laude, excolendarum artium & ſcientiarum deſiderio, ac induſtria florentiſſimi, qui tota animi contentione ſublimioribus ſcientiis, ſtudiis Biblicis, ac Theologicis ſe conſecraverant. Principes autem Theologiæ docendæ Magiſtri Lutetiæ Pariſiorum vivebant: quam ob rem quicunque ſanctiores diſciplinas ex inſtituto diſcere volebant, ab hoc tempore omnes ex univerſa Europa Lutetiam migrarunt, audituri Viros Theologos doctrina ac eruditione pro illo ævo celeberrimos.

Origo Theologiæ Scholaſticæ.

Theologiæ Principes Lutetiæ Pariſiorum.

§. V.

Diverſæ Theologorum ſectæ.

Erant autem hi Doctores in diverſas ſectas diſtracti. Prima ſecta erat *Theologorum veterum*, qui dogmata ſacra ſimpliciter ex ſacris Codicibus, Conciliorum decretis, & antiquorum Doctorum ſententiis demonſtrabant; raro vero ex humana ſapientia aliquid admiſcere ſolebant. Tales erant hoc ſæculo S. Bernardus, Petrus Cantor, Qualbertus a S. Victore, & alii, qui acerrime cum Theologis Philoſophicis congrediebantur. Ab hac ſecta non ex toto differebat illa, quæ *Poſitivorum*, & *Sententiariorum* deinceps nomine appellabatur, & exemplo Anſelmi Cantuarienſis, Lanfranci, Hildeberti, & aliorum ſuperioris ſæculi

(e) Cit. Auth. Tom. 2. pag. 215.

culi Doctorum ſacra quidem dogmata ſcripturæ, veterumque doctorum oraculis potiſſimum muniebat, ſed ad rationem etiam & Philoſophiam, maxime cum difficultates removendæ, & Adverſarii refellendi erant, confugiebat, in quo quidem alius alio moderatior, & cautior erat. Primas autem in hoc genere laborum tulit Petrus Lombardus id eſt ex Lombardia oriundus, Antiſtes Pariſinus, cujus ſententiarum Libri IV., poſtquam anno 1162. lucem publicam aſpexerunt, tantam ſubito authoritatem adepti ſunt, ut omnes Doctores illorum expoſitioni ſuos labores conſecraverint. Altera ſecta illorum erat, qui neglecta ferme omni authoritate Philoſophiam Ariſtotelicam, philoſophandi methodum, Dialecticorum vocabula & diſtinctiones adoptantes ſcita divinitus tradita, hisque ſacra dogmata illigarunt, naturamque & rationes eorum ſecundum regulas artis Dialecticæ & Philoſophicæ inveſtigare nil dubitabant. Author hujus formæ Theologiam tradendi, quæ *Scholaſtica* deinceps dicta erat, creditur fuiſſe Petrus Abaelardus Canonicus primum Pariſienſis, & Philoſophiæ non minus, quam Theologiæ Doctor celeberrimus, quem poſtea plures alii ſecuti ſunt. Ab illo ergo tempore diſtinqui cœperunt Theologiæ Doctores in *Biblicos*, qui & veteres dicebantur, & *Dogmatici vel Poſitivi;* & in *Scholaſticos*, qui & *ſententiarii*, & *novi* vocabantur: Illi ſacros libros in ſcholis ſuis interpretabantur, & dogmata ſacra ſepoſita ratione & Philoſophia nude ac ſimpliciter explicabant, ac verbi ſcripti & non ſcripti teſtimoniis firmabant: Hi vero Magiſtri ſententiarum veſtigiis inhærentes omnia tam credendi, quam vivendi & agendi præcepta ſubtiliter ad philoſophiam revocabant, ac rationibus philoſophicis ſecundum methodum regulis Ariſtotelis alligatam communiebant.

Princeps Theologorum Petrus Lombardus.

Theologia Philoſophica ſeu Scholaſtica.

Diverſi generis Theologi, Biblici ſcholaſtici &c.

Atque hæc Theologizandi ratio brevi principatum obtinuit in Eccleſia Catholica. Priusquam vero principatu potirentur Theologi hi Dialectici & Metaphyſici, per multa illis pericula, pugnas & clades eundum erat. Oppugnabantur enim ex una parte a Theologis *antiquis;* ex altera a Theologis *Myſticis*, qui veram ſapientiam non ratiocinando acquirendam, ſed ex intimis animi receſſibus eliciendam eſſe putabant. Igitur vetus illud bellum, quod inter Latinos diu plane quieverat, inter *fidem*, & *rationem* reviviſcebat, & mirabiles motus excitabat. Ex antiquæ Theologiæ Patronis Guibertus de Novigento, Petrus Cellenſis, Petrus Cantor, maxime Gualterus a S. Victore acerrime *Scholaſticos* aggrediebantur: ex Myſticis Joachimus Florenſis Abbas, Richardus a S. Victore, & plures alii modeſtiori non nihil methodo cum illis contendebant, quin tamen impedire potuerint, ut Theologia illa Scholaſtica

Theologia ſcholaſtica principatum obtinuit.

Oppugnatur a Theologis antiquis, & myſticis.

Manſit in ſua poſſeſſione usque nunc.

dominatum obtineret, in cujus poſſeſſione ſtetit usque ad ultima noſtra tempora, quibus ad ſublimiorem & accuratiorem ſtateram appenſa, tanquam minus habens, & nec regendis animis, nec ſtabiliendis dogmatibus ſat idonea fuit inventa, ac e throno gloriæ ſuæ ad inferiora ſubſellia fuit detruſa, ut jam tanquam humilis famula obedire diſcat, quæ antea tanquam ſuperba Domina in ſcholis imperaverat. Interim huic Theologiæ Scholaſticæ ſuam quamcunque laudem non invidemus, neque omnem utilitatem abnegamus: id tamen confidenter aſſerere non dubitamus, Religioni, & Eccleſiæ Catholicæ non ſat conſultum iri, & quod magis eſt, illius fundamentum noſtris temporibus facile ſubruendum, niſi fortioribus ſuſtentetur argumentis, quam eidem a Theologia ſcholaſtica ſuppeditantur. Noverint iſta illi, quibus argumenta Acatholicorum, queis noſtram Eccleſiam impetere ſolent, vel mediocriter ſunt perſpecta.

Laus illius.

§. VI.

Sed ad ea progrediamur, quæ nos propius contingunt, & qua ratione Jurisprudentia Romana per Italiam, & alias orbis Europæi partes effloruerit, paucis dicamus. Jurisprudentiam Romanam Sæc. V. & VI. quemdam in Italia principatum exercuiſſe, nemo dubitaverit. At vero plurimum authoritatis deperdidit, dum Italia invaſionibus barbarorum Herulorum, Gothorum, Longobardorum, & diverſi generis Germanorum patuit: quippe qui ſecundum ſuos mores, vel etiam leges, quales erant Longobardicæ, Salicæ &c. vivere conſueverunt. Poſtquam vero ſub Lothario II. Imperatore anno 1137. in expugnatione Amalphitana celeberrimus Codex Pandectarum ſeu Digeſtorum, quorum exigua fuerat a multis ſæculis notitia, inventus erat, & in Piſanorum manus venerat, veteris Romani Juris authoritas in Italia effloruit, & reliquarum legum antea receptarum uſum debilitavit. Ab hoc tempore jam Jus Romanum a Viris eruditis diligentius tractabatur: ſcholæ dein hujus Juris in Academia Bononienſi aperiebantur, quod eximium Inſtitutum ad alias etiam procedente tempore urbes tam in Italia, quam extra Italiam dimanabat. Quibus rebus evenit, ut, cum antea variis legibus homines viverent, & legem ſibi quilibet ingenuus, cui parere vellet, eligere poſſet, Jus Romanum paulatim in præcipua Europæ parte primas obtineret, legesque Salicas, Longobardicas, Burgundicas, aliasque extruderet. Vetus quidem opinio eſt, Lotharium II. Authore Irnerio primo Juris Romani in Academia Bononienſi Doctore edicto ſanxiſſe, ut impoſterum omnes uni legi Romanæ, reliquis

Jurisprudentia Romana floruit per Italiam Sæc. V. & VI.

Codex Pandectarum repertus.

Jus Romanum excultum, & Bononiæ traditum.

Invaluit, & primas obtinuit in Europa.

liquis abrogatis obtemperarent: ſed hanc opinionem magni Viri certis Authoribus carere demonſtrarunt (ſ).

§. VII.

Cum jam in Academia Bononienſi Jurisprudentiæ ſtudium in dies magis magisque effloreſceret, ad eam ingens ſtudioſorum numerus confluerct, & ad majores addendos ſtimulos tam docentibus quam diſcentibus Lotharius ſingulares favores indulgeret, Gratianus indigne ferens, æqualem honorem non deferri Juri Canonico, quod incertis quaſi ſedibus vagabatur, & nullo ordine digeſtum erat, opus grande molitus eſt, & collectionem quamdam uſibus ſcholarum accomodatam adornavit, quam dein Doctoribus Bononienſibus obtulit, ut illam examinarent, corrigerent, ac poſtea Eugenio III. offerrent, quo ipſius authoritate & indulto in Academia Bononienſi publica interpretatione illuſtrari poſſet. Poſtquam Gratianus approbationem & facultatem ſuum Decretum publice interpretandi obtinuit, ſicut §. ſeq. pluribus deducemus, ipſe munus Doctoris in ſe ſuſcepit: quo factum eſt, ut pari cum honore Jurisprudentia Eccleſiaſtica & Civilis Bononiæ traderetur, jamque non modo Laici ſed etiam Clerici utrique Juri operam navarent. Hi cum ex Academia Gradibus etiam Academicis inſigniti redirent, in aulis non tantum Principum, ſed etiam in tribunalibus Epiſcoporum ad prima honorum ſubſellia promoti primis officiis defungebantur: atque hoc modo contigit, ut legibus Juſtinianeis non modo judicia civilia, ſed etiam eccleſiaſtica perſtreperent, nova Judiciorum forma in Dicaſteriis Epiſcoporum invaleſceret, & cauſæ eccleſiaſticæ ad normam Juris Civilis deciderentur, atque hac ratione novum ſane Jus eccleſiaſticum introduceretur, non ſine gravi præjudicio Jurisdictionis eccleſiaſticæ. Erat olim judiciorum forma ſimplex, & a tribunalibus eccleſiaſticis omnis ſtrepitus forenſis exulabat: cauſæ ferme omnes via breviſſima more arbitrii expediebantur: erat Jurisdictio eccleſiaſtica olim ampliſſima, ſeque in omnes non modo Laicos, ſed etiam Clericos, in cauſas tam civiles, quam eccleſiaſticas extendebat: erant delegationes Jurisdictionis admodum raræ, appellationes non adeo frequentes: Inter forum internum, & forum externum; inter Judicem pro foro ex-, & interno non adeo accurate diſtinquebatur.

Gratianus ſuum Decretum in uſum ſcholarum compoſuit.

Jurisprudentia eccleſiaſtica Bononiæ docetur cum applauſu.

Nova judiciorum forma introducta.

(f) Vid. Herm. Conringius de Orig. Jur. Germ. cap. 22. Lud. Ant. Muratorius Præf. ad leges Lombard. Script. rerum Ital. Tom. 1. part. 2.

Jurisdictio eccleſiaſtica diminuta. Aſt ubi Jus Civile cum Jure Canonico conjunctum fuit, inceperunt formulæ forenſes, multiplicatio litium, proceſſuum protelationes, frequentiores Juriſdictionis delegationes, appellationes &c. ex quo ulterius factum eſt, ut Eccleſia notabiliſſima Juriſdictionis ſuæ ampliſſimæ parte excideret, prout hæc omnia alibi fuſius deduximus (g). Sed nondum ſatis: plura alia acciderunt, ex quibus ingens Juris antiqui mutatio fieri debuit. *Ingens mutatio juris, & diſciplinæ antiquæ.* Eo potiſſimum ævo ſeparatio Capitulorum a menſa Epiſcopi ſuos obtinuit effectus. Jam Capitula varia jura olim ad Epiſcopum pertinentia, maxime in collatione Canonicatuum, aliorumque beneficiorum ad ſe attraxerunt, ſibi ſolis jus eligendi Epiſcopos poſtea per Pontifices ſtabilitum vindicarunt, ut jam de finibus regundis inter Epiſcopos & Capitula agendum fuerit. Mirum in modum invaluit beneficiorum pluralitas, & cum illa diſtinctio inter beneficia incompatibilia, primi, & ſecundi generis. Inceperunt Pontifices ſuas gratias exſpectativas, & poſtea etiam reſervationes Beneficiorum. Jus Patronatus firmioribus regulis conſtituendum erat, & confirmandum. Sexcenta alia brevitatis cauſa prætermittimus, quibus ita præmiſſis jam ad Collectiones ipſas in corpore Juris clauſas gradum promoveamus.

CAPUT II.
De Decreto Gratiani.

§. I. *De Gratiano, occaſione ſcribendi, & inſcriptione Decreti.* II. *De approbatione, & diviſione illius.* III. *De mendis & defectibus in eo contentis.* IV. *De correctione & emendatione non ex omni parte perfecta.* V. *De Gradibus Academicis, & authoritate Decreti in ſcholis publicis.* VI. *Item in Judiciis, tribunalibus maxime in Germania.* VII. *Quomodo, & an ex integro ſit authenticum?*

§. I.

Quis fuerit Gratianus, Inter Collectiones Juris eccleſiaſtici in Corpore Juris clauſas primum locum obtinet *Decretum Gratiani*, a ſuo Authore ita dictum. Erat Gratianus patria Cluſinus ex veteri Etruriæ Civitate Cluſio, poſtea Monachus Benedictinus in Monaſterio S. Felicis Bononiæ. Inclaruit circa

(g) Quæſt. 1. Jus Canon. in genere cap. 1. §. 6.

& cur ſuum Decretum compoſuerit?

circa medium ſæculi duodecimi. Scripſit Collectionem hortatu & ſuaſu S. Bernardi Claravallenſis (h) occaſione Juris Civilis, quod Bononiæ publice ingenti cum applauſu in ſcholis tradebatur. Itaque indigne ferens Gratianus parem honorem non deferri Juri Canonico, manum ſuppoſuit operi, atque Collectionem Juris eccleſiaſtici uſibus ſcholarum accommodatam, uti ſupra monuimus, adornare, & ordine meliori canones antiquos, decreta Pontificum & doctrinas Patrum in unum velut corpus redigere orſus fuit. Verſabantur quidem in manibus plurimorum plures Collectiones canonum maxime recentioris ævi varii generis, præcipue Reginonis, Burchardi, Ivonis: ſed neutra ad finem & ſcopum ſibi præfixum conducere videbatur. Itaque talis adornanda erat Collectio, quæ interpretationi canonum in ſcholis publicis cum fructu ſtudentium faciendæ deſervire, & peraccommoda eſſe poſſet. Quapropter in id præprimis incubuit Gratianus, ut methodo ſcholaſtica normam quamdam facilem, accuratam, & univerſalem pro uſibus ſcholarum, ſecundum quam diſcentibus prima Juris eccleſiaſtici principia applicari poſſent, componeret. Methodus autem, quam Gratianus adoptavit, hæc eſt, nempe propoſitiones quaſdam inſtar principiorum præmittit; poſtea ſacris canonibus, Pontificum decretis, Patrum ſcriptis, aliiſque monumentis corroborat; & demum docet, qua ratione diſcordantes canones in Concordiam redigi valeant.

Methodus a Gratiano obſervata.

Decretum inſcripſit Concordantiam.

Inſcripſit Gratianus ſuam Collectionem *Concordantiam* diſcordantiam canonum; Innocentius III. *Corpus Decretorum:* nunc vero inſcribitur *Decretum Gratiani*, quin ſciatur, quando & quomodo hoc nomen invaluerit, quo illam indigne prorſus compellari animadvertunt non pauci Doctores: quod eidem plura monimenta inſerta legantur, quæ nomen Decreti neutiquam merentur. Jam de approbatione, diviſione, materia, uſu, defectibus & mendis, correctione, & authoritate hujus Decreti videndum.

§. II.

Decretum approbatur.

Poſtquam Gratianus opus ſuum conſummavit, illud mox Doctoribus Bononienſibus corrigendum, emendandum, approbandumque obtulit, ea lege, ut hi Eugenio III. offerrent, quatenus accedente illius approbatione jam in publicis ſcholis prælegi poſſet. Exiſtimabat nempe Gratianus approbationem Pontificis ad majus authoritatis pon-

(h) Ita teſtatur Boehmerus in Præfat. ad Jus Can. ex Henrico Manrequio.

Digitized by Google

dus ſuo operi conciliandum non modo eſſe utilem, ſed etiam, & eo magis neceſſariam, quo majus authoritati pontificiæ præjudicium acceſſurum foret, ſi Doctor privatus munus docendi publicum in Academia publica, eſto authoritate Imperiali corroborata aſſumere, eidemque normam quamdam, ſecundum quam Jus Canonicum tradendum foret, præſcribere attentaret. Facile obtinuit Gratianus, quod optaverat: nam non modo Academia Bononienſis labores illius ratihabuit, ſed etiam Cancellarius opus a Gratiano congeſtum Pontifici obtulit, & ab hoc approbationem impetravit. Equidem non ignoramus, hanc approbationem quoad uſum etiam ſcholaſticum a non paucis dubium vocari. Quoniam vero id ex antiquiſſimo documento in Archivio Bononienſi aſſervato probatum dederunt Scriptores fidei indubiæ, amplius de eo dubitare neſas foret (i).

Probabilius etiam ab Eugenio III.

Diviſio operis in tres partes.

Opus ſuum diſtinxit Gratianus in tres partes, quarum prima continet diſtinctiones 101. Primis 20. agit de principiis Juris Canonici; 73. ſequentibus de Cleri origine, forma, inſtitutione, vita, moribus, officiis; 8 ultimis de authoritate Pontificis.

Altera Pars continet cauſas 36. ſic dictas: quia primitus ponitur cauſa ſeu caſus, ex quo dein elicitur quæſtio decidenda, & tractat de iis, quæ pertinent ad judicia eccleſiaſtica. Cauſæ 33. Quæſt. 3. inſeruntur ſeptem Diſtinctiones de Pœnitentiâ.

Tertia Pars complectitur Tractatum de Conſecratione, qui 5. Diſtinctionibus abſolvitur, & agit de iis, quæ Miniſterium ſacrum, ritus, & ceremonias eccleſiaſticas, Ordinationes, & Conſecrationes concernunt. Non convenit inter DD, utrum Gratianus ſit Author Tractatus de Pœnitentia, & Conſecratione, quod non in omnibus Orthodoxus videatur. Plerique tamen Gratiano eundem attribuunt: tum quod ſtylus ſit Gratiani: tum quod ipſe non raro ad illum provocet.

Triplicis generis Canones vel Decreta in eo continentur.

Tria diſtinquit Van-Eſpen, e quibus hoc Decretum eſt conflatum (k): Primi generis ſunt Conciliorum canones, Pontificum decreta, Patrum ſententiæ, Regum & Imperatorum ſanctiones, quæ omnia ſimpliciter ſub nomine *Canonis* veniunt. Secundi generis ſunt, quæ nomine *Canonis* exprimuntur ſed addita voce *Palea*. Tertii generis ſunt illa, quæ ipſe Gratianus pro ratione materiæ, ordinis, & quæſtionis addidit, dum vel caſum vel quæſtionem propoſuit, eam reſolvit, ſuam ſententiam dixit, ad contraria reſpondit, quæ omnia non ſub nomine *Canonis*; ſed vel ipſius Gratiani, vel cujuslibet privati Scriptoris citari aut allegari ſolent.

Contro-

(i) Boehmerus in Præfat. ad Jus Can. §. 12. (k) Part. 6. cap. 1.

Digitized by Google

Controvertitur inter Doctores, quid ſibi velit nomen *Palea*: Liceat referre diverſas Doctorum opiniones. Exiſtimant nomen iſtud inde ſuam habere originem, quod Gratianus ipſe Romam venerit, ſuumque Decretum obtulerit cuidam Cardinali eum in finem, ut Eugenio III. Pontifici offerret, hic vero ambitione inflatus ſe ipſum pro Authore hujus operis venditaverit, & quasdam additiones fecerit; Gratianus autem id indigne ferens illas adjectiones vocaverit *Paleas*, id eſt additiones inanes, inutiles, nullius prorſus momenti, ac valoris. Putant alii, hunc ipſum Cardinalem fuiſſe dictum *Bocopaleam*, & ideo ipſis additionibus inditum eſſe nomen *Palea*. Iterum alii opinantur, quemdam Gratiani diſcipulum hoc nomine compellatum, & quasdam additiones ſub nomine *Palea* feciſſe. Aliorum iterum opinio eſt, ſub hoc nomine latere quasdam additiones ſuſpectas, & hoc ipſo inſtar canonum non eſſe habendas. Quoniam vero tales Paleæ in pluribus manuſcriptis codicibus hujus Decreti vel paucæ admodum vel omnino nullæ reperiuntur, ſed non niſi in margine leguntur, putant plures, quod hæ Paleæ nihil aliud ſint, quam quædam additiones primitus in margine factæ, poſtea ſtudio, ignorantia, vel injuria librariorum ipſis canonibus inſertæ. Ut ergo diſtinquerentur a cæteris canonibus, ſuperſcriptum fuit nomen *Palea*. Imo ſunt quidam opinionis, quod ipſe Eugenius opus Gratiani ſolicite relegerit, & quosdam canones levioris momenti hac voce annotaverit. Denique quorumdam opinio hæc eſt, quod quidam canones ita dicantur a levitate materiæ. Verum omnes hæ opiniones meris nituntur conjecturis. Probabilior opinio videtur illorum, qui docent, Paleas nihil eſſe aliud quam additiones primitus in margine factas, poſtea a librariis ſeu ſtudio ſeu incuria canonibus inſertas: id quod inde colligere licet, quia, ſicut ipſi Correctores Romani teſtantur, paucæ admodum hujusmodi *Paleæ* in antiquis exemplaribus manuſcriptis reperiuntur, quod ſigno manifeſto eſt, illas in Decretum fuiſſe quaſi intruſas (1).

Quid ſit Palea?

Diverſæ opiniones referuntur.

Nulla ex his certa, & quæ probabilior?

§. III.

Quamquam vero Decretum Gratiani ex multiplici capite omnem mereatur commendationem, ac propter ordinatiſſimum ordinem, quo anteriores collectiones antecellit, ob methodum illis temporibus, genio, & ingenio hominum maxime accommodatam, ob alia commoda quam-

Decretum Gratiani commendatur.

(1) Vid. Boehmer in Præfat. ad Decret. Gratiani. Item Pertſchii kurze Hiſtorie des Canon- und Kirchen-Rechts ad Decret. Gratian.

Digitized by Google

quamplurima, quæ in bonum literarium redundarunt, ad ſummam authoritatem aſcenderit, negari tamen non poteſt, quod quamplurimis mendis, & defectibus ſcateat circa nomina Urbium, Provinciarum, Inſcriptionum, canones Conciliorum, epiſtolas Pontificum, doctrinas Patrum, quibus detegendis, & propalandis inſudarunt Viri ſane eruditiſſimi, Antonius Conti, & Antonius Auguſtinus (m). Hujus rei non una, ſed plures dari poſſunt rationes, quarum prima in ipſam ruditatem temporum, quæ tunc erat non modica, refundi debet. Non ea, qua par erat, induſtria in veritatem inquirebatur: antiquiora monumenta negligebantur, quædam credulitas exceſſiva dominabatur, ſubtilitatibus potius ac inanibus ſpeculationibus, quam veritatibus practicis, & doctrinis ſolidis Virorum ingenia occupabantur.

Scatet multis mendis, defectibus & erroribus: Undenam hi veniant?

Gratiani eruditio, incuria & defectus.

Sed nec ipſe Gratianus tantæ eruditionis erat, quanta ad opus tam grande & fere immenſum perficiendum neceſſaria erat. In eo vel maxime Gratianus deliquit, quod ex Sæculi ſui more non ipſa Concilia, aut Regeſta Pontificum, neque alia ſanctorum Patrum ſcripta revolverit, & conſuluerit, ſed quæ in variis canonum aut Scriptorum compilationibus reperit, ſine ullo diſcretionis examine in ſuam collectionem tranſtulerit, atque ita quidquid ab illis vel ignorantia, vel incuria, aut interdum etiam ex propoſito erratum fuerat, in ſuum codicem invexerit. Paucis: in eo multum commiſit erroris, quod non ex ipſis fontibus Conciliorum, Epiſtolarum Decretalium, & Patrum, ſed ex anteriorum Collectionum rivulis ſuum Codicem hauſerit. Annotarunt autem accuratiores Critici, quod Gratianus plura ex Codice Dionyſiano, quædam ex Codice Martini Bracarenſis; quamplurima ex Collectione Pſeudo-Iſidori, Burchardi Wormatienſis, & Ivonis Carnotenſis (Collectio Reginonis probabilius ipſi fuit ignota) ex Pandectis Juſtiniani, & Capitularibus Francorum collegerit (n).

§. IV.

Correctio Decreti libere aſſumpta.

Quoniam vero indecorum ac probroſum eſſe videbatur, quod Eccleſia opus adeo defectuoſum, corruptum, & innumeris plenum mendis

(m) Vid. Antonius Auguſtinus lib. I. Dial. I. de emend. Gratiani, ubi ſic habet: *Sæpe erratum eſſe video in nominibus Hominum, Urbium, Provinciarum, Conciliorum. Sæpe falſæ ſunt inſcriptiones &c. multa Gregorii, Ambroſii, Auguſtini & Hieronymi eſſe dicuntur, quæ vel nusquam extant, aut aliena ſunt.*

(n) Vid. Van-Eſpen in Comment. ad Decret. Grat. Boehmer loc. cit.

Digitized by Google

dis veluti normam non modo in ſcholarum uſum, ut ſecundum eam Juriſprudentia canonica traderetur, ſed etiam ipſorum Judiciorum eccleſiaſticorum aſſumpſerit, non pauci Viri eruditi rei indignatione moti jam ante correctionem Romanam huic decreto corrigendo, emendando, ac purgando inſudarunt, illudque in meliorem formam reducere, a falſis inſcriptionibus, & mendis purgare, atque apocrypha a veris monimentis ſecernere collaborarunt, quos inter eminuere Antonius Contius, & Antonius Auguſtinus. Subſecuta eſt correctio Romana: nam ipſi etiam Pontifices Pius IV., Pius V. & Gregorius XIII. optime perſpexerunt, quantum dedecoris in Eccleſiam redundet ex receptione, adoptione, & acceptatione hujusmodi defectuoſi operis, quod eidem armamentarii inſtar eſſe deberet, ex quo tam docentes quam diſcentes arma depromere deberent ad Jura Eccleſiæ propugnanda, decidendas cauſas, Juſtitiam adminiſtrandam. Quapropter Viris 35. omnino hanc provinciam emendandi & purgandi iſtud Decretum commiſerunt, quibus liberrimus ad præſtantiſſimas Bibliothecas aditus fuerat. Mittebantur invitatoriæ ad Viros eruditos ubicunque terrarum exiſtentes, ut ſuam conferre Symbolam, ſuam adjungere operam, &, ſi quæ ad opus iſtud meliorem in modum poliendum ad manus haberent, fideliter communicare vellent: atque hac ratione factum fuit, ut integrum opus ſub Gregorio XIII. ad optatum finem pervenerit, & a præfato Pontifice retulerit approbationem prorſus ampliſſimam.

A Pontificibus imperata.

Et abſoluta.

Porro autem neque hanc correctionem omni ex parte eſſe perfectam, neque ea, qua par erat, diligentia fuiſſe inſtitutam, atque ipſum Decretum innumeris adhuc ſcatere defectibus animadvertunt, & fatentur eruditi omnes. Demus hujus rei exempla: In hodiernam usque diem in Decreto Gratiani leguntur epiſtolæ antiquorum Pontificum a Clemente I. usque ad Siricium a Pſeudo-Iſidoro conſarcinatæ, decreta falſa Concilii Eliberitani, plura ſanctorum Patrum opera, textus & fragmenta, quæ in caſtigatioribus illorum editionibus veluti ſuppoſititia exploduntur.

Non tamen ex omni parte perfecta.

Verum poſſet alicui tenerioris conſcientiæ deſuper oriri ſcrupulus, qua conſcientia id dicere audeamus: cum utique Pontifex Decretum ita correctum ac emendatum in terminis prorſus prægnantiſſimis & ampliſſimis approbaverit, unaque ſub interminatione excommunicationis prohibuerit, ne quis huic Decreto quidquam addere, demere, vel in eo emendare, aut corrigere præſumat. Sed bruta hæc ſunt fulmina, quæ nemo hactenus Virorum eruditorum curavit, quin hinc inde corrigenda annotaverint, falſa & ſpuria hinc inde inſerta digitis monſtraverint,

Quin obſtet approbatio Pontificia.

In quo ſenſu hæc approbatio intelligenda. verint, ac ſuas deſuper annotationes privatas fecerint. Itaque Gregorius XIII. id unicum prohibuiſſe creditur, ne quis novam correctionem Decreti aſſumere, & authoritate privata orbi communicare, ac propalare præſumat. Hujus rei aptiſſimum occurrit exemplum: Nam eſto Synodus Tridentina Editionem vulgatam latinam tanquam authenticam approbaverit, adhuc tamen Viri eruditi non ſibi piaculo duxerunt quamplurima menda & loca oſtendere, quæ in melius reformari poſſunt: quamquam inter unum & alterum ſit diſcrimen immenſum: quippe quod in Scriptura non niſi defectus quidam materiales; in Decreto Gratiani defectus ſubſtantiales, videlicet integra opera ſpuria deprehendantur. Quænam in hac Decreti emendatione fuerint intermiſſa, & obſervari debuiſſent, diligenter annotat Van-Eſpen (o).

Summa Decreti utilitas. Interim Gratiano ſuæ debentur laudes & grates, quippe qui quamplurima antiqua documenta nobis conſervavit, quæ facile injuria temporum interitura fuiſſent, & ea, quæ hinc inde diſperſa erant, in unum collegit, atque in meliorem ordinem redegit. Plures hujusmodi utilitates particulares refert Boehmer, illam præcipue, quod infinita quaſi monumenta, quæ tum antiquam diſciplinam eccleſiaſticam repræſentant, tum verum Eccleſiæ finem ſcopumque docent, exhibeat, unde origines rerum eccleſiaſticarum æſtimari, & cum præſenti ſtatu eo rectius conferri poſſunt (p).

§. V.

Authoritas Decreti ab initio ſumma, & numerus ſtudioſorum ingens. Jam de authoritate hujus Decreti diſpiciendum. Profecto a primo mox ſui principio, quo in lucem publicam fuit promulgatum, atque in Academia Bononienſi prælegi cæptum, ſummam mox obtinuit authoritatem, jamque ad hanc ſcholam innumera Studentium multitudo confluxit, & tantus numerus, ut circa finem Sæc. XII. ultra 1000. ex omni natione etiam Germanorum fuerint numerati. Hi dein vocabantur *Decretiſtæ*, ac iisdem fruebantur privilegiis, quibus *Legiſtæ*, atque gradibus Academicis Baccalaureatus, Licentiatus, ac Doctoratus haud ſecus, quam illi inſigniebantur.

Origo Graduum Academicorum. Quomodo collati, Obiter hic aliqua animadvertere liceat de gradibus Academicis, quorum originem debemus Univerſitati Bononienſi. Primitus quidem conferebantur illis tantum, qui in numerum docentium adoptari volebant: hiſce enim multis laboribus defungendum, & non niſi per gradus ad culmen Doctoratus per longum iter adſcendendum erat, quod ubi

(o) Part. 6. cap. 2. §. 5.

(p) In Præf. ad Jus Can. 20.

Digitized by Google

ubi emenſi fuerunt, certis ritibus & ceremoniis etiam talibus, quales in Collegiis opificum & artificum ſunt in uſu, in Doctores fuere inaugurati. Integro quinquennio in ſtadio Juridico currendum erat illis, qui gradum Doctoratus ſuſcipere ambiebant. Poſt abſolutum triennium gradu *Baccalaureatus* inſigniebantur, quarto anno peracto *Licentiatus* gradum capeſſere, & quinto demum anno ſuperato *Doctoratus* dignitatem ambire licebat. Et ſane prudentiſſimo conſilio id factum eſſe credamus, ne vel docentium numerus præter modum creſceret, vel homines parum eruditi & exercitati munus docendi, quod ſummæ gravitatis putabatur, adipiſcerentur. Primitus ergo honores Academici ſolis Jurium ſtudioſis tam *Decretiſtis* quam *Legiſtis* erant decreti. Paulo poſt mos iſte a Jure Conſultis Bononienſibus Lutetiam Pariſiorum, atque primum ad Theologos, deinde etiam ad Medicinæ, & artium liberalium Profeſſores defluxit (q). Neque inter fines Italiæ uſus, æſtimatio, & authoritas hujus Decreti contineri poterat, ſed ad exteras etiam Nationes ſeſe diffundebat, atque in ipſa Academia Pariſienſi tunc temporis celeberrima adhuc labente Sæc. XII., vel certe ad initium Sæc. XIII. uſum ſcholarum obtinuit.

Et ad alias Academias defluxerint.

Decretum ab aliis Nationibus receptum.

Ab illo tempore uſus illius fuit communis in omnibus ſcholis publicis, eidem enucleando & explicando omnes Doctores inſudarunt, illud Gloſſis, interpretationibus illuſtrarunt, & tantum effecerunt, ut etiam authoritatem in judiciis publicis ſortiretur, prout mox dicemus. Idcirco mirantur haud pauci Doctores, quomodo fieri potuerit, ut opus privati Monachi, tanta confuſione compactum, tot errorum congerie refertum, innumeris mendis & defectibus plenum ad ſupremum quaſi honoris culmen aſcendere, tantoque Doctorum tam Theologorum quam Juriſperitorum conſenſu & applauſu ſuſcipi & laudari meruerit. Exiſtimant nonnulli approbationem Eugenii III. hanc eidem authoritatem conciliaſſe. Alii cauſam refundunt in accuratum ordinem, formam ac methodum, qua conceptum eſt: eoquod hæc methodus diſciplinæ & methodo ſcholaſticæ tunc temporis invaleſcenti fuerit accomodatiſſima. Ipſum etiam nomen Academiæ Bononienſis tunc celeberrimæ haud parum ad illius famam diffundendam, & authoritatem ſtabiliendam contribuiſſe res ipſa loquitur. Hactenus de authoritate Decreti, quam habuit in ſcholis. Nunc paucis de uſu, æſtimatione, & authoritate illius, quam habuit in judiciis, diſpiciamus.

Summa illius authoritas, & uſus communis in ſcholis publicis, & quare?

 §. VI.

q) Vid. Mosheim Inſtit. Hiſt. ad Sæc. XII. Conring de Antiq. Academ. Caſparus Ziegler Diſſert. de jure erigendi Academias.

§. VI.

Etiam in Judiciis & quare?

Ex hoc communi uſu, & authoritate Decreti, quam habuit in ſcholis, non potuit non fieri, ut ſummam authoritatem in Judiciis quoque obtineret: cum enim omnes ii, qui honorum ſubſellia ambiebant, atque Reipublicæ ſuas operas locare meditabantur, ſe ſe unice ſtudio Juridico conſecraverint, & revera id ipſum, quod tam anxie quærebant, conſecuti fuerint, hi omnem ſuam operam in id intenderunt, ut doctrinam ſuam, quam in Athenæis publicis hauſerunt, in praxin redigerent: quo factum eſt, ut jam cauſæ in judiciis tam eccleſiaſticis quam civilibus unice ſecundum Jus Juſtinianeum, ac collectionem Decreti Gratiani deciderentur, ſicque utrumque hoc jus civitate donaretur in omnibus tribunalibus.

Decretiſtarum & Legiſtarum ſumma æſtimatio.

Germani etiam ſtudio Decreti operam dederunt.

Anxie profecto eo tempore conquirebantur a Pontificibus, Imperatoribus, & Epiſcopis *Decretiſtæ*, & *Legiſtæ*: ad hos velut ad oraculum Delphicum provocabatur in cauſis difficillimis, ab his petebantur deciſiones in controverſiis, illorum deciſionibus ſtabant litigantes, illorum interpretatio reputabatur authentica. Neque hæc praxis obtinuit ſolum in Italia, & Gallia, ſed etiam in Germania: nam ad celeberrimam Academiam Bononienſem Germanos quoque acceſſiſſe, & ſtudio *Decreti* operam dediſſe eo minus dubii habet, quod ex Arnaldo Abbate Lubecenſi (r) conſtet, Danos quoque illuc confluxiſſe, & *Decretiſtis* docentibus operam dediſſe. Et quis dubitet inter tot millia Bononiæ & Pariſiis ſtudentium non plures fuiſſe Germanos? Ulteriori teſtimonio eſt, quod Joannes Semeca vulgo Teutonicus Præpoſitus ad Stephanum Halberſtadii in illud Decretum Gloſſas & comentarium Sæc. XII. ſcripſerit ampliſſimum, in quo cæterorum interpretum Gloſſas corrigere, & in melius reformare aggreſſus eſt, ea laude, ut de ipſo ſcribere non dubitent, Gloſſatorem hunc id præſtitiſſe per ſuas Gloſſas in Decreto, quod Accurſius præſtitit in Pandectis (s). Et quis neſcit, Fridericum Barbaroſſam in ſuo comitatu habuiſſe *Legiſtas* & *Decretiſtas*? De Henrico VI. teſtantur Scriptores, quod utrique juri operam navaverit. Epiſcopos quoque & Archiepiſcopos Germaniæ in ſuis tribunalibus foviſſe Decretiſtas, illorumque conſiliis fuiſſe uſos in regimine ſuarum Eccleſiarum vel ex ſolo Joanne Semeca Teutonico ſupra citato conſtat, ut de praxi nihil dicamus (t).

Decretiſtæ in tribunalibus Epiſcoporum, & aulis Principum in Germania.

Aliud

(r) Lib. 3. Chron. Slav. cap. 5. (s) Boehmerus ad Tit. de Conſtit. §. 30.

(t) Vid. Boehmer in Præfat. ad Decret. Gratiani.

Aliud argumentum magni ponderis inde deſumitur, quod Gratianus maximam ſui Decreti partem ex prioribus collectionibus Burchardi potiſſimum Wormatienſis; hic vero ſuam Collectionem magna ex parte adornaverit ex Reginonis Prumienſis *Diſciplina Eccleſiaſtica.* Jam vero, cum hi ambo ſuos codices in uſum eccleſiarum Germanicarum ordinaverint, vix dubitari poteſt, quod Germani Decretum Gratiani ambabus amplexati ſint manibus, & in uſus eccleſiaſticos converterint. *Decretum in Germania receptum.*

Hactenus dicta egregie corroborantur ex conſtitutionibus Imperatorum conſenſu Ordinum Imperii Sæculo XIII. latis, quarum una regnante Friderico II. de Anno 1236. legitur apud Goldaſtum part. II. der Reichs-Satzungen cap. 15. Altera ſub regimine Rudolphi de Anno 1281. a Lehmanno in Chron. Spiren. Lib. 4. cap. 108. refertur: quibus accedunt monumenta tam publica, quam privata, & varia Diplomata, quæ omnia ad Jus Canonicum provocant, illudque in deciſione cauſarum obſervandum eſſe pronuntiant, prout infra Cap. 3. referemus. Ex hactenus dictis igitur apertiſſime demonſtratum manet, Decretum Gratiani maximum uſum habuiſſe, ac authoritatem prorſus ſummam ex uſu obtinuiſſe non modo in ſcholis & Academiis, ſed etiam in Judiciis eccleſiaſticis ac civilibus.

§. VII.

Ad id jam devolvitur Quæſtio, an revera Decretum Gratiani ex hoc uſu vim legalem & authenticam ex integro, vel ex parte obtinuerit eo effectu, ut canonibus eidem inſertis tanquam legibus ſit aſſurgendum? Quo ſuppoſito ulterior conſurgit Quæſtio, undenam ſuam authentiam, utrum ab approbatione Pontificum; vel ab uſu, receptione & conſuetudine habeat? Plerique opinantur, eatenus eſſe authenticum, quatenus correſpondet ſuis fontibus, ad quos eſt reducendum, ita nempe, ut ſi canon aliquis ex fonte authentico, ſeu legali ſit depromptus, eandem authoritatem habeat, ac ipſe fons, unde eſt hauſtus (u). Non pauci illud ex integro authenticum eſſe exiſtimant, ſic tamen, ut eorum quidam hanc authentiam ab approbatione Pontificum; alii ab uſu & receptione derivare ſoleant. Non nulli media incedunt via, & Decretum iſtud integrum ſed non niſi per averſionem eſſe authenticum docent, eatenus, quatenus omnes canones, ex quocunque fonte *An, & quomodo ſit authenticum? Diverſæ DD. opiniones, & quæ ſit noſtra?*

(u) Sic e. g. fontes authentici ſunt canones Conciliorum Generalium, item Decreta Pontificum: & ideo ſi tales canones ſint inſerti huic Decreto, habebunt vim legalem.

ſonte etiam ſpurio, adulterino ſint deprompti, authoritate pollent, dummodo tales canones uſu & praxi in vim legis fuiſſe aſſumptos oſtendi queat (x). Jam quæ noſtra ſit opinio paucis dicamus.

Itaque putamus Decretum iſtud omnino eſſe reducendum ad fontes, neque vim univerſalem unquam obtinuiſſe: Nam hujusmodi virtutem haberet vel a Gratiano? vel a Pontificum Eugenii III., & Gregorii XIII. approbatione? vel ex uſu, conſuetudine & receptione? non a Gratiano: quomodo enim homo & Religioſus privatus nulla authoritate legislativa præditus doctrinis privatis ſpiritum legalem infundere potuit? non a Pontifice: quia de approbatione legali non conſtat: nam approbavit quidem Eugenius III. iſtud Decretum, quamquam idipſum adhuc in dubium vocetur, ſed non niſi in uſum ſcholarum, quatenus ad modum normæ, ſecundum quam jus eccleſiaſticum tradendum foret, in ſcholis a Doctoribus recipi poſſit, & debeat. Multo minus illud ex integro approbavit Gregorius XIII. in ſua Bulla, quam Decreto Gratiani poſt ultimam correctionem præmiſerat: nam ſi eam non nihil accuratius luſtremus, ſane nec verbulum reperiemus, ex quo univerſalis approbatio colligi poteſt. Itaque finis & ſcopus Pontificis alius non fuit, quam Collectionem noviter adornatam, correctam & emendatam pro ſuis meritis laudare, cæteris antiquioribus præferre, & inhibere, ne quis alius privatus authoritate propria illud de novo corrigere, emendare, addere vel demere præſumat, & hac ratione vel antiqua vel major canonum confuſio oriatur: atque ut hunc ſuum finem efficacius conſequeretur, ipſum fulmen excommunicationis contra illos intentare voluit, qui huic ſuo mandato contravenire præſumpſerint.

Sed nec ab uſu & receptione univerſalem authentiam obtinuiſſe videtur: quis enim ſibi prudenter perſuadeat, quod Judices eccleſiaſtici unius Doctoris privati ſententiis, ſpuriis Pontificum epiſtolis, adulterinis Conciliorum canonibus, quibus plenum eſt hoc Decretum, aſſurgere, eos homologare, aut in vim legis univerſalis recipere voluerint? aut enim ſciverunt, quod Decretum hoc ſcateat mendis, defectibus, canonibus adulterinis, epiſtolis ſpuriis, aut non ſciverunt? ſcientiam ſupponere vix poſſumus: quia ſi Correctores talem errorum ſcientiam habuiſſent, procul dubio Decretum ab illis purgaſſent: ſi autem non ſciverunt, conſenſus in receptionem, & talem quidem, quæ vim legis univerſalis habeat, ſupponi

(x) Id probant Doctores ex Cap. 3. Q. 1. ubi habetur remedium poſſeſſorium contra ſpoliatores: licet enim ille textus ſit ex fonte adulterino nempe Epiſtola ficta Joannis Pontificis, ex praxi tamen vim legis obtinuit.

Digitized by Google

ſupponi non poteſt: cum nihil magis obſit conſenſui, quam error. Aut certe ſi unquam Decretum iſtud vim legalem univerſalem habuiſſet, eam noſtris temporibus, magna ſaltem ex parte, deperdidiſſet, quibus ope Critices tot notantur ſpuria, adulterina, falſa, novioribus Juribus, hodiernæ diſciplinæ contraria, Juribus etiam Pontificiis præjudicioſa, imo aliqua non bene cum doctrinis catholicis cohærentia (y). Et fortaſſis hæc ipſa fuit ratio, cur Pontifices prudenti uti Oeconomia, atque Decretum iſtud ex integro approbare approbatione publica non voluerint; cæterum vero illius uſum tacite promovere in judiciis non deſierint: cum enim plurima ex epiſtolis Iſidorianis deprompta ad promovendam & amplificandam authoritatem Pontificiam perquam opportuna ex una; ex altera vero parte non pauca Juribus antiquis Metropolitanorum & Epiſcoporum vindicandis aptiſſima in hoc Decreto legerent, conſultius duxerunt ab approbatione publica prudentis Oeconomiæ cauſa abſtinere. Interim ſi quis in eam ſententiam concedere velit, quæ huic Decreto vim legalem per averſionem tribuit, non habet nos invitos, imo facile nos habebit conſentientes: nam ſi Jus civile Romanum ab hominibus Doctoribus & Jureconſultis privatis conſcriptum, ſi Jus Longobardicum privatum in Germania ex uſu, praxi, obſervantia & conſuetudine in vim legis univerſalis aſſurgere potuit, quare hæc ipſa ſors obtingere non potuit Decreto Gratiani, ut inſtar conſuetudinum feudalium Longobardicarum ex uſu forenſi authoritatem legalem obtineret? Et profecto rem ita ſe habere, id manifeſtiſſimo eſt argumento, quod non tantum plures textus ſpurii, ſuppoſititii vel certe ſuſpecti ex Decreto hoc deſumpti in Decretales Gregorii IX. fuerint relati (z), verum etiam in praxi in vim legis aſſumpti, atque ad hujusmodi canones haud ſecus, quam ad genuinos, ſinceros & authenticos provocari ſoleat: cujus exemplum præbet Cap. 3. Cauſ. 3. Q. 1. quod ex conſarcinatis epiſtolis antiquorum Pontificum eſt deſumptum, & Joanni Pontifici falſo adſcribitur, & tamen ex receptione & uſu vim remedii poſſeſſorii obtinuit. Multum autem intereſt in effectu, an Decretum unice ad fontes reducendum, vel per averſionem & in genere ex uſu & receptione eſſe authenticum dicamus: ſi primum, nullus prorſus canon vim legis habebit, niſi fuerit Concilii Generalis, vel Pontificis legis inſtar publicæ promulgatus: Si ſecundum, haud ſecus doctrinæ Doctorum

Multum authoritatis deperdidit noſtris temporibus.

Cur Pontifices illud ex integro non approbaverint?

Utrum per averſionem ſit authenticum?

Quid in effectu interſit, ſi per averſionem dicatur authenticum?

(y) Nam multa loquuntur de Juriſdictione Metropolitarum olim ad ipſos pertinente e. g. de Confirmatione Epiſcoporum &c.

(z) In hanc rem citat Boehmer cap. 11. de renunt. cap. 13. de Jud.

rum privatorum, quin etiam canones ſpurii, & adulterini legibus eccleſiaſticis publicis annumerandi erunt, ac canones Conciliorum & Pontificum, de quorum authentia ex certis conſtat argumentis.

Etiam apud Proteſtantes habet ſummam authoritatem, & quare?

Hactenus dicta intelligenda ſunt de authoritate, quam Decretum habet apud Catholicos. Sed quid de Doctoribus Proteſtantibus dicendum eſt? Res prorſus mira, quod eorum aliqui, eſto errores in hoc Decreto contentos intellectu comprehendant, oculis videant, & manibus palpent, illud miris laudibus deprædicent, quamplurimi æſtiment, atque illius etiam uſum, in quantum nempe ſibi viſum fuerit, miris modis urgeant, & commendent. Inter hos eminet Stryckius, qui id ſibi laboris dedit, ut ex hoc Decreto pro ſuis prælectionibus omnia illa loca extraheret, quæ ſibi Doctrinam Proteſtanticam ſapere videbantur, unde etiam hiſce Lectionibus nomen dedit: *Præſidii Religionis Evangelicæ ex Jure Canonico in terris Proteſtantium* (a). Idem fecere alii, qui Gratianum inter teſtes veritatis reponunt, ſuæque Religioni haud pauca ſubſidia inde arceſſunt: nam quia Gratianus plurima ex antiquis Conciliis tam generalibus quam particularibus ſuo Decreto inſeruit, & multoties diſciplinam Eccleſiæ veteris fideliter refert, eamque ab illis temporibus deducit, quibus authoritas Pontificia nondum ſupremum illum apicem attigit, ad quem medio ævo aſcenderat, ad infringendam poteſtatem Pontificis paſſim ad Decretum Gratiani provocant, & authoritate illius ad ſtabilienda ſua dogmata utuntur. Super quo videantur *Præſidia veritatis ex Jure Canonico* Joannis Feuſtking: *Dogmata Proteſtantica e Jure Canonico comprobata* Matthæi Pfaffii; Author *Aſyli Innocentiæ Queſnellianæ in Jure Canonico quæſiti;* Spenerus Part. 1. der Bedenken cap. 1. Sect. 14. ubi memorabilem locum S. Auguſtini in cap. 36. de Conſecr. diſtinct. 4. Decreto Gratiani ſingulari DEI providentia inſertum eſſe ait, & ſequentia addit: Ich nenne es billig eine ſonderbare Regierung GOttes, indem ſolche Theſis nicht wenig Schaden dem Pabſtthum, und ſonderlich der übermäſſigen Prærogativ des Cleri, in dem allein anderer Leute Seeligkeit faſt einzig hangen ſolle, Einhalt thun, ja gleichſam eine Grund-Säule ihres Gebäudes übern Haufen werfen kan (b).

Laudatur a Boehmero.

Quapropter Boehmerus Decretum iſtud mirum in modum commendat etiam Doctoribus Proteſtanticis, attentata Lutheri Jus canonicum Vulcano tradentis reprobat, & ſcribere non dubitavit, Decretum iſtud majorem apud Proteſtantes quam Catholicos uſum præſtare: *eo quod diſciplina eccle-*

(a) Vid. Boehmer ad Tit. de Conſtit. §. 17.

(b) Idem ad Tit. de Conſt. §. 17.

eccleſiarum Proteſtanticarum ad antiqua inſtituta eccleſiaſtica propius accedat, quæ Gratianus in ſuo Syntagmate tam ſolicite conquiſivit, ſed a quibus recentior Eccleſiæ Romanæ diſciplina receſſit (c). Cæterum qua veritate id ſcribere poſſit Boehmerus, non video. Æquus rerum arbiter judicet, utrum Proteſtantes vel unicum dogma fidei, in quo nobis contrariantur, ex hoc Decreto probare, vel ſubſidium inde quærere queant. Sponte fatemur, quod hodierna Eccleſiæ diſciplina ab antiqua in multis receſſerit. Sed quid tum? utique ipſi fateri debent, quod diſciplina Eccleſiæ ferme per omnia ſæcula mutationem ſubierit. Et nunquid apud ipſos ſuarum eccleſiarum diſciplina ſemper fuit eadem, conſtans, & invariata permanſit? Multum autem authoritatis ſaltem pro uſu ſcholarum deperdidit Collectio Gratiani, poſtquam Decretales Gregorii IX. in lucem emerſerunt: quia paulo poſt abrogato uſu Decreti in ſcholis publicis hæ inſtar normæ ſcholaſticæ fuerunt adoptatæ, & vim authoritatis doctrinalis obtinuerunt. Plura de hujus Decreti authoritate infra dicemus, ſuper qua legi meretur Boehmerus in ſua Diſſertatione de varia Decreti Gratiani fortuna, quam ſuo Corpori Juris Canonici præmiſit.

Authoritas illius diminuta per Decretales.

CAPUT III.

De Collectionibus Decretalium potiſſimum Gregorii IX.

§. I. *De quinque Collectionibus Decretalium minus celebribus.* II. *De Collectione Decretalium Gregorii IX. ſpecialiter de origine epiſtolarum Decretalium, earum promulgatione, aſſervatione, collectione & frequentia.* III. *Quomodo & ex quibus fontibus Gregorius ſuam Collectionem hauſerit?* IV. *De diviſione & ordine illius.* V. *De mendis & defectibus.* VI. *De uſu & authoritate illius.*

§. I.

Hactenus egimus de Collectionibus Juris eccleſiaſtici, quæ ex canonibus Conciliorum, & epiſtolis Decretalibus Pontificum promiſcue fuere

(c) Idem in Præfat. §. 21.

fuere compilatæ. Poſtea vero Decretales epiſtolæ a canonibus cœperunt ſeparari, & ſigillatim colligi. Quamvis enim Dionyſius Exiguus, Iſidorus, Gratianus, aliique Collectores ſuis codicibus immiſcuerint epiſtolas Pontificum, hisque jam ab antiqua Synodo Romana ſub Gelaſio anno 494. Romæ celebrata in præſentia 70. Epiſcoporum ſua authoritas fuerit decreta (d), nemo tamen fuit, qui dictas epiſtolas pontificias in ſeparatum volumen reſciſſis Conciliorum canonibus colligeret, & orbi catholico in vim legis communicaret usque ad Bernardum Circa, Præpoſitum Papienſem, & poſtea Epiſcopum Faventinum, qui privato ſtudio Pontificum Lucii III. usque ad Cœleſtinum III. decretales collegit, & ſub certis titulis digeſſit, & eodem pene ordine librorum & titulorum materias diſtribuit, quo hodierna Gregoriana Collectio compoſita eſt, ſed ſine numeris capitum aut titulorum, quos ſe addidiſſe monet Antonius Auguſtinus in notis ad cap. 1. in hac compilatione. Inſcripſit Bernardus ſuam Collectionem *Breviarium Extravagantium*, quia fuit collecta ex iis, quæ extra Decretum Gratiani vagabantur, eo fine, ut eſſet ſupplementum Gratiani (e). Non tamen conſtat, quod hæc Collectio approbationem Pontificiam tulerit.

Origo Collectionis Decretalium in librum ſeparatum.

Prima Collectio Bernardi Circa.

Secunda Collectio.

Paulo poſt duodecim circiter annis, poſt afctam Bernardi Papienſis Decretalium Collectionem, alia Collectio prodiit, cujus tres nominantur Authores, Gilbertus, Alanus, & Joannes Gallenſis, ſive Valenſis, quibus tamen nomen & gloriam præripuit Joannes Gallenſis, quippe qui reſcripta pontificia ex utriusque Gilberti & Alani collectionibus congeſſit, iisque Reſcripta Cœleſtini III. addidit, & ſuis ſcholiis illuſtravit, ac non nulla a Gratiano prætermiſſa interniſcuit. Sed neque hæc Collectio ob defectum approbationis pontificiæ ad authoritatem legalem eluctari potuit, id quod inde convincitur, quod in cap. 40. de ſent. excomm. textus citatus dicatur eſſe deſumptus *ex verbis cujusdam Epiſtolæ, quam Scholaſtici ab Alexandro Papa emanaſſe proponunt.* At vero citatur hæc epiſtola in Collectione Joannis Gallenſis, ad quam appellatur, ut adeo Pontifex illam Collectionem tanquam *opus mere Scholaſticum* citaſſe videatur.

Tertiam

(d) Nam legitur in citata Synodo: *Item Decretales Epiſtolæ, quas beatiſſimi Papæ diverſis temporibus ab urbe Romana pro diverſorum Patrum conſultatione dederunt, venerabiliter ſuſcipiendæ ſunt.* Vid. cap. ſancta Romana 3. diſt. 15. de hac Synodo, illiusque celebratione hodie multum diſputatur.

(e) Joan. Florens de Meth. & Auth. Collect. Grat. §. 4.

Tertiam Collectionem adornavit Magiſter Bernardus Compoſtellanus Archidiaconus ex regulis Innocentii III. Papæ, quæ dicta fuit *Romana*. Quoniam vero in hac compilatione quædam reperiebantur Decretales, quas Romana Curia non agnoverat, idcirco Innocentius III. novam Collectionem ſuo nomine compilari voluit, eique ſuas Decretales per Petrum Beneventanum Notarium ſuperaddi præcepit. Hanc Collectionem idem Pontifex Doctoribus & ſtudentibus Bononiæ deſtinavit, inſcripſit, conſecravit cum Epigraphe: *Innocentius Epiſcopus Servus Servorum DEI, univerſis Magiſtris Bononiæ commorantibus Salutem & Apoſtolicam Benedictionem &c.* Atque hæc Collectio fuit prima, quæ authoritate publica facta fuit Juris pontificii Collectio (f), & a pluribus rejecta Bernardi Compoſtellani Collectione *tertia Decretalium compilatio* vocatur. Elapſo quinquennio a dicta tertia Collectione acceſſit quarta ex ſcitis Innocentii III., & quidem partim ex canonibus Concilii Generalis Lateranenſis IV. numero viginti & uno; partim ex epiſtolis Decretalibus ejusdem Pontificis occaſione variarum controverſiarum ad Sedem Pontificiam delatarum deprompta, cujus duplex habetur editio teſte Antonio Auguſtino in *Prooemio de quinque antiquis Collectionibus*.

Tertia Collectio, quæ dicitur Romana.

Quarta Collectio.

Succeſſit demum Collectio quinta, quam adornari, & ad methodum priorem adoptari curavit Honorius III. immediatus Innocentii III. ſucceſſor. Hic ergo exemplum ſui Anteceſſoris imitaturus epiſtolas Decretales a ſe editas juxta numerum decem annorum, quibus rexerat Eccleſiam, decem libris per Tancredum Archidiaconum Bononienſem comprehendi, in volumen redigi, & ſua authoritate publicari voluit, ea lege, ut ab omnibus reciperentur. Hujus Collectionis jam pridem canonum interpretes mentionem fecerunt, quin tamen publicam lucem aſpexerit, donec Innocentius Cironius Academiæ Toloſanæ Cancellarius, & Profeſſor Juris celeberrimus illam ex codicibus manuſcriptis Bibliothecæ Albienſis erutam anno 1645. typis ediderit, ac notis ſcholiisque doctiſſimis illuſtraverit.

Quinta authoritate Honorii III. adornata.

Ex his quinque Decretalium Collectionibus duæ priores induſtria privata ſunt coordinatæ; tres poſteriores authoritate publica communitæ. Omnes hæ Collectiones uſum aliquem habuerunt ſcholaſticum, variis-

Earum authoritas & uſus.

(f) Nam ut ait Antonius Auguſtinus: *Superiores omnes, ſive Decretorum, ſive Decretalium collectores privata authoritate ſcripſerunt, & Reſcripta ab eis relata negari poterant, niſi ab Scrinariis Romanæ Eccleſiæ comprobarentur.*

Digitized by Google

variiſque Doctorum commentariis fuerunt illuſtratæ, ac plurimum utilitatis habent, non ideo duntaxat, quod in ſe contineant Conciliorum canones, & Pontificum decreta, quæ alibi vix reperiuntur, ſed ideo vel maxime, quod ad intelligendum illuſtrandumque verum ſenſum Decretalium Gregorii IX. vel maxime conducere, quin imo eſſe neceſſaria videantur. Atque hæ ſunt quinque illæ Collectiones, quæ Collectionem Gregorii IX. antecedebant, quarum tres poſteriores fide conſtabant publica & authentica; duæ priores autem incertæ erant authoritatis, & fidei dubiæ. Inde autem nova litium meſſis enata fuit: dum enim Collectiones iſtæ ferme manibus omnium eruditorum, ſcholarium & Advocatorum in foris terebantur, hi vero a Pontifice ad Pontificem, ab hac Collectione ad aliam provocabant, non raro quasdam Collectiones in dubium vocabant, quasdam authoritate legali deſtitutas aſſerebant, inextricabiles ſane infinitarum litium nodi, aliique morbi graviſſimi neceſſitatem fecerunt cogitandi de medela opportuniſſima, eaque ſufficientiſſima hiſce tot, ac tantis malis, rebusque afflictis ſuccurrendi. Huic ergo malo ut efficaciſſimam aſſerret medelam Gregorius IX. Honorii III. Succeſſor jurium peritiſſimus, de nova Collectione adornanda cogitavit, ac opus tam grande, ac immenſum actu in ſe ſuſcepit.

Lites exinde enatæ.

§. II.

Collectio Greg. IX. illiusque authoritas, & uſus.

Atque hic jam delabimur ad Collectionem celeberrimam Decretalium Gregorii IX., quæ authoritatem Decreti Gratiani multum attrivit, primatum tam in ſcholis, quam in judiciis obtinuit, & Virorum doctiſſimorum ingenia plurimum defatigavit, ac in id induxit, ut quamplurimis commentariis, notis, ſcholiis & animadverſionibus illam illuſtrare totis viribus contenderent. Priusquam hanc Collectionem ad incudem vocemus, & examini ſubjiciamus, quædam præmittenda cenſuimus, quæ jam alibi aliqua ex parte attigimus, atque illud præprimis: quod Epiſtolæ Decretales originem trahant ab illis relationibus & conſultationibus jam in primitiva Eccleſia ad Romanam Eccleſiam factis, utpote quam omnes totius orbis catholici Præſules velut Matrem omnium Eccleſiarum, & in ea Epiſcopum Romanum tanquam Primatem totius Eccleſiæ ſuſpexerunt. Ad hunc igitur in cauſis dubiis ad eccleſiaſticam diſciplinam pertinentibus confugiebant, ut ſuam ſententiam ediceret, & inſtar arbitrii ſupremi decerneret, quo jure, qua lege eſſet vivendum.

Origo Epiſtolarum Decretalium.

Illarum uſus & authoritas.

Hæ igitur epiſtolæ non ſemper inſtar legis univerſalis emanabant, neque modo conſueto promulgabantur, neque jus novum conſtituebant, ſed

ſed unice vim reſponſi authentici ſuper dubio juris antea conſtituti habebant, nihilominus tamen in archivo Romano ſeu Regeſtis diligenter aſſervabantur: unde fortaſſis factum eſt, quod hæ epiſtolæ Decretales Collectionibus canonum non fuerint immixtæ: etſi adhuc alia ratio ſubfuerit, hæc nempe, quod in ſenſu Juris antiqui ſoli Conciliorum canones proprie *Canones Eccleſiæ* fuerint appellati. Utrum Codici Eccleſiæ Univerſali epiſtolæ Decretales fuerint infertæ, in Diſſert. priori ex Couſtantio retulimus.

Aliquoties ad Epiſcopos miſſæ, ut promulgarentur.

Collectio illarum prima fuit Dionyſiana.

Sed nec illud ex omni parte certum eſt, quod tales epiſtolæ unice in Archivo Romano fuerint aſſervatæ, neque per cæterum orbem catholicum promulgatæ: innegabile enim eſt, quod aliquoties Pontifices eas miſerint ad plures conjunctim Epiſcopos, quibus neceſſario communicandæ erant, non nunquam ad conſultationem Epiſcopi particularis reſponderint cum juſſu vel certe hortatu, ut eas cæteris Coepiſcopis communicarent, vel more tunc conſueto deſuper ad Synodum referrent, vel omnino per Diœceſes & Provincias divulgarent (g). Prima igitur, ſicuti ſupra dictum, harum epiſtolarum Collectio fuit illa Dionyſiana, quam excipiebant aliæ, Ingelramni, & præſertim Gratiani. Ab hoc vero tempore quo poteſtas Pontificia in immenſum excrevit, inceperunt Pontifices plures & innumeras ſcribere epiſtolas non tantum ad conſultationem & relationem aliorum, ſed motu etiam proprio inſtar legis univerſalis cum juſſu, ut a cæteris Eccleſiæ Præſulibus cum debito reſpectu ac reverentia reciperentur. Inceperunt etiam appellationes frequentiſſimæ ad Romanum Pontificem, reſervationes, & avocationes cauſarum, quæ a Pontificibus decidendæ erant, ex quarum deciſionibus exuberantiſſimam novarum Decretalium meſſem enaſci neceſſum erat. Atque hæc immenſa Decretalium copia aliam fecit neceſſitatem nempe eas colligendi in unum quaſi faſciculum, ne, ſi incertis ſedibus vagarentur, in judiciis mera fieret confuſio canonum, & Decretorum, jamque nemo ſciret, quid lege anteriori vel poſteriori ſit conſtitutum. Unde factum eſt, ut quinque illæ Collectiones ſupra recenſitæ in lucem publicam emergerent. Verum neque hac ratione conſultum erat bono publico: cum hæc ipſa Collectionum multitudo novam pareret confuſionem in judiciis: quare, uti ſupra monuimus, demum Gregorius IX. operi manum appoſuit, & Collectionem novam adornari curavit, de qua nunc diſſerendum.

Oo 3 §. III.

(g) Petrus Couſtant in Præfat. part. II.

§. III.

Quomodo Greg. IX. ſuum opus fuerit exorſus?

Aggreſſus eſt Gregorius opus iſtud opera & induſtria Raymundi de Pennafort Pœnitentiarii & Capellani Pontificii anno 1230., & ex quinque Collectionibus anterioribus, adjectis etiam Conſtitutionibus novis a ſe editis Codicem adornari præcepit ad imitationem Juſtiniani Imperatoris, qui ex Codicibus Hermogeniano, Gregoriano & Theodoſiano admixtis ſuis propriis Conſtitutionibus Codicem Juſtinianeum colligi juſſit.

Ex quibus fontibus illud hauſerit?

Ex quibus fontibus Gregorius, & ſuus fidelis Miniſter Raymundus ſuam Collectionem hauſerit, ipſe indicat in epiſtola illius confirmatoria: 1mo ex anterioribus Epiſtolis & Conſtitutionibus Pontificiis in diverſa volumina diſperſis, & illarum Collectionibus, quibus hinc inde immixta erant quædam ex Scriptura ſacra, Synodis, & Patribus deprompta. 2do ex aliis epiſtolis ſuorum prædeceſſorum nondum in codicem aliquem relatis, & per incertas ſedes vagantibus. 3tio acceſſerunt Epiſtolæ & Conſtitutiones ipſius Gregorii ad diverſos in cauſis diverſis ſcriptæ. 4to cum Gregorius jurium eſſet peritiſſimus, ac etiam amantiſſimus, in eo receſſit a veſtigiis ſuorum Anteceſſorum, quod non modo ſua Reſcripta, & Epiſtolas ad aliorum inſtantiam, conſultationem, relationem, ac deciſionem cauſarum datas ſuæ Collectioni inſeruerit, ſed etiam plura ex Jure civili deprompta ſub nomine Conſtitutionum ſine inſcriptione tamen, & directione ad quemcunque, hoc ipſo quod a nemine reſcribere conſultus & rogatus fuerat, immiſcuerit, & hac ratione quodam velut connubio (felici an infelici dicam?) Jus Canonicum cum civili conjunxerit.

Præluxerunt quidem Gregorio ſui Prædeceſſores in formandis Judiciis, quæ cum ſtrepitu forenſi juxta normam Juris civilis inſtruxerunt, & decidendis cauſis controverſis, quarum deciſionem pluries ex legibus civilibus petebant: nemo tamen eorum placita quædam ex Codice Juſtinianeo depromere, eaque ad inſtar propriarum Conſtitutionum ſuis codicibus Pontificiis immiſcere voluit. Aliud adhuc eſt, in quo Gregorius ab antiquis moribus receſſum fecit. Conſueverunt Pontifices antecedentes integras ſuas Epiſtolas in Codicem referre cum pleno tenore: Gregorius IX. non integras Decretales, ex more antecedentium compilationum, ſed tantum præcipua earum capita, vel ipſas deciſiones ſeu capitula referre, atque ad ſtatum ſui temporis dirigere, componereque erat contentus. Ex hac vero relatione fruſtillatim facta, ex omiſſione plurium circumſtantiarum, quæ ipſam deciſionem non raro ingrediuntur, ac cauſam mirum in modum immutant,

Non integras Epiſtolas inſeruit.

Inde multa incommoda.

novæ

novæ rurſus difficultates interpretibus creatæ fuerunt, diſſenſus ſuborti, controverſiæ exortæ, quibus nemo ſuccurrere poterat, niſi qui integras epiſtolas evolvere, vel omiſſas circumſtantias ſupplere collaboraverit. Hoc ipſum induxit Antonium Contium, ut ea, quæ omiſſa erant in Decretalibus, textui ſubjiceret, & ſenſum evidentiorem eidem reſtitueret, quo ſuo labore Vir iſte eruditis omnibus Jurium Doctoribus & Studentibus ingens profecto præſtitit beneficium, atque effecit, ut poſthac additiones iſtæ conſtanter novis Editionibus ſingulis non obſtante editione Romana ſub Gregorio XIII. publicata, in qua omiſſæ ſunt, ſubjici meruerint. *Antonius Contius ſupplevit.*

§ IV.

Diviſit Gregorius Collectionem ſuam in quinque Libros: Libri dividuntur in titulos, hi in capita, quæ ſi prolixiora fuerint, ſubdividuntur in Paragraphos. In Libro primo agitur in genere de quibusdam ad Jus eccleſiaſticum pertinentibus, ſingulariter de legibus eccleſiaſticis, modis perveniendi ad Prælaturas eccleſiaſticas, ſeu Jurisdictionem eccleſiaſticam &c. In ſecundo Libro de Judiciis eccleſiaſticis ſeu forma Judiciorum. In Libro tertio de variis Juribus & Privilegiis Eccleſiarum, & Clericorum. In Libro quarto de Sponſalibus & Matrimoniis. In Libro quinto de Proceſſu Criminali, & variis Delictis ac Criminibus. Quæ omnia ſequenti vulgatiſſimo continentur verſiculo: *Diviſio Collectionis in quinque libros.*

Judex, Judicium, Clerus, Sponſalia, Crimen,

Ordinem & nexum materiarum in his Libris fruſtra deſideramus, & inanem laborem in ſe ſuſcepturus foret, qui talem nexum per conquiſitas non nunquam ridiculas rationes extorquere, & quaſi crinibus attrahere vellet, prout a non nullis Doctoribus Jurium fieri non ignoramus. Brevem Exegeſin materiarum & titulorum omnium exhibet Pertſchius (h).

§. V.

Collectionem hanc non eſſe omnino optimam tum ob defectum ordinis accurati, & connexionis inter materias, truncatas epiſtolas Decretales, quas Raymundus, licet ex optima intentione, brevitatis cauſa reſecuit, & truncatim, reſciſſis etiam iis, quæ ad ſenſum epiſtolæ rite intelligendum omnino forent neceſſaria, Collectioni inſeruit; tum *Collectio hæc non eſt ex omni parte perfecta.*

(h) Vierte Abtheilung von den Decretalen, 290. & ſeq.

tum ob additionem eorum, quæ Raymundus Decretalibus, quas ſuo quaſi tempori accommodare volebat, de proprio admiſcuit, & hac ratione alienum omnino ſenſum canoni vel Decretali epiſtolæ affinxit, nemo negabit. Et quod hæc a parte rei ita ſe habeant, indubitatis exemplis, iisque pluribus manifeſte oſtendit Van-Eſpen: in hanc rem affert Cap. 9. de Conſuet. Cap. 3. de Appell. Cap. 2. de Judic. Cap. 6. de Probat. Cap. 3. de Conſtit. Cap. 5. de For. compet. Cap. 2. de Elect. Cap. 1. de Jud. Quapropter conſulit Vir conſultiſſimus, ut tam Collectiones anteriores, quam ipſi Decretalium fontes conſulantur, quos conſulere ad innumera obſcura dilucidanda, dubia ſubmovenda, ſenſum intelligendum omnino erit neceſſarium. Rem hanc Author erudititiſſimus duplici exemplo illuſtrat, quorum unum ex Cap. 5. de Teſtam. alterum ex Cap. 13. eod. depromit. Noverint omnes, qui Jura vel a limine tantum ſalutarunt, qua animorum contentione inter ſe collidantur Doctores in Quæſtione, *utrum valeat rei alienæ legatum:* Item an voluntas Teſtatoris in voluntatem tertii rejici valeat? Ipſa Jura canonicum & civile inter ſe videntur colliſa. Jus civile legatum rei alienæ ſub certis tamen modis omnino approbat §. IV. Inſtit. de Leg. econtra voluntatem propriam in alienam transferri in factione Teſtamenti nullo modo permittit L. XXXII. ff. de Hæred. inſtit. Jus Canonicum vero quoad utrumque contrarium ſtatuit, & in cit. Cap. 13. diſpoſitionem Juris Civilis tacite reprobare videtur. Jam vero nemo ignorat, quantum in conciliandis Juribus & textibus ſudent Jureconſulti. At vero, inquit Van-Eſpen, omnis difficultas ceſſat, ſi epiſtolas Decretales Pontificis integras & originales inſpiciamus; inde enim mox patebit, omnem difficultatem ex eo oriri, quod Compilator quædam truncaverit; quædam neceſſaria intermiſerit, ſenſum turbaverit, vel circumſtantias quasdam referre neglexerit (i).

Illuſtratur exemplis.

§. VI.

Illius authoritas prorſus ſumma, quare?

Jam de uſu & authoritate hujus Collectionis. Nulla profecto ex omnibus, quæ in hodiernam usque diem lucem publicam aſpexerunt, Collectionibus tantum mox a ſuo principio obtinuit authoritatis, quantum hæc Collectio Gregorii. Sed mirum id videri non debet: inprimis enim ipſe Gregorius hanc ſuam Collectionem verbis ampliſſimis approbavit, & corroboravit; inſuper prohibuit, ne quis aliquam epiſtolarum Decretalium Collectionem adornare auderet; eamque Doctoribus

(i) Vid. Van-Eſpen Part. 8. Cap. V. & VI.

Digitized by Google

bus Bononienſibus inſcripſit, dedicavit, conſecravit, quo ſibi Viros hos mirum in modum devinxit, ita, ut abrogato Decreto Gratiani aut ſaltem non nihil depreſſa illius authoritate in normam ſcholarum hanc Collectionem Gregorianam aſſumerent: maxime quod hæc collectio viſa fuerit commodior, ordinata magis, ſtylo illius temporis magis attemperata, & quamplurima ex Jure civili Romano deſumpta in ſe contineat; præcipue autem illius Compilator proceſſum Judiciarium in ordinem ordinatiſſimum, & longe meliorem, quam eſt in Jure civili, diſpoſuerit. Et quoniam eo tempore in aulis Principum ſolus Juſtinianus cum ſuis legibus perſtrepuerat, & ex Jure civili Romano ferme ſolo, quidquid doctrinæ, eruditionis ac Jurisprudentiæ habuere ævi illius Jureconſulti, veluti ex fonte puriſſimo hauſerant, mirum non eſt, quod tam docentes, quam diſcentes opus iſtud ambabus manibus ſint amplexati, illud inſtar normæ accommodatiſſimæ receperint, optime gnari, hac ratione, ſi jam Juſtiniani legibus canones Gregorii IX. jungerent, ac utrique Jurisprudentiæ pari ſtudio incumberent, ſe ad prima officiorum, ac dignitatum ſubſellia promovendos. Cum enim ipſi Principes & Epiſcopi omnem ſuam fiduciam in Jureconſultis collocarent, illorum conſiliis in ſuo Eccleſiarum & Provinciarum regimine uterentur, ſua judicia conformiter legibus civilibus ordinarent, ſecundum has etiam controverſias deciderent, illi profecto prima ſubſellia occupabant, varia ac ferme omnia miniſteria Conſiliariorum, Judicum, Advocatorum obibant, qui ex ſcholis publicis revertentes ingens legum civilium armamentarium ſecum reportarunt. Ex his ergo conſectarium erat, ut hæc Collectio Gregorii per omnes plagas non modo Italiæ, ſed etiam Galliæ, Germaniæ, Angliæ, Belgii longe lateque diffunderetur, ac dominatum ipſi etiam Juri civili præriperet. Porro cum infra de authoritate Juris Canonici ſingulariter acturi ſimus, plura ad Quæſt. IV. reſervamus. A Sæculo ergo XIII, & XIV. poſt deturbatum e ſua poſſeſſione Decretum Gratiani hæc Collectio ferme ſola uſum ſcholaſticum, & dominatum in omnibus ferme Academiis obtinuit; hæc ſola de cathedris exponitur, in hanc innumera ſcribuntur commentaria, ad hanc in Judiciis provocatur, niſi per noviores Collectiones eidem fuerit derogatum.

Commodior, & ordinata magis.

Jurisprudentia dominabatur in aulis Principum.

Hæc Collectio per omnes plagas primatum obtinuit.

CAPUT IV.
De reliquis Collectionibus in corpore Juris clauſis.

§. I. *Utrum poſt Collectionem Gregorianam ad tempora usque Bonifacii VIII. alia Collectio fuerit facta.* II. *De Collectione Bonifacii VIII. illius ſcopo, & materia.* III. *De illius approbatione & Authoritate præſertim in Gallia.* IV. *De Clementinis Clementis V.* V. *De Extravagantibus in genere.* VI. *De Extravagantibus Joannis XXII.* VII. *De Extravagantibus communibus.* VIII. *De libro VII. Decretalium.* IX. *De Collectionibus variorum Pontificum, quæ tamen ſuum effectum non obtinuerunt.* X. *De Inſtitutionibus Lancelloti.*

§. I.

An a tempore Gregorii IX. usque ad Boniſacium VIII. quædam facta Collectio?

Quia Gregorius IX. in epiſtola ſuæ Collectionis confirmatoria ſevere interdixerat, ne quis aliam Collectionem absque authoritate Sedis Apoſtolicæ ſpeciali facere præſumeret, ſcribunt non pauci Doctores (k), ad tempus aliquod ab ulteriori compilatione Decretalium, & quidem usque ad Bonifacium VIII. ceſſatum fuiſſe, donec hic Pontifex anno ſui Pontificatus 4. ſub finem Sæc. XIII. novam Decretalium Collectionem fieri mandaſſet, & ſuo nomine publicaſſet.

Duæ a Boehmero afferuntur.

Refellit hanc communem opinionem Boehmerus, qui duplicem Collectionem tempore inter Gregorium IX., & Bonifacium VIII. medio fuiſſe compilatam demonſtrat, quarum una fuit Innocentii IV., qui canones Concilii Lugdunenſis anno 1245. celebrati ad normam & methodum Decretalium Gregorii IX. colligi mandavit, eamque ad Academiam Bononienſem more ſuorum Anteceſſorum transmiſit, ut tam in judiciis, quam in ſcholis uſum præſtaret. Altera eſt Gregorii X. in ipſo Concilio Lugdunenſi II. ad ſimilem normam diſpoſita, & pariter ſub eadum formula, qua prior, ad Bononienſes transmiſſa. Neutra tamen ex his optatum obtinuit effectum, & prior quidem penitus fuit neglecta, & nunquam lucem aſpexit publicam (l). Poſterior autem ſimpli-

(k) Van-Eſpen part. 8. cap. 2. Maſtricht in Hiſt. Jur. Eccleſ. n. 366. Struvius in Hiſt. Jur. cap. 7. §. 26.

(l) Hanc Collectionem nunquam antehac editam ex Codice Manuſcripto regiæ Biblio-

ſimpliciter inter canones Concilii fuit relata, & nunquam in forma Collectionis prodiit.

§. II.

Animadverſio hæc Boehmeriana neutiquam eſt inepta. Interim excuſari merentur omnes Doctores, qui poſt Collectionem Gregorii IX. immediate ponunt Collectionem Bonifacii VIII., hoc ipſo, quod duæ priores nunquam civitate fuerint donatæ. Itaque neglectus iſte utriusque prædictæ Collectionis ſine dubio anſam dedit compilationi novæ ſub Bonifacio VIII. conflandæ. Hic ergo anno Pontificatus ſui tertio, vel quarto tribus Viris doctiſſimis Guilielmo de Mandagoto Archiepiſcopo Ebrodunenſi, Berengario Fredello Epiſcopo Bitterenſi, & Richardo de Senis S. R. E. Vice-Cancellario commiſit provinciam, novam moliendi compilationem: quod a temporibus Gregorii IX. plures eſſent editæ Decretales, de quarum fide non ſemper conſtaret. Quisnam ſcopus, materia & methodus hujus Collectionis fuerit, ſane luce meridiana clarius ex verbis epiſtolæ Collectionis confirmatoriæ colligitur, quæ in ipſo Corpore Juris legenda proſtat, ut adeo illius verba adducere, ſupervacaneum nobis videatur (m). Scopus ergo Bonifacii alius, ſaltem principalis, non fuit, quam Decretales Pontificum, quæ extra Collectionem Gregorii IX. vagabantur, & quarum fides in judiciis vacillabat, in unum volumen redigere, eaque redactione diſcernere, quæ rejiciendæ, & quæ repudiandæ eſſent. Pro materia ſubſtrata hujus Collectionis aſſumpſit quasdam epiſtolas Gregorii IX. quas ipſe ſuæ Collectioni non inſeruerat, & quæ ante editam Bonifacii compilationem dicebantur Extravagantes Gregorii IX.; dein epiſtolas & Decretales ſuorum Prædeceſſorum, & præcipue ſuas proprias; item canones duorum Conciliorum Lugdunenſium, & duas præcedentes Decretalium Innocentii IV. & Gregorii X. *compilationes:* quo facto ambæ hæ Collectiones deſierunt eſſe, & conſtituere partes *Corporis Decretalium* ſeparatas, adeo ut Bonifacius VIII. ſuam Collectionem *Librum VI.* appellari juſſerit, ſicque impoſterum, neglectis duabus præcedentibus, immediate Collectioni Gregorii IX. in Libros V. diviſæ ſucceſſerit, ejusque *Librum ſextum* conſtituerit.

Animadverſio Boehmeriana non eſt inepta.

Bonifacius VIII. fieri mandat novam Collectionem.

Illius ſcopus & finis.

Materia hujus Collectionis.

Interim etiam Bonifacius ſuam Collectionem in quinque Libros, & hos in titulos ad imitationem Gregorii IX. diviſit, eamque quaſi appendi-

In quinque libros diviſa.

Bibliothecæ Berolinenſis edidit Boehmerus in append. ad Corp. Jur. Can. pag. 348.

(m) Vid. Prooem. ad lib. 6. Decret.

pendicem ſive ſupplementum Decretalium Gregorii haberi, & propterea ad diſtinctionem illarum *Librum ſextum* vocari voluit, quo nomine in hodiernam usque diem citari ſolet.

§. III.

Illius approbatio & promulgatio.

Hunc librum Bonifacius in pleno Conſiſtorio ſedulo perlectum, examinatum atque approbatum anno 1298. quinto nonas Martii, anno Pontificatus IV. promulgavit, & ad Academiam Bononienſem, imo ex multorum opinione etiam ad Univerſitates Pariſienſem, & Aurelianenſem transmiſit, licet Doctores & Gallicani & Germani paſſim teſtentur, illam in Gallia non eſſe receptam ob notiſſima, & ſane ſcandaloſa diſſidia inter Bonifacium VIII., & Philippum Pulchrum Regem Galliarum (n). Teſtantur nihilominus alii, hanc Collectionem hinc inde etiam in Galliis habere uſum non modo ſcholaſticum in Univerſitatibus, ſed etiam in Judiciis eccleſiaſticis, illiusque Decreta aliquoties in decidendis cauſis fuiſſe adhibita (o). Noſtrum non eſt hiſtoriam diſſidiorum inter Bonifacium, & Philippum pulchrum pertexere. Id unum addimus, in hac Collectione plura contineri, quibus Decretalibus anterioribus fuit derogatum. Quapropter libri hujus omnino ratio habenda erit (p).

Utrum in Galliis ſit recepta, & uſum ibidem habeat?

§. IV.

Collectio Clementis V. ab ipſo adornata, ſed non publicata & quare?

Poſt ſextum Decretalium ſequuntur Clementinæ, ſeu Collectio Clementis V. Hic ille fuit Pontifex, qui ſedem Pontificiam Roma tranſtulit Avenionem. Hic ergo conſtitutiones generales Concilii Vienneniſis, cui præfuit anno 1311. una cum non nullis aliis ſuis Conſtitutionibus, atque Epiſtolis Decretalibus ante, aut poſt illud Concilium emiſſis colligi, atque ad editionem parari curavit. Sed morte præ-

(n) De his poſt alios fuſe agit Van-Eſpen in opere poſthumo pag. m. 617. & ſeq. diſceptabatur nempe inter illos ſuper authoritate Pontificis in temporalia, jure Regaliæ &c.

(o) Duarenus de Sac. Eccleſ. Miniſt. in Præfat. Petri de Marca lib. 4. cap. 16.

(p) Author quidam Novitius Moguntinus in ſua Diſſertatiuncula *de fontibus Juris Canonici Germanici* prætendit, hanc Collectionem nec in Germania eſſe receptam, & provocat ad opus poſthumum Van-Eſpen pag. 702. Sed male, quia Van-Eſpen unice loquitur de Belgio, quod utique Germania dici nequit.

Digitized by Google

præventus illam publicare non potuit: imo ſcribunt non nulli, quod lectulo mortuali affixus, jamque morti proximus illius publicationem prohibuerit (q); prius tamen eandem pro more conſueto ad Academiam Aurelianenſem adhuc in vivis miſerit, etiam ad alias transmiſſurus, niſi, ut dictum fuit, pœnitentia ductus, de ea abolenda, antequam animam ageret, cogitaſſet (r). Nihilominus illius Succeſſor Joannes XXII. eam publica authoritate donandam eſſe cenſuit, approbavit, & Doctoribus Bononienſibus inſcripſit. Etiam hæ Clementinæ dividuntur in quinque Libros; hi vero in Titulos, & continent Decretales Clementis, quas ante, & poſt Concilium Viennenſe vel in ipſo Concilio edidit. Eas ampliſſimo decreto in terminis prægnantiſſimis concepto pro uſu ſcholarum non tantum, ſed etiam judiciorum approbavit Joannes XXII., quod præfationis inſtar Clementinis in Corpore Juris clauſis eſt præfixum, & omnino legi meretur. *Eam publicavit Joan. XXII.*

§. V.

Hactenus de Collectionibus in Corpore Juris clauſis egimus. Progrediendum igitur ad Collectiones, quas *Extravagantes*, veluti extra Corpus Juris vagantes appellare ſolemus. Verum mox in limine nobis opponi animadvertimus, etiam ipſas *Extravagantes* eſſe in Corpore Juris clauſas: aut ſi hoc verum non eſt, nos vagari extra noſtros limites, cum utique nobis conſtitutum ſit unice agere de Collectionibus in Corpore Juris clauſis. Recte prorſus hic nobis ſcrupulus movetur, quo non raro diſcipulos etiam pulſari experientia didicimus, tunc maxime, quando de Reſervationibus Beneficiorum audiunt, quod alia ſit clauſa in Corpore Juris, qualis eſt illa ſola, quæ habetur in cap. 2. de Præbend. in 6.; & alia non ſit clauſa, qualis legitur in Extravag. execrabilis Joannis XXII. eod. tit. & altera in Extravag. ad Regimen Benedicti XII. eod. tit.: cum tamen hæ omnes & ſingulæ ſedem fixam in Corpore Juris habeant. Idcirco operæ pretium duximus hunc ſcrupulum ſubmovere. *De Extravagantibus.* *Cur dicantur Extravagantes, cum tamen ſint in corpore juris clauſæ?*

Rem ab ovo damus. Ex Scriptoribus, & monimentis conſtat, quod olim, poſtquam Decretum Gratiani in lucem prodiit publicam, omnes Conſtitutiones Pontificiæ in hoc Decreto non contentæ, nomine Extravagantium fuerint deſignatæ: quapropter Bernardus Papienſis, qui primus poſt Decretum Gratiani compilationem fecerat, eam voca-

(q) Aventinus Annalium Bojorum 7.

(r) Boehmer in Præfat. ad Decret. §. 17.

Digitized by Google

vocavit *Breviarium Extravagantium.* Verum poſtquam Collectio Gregorii IX. in lucem emerſit, cum Decretales in ea comprehenſæ, utpote jam in certum ordinem & formam redactæ, & Pontificia authoritate munitæ, adhuc tamen extra Corpus Juris conſiſtere crederentur, Doctores illius ævi indicandæ huic Collectioni ſolum vocabulum *extra* retinuerunt. Ab eo tempore nomen *Extravagantium* ad novas Conſtitutiones translatum eſt, quæcunque Corpori Juris inſertæ non eſſent. Jam vero dantur Extravagantes duplicis generis etiam in Corpore Juris contentæ, quæ tamen ambæ retinuerunt nomen Extravagantium, videlicet *Extravagantes Joannis XXII.* & *Extravagantes communes.* Vocantur autem *Extravagantes*, quod ambæ ſingulari reſcripto Pontificio non fuerint munitæ, multo minus authoritate publica in Corpus Juris relatæ: Approbavit quidem Joannes XXII. ſuam compilationem, dum in fine appoſuit conſuetam clauſulam: *Nulli ergo &c.* Quia tamen ſpeciali reſcripto cæterarum inſtar confirmata non fuit, neque ad Academiam Bononienſem, aut alias Univerſitates transmiſſa, eo quod præfatus Pontifex pleniorem compilationem adornare in animo habuerit, ſuum priſtinum locum, nomen, & characterem inter Extravagantes retinuit. Inde etiam eſt, quod duæ illæ Reſervationes in Extravagantibus contentæ in hodiernam usque diem dicantur *non clauſæ in Corpore Juris.*

§. VI.

Extravagantes Joan. XXII.

Quædam celebriores.

Jam de ipſis Extravagantibus Joannis XXII. quam pauciſſimis dicamus, quæ nihil ſunt aliud, quam 20. Conſtitutiones hujus Pontificis, quas ipſe ſub 14. titulis anno Pontificatus ſui nono, id eſt, anno 1325. promulgavit. Sunt quædam harum Conſtitutionum magni prorſus momenti, uti Extravag. Execrabilis de Præb. & dignit. ubi Pontifex ſibi reſervavit reſervatione generali Beneficia incompatibilia; Extravag. ad Conditorem de V. S. in qua a ſe abdicavit Dominium illud famoſum Fratrum Minorum, illudque naturæ rei eſſe contrarium aſſeruit. Fuit Joan. XXII. Vir acris ingenii, diſſidia valde gravia habuit cum Ludovico Bavaro, Annatarum etiam maxima ex parte habetur Author; ſtrenue tamen pro juribus ſuis Pontificiis decertavit.

§. VII.

Extravagantes com-

Breviter etiam de Extravagantibus communibus videamus. Nempe circa finem Sæc. XV. in lucem emerſit Collectio quædam Conſtitutionum

munes, & quare communes dicantur?

num Pontificiarum ſub nomine *Extravagantium communium.* Dicuntur *communes:* quia non ſunt unius, ſed plurimorum, & quidem 25. Pontificum a Bonifacio VIII.; vel ut alii volunt, ab Urbano IV. usque ad Sixtum IV. qui per annos plusquam 220. nempe ab anno 1262. usque ad annum 1483. ſedem Pontificiam tenuerunt. Diſtincta eſt hæc Collectio in libros quinque, complectitur Titulos 35. Capitula 74.

Sunt authenticæ non ex approbatione, ſed uſu.

In eo non tantum ambæ Extravagantes a Decretalibus in Corpore Juris clauſis diſtinguuntur, quod usque nunc extra illud vagari dicantur; ſed in eo etiam, quod ambæ deſtituantur approbatione legali. Quidquid ergo authoritatis legalis habent, id omne ex receptione, praxi, uſu, & conſuetudine acceperunt.

§. VIII.

Liber ſeptimus Decretalium ſucceſſu temporis in corpus juris relatus, quid contineat?

Plura in hac collectione deſiderantur, & carpuntur a Gallis.

Sequitur Liber ſeptimus Decretalium, cujus Author fuit Petrus Mathæus Juriſconſultus Lugdunenſis, qui novam compoſuit Collectionem Decretalium, eamque jam anno 1590. abſolvit. In Corpus Juris autem hæc Collectio primum relata fuit anno 1661. dum nova Decretalium editio Cardinali Cajetano dicata in lucem prodiit. Continet Liber hic ſeptimus Decretales in Corpore Juris non contentas a tempore Gregorii IX. præcipue Sixti IV. usque ad Sixtum V. Plura in hoc Libro a Scriptoribus notantur, deſiderantur, & quodammodo carpuntur. Ipſa inprimis inſcriptio notam meretur: nam inſcripſit Author ſuam compilationem *Librum ſeptimum*, quem tamen propter ſuperadditas Extravagantes potius Librum nonum inſcribere debuiſſet. Antiquiorum nec Librorum nec Titulorum ordinem ſervavit, titulos mirum in modum ſine neceſſitate multiplicavit, plura utilia prætermiſit, multa minus neceſſaria ſuo operi intexuit. Singulariter Doctores Galli Matthæum Lugdunenſem male habent, atque id vitio illi vertunt, quod ipſe pro juribus & libertatibus patriæ ſuæ, id eſt Gallicanis tam ſegniter zelaverit; quin imo plurimum eisdem præjudicaverit, dum ſuæ Collectioni tot Decretales Pontificum inſeruit, quæ cum juribus Eccleſiæ Gallicanæ vix ſtare aut conciliari poſſunt. Deeſt etiam huic Collectioni approbatio publica, & ideo ad legalem authoritatem eluctari nunquam potuit, neque illam ex praxi & conſuetudine obtinuiſſe conſtat. Alium adhuc commiſit errorem hic Compilator, qui ferme memoria nobis excidiſſet, nempe quod plura ex Concilio Tridentino ſuæ Collectioni inſeruerit, quin tamen indigitaverit, quid Synodus Tridentina novi ſtatuerit, aut in quo a Jure Canonico antiquiori receſſerit, id quod ſane intermittere non debuiſſet: quia id ingenti prorſus & commodo & utilitati fuiſſet

Non habet authoritatem legalem.

Singularis defectus detegitur.

Digitized by Google

Illum emendavit Douiat. fuiſſet legentibus. Defectum hunc egregie ſupplevit, & emendavit Joannes Douiat in ſuis annotationibus ad Inſtitutiones Lancelloti. Hactenus recenſuimus Collectiones, quas varii Pontifices (excepto ſolo Libro VII. Decretalium) fieri curarunt.

§. IX.

Plures Pontifices meditabantur Collectiones præcipue Sixtus V. Plures Pontifices ſimilem laborem meditabantur: tum, ut Eccleſiæ & bono literario in melius proſpicerent, ſicut credebant: tum ut nomen ſuum æternitati tranſcriberent. Simile opus meditabatur etiam Sixtus V. jamque actu Viris eruditis pluribus Cardinali Dominico Pinelli, Cardinali Hippolyto Aldobrandini, Cardinali Hieronymo Pinelli, Lucio Salano Epiſcopo Rupano, Seraphino Olivario Auditori Rotæ, Franciſco Begna Auditori Rotæ, Pompejo Arrigonio Advocato Conſiſtoriali, Julio Cæſari Oddinello Secretario Congregationis provinciam novam Collectionem adornandi ſub titulo Liber ſeptimus Decretalium anno 1588. demandavit. Inceptum fuit iſtud opus, ſed brevi iterum, neſcio quo fato, intercidit. Quod ſi Fagnano fides adhibenda eſt, Gregorius XIII. jam opus iſtud auſpicari cogitabat, ac laborem hunc tribus Cardinalibus Flavio Urſino, Franciſco Alciato, & Antonio Caraffæ commiſit; morte tamen præventus illud conſummare non potuit. Quapropter Sixtus V. continuationem operis commendavit prædicto Cardinali Pinelli, & huic ſocios laborum dedit duos Cardinales Aldobrandini, & Columna. Aſt neque ſub hoc Pontifice opus iſtud ad finem fuit perductum. Succeſſit in dignitate Pontificia Sixto V. præfatus Cardinalis Aldobrandini ſub nomine Urbani VII. Hic ergo opus tandem conſummaturus tres ex ante dictis laborum ſociis ad dignitatem evexit Cardinalitiam, injuncto onere opus inchoatum perficiendi, quod & feliciter anno 1593. conſummarunt. At vero nova difficultas exorta impedivit, ne Collectio in lucem prodiret publicam: nam dubitatum fuit, utrum huic Collectioni decreta doctrinalia Concilii Florentini, & Tridentini inferenda forent, cum in anterioribus Collectionibus nihil ſimile factum eſſe legatur. Rebus in utramque partem ponderatis concluſum fuit, omnino eſſe immiſcenda. Quapropter mox opus iſtud in V. libros & in ſuos titulos diviſum fuit. Quia vero etiam Urbanus VII. fatis conceſſit, priusquam integrum opus finem obtinuit, illud primum ſub Pontificatu Clementis VIII. anno 1598. ſub nomine Libri ſeptimi Decretalium typo fuit commiſſum. Jamque in eo res erat, ut hæc Collectio authoritate publica promulgaretur, cum ecce! recruduit prior dubitatio, an Decreta Concilii Florentini, & Tridentini inferenda forent:

Hacque

Digitized by Google

Hacque ratione publicatio Collectionis fuit impedita. Ita rem refert Proſper Fagnanus, cui eo major adhibenda eſt fides, quo liberiorem habuit acceſſum ad Archivum Romanum, quod ipſi qua Secretario ſacræ Congregationis apertum eſſe debuit (f).

§. X.

Ultimum locum in Corpore Juris Canonici occupant Inſtitutiones Lancelloti. Ex dictis facile colligitur, quod Jus Canonicum per Collectiones ſucceſſive publicatas in eam ferme formam fuerit redactum, quam in Jure Civili Romano ſuſpicimus. Novimus, quod Jus Civile Romanum in Corpore Juris clauſum in ſe complectatur Pandectas, Codicem, Novellas, & Jus Feudale ſeu Longobardicum de Conſuetudinibus Feudalibus: Quid ni dicere liceat, quod in Jure eccleſiaſtico vices Pandectarum ſuſtineat Decretum Gratiani; Codicis Decretales Gregorii IX.; Juris Longobardici ſeu Conſuetudinum Feudalium Extravagantes? ſolæ deſiderabantur Inſtitutiones. Hunc defectum ſuppleturus combinandis Inſtitutionibus ad normam Juris civilis manum admovit Sæc. XVI. Joannes Paulus Lancellotus Jureconſultus Univerſitatis Peruſinæ longe celeberrimus. Meminit Lancellotus in ſuo Prooemio, ſe hortatu, juſſuque Pontificis hunc laborem ſuſcepiſſe, quo completo ipſe Romam profectus fuit, ubi illum Paulo IV. Romano Pontifici obtulit, & longo tempore ibidem perſtitit. Idem Pontifex opus iſtud tribus Viris eruditis Fabio Accorumbano, Julio Oratino, & Antonio Maſſam, aliiſque librorum Cenſoribus revidendum approbandumque commiſit. Sperabat Lancellotus approbationem a Pontifice obtinendam. Sed nihil obtinere valuit, licet ultra biennium Romæ ſollicitaverit. Et quoniam Lancellotus finem Concilii Tridentini in proximo eſſe conſpexit, optimeque prævidit, quamplurima ſibi in ſua Collectione fore immutanda, & emendanda, ſuas Inſtitutiones nomine & authoritate propria anno 1563. in lucem edidit. Poſtquam Synodus Tridentina eventu optato finem obtinuit, Lancellotus multum ſollicitabatur, ut ea, quæ a Patribus Synodi Tridentinæ immutata fuerunt, annotaret, & ſuæ Collectioni infereret: Attamen, ut id laboris in ſe ſuſciperet, perſuaderi non potuit. Sub Pontificatu Pauli V. plures approbationem Inſtitutionum Lancelloti ſolicite impetrare contendebant, ſed fruſtraneo conatu. Id unum conceſſit Pontifex, quod Inſtitutiones hæ cæteris

Inſtitutiones Lancelloti.

Jus eccleſiaſticum ad normam juris civilis Romani redactum.

Inſtitutiones compoſuit Lancellotus hortatu Pontificis.

Illarum approbationem obtinere non potuit.

(f) In Commentario ad cap. 11. de Judic. N. 61.

teris Collectionibus in Corpore Juris contentis appendicis inſtar adjungi valeant. Itaque id ſaltem honoris & præmii reportavit Lancellotus, quod ſibi licuerit primam ſuam editionem inſcribere Pio IV., jamque opus ſuum in Corpore Juris locum honorificum obtinuerit.

Diviſit in 4. libros. Diviſit Lancellotus Opus ſuum in IV. Libros ad normam Triboniani, & in his Jus eccleſiaſticum ſecundum triplex objectum Juris, nempe *Perſonas*, *Res*, & *Actiones* pulcherrimo ordine examinat. *Summam merentur commendationem.* Profecto meretur Opus iſtud commendationem ſummam ob pulcherrimum ordinem, brevitatem, & ſuam methodum, ac optandum foret, ut Jus Canonicum in ſcholis publicis ſecundum has potius Inſtitutiones, quam ordinem Decretalium, quæ ob ſuam vaſtitatem, & materiarum confuſionem tam docentibus, quam diſcentibus plurimum faceſſunt difficultatis, explanare liceat. Idcirco mirum non eſt, quod tot commentaria in has Inſtitutiones a Viris doctiſſimis edita lucem publicam aſpexerint, & in quibusdam ſcholis publicis Jus eccleſiaſticum ſecundum ordinem harum Inſtitutionum potius, quam Decretalium explicetur.

Hactenus de Collectionibus Juris Novi in Corpore clauſis. Atque his etiam huic opellæ finem imponimus eum in finem,

ut

In omnibus glorificetur DEUS.

F I N I S.

QUÆSTIO

QUÆSTIO III.

DE COLLECTIONIBUS JURIS ECCLESIASTICI NOVISSIMI.

Accingimur Juri eccleſiaſtico noviſſimo explanando, quod extra corpus Juris vagari dicitur. Optarunt non pauci novam Collectionem hujus Juris, exiſtimantes, Benedictum XIV. P. M. ſane literatiſſimum pro ſua immenſa eruditione huic operi ſuffecturum. Verum vota hæc fuere, eruntque poſthac fruſtranea: Num enim Pontificem quemcunque, quantocunque eruditionis apparatu, fortitudine, ac magnanimitate animi præditum id auſurum, aut ſalva ſua authoritate in his rerum ac temporum circumſtantiis delicatiſſimis, quibus Eccleſiæ variæ ſuas objiciunt libertates, Epiſcopi ſua jura Epiſcopalia communia & ſingularia, Reges & Principes ſuum *Jus regium cum Placito Regio*, audere poſſe exiſtimamus? Anne Epiſcopi per orbem univerſum diffuſi novam Juris collectionem inſtar legis ſine contradictione acceptabunt, aut Principes illius promulgationem & acceptationem patienter ferent? Agimus etiam in hac Collectione de Curia Romana, de variis Tribunalibus & Congregationibus Romæ erectis: tum quod alii Authores de his agere non ſoleant: tum ut Candidati Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ aliqualem horum habeant notitiam in praxi haud exiguum fructum allaturam. Tu Lector vale, & fave.

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

De Collectionibus Juris eccleſiaſtici noviſſimi in genere, earum origine & incrementis.

CAPUT II.

De Curia Romana & diverſis tribunalibus Pontificiis.

CAPUT III.

De Bullis, Brevibus, ſignaturis Pontificiis, Bullario, & Regulis Cancellariæ.

CAPUT IV.

De Congregationibus Cardinalium in genere, & Congregatione S. Officii ſeu Inquiſitionis in ſpecie.

CAPUT V.

De Congregatione Indicis.

CAPUT VI.

De Congregationibus ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium, nec non ſacrorum Rituum, & quibusdam aliis.

CAPUT VII.

De Congregatione Cardinalium Interpretum S. Concilii Tridentini.

CAPUT VIII.

De Rota Romana.

CAPUT IX.

De Libris & Collectionibus Juris Eccleſiaſtico-Ritualis.

CAPUT X.

De Collectionibus Juris Eccleſiaſtico-Proteſtantici.

Digitized by Google

CAPUT I.

De Collectionibus Juris eccleſiaſtici noviſſimi in genere, earum origine & incrementis.

§. I. *A quo tempore Jus noviſſimum ſit incipiendum, & quænam huc pertineant?* II. *De variis Conciliis generalibus poſt obitum Clementis V. celebratis, Piſano, Conſtantienſi, Baſileenſi, Florentino, Lateranenſi, Tridentino.* III. *De Concordatis Germaniæ remiſſive.* IV. *De Pace Religioſa & Weſtphalica remiſſive.*

§. I.

Jus noviſſimum incipit a tempore Clementis V. & quare?

mira rerum turbatio & viciſſitudo ab illo tempore usque nunc.

Viſum eſt nobis *Jus eccleſiaſticum noviſſimum* auſpicari a tempore, quo Clemens V., qui ſedem Pontificiam Roma Avenionem in Galliam tranſtulit, e vivis exceſſit. Eſto enim ab illo tempore, quo ſedes pontificia Avenionem translata fuit, plures Synodi Generales fuerint celebratæ, innumera emanaverint Pontificum Decreta, ſchiſmata plura turbaverint Eccleſiam, Hæreſes diverſæ intoxicaverint religionem, varia inita fuerint pacta inter Eccleſiam Romanam, & alias inferiores Eccleſias, inter Pontificem & Epiſcopos, inter Eccleſiam & Imperium, inter Principes eccleſiaſticos & politicos, totus quantus ſtatus eccleſiaſticus & politicus mirum in modum immutatus fuerit, novamque faciem induerit, nulla tamen amplius emanavit Collectio canonum, & Decretalium authoritate Pontificis ſuffulta: quamquam, ſi unquam, certe noſtris temporibus talis foret ſumme neceſſaria, ut, quæ adhuc ex antiquis canonibus obtinent, vel per noviores ſubierunt mutationem, alterationem & reformationem, aut quæ ſint Jura particularia Pontificum & Epiſcoporum, eccleſiarum particularium, & Eccleſiæ Univerſalis, eo luculentius conſtaret, ne toties de regundis finibus agendum foret. Profecto Jus iſtud, quod a tempore prædictæ translationis in Eccleſiam fuit invectum, jure optimo *Noviſſimum* dicere poſſumus, maxime ſi ad temporum rerumque circumſtantias reflectamus. Quatuor potiſſimum ante oculos nobis ponamus temporis periodos, & illud præprimis tempus, quod fluxit ab anno, quo Clemens ſedem pontificiam Roma Avenionem tranſtulit, usque ad ſchiſma illud magnum, quod eccleſiam per 50. annos mire divexavit; ſecundo tempus intermedium,

Quatuor temporum periodi valde ſunt notabiles.

 quo

quo Joannes XXII. cum Ludovico Bavaro fuit colliſus; tertio ipſum tempus ſchiſmatis; & quarto tempus Reformationis ad noſtra usque tempora. Quoniam vero hæc ſingula fuſiori calamo alibi diſcuſſimus, Lectorem noſtrum eo remittimus (a).

§. II.

Synodi interea celebratæ.

Juvat hic recenſere Synodos Generales, quæ a tempore Clementis V. ad noſtra usque tempora fuere celebratæ, & quasdam deſuper animadverſiones facere, ut inde appareat, quanta canonum in codicem quemdam redigendorum copia ſuperſit, ſi quis grande opus aſſumere in animum ſuum induceret.

Res beneficiales mutata.

Ex quo ſedem pontificiam Avenionem transferri contigit, res eccleſiæ potiſſimum Beneficiales in dies magis magisque in pejus abire cœperunt. Nunquam ſane Pontifices ſuas gratias exſpectativas tam frequenter, tanto cum rigore exercuerunt, eccleſias ſuis exactionibus onerarunt, jura inferiorum Epiſcoporum reſtrinxerunt, quam illo tempore, quo Avenione ſuam ſedem fixerunt. Acceſſerunt Reſervationes Pontificiæ Joannis XXII., & altera omnium præcipua Benedicti XII. Denique ad ſchiſma ventum fuit, quo magis exitioſum Eccleſia nunquam fuit experta. Ad iſtud tollendum primitus Synodus Piſana fuit convocata, qua in irritum ruente Synodus Conſtantienſis ſchiſma componere debuit. Secutæ ſunt aliæ Synodi, Baſileenſis, Ferrarienſis, Florentina, Lateranenſis V., ac denique Tridentina. Has inter duæ potiſſimum ad Jus eccleſiaſticum pertinent, quæ illud miris modis auxerunt, videlicet Synodus Baſileenſis, & Tridentina. In priori actum fuit de regendis finibus Jurisdictionis & Jurium Pontificiorum, de tollendis gravaminibus ab omnibus ferme Nationibus contra Pontifices propoſitis, & oblatis, de gratiis exſpectativis abolendis, reſervationibus reſtringendis, Annatis prorſus caſſandis, appellationibus ad Curiam Romanam coercendis, ex quibus maxima ſane ſequi debuit immutatio in Jure eccleſiaſtico. Ex hac ulterius Synodo originem traxit Sanctio Pragmatica Gallicana, & inde ſecutum Concordatum Gallicum. Huic potiſſimum Synodo debemus noſtra Concordata Germaniæ eatenus, quatenus Germani generoſius cum Pontifice agentes haud parum in reverentiam ſedis Romanæ de ſuis juribus remiſerunt, quæ ipſis haud ſecus, quam Gallis in Synodo Baſileenſi fuerunt ſtabilita.

Reſervationes Pontificiæ.

Schiſma, & Synodi deſuper celebratæ.

Synodi Baſileenſis & Tridentina valde ſunt celebres.

Baſileenſis ſingulariter ad jus Germaniæ illuſtrandum ſpectat.

(a) Vid. Diſſert. II. de Jure Eccleſ. German.

Digitized by Google

ta. Quod alibi jam monuimus, iterum iterumque monemus, nempe, ut in pervolvendis hujus aliarumque mox præcedentium & ſubſequentium Synodorum actis ſimus ſoliciti, quia ex his præcipue Jura ſingularia noſtræ Germaniæ ſunt diſcenda

Tridentina eſt celeberrima.

Quid de Synodo Tridentina dicamus? nulla profecto hactenus fuit celebrata Synodus, quæ plures condidit canones morum ac diſciplinæ, plenos Spiritu S., ſapientia, & diſcretione, quam hæc Synodus, quibus res eccleſiaſticæ mirum in modum fuerunt exornatæ. Utinam hæc per exempla innumera commonſtrare liceret! Illud hic ſingulariter animadvertendum duximus, quod ab illo tempore, quo inter Joannem XXII. & Ludovicum Bavarum notiſſima illa agitabantur diſſidia, authoritati Juris communis multum fuerit derogatum. Agebatur de reſtringenda Pontificum poteſtate in Synodo Conſtantienſi & ita quidem, ut Patres congregati Seſſ. 4., & 5. ſententiam dicere non dubitaverint, *Concilium eſſe ſupra Pontificem:* quidquid de hoc interea ſit, an Synodus Conſtantienſis quoad utramque illam ſeſſionem pro authentica ſit habenda. Hujus ulteriori argumento ſunt illa potiſſimum, quæ in Seſſione ſeptima ſunt ſtatuta, in qua appellationes frivolæ ad Romanum Pontificem rejectæ, gratiæ exſpectativæ caſſatæ, ulteriores reſervationes beneficiorum Pontificibus interdictæ. Quoniam vero ſuper omnibus in hiſce Synodis conveniri non poterat, ſoluta Synodo varia pacta & Concordata inter Pontifices, Imperatores, Reges, Epiſcopos, & Principes fuere inita, inter quæ ſine dubio primum locum occupant noſtra Germaniæ Concordata, de quibus alibi (b). Ultimam veluti ſtragem intulit Juri communi eccleſiaſtico prætenſa Reformatio. Hac erumpente illius authoritas ruinam minitabatur, & forſan in totum, ſaltem apud Proteſtantes, fuiſſet conquaſſata, niſi ipſi Juriſconſulti Lutherani interceſſiſſent, de quo infra dicemus plura (c).

A tempore Joannis XXII. authoritati Juris communis multum fuit derogatum

Per Synodum Conſtantienſem.

Per Concordata.

Per Reformationem.

§. III.

De Concordatis Germaniæ remiſſive.

Opportunus hic foret locus agendi de Concordatis Germaniæ, utpote quæ apud nos Germanos jus faciunt *noviſſimum*, & in certo ſenſu *antiquum*, quatenus eccleſiis Germanicis Jura quædam antiqua ſubtracta, & mediantibus hiſce Concordatis poſtliminio fuere reſtituta. Sed de his Concordatis jam alibi fuſiori calamo egimus (d). Illud unicum addere libet, quod Germani poſt ſolutam Synodum Baſileenſem, illius Seſſionem 31. ulterioribus proviſionibus anno 1439. die 26. Martii Moguntiæ

(b) Diſſert. 2. de Jure Eccleſ. cap. 1. (c) C. ult. hujus Q. (d) Loc. cit.

guntiæ ſpeciali conſtitutione confirmaverint, & receperint; ſed ab hac libere per Concordata receſſerint, & hac ratione notabiliſſimam jurium ſuorum partem in manibus Pontificum generoſe reliquerint.

§. IV.

Pax religioſa & Weſtphalica Religioni & Eccleſiæ ſumme pernicioſa.

Etiam de Pace religioſa, ac Weſtphalica loc. cit. fuſius egimus. Nemo dubitavit, quod funeſtiſſima Pax hæc Religioni, Eccleſiæ, & Juri Catholico-eccleſiaſtico ingentem cladem intulerit, quidquid Pontifices contradixerint. Interim ſtandum eſt paci, in quantum Juri Canonico per illam derogatum fuit, tunc ſaltem, quando cum Proteſtantibus nobis res eſt. In aliis cauſis ipſi etiam Proteſtantes Jus Canonicum non dedignantur, illud docent in ſcholis publicis, obſervant in Judiciis, ſecundum illud decidunt cauſas, agunt in beneficiis &c. Quapropter ſi quæ apud ipſos oriatur controverſia extra materiam Religionis, in materia tamen ad Jus eccleſiaſticum pertinente e. g. circa Electionem, Poſtulationem, Aſſumptionem Coadjutoris, & illam ad Judicium Imperii aulicum deferri contingat, ſecundum principia Juris Canonici procedi ſolet. De his infra erit occaſio plura dicendi.

CAPUT II.

De Curia Romana & diverſis tribunalibus Pontificiis.

§. I. *De Curia Romana, & diverſis tribunalibus in genere.* II. *De Conſiſtorio Cardinalium ordinario & extraordinario & cauſis conſiſtorialibus.* III. *De Cancellaria.* IV. *De Dataria.* V. *De Pœnitentiaria antiqua*, VI. *& potiſſimum Romana.* VII. *De Signatura Juſtitiæ.* VIII. *De Signatura gratiæ.*

§. I.

Ad Collectiones J. E. referuntur Bullarium M. Regulæ Cancellariæ, deciſiones Rotæ Romanæ &c.

Cum ad Collectiones Juris eccleſiaſtici paſſim Doctores referant *Bullarium magnum*, *Regulas Cancellariæ*, *Deciſiones Rotæ Romanæ*, aliarumque Congregationum Romæ erectarum decreta, operæ pretium duximus, quædam cum pro meliori horum intelligentia, tum pro praxi de Curia Romana, Tribunalibus Pontificiis, Dicaſteriis, & Congregationibus Romæ erectis communicare. Sæpenumero audimus, vel legi-

legimus de Stylo Curiæ Romanæ, de Conſiſtorio, Cancellaria, Dataria, Pœnitentiaria, Signatura Juſtitiæ & Gratiæ, Congregationibus, & ne quidem, quid nominis vel rei hæc ſint, ſcimus. Itaque rerum harum aliqualem notitiam dare conſtituimus.

Ordiamur ab ipſa *Curia*, quæ in genere conſiderata eſt locus a ſupremo Principe ſingulariter electus, ut in eo cauſæ quæcunque ad ipſum ſeu pro adminiſtranda Juſtitia, ſeu pro levandis neceſſitatibus tam publicis, quam privatorum delatæ expediantur. Eſt ergo nomen *Curiæ* nomen genericum, & ſub ſe complectitur varia Dicaſteria, Tribunalia, Audientias, & Congregationes, in quibus Princeps ſummus hæc omnia expediri jubet, & mandat. Ex his facile conſtat, quid ſit *Curia Romana*: nempe eſt Senatus ſummi Pontificis, in quo cauſæ ad ſedem Pontificiam delatæ expediuntur. Jam ſecundum diverſitatem negotiorum & cauſarum diverſæ etiam ſunt *Curiæ*. Communius *Curia Romana* in duas partes dividitur: ad primam pertinent negotia *contentioſa;* ad alteram negotia mere *gratioſa.* Pro expediendis negotiis & cauſis contentioſis erecta ſunt varia Tribunalia, & Congregationes. Pro gratioſis *Dataria*, *Cancellaria*, & *Secretaria Brevium*, *Indulgentiarum*, *& Memorialium.* De his jamjam videamus, non ſecundum ordinem cauſarum, ſed ſecundum illum ordinem, qui nobis ad noſtrum ſcopum & finem obtinendum magis aptus videbitur.

Quid ſit Curia Romana?

Pro diverſitate negotiorum curia eſt duplex.

§. II.

Inter cæteras *Curias Romanas* eminet *Conſiſtorium Cardinalium.* Conſiſtorium dicitur a verbo *conſiſtere*, & in genere conſideratum eſt locus vel Dicaſterium, in quo Princeps de rebus publicis conſultat, ac deliberat. Prout huc pertinet, eſt conſeſſus Cardinalium cum Pontifice tanquam ſuo Capite ſuper negotiis conſiſtorialibus conſultantium. Caput ergo hujus conſeſſus eſt ipſe Pontifex: Cardinales ſunt quaſi Conſiliarii intimi, a quibus Pontifex conſilium & votum requirit, hoc ipſo, quod hodiernis moribus conſtituant ſupremum Pontificis ſenatum.

De Conſiſtorio Cardinalium.

Duplex autem hodie eſt Conſiſtorium, *ordinarium*, *& extraordinarium.* Extraordinarium eſt, ad quod etiam alii Prælati eccleſiaſtici, Miniſtri, ac Principum Oratores & Magiſtratus vocantur, ut ſi Pontifex quemdam faſto Sanctorum ſolemni ritu adſcribat. *Ordinarium*, ad quod ſoli Cardinales conveniunt pro negotiis ordinariis pertractandis & ſolet vocari *Secretum.* *Ordinarium* pro beneplacito ipſius Pontificis &

Eſt duplex, ordinarium & extraordinarium.

negotiorum urgentia, & communius teſte Cardinali de Luca (e) bis vel ter in menſe, & quidem feria ſecunda convocatur (f). Indicitur Conſiſtorium die præcedente: comparent Cardinales die & hora indicta cum ſolemni apparatu, &, ſi fides Cardinali de Luca adhibenda, *more regio*, ita quidem, *ut tot Reges reputari mereantur*. Verum id perſuadebit citatus Eminentiſſimus Author illis, qui præter Romam & hunc apparatum nihil viderunt. Inchoatur Conſiſtorium non ſine pompa & ſolemnitate, dum Pontifex Sede aliquantulum elevata ſedens, januis apertis, & permiſſo Viris Nobilibus & qualificatis aditu Cardinalibus auricularem præbet audientiam, qua finita, ac cæteris dimiſſis cum ſolis Cardinalibus negotia conſiſtorialia incipit. Sunt autem negotia conſiſtorialia potiſſimum ſequentia: *Creatio Cardinalium* more conſueto, nempe vel cum publicatione *ore tamen reſerato*, vel *cum reſervatione in pectore*; *Proviſiones* Eccleſiarum Patriarchalium, Metropoliticarum, ac Cathedralium vacantium, etiam Titularium tantum, & in partibus infidelium exiſtentium, ac Monaſteriorum conſiſtorialium, uti vocantur (g); *Conceſſiones Coadjutoriarum cum futura Succeſſione* in Eccleſiis Metropoliticis, Epiſcopalibus, & Monaſterialibus conſiſtorialibus; ac denique *dimiſſiones* ſive liberæ, ſive per translationem cum debita petitione ſolutionis a ligamine factæ Epiſcopatuum, & Abbatiarum conſiſtorialium; *Confirmationes* Epiſcoporum *cum prævia Canonizatione* (h); depoſitiones & privationes Epiſcoporum; petitiones Palliorum cum debita forma; Uniones non nullarum Eccleſiarum; conceſſiones Privilegiorum majorum, quæ fiunt Principibus, eccleſiis; ac demum omnia alia negotia majora tam eccleſiaſtica, quam politica univerſum orbem catholicum concernentia, qualia noſtris temporibus occurrunt quamplurima, dummodo non in forma judicii, & cum ſtrepitu forenſi, ſed ſolummodo prudentialiter, & politice, id eſt ſecundum regulas prudentiæ Politicæ, & *Rationem Status* ſint expedienda. Cum in hodiernum uſque diem certæ taxæ pro ſimilibus expediendis negotiis, præcipue

Quæ ſint negotia Conſiſtorialia.

De taxis, earumque retaxatione.

(e) In relatione Curiæ Romanæ Diſcur. 5.

(f) Olim tempore Innocentii III. per hebdomadem ter habebatur.

(g) Notant tamen Authores, quod Monaſteria Conſiſtorialia aliquoties extra Conſiſtorium expediantur per Datariam.

(h) Nam quando ſit confirmatio Epiſcopi electi, tunc duplex celebratur Conſiſtorium, in quorum primo per Cardinalem, qui vocatur *Proponens*, fit ſola nominatio Electi, quæ dicitur Præcanonizatio: In ſecundo fit ſolemnis confirmatio more conſueto.

præcipue pro expeditionibus literarum apoſtolicarum, & *Annatæ* debeant ſolvi, ex ſtylo Curiæ receptum eſt, ut ſi taxa non correſpondeat reditibus, retaxatio ſeu relaxatio taxæ in hoc ipſo Conſiſtorio ab Agente petatur, quæ poteſt vel concedi, vel negari, & ſemel denegata de novo peti; tertia autem vice non niſi reſcripto novo remiſſivo Papæ ad Collegium Cardinalium. In ipſis etiam Concordatis Germaniæ in hoc puncto proviſum eſt (i).

Stylus Conſiſtorii. Quoad ſtylum hujus Conſiſtorii illud adhuc addendum eſt, quod, cum ob majorem Conſiſtorii majeſtatem omnis ſtrepitus forenſis, & contentioſa diſcuſſio ab eo exulare debeat, frequentius autem graves oppoſitiones & contradictiones ab ipſis etiam Cardinalibus in abſentia partis contradicentis fieri ſoleant, quædam alia particularis Congregatio negotiorum Conſiſtorialium præparatrix ſeu conſultrix ex competenti Cardinalium numero, aliorumque peritorum Prælatorum cum Secretario ſit conſtituta, qui debite informari, ac prævie partibus opponentibus ſufficienter auditis in forma contentioſa ſtylo tamen Curiæ proportionata cauſam examinare debent. Plura citatus de Luca, a quo tamen alii Scriptores, qui de noviori ſtylo Curiæ ſcribunt, quoad aliqua differunt. *De Congregatione negotiorum Conſiſtorialium præparatrice.*

§. III.

Quid nominis & rei ſit Cancellaria? Ad Curias pro *negotiis gratioſis* expediendis deſtinatas progrediamur. Harum prima eſt *Cancellaria.* Multum diſputant Scriptores de ipſo hoc nomine. Plures putant, quod ſit vox barbara, per quam ſignificatur locus pro conficiendis, ſcribendis, & expediendis literis publicis per Viros ſingulariter conſtitutos deſtinatus. Hinc Cancellarius in hodiernam usque diem dicitur ille, ad quem pertinet expeditio literarum, & principalis cura Reſcriptorum, Sanctionum, Legum publicarum, in tantum, ut nihil eorum ſine illius præſcitu, notitia, & expeditione prodeat in publicum, & omnia in debita forma expediantur. Inde etiam eſt, quod Cancellarii ſub ſe & ſua cura habeant Archiva Principum, dirigant in Cancellariis, & expedienda expediant.

De origine Officii Cancellarii. Origo hujus Officii in Curia Romana non eſt certa. Ad tempora Innocentii III. quidam illam reducunt. Olim tanta non erat dignitas, & eminentia Cancellarii, quanta eſt hodie: & officio hoc fungebantur Viri infimæ ſortis, dummodo doctrina & probitate fuerint conſpicui. Bonifacius VIII. creditur illud demandaſſe Cardinalibus, ut, quemadmodum

(i) §. *Item circa.* Ubi inter alia dicitur: *Siquæ vero exceſſive taxatæ ſint, juſte retaxentur.*

Digitized by Google

Cancellarius habet titulum fixum. *Non ſe nominat Cancellarium, & quare?* *Ratio Card. de Luca.*

modum ipſi ſunt primarii Juſtitiæ Miniſtri, ita etiam negotia Juſtitiæ per ipſorum manus expedirentur. Hodie Cancellarius habet titulum fixum Cardinalitium, & quidem admodum conſpicuum, ſcilicet ad S. Laurentium in Damaſo; habitationem quoque commodam & amplam in palatio, quod Cancellaria dicitur. Non tamen ſe nominat Cancellarium, ſed Vice-Cancellarium, ſi ſit Cardinalis: quare autem ita ſcribere ſoleat, haud facile eſt divinare. Card. de Luca, qui, ubicunque loquitur de dignitate Cardinalitia, illam ſupra omnes ſtellas & cœlos, ſupra omnes Angelos elevat, rationem a ſuprema dignitate ſtatus deducit, exiſtimatque prorſus ſuo ſtatu ſublimiſſimo indignum eſſe, ſi Cardinalis officio Cancellarii fungatur; attamen haud fore indecens, ſi illud proviſionaliter & jure commendationis adminiſtret. Neque id novum aliquid, aut extraordinarium in curia eſſe credendum eſt: cum id ipſum in *Dataria* ex more recepto fieri ſoleat, ita, ut ſi Cardinalem munere Datarii fungi contingat, hic ſe non *Datarium*, ſed *Prodatarium* ſcribat.

Officium Cancellarii eſt primariæ dignitatis. *Primaria negotia, expeditiones Bullarum, Brevium per illius manus tranſeunt.* *De illius præſidentia.*

Eſt Officium iſtud primariæ dignitatis: & Cancellarius cæteros omnes Aulæ Romanæ Miniſtros præcedit, primaria & graviora Sedis Apoſtolicæ negotia publica & ſolemnia, qualia ſunt Conſiſtorialia, aliaque plurima per illius manus tranſeunt, ſub illius directione in Cancellaria per Officialium manus expediuntur literæ Apoſtolicæ, ſeu Bullæ omnium negotiorum, & omnium Brevium Metropolitanarum & Cathedralium Eccleſiarum, ac Monaſteriorum Conſiſtorialium; item omnium reſervationum ſuper penſionibus motu proprio Papæ conceſſarum; ac demum ſingulæ aliæ Bullæ aliarum proviſionum beneficialium, diſpenſationum, gratiarum, cæterorumque negotiorum, quæ per organum Eminentiſſimi Prodatarii antea tranſeunt in Dataria. Idem Cancellarius ſuſcipit juramentum Fidelitatis ab illis, qui ad Epiſcopatus, Pælaturas, aliaſque Dignitates eccleſiaſticas promoventur, aliiſque Aulæ Pontificiæ, & præcipue Cancellariæ Miniſtris & Officialibus. Ipſe præeſt Prothonotariis Apoſtolicis, Expeditoribus Brevium, Officialibus, quibus cura Archivi eſt demandata: Auditoribus Rotæ, Abbreviatoribus, Advocatis Conſiſtorialibus, Secretariis, Plumbatoribus, Seneſcalco, aliiſque Miniſtris.

Plures ſub ſe habet Officiales. *Duo Collegia unum de*

Plures ſub ſe habet Cancellarius Officiales, quorum aliqui ſunt Prælati majores annexam habentes Prælaturam, quales ſunt Regens Cancellariæ, & duo Præſidentes *de majori vel minori Banco*, ita dicti a loco Cancellariæ, in quo conveniunt, qui vulgo *Banco* dicitur. Sunt nempe duo Collegia in Cancellaria, quorum primum nuncupatur Collegium

Banco majori, & alterum de minori.

legium Abbreviatorum majoris Præſidentiæ, ſeu de *Banco majori;* alterum minoris Præſidentiæ ſeu de *Banco minori*. Utriusque munus eſt reſolvere quæſtiones, dubia, ac controverſias in Cancellaria oriri ſolitas circa poſitiones clauſularum in bullis, & ſic ſunt Judices controverſiarum omnium, quæ ſuper expeditione & extenſione bullarum potiſſimum circa Curialia oriri poſſunt (k). Præter hos ſunt adhuc alii Officiales: Summiſta Cancellariæ, Plumbator, Cuſtos Regiſtri Bullarum, aliique diverſorum nominum Officiales, qui omnes & ſinguli in Bullis revidendis, tranſcribendis, plumbandis, regiſtrandis occupantur. De Regulis Cancellariæ infra dicemus.

§. IV.

Dataria, unde dicatur?

Altera Curia pro expeditione negotiorum gratioſorum ſeu tribunal gratiæ eſt *Dataria*, quæ vocatur a voce barbara *Datare*, quod idem eſt, ac datam, ſeu datum temporis literis publicis ſeu privatis, legibus, Diplomatibus, inſtrumentis adjungere, prout antiquitus, & noſtris temporibus more eſſe receptum legimus: & quia Præſes hujus Collegii manu propria *datum*, ſeu tempus, quo gratia conceditur, addere ſolet, eidem nomen *Datariæ* impoſitum fuit. Tribunal iſtud ſi ex ſuo objecto, ſeu negotiis, quorum expeditio ad illud pertinet, emetiamur, eſt ampliſſimum: nam huc pertinent collationes Beneficiorum reſervatorum, vel affectorum tam in vim Regularum Cancellariæ, quam aliarum apoſtolicarum conſtitutionum, ſi illorum reditus non excedant 80. Ducatos; reſervationes penſionum ſuper iisdem Beneficiis; diſpenſationes matrimoniales, ſuper irregularitatibus, natalibus, ætate &c. beneplacita apoſtolica ſuper alienatione bonorum eccleſiaſticorum; Eccleſiarum uniones, Coadjutoriæ, erectiones in Eccleſiam Cathedralem, vel Collegiatam, ſuppreſſiones, dismembrationes, erectiones novorum Canonicatuum, Beneficiorum, diſpenſationes in votis & juramentis, confirmationes ſententiarum, prolongationes termini legalis e. g. in electionibus, & collationibus Beneficiorum: paucis, omnia illa negotia, in quibus Pontifex gratiam concedere vult, in hoc tribunali gratiæ ſunt expedienda.

Negotia ad illam pertinentia.

Perſonæ Collegium iſtud conſtituentes.

Collegium iſtud tres perſonæ principales conſtituunt, *Datarius*, ſeu *Prodatarius*, ſi ſit Cardinalis, *Subdatarius*, & *Præfectus Vacantiæ per obitum*. Hiſce aſſiſtunt plures Officiales ſubalterni: *Adminiſtrator* com-

(k) Teſtantur Scriptores, quod Prælati de minori Banco ſint Officiales otioſi, vix habentes, quod agant, niſi ut curam habeant, quatenus Bullæ ferantur, & tradantur Prælatis majoribus.

componendarum, *Præfectus Officii Datarum*, duo *Reviſores omnium ſupplicationum beneficialium*, *Reviſor omnium ſupplicationum matrimonialium*, *Subdatarius Datarum*, *Officialis de Miſſis*, *Subſtitutus Præfecti Officii Datarum*, & *Notarius* (l).

Origo hujus Collegii. De origine hujus Collegii non ita conſtat. Veroſimilior eſt opinio, quæ illam derivat ab illo tempore, quo Pontifices innumera Beneficia reſervabant, vel per gratias exſpectativas conferebant: cum enim Pontifices ſimilia non in conſiſtorio, ſed in ſua aula & conclavi expedire conſueverint, haud infrequenter ob occurrentium negotiorum multiplicitatem contigit, ut Pontifex ſui immemor idem beneficium pluribus concederet. Ut ergo hiſce incommodis contraveniret, placuit fiduciarium aſſumere Miniſtrum, qui vices ageret Secretarii, ſimilia expediret, & tempus *datæ*, vel *ſignatæ* accurate annotaret, quatenus conſtaret, quænam in ordine ad conſequendum effectum ſint gratiæ anteriores, vel poſteriores.

Datarius hodie eſt Cardinalis. Et hæc ipſa eſt ratio, cur hic Officialis nomen Datarii reportaverit. Munus iſtud quondam obtigit Prælatis eccleſiaſticis, qui ordinarie de gremio Auditorii Rotæ aſſumebantur: ex recentiori obſervantia datur Cardinalibus, qui ſe Prodatarios ſcribere ſolent, ne ipſorum dignitas vileſcere videatur. ***Illius Officium.*** Munus Datarii eſt, omnes ſupplicationes revidere, antequam Papæ ſignandas tradat. Singulis diebus de mane in palatio Datariæ habetur Congregatio, in qua examinantur negotia ***Modus expediendi negotia.*** Papæ proponenda, & ſupplicationes ab ipſo ſignandæ: poſtea ingrediuntur alii Officiales, qui pariter examinant ea, quorum expeditio ad ipſos pertinet. Peracto examine Datarius ſe confert ad Papam cum faſciculo ſupplicationum, eique ad ſignandum præſentat. Poſt ſignationem ſupplicationes reſtituuntur Datario, qui dein expeditionem ulteriorem procurat. Nimis longum foret, ſi ſtylum hujus Curiæ accurate deſcribere vellemus: videndi ergo ſunt Authores, qui de hac re ex profeſſo ſcribunt. Id unum addendum eſſe exiſtimavimus, quod non omnia ſupra dicta negotia in examine hujus Congregationis expediantur, ſed aliquoties juxta gravitatem, & naturam negotiorum ad Congregationem Concilii, vel Epiſcoporum pro voto remittantur (m).

§. V.

De Pœnitentiaria. Ad tribunal *Pœnitentiariæ* progrediamur. Jam in veteri Eccleſia, dum adhuc vigebat pœnitentia publica, quidam conſtituebatur Presbyter

(l) Vid. Elem. Jur. Can. Euſebii Amort. in Append. ubi hæc munia egregie explicat. (m) Vid. Corradus, & Rebuffus.

Digitized by Google

byter Pœnitentiarius eum in finem aſſumptus, ut doceret homines, quænam peccata pœnitentiæ publicæ ſint ſubjecta, & quomodo procedendum in injungenda pœnitentia privata cum hominibus propter peccata occulta, quæ in publicum proferri non expediebat, dum metuendum erat, ne hoc ipſis pœnitentibus detrimento eſſet, vel Eccleſiæ offendiculo. Officium illud invaluit tempore perſecutionis Diocletiani; & iterum abrogatum fuit a Nectario Epiſcopo Conſtantinopolitano tempore Theodoſii Imperatoris, prout refert Socrates, & Sozomenus (n). Aliud genus Pœnitentiariorum erat ſatis notum circa ſæcula poſteriora, dum nempe Epiſcopi Viros quosdam excellentiores quaſi in Coadjutores, & Vicarios aſſumebant, ut in expediendis confeſſionibus, & pœnitentiis injungendis vices Epiſcopi ſupplerent, quorum tamen poteſtatem Epiſcopi pro ſuo arbitrio limitabant ad certas perſonas, & reſtringebant ad crimina (o), ſalvo ſemper manente recurſu ad ipſum Epiſcopum. Cum vero hujusmodi recurſus eſſent valde frequentes, placuit Epiſcopis Virum quemdam eruditione ac pietate præſtantem conſtituere, ad quem haud ſecus, quam ad Epiſcopum, liberrimus pateret acceſſus, quem *Pœnitentiarium majorem* nominabant. Ad hunc igitur majorum criminum abſolutio, & pœnitentiæ impoſitio pertinebat: ad hunc reliquis Confeſſariis in caſibus dubiis pro conſilio confugiendum erat(p). Ipſa etiam ſacra Synod. Trid. voluit, ut in omnibus Cathedralibus eccleſiis, ubi id commode fieri poteſt, Pœnitentiarius aliquis cum unione Præbendæ proxime vacaturæ ab Epiſcopo inſtituatur, qui Magiſter ſit, vel Doctor Theologiæ, vel in Jure Canonico &c. (q).

In primitiva Eccleſia erat quidam Presbyter Pœnitentiarius.

Origo & abolitio hujus Officii.

Pœnitentiarii ſequioribus temporibus ab Epiſcopis aſſumpti veluti coadjutores.

Pœnitentiarius major.

Synodus Tridentina præcepit, ut aſſumatur Pœnitentiarius.

§. VI.

Ut jam ad *Pœnitentiariam Romanam* veniamus, quemadmodum Epiſcopi, ita etiam Romani Pontifices ſuos habuere Pœnitentiarios: cumque labentibus ſæculis plurium criminum ac cenſurarum abſolutiones, nec non votorum atque canonicorum impedimentorum relaxationes ad Sedem Apoſtolicam devolutæ ſint, etiam major & frequentior pro iis obtinendis fuit ad Sedem Apoſtolicam accedendi neceſſitas. Quoniam vero his examinandis, & decidendis ſolus Pontifex erat inſufficiens, omnia Pœnitentiario plene commiſit, idque primitus, ut anno-

Pœnitentiarius a Pontifice aſſumptus.

(n) Vid. Pingham. Orig. Eccleſ. lib. 18. cap. 3. Tom. 8. pag. 152.
(o) Van-Eſpen part. 1. Tit. 12. cap. 3. (p) Idem loc. cit.
(q) Seſſ. 24. de Reform. cap. 8.

annotat Card. de Luca, tam pro foro interno, quam externo, adeo, ut pleraque negotia, quæ hodie per *Datariam* & *Secretariam Brevium* tranſeunt, *per organum Pœnitentiæ* concederentur. Verum cum tractu temporis plura continuo negotia ad Pœnitentiariam devolverentur, tandem neceſſum fuit alios Officiales adjungere, qui unum cum Pœnitentiario tribunal conſtituerent, quod *Pœnitentiaria* vocatur. Duravit hæc Pœnitentiarii authoritas usque ad tempora Pii IV. qui anno 1562. Bullam reformationis Pœnitentiariæ Apoſtolicæ edidit, & illius poteſtati arctiores limites poſuit. Aliam iterum Bullam reformatoriam antiqua caſſata publicavit Pius V., qui numerum Officialium ad paucos reduxit, penes quos poſthac ſit poteſtas dirigendi tribunal Pœnitentiariæ.

Huic alii Officiales adjuncti, qui unum tribunal conſtituebant, quod vocatur Pœnitentiaria. Pius IV., & V. illius poteſtatem reſtrinxerunt.

Pœnitentiaria in quem finem ſit inſtituta? Pertinet vel ad forum conſcientiæ, vel ad forum judicii.

Eſt ergo tribunal iſtud eum in finem inſtitutum, ut pœnitentes, qui incurrunt in aliquod crimen Papæ reſervatum, abſolvi, & a quocunque impedimento canonico liberari poſſint in foro conſcientiæ tantum, & non in foro fori. *Pœnitentiaria* conſiderari poteſt, vel prout eſt tribunal conſcientiæ, quatenus pœnitentes in hoc tribunali per Pœnitentiarios a peccatis Papæ reſervatis abſolvi poſſunt; vel prout exercetur ad normam alicujus tribunalis audiendo ſupplicationes ſuper petitis abſolutionibus & diſpenſationibus, præcipue abſentium ab urbe, cognoſcendo cauſas eum in finem, ut literæ diſpenſatoriæ in debita forma expediri valeant. Ad Pœnitentiariam priori modo conſideratam pertinet Pœnitentiarius Major, & tres Pœnitentiarii Minores, qui ex diverſis Religioſis aſſumuntur, & in tribus eccleſiis Patriarchalibus ſuo munere funguntur, in *Vaticana* Patres S. J., in *Lateranenſi* Patres Ordinis Minorum obſervantium Reformatorum, in *Liberiana*, ſeu *S. Mariæ Majoris* Ordinis Prædicatorum, qui, dum confeſſiones excipiunt, in ſignum majoris poteſtatis virgam tenent in manibus, qua pœnitentes tangere conſueverunt. Ad tribunal Pœnitentiariæ in forma judicii ordinarii conſideratæ pertinent ultra majorem Pœnitentiarium *Regens*, qui communius aſſumitur ex Auditorio Rotæ, *Theologus ſacræ Pœnitentiariæ*, *Doctor Decretorum* celebris Canoniſta, *Datarius*, *Corrector*, & *Sigillator*. Ultra prædictos adſunt Officiales ſubalterni, tres Procuratores, & totidem Scriptores. Quænam horum Officialium ſint munia, exponit Van-Eſpen (r).

Quinam Pœnitentiarii ad tribunal conſcientiæ pertineant.

Solet *Pœnitentiaria* ſuos habere conventus tempore, quo viſum fuerit Pœnitentiario Majori, & ordinarie die Veneris poſt prandium ſingulis

Pœnitentiaria celebrat ſuos conven-

(r) Part. 1. Tit. 12. cap. 3.

ſingulis ſeptimanis in palatio majoris Pœnitentiarii, vel in palatio Regentis, quando majorem Pœnitentiarium impediri contingit. Interveniunt hiſce Congregationibus omnes prædicti Officiales, referuntur a Procuratoribus materiæ examinandæ, reſolvendæ, & decidendæ: & demum audito voto Theologi, & Canoniſtæ, quid in negotiis ſit agendum, decernitur. *tus, quando, & quomodo?*

Ad hoc tribunal pertinent diſpenſationes ſuper irregularitatibus ex homicidio, ex defectu natalium &c. provenientibus, reconvalidationes matrimoniorum cum impedimento dirimente, ſed occulto contractorum; item proviſiones beneficiorum ſimoniace obtentorum, abſolutiones a cenſuris, ac licentiæ, quibus Religioſis conceditur facultas ab una Religione tranſeundi ad aliam, & vel maxime Religioſis apoſtatis redeundi ad gremium proprium. *Cauſæ ad hoc tribunal pertinentes.*

Poſtquam cauſa diſpenſationis fuit diſcuſſa, expeditur reſcriptum & quidem ſub nomine Pœnitentiarii majoris, ac in forma commiſſionis ad tertium dirigitur ſub formula conſueta, ut ſuper irregularitate vel impedimento diſpenſet, & a crimine abſolvat. *Modus expediendi reſcriptum.*

Modus autem & formula ſcribendi & recurrendi ad hoc tribunal diſcenda eſt ex praxi. Hujusmodi formulas paſſim exhibent Doctores: ſolummodo id notetur, nomen ſupplicantis, ſicut & patriam tacendam, ac ſuplicationem ſub nomine *Oratoris* vel *Oratricis* porrigendam (s). *Item ſcribendi & recurrendi ad hoc tribunal.*

§. VII.

Adhuc duplex tribunal examinandum eſt, nempe *Signatura Juſtitiæ*, & *Gratiæ*. Quantum ad *Signaturam Juſtitiæ*, eſt hæc illud tribunal, ad quod pertinent omnes cauſæ appellatione indigentes, eum in finem erectum, ut non tam de cauſæ appellabilis meritis, quam de ipſa appellatione, an ſit admittenda, & de gradu appellationis cognoſcatur, ſub quibus clauſulis ſit concedenda. Quapropter, quando clare conſtat cauſam non eſſe appellabilem, vel illam non indigere appellatione a Signatura decernenda, ſed aliunde a jure competere, non opus eſt ad hoc tribunal recurrere. Et quidem in hoc tribunali poſſunt proponi omnes cauſæ pro obtinenda appellatione, exceptis iis, quæ deciduntur in quibusdam tribunalibus, de quibus dicitur, quod *Signaturam in ventre habeant*, hoc eſt propriam Signaturam, in qua poſſunt *Signaturæ Juſtitiæ quid ſit, & quæ cauſæ ad ipſam pertineant? nempe appellabiles ſub certa reſtrictione.* *Dantur tribunalia, quæ dicuntur Si-*

(s) Vid. Jus Canon. P. Reiffenſtuel ad lib. 4. Decretalium.

Digitized by Google

gnaturam in ventre habere.

poſſint vigore novæ audientiæ agnoſcere, an & ſub quibus clauſulis concedenda ſit appellatio in cauſis a ſe deciſis. Talia tribunalia ſunt Congregationes Concilii, Epiſcoporum, & Regularium, Rituum: nam ſi quis in his judiciis ſuccumbat, non poteſt adire Signaturam Juſtitiæ pro habenda appellatione; ſed hanc debet petere vel a Secretario, vel a Præfecto, vel ab ipſa Congregatione.

Clauſulæ, ſub quibus hæc Signatura ſolet reſcribere.

Plures ſunt clauſulæ, cum quibus hoc tribunal ſolet reſcribere, potiſſimum triplicis generis: nempe ſuſpenſivæ, devolutivæ, aut nullum effectum operantes pro appellatione. Principaliores ſunt ſequentes: *Alteri cum facultate manutenendi de Jure, conſtito de Rebus. De Appellatione. Nihil. Alteri, qui ad ulteriorem executionem, vel alteri qui ad legitimam. Sine præjudicio. Partitio. Reſeſſus. Purgatis, ſine præjudicio, circumſcripta poſſeſſione & appoſito ſequeſtro.* Quis ſit ſenſus, qualis effectus harum clauſularum, diſcendum eſt ex Practicis, & Scriptoribus, qui ex profeſſo de ſtylo Curiæ ſcribunt.

Officiales hujus Tribunalis.

Modus procedendi.

Tempus, quo convenire ſolent.

Hoc tribunal componitur ex Cardinali Præfecto, 12. Prælatis votantibus, & nonnullis aliis, qui nuncupantur *Ponentes*, hoc eſt, qui proponunt cauſas in Signatura reſolvendas juxta ſuffragium eorundem 12. votantium Prælatorum, addito ſuffragio Domini *Ponentis*, qui etiam habet votum in iis cauſis, quas portat in Signatura. Eminentiſſimus vero Præfectus non habet ſuffragium, ſed tantum aſſiſtit, niſi adſit paritas votorum: tunc enim per ſuum votum poteſt facere majora. Singulis ſeptimanis ſemel, & quidem die Jovis in palatio Apoſtolico conveniunt: in vacationibus tamen, ſeu feriis rotalibus bis in menſe congregantur, dummodo dies non fuerint impediti. Quilibet ex Ponentibus ordinarie affert tres cauſas, & in his etiam dat ſuum proprium votum; non vero in reliquis aliis cauſis in Signatura referendis, & proponendis; & hoc ad differentiam Prælatorum votantium, qui ſuum ſuffragium præſtant in omnibus cauſis.

§. VIII.

Signatura gratiæ quid ſit, & unde dicatur?

Supereſt, ut de *Signatura Gratiæ* dicamus, quæ eſt tribunal quoddam eum in finem adinventum, ut in eo proponi poſſint negotia & cauſæ, quæ ex natura ſua non patiuntur, ut rigoroſo Juris examini ſubjiciantur, ſed de plano vel breviori via cognoſcantur: & ideo dicitur *Gratiæ*, ut diſtinguatur a Signatura *Juſtitiæ*, in qua ſecundum

Raro hoc tribunal convocatur.

normam Juris ſtricti proceditur. Rarior fit convocatio in hoc tribunali: olim fieri conſuevit ſaltem ſemel in menſe, & die Martis: nunc fit bis

Digitized by Google

bis in anno, & interdum ſemel tantum. Solet non raro Pontifex hanc Congregationem coram ſe convocare, & tunc omnes Cardinales huic tribunali adſcripti comparere debent, non ratione Officii, ſed pro ratione Majeſtatis; & hinc nullum etiam dant votum, niſi ſingulariter a Pontifice interrogentur, id quod rarius fieri conſuevit, licet alii intervenire ſoleant ratione officii cum poteſtate dandi votum. Hæc Congregatio ſolemnius ſolet celebrari, eidemque interveniunt diverſiſſimi generis Officiales, quos omnes recenſere nimis longum foret & ſupervacaneum. *Aliquoties a Pontifice.*

Solent autem in hoc tribunali proponi *Commiſſiones*, uti vocant vel ſuper cauſis contentioſis, vel Gratioſis: *contentioſæ* ſunt illæ, quæ unice dependent a Pontifice tanquam ſupremo Principe, ita ut ipſe ſolus reſcribere poſſit e. g. ſi petatur, ut liceat aliquam cauſam appellabilem proponere in quodam tribunali cum clauſula: *appellatione remota;* vel ut a cauſa non appellabili appellare concedatur. *Gratioſæ* ſunt, quando petitur reductio Gratiæ vel proviſionis ad terminos juris eam de medio tollendo, ac ſi nunquam emanaſſet, atque hoc modo tertio auferatur jus quæſitum e. g. ſi Epiſcopus petat, ut exemptio cujusdam Monaſterii reſigatur: in ſimilibus tamen cauſis & negotiis gratioſis magis circumſpecte proceditur propter grave præjudicium tertii. *In eo proponuntur commiſſiones vel contentioſæ vel gratioſæ.*

Illud ſingulariter quoad Signaturam *Gratiæ* eſt notandum, quod hæc manus ſuas non apponat in cauſis ordinariis, in quibus Signatura *Juſtitiæ* appoſuit, vel poteſt apponere; multo minus in iis, quæ per Judices ordinarios concedi vel fieri poſſunt, ſed ſolummodo in iis, quæ indigent ſuprema & extraordinaria Principis poteſtate. Quapropter ſi quæ cauſa alia ad illud tribunal ex quocunque capite, fortaſſis ex aliquali incuria, vel ignorantia deferatur, ſolet reſcribi cum clauſula: *Pars inſtans utatur Jure ſuo.* *Non apponit manus in cauſis ordinariis, in quibus Signatura Juſtitiæ appoſuit.*

Sunt autem tres cauſæ præcipuæ, in quibus ad hanc Congregationem aditus non conceditur. Primus eſt in cauſis diſputatis & deciſis in Signatura Juſtitiæ, quoties non agitur de noſtro gravamine. Secundus circa cauſas antiquas, quæ a decennio ultra ſunt ſopitæ, & ſiluerunt, dummodo ſilentium non proveniat ex impotentia agendi, vel alio juſto impedimento. Tertius, quando obſtat *ratio prudentialis,* quæ toties obtinet, quoties agitur de intereſſe ſupremorum Principum, quos offendere ſæpe *Ratio Status* non permittit. Opportunus hic etiam foret locus agendi *de Tribunali Auditoris Papæ, & Auditore Cameræ:* verum alia nos vocant. *Cauſæ, in quibus aditus ad eam non conceditur.*

Digitized by Google

CAPUT III.

De Bullis, Brevibus, Signaturis Pontificiis, Bullario & Regulis Cancellariæ.

§. I. *De Bullis Pontificiis.* II. *De Brevibus Apoſtolicis.* III. *De Signaturis.* IV. *De ipſo Bullario, illiusque collectione.* V. *De illius authoritate & authentia.* VI. *De Regulis Cancellariæ*, VII. *Illarum authoritate & promulgatione.*

§. I.

Literæ Pontificiæ triplicis ſunt generis, Bullæ, Brevia, Signaturæ.

Antequam de *Bullario magno* agamus, quod inſtar novioris Collectionis haberi conſuevit, prius de ipſis Bullis, aliisque Literis apoſtolicis agendum eſſe exiſtimavimus. Triplicis generis Literas Pontificias paſſim Authores ſolent diſtinquere, *Bullas*, *Brevia*, & *Signaturas*.

Quid ſint Bullæ?

Bullæ ſunt *literæ Pontificiæ in membrana nigra ſcriptæ, latius extenſæ, in majoris momenti cauſis appenſo ſigillo plumbeo effigiem SS. Apoſtolorum Petri & Pauli continente concedi ſolitæ, & ab ipſo Pontifice ordinarie ſubſcriptæ.* Mox in limine hic occurrit quæſtio, cur hæ Literæ dicantur *Bullæ*.

Nomen Bullæ unde veniat?

Exiſtimant non nulli hanc nomenclaturam inde venire, quod ſigillum appenſum præſeferat figuram Bullæ aqueæ, vel globuli cujusdam aurei, quales apud Romanos pueri nobiles in ſignum libertatis e collo pendulos geſtare, & *Bullas* vocare ſolebant. Longe veroſimilius alii nomen iſtud derivant a Reſcriptis Imperatoriis: moris enim erat, ut Imperatores Reſcripta aliquoties clauſa, non nunquam aperta ederent. Jam vero ſolebant Græci Literas Imperatorias apertas vocare βουλας. Ut autem hujuscemodi literis & fides, & authoritas conciliaretur, ſigillum Principis appendebatur; unde factum eſt, ut primitus ipſa ſigilla, quæ non nunquam ex auro, vel argento, pluries ex plumbo vel cera fuere confecta, dicerentur *Bullæ;* ſucceſſive vero nomen *Bullæ* ad ipſa Reſcripta & Diplomata fuerit extenſum (t).

Undenam origo ſit derivanda obſignandi Bul-

De Origine etiam harum *Bullarum* vel potius more Bullas Pontificias plumbo effigiem Petri & Pauli repræſentante obſignandi non ſatis conſtat. Quantum ad ſigillum plumbeum; morem hunc refert Polydorus

(t) Salmaſius de Obſignat. teſt. cap. 32. Colerus Parerg. cap. 4. Meurſius in Lexico Græco Barbaro.

las Pontificias plumbo effigiem Petri & Pauli repræſentante.

rus Virgilius ad tempora Stephani III. & Hadriani I., cujus verba hic admetiri liceat: *Satis conſtat, Agatonem in cera annulo impreſſiſſe ſigilla. Verum cum poſtea Romanus Pontifex multa erogaret Privilegia, & Diplomata diuturniora forent, placuit Stephano III., ac deinde Hadriano I. tabulas Apoſtolicas plumbo obſignari. Fuit is annus 772. cum ipſe Hadrianus factus eſt Pontifex: nam antiquitus non reperitur ſigillum plumbeum, quemadmodum conſtat, ante Carolum M. Imperatorem literas auro obſignaſſe Principum Romanorum neminem.* Verum vetuſtiora Pontificum Diplomata plumbo obſignata aſſerit Dominicus Raynaldus Bibliothecæ Vaticanæ Cuſtos apud D. du Cange in Gloſſario verbo *Bulla plumbea;* & quidem Bullam plumbeam Sylveſtri I. aſſervari in archivo Aretino, uti & Leonis I., Gregorii M., ac Sergii vetuſtiſſima Diplomata in papyro ex frutice confecta, plumbo obſignata in archivo Caſtri S. Angeli. Idem Raynaldus obſervat, quod in plumbo Diplomatum vetuſtiſſimorum Pontificum non fuerint impreſſæ imagines Petri, & Pauli, ſed tantum illius Pontificis nomen, cujus literæ obſignabantur: vetuſtiorem quippe hactenus Bullam cum imaginibus Petri, & Pauli non ſe reperiſſe ait usque ad tempus Hadriani IV., qui anno 1153. vixit. Cur autem Pontifices potius plumbo, quam auro vel argento utantur in ſuis ſigillis, haud facile quis divinaverit. Rideri, & contemni merentur Doctores illi Acatholici, qui inſultorie de Pontifice ſcribere aſſueti ajunt, Pontificem velle imitari exemplum Petri, dum cæco eleemoſynam petenti reſpondit: *Argentum & aurum non eſt mihi* &c. (u). Solent autem Bullæ ſcribi in membrana nigra charactere antiquo Gallico (x), & hoc modo diſtinqui a *Brevibus Apoſtolicis*, de quibus mox. Quod ſi Bulla expediatur in materia Juſtitiæ, appenditur plumbum e filis cannabis; in materia gratiæ e filis ſericis. Quænam autem ſint cauſæ majores, in quibus ſolent emitti Bullæ, dependet a ſtylo Curiæ. Hujusmodi cauſa gravior cenſetur eſſe conceſſio Jubilæi &c. Aliter autem ſe ſubſcribit Pontifex electus ante; & aliter poſt ſuam coronationem: in primo caſu ſubſcriptio ſic habet: *Datum anno primo die tertio ſuſcepti a nobis officii Apoſtolatus:* Ipſa autem Bulla ex una parte repræſentat effigiem Petri & Pauli; ex altera parte eſt vacua. In altero caſu ſubſcriptio hæc eſt: *Datum Anno Pontificatus noſtri* &c. & ex altera parte conſpicitur nomen cum ſigillo Pontificis.

Bullæ ſcribuntur in membrana nigra charactere antiquo Gallico cum appenſione plumbi e filis cannabis, vel ſericis.

Forma Bullæ.

 §. II.

(u) Act. 3. v. 6.

(x) Card. de Luca hunc morem ſcribendi charactere Gallico inde venire exiſtimat, quia

§. II.

Quid ſint Brevia apoſtolica? Alterum genus Literarum ſeu Reſcriptorum Apoſtolicorum ſunt *Brevia Apoſtolica*, quæ ſunt Scriptura in minoribus negotiis conceſſa, indifferenter vel in membrana, vel in papyro ſcripta, cera rubea, vel viridi, annulo Piſcatoris ſigillata, ac ſigno Secretarii ſubſcripta. *Diſcrimen inter Bullas & Brevia.* Ex his manifeſte apparent plura diſcrimina inter *Bullas*, & *Brevia* quoad materiam, ſcripturam, ſigillum, & ſubſcriptionem: nam materia Brevium ſunt negotia minora, character nitidus & elegans, membrana ſubtilis, & alba: ſigillum eſt annulus Piſcatoris: ſubſcriptio fit a Secretario. *De annulo Piſcatoris.* Quandonam Pontifices ſua Brevia cum annulo Piſcatoris ſigillare inceperint, non certo conſtat. Antiquitus id in more fuiſſe poſitum probat epiſtola Clementis IV. ad Petrum Groſſum nepotem ſuum anno 1265. data, cujus hæc eſt clauſula: *Non ſcribimus tibi nec familiaribus ſub Bulla, ſed ſub Piſcatoris annulo, quo Romani Pontifices in Secreto utuntur.* Vocatur hic annulus *Piſcatoris*, quia continet imaginem S. Petri manu ſua hamum tenentis. Id etiam de hoc annulo Piſcatoris annotari meretur, quod Cardinalis Camerlengo dictus illum toties, quoties Pontificem mori contingit, ſtatim poſt obitum infringere ſoleat. (y).

§. III.

Quid ſint Signaturæ? Tertium genus Reſcriptorum ſunt *Signaturæ:* definitur autem *Signatura*, quod ſit Scriptura in papyro conſcripta, a Pontifice vel ejus delegato abſque ſigillo in medio ſcripta, partis ſupplicationem, & Pontificis conceſſionem breviter continens. Solent hujusmodi Signaturæ concedi, priusquam Bullæ, & Brevia in extenſo conficiuntur, & in forma ſolemni expediuntur. De hiſce Signaturis, modo illas conficiendi, exprimendis in prima & ſecunda parte, de effectibus & clauſulis illarum plenius agunt Doctores ad Tit. de Reſcriptis ; Item de Præbend. & Dignit.

§. IV.

Quid ſit Bullarium? Jam ad ipſum *Bullarium*, quod a *Bullis* ſuum habet nomen: & eſt nihil aliud, quam Collectio variarum Bullarum & conſtitutionum apoſtolica-

quia tales Bullæ eo tempore, quo Pontifices Avenione ſederunt, plures emanarunt in cauſis reſervationum, & affectionum beneficiorum eccleſiaſticorum.

(y) De his vid. Heineccius de Sigillis. Carolus du Freſne Gloſſ. verbo annulus, & Bulla. Vid. Van Eſpen Part. 2. Tit. 24. Cap. 3. & ſeq.

ſtolicarum, opera primum Laertii Cherubini Juriſconſulti Romani compilatum, & dehinc ad noſtra usque tempora auctum. Primam illius editionem adornavit Laertius Cherubinus anno 1588. tempore Urbani Papæ, in qua continentur ordinationes Pontificiæ a Gregorio VII. usque ad Sixtum V. Alteram editionem procuravit Angelus Maria Cherubinus filius Laertii Cherubini, Monachus Caſſinenſis ſub Paulo V. Tertiam elaborarunt Angelus a Landuſia, & Joannes Paulus a Roma Religioſi S. Franciſci, quibus acceſſit editio quarta anno 1727., quæ conſtat Tomis majoribus octo, vel potius quatuordecim, & incipit a Leone I. usque ad Benedictum XIII. Præter Bullarium iſtud magnum etiam habemus Collectionem Operum, Bullarum, & Brevium Clementis XI. anno 1724. editam ſub titulo: *Clementis XI. Pontificis M. Opera, ſcilicet Epiſtolæ, Brevia ſelectiora, & Bullarium.* Demum Benedictus XIV. Pontifex ſane maximus, celeberrimus, eruditiſſimus, ab innumeris ferme conſtitutionibus, operibus & epiſtolis per omnem orbem celebratiſſimus ſuas quoque conſtitutiones ſucceſſive imprimi typis curavit, easque more antiquo Doctoribus Bononienſibus inſcripſit, quarum quatuor mihi Tomi ad manus ſunt.

Tres illius collectiones.

Præter Bullarium magnum dantur aliæ Collectiones operum, Bullarum & Brevium aliorum Pontificum.

§. V.

Quærunt DD. an Bullarium M. ſit authenticum, & quænam illius authoritas? communis omnium eſt opinio, quod, cum Bullarium iſtud nullam expreſſam, eamque authenticam approbationem præſeferat, plus ponderis & authoritatis non habeat, quam ipſæ Bullæ Pontificiæ ſeorſim ſpectatæ. Quod ſi Bullæ, antequam in Bullarium fuerunt relatæ, per viam legis univerſalis editæ, ac legitime publicatæ, & acceptatæ ſint, vim legis, quam olim habuerunt, etiam hodie intra Bullarium retinent: niſi vel lege poſteriori, vel contraria conſuetudine fuerint abrogatæ. Interim eatenus iſtud Bullarium magnam habet authoritatem, quatenus ad Bullas in eo contentas provocare licet, ita ut illis, in quantum in hoc Bullario continentur, fides ſit habenda, & illi, qui illarum fidem impugnare præſumeret, probatio de contrario injungenda foret. Quod ſi tamen aliquis errorem docere, & authentiam Bullæ expugnare vellet, ſine dubio audiendus foret. Vel maxime autem ſimilium Bullarum authoritas elidi poſſet, ſi quis doceret, eas nunquam legitime fuiſſe promulgatas, vel non receptas, vel uſu contrario abrogatas.

An Bullarium M. ſit authenticum.

§. VI.

Digitized by Google

§. VI.

Quid ſint regulæ Cancellariæ. Inter Collectiones Juris noviſſimi reponunt DD. communius *Regulas Cancellariæ* ita dictas: quæ nihil ſunt aliud, quam *Conſtitutiones Pontificiæ a quovis Pontifice ad initium ſui regiminis præſcriptæ, quæ normam & ordinem regiminis potiſſimum Cancellariæ apoſtolicæ, res beneficiales, reſignationes, & diſpenſationes concernunt.* *Quare ita vocentur?* Dicuntur regulæ *Cancellariæ*, non in eo ſenſu, quaſi hiſce regulis *Cancellaria* ſola, in quantum dicit *Dicaſterium ſeparatum*, gubernetur, ſed quod ſint & debeant eſſe norma totius Curiæ Romanæ, & omnium Dicaſteriorum, in quibus agitur de negotiis & cauſis, quarum cauſa regulæ iſtæ ſunt conſtitutæ. *Illarum author quis?* Author illarum communiter fuiſſe creditur Joannes XXII. quas ipſius Succeſſores pro ſuo libitu auxerunt, reſtrinxerunt, diminuerunt. Imo, ſi rem bene inſpiciamus, Joannes Pontifex in ſuis regulis unice collimavit ad inſtruendam, informandamque Curiam, & Cancellariam Romanam, ut, qua arte in expediendis literis Pontificiis ſit procedendum, ſcirent Officiales: nam ad Nicolaum usque V., qui Pontificatum tenuit circa medium Sæculi XV., vix ulla oſtendi poteſt regula, quæ reſervationes beneficiorum, ſimilesque materias beneficiales extra Cancellariam reſpicit. *Nicolaus V. eas in ordinem redegit.* Itaque, quidquid in his regulis quoad materiam beneficiorum ſtatutum legitur, id omne Succeſſoribus Joannis XXII. adſcribendum erit, inter quos præcipuus fuit Nicolaus V., qui has regulas in certum ordinem & formam redegit, a qua hodierni Pontifices non facile ſolent recedere. *Exſpirant cum Pontifice, & quo effectu?* Exſpirant hæ Regulæ una cum Pontifice, & hinc ſede Pontificia vacante non obligant, ſaltem extra Curiam, & Collatores ordinarii poſſunt conferre beneficia, quæ vi regularum ſunt Pontifici reſervata. *Reaſſumuntur a Pontifice Neo-Electo.* Solent autem Pontifices Neo-Electi poſt unum alterumve diem illas de novo reaſſumere, &, prout libuerit, reſtringere, limitare, augere, multiplicare.

§. VII.

An & quale faciant jus? Inter DD. controvertitur, an & quomodo hæ regulæ obligent, & faciant Jus? indubitanter affirmamus, quod in Curia Romana faciant Jus locale, & Officialibus in ea agentibus ſecundum illas tam in obſervanda forma judicii, quam decidendis cauſis ſit procedendum. Extra Curiam vero aliter non obligant, niſi in quantum vel ſunt promulgatæ, vel receptæ, & non ſunt contrariæ aliis Juribus particularibus e. g. Concordatis Germaniæ &c.

Sane

Digitized by Google

Sane de promulgatione harum Regularum univerſali ſpecialiter in noſtra Germania non conſtat. Uſu & conſuetudine ſi receptæ eſſe dicantur, hic uſus & conſuetudo probari debet: quasdam earum hinc inde uſu obtinere, qualis e.g. eſt regula *de viginti*, *de triennali poſſeſſore*, ex praxi quarumdam Diœceſium ſcimus. Cavendum tamen erit, ne cauſa qualiscunque ad Curiam Romanam devolvatur, quæ procul dubio ſecundum ſuas regulas Cancellariæ ſententiam feret, etſi regula apud nos non obtineat, aut fortaſſis conſuetudo contraria vigeat. Verum an bene, dubitare licet: cum enim Pontifices in ſuis epiſtolis Decretalibus & Reſcriptis in corpore Juris clauſis paſſim ad conſuetudines locorum provocent, & ſecundum has reſcripſerint, quare non id ipſum facere Curia Romana debeat? cum utique leges & canones in genere approbent omnes conſuetudines legitime introductas. De eo nobis minus eſt dubium, quod Curia Romana hiſce Regulis non poſſit uti in præjudicium Concordatorum Germaniæ, quia pacta ſunt ſervanda: ſecus nemo amplius talia pacta cum Sede Apoſtolica inibit, ſi ab illis pro arbitrio recedere liceat. Plures ex his regulis gravibus difficultatibus ſunt obnoxiæ, quare mirum non eſt, quod Viri eruditi plura in eas ſcripſerint commentaria (z). *De promulgatione, uſu, & conſuetudine earum.*

CAPUT IV.

De Congregationibus Cardinalium in genere, & de Congregatione S. Officii ſeu Inquiſitionis in ſpecie.

§. I. *Quid ſint Congregationes Cardinalium, & quotuplicis generis.* II. *De Congregatione S. Officii, illiusque origine, quam habet a Tribunali Inquiſitionis.* III. *De hoc Tribunali ſingulariter agitur.* IV. *De erectione hujus Congregationis, illiusque Officialibus.* V. *De Congregationibus præparatoriis, & ipſa Congregatione Inquiſitionis.* VI. *De cauſis ad ipſam pertinentibus, & modo introducendi.* VII. *De Proceſſu Inquiſitionis.*

§. I.

Ad Congregationes Cardinalium tranſitum faciamus, quæ inter cætera *Quid ſint Congregationes Cardinalium.*

(z) Joan. Chockier, Gonzalez, Barboſa, Plettenberg.

tera Curiæ Romanæ tribunalia vel maxime eminent. Sunt ergo hæ Congregationes nihil aliud, quam *certa Collegia a Pontificibus erecta & inſtituta in ordine ad certa negotia dirigenda, diſcutienda, & ſub forma cujusdam tribunalis & judicii per Cardinales potiſſimum decidenda.* Atque in his continetur tota rei eſſentia, & quidquid de his Congregationibus dici poteſt.

Aliæ ordinariæ, & aliæ extraordinariæ.

Aliæ ſunt *ordinariæ*, & aliæ *extraordinariæ:* Priores a Pontificibus ſemel erectæ de ſe & per ſe ſunt fixæ, ſtabiles, & habent ſtatum permanentem: Poſteriores pro negotiis quibusdam ſpecialibus expediendis aſſumuntur, prout frequentius fieri ſolet, & noviſſime factum eſſe ſcimus (a). Cum Pontifex triplicem potiſſimum perſonam ſuſtineat, Pontificis ſeu Epiſcopi univerſalis, Epiſcopi urbis, ac Domini ſui diſtrictus ſeu Principis in ſtatu Romano, aliæ iterum ſunt Congregationes, quæ ordinantur ad dirigenda decidendaque negotia tam publica univerſalis Eccleſiæ, quam privata ex univerſis provinciis ad Curiam Romanam via provocationis, conſultationis, relationis, appellationis, aut reſervationis devoluta, & ſpectant Pontificem qua Pontificem, qua Primatem ac Caput univerſalis Eccleſiæ; & aliæ, quæ concernunt regimen Eccleſiæ Romanæ tantum, quatenus eſt Eccleſia particularis, cujus Epiſcopus eſt ipſe Pontifex (b); & aliæ, quæ pertinent ad regimen temporale Status eccleſiaſtici. Nobis unice agendum eſt de Congregationibus in bonum univerſalis Eccleſiæ inſtitutis, & inter has

§. II.

Congregatio S. Officii, ſive Inquiſitionis ortum habet a tribunali Inquiſitionis.

Inquiſitores fidei ex jure divino ſunt Epiſcopi.

Eminet Congregatio S. Officii, ſive Inquiſitionis, quam ipſe Sixtus V. in ſua Bulla quæ incipit: *Immenſa æterni DEI* inter Congregationes decem a ſe erectas primam collocat. Hæc Congregatio ſine dubio a famoſo tribunali Inquiſitionis, quod adhuc in quibusdam regnis, Portugalliæ præſertim, & Hiſpaniæ ſummo cum rigore exercetur, ſuam trahit originem. Inquiſitores fidei ex Jure divino, & eccleſiaſtico, traditione, praxi & conſuetudine, & ex ipſo officio epiſcopali ſemper fuere Epiſcopi: quippe quos *poſuit DEUS regere Eccleſiam DEI.* Primus qui ſpeciales Inquiſitores cum plena authoritate procedendi contra Hæreticos conſtituit, fuit Innocentius III., qui ſub initium

(a) E. g. in cauſa Gallorum ſuper denegatione Sacramentorum.

(b) Quatruplicem enim perſonam ſuſtinet Pontifex, nempe Pontificis, Patriarchæ per Occidentem, Metropolitæ per certum diſtrictum Italiæ, & Epiſcopi in Dioeceſi Romana.

tium Sæc. XIII. contra hæreſin Albigenſium in provinciam Toloſanam, eique adjacentes miſit Arnaldum Abbatem Ciſtercienſem cum duobus Monachis Ciſtercienſibus Petro de Caſtro novo, & Radulpho. His idem Pontifex in ſubſidium adjunxit Didacum Oxomenſem Epiſcopum, & S. Dominicum ejusdem Eccleſiæ tunc Canonicum. Poſt biennium completum, cum Didacus ad ſuam Eccleſiam reverti coactus fuiſſet, Dominicus ſolus adſcitis ſibi quibusdam Sociis, jactisque ſui Ordinis fundamentis huic operi ſtrenue incubuit, & ſubinde ipſos etiam Principes, & Magiſtratus ſæculares, quin & populum contra hæreticos excitavit, & ſub promiſſione Indulgentiarum ita concitavit, ut ſub nomine *Cruce ſignatorum* arma etiam contra Hæreticos arriperent. Mox ab initio Inquiſitores iſti contrarios ſibi habuere Epiſcopos & Magiſtratus ſæculares, & ideo vel nihil, vel parum contra hæreticos profecerunt. Ut ergo major foret Inquiſitorum authoritas, & opus Inquiſitionis feliciores haberet progreſſus, Gregorius IX. certos inquirendi, & contra hæreticos procedendi modos præſcripſit, & quoddam Inquiſitionis tribunal in Synodo Toloſana per Cardinalem ſuum Romanarum celebrata inſtituit, unaque authoritatem inquirendi, procedendi & puniendi Epiſcopis veluti legitimis ex ipſo jure divino Inquiſitoribus commiſit. Sed paulo poſt nimio zelo abreptus Pontifex, exiſtimans, ab Epiſcopis officium ſuum flaccidius, quam oporteret, obiri, officium iſtud ſolis fratribus Dominicanis commiſit, qui tanto rigore proceſſerunt, ut populus Toloſanus omnes fidei Inquiſitores una cum ſuo Epiſcopo ex urbe expulerit. Pontificum fervorem æmulatus fuit Fridericus II. Imperator, qui circa annum 1244. acerbiſſimas conſtitutiones contra hæreticos eorumque fautores evulgavit, & Inquiſitores fidei in ſuam protectionem ſuſcepit. Has Friderici leges anno 1251. confirmavit Innocentius IV. Pontifex, pluraque pro ſtabiliendo Inquiſitoris tribunali adjecit per Conſtitutionem, quæ incipit *ad extirpandas &c.*

Innocentius III. Sæc. XIII. ſpeciales conſtituit.

De Cruce ſignatis.

Greg. IX. certos inquirendi modos præſcripſit.

Officium Inquiſitionis Dominicanis demandavit, qui propter rigorem urbe expulſi.

Friderici II. pœnæ contra hæreticos.

Itaque jam Inquiſitionis tribunali formato plura, præſertim in Italia, ac in terris Romano Pontifici ſubjectis, talia Inquiſitionis tribunalia fuere erecta; Inquiſitores vero præcipue ex Ordine Dominicanorum deſignati. At in urbe, & Curia Romana Inquiſitionis tribunal per ipſum Pontificem cum Miniſtris ad id deputatis, & pro illius arbitrio aſſumptis regebatur.

Tribunalia Inquiſitionis plura erecta.

§. III.

Atque hic pedetentim ad ſcopum noſtrum id eſt, ad tribunal, ſeu Congregationem Officii explicandam venimus. Prius tamen de famo-

Tribunal Inquiſitionis rigidiſſimum.

famoſo tribunali Inquiſitionis, quod per Italiam, Hiſpaniam, & Portugalliam præcipue exceſſivo ac immenſo rigore exercetur, agamus. Sane ſi quid eſt in Eccleſia Catholica, quod Religionem ſumme exoſam, contemptibilem, imo etiam hæreticis ridiculam facit, illud profecto eſt tribunal Inquiſitionis, quod non niſi difficillime cum manſuetudine Chriſti, cum exemplo Apoſtolorum, cum principiis Chriſtianitatis combinari poſſe multis etiam Catholicis videtur. Horrenda videri poſſunt, & horribilia, inaudita, & barbara, ſi vera ſunt, quæ Scriptores etiam Catholici de hoc tribunali Inquiſitionis ſcribunt, de modo inquirendi, de judiciis contra ſuſpectos inſtitutis, de pœnis & ſuppliciis contra Hæreticos ſtatutis prorſus horribilibus &c. ut quid ergo mirum, ſi Scriptores graviſſimi defectionem Belgii huic Inquiſitionis tribunali, quod cum exceſſivo rigore urgebatur, magna ex parte adſcribant? hæc ſublimiori Judicio expendenda relinquimus. Noverint ſapientiſſimi Pontifices, & Epiſcopi, cur tribunalia iſta tolerent, permittant, & rigorem iſtum non mitigent, moderentur, & ad limites Chriſtianæ manſuetudinis reducant. Nos ſublimiori Spiritui Eccleſiæ ſuæ ſemper aſſiſtenti hæc adſcribimus.

Hæreticis exoſum.

§ IV.

Congregatio S. Officii ortum ſuum habet a tribunali Inquiſitionis.

Ut jam ad rem noſtram veniamus, tribunal iſtud Inquiſitionis occaſionem præbuit, ut hæc Congregatio S. Officii inſtitueretur. Primus ergo fuit Paulus III., qui anno 1542. ſex Cardinales conſtituit, & deputavit, ut eſſent generales Inquiſitores per univerſum orbem Catholicum in omnibus provinciis, urbibus citra, & ultra montanis. Pauli veſtigia preſſit Pius V., qui numerum auxit usque ad octo, data Inquiſitoribus poteſtate pleniſſima ſtatuendi, decernendi, decidendi, quidquid pro bono Eccleſiæ futurum ipſis viſum fuerit: ita, ut quidquid major pars illorum ſtatuerit, & decreverit, id omnino fixum ſit ratumque. Hanc declarationem confirmavit Pius, & geſta per majorem partem præſentium eſſe reputanda, ac ſi ab omnibus eſſent ordinata, voluit, etiamſi duo tantum ſint præſentes. Tandem Sixtus V. in ſua famoſiſſima conſtitutione quæ incipit: *Immenſa æterni DEI* quindecim Congregationes inſtituit, inter quas primam nominavit Congregationem Officii, illamque in terminis ampliſſimis & prægnantiſſimis confirmavit; inquiſitoribus vero authoritatem ampliſſimam *inquirendi, citandi, procedendi, ſententiandi, & definiendi in omnibus cauſis tam hæreſin manifeſtam, quam ſchiſmata, apoſtaſiam a fide, magiam, ſortilegia, divinationes, Sacramentorum abuſus, & quæcunque alia, quæ etiam præſumptam*

Illius authoritas confirmata & aucta fuit a Pio V. & Sixto V.

ptam hæreſin ſapere videntur, concernentibus. Ita verba Conſtitutionis. Tribunal iſtud præter Cardinales conſtituunt plures alii Officiales, inter quos primus eſt Commiſſarius S. Officii, qui aſſumitur ex Ordine Dominicanorum, & gerit vices Judicis ordinarii. Hic in Conſiliarium ſeu Aſſeſſorem habet Prælatum, vel Clericum ſæcularem, qui dicitur Aſſeſſor S. Officii, qui ratione muneris debet eſſe Profeſſor optimus & inſignis in ſacra Theologia, & ſacris Canonibus. Alii iterum ſunt Miniſtri, Fiſcalis, & Notarius. Præprimis vero ad hanc Congregationem ſpectant Theologi, & SS. canonum peritiſſimi, qui *Conſultores S. Officii* dicuntur, atque ex diverſis Religionibus pro Papæ beneplacito aſſumuntur, non nunquam etiam e ſtatu Clericali ſæculari. Intervenit etiam huic Congregationi inter Conſultores Magiſter ſacri Palatii, qui ſolet reſidere in palatio Apoſtolico. Inter hos Miniſtros tres ſunt, qui habent officium fixum & ſtabile, nempe Magiſter Generalis Ordinis S. Dominici, & Magiſter Palatii, qui ſimiliter eſt ex præſato Ordine, & Profeſſor quidam Ordinis Minorum Conventualium, cui veluti per Antonomaſiam competit nuncupatio Conſultoris S. Officii, habens hoc munus magis ſpecialiter, permanenter, & ſtabiliter.

Officiales hujus Congregationis.

§. V.

Antequam fiat Congregatio coram ipſo Papa, duæ ſingulis hebdomadis habentur Congregationes præparatoriæ, prima die Lunæ in ipſo palatio S. Officii prope Baſilicam S. Petri, ubi conveniunt Commiſſarius, Aſſeſſor, Fiſcalis, Notarius, & Conſultores tam ſæculares quam Regulares. In hac Congregatione, quæ *Conſulta* dicitur, examinantur ea, quæ ad proximam Congregationem præparatoriam pertinent, leguntur commiſſiones, epiſtolæ, memorialia, relationes, proceſſus criminales, aliaque, quæ vel ab Epiſcopis, vel aliis Inquiſitoribus pro examine, informatione, aut deciſione ſunt transmiſſa, idque pro majori inſtructione Aſſeſſoris, qui ea referre debet in altera Congregatione præparatoria, quæ habetur die Mercurii in Conventu S. Mariæ ſupra Minervam, ubi conveniunt omnes Cardinales, & Dominus Aſſeſſor. Et quidem primum habetur Congregatio ſecreta, in qua ſoli Cardinales cum Commiſſario & Aſſeſſore deliberant, conſulunt. Poſtquam vero ſufficiens facta fuit diſcuſſio, vocantur Conſultores, eorumque votum ſeu conſilium expeditur. Quæ autem in hac Congregatione decreta aut reſoluta ſunt, eodem die per Aſſeſſorem referuntur ad Sanctiſſimum. Atque hæc eſt ratio, cur decreta hujus Congregationis præparatoriæ prodeant ſub nomine Cardinalium S. Officii, non ipſius Ponti-

Duæ ſingulis hebdomadis habentur Congregationes præparatoriæ.

Modus in his procedendi.

Præcipua Congregatio celebratur die Jovis coram ipſo Pontifice. Pontificis, facta tamen relatione ad Sanctiſſimum. Præcipua autem Congregatio, quæ proprie vocatur *Congregatio Inquiſitionis*, eſt illa, quæ die Jovis coram ipſo Pontifice celebratur, in qua unum alterumve negotium, quod ex relatis per hebdomadam videtur eſſe graviſſimum, aſſumitur, & prævio Sanctiſſimi Oraculo finaliter reſolvitur. Communius tales caſus prævio Theologorum examini committuntur. Poſtquam ergo hi ſuam relationem abſolverunt, omnes dimittuntur exceptis Cardinalibus, qui coram ſolo Pontifice ſua vota depromunt, quibus auditis Pontifex finaliter concludit. Quo facto rurſus intrat Aſſeſſor cum Commiſſario, quibus ſuam reſolutionem finalem Pontifex ſignificare ſolet. Tunc eduntur Decreta, & a Notario ſignantur, in quibus tamen, etſi ſint Decreta Congregationis, ſolus Pontifex tanquam decernens, & reſolvens introducitur.

§. VI.

Cauſæ ad hanc Congregationem pertinentes. Ad hanc Congregationem pertinent omnes cauſæ fidei, cenſura, approbatio, prohibitio librorum, licet id etiam ad Congregationem ſubſidiariam *Indicis*, de qua mox agemus, hodie pertinere dignoſcatur; item licentia legendi libros hæreticos: & quod magis eſt, hodie ad hanc Congregationem ſpectant conceſſiones facultatum Epiſcopis dari ſolitarum, quas ſingulis quinquenniis renovare debent; licentiæ veſcendi carnibus ſingulis diebus prohibitis, diſpenſationes in omnibus gradibus tam affinitatis quam conſanguinitatis primum tangentibus.

Modus introducendi cauſas eſt diverſus ſecundum diverſitatem cauſarum. Modus introducendi cauſas in hoc tribunali eſt diverſus ſecundum diverſitatem cauſarum. Si cauſa eſt *fidei*, introducitur per viam accuſationis, & denuntiationis, quod fit per Epiſcopos, Inquiſitores, vel quoſcunque alios, vel per ipſam Rei confeſſionem: ſi reus fateatur, cauſa finita eſt, & hinc injuncta aliqua ſalutari pœnitentia a tribunali dimittitur, & abſolvitur: ſi adſit accuſator, tunc Officiales S. Officii curant, ut compiletur proceſſus probationum: agnita accuſatione tanquam legitima proceditur ad incarcerationem accuſati, & datis defenſoribus, niſi reus accuſationem purget, quod raro contingere ſolet, ad pœnam condemnatur. Si ſint aliæ cauſæ e. g. diſpenſationum, licentiarum, de quibus mox antea diximus, tunc porrigendus eſt libellus ipſi Sanctiſſimo, cui per Aſſeſſorem referendum eſt. Quod ſi Sanctiſſimus annuat, in calce libelli per Notarium Officii reſcriptum Papæ extenditur.

§. VII.

De proceſſu Inquiſitio- Pauca hic addere liceat de proceſſu Inquiſitionis, de quo ſupra, & modo procedendi. Quando igitur Inquiſitor ad locum quemcunque perve-

Digitized by Google

perveneriṭ, tunc mandatum a Pontifice acceptum exhibet Epiſcopo, aut ejus Vicario Generali, & Miniſtris tribunalium etiam ſæcularium, eosque adigit ad juramentum de executione legum eccleſiaſticarum & civilium adverſus hæreticos ſtatutarum. Inquiſitor munus ſuum ſolenni oratione auſpicatur, qua homines ad faciendas denuntiationes hortatur, ac terminum 30, vel 34. dierum, qui terminus vocatur *Gratiæ*, præfigit, intra quem qui veniunt, ac ſe ipſos accuſant, a pœnis conſuetis abſolvuntur. Poſt hæc Inquiſitor denuntiationibus, & accuſationibus aures præbet, format proceſſum, in quo juxta qualitatem præſumptionis *levis*, *vehementis*, & *violentæ* procedit: & quidem vehementi præſumptione gravatos ad probationem contrariam, & purgationem canonicam admittit; alios vero violenta præſumptione oppreſſos condemnat, & adhibito prius Epiſcopi, vel Generalis Vicarii, aliorumque Virorum doctorum conſilio ſolemniter ſententiam profert, quæ pro varietate diffamationis, ſuſpicionis, pœnitentiæ vel impœnitentiæ varia eſt, nunc benignior, nunc ſeverior; vel abſolutoria, vel condemnatoria. Pœnitentes abjurata hæreſi ab excommunicatione abſolvuntur, & in ſignum pœnitentiæ accipiunt veſtem pœnitentialem, quam *ſaccum Benedictum* vocant, eamque, quoad vivunt, geſtare, ac certis diebus ad portam eccleſiæ cum cereo accenſo in manibus ſtare, & pœnitentiam agere jubentur, aliquoties vero in perpetuos carceres detruduntur. Qui vero convicti fuerint, & impœnitentes, vel pœnitentes *laxi* ſunt, de ſuo ordine dejiciuntur, curiæ ſæculari traduntur, & ad ultimum ſupplicium damnantur. Nolim ego rigorem hujus judicii inquiſitorii, & modum procedendi longius proſequi, ne quibusdam ſim offendiculo.

nis, & modo procedendi.

CAPUT V.

De Congregatione Indicis.

§. I. *De inſtitutione, fine, & Officialibus hujus Congregationis.* II. *Competit ei facultas revidendi, examinandi, & prohibendi libros, & quomodo in his procedere ſoleat?* III. *An prohibitio librorum ſit licita?* IV. *Ad quem pertineat jus prohibendi libros?* V. *De Indice librorum prohibitorum.* VI. *Quæ ſingulariter ſint animadvertenda quoad hunc Indicem?* VII. *Quid ſit ſentiendum de prohibitione lectionis S. Scripturæ, & de ipſo Indice pro Germania?* VIII. *Quid de proſcriptio-*

ne

Digitized by Google

ne librorum, quæ in Congregationibus Officii, & Indicis fieri ſolet?
IX. *De approbatione librorum, antequam typis mandantur.*

§. I.

Congregatio Indicis eſt Vicaria Congregationis Officii.

Progrediendum jam ad *Congregationem Indicis*, quam, ut eſſet tanquam *Vicaria*, & ſubſidiaria Congregationis Officii, Sixtus V. inſtituit, eique curam reviſionis, & prohibitionis librorum demandavit. Cum enim ſacrum Officium majoribus fidei negotiis eſſet occupatum, quo minus materiam reviſionis & prohibitionis cum debita circumſpectione & diligentia tractare poſſet, in ſubſidium placuit Congregationem Indicis adjungere. Hæc Congregatio conſtituitur ex competenti numero Cardinalium pro beneplacito Pontificis. Habet Secretarium ex Ordine S. Dominici, qui una cum Cardinale Præfecto decreta Congregationis ſignat. Præterea habet perpetuum & fixum Conſultorem, Magiſtrum S. Palatii, ſimiliter ex Ordine S. Dominici, qui ante erectionem fuit quaſi Theologus Pontificis in rebus fidei, & ferme ſolus munus revidendi & ſupprimendi libros obiit, & in hodiernam usque diem, ſaltem quoad impreſſionem librorum retinet, ita ut ſine ejus licentia impreſſio librorum in urbe, ejusque diſtrictu fieri nequeat. Hiſce accedit magnus numerus Theologorum, aliorumque Doctorum, qui frequentius, vel pro majori parte ſunt Religioſi diverſarum Religionum ſub nomine *Conſultorum*.

Illius Officiales.

§. II.

Illius facultas & poteſtas.

Hæc Congregatio fit ad libitum juxta urgentias, & habet facultatem revidendi, examinandi, & prohibendi libros, concedendi licentiam legendi libros prohibitos. Diſtributio librorum fit per Secretarium inter Conſultores, quibus incumbit obligatio referendi in plena congregatione, ubi dein conſulitur, an liber prohiberi, expurgari, vel ſuſpendi debeat. Cardinales vero ut plurimum ſe judicio Conſultorum conformare ſolent. Soli tamen Cardinales ex Conſtitutione Sixti V. votum deciſivum habent. Decreta duntaxat ſub nomine Cardinalium Congregationis Indicis, non ipſius Pontificis formantur, & evulgantur, prius tamen, quam imprimuntur, per Secretarium Indicis Pontifici exhiberi conſueverunt. Quoniam vero Pontifex nec legit librum, nec relationem Conſultorum audit, ſed unice decreto jam formato ſimpliciter annuit, nulla Pontificis mentio in decreto injicitur. Cum autem hæc Congregatio ex dictis tantum ſit Vicaria Congregationis Officii, huic ſua

Modus procedendi.

Congregationi S. Offi-

ſua poteſtas revidendi libros in ſalvo manet: quin non nunquam contigiſſe ſcimus, quod liber aliquis per decretum hujus Congregationis in Indicem relatus, poſtmodum per ſpeciale decretum Congregationis Officii fuerit proſcriptus (c). Sed neque Epiſcopis per erectionem hujus Congregationis ſua pro ſuis Diœceſibus poteſtas revidendi, corrigendi, & prohibendi libros fuit adempta.

eii ſua autoritas manet in ſalvo.

Etiam Epiſcopis pro ſuis Diœceſibus.

§. III.

Opportuna hic ſe offert occaſio quædam ſcribendi de prohibitione, approbatione, qualificatione, & lectione librorum prohibitorum.

Prohibitio librorum eſt licita, utilis, apud omnes Gentes uſitata, imo neceſſaria, debet tamen eſſe ſobria.

Quantum ad prohibitionem librorum nemo prudentum negaverit, prohibitionem hanc non raro eſſe licitam, utilem, imo neceſſariam, & viguiſſe etiam apud Gentiles, Romanos, Græcos, aliaſque nationes & præcipue in Eccleſia antiqua, prout mox demonſtrabimus. Qui enim ſeditionum & rebellionum motus, quæ ſcandala in publico, quæ morum corruptio non foret pertimeſcenda, ſi promiſcua librorum lectio omnibus permiſſa foret, ſi libri diffamatorii, magici, obſcæni, hæretici, ſcandaloſi non prohibeantur? an non *Ratio Status* tam eccleſiaſtici, quam politici expoſcit, ut libri quidam aut proſcribantur, vel ſaltem occultentur, aut ſupprimantur, ne in omnium manus perveniant? dummodo talis prohibitio ſit ſobria, juſta, prudens, nulla ſiniſtra paſſione & affectu cauſata, vel extorta. Hæc autem prohibitio vel eſt *doctrinalis*, vel *imperativa:* Priorem vocant illam, quæ ex legibus amicitiæ & charitatis ſine imperio coactivo unice propter bonum ſpirituale fit; poſteriorem, quæ eſt conjuncta cum exercitio coactivo: & hæc iterum vel *publica*, vel *privata:* hæc a parentibus, Magiſtris, & Doctoribus; illa per legem vel edictum Superioris vel eccleſiaſtici, vel politici fit. Exempla prohibitionis *doctrinalis* plura in ipſis ſ. literis proſtant: ſic Paulus 1. Timoth. 4. v. 7. Author fuit Thimonidi, ut a lectione antiquarum fabularum abſtineat: & ad Tit. 3. inculcat, ne in legendis inutilibus quæſtionibus tempus perdat: & omnibus fidelibus ad Coloſſ. 2. v. 8. ſuadet, ne ſe Philoſophiæ Gentilium participes faciant.

Alia doctrinalis, alia imperativa, publica, privata &c.

Profecto mos iſte prohibendi lectionem librorum noxiorum legitimatur primo ex factis populorum, moribus Gentilium, Judæorum ac Chriſtianorum. De Gentilibus libros quoſdam prohibentibus conſtat ex

Mos prohibendi lectionem quorundam librorum legiti-

(c) Vid. Van-Eſpen part. 1. tit. 22. cap. 2.

matur ex factis populorum, moribus Gentilium, Judæorum, & Christianorum.

ex Seneca, Tacito, Valerio maximo, & Suetonio, quorum ultimus de Auguſto Imperatore refert, quod ultra duo millia librorum ſatidicorum concremari juſſerit. De Judæis teſtantur ſcriptores, quod licet lectionem Scripturæ ex integro non prohibuerint, quædam tamen illius loca, & inter hæc lectionem *Cantici Canticorum* non niſi Viris provectioris ætatis indulſerint; libros vero magicos, & divinatorios ſeveriſſime interdixerint. De Romanis aliunde ſcimus, quod ſcripta Chriſtianorum combuſſerint, cujus teſtis eſt Arnobius dicens: *noſtra quidem ſcripta cur ignibus comburi meruerunt? cur immaniter conventicula dirui* (d)? Legitimatur ſecundo ex conſtanti praxi & conſuetudine Eccleſiæ, quam non modo exempla Scripturæ mox antea allata corroborant, ſive dein illæ prohibitiones fuerint *ſuaſoriæ*, & *doctrinales* tantum, ſive *imperatoriæ*, & quaſi *coactivæ*; verum etiam facta innumera, quæ a Synodis generalibus & particularibus abunde ſuppeditantur. Sufficiat ſola Synodus Romana ſub Gelaſio Pontifice anno 494. celebrata (e), in qua fuit conditus Index diverſorum librorum prohibitorum, prout legitur in Decreto Gratiani. Huc certe pertinet etiam *Diſciplina Arcani*, quæ in primitiva Eccleſia mirum in modum viguit, quando Gentilibus Catechumenis non modo quædam ſublimiora fidei dogmata, verum etiam libri quidam abſcondebantur, & eorum lectioni ſubtrahebantur.

Diſciplina Arcani huc pertinet.

Legitimatur tertio a praxi Imperatorum, qui Eccleſiæ Præſules egregie adjuverunt, pœnas etiam capitales ſtatuentes in transgreſſores legum eccleſiaſticarum in hac materia emanantium: ita teſte Socrate Conſtantinus Magnus ſingulari quodam edicto libros Arii comburendos, & illorum occultatores mortis pœna afficiendos eſſe edixit. Simile edictum edidit Arcadius contra codices Eunomianorum; item Theodoſius, & Valentinianus contra Neſtorium &c. Cum prohibitione librorum non eſt confundenda illorum occultatio, vel potius aſſervatio, dum libri quidam cimeliorum, & pretioſi auri inſtar aſſervabantur, ne in quaſcunque manus venirent. Atque id factum eſſe per *Diſciplinam Arcani* ſcimus (f). Ita apud Romanos carmina Sybillina in Capitolio aſſervabantur, quin ulli hominum inſpicienda traderentur. Adhuc hodie Romæ & alibi quosdam libros arctiſſime cuſtodiri nunquam evulgandos ipſi ſcimus.

Item edicta Imperatorum.

§. IV.

(d) Adverſ. Gent. lib. 4.

(e) De authoritate hujus Synodi usque nunc inter Criticos dubitatur.

(f) De hac. vid Schellſtratius, nec non Clar. P. Hermannus Scholliner Profeſſor Theol. Saliſburg.

§. IV.

SI jam quæratur, ad quem pertineat jus prohibendi libros, facilis eſt reſponſio quoad libros fidem, bonosque mores concernentes, dicendumque, hanc poteſtatem Eccleſiæ, illiusque Præſulibus eſſe propriam, utpote quos Chriſtus conſtituit regere Eccleſiam DEI. Hi-ſce præcipue incumbit cura gregis Dominici: hi ſunt, qui gregem debent paſcere verbo & exemplo, lupos abigere, damna avertere, &, ne veneno aſſiciantur peſtifero, ſolicite curare. Sunt ſane Eccleſiæ Præſules in antiquiſſima hujus juris & poteſtatis poſſeſſione, quam usque nunc in Synodis antiquioribus Nicæna, Epheſina, Chalcedonenſi, & novioribus Conſtantienſi, Baſileenſi, dum libros Huſs & Wicleffi comburi juſſerant, exercuerunt. Imo Principibus ſæcularibus etiam facultas competit prohibendi libros in *Statum*, vel *jura Status* impingentes, ſcandaloſos, & tales, ex quibus tumultus, ſeditiones, & ſcandala poſſent oriri in populo.

Jus prohibendi libros pertinet ad Eccleſiam, illiusque Præſules.

Etiam ad Principes ſæculares pro certis caſibus.

§. V.

Diſpiciendum jam de Indice librorum prohibitorum, quorum plures jam in lucem prodierunt publicam. Primum ex omnibus talibus Indicibus fuiſſe illum, qui Sæc. V. in Synodo Romana ſub Gelaſio prodiit, haud pauci exiſtimant. Porro autem, præterquam quod hæc Synodus a quibusdam in dubium vocetur, Viri doctiores animadvertunt, illum Indicem non fuiſſe Indicem librorum prohibitorum juxta ſenſum & phraſin hodiernæ praxis: nam in illa Synodo agitur de lectione librorum publica, & uſu illorum in eccleſiis tempore divini officii: circumferebantur enim tunc temporis quamplurima ſanctorum Martyrum acta dubia, incerta, & ſuſpecta, de quorum authoribus, multo magis fide non ſatis conſtabat. Nobis autem eſt ſermo de prohibitione librorum, quorum lectio non modo publica in Officio divino, ſed etiam privata inhibetur. Idcirco vera origo Indicis librorum prohibitorum referenda eſt ad Sæc. XVI., quo tempore invaleſcebat Secta Lutheranorum & Calviniſtarum. Cum enim illo ævo plures libri mentito nomine Authoris, ac hæretico fermento conſperſi lucem ſubirent publicam, ne multi ſimpliciores incauta illorum lectione deciperentur, varii cœperunt a Theologis confici Catalogi ſeu Indices librorum, quibus ipſi notabant libros, quos vel ab hæreticis confectos, vel hæreſi conſperſos credebant. Primum catalogum ſeu Indicem juſſu Caroli V. Imperatoris anno 1546. edidit facultas Theologica Lovanienſis. Cumque in-

Index librorum prohibitorum primus haud paucis videtur ex Sæc. V. derivandus: ſed male.

Vera illius origo referenda ad Sæc. XVI.

Primus index prodiit juſſu Caroli V.

Digitized by Google

in dies plures prodirent libri, pluresque hæreſi conſperſi notarentur, eadem ſacra Facultas poſt lapſum 10. annorum fuſiorem catalogum concinnavit, quam addito ſpeciali edicto publicari idem Carolus mandavit anno 1556. Hoc Imperatoris exemplo Paulus IV. Pontifex anno 1547. Inquiſitoribus Romæ curam demandavit ſimilem catalogum conficiendi, quem etiam intra biennium abſolverunt, juſſu Pontificis promulgarunt, & in tres claſſes diviſerunt. Atque hic eſt primus catalogus librorum prohibitorum, qui a Pontificibus fuit editus.

Paulus IV. ſimilem edi procuravit, qui primus eſt a Pontificibus editus, ſed cum exceſſu rigidus.

Pius IV. deſuper ad Synod. Trid. retulit.

Quid deſuper in cit. Synodo actum?

Quoniam vero Paulus IV. cum rigore exceſſivo contra librorum prohibitorum lectores proceſſiſſe videbatur ſuo ſucceſſori Pio IV., eo quod fulmen excommunicationis latæ ſententiæ cum irrogatione perpetuæ infamiæ, privatione quorumcunque munerum, & incapacitate ad ea contra eos tulerit, deſuper ad Concil. Trident. eſſe referendum, & negotium iſtud judicio Patrum congregatorum ſubmittendum idem Pontifex cenſuit. Contigit, ut Synodus ad 10. annos fuerit ſuſpenſa, qua iterum reaſſumpta habita fuit Congregatio 26. Januarii anno 1562. & in ea deliberatum, quid hac in re ſit faciendum. Super hac re varias fuiſſe Patrum ſententias ex ipſis Concilii actis conſtat. Patribus ergo in diverſas ſententias abeuntibus placuit, ut hæc cura Viris quibusdam doctis committeretur Seſſ. 18., qui abſoluto ſuo opere Synodo jamjam ad finem vergente illud Patribus obtulerunt. Verum Patres Concilii, quia huic negotio accuratius inſudare non vacabat, Seſſ. ult. decreverunt, ut ad Pontificem relatio, & illius authoritate & approbatione evulgatio Indicis fieret, & approbatio. Hoc munere functus eſt Pius IV., qui novum Indicem librorum prohibitorum una cum quibusdam regulis, quas præfati Viri non tam juſſu Concilii, quam *conſilio proprio* pro majori explicatione quorumdam in anteriori Indice obſcure contentorum appoſuerunt, ſub forma *Brevis* promulgavit. Continet hic Index tres claſſes, in quarum prima non tam libri, quam librorum Scriptores continentur, qui aut hæretici, aut de nota hæreſis ſuſpecti fuerunt; in ſecunda libri in ſanctam fidem, vel bonos mores peccantes; in tertia libri perverſi incertorum Authorum referuntur.

Pius IV. novum Indicem edidit cum quibusdam regulis.

Continet Index tres Claſſes.

§. VI.

Hic Index non eſt ab ipſo Concilio editus.

Nec Regulæ ſunt Concilii Trident.

Quoad hunc Indicem, & regulas illius ſequentia ſunt animadvertenda: primo, quod hic Index non ſit editùs ab ipſo Concilio Tridentino, & eatenus ſolum dicatur Concilii Trident., quatenus illius juſſu cura illum conficiendi fuit demandata Viris doctis, & in lege peritis. Secundo, quod regulæ Indicis in nullo ſenſu ſint, & dici poſſint eſſe

Concilii

Concilii Tridentini: quia conſilio magis proprio, quam mandato Concilii fuerunt appoſitæ. Tertio, quod hujusmodi regulæ numerentur decem, & in his multa præſcribantur Epiſcopis, Inquiſitoribus, & Typographis obſervanda, ac denique in fine addatur pœna excommunicationis latæ ſententiæ contra illos, qui libros hæreticorum, aut cujuscunque Authoris propter hæreſin vel falſum dogma damnatos legerint; de aliis vero, qui libros alios alio nomine prohibitos legere præſumpſerint, edicitur, quod reatum peccati mortalis contrahant, & ab Epiſcopis ſeverius ſint puniendi. Ex hoc inferunt Doctores, quod, quando Congregatio Indicis in prohibitione librorum ad has pœnas provocat per conſuetam formulam: *ſub pœnis in Indice librorum prohibitorum contentis*, adhuc incerta maneat pœna, quam contravenientes incurrunt: quia juxta hodiernum Congregationis ſtylum non ſolet exprimi, ex quo capite liber aliquis proſcribatur: & ferme omnes qualificationes ſunt reſpectivæ (g).

Regulæ tales numerantur decem.

Quomodo intelligenda?

§. VII.

Duo ſuper hoc Indice in quæſtionem veniunt: primo, quid ſit ſentiendum de prohibitione lectionis S. Scripturæ per regulam quartam Indicis, quam tantopere criminantur Sectarii. Secundo, Quid de Indice iſto pro noſtra Germania ſit ſentiendum? Quoad primam quæſtionem, profecto in hoc Decreto eminet ſingularis Eccleſiæ prudentia, & diſcretio: primo enim Eccleſia non prohibet omnem lectionem Scripturæ, vel potius editionem, ſed tantum editiones illas, quas ſolemus vocare vernaculas, quas ſæpe ſæpius eſſe corruptas, depravatas, & adulteratas novimus. Secundo: tanta eſt ſublimitas, & obſcuritas S. Scripturæ, ut homines plebeii intelligere nequeant, & facile in lapſus induci valeant. Tertio: hinc inde apparet quædam veluti contrarietas, aut contradictio, quæ minus doctis poſſet eſſe cauſa lapſus & ſcandali: & nunquid ferme omnes hæreſes ſuum traxerunt ortum ex male intellecta ſcriptura? Quarto: experientia docemur, quod illi, qui præceptum Eccleſiæ parvi pendentes ſcripturarum lectioni ſe occulte conſecrant, non raro in fide nutent, variis agitentur ſcrupulis, aut omnino in errores ruant? Sexto: hac ratione magis conſulitur puritati, & majeſtati Scripturæ. Septimo: non poſſunt Laici conqueri contra legis duritiem: habent enim facultatem legendi editionem vulgatam,

Quid ſentiendum de prohibitione lectionis S. Scripturæ.

(g) Vid. dicta Tom. I. Quæſt. IV. Cap. II. §. VI.

tam, & cum licentia ſuorum Paſtorum etiam editiones vernaculas (h).

Quid de hoc Indice pro Germania? Quoad ſecundam quæſtionem graviſſimi DD. teſtantur, quod ille Index in Germania univerſaliter non ſit receptus, maxime quoad Regulam quartam, per quam lectio S. Scripturæ interdicitur; quoad libros autem prohibitos ſit diſtinquendum, an ſint primæ vel ſecundæ claſſis? primæ claſſis prohibiti dicuntur eſſe illi libri, qui ex profeſſo de Religione, Fide, & Hæreſi tractant: ſecundæ claſſis ſunt omnes cæteri libri, qui per ſe materiam Religionis & Fidei directe non attingunt. Verum duo nobis hic oriuntur ſcrupuli: & quidem primo libere fatemur, nobis hactenus non ſat eſſe probatum, quod Index hic quoad lectionem ſcripturæ non ſit receptus: cum paſſim Epiſcopi eidem firmiter adhæreant. Secundo: Jure dubitari poteſt, an non majus periculum animarum immineat ex lectione librorum quorumdam, qui, etſi per ſe & principaliter de Religione non tractent, nihilominus talia in ſe continent, quæ ad Religionis materiam proxime accedunt, quales ſunt libri Hiſtorici, Politici, Juridici: nam in libris de Religione ex profeſſo tractantibus venenum intus latens facile proditur; in aliis manet occultum, tacite & velut inanimadvertenter imbibitur cum proximo periculo lapſus. Dein quis nobis dicere poterit, quinam libri ſint primæ, ſecundæ, vel tertiæ claſſis, ad quam claſſem ſint reducendi libri eccleſiaſtici, hiſtorici? Hæc pro cautela dicta volumus.

§. VIII.

Quid de libri prohibitis generaliter ſit ſentiendum? Jam ad Congregationem Indicis iterum revertamur. Haud abs re quæritur, quidnam ergo ſit ſentiendum de proſcriptione librorum, quæ in Congregationibus Officii & Indicis fieri ſolet? cardo difficultatis in eo conſiſtit, an, ſi in Germania, vel alibi conſtet de proſcriptione alicujus libri, eidem abſolute ſit aſſurgendum, aut, quemadmodum alii ſtatum quæſtionis movent, deſuper *Placitum Epiſcopale, vel Regium* ſit exſpectandum? Rationes dubitandi ſe offerunt ſat graves: Inprimis enim talia Decreta non prodeunt nomine Pontificis, ſed ipſius Congregationis: cur ergo illis abſolute ſit ſtandum? Reviſio librorum ordinarie committitur Theologis diverſarum Religionum, qui non raro opinionibus ſuarum ſcholarum, quibus ſuam fidem addixerunt, ſunt præventi, & pro illarum defenſione zelo prorſus indiſcreto zelare conſueverunt, ac non raro zelo amaritudinis, vel inordinatis paſſionibus ſe in tranſverſum

(h) Vid. dicta Tom. I. Q. II. Cap. II. §. VIII. pag. 152.

Digitized by Google

verſum agi patiuntur. Num conſtat, quod Conſultores eam in revidendo libro diligentiam adhibuerint, quam negotii gravitas exigit? quod nulla inordinata irrepſerit paſſio? quid prohibet, quo minus interveniat ſub-aut obreptio? utique novum non eſt, quod aliquoties interveniant patrocinia Potentum, commendationes Principum, quas eblandiri non raro laborant Viri indiſcreto zelo zelantes? Et quotusquisque eſt, qui ſibi ſcrupulo ducit libros Romæ prohibitos legere, niſi *Placito* Epiſcopali tales prohibitiones ſint corroboratæ, & publicatæ (i)? Hæc ſine dubio moverunt Benedictum XIV. Pontificem maximum, ut paucis abhinc annis ordinaret, ne poſthac Authoris cujuscunque catholici liber, dummodo alias bonæ famæ Vir ſit, prohibeatur, vel qualificetur, niſi vel ipſe ad defenſionem ſit admiſſus, vel alius ex Conſultoribus, vel Procuratoribus illius defenſionem antea ſuſceperit. Nobis non licet mentem noſtram ſuper his explicare. *Saluberrima Benedicti XIV. deſuper Conſtitutio.*

§. IX.

Inter alia ſaluberrima ſtatuta Eccleſiæ illud etiam eſt, quo prohibetur, ne quis librum publice typis imprimi curet, niſi prius approbationem illius, & licentiam imprimendi obtinuerit. Poſtquam enim ars typographica fuit inventa, invaluit etiam facilitas quæcunque divulgandi in publicum cum graviſſimo præjudicio Reipublicæ chriſtianæ, & politicæ. Ut ergo hiſce malis efficaciter obveniretur, Leo X. in Concil. Lateran. V. anno 1515. ſtatuit, ut poſthac omnes libri in urbe Romana per Vicarium Pontificium, vel Magiſtrum ſacri Palatii; in aliis vero diœceſibus per Epiſcopum, vel alios Viros ab ipſo deputatos ante editionem approbentur: aliter edentes ultra librorum impreſſorum amiſſionem, illorumque publicam combuſtionem ſolvant 100. ducatos ad fabricam Eccleſiæ applicandos, & ipſo facto ſint excommunicati. Decretum iſtud renovavit Synodus Trident. Seſſ. 4. quæ omnino legi meretur. *Jure ab Eccleſia ſtatutum, ne libri ſine approbatione typis mandentur.*

Ex his ſequitur, quod approbatio librorum per ſe pertineat ad Epiſcopos, ad Vicarios generales, aliosque ab his ad id muneris deputatos, ſi loquamur de libris, qui religionem & fidem concernunt. Quod ſi de libris *Statum politicum* ſpectantibus loquamur, dubium non eſt, quod *Prohibitio librorum pertinet ad Epiſcopos, aliquando etiam ad Principes.*

(i) Vid. Van-Eſpen Tom. 2. part. 3. caute tamen legendus, ex quo has rationes decerpſimus. Res aliunde nota eſt, hunc Authorem hinc inde de Curia Romana, & ipſis Pontificibus inſulſe prorſus ſcribere. Nos meliora de hac Congregatione præſumimus.

Digitized by Google

quod Imperatores aliique Principes & Status territoriales e ſuo territorio proſcribere valeant libros Reipublicæ politicæ pernicioſos, vel etiam prohibere, ne quis ſimiles libros, ex quibus periculum imminet Reipublicæ, edere valeat, ſine approbatione Principis territorialis. Super hoc puncto cautum eſt in multis receſſibus imperii (k). Altioris indaginis quæſtio eſt, an etiam libri Theologici, & eccleſiaſtici approbationi & cenſuræ Cenſorum ſæcularium ſubjici debeant, propter periculum, ne in *rationem Status*, in principia politica, & ordinationes politicas, prout facile contingere poſſet, impingant? quid in praxi factum ſit, & in diem usque hodiernam fiat, ſcimus: utrum hæc praxis uſum bonum, vel abuſum ſapiat, alii judicent. De qualificatione propoſitionum alibi actum fuit (l).

An aliquando prohibitio librorum Theologicorum ad ſæculares pertineat.

CAPUT VI.

De Congregationibus ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium, nec non ſacrorum Rituum, & quibusdam aliis.

§. I. *De Congregatione ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium, perſonis illam conſtituentibus, cauſis ad eam pertinentibus, & modo procedendi.* II. *De ſacra Congregatione Rituum, illius ſcopo & fine.* III. *Quotuplex ſit, & quæ cauſæ ad eam pertineant.* IV. *De Beatificatione & Canonizatione, & toto illius proceſſu.* V. *Ad quem olim pertinuerit cauſa Beatificationis, & hodie pertineat.* VI. *Duplicis generis negotia in ea tractantur, & quomodo expediantur?* VII. *Huc etiam pertinent cauſæ Immunitatem, vel eccleſiaſticam Juriſdictionem concernentes.* VIII. *De quibusdam aliis Congregationibus.*

§. I.

Congregatio ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium

Inter Congregationes Pontificias celebriores jure optimo reputatur *Congregatio ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium* tum ob multitudinem, tum ob gravitatem cauſarum, quæ in hac Congregatione ferme quotidie

(k) Vid. Boehmer ad lib. 5. tit. 7. §. 59. & ſeq.

(l) Tom. I. Quæſt. IV. Cap. 2.

Digitized by Google

quotidie occurrunt, quam proin Card. de Luca dicere *occupatiſſimam atque in negotiorum multitudine omnium majorem ob facies recurſus, querelas, & contentiones* non veretur: Quid enim hodie frequentius, quam lites & controverſiæ inter ipſos ordines Religioſos, Congregationes & Monaſteria ſuper præcedentiis, privilegiis, & juribus; inter Epiſcopos & Regulares ſuper exemptionibus; inter Abbates & Clericos ſæculares ſuper juribus parochialibus, decimis &c. inter Abbates, aliosque Superiores regulares, & ſuos ſubditos? Congregationis hujus author fuit Sixtus V. atque ex duabus quaſi unam conflavit, nempe ſuper *negotiis Epiſcoporum*, & ſuper *negotiis Regularium*. Vocatur hæc Congregatio *Cardinalitia*, quia nonniſi ex meris conſtituitur Cardinalibus, niſi quod unum habeat Secretarium non Cardinalem, a quo literæ & decreta hujus Congregationis ſcribuntur, una cum ſubſcriptione unius e Cardinalibus, qui *Cardinalis Præfectus* appellatur. Numerus tamen Cardinalium hanc congregationem componentium non eſt determinatus, ſed pendet ab arbitrio Pontificis: communius tamen ad minimum ſunt duodecim. Celebratur Congregatio ſemel in hebdomada ſingulis diebus Veneris, niſi dies ſit impedita. Olim celebrari ſolebat in palatio Cardinalis Senioris, modo celebratur in palatio apoſtolico, ubi pro tempore Pontifex moratur.

valde celebris inſtituta a Sixto V.

Vocatur Cardinalitia.

Ad hanc Congregationem cauſæ Regularium non ſolum publicæ ſive ſuper regimine Religionis in univerſum, ſive inter unam Religionem & alteram, ſed etiam privatæ inter Religioſos ſuper officiis, prælaturis, electionibus, præcedentiis, aliisque præeminentiis; inter Epiſcopos, & Abbates; inter ſuperiores, & ſubditos ſuper valore, vel nullitate profeſſionis pertinent.

Cauſæ Regularium publicæ & privatæ huc ſpectant.

Forma hujus judicii non eſt ſolemnis, ſed ſimplex, & de plano ſummaria, ſola inſpecta rei veritate, & admiſſis probationibus neceſſariis. Stylus autem hujus Congregationis hic eſt, ut, ſi contingat fortaſſis, quod Religioſus contra ſuum Abbatem queratur, ſcribatur epiſtola familiaris nomine Congregationis ſignata per Cardinalem Præfectum, & Secretarium cum incluſo libello ſimplici ad Epiſcopum, vel alium ſuperiorem, ut ſuper expoſitis in libello ſupplici Congregationem informet. Hac informatione habita, ſi Congregatio videat, quod circa factum conveniatur, totaque difficultas reducatur ad punctum juris, tunc negotium in Congregatione diſcutitur, & revolvitur, ipſaque reſolutio per literas, ut antea intimatur. Si vero informatio accepta non videatur eſſe ſufficiens, aut ſuper factis non conveniat cum libello ſupplice, tunc Congregatio non raro per alias literas libellum ſupplicem pro ulteriori informa-

Forma judicii ſimplex.

Modus ſcribendi, conſultandi, procedendi.

formatione tranſmittit ad Metropolitanum aut viciniorem Epiſcopum. Cæterum id fateri cogimur, quod Scriptores, qui de ſtylo hujus curiæ, & modo procedendi ſcribunt, ita obſcure ſcribant, ut fruſtraneum laborem in ſe ſuſcepturus videatur ille, qui ex illis ſtylum curiæ addiſcere vellet.

§. II.

Sacra Congregatio Rituum ab eodem Sixto V. inſtituta.

In ordine ad dirigendum cultum DEI externum publicum, ritus & ceremonias ordinandas, & tollendos abuſus.

Poſt Congregationem ſuper negotiis Epiſcoporum & Regularium primum locum meretur *ſacra Congregatio Rituum*, quam eidem Sixto V. in acceptis referre debemus. Cum enim Eccleſia ſemper in id intenta fuerit, ut omnia decenter fiant in domo DEI, divina cum debita reverentia & majeſtate celebrentur, ſupremo Numini cultus debitus impendatur, mox a ſuis primordiis certos ritus in adminiſtratione Sacramentorum, in Officio divino, in celebratione Miſſarum, in functionibus liturgicis inſtituit. Quoniam vero modus iſte facile in ſuperſtitiones degenerare poteſt, & experientia etiam docuit, multos irrepſiſſe abuſus, voluit Sixtus V. ſingularem inſtituere Congregationem, cui incumberet cura introducendi ritus, abuſus reformandi, ſuperſtitiones corrigendi, & cultum DEI externum ita determinandi, ut nihil, quod ſaperet vanitatem, introduceret; nihil, quod redolet ſuperſtitionem, toleraret, ſed potius omnes ſuos ritus ad ædificationem plebis, ad ſtimulos virtutis, & pietatis addendos ordinaret, & dirigeret. Et certe, ſi quod eſt diſciplinæ eccleſiaſticæ caput, quod indiget reformatione, illud cultus externus eſſe palam dignoſcitur, in quo facile aut per exceſſum, aut defectum excedere ſolemus. Libeat audire verba ipſius Sixti V. in ſua Conſtitutione, quam edidit, & verbis prægnantiſſimis concepit: *Quibus* (loquitur de quinque Cardinalibus, quos huic Congregationi præfecit) *hæc præcipua cura incumbere debeat, ut veteres ritus ſacri ubivis locorum, in omnibus urbis, orbisque eccleſiis, etiam in Capella noſtra Pontificia, in Miſſis, divinis officiis, Sacramentorum adminiſtratione, cæterisque ad divinum cultum pertinentibus, a quibusvis perſonis diligenter obſerventur, ceremoniæ, ſi exoleverint, reſtituantur, ſi depravatæ fuerint, reformentur, libros de ſacris ritibus & ceremoniis; imprimis Pontificale, Rituale, Ceremoniale, prout opus fuerit, reforment, & emendent, officia divina de ſanctis Patronis examinent, & nobis deſuper conſultis concedant, diligentem quoque curam adhibeant circa Sanctorum Canonizationem, feſtorumque dierum celebrationem, ut omnia rite & recte & ex Patrum inſtitutione fiant &c.*

Ex

Ex his jam manifeſtum eſt, quisnam fuerit ſcopus, finis, & intentio Sixti V. quænam negotia huic Congregationi committere voluerit, nempe (loquor cum Eſpenio) (m): *Finis primarius hujus Congregationis fuit, ut omnia in divinis Officiis, Sacramentorum adminiſtratione, atque Dei cultu & rite, & religioſe, prout dignitas & majeſtas tanti operis exigit, peragantur, nihilque in ritibus aut ceremoniis irreligioſum aut indecens occurrat, ac per conſequens Cardinales, aliosque ad hanc Congregationem ſpectantes oportere multum eſſe verſatos circa verum ac genuinum Eccleſiæ ſenſum in ritibus, ac ceremoniis præſcribendis, nec non in diſcernendis ritibus, quos Eccleſia jam pridem probavit, & ad populi devotionem excitandam, ipſiusque divini operis majeſtatem imprimendam induxit, ab illis, quos poſterioribus ſæculis vel irreverentia, vel ſuperſtitio, vel avaritia, vel Prælatorum & Paſtorum incuria aut ignorantia invexit.* *Finis hic clarius exponitur.*

§. III.

Hæc Congregatio eſt duplex *ordinaria & extraordinaria*: illa eſt, in qua agitur de ritibus, ceremoniis, & etiam præeminentiis & præcedentiis in publicis proceſſionibus, aliisque publicis functionibus: hæc eſt, quando agitur de negotio aliquo graviori & extraordinario e. g. ſuper Beatificatione & Canonizatione Sanctorum, ſive cultu cuidam DEI ſervo decernendo, de quo mox aliqua dicemus. *Eſt ordinaria & extraordinaria.*

Ex primæva inſtitutione hanc Congregationem conſtituunt quinque Cardinales. Hodie illos pro ſuo arbitrio aſſumit Pontifex: præter hos vero interveniunt multi alii Prælati, ſcilicet primus & ſecundus Magiſter ceremoniarum Papæ, Promotor fidei, Sacriſta Papæ, unus Protonotarius apoſtolicus, & dein Secretarius Congregationis; item alii ceremoniarum Magiſtri, qui ſunt numero ſex. Hæc intelligi debent de Congregatione ordinaria. Ad Congregationem extraordinariam maxime ſi agatur de Beatificatione, vel Canonizatione ſervorum DEI, ultra prædictos interveniunt etiam ſex Conſultores Prælati, &, (qui ut plurimum ſunt Miniſtri generales alicujus ordinis) 20. alii Conſultores Theologi. *Cardinales & Officiales illam conſtituentes.*

§. IV.

Cum ad ſacram Congregationem Rituum ex conſtitutione Sixti V. pertineat Beatificatio, & Canonizatio, haud ingratiis nos facturos exiſtimamus, ſi de hujus ritibus & ceremoniis quædam pro aliquali eruditione *De Beatificatione & Canonizatione.*

(m) Part. I. Tit. 22. cap. 7.

Beatificatio quid. ditione tradamus. Aliud eſt Beatificatio, & aliud Canonizatio: Beatificatio eſt conceſſio a Pontifice cuidam Provinciæ, Regno vel Ordini facta, per quam præmiſſo examine de virtutibus heroicis, & miraculis certis permittitur, ut aliquis poſſit appellari beatus, eidemque certus cultus deferri e.g. Officium celebrari, Miſſa dici &c. Canonizatio vero eſt ſententia decretoria ſolemnis, qua Pontifex præmiſſis præmittendis ſolemni ritu aliquem faſtis Sanctorum adſcribit, eumque toti Eccleſiæ colendum proponit.

Quid Canonizatio?

Quænam ſint præmittenda Beatificationi? Priusquam ad ipſum Beatificationem pervenitur, ſine dubio præmittenda præmitti debent, ac præprimis examen rigoroſiſſimum ſuper vita, morte, virtutibus heroicis, & miraculis Beatificandi, & quidem examen ita rigoroſum, ita ſeverum, & accuratum, ut vix major diligentia deſiderari valeat. Quamdiu vel minima exceptio contra Beatificandum opponi poteſt, tamdiu negotium beatificationis manet in ſuſpenſo, & non raro omnino ſupprimitur. Scriptura aliqua vel epiſtola a Beatificando adhuc in vivis agente ſcripta totum Beatificationis proceſſum ſuppreſſiſſe legitur. Ponamus igitur, quod perſona quædam e vivis decedat, quæ in vita fulſit virtutibus, & fama ſanctitatis, & poſt obitum fulget miraculis: neutiquam licet Congregationi rituum, ad quam ex dictis ſpectat negotium Beatificationis, quemdam albo Beatorum, multo minus Sanctorum adſcribere, ſed dantur 50. anni, inter quos proceſſum ventilare licet. Intra hoc tempus Ordinarii, in quorum Dioeceſibus hujusmodi homines decedunt, diligentiſſime in vitam, in mortem, in virtutes, in miracula inquirunt, teſtes audiunt, examinant, juramenta imponunt, ac tandem de proceſſu Inquiſitionis, & omnibus a ſe actis authenticam copiam ad Pontificem mittunt, cujus originale ſub diverſis clavibus in archivo Pontificis aſſervatur. Poſtquam acta Beatificationis debite fuere præſentata, & fortaſſis potentiſſimis Regum & Principum recommendationibus, quemadmodum fieri ſolet, munita ad manus pervenerunt Pontificis, inſtituitur commiſſio, & denominantur Commiſſarii ad proceſſum Beatificationis inchoandum, qui tamen primum poſt decennium a die præſentati, & hoc non niſi pro caſu, quo ab Ordinario nova teſtimonia famæ, miraculorum, devotionis populi veniunt, inchoatur.

Dantur 50. anni, inter quos proceſſus ventilari debet.

Inquiſitio ab Epiſcopis facienda.

Romæ inſtituitur commiſſio.

His itaque omnibus peractis aperitur proceſſus in præſentia Cardinalium, & Notariorum, ac inquiritur, utrum acta proceſſus ſint legitima, an non defectuoſa &c. De his ſi conſtet, inquiritur in teſtes, an legitime depoſuerint, legitime examinati, & omnes Juris apices fuerint obſervati. Poſt hæc iterum totus proceſſus clauditur, & ſigillo

Congre-

Inquiſitio in vitam & virtutes nec non in miracula.

Congregationis munitus aſſervatur, nec amplius aperitur, donec 50. anni effluxerint. Elapſo dein 50. annorum ſpatio primo, & principaliſſime inquiritur in vitam & virtutes; ſecundo in miracula Beatificandi. Quoad virtutes inquiritur, an Beatificandus in gradu eminenti poſſederit virtutes Theologicas? an quosdam actus exercuerit heroicos virtutum? Non enim quicunque ab Eccleſia beatificantur, ſed illi, qui ſingulari vitae ſanctitate, & virtutum exemplo præluxerunt: vult enim Eccleſia, ut Beatos non modo veneremur, ſed vel maxime illorum vitam imitemur: itaque mirari non debemus, ſi hinc inde vel legamus vel audiamus, quod plures ſimiles proceſſus corruerint: eo quod patroni cauſarum in probatione virtutum heroicarum defecerint (n). Miracula etiam requiruntur: quia Eccleſia illos duntaxat vult ſupra candelabrum ponere, fidelibus colendos proponere, quos ipſe DEUS ſignis manifeſtis coli, ac debito honore haberi manifeſtat. Et quidem miracula debent eſſe evidentia, & quaſi luce meridiana clariora, de quibus ut eo clarius cognoſcatur, vocantur Medici, Chirurgi, Philoſophi, Hiſtorici, ac ipſi etiam Theologi: quia, cum miracula vera prout contradiſtincta a falſis non habeant characterem & notam intrinſecam, ſed potius illorum veritas ab ipſa perſona, modo, fine & effectibus dimetienda ſit, horum vel maxime examen accedat, neceſſe eſt (o).

Requiruntur virtutes heroicæ in gradu eminenti poſſeſſæ.

Item miracula indubitata.

Pontifex duo celebrat Conſiſtoria, in quorum altero ſolenniſſime beatificat, vel canonizat.

Jam negotio ita præparato habetur congregatio coram ipſo Pontifice, qui audito voto Congregationis interponit Decretum. Hoc peracto indicitur aliud Conſiſtorium, prorſus ſolenniſſimum a Pontifice, ad quod præter Cardinales vocantur omnes Prælati eccleſiaſtici, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarii, quorum omnium per quamdam Concilii imaginem votum requiritur, & tunc demum præmiſſis precibus, aliisque ceremoniis, quæ in ceremoniali Romano late deſcribuntur, inſtante Procuratore cauſæ Pontifex alta voce ſedens cum mitra ſub conſueta formula Beatum pronuntiat, & decernit Sanctum, Sanctorumque albo adſcribit (p). Hæc de ritibus Canonizationis.

§. V.

Quoad jus canonizandi tria tempora diſtinquenda.

Jam quæritur ulterius, ad quem pertineat Canonizatio, vel poteſtas ſolemniter canonizandi? Tria cum Mabillonio (q) diſtinquenda ſunt

Xx 3

(n) Vid Paſſionei Votum Bellarmins Seligſprechung betreffend, quod reperire eſt in Franciſci Griſelini Denkwürdigkeiten des berühmten Fra Paolo Sarpi.

(o Vid. Differt. de veris & fictis miraculis Calmeti.

(p) Vid. Opus de Beatif. Benedicti XIV. (q) Præfat. in Sæc. V. Ord. S. Bened.

ſunt tempora: Primum ab exordio Eccleſiæ usque ad Sæc. X. Secundum a Sæc. X. usque ad Alexandrum III. & tertium ab eo tempore usque ad nos. Primo intervallo facultas canonizandi competebat cuivis Epiſcopo in ſua Diœceſi, ita tamen, ut populi ſuffragium in ipſa Canonizatione adhiberet; imo ſucceſſive circa Sæc. V. & VI. poſtulabatur authoritas Synodi particularis, & conſenſus Principis. Attamen hæc Canonizatio fiebat cum magna cautela, uti citatus Author oſtendit, atque eo tempore valebat commune illud: *Vox populi, vox DEI.* Sæculo IX. jam non pauci requirebant authoritatem pontificiam, ita tamen, ut plerique Epiſcopi, præſertim Metropolitæ, ſuam antiquam conſuetudinem retinerent. Secundum tempus eſt a Sæc. X. usque ad Alexandrum III. nam hoc labente ſæculo primum indubitatæ fidei monumentum de ſolemni per Romanum Pontificem Canonizatione reperitur, nempe Diploma Joannis XV., qui Romæ in frequenti Epiſcoporum conventu ad preces Luitolfi Epiſcopi Auguſtani Udalricum ejusdem Urbis Epiſcopum in Sanctorum album retulit anno 995. Equidem haud ignoramus, Bellarminum, aliosque Viros doctos in ea fuiſſe perſuaſione, hujus moris originem ad S. Suidbertum id eſt ad Sæc. VIII. eſſe revocandum, quo tempore Leo III. in præſentia Caroli M. præfatum Epiſcopum Cæſarwerdæ ſolemni ritu canonizaſſe refertur: Sed quia Acta hujus Canonizationis ex actis apocryphis Genebrardi Gemblacenſis ſunt mutuata, peritiores Critici ea rejiciunt, & ad ſinceriora provocare conſueverunt. Itaque ab hoc tempore, id eſt a Sæc. X. inquiſitio de piorum meritis & miraculis facta eſt tum per Romanos Pontifices, tum per Archiepiſcopos & Epiſcopos, & viſis ſcriptis datum Diploma Pontificium vel Epiſcopale ad eorum ſanctitatem ſolemni modo declarandam. Tertium denique tempus currit a tempore Alexandri III., qui Canonizationem tanquam unam ex majoribus cauſis ad Romanum Pontificem pertinere edixit, ſibique & ſuis ſucceſſoribus reſervavit, & mox Beatos quosdam Eduardum Regem Angliæ, Theobaldum Eremitam Vicentinum, Thomam Cantuarienſem, & poſt biennium Bernardum Caravallenſem ſolemni Ritu Sanctorum faſtis adſcripſit.

Primus ſolemni ritu a Pontifice fuit Canonizatus S. Udalricus.

Hiſtoria de Canonizatione S. Suidwerti non eſt ſatis certa.

Alexander III. primus fuit, qui Canonizationem Romano Pontifici reſervavit.

At nemo exiſtimet velim, antiquam Canonizationem non cum ea, qua par erat, circumſpectione fuiſſe peractam: nam, ſi vel de ſolis SS. Martyribus loqui velimus, Eccleſia non quoscunque Martyres reverebatur, ſed illos, de quorum martyrio certo conſtabat. Cum enim ipſi etiam hæretici Montaniſtæ, & Donatiſtæ ſuos quoque martyres venderent, & aliquoties falſos martyres ſubrepſiſſe deprehenſum fuiſſet, jam Cle-

Canonizatio jam antiquitus plurima cum circumſpectione fuit peracta, etiam ipſo-

Digitized by Google

Clemens I. conſtituit ſeptem Notarios, ut acta Martyrum conſcriberent: Fabianus vero totidem Subdiaconos inſtituiſſe fertur. Imo ne ipſi quidem fideles aliquem pro Martyre habebant, niſi indubitata acta martyrium conteſtarentur. Et quis neſcit, olim corpora ipſa martyrum igne fuiſſe probata, an ſint genuina? Rem hanc pulcherrimis exemplis demonſtrat cit. Mabillonius, unaque oſtendit canonizationem Martyrum eſſe antiquiſſimam, & primum Sæc. IV. vel V. ſuperveniſſe canonizationem ſanctorum Confeſſorum, ex quibus primi fuere Antonius, & Hilarion Eremitæ. *rum SS. MM.*

Sed nec ſine omni ritu & honore debito fiebant hæ Canonizationes: nempe præcedebat commune populi ſuffragium, ſequebatur erectio Altaris, vel Oratorii ſupra tumulum, ſuccedebat corporis elevatio, quam excipiebat celebratio officii. Hæc omnia pluribus illuſtrat eruditiſſimus Mabillonius (r). *Fiebat etiam cum quibusdam ritibus.*

§. VI.

Jam ut ad id, unde digreſſi ſumus, revertamur: adhuc aliqua dicenda ſuperſunt de hac celeberrima Congregatione Indicis; atque id præprimis, quod in ea tractentur duplicis generis negotia, *contentioſa*, & *gratioſa*. *Contentioſa* ſunt illa, quando adeſt pars contradicens e. g. ſi oriantur controverſiæ circa præcedentias, uſum Pontificalium, erectionem Sodalitatum, Confraternitatum, titulos honorificos, geſtationem ſignorum crucis, annuli, erectionem baldachini &c. *Gratioſa* ſunt, quæ ſimpliciter petuntur ſine contradictione alterius, quæ ordinarie tangunt ſacros ritus, vel ceremonias eccleſiaſticas, aut cultum divinum, e. g. ſi ſupplicetur pro conceſſione facultatis celebrandi officium ſub ritu duplici, de quodam Sancto ſpeciali recitandi breviarium, celebrandi feſtum cum octava, aſſumendi quemdam ſanctum Protectorem, & Patronum Regni, Provinciæ, Diœceſis &c. vel ſi petatur reſolutio dubii circa quemdam ritum eccleſiæ. *In hac Congregatione Indicis tractantur negotia tam contentioſa, quam gratioſa.*

Eſt autem diverſa forma expediendi pro diverſitate negotiorum: in gratioſis porrigitur libellus ipſi Congregationi, quæ nulla prorſus informatione audita, facta tamen ſibi per Secretarium relatione in plena Congregatione, vel annuit, vel gratiam denegat, prout ei expedire videtur. Etiam in contentioſis porrigendus eſt libellus, & in eo cauſæ ſtatus enarrandus. S. Congregatio libellum remittit pro informatione ad Ordinarios: injungit, ut omnes intereſſe habentes admoneant, ut in ſacra *Forma procedendi & expediendi.*

(r) Præfat. in Sæc. V.

ſacra rituum congregatione ad ſe le defendendos compareant. Poſtquam rediit informatio Ordinarii, tunc unus ex Cardinalibus conſtituitur *Ponens*, coram quo pars ad judicium provocans debet citare alteram partem ad concordandum de dubio, & poſt concordatum dubium Eminentiſſimus Ponens aſſignat terminum pro propoſitione cauſæ: interea fiunt informationes, quibus factis, & adveniente termino propoſitionis, qui ſemper cadit in diem Sabbathi, cauſa proponitur, & per pluralitatem votorum reſolvitur. Sequitur expeditio reſcripti modo conſueto. Illud ſingulari mentione dignum eſt, quod aliquoties Pontifex in negotiis contentioſis majoris momenti cauſas ab hac Congregatione avocet, easque ſacræ Rotæ juxta normam in hoc Tribunali receptam decidendas committat; aliquoties ſimpliciter mandet, ut cognoſcatur cauſa de voto Rotæ juxta eandem normam: quo facto ceſſat officium Rotæ, & votum Rotale communicandum eſt Congregationi Indicis, ut, quid in hac cauſa ſit decidendum, determinare valeat.

Pontifex aliquoties cauſas avocat, easque S. Rotæ committ.t.

Plures adhuc ſunt Congregationes ad noſtrum examen pertinentes, quas brevius non nihil expediemus. Huc pertinet *ſacra Congregatio Immunitatis eccleſiaſticæ, & controverſiarum Jurisdictionalium.* Hæc Congregatio fuit erecta ſub initium Pontificatus Urbani VIII., quæ componitur ex pluribus Cardinalibus & Prælatis, quorum quatuor ſunt fixi, nempe Secretarius, unus ex Auditoribus Rotæ Romanæ, unus ex Prælatis Clericis Cameræ, & Advocatus Fiſcalis: cæteri ſunt ad libitum. Hi omnes Prælati de variis Tribunalibus aſſumpti dicuntur *Ponentes*, ſeu Relatores cauſarum. Hæc Congregatio celebrari ſolet bis in menſe, die Martis in palatio apoſtolico.

Congregatio Immunitatis eccleſiaſticæ.

§. VII.

Huc pertinent cauſæ Immunitatem vel Jurisdictionem eccleſiaſticam concernentes.

Ad hanc Congregationem pertinent omnes cauſæ Immunitatem eccleſiaſticam, vel etiam Jurisdictionem concernentes e. g. decidit, an in hoc vel illo caſu reus gaudeat immunitate eccleſiaſtica, vel non: & quia ex Bulla Gregorii XIII. ſunt excepti ſex caſus, in quibus reus non gaudet immunitate eccleſiaſtica, nempe aſſaſſinii, homicidii proditorii &c. hæc Congregatio judicat in proceſſibus transmiſſis a partibus, an ſit probatum aſſaſſinium vel non, ad hoc, ut reus abſtrahatur ab eccleſia, & tradatur curiæ ſæculari. Aliquando Principes ſæculares petunt ab hac ſacra Congregatione licentiam hominem facinoroſum abſtrahendi ab eccleſia, qui, licet non commiſerit crimen exceptum, eſt tamen reus enormium criminum, propter quæ ſe privilegio eccleſiæ indignum fecit, dummodo tamen caveatur, ne reus pœna ordinaria afficia-

aſſiciatur. Hæc Congregatio defendit etiam Immunitatem realem & perſonalem: idcirco Officiales Laici & ſæculares, ſi gabellas a perſonis eccleſiaſticis extorſerint, vel Juriſdictionem eccleſiaſticam quomodocunque turbaverint, aut violaverint, & hoc modo cenſuram eccleſiaſticam incurrerint, ad hanc Congregationem recurrere neceſſum habent, ut judicet, an cenſuræ ſint juſtæ, vel non.

Diverſus modus introducendi cauſas in hoc tribunali.

In hoc tribunali cauſæ introducuntur ut plurimum per proceſſus jam factos a locorum Ordinariis, ita ut incumbat reo, prætendenti immunitatem eccleſiaſticam, probare contrarium adverſus proceſſus ad hanc ſacram Congregationem remiſſos.: hoc contingit, quando, diſputatur, an aliquis reus gaudeat immunitate, vel non? Interdum cauſæ introducuntur pariter prævio proceſſu ab iiſdem Ordinariis ad hanc Congregationem remiſſo adverſus Magiſtratum laicalem, ſeu Gubernatorem, qui immunitatem eccleſiaſticam violavit, vel ſaltem quando quæſtio fit, an violaverit: & hoc caſu incumbit pariter onus probandi laico adverſus probationes in eodem progreſſu contentas.

§. VIII.

Congregatio propagandæ fidei.

Sequitur *ſacra Congregatio propagandæ fidei*, quæ componitur ex Cardinalibus, qui non habent numerum certum, & poſſunt eſſe usque ad 25. vel 30. Actu frequentantes ſolent eſſe 10. vel 12. Ultra prædictos Cardinales adeſt etiam Secretarius, qui eſt Prælatus, & Cardinalis Præfectus, tanquam caput totius Congregationis. In hac Congregatione agitur de omnibus illis cauſis, quæ ſpectant ad Miſſionarios, ſeu miſſiones, quæ de mandato illius exercentur per univerſum orbem. In rebus ad Miſſiones pertinentibus ampliſſima eſt hujus Congregationis poteſtas, de qua Authores paſſim.

Congregatio Examinis Epiſcoporum.

Alia adhuc ſupereſt Congregatio Romæ a Clemente VI. erecta, ad quam pertinet examen illorum, qui ad epiſcopatus promoventur, & propterea dicitur *Congregatio Examinis Epiſcoporum*. Huic Congregationi interveniunt quidam Cardinales, aliqui Prælati, & quidam Religioſi: Ex his alii ſunt deputati in materia S. Theologiæ ſcholaſticæ; alii in materia Theologiæ moralis; & alii in materia SS. canonum: Eſt enim in arbitrio examinandi, quam velit ſeligere materiam pro ſubeundo examine. Examinatores ſunt Decanus, vel Vice-Cancellarius ſacræ Rotæ, Magiſter ſacri Palatii, & Vice-Gerens Vicarii Urbis. Celebratur hæc Congregatio coram Pontifice. Examinatores non poſſunt eſſe pauciores, quam tres; nec plures, quam quatuor. Tres ex

datis Examinatoribus quemlibet examinant, nempe unus Cardinalis, & duo alii inferiores. Vice-Gerens examinandum introducit, eumque coram Pontifice ſiſtit.

Referuntur aliæ Congregationes minus celebres. Plures adhuc ſunt Congregationes e. g. *Congregatio ſacræ Conſultæ, boni Regiminis, Cameræ Apoſtolicæ*, quarum tamen notitia parum ad noſtrum ſcopum facit. Una adhuc ſupereſt, nempe *Congregatio Concilii* ſeu *pro interpretatione Concilii Tridentini*, quam ſingulari Cap. diſcutiendam aſſumimus.

CAPUT VII.

De Congregatione Cardinalium Interpretum S. Concilii Tridentini.

§. I. *De occaſione, ſcopo, & fine hanc Congregationem inſtituendi.* II. *De poteſtate Cardinalium.* III. *De Perſonis illam conſtituentibus.* IV. *De negotiis ad eam ſpectantibus.* V. *De viſitationibus liminum apoſtolicorum.* VI. *De Declarationibus Cardinalium earumque authoritate.*

§. I.

Patres Concil. Trident. Pontifici propoſuerunt remedium pro diſſolvendis dubiis. Cum Patres Concilii Tridentini ſapientiſſime præviderint, ſuo tempore quamplurima dubia ſuper decretis, & canonibus fore enaſcitura, de quodam remedio cogitandum eſſe exiſtimarunt, quo incommodis quibuscunque efficaciter obviari poſſet. Idcirco curam hanc præprimis demandarunt ipſi Pontifici, quatenus ipſe, ſi quæ in decretis recipiendis difficultas oriatur, aut aliqua inciderint, quæ declarationem vel definitionem poſtulant, dignaretur meliorem in modum proſpicere, & vel *evocatis ex illis præſertim provinciis, unde difficultas orta fuerit, iis, quos eidem negotio viderit expedire, vel etiam Concilii generalis celebratione, ſi neceſſarium judicaverit, vel commodiore quacunque ratione ei viſum fuerit, provinciarum neceſſitatibus pro gloria DEI & Eccleſiæ tranquillitate conſulatur* (s).

Aliud remedium ſelegit Pontifex Pius IV. in ſua Bulla Aſt nec unum nec alterum placuit Pio IV. Pontifici: neque enim aut illam evocationem fuiſſe factam, aut Synodum celebratam ſcimus. Quapropter de alio remedio opportuno, & ad occurrendum omnibus difficultatibus efficaci cogitavit, & revera excogitavit, illudque in ſua Bulla

(s) Seſſ. 25. in fine.

Bulla Concilii confirmatoria, quæ incipit *Benedictus DEUS*, univerſæ Eccleſiæ promulgavit, atque interpretationem Concilii ſibi ſoli reſervavit, *authoritate Apoſtolica inhibendo, tam eccleſiaſticis perſonis, cujuscunque ſint ordinis, conditionis, & gradus, quam laicis, quocunque honore ac poteſtate præditis, Prælatis quidem ſub Interdicti ingreſſus Eccleſiæ, aliis vero, quicunque fuerint, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœnis, ne quis ſine authoritate Pontificis audeat ullos commentarios, gloſſas, annotationes, ſcholia, ullumque interpretationis genus ſuper illius Concilii decretis quocunque modo edere, aut quidquam quocunque nomine, etiam ſub prætextu majoris decretorum corroborationis, aut executionis, aliove quæſito colore ſtatuere.* Deinde ſubjicit, *ut, ſi cui aliquid obſcurius dictum aut ſtatutum fuiſſe, eamque ob cauſam interpretatione aut deciſione aliqua egere viſum fuerit, ad Sedem Apoſtolicam, tanquam omnium fidelium Magiſtram aſcendat*, & ab hac interpretationem, declarationem, & deciſionem recipiat &c. *confirmatoria.*

Quoniam vero graviora negotia Pontificem impediebant, quo minus hiſce laboribus ſolus ſufficeret, idem Pontifex menſibus aliquot poſt Concilii confirmationem, & hanc interpretandi Decreta Sedi apoſtolicæ factam reſervationem qu..n.dam erexit Cardinalium Congregationem, illorum præſertim, qui Concilio interfuerant, & hoc ipſo de mente Patrum melius erant informati, eum in finem, ut, licet penes ipſos non eſſet poteſtas interpretandi & dubia decidendi, ſuper quibus ad ſe fieri relationes voluit, nihilominus executionem & obſervantiam illorum decretorum in ſe ſuſciperent. *Tandem erexit Congregationem Cardinalium.*

§. II.

Ex his manifeſte apparet, quod Congregationis hujus poteſtas fuerit valde reſtricta & limitata, utpote quæ non interpretandis decretis, ſed exequendis duntaxat fuit præpoſita. Animadvertit tamen Card. de Luca (t), quod Cardinales huic Congregationi præfecti, non obſtante, quod Pontifex ſibi ſoli interpretationem reſervaverit, nihilominus partes interpretandi aſſumpſerint, & quaſdam declarationes fecerint, eo majoris authoritatis reputandas: quod plures ex his Cardinalibus vel tanquam Præſidentes, & Legati; vel tanquam Prælati Synodo Tridentinæ interfuerint, ideoque mentem Synodi melius perſpectam habuerint. Paulo ampliorem poteſtatem poſtea huic Congregationi conceſſit Pius V. demum Sixtus V. in ſua conſtitutione, quæ incipit *immenſa*, eam poteſtatis plenitudinem in hanc Congregationem trans- *Illorum poteſtas primitus fuit valde limitata. Pius V. eam ampliavit, Sixtus V. fecit ampliſſimam.*

(t) In Annot. ad Concil. Trident.

transfudit, ut ſuper dubiis circa decreta morum, reformationem, diſciplinam, & eccleſiaſtica judicia occurrentibus plenam interpretandi poteſtatem haberent, hac tamen addita clauſula : *ut ejusmodi declaratio fiat conſulto Pontifice.* Decretorum tamen, quæ ad fidei dogmata pertinent, interpretationem ſibi reſervavit Pontifex.

§. III.

Conſtat ex meris Cardinalibus.

Hæc Congregatio componitur ex meris Cardinalibus excepto ſolo Secretario. Inter ipſos vero Cardinales unus gerit præfecturam pro ſubſcriptione literarum & decretorum, qui ſimul negotia dirigit, in conventibus præeſt, & dicitur *Cardinalis Præfectus.* Quapropter omnes declarationes ab hac Congregatione emanantes debent eſſe munitæ ſubſcriptione *Cardinalis Præfecti*, & Secretarii, nec non ſigillo ipſius Congregationis, ita ut ſecus ſint ſine effectu, & nullam mereantur fidem, prout declaravit hæc Congregatio ſub Urbano VIII. 2. Auguſt. anno 1632.

§. IV.

Ad eam pertinent Declarationes Canonum Syn. Trident.

Negotia ad hanc Congregationem ſpectantia ſunt inprimis declarationes, & interpretationes canonum Concilii Tridentini non tam in caſibus particularibus, dubiis, & in forma judicii decidendis, hos enim ſæpe remittunt ad alias Congregationes; quam in abſtracto per viam Oraculi, e. g. ſi quis Epiſcopus pro futuris caſibus & velut in genere dubium Juris articulum ſibi declarari expoſcat.

Cura Synodorum provincialium.

Ulterius ad hanc Congregationem pertinet cura Synodorum Provincialium, non tantum ut diligenter celebrentur, verum etiam ut illarum decreta ab hac Congregatione revideantur, ratihabeantur, & approbentur.

Relationes Epiſcoporum, dum limina viſitant.

Ac demum huc pertinent relationes, quas Epiſcopi de ſtatu ſuæ Eccleſiæ Romam mittere debent, quando ad præſcriptum ſui juramenti, quod ante confirmationem ſuam juxta formulam in Pontificali Romano deſcriptam emittere debent, ſingulis quinquenniis vel per ſe, vel per Procuratorem more conſueto limina Apoſtolorum viſitant. Nam relationes iſtæ ad hanc Congregationem ſunt dirigendæ, & ab hac reſponſa dantur, & cætera materiam hujus viſitationis ſpectantia expediuntur.

§. V.

Viſitationes liminum male vapulant a Sectariis.

Juvat hic de viſitationibus liminum Apoſtolorum quædam ſuperaddere, ſiquidem Proteſtantes neſcio quid fraudis & doli pontificii in iis latere exiſtimant, haud ſecus ac in ipſo juramento, quod Epiſcopi ante

Digitized by Google

ante ſuam confirmationem Pontifici præſtare debent, utpote quod tanquam *vinculum iniquitatis*, quo Pontifices in præjudicium Imperii Epiſcopos ſibi devincire volunt, turpiter traducere conſueverunt, de quo diximus alibi (u), & dicemus in Tom. ſeq.

Origo incerta.

Originem harum viſitationum Proſper Fagnanus (x) reducit ad primitivam Eccleſiam, easque ſtatim poſt obitum SS. Apoſtolorum Petri & Pauli fuiſſe inſtitutas affirmat. Fundat ſe Fagnanus in decreto Anacleti Pontificis, qui fuit quintus in ordine Romanus Pontifex. Hoc decretum refertur in cap. juxta diſt. 93. & ſic habet: *juxta SS. Patrum & Canonum inſtituta omnes Epiſcopi, qui hujus Apoſtolicæ Sedis ordinationi ſubjacent, qui propinqui ſunt, annue circa idus Maii Sanctorum Principum Apoſtolorum Petri & Pauli liminibus præſententur omni occaſione ſepoſita.* Ex his infert Fagnanus, quod, cum Pontifex ſe referat ad inſtituta SS. Patrum & canonum, hæc intelligi debeant de tempore anteriori, quo Clemens, Linus, & Cletus tanquam immediati Succeſſores Apoſtolorum rexerunt Eccleſiam. Verum enim vero, quia decretum iſtud hodie refertur inter ſpuria antiquorum Pontificum documenta, eidem tuto fidi non poteſt. In eo omnes, quantum ſaltem nobis conſtat, conveniunt, hanc originem eſſe derivandam ab antiquiſſimis viſitationibus, vel potius itineribus, quibus Epiſcopi Italiæ, præcipue Siciliæ ſingulis annis Romam, ut intereſſent Synodo provinciali, confluebant, & quidem ante Leonis tempora ſingulis annis; poſtea ex decreto Leonis unoquoque triennio; & demum a tempore Gregorii M. non niſi ſingulis quinquenniis. Undenam vero hæc conſuetudo ante tempora Leonis ſuum ortum habuerit, vel an Epiſcopi ex lege præcipiente id facere debuerint, non conſtat: quia lex certa & indubitata hactenus inveniri non potuit. Hanc diſciplinam Zacharias Papa anno 743. in Concilio Romano extendit ad omnes Epiſcopos, qui vel Sedis Apoſtolicæ erant Suffraganei, vel a Pontifice ordinari debebant, juſſitque, ut, ſi Romæ proximiores eſſent, ſingulis annis ad feſtum SS. Apoſtolorum Petri & Pauli; ſi remotiores, eo annorum intervallo venirent, quod, dum ordinabantur, ſuo chirographo ratum habuere. Cæteros Epiſcopos extra fines Italiæ ſimile præceptum habuiſſe non legimus: quamquam aliquoties Epiſcopos vel devotionis ergo, ut limina Apoſtolorum venerarentur, vel conſilii cauſa, ut cum Pontifice de neceſſitatibus

Zacharias Papa Viſitationem præcepit ſuis Suffraganeis.

Epiſcopi plures viſitare conſue-

(u) Diſſert. I. de Jur. Eccleſ. Particul. Germaniæ cap. 3. §. XI.

(x) Comment. in lib. II. Decret. ad cap. 4. de Jurejur.

verunt limina.

tibus ſuarum Eccleſiarum conſulerent, iter Romam inſtituiſſe legamus (y).

Viſitationes liminum in uſu fuere apud Reges, Epiſcopos, Laicos, Clericos, Abbatiſſas & Moniales. Reſtricta.

Invaluit eo ævo a tempore Clodovæi usque ad Carolum M. mos quaſi univerſalis apud Reges, & Epiſcopos viſitandi limina Apoſtolorum: imo ſub Carolinæ familiæ imperio adeo frequentes erant hæ peregrinationes Nobilium ac ignobilium, Clericorum & Laicorum, Abbatiſſarum etiam & Monialium, ut inhiberi debuerint. In Concilio Verno de anno 755. prohibiti ſunt Regulares, ne Romano ſe darent itineri, niſi ad cauſas Monaſterii perſequendas, & ex mandato ſui Abbatis: In Concilio Cabilonenſi II. an. 813. vetantur Parochi Romam ire, niſi permittente Epiſcopo. In Concilio Foroiulienſi id ipſum interdicitur Monialibus & Abbatiſſis. Epiſcopis Galliæ ſine licentia Regis Romam proficiſci non licuit, ſive dein a Pontifice ad Concilia fuiſſent invitati, ſive voti explendi cauſa id facere voluiſſent.

Sæc. X. invaluere apud ſingulos Epiſcopos, & quare?

Ut autem ad id revertamur, unde digreſſi ſumus, Sæc. X. invaluit conſuetudo apud ſingulos Epiſcopos proficiſcendi Romam: tum ut Pontifici tanquam Vicario Chriſti, Capiti Eccleſiæ, Centro unitatis, Vertici communionis Catholicæ ſua exhiberent pietatis, devotionis & reverentiæ obſequia: tum ut limina Apoſtolorum decentiſſimo cultu proſequerentur. Erant tamen hæ viſitationes adhuc arbitrariæ. Eas quidem urgebat Gregorius VII., præcepto tamen non adigebat (z).

Erant arbitraria.

Fuerunt præcepta Metropolitanis.

Itaque origo proximior obligationis proficiſcendi Romam referenda eſt ad tempora Paſchalis II., ex cujus epiſtola ad Archiepiſcopum Poloniæ data, qui, ut juramentum ab Archiepiſcopis præſtandum & ipſe præſtaret, ſeque ad viſitanda limina Apoſtolorum obligaret, adduci non potuit, colligimus, quod eo tempore Metropolitani, dum Pallium a Romano Pontifice recipiebant, in ſuo juramento eidem præſtando ſeſe obligare debuerint ad viſitanda limina Apoſtolorum ſaltem ſingulis trienniis (a). Ita nempe id, quod antea erat conſuetudinis liberæ, in neceſſitatem & legem tranſiit. Utrum vero Paſchalis II. hanc legem primus tulerit, divinare haud licet. Ex verbis epiſtolæ haud obſcure

(y) Ludov. Thomaſ. de vet. & nova Eccleſ. Diſcip. Part. II. lib. 3. cap. 49.

(z) Ita Thomaſſin. loc. cit. cap. 42. ſed de hoc jure dubitatur, an non Gregorius VII. has Viſitationes præceperit: cum formula juramenti legatur in Synod. Romana VI. ſub Gregorio VII. celebrata: niſi dicere velimus, eam ſolum pertinere ad Epiſcopos Papæ Suffraganeos.

(a) Loc. cit. N. 6.

Digitized by Google

ſcure colligitur, eam jam antea viguiſſe (b). Attamen hæc neceſſitas tunc ſolos ſtringebat Metropolitas; non vero Epiſcopos, & cohærebat ipſi Pallio. Sed res tandem eo devenit, ut & ipſi quoque jurent Epiſcopi, ſe & quidem ſingulis annis vel per ſe vel per alios Romam perrecturos, niſi a Romano Pontifice diſpenſentur. Quomodo autem & quando juramentum iſtud, cum non eſſet olim niſi eorum Epiſcoporum, qui Metropoli Romanæ ſuberant, factum fuerit omnium commune, non adeo liquet. Haud improbabilis eſt conjectura Ludov. Thomaſſini, exiſtimantis, id inde veniſſe: quod, poſtquam formula juramenti olim a vicinioribus Romæ Epiſcopis juxta decretum Zachariæ & Gregorii III. præſtandi Decretalibus Gregorii IX. fuit inſerta (c), Epiſcopi cœteri per Germaniam, aliasque provincias, in quorum Diœceſibus Decretales uſum & authoritatem obtinuerunt, exiſtimaverint, ſe eodem juramento & obligatione viſitandi limina eſſe obſtrictos. Potuit etiam, ait Thomaſſinus, eo aliquid contuliſſe liber Pontificalis Romanus, qui paulatim & ipſe, cum proprius fuiſſet Romanæ Eccleſiæ, aliis omnibus Eccleſiis communicatus fuit: utpote in quo idem juramentum legitur.

Succeſſive etiam Epiſcopis, & quomodo?

Conjectura Thomaſſini.

Tanta apud nos eſt exiſtimatio & authoritas Thomaſſini, ut illius conjecturas ſimpliciter rejicere nefas foret. Licebit nihilominus pace tanti Viri noſtram mentem deſuper edicere. Profecto veroſimile nobis non videtur, quod Epiſcopi errore facti vel juris decepti ſponte ſua ſe ad juramentum poſt receptas Decretales obtulerint, niſi decreto ſpeciali, vel juſſu Pontificis id facere debuerunt. Res nota eſt, quantopere ſe Metropolitæ primitus oppoſuerint juramento occaſione Pallii Archiepiſcopalis exacto. Longe veroſimilius eſt, quod Pontifices ipſi hoc juramentum haud ſecus ab Epiſcopis, quam Metropolitanis Pallium recipientibus exegerint, poſtquam jus confirmandi Epiſcopos etiam extra fines Italiæ e manibus Metropolitarum ad Pontifices pervenit. Idcirco eadem fata hujus juramenti & obligationis viſitandi limina eſſe credimus, quæ ſunt juris confirmandi Epiſcopos: quemadmodum illud pedetentim & ſucceſſive ad Pontifices fuit devolutum, ita etiam ſucceſſive ab omnibus Epiſcopis juramentum fuit exactum, eo potiſſimum

Videtur minus vera.

Veroſimilior affertur.

Ex jure confirmandi Epiſcopos ad Pontifices devoluto fluxiſſe videtur obligatio viſitandi limina.

(b) Nam in illa Epiſtola Pontifex provocat ad morem antea jamjam conſtitutum, ut patet ex verbis epiſtolæ a Thomaſſino relatæ.

(c) Formula hæc juramenti adſcribitur in Decretalibus Gregorio III. Eadem legitur apud Harduinum Tom. 6. P. I. in Concilio Romano VI. ſub Gregorio VII.

mum ævo, quo plurimi Epiſcopi in Germania Imperatoribus ſchisma conſtantibus contra Pontificem adhæſerunt (d). Hactenus de origine juramenti, & inde reſultantis obligationis viſitandi limina Apoſtolorum.

Bulla Sixti V. determinavit viſitationes liminum.

Quidquid de his ſit, omnes ambages ſuſtulit nova conſtitutio Sixti V., quæ incipit: *Romanus Pontifex*, & fuit publicata Romæ 14. Kalend. Januarii 1585., in qua Pontifex recenſitis graviſſimis incommodis, quæ ex intermiſſa ſacrorum liminum viſitatione obvenerunt Eccleſiæ, ſtatuit ſequentia: Primo jubet, ut Epiſcopi, & alii majores eccleſiarum Prælati per univerſum orbem terrarum conſtituti in manibus primi Cardinalis Diaconi, ſi præſentes in curia fuerint; ſi vero abſentes, in manibus Antiſtitis, qui ad impendendum munus conſecrationis, aut ad tradendum Pallium a Sede Apoſtolica delegabitur, jurent juxta formulam in Quinterno Cancellariæ Apoſtolicæ deſcriptam, ſe Beatiſſimorum Apoſtolorum limina præſcriptis in ea conſtitutione temporibus perſonaliter viſitaturos, aut ſi legitime impediti fuerint, per certum nuntium ad id ſpecialiter ablegandum. Secundo definivit ſtata annorum intervalla regionum diſtantiæ accommodata ad Romanum iter Epiſcopis omnibus capeſſendum. Nimirum Itali tertio quovis anno; Galli, Germani, Hiſpani quarto; cœteri Europæi & Africani quinto; Aſiatici, & ſi qui remotiores decimo quoque anno Romam pergent ſuam viſitationem decenter peracturi. Tertio præſcripſit modum, quo hæc viſitatio foret peragenda. Tres autem potiſſimum actus complectitur hæc viſitatio, videlicet materialem ſacrorum liminum viſitationem; exhibitionem debitæ obedientiæ ac reverentiæ ſummo Pontifici; & relationem Status Eccleſiæ: Horum enim trium actuum mentionem facit tum Bulla Sixtina, tum Congregatio Concilii in literis patentibus, quas dare ſolet Epiſcopis poſt peractam viſitationem hac vel ſimili formula: *Nos &c. S. R. E. Presbyter Cardinalis fidem facimus, & atteſtamur, Reverendiſſimum in Chriſto Patrem Epiſcopum &c. conſtitutioni fel. record. Sixti V. &c. cumulate ſatisfeciſſe, nam & ſacras Beatorum Petri & Pauli Baſilicas humiliter & devote præſens veneratus eſt, & ſanctiſſimi Domini noſtri pedibus provolutus Sanctitati ſuæ & ſacræ Congregationi &c. ore ſcriptoque retulit de ſtatu Eccleſiæ ſuæ* (e).

Earumque tempora.

Viſitatio conſiſtit in tribus actibus.

Formula reſcribendi poſt Viſitationem.

Primus actus conſiſtit in materiali viſitatione Baſilicarum.

Itaque primus actus perficitur ab Epiſcopis vel eorum Procuratoribus adeundo Baſilicas SS. Apoſtolorum Petri & Pauli de urbe, *ibique*

(d) Vid. cit. Differt. de jure partic. Germaniæ, loc. cit.

(e) Pagnanus loc. cit.

Digitized by Google

que devote & humiliter venerando ipſorum corpora. Quo peracto ſatis eſt, ſi Epiſcopi referant Cardinali Præfecto, vel Secretario Congregationis, ſe perſonaliter Baſilicas viſitaſſe, quin id vel per teſtes vel per juramentum probare teneantur: eſt enim fortiſſima præſumptio, quod, qui e ſua Diœceſi ad viſitanda limina Romam venit, Baſilicas præſens veneratus ſit. Quod ſi tamen hæc viſitatio fiat per Procuratorem, hic pro priori per mandatum authenticum ſpeciale ſe legitimare debet, quod ad viſitationem liminum ablegatus fuerit. *Quomodo ſit probanda?*

Alter actus conſiſtit in debita exhibitione obedientiæ & reverentiæ ſummo Pontifici, tanquam ſupremo orbis chriſtiani capiti & Paſtori, dum Epiſcopus vel Procurator ad audientiam & oſculum pedis admiſſus ſummo Pontifici de ſtatu Eccleſiæ refert, & viciſſim mandata apoſtolica humiliter recipit. *Secundus in debita exhibitione reverentiæ.*

Tertius actus perficitur, quando Epiſcopi ſcripto de univerſo ſtatu Eccleſiæ tam *materiali*, quam *formali* ad S. Congregationem referunt. *Status materialis* dicitur, qui verſatur circa loca urbana, ſuburbana, circa eccleſias qualeſcunque & oratoria, circa Monaſteria tam Virorum quam Monialium, Hoſpitalia, montes pietatis, collegia, confraternitates, eccleſiarum fabricam, ornatum, bona, reditus, ſupellectilem, numerum miniſtrorum, ac ſubditorum. Quoad hunc ſtatum, teſte Fagnano, praxis eſt, ut Epiſcopus in prima ſua relatione plenam exhibeat relationem; in ſequentibus autem viſitationibus ſimpliciter ſe referat ad relationem primam, niſi quædam fuerint immutata, diminuta, addita. *Status formalis* verſatur circa paſtorale officium in tota ſua latitudine acceptum, & complectitur ea omnia, quæ eccleſiarum regimen, & animarum ſalutem ſpectant: atque de hoc accuratius referendum. Præcipua, eaque quamplurima, ſuper quibus fieri deberet relatio, refert Fagnanus (f), ex quibus non niſi pauca afferre liceat: e. g. referendum, an Epiſcopi in ſua Diœceſi erexerint Seminarium Clericorum, inſtituerint Præbendam Theologalem, vel Pœnitentiarii, viſitaverint Diœceſin, interfuerint Synodo Provinciali, fides orthodoxa ſervetur illibata, nulla graſſetur hæreſis. Non nulli Epiſcopi conſueverunt ſuæ relationi apponere dubia, ſi quæ habeant in regimine ſuarum eccleſiarum, & deſuper conſilium vel ſententiam ſibi expetere. Sic quidam Epiſcopi in Belgio, ubi hinc inde Catholici vivunt

Tertius in relatione de ſtatu Eccleſiæ tam materiali quam formali.

Status materialis quomodo referendus?

Quomodo formalis?

Solent aliquoties apponi dubia & peti reſolutio.

(f) Loc. cit. ſed merito dubitamus, an Epiſcopi relationes adeo accuratas facere ſoleant.

vivunt permixti Proteſtanticis, haud raro conſuluerunt, quid ſentiendum de Matrimoniis Catholicorum & Acatholicorum, quæ ſine ſolemnitatibus a Concilio Tridentino requiſitis contrahuntur (g). Conſuevit enim hæc Congregatio occaſione viſitationis liminum reſpondere etiam ad dubia, quæ ad interpretationem Concilii Tridentini non pertinent juxta facultatem ſibi a Sixto V. in prima erectione conceſſam (h). Hæc dein Relatio legitur in plena Congregatione, quæ poſtea ſingulis capitibus perpenſis deſuper in terminis decentiſſimis reſcribit, paſtoralem ſolicitudinem pro ſuis meritis dilaudat, & ſaluberrimis adhortationibus excitat, ſtimulatque, nec non in omnibus providet, prout in Domino ſalubriter judicat expedire, ac tandem cum literis teſtimonialibus peractæ viſitationis admonitos, inſtructos & roboratos ad ſuas eccleſias remittit.

Jus reſpondendi pertinet ad Congregationem.

Quomodo facta relatione reſcribatur?

Hactenus dicta ſunt conformia Conſtitutioni Sixti V. & ſtylo Curiæ, prout deſcribitur a Fagnano. An hæc hodiedum obſerventur, vel obſervari debeant, haud immerito dubitamus. Inprimis enim cautum eſt in Bulla Sixtina, ne aliunde exiſtentes in curia agant vices Procuratoris, & nomine procuratorio, etiamſi mandato ſpeciali ſint inſtructi, viſitent limina, exceptis Epiſcopis reſidentibus in partibus infidelium, & Congregationi de propaganda fide ſubordinatis, qui de hoc ſpeciale habent privilegium ab Urbano VIII. 1626. ſibi conceſſum: & tamen contrarium Romæ aliquoties vel omnino communi uſu practicari audivimus. Dein ex ſententia S. Congregationis ad hanc viſitationem tenentur etiam Epiſcopi Titulares ſeu in partibus: ſiquidem hi quoad nullum ex tribus ſupra recenſitis actibus ſunt impediti: *quid enim impedit, quo minus limina Apoſtolorum venerari, ſeque Pontifici præſentare poſſint?* Eſto autem careant plebe Chriſtiana & Clero, paſtorale illorum officium exigit, ut in ſtatum ſuarum eccleſiarum pro viribus inquirant, & ſuper gregem ſuum, quantum eis datur, invigilent, ac deſuper Pontifici, & Congregationi referant, atque ſuggerant, ſi quid illarum animarum ſaluti prodeſſe judicaverint, & ſuper hoc Sanctitatis ſuæ opem & auxilium implorare non graventur. An hæc Congregationis Declaratio in praxi vigeat, dubitamus, vel potius nos ignorare libere profitemur. Sed neque modus referendi ad Congregationem

Utrum hæc omnia obſerventur?

Epiſcopi Titulares ad hanc Viſitationem obligantur.

(g) Hujuſmodi Relationes plures referuntur in opuſculo quodam Coloniæ anno 1746. edito ſub titulo: *S. D. N. Benedicti XIV. Declaratio ſuper Matrimoniis inter Proteſtantes & Catholicos &c.*

(h) Ita refert Fagnanus loc. cit. N. 80.

nem ſuper ſtatu tam materiali quam formali eccleſiarum, nobis eſt perſpectus: atque id præcipue ignoramus, an Epiſcopi ſuper omnibus punctis, ſuper quibus Fagnanus eſſe referendum aſſerit, referant.

Alius nobis incidit ſcrupulus & quæſtio, an hæc Bulla Sixtina ſit recepta; & an Epiſcopus, in cujus Diœceſi a tempore immemoriali fortaſſis nunquam fuit obſervata, ſeſe medio præſcriptionis vel contrariæ conſuetudinis tueri poſſit? Quoad primam quæſtionem refert Spondanus Apamienſis Epiſcopus & annalium Baronii continuator ad annum 1685. id juramentum ab omnibus exprimi, a paucis tamen obſervari (i). In Germania a pleriſque Epiſcopis & Archiepiſcopis illud obſervari res eſt prorſus notiſſima: In una tantum aut fortaſſis altera Eccleſia Germanica has viſitationes & relationes non vigere ſcimus. Cœterum neutiquam dubitamus, quod tales Eccleſiæ ſeſe jure conſuetudinis defendere valeant, eo quod plures Bullæ & Conſtitutiones Pontificiæ in Germania vel non ſint receptæ, vel contraria conſuetudine abrogatæ. Hæc de Viſitationibus liminum Apoſtolicorum. *An Bulla Sixtina ſit recepta in Germania, & contra eam valeat conſuetudo.*

Ut dictis major lux affundatur, juvat agere de aliis Viſitationibus & peregrinationibus olim uſitatis. Moris quondam fuerat, ut & Epiſcopi ſingulis annis ad Eccleſiam Metropoliticam, & Diœceſani ad Eccleſiam Cathedralem peregrinarentur. Gemina Epiſcopis fuit ratio adeundæ Metropolitanæ Eccleſiæ: tum ut unitatis & dignitatis ſuæ vertici aſſurgerent: tum ut cum ſuo Metropolita de negotiis & cauſis gravioribus vel in Synodo, vel privatim conſulerent. Eadem fuit ratio fidelibus inviſendi Eccleſiam Cathedralem, nempe conteſtandi Eccleſiæ Matrici ſuam reverentiam & obedientiam, &, ſicut loquitur Thomaſſinus (k), ut ſe ſuo recolligarent, & conglutinarent Epiſcopo tanquam vertici unitatis ſacræ, & fonti cœleſtium benedictionum. *Peregrinationes ad Eccleſias Cathedrales laicorum, & Epiſcoporum ad Metropoliticas olim uſitatæ.*

De Epiſcopis Eccleſiam Metropoliticam inviſentibus extant veſtigia apud Innocentium III. (l), qui Epiſcopo Pictavienſi crimini vertit, quod per plures annos non viſitaverit Metropolitanam Eccleſiam Burdigalenſem: quamquam a Metropolitano in vim juramenti ſibi præſtiti invitatus fuiſſet ſæpius: *Nunquam Metropolitanam Eccleſiam viſitavit, licet pluries vocatus ad eandem in virtute obedientiæ ac ſub debito juramenti, quo Eccleſiæ Burdigalenſi tenetur.* Narrat Rogerius, graviter conqueſtum fuiſſe anno 1191. Goffridum Archiepiſcopum Eboracenſem de Epiſcopo Dunelmenſi, quod Eccleſiam Eboracenſem a biennio integro tum viſi- *Viſitationes Metropolitiarum Eccleſiarum ab Epiſcopis factæ probantur.*

Zz 2 tatio

(i) Vid. Thomaſ. loc. cit. cap. 43. N. 15.
(k) Loc. cit. pag. 42. N. 3.
(l) Regeſt. 13. Epiſt. 92.

Digitized by Google

tationibus, tum aliis officiis debitis ſpoliaverit: *Jam per biennium Eccleſiam noſtram Eboracenſem debitis ei Proceſſionibus ab antiquo, & oblationibus in diebus Pentecoſtes contra juris ordinem ſpoliare præſumpſiſti.* In Concilio quodam Ravennatenſi de anno 1317. expreſſa ſit mentio de frequentioribus viſitationibus, quibus Epiſcopi ſuffraganei Eccleſiam Metropolitanam venerari jubebantur: *Cum ſæpe contingat, Dominos Suffraganeos Eccleſiæ Ravennatis debere Eccleſiam Ravennatem viſitare pro feſtivitatibus Sanctorum Apollinaris, Vitalis, vel aliis ex cauſis in provincia emergentibus a nobis evocati* (m). Hæc clariora fient ex mox dicendis de abrogatione harum viſitationum in Concilio Tridentino facta.

Item Viſitationes Eccleſiarum Cathedralium a Diœceſanis fieri ſolitæ.

De Peregrinationibus Diœceſanorum ad Eccleſias Cathedrales, quibus Eccleſiæ Matrici ſuam reverentiam exhibere, ſeque cum ſuo capite & vertice conjungere volebant, teſtantur diverſæ Synodi, *Pariſienſis* de anno 1080., in cujus cap. 51. legitur: *Moneant Presbyteri Parochianos ſuos in confeſſionibus & prædicationibus ſuis, ut ſaltem ſemel in anno peregrinando viſitent Eccleſiam Pariſienſem.* Item *Julioboneſis* anno 1080., in qua jubentur Parochi quot annis proceſſiones ad Cathedralem Eccleſiam deducere: *Presbyteri ſemel in anno circa Pentecoſten cum proceſſionibus ſuis ad Matrem Eccleſiam veniant.* Has proceſſiones fuiſſe & antiquiſſimas, & frequentiſſimas colligimus ex Concilio Colonienſi de anno 1536., in quo propter varios abuſus, qui irrepſerant, fuerunt abrogatæ: *Proceſſiones*, ait Synodus, *Eccleſiarum Collegiatarum ad ſummum templum, quæ in diebus maxime celebrioribus ac feſtis fiunt, procul dubio inſtitutæ ſunt cauſa veniendi illuc ad miſſas epiſcopales, deſiderioque recipiendi communionem vel benedictionem epiſcopalem. Jam cum iſti conventus ſpeciem antiquitatis, & nihil præterea repræſentent, imo pernicioſæ evagationis materiam præſtent &c.* Aliter tamen viſum fuerat Patribus Concilii Rotomagenſis anno 1581., qui ad excitandam rurſus, quæ exoleverat, fidelium pietatem innovarunt indulgentias, quæ quondam devote peregrinantibus conceſſæ fuerant: *Præcipimus*, inquiunt, *illarum indulgentiarum confirmationem a Sede Apoſtolica peti. Sunt enim neceſſariæ ad veterem morem Chriſtianorum conſervandum & inſtaurandum viſitandi Cathedralem & Matricem Eccleſiam in Paſchate & Pentecoſte, & tum confluendi ad ſuſcipiendam benedictionem epiſcopalem.* In non nullis Diœceſibus adhuc viget mos, vi cujus plerique Parochi etiam non nihil longius diſtantes quot annis ſolent proceſſiones inſtituere ſolennes ad Matricem Eccleſiam. Ad hanc veterem diſciplinam reſpexiſſe videntur

Adhuc vigent.

(m) Can. XX.

Digitized by Google

tur quidam Epiſcopi, qui in nupero admodum Jubilæo a Benedicto XIV. conceſſo voluere, ut ſinguli Parochi per univerſam diœceſin diffuſi cum ſuis parochianis viſitarent Eccleſiam Cathedralem.

Viſitationes Eccleſiarum Metropolitiarum ad inſtantiam Epiſcoporum in Concil. Trident. abrogatæ.

Mos anterior viſitandi Metropolitanum, qui non nullis in provinciis adhuc ſuperſtes erat, in Synodo Tridentina fuit abrogatus, aut ſaltem obligatio viſitandi remiſſa (n). Narrat enim Pallavicinus in ſua Hiſtoria Concilii Tridentini (o), Epiſcopos quadraginta graviter conqueſtos eſſe de hac neceſſitate, quam ſibi imponerent Metropolitani, exhibendæ Viſitationis vel per ſe, vel per procuratores altero Paſchæ feſto die; utque eo ſe vinculo ſolvi facilius impetrarent, ultro ſpopondiſſe, facile ſe quoque aſſenſuros, ut illa tolleretur conſuetudo, qua Archipresbyteri & Parochi ſemel Epiſcopum anno quolibet inviſere tenebantur: etenim has conſuetudines non invectas, niſi ex conciliis, quæ apud Metropolitanum quot annis, & ex Synodis, quæ apud Epiſcopum annuatim quoque habebantur; ac proinde conſultiſſimum eſſe, ut non aliæ viſitationes exigerentur, quam quæ cum ipſiſmet Conciliis & Synodis erant conjunctæ. Id effecerunt hæ querelæ, ut primitus Epiſcopi eatenus fuerint diſpenſati, quatenus ipſi per ſe ipſos non amplius, bene vero per Vicarios tenerentur has viſitationes obire. Decretum Concilii ſic habet: *Nec Epiſcopi comprovinciales prætextu cujuslibet conſuetudinis ad Metropolitanam Eccleſiam accedere inviti compellantur* (p). Sed ab hac etiam ſententia teſte Fagnano (q) receſſum eſt, & conſulto ipſo Pontifice utroque viſitandi genere Epiſcopi fuerunt abſoluti.

Pontifices juſte exigunt ab Epiſcopis viſitationes liminum.

Revertamur non nihil ad viſitationes liminum Apoſtolicorum. Quod ſi ergo Epiſcopi ſuos Clericos & populum Chriſtianum, Metropolitæ ſuos Epiſcopos ſuffraganeos ad ſuas invitarunt eccleſias, & hi vel ſua ſponte in conteſtationem ſuæ reverentiæ Matrices Eccleſias, earumque Præſules viſitarunt, vel ab his eo obligati ſunt, quid mirum, ſi parem reverentiam Matri omnium Eccleſiarum, Paſtori Paſtorum, Capiti orbis Chriſtiani, Epiſcopo Epiſcoporum, centro unitatis exhibuerunt, vel exhibere debuerunt? Reliquiæ hæ ſunt ſanctioris diſciplinæ veteris Eccleſiæ Catholicæ, utpote quæ nihil habuit antiquius, quam ut ſuam unitatem non in doctrina fidei & morum duntaxat, ſed etiam in ſua diſciplina externa e. g. in Eulogiis mittendis, in dandis literis formatis,

Trahunt ſuam originem ex antiqua eaque ſanctiori Eccleſiæ diſciplina.

(n) Vid. mox dicenda. (o) Lib. 23. cap. 5.

(p) Seſſ. 24. cap. 2.

(q) L. 3. Decret. Par. 1. pag. 184., prout citatur a Thomaſſino loc. cit.

Google

matis, in conventibus ſacris (r) commonſtraret. Profecto a ſuis primordiis Eccleſia Chriſti inter notas charaſteriſticas veræ Eccleſiæ habuit unitatem, eaque veluti clypeo fortiſſimo ſe contra inſultus hæreticorum non tantum defendit, ſed etiam illorum tela in ipſos retorſit, & confregit. Intimam illam communionem, conteſſerationem & concentrationem inter eccleſias, inter fideles & ſuos Epiſcopos, inter hos & Metropolitas quis ſufficienter enarrabit? Atque ex hac unitate, communione, & unione certo certius diffluxerunt illæ viſitationes, peregrinationes, & itinera, de quibus hactenus diximus, & quæ ab initio fortaſſis fuere arbitrariæ; poſtea vero in conſuetudinem, & neceſſitatem deſierunt. Hæc occaſione Congregationis S. Concilii Tridentini Interpretum, ad quam cauſæ Viſitationis liminum pertinent, ſcribenda duximus.

§. VI.

De Authoritate declarationum.

Duplicis generis declarationes ſunt.

Jam ad id devolvitur cardo difficultatis, quam authoritatem habeant declarationes Cardinalium. Communius Interpretes SS. canonum diſtinquunt inter Declarationes, quæ emanant vel ad caſus particulares, vel in abſtracto quaſi per viam oraculi: priores non eſſe legales inde apertiſſime colligitur, quia hoc ipſo, quod ad caſus particulares emanaverint, vim legis univerſalis habere nequeunt: cum utique circumſtantiæ non in omni caſu ſint eædem, quibus mutatis jam deciſio hujus caſus non poteſt facere regulam pro decidendo ſimili caſu, ſed tamen propter circumſtantias diverſo. Quot non emanarunt Declarationes Cardinalium maxime pro Belgio quoad matrimonium, quod Acatholici contrahunt ſine præſentia Parochi in locis, in quibus Concilium Tridentinum olim fuit promulgatum, an valeat? Aliquoties pro valore; aliquoties pro nullitate fuit deciſum (s). Poſteriores autem in vim legis aſſumere volunt: cum enim Cardinales pleniſſimam interpretandi poteſtatem & quidem nomine Pontificis exercendam acceperint, illorum authoritati haud ſecus erit aſſurgendum, quam ipſi interpretationi Pontificiæ: maxime ſi tales interpretationes a Pontifice fuerint approbatæ, prout fieri debet vigore clauſulæ a Sixto V. appoſitæ: *Nobis tamen conſultis*: id quod de approbatione erit intelligendum, quia Principes non pro conſilio, ſed pro declaratione authentica accedere ſolemus. Verum, ne huic opinioni accedamus, in cauſa eſt, quod non tantum

Cardinales aliquoties a

(r) Vid. dicta Quæſt. Præced. cap. 1. §. 3.

(s) Vid. Declaratio Bened. XIV. ſuper Matrim. Colon. 1746. edita.

Digitized by Google

tum tales Declarationes rariſſime promulgentur, ſed etiam Cardinales ipſi non nunquam a ſuis anterioribus declarationibus receſſerint, & ſic eiſdem tuto fidere non poſſimus: cujus exemplum refert Fagnanus circa intellectum Cap. 2. Seſſ. 24. de Reform. citatus a Van-Eſpen (t).

Suis declarationibus recedunt.

Ajunt quidem, ad legum interpretationes non requiri promulgationem, ſicut ad ipſas leges: quia declaratio legis non facit novum jus, ſed jus antea latum ſolummodo declarat. Sed quis non videat, hanc rationem diſparem inter legem, & legis interpretationem eſſe prorſus inanem & ridiculam? cum utique idem ſit in Jure *non eſſe*, & *non apparere*. Aut quomodo me obligare poteſt lex, ſi illius ſenſum non intelligam? verum eſt, latet in verbis ſenſus a Legiſlatore intentus, ſed utique mihi non eſt cognitus. Perinde eſſe videtur, utrum aliquis legem, vel ſenſum legis, & mentem Legiſlatoris ignoret. Itaque caute procedendum, quotieſcunque caſus emergit ex declaratione Cardinalium decidendus: præprimis inquirendum, an non ad caſum particularem: aut, licet in abſtracto emanaverit, ulterius indagandum, an non circumſtantiæ particulares hanc ipſam declarationem in abſtracto factam extorſerint; an ſit promulgata, uſu & conſuetudine recepta, aut recipienda videatur.

An requirant promulgationem.

Uſus earum in decidendis cauſis ſit cautus.

CAPUT VIII.

De Rota Romana.

§. I. *Quid ſit Rota Romana, undenam dicatur* Rota, *& ſuam habeat originem?* II. *De auditoribus Rotæ, eorum numero, aſſumptione & introductione.* III. *Quando & quoties Rota celebretur.* IV. *Auditores in tres dividuntur claſſes, & quomodo in deciſione cauſarum procedere ſoleant; & ab iis appellari poſſit?* V. *De regulis Cancellariæ hujus tribunalis, & deciſionibus Rotæ, illarumque authoritate.*

§. I.

Ad ſupremum Curiæ Romanæ tribunal, quod *Rotam Romanam* vocare ſolemus, venimus. Tribunal iſtud accommode deſcribitur, quod ſit ſupremum Pontificis tribunal ad cognoſcendas & decidendas in forma judiciali cauſas contentioſas inſtitutum. Ipſa *Rotæ* appellatio, ſicut etiam origo hujus tribunalis anceps, & multis involuta ſcopulis eſt.

De Rota Romana.

Unde dicatur Rota?

A

(t) Part. I. Tit. 22. cap. 5.

Variæ opiniones. A *loco* eam derivandam eſſe credit Freſnerus (u) hoc eſt a Camera *Rotæ* exſtructa, cujus pavimentum ex marmore porphyretico Rotæ figuram efformabat, atque Cameram inde nude Rotam fuiſſe dictam ex teſtimonio Petri Diaconi probat: forſan eodem modo, quo olim in Monaſteriis conclave, in quo horis matutinis conveniebant Monachi, quibus *Capitulum ex Regula* prælegebatur, *Capituli* appellationem accepit (x). Aliam vocis hujus rationem ſuppeditat Card. de Luca (y) ex eo, quod Auditores in eadem circulari menſa accumbant. Nova derivatio placuit Auctori Gallo (z) opinanti, tribunal hoc nomen inde accepiſſe, quod in locum antiquarum porticuum publicis ædibus affixarum, quarum forma *rotunda* erat in modum *Circi*, introductum fuerit: præſertim quod in illis res feriæ actæ, ſenatus habiti, jus dictum, & publica acta fuerint annotata. Aliam rationem affert Pertſchius (a) aſſeritque nomen *Rotæ* inde derivandum, quod Auditores *Rotæ* ad tribunal ſedentes partes litigantes audiverint ipſi, eorum dicta in ſcripturam redegerint, ipſam ſcripturam in Rotulam compilaverint, & talem ſcripturam communi & tunc temporis uſitato nomine Rotulam; ipſum vero tribunal exinde *Rotam* appellaverint. Sane hujuſcemodi Rotulas in uſu fuiſſe inde evidenter oſtenditur, quod in hodiernam usque diem monaſteria invicem confœderata literas illas mortuales, quibus obitum Religioſorum invicem ſignificare, & pro debitis ex fœdere piis ſuffragiis ſupplicare conſueverunt, *Rotulas* appellent, quales nos ipſi in quodam antiquario multis abhinc annis vidiſſe recordamur. Addit cit. Author, *Rotam* hanc vocari *ſacram*, & *Romanam*: *Sacra* vocatur, quia eſt tribunal Pontificis; *Romana*, ut diſtinquatur ab aliis Tribunalibus, quæ hoc nomine appellantur, qualia ſunt Bononiæ, Genuæ, Ferraræ &c. Atque ex hoc ipſo capite, quod alibi etiam tribunalia nomine *Rotæ* inſigniantur, exiſtimat celeberrimus Boehmerus, hujus nomenclaturæ rationem non particularem ex particularibus circumſtantiis

(u) In Gloſſario voce: Rota Porphirica.

(x) Iſtud vi Regulæ Benedictinæ primitus apud Benedictinos obtinuit, & poſtea ad Canonicos Crodogangi fuit translatum, utpote qui multa ex hac Regula deprompſit, ſuoque Inſtituto accommodavit: unde in hodiernum usque diem Canonici vocantur Capitulares; & non tantum ipſum conclave in quo conveniunt, ſed etiam ipſum corpus Canonicorum nominatur *Capitulum*.

(y) In Theat. Verit. & Juſt. Tom. 7. in Relat. Curiæ Rom. Diſcurſ. 32.

(z) Pertſchius Fünfte Abtheilung von dem neueren Canoniſchen Recht pag. 333.

(a) Loc cit. pag. 334.

Digitized by Google

tiis deſumptam, ſed generalem eſſe afferendam, quæ huic deſignationi cauſam dedit. Exiſtimat igitur cum Freſnero, & Goldaſto, appellationem hanc Germanis deberi, eamque a Longobardis, & Francis Italiæ illatam, & ab Italis fuiſſe admiſſam haud ſecus, quam alia Germanorum vocabula, quibus hi in rebus feudalibus utebantur. Itaque ex mente citati Boehmeri appellatione *Rath* deſignantur Curiæ Juſtitiæ, aliaque Collegia publica, in quibus conſilia agitantur: inde etiam venire exiſtimat, quod Aſſeſſores tribunalium paſſim vocentur Hof-Canzley- und Regierungs-Räthe, vel in civitatum curiis Raths-Herrn: addit laudatus Boehmerus, quondam diverſam hujus vocabuli fuiſſe dialectum, eamque nec hodie ceſſaſſe, dum adhuc noſtris temporibus *Rath* in quibusdam locis enuntiatur *Roth*, & curiæ civitatenſis Aſſeſſores die Roths-Herrn vocantur, ut *Roth* nihil aliud ſit, quam *Curia*, *Judicium*, *Tribunal*, atque inde aſſumpta ſit appellatio *Rotæ* (b).

Sed nec de origine hujus tribunalis conſtat: opinantur nonnulli, illud eſſe coævum ipſis Pontificibus, atque Aſſeſſores illius fuiſſe dictos *Seniores*, poſtea *Conſiliarios* & *Decuriones Reipublicæ*, ac iterum *Cubicularios*, poſthac *Capellanos*, & demum Magiſtros, nunc vero vocari Auditores Rotæ (c). Exiſtimant alii, authorem hujus Curiæ eſſe Joannem XXII. (d). Nobis videtur, tribunal iſtud eſſe antiquiſſimum quoad *rem*, cum Pontifices nunquam fuerint ſine Conſiliariis; quoad *nomen* vero & *formam* accidentalem eſſe novius: quin tamen tempus, quo nomen ſuum accepit, aut in hodiernam formam fuit redactum, determinari poſſit.

De illius origine non ſatis conſtat.

Eſt tribunal antiquiſſimum quoad rem, quoad formam novum.

§. II.

De ipſis Auditoribus Rotæ videamus. Nomen Auditoris procul dubio inde habet ſuam originem, quod antiquioribus temporibus Judices hujus tribunalis meri fuerint Auditores cauſarum, cauſas ſolummodo audierint, ac poſtea ſuum arbitrium ad Pontificem remiſerint, qui dein adhibito conſilio Cardinalium eas ultimata ſententia definivit. Poſtquam autem Pontifices & Cardinales longe gravioribus cauſis & negotiis fuerunt occupati, ipſa etiam cauſarum deciſio hiſce Auditoribus

De Auditoribus Rotæ, eorum nomine.

(b) Exercit. 17. ad Pand. Lib. I. Tit. 3. §. 10. & ſeq.
(c) Dominicus Berninus il tribunale della S. Rota Romana.
(d) Du Freſne in Gloſſ. V. Rota porphyretica.

Digitized by Google

Numero. bus commiſſa fuit. Numerus Auditorum olim erat arbitrarius, & non raro ultra viginti ſe extendebat, quo tempore duplex conſtituebant judicium, ita ut a ſententia definitiva dimidiæ partis ad alteram partem Auditorum potuerit appellari, donec Sixtus IV. eorum numerum ad duodecim reduxerit. Et quoniam ex omnibus nationibus & partibus orbis Chriſtiani cauſæ contentioſæ ad hoc tribunal deferuntur, idem Sixtus IV. prudentiſſime conſtituit, ut Auditores ex nationibus primariis aſſumantur, inter quos unus eſt Germanus ad nominationem Imperatoris; Gallus unus ad nominationem Regis Galliarum; duo Hiſpani ad nominationem Regis Catholici: reliqui ſunt Itali, tres Romani, unus Venetus, Bononienſis unus, Mediolanus unus, Florentinus unus, Ferrarienſis unus. Veneti quatuor, Mediolanenſes tres nominant Doctores Jurium, ex quibus pro ſuo libitu ſeligit Pontifex.

Aſſumuntur ex primariis Nationibus. Quis habeat jus eos nominandi.

Ante tempora Sixti IV. Auditores Rotæ ſine præmiſſo examine a Cardinale Camerlengo ſimpliciter cum porrectione habitus ſingularis Cappæ, Rocheti, & impoſitione Byreti fuerunt introducti. A tempore Sixti IV. ſpeciales in ipſis requiruntur qualitates: debent enim eſſe Doctores Jurium, & ante ſuam admiſſionem in Cancellaria apoſtolica, in præſentia quorumdam Cardinalium, aliorumque Prælatorum eccleſiaſticorum, ac Virorum doctorum publice diſputare. Sequitur dein examen privatum, quod a Vice-Cancellario peragitur, quo exantlato Cardinalis Camerlengo jubetur a Pontifice eidem Rochetum, Cappam una cum Byreto porrigere. Poſtea ſolemniter in ipſum Conclave Rotæ introducitur, ubi Decanus eidem os claudit cum impoſitione ſilentii, illudque in proximo conventu iterum aperit his verbis: *eſto Auditor.* Tandem præſentatur ipſi Pontifici, a quo apoſtolicam benedictionem accipit.

Eorum qualitates, examen prævium, habitus, & introductio.

§. III.

Rota bis habetur in hebdomade, in *ſecunda*, & *ſexta feria*, nunc in palatio Cardinalis Vice-Cancellarii, quondam in Vaticano. Habent etiam quasdam *Rotas*, ut vocant, ſtabiliter & *fixas*, ſeu Seſſiones Rotales. Seſſiones ſtabiles, fixæ, & conſtantes dicuntur illæ, quæ a tempore vacationum finitarum incipiunt, & durant usque ad aliud tempus vacationum. Habet autem Rota ferias etiam quasdam ſtabiles & conſtantes, nempe quatuor temporum a menſe Julio usque ad Octobrem, a tempore Nativitatis Chriſti usque ad Epiphaniam, a tempore Carniſprivii ſeu Dominica quinquageſimæ usque ad diem Cinerum, a Sabbatho palmarum usque poſt Octavam Paſchæ: unde etiam

Rota bis habetur in hebdomade. Vocantur quædam Rotæ ſtabiles. Habet Rota ferias ſtabiles.

Digitized by Google

etiam invaluit ſingularis ſtylus reſcribendi, & mos loquendi, ita ut ſi contingat, cauſam aliquam ultra ferias æſtivales, quæ incipiunt in Menſe Julio & finiuntur in Octobri, differri, modus reſcribendi ſit: *ad Calendas:* ſi ultra feſtum Epiphaniæ differatur, tunc reſcribitur: *ad Reges;* ſi ad diem usque Cinerum: *ad piſces;* ſi ultra octavam Paſchæ: *ad agnos.* *Stylus reſcribendi, & mos loquendi ſingularis.*

§. IV.

Hodie Auditores Rotæ in tres claſſes dividuntur, & in qualibet claſſe ſunt quatuor, ex quibus unus vocatur *Ponens*, ſeu *Proponens;* cæteri autem *Correſpondentes.* Quotiescunque ergo cauſa in hoc tribunali diſcutienda ac decidenda venit, tunc præprimis in elaborando facto, & facti ſpecie proponenda laborant *Procuratores Rotæ;* in ipſis cauſis decidendis vero Advocati, qui deinpaulo ante terminum Auditores, quos ordo dandi ſuffragium tangit, vel ſcripto, vel verbotenus ſuper facto & jure informant in ædibus privatis, quatenus ſe ad ſuffragia ferenda præparare queant. Hi vero de cauſa ſatis informati vota ſua authoritatibus, & rationibus munita domi concipiunt, & in ſcripturam redacta *Ponenti* tradunt, ut ex iis deciſionem formare valeat. Quando ergo Auditores in ſuis deciſionibus conveniunt, tunc *Ponens* ex votis *Correſponſalium* efformatis facit ſententiam, quæ præter rationes decidendi, ſeu motiva, quibus Rota ad decidendum inducta fuit, nihil continet: ſi non conveniant, tunc ait: *non liquet.* Quo caſu proceſſus de novo reaſſumitur, conſultatur, deliberatur, & in id intenditur, ut diſcordantium vota concilientur. Quod ſi nec ſecunda vice habeatur unio votorum, tunc ipſi etiam *Auditori Ponenti*, quod alias non eſt conceſſum, licet dare ſuum votum & ſuffragium, ut lis eo facilius & felicius ſuum ſortiatur exitum. Poſtquam ergo hic ſuam opinionem in ſcripto communicavit, concipitur ſententia, & partibus litigantibus communicatur. Illud prorſus ſingulare eſt in hoc tribunali, quod partibus litigantibus, & per ſententiam gravatis in eodem Judicio quaſi ad eundem Judicem appellare liceat: nam dictum fuit, quod Rota Romana in tres dividatur claſſes, & in qualibet claſſe quatuor ſint Auditores, ac reſpective Judices. Idcirco ſi quis litigantium a prima Auditorum claſſe per ſententiam ſe gravatum eſſe exiſtimet, poteſt ab hac ad ſecundam, a ſecunda ad tertiam appellare. *Auditores in tres claſſes dividuntur. Modus diſcutiendi & decidendi cauſas. In hoc tribunali datur duplex appellatio.*

Ad hoc autem, ut aliqua cauſa poſſit in hoc tribunali tractari, debet excedere ſummam 500. aureorum, ſi ſit civilis; ſi vero beneficialis,

ſummam 24 aureorum: vel debet eſſe cauſa habens tractum, aut gravamen ſucceſſivum, uti ſi duo litigent ſuper jure præcedentiæ.

§. V.

Habet ſuas regulas Cancellariæ, a quibus non nunquam licet recedere.

Quid ſit, Rotam quandoque Rotare.

Quid ſint Deciſiones Rotæ, & quæ earum authoritas.

Faciunt ſtylum Curiæ, ſed non extra Rotam.

Caute applicandæ.

Habet tribunal iſtud ſuas regulas Cancellariæ, quemadmodum quæcunque alia Curia, a quibus tamen non nunquam recedere, & ſecundum *leges Prudentiæ*, ſicut vocant, decidere licet. Aliquoties etiam ab opinionibus antea receptis, & ferme ſtylum Curiæ facientibus diſcedunt, id quod Juriſconſulti Romani exprimunt his verbis: *Rotam quandoque Rotare*. Supereſt, ut de ipſis Rotæ deciſionibus agamus, quæ nihil ſunt aliud, quam ſententiæ in hoc ſupremo tribunali in cauſis controverſis latæ, & ſecundum ſtylum Curiæ una cum rationibus decidendi conceptæ. Vim legalem & authoritatem non habent: quia Rota novum jus non conſtituit, neque jus conſtitutum authentice declarat, aut interpretatur, ſed jus jamjam conſtitutum doctrinaliter & judicialiter applicat ad cauſas aliorum tribunalium. Plures hujuſmodi ſententiæ conformiter latæ faciunt *ſtylum Curiæ*, uti vocamus (e), ita ut poſthac in tribunalibus ſubordinatis ſecundum hunc ſtylum ſit procedendum. Extra Rotam in aliis tribunalibus non habent majorem authoritatem, quam habent aliorum tribunalium judicata. Imo ſalubriter monent Authores quidam, ut non facile ſequamur ſtylum Curiæ vel Rotæ Romanæ, tunc præcipue, quando res nobis eſt cum Pontifice: quia Romæ communiter fertur ſententia in favorem Pontificis & jurium Pontificiorum. Accedit, quod per receptionem hujuſmodi deciſionum, ac ſententiarum plurimum præjudicii allatum fuerit Juribus noſtris patriis, prout hauddifficulter oſtendi poſſet.

CAPUT IX.

De libris & collectionibus Juris Eccleſiaſtico-Ritualis.

§. I. *Etiam in Eccleſia datur jus cæremoniale, & quodnam illud ſit?* II. *Eſt ampliſſimum.* III. *De libro Rituali, qui inſcribitur* Ordo Romanus. IV. *De Pontificali Romano.* V. *De Cæremoniali Epiſcoporum.*

(e) Stylus Cyriæ eſt modus conformiter agendi in judicio: ſic ſi ſæpius æqualiter in eadem cauſa fuerit pronuntiatum, dicitur eſſe ſtylus Curiæ.

rum. VI. *De Rituali Romano.* VII. *De Breviario Romano.* VIII. *De Cæremoniali Pontificio.* IX. *De aliis Ritualibus & Cæremonialibus remiſſive.*

§. I.

Jus cæremoniale ampliſſimum.

Agendum breviter de Jure Cæremoniali Pontificio, variiſque libris & collectionibus ad illud illuſtrandum pertinentibus. Jus cæremoniale haud ſecus, quam Jus quodcunque aliud hodie ingenti ſtudio excolitur, & in Jure publico haud modicam abſorbet partem. Et quid mirum? quis enim neſcit, quod controverſiæ ac lites quotidie ferme oriantur inter Principes, Legatos, Magnates, in comitiis publicis, conventibus privatis unice ex obſervantia rituum ac ceremoniarum e.g. ratione præcedentiæ, ſeſſionis, tituli? quem latet, quod hodie apud perſonas principes ferme prima ſit cura *Decori publici?* quoniam ergo Romanus Pontifex duplicem ſuſtinet Perſonam, & quidem valde ſublimem, nempe *ſupremi Epiſcopi*, & *Principis*, dubium non eſt, quod etiam in aula Romana Jus quoddam cæremoniale ſit introductum, ſecundum quod Pontifici ſive divina operanti, ſive extra agenti honores debiti, & ſuæ dignitatis expreſſivi ſunt exhibendi: Jus enim cæremoniale illud dicitur, quod concernit ritus, ceremonias, verba, actiones, ac horum omnium certam quantitatem, ad exprimendam cujusdam perſonæ conditionem, dignitatem, officia & functiones.

Datur Jus cæremoniale Pontificium, & quid ſit?

§. II.

Jus ceremoniale eccleſiaſticum etiam eſt ampliſſimum.

Hujusmodi Jus ceremoniale dari in Eccleſia noſtra Catholica præcipue in Eccleſia Romana valde amplum, imo adeo amplum, ut nulla detur Reſpublica politica, quæ tot legibus ceremonialibus regatur, ac Reſpublica chriſtiana, facile perſpiciet, quisquis vel obiter attenderit innumeros ritus, quibus in cultu divino, in eccleſiis, in Sacramentorum adminiſtratione, in functionibus liturgicis, in electione & coronatione Pontificis, conſecratione Epiſcoporum, collatione Pallii, ordinatione Clericorum, in choro publico &c. utimur. Id quod demonſtrant innumeræ Liturgiæ, Pontificalia, Ritualia, Sacramentaria &c. de quibus breviter agere conſtituimus (f). Non moramur hic Liturgias veteres Romanas tres, Leonianam, Gelaſianam, & Gregorianam; Ambroſianam, ſeu Mediolanenſem, Gallicanam, Hiſpanicam, Africanam, & græcas quamplurimas, de quibus videantur Scriptores, qui ex

(f) Vid. dicta quæſt. præced. de liturg.

ex profeſſo de illis ſcripſerunt (g): unice de libris ceremonialibus quædam dicemus.

§. III.

Ordo Romanus quid ſit, quid contineat?

Occurrit hic primo Ordo Romanus, cujus origo a tempore Gregorii Magni derivanda. Continet hic liber in ſe ceremonias & ritus, qui per integrum anni decurſum adhibentur in publicis proceſſionibus, miſſis, adminiſtratione Sacramentorum, pœnitentiis publicis, ordinatione Clericorum, conſecratione Eccleſiarum, benedictionibus Abbatum, & Abbatiſſarum, coronatione Imperatorum & Regum. Præterea continentur preces & orationes ad ſingulos dies feſtivos recitandæ; item ritus illi, quos Clerici in obeundis ſuis muniis & functionibus obſervare debent &c. Ex hoc Ordine Romano multos canones ſuo Decreto inſeruit Gratianus (h). Plures hujus libri nunc extant editiones, quarum primam adornaſſe creditur Georgius Caſſander: ſecutæ ſunt aliæ, inter quas eminet illa, quam procuravit Georgius Ferrarius, & Gregorio XIV. Romæ inſcripſit anno 1581. Noviſſima editio illa eſt, quæ operibus Caſſandri anno 1616. Lutetiæ Pariſiorum editis annexa fuit.

Illius editio.

§. IV.

Pontificale Romanum quid ſit?

Alius liber Ritualis eſt *Pontificiale Romanum*, quod complectitur ritus & ceremonias epiſcopales, quas Epiſcopi in ſuis functionibus epiſcopalibus, in adminiſtrando Sacramento Confirmationis, ordinatione Clericorum, conſecratione Epiſcoporum, Regum & Imperatorum, benedictionibus vexillorum militarium, Cruce-Signatorum adhibere ſolent. Hujus libri plures proſtant editiones, inter quas præcipuæ ſunt illæ, quas procurarunt Pontifices Romani Innocentius VIII. Clemens VIII. Urbanus VIII.

Illius editiones.

§. V.

Cæremoniale Epiſcoporum quid ſit?

Ab hoc *Pontificali Romano* diſtinquendum eſt *Cæremoniale Epiſcoporum*, in quo leguntur ea, quæ ab Epiſcopis aliisque Prælatis eccleſiaſticis

(g) Tales ſunt Leo Allatius de Lib. Eccleſ. Græc. Card. Bona. Mabillonius, Edmundus Martene, Math. Pfaff. Diſſert. de Liturgiis, Guilielmus Cave Diſſert. 2. de Lib. & Offic. Eccleſ. Liturgia Hiſpanica Romæ edita 1747. Liturgia Romana vetus Ludov. Muratorii.

(h) Vid. Can. 6. Diſt. 75. addantur Correctores Romani in Annot. cap. 3. Diſt. 15.

Digitized by Google

ſticis in celebratione miſſarum, ſolemnium veſperarum, aliorumque officiorum ſunt obſervanda. Liber hic de novo a Clemente VIII. primum anno 1500. editus, poſtea anno 1650. ab Innocentio X. fuit reviſus, reimpreſſus, ac divulgatus.

§. VI.

Huc pertinet *Rituale Romanum*, in quo ſcribuntur ritus & ceremoniæ, quas Clerici ad curam animarum deputati in adminiſtratione Sacramentorum, & reliquis ſuis miniſteriis & functionibus obſervare tenentur. Eum in finem ſine dubio Pontifex *Rituale* iſtud in lucem publicam edi voluit, ut eſſet uniformitas rituum ac ceremoniarum in Eccleſia univerſa. Synodus Tridentina illud de novo revideri mandavit, illiusque curam commiſit tribus Viris doctis Ægydio Toſcano, Leonardo Marino, & Franciſco Vererio. Sub Clemente VIII. nova fuit facta illius reviſio: noviſſima anno 1726. Urbini in Italia prodiit. *Rituale Romanum quid & in quem finem editum? Illius editio noviſſima.*

§. VII.

Ad Libros Rituales referri poteſt *Breviarium Romanum*, quod in ſe continet *horas*, uti vocant, *canonicas*, ad quas recitandas obligantur Clerici, de quarum origine, aliisque huc pertinentibus dicere longum nimis foret. Innumeræ proſtant illius editiones. Benedictus XIII. abrogato Breviario communi Officium Gregorii VII. introducere meditabatur, ſed ob vehementes contradictiones opus ſuum perficere non potuit. Hoc ipſum expertus fuit Benedictus XIV. qui multum laboravit, ut novum ordinem Breviarii in eccleſiam introduceret: verum etiam huic ab opere incepto ceſſandum fuit (i). *Breviarium Romanum quid? Benedictus XIII. & XIV. novum meditabantur.*

§. VIII.

Huc etiam pertinet Cæremoniale Pontificium: cum enim Pontifex repræſentet perſonam *ſupremi Epiſcopi*, ac *Principis Politici* pro ſuo ſtatu, ad inſtar aliorum Principum habet *Magiſtrum Ceremoniarum*, & *Ceremoniale* ſibi ſoli proprium. Iſtud juſſu Innocentii VIII. Auguſtinus Patritius Piccolomineus, qui ultra 20. annos munere Magiſtri ceremoniarum in aula pontificia functus, & poſtmodum ad dignitatem epiſcopalem promotus fuerat, adjuvante Joanne Burcardo pariter *Cæremoniale Pontificium.*

(i) Vid. dicta Quæſt. I. Cap. II. de Liturg.

Digitized by Google

pariter ceremoniarum Magiſtro in ordinem redegit, ac poſtea præfato Pontifici obtulit. Juſſerat Pontifex, ut opus iſtud in Bibliotheca pontificia aſſervetur, nec in publicum evulgetur: quo non obſtante anno 1516. *Liber quidam Pontificio-Cæremonialis* Venetiis annuente Pontifice, & Senatu Veneto in lucem publicam prodiit, & Clementi X. inſcriptus fuit. Quales, & quantos motus hæc editio Romæ excitaverit, non attinet hic dicere.

§ IX.

Ritualia & Cæremonialia privata. Varia adhuc, & innumera Ritualia, & Cæremonialia a privatis authoribus fuerunt edita in materiis etiam ſpecialibus, e. g. de Jubilæo, de Canonizatione (k), de Electione Pontificis (l), de Conceſſione Pallii (m). De quibus dicere nimis longum foret.

CAPUT X.

De Collectionibus Juris Eccleſiaſtico-Proteſtantici.

§. I. *Datur Jus Eccleſiaſtico-Proteſtanticum Catholicis commune.* II. *Etiam ſolis Proteſtantibus proprium, & quidem aliud publicum ac univerſale*, III. *& aliud particulare & privatum.* IV. *De his alibi actum fuit, & poſthac agetur.*

§. I.

Duplex eſt Jus Eccleſiaſtico-Proteſtanticum. Ad Collectiones Juris Eccleſiaſtico-Proteſtantici dilucidandas progredimur. Etiam apud Proteſtantes Jus Eccleſiaſtico-Catholicum plurimum authoritatis habere ex dicendis Cap. ſequenti patebit. Hic unice de legibus eccleſiaſticis, & earum Collectionibus, quæ ad Jus Eccleſiaſtico-Proteſtanticum pertinent, agere conſtituimus. Habent Proteſtantes *Jus Eccleſiaſticum* nobiſcum Catholicis *commune*; & aliud ſibi *proprium*. *Proteſtantes agnoſcunt* Quantum ad *Jus commune* inprimis agnoſcunt Proteſtantes ferme

(k) De canonizatione opus præſtantiſſimum ſub titulo: *de Servorum DEI Beatificatione &c.* ſcripſit Cardin. Proſper Lambertinus, poſtea Pontifex ſub nomine Benedicti XIV. conſtat 4. Tomis in Folio.

(l) De hac ſcripſit Petrus Paulus Vergerius ſub titulo: *Ordo eligendi Pontificis.*

(m) Pertſchius de Orig. Pallii.

Digitized by Google

Fontes originarios Juris Eccleſiaſtico-Catholici.

ferme eosdem *fontes* Juris Eccleſiaſtici *originarios*, quos reverentur Catholici, ſi decreta Pontificum excipiamus, nempe Scripturam, Traditiones, conſuetudines & obſervantias eccleſiaſticas, nec non canones Conciliorum Generalium ſaltem primorum. Reverentur non minus Collectiones canonum ferme omnes, quas hactenus recenſuimus: ad eas provocant in ſuis Juribus defendendis, illas explicant in ſcholis publicis, allegant in ſuis Judiciis & tribunalibus, & ſecundum eas cauſas decidunt, in quantum non obſtant principia Religionis, vel leges aliæ particulares.

Etiam Collectiones Canonum.

Item Jus Eccleſ. particulare Germaniæ.

In vim etiam Juris eccleſiaſtici particularis Germaniæ vel maxime agnoſcunt Pacem Religioſam, & Weſtphalicam, Capitulationes Cæſareas, ac Receſſus Imperii, quæ ſingula nos quoque Catholici ſuſpicimus & inſtar legum habemus, in quantum principiis noſtræ Religionis, vel aliis legibus eccleſiaſticis ac juribus noſtris non repugnant, & nos ad eas obſervandas ex pactis & fœderibus obligamur.

§. II.

Habent Jus Eccleſ. ſibi proprium univerſale & particulare.

Quænam ad Jus publicum & univerſale pertineant?

Habent præterea Jus eccleſiaſticum ſibi proprium, tam publicum & univerſale, quam privatum & particulare: Ad publicum referunt inprimis ſuos libros Symbolicos, quales ſunt Auguſtana Confeſſio anno 1530. oblata; Articuli Smalcaldici anno 1538. evulgati; uterque Catechiſmus major & minor Lutheri anno 1529. editus; formula Concordiæ anno 1578. compoſita, & anno 1580. impreſſa, non tamen ab omnibus recepta. Hæc intelligenda ſunt de libris Symbolicis Proteſtanticorum: nam Proteſtantes Reformati in vim librorum Symbolicorum reverentur confeſſiones fidei, quæ in Synodo Dordracenſi, & Catechismo Palatino continentur: Helveti autem formulam conſenſus amplectuntur. Deinde huc reducunt præter Pacem Religioſam, Weſtphalicam, & alias Ordinationes Imperii præcipue Concluſa Corporis Evangelicorum, quæ a Statuum Proteſtanticorum Legatis in Comitiis Imperii ordine comitiali conſueto conficiuntur. Horum Concluſorum, Actorumque jam aliquot volumina in forma majori in Corpore anno 1719. collecta extant: noviora autem reperiuntur in actis publicis ab Antonio Fabro, Moſero, Kœnigio aliiſque congeſta.

§. III.

Quænam ad particulare.

Ad *Jus particulare Proteſtantium* pertinent illorum Kirchen-Agenda, & ordinationes eccleſiaſticæ, quas in ſingulis ferme eccleſiis ex ordinatione ſuorum Principum habent. Præcipuas Proteſtantium ordina-

tiones

Digitized by Google

tiones ſacras collegit Jac. Moſer. Denique ſuis legibus particularibus adnumerant *leges* illas *conventionales*, quas Principes cum Ordinibus Provincialibus faciunt; item *Reverſales*, & *Privilegia* invicem data & conceſſa, quibus exercitium Religionis potiſſimum determinatur. Quamplurimas hujusmodi ordinationes eccleſiaſticas in diverſis provinciis & eccleſiis receptas recenſet Boehmer in ſuo Jure Proteſtantico, ubi etiam fuſe jus condendi ſimiles leges vindicat non modo Principibus, ſed Nobilibus immediatis; imo etiam Civitatibus mediatis, quatenus hæ Civitates ſaltem ex præſcriptione immemorabili illud obtinere poſſunt.

§. IV.

Quoniam vero de his egimus Tom. I. Q. I. Cap. VII. §. V. & infra agemus Q. IV. Cap. VII. ſpecialiter Tom. III. Q. II. eo lectorem remittimus id unicum votis ardentiſſimis optantes, ut labores noſtri cedant in bonum Eccleſiæ, ſalutem animarum, & utilitatem diſcipulorum, ante omnia autem,

ut

In omnibus glorificetur DEUS.

QUÆSTIO

QUÆSTIO IV.

DE AUTHORITATE, USU, ET STUDIO JURIS ECCLESIASTICI.

Reliquum eſt, ut de Authoritate, uſu & ſtudio Juris Eccleſiaſtici agamus. Quoad authoritatem & uſum illius difficillime aliquid ſtatuitur: cum jura particularia, privilegia, conſuetudines & mores pro diverſitate regnorum, Provinciarum & locorum varient. Quid de jure ſit dicendum, & dici poſſit, dicemus; non quid actu fiat. De ſtudio acturi, illud monemus, ne quis exiſtimet, quod a Candidatis Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ nimium exigamus. Petimus nempe, ſi ita dicere fas eſt, iniquum, ut obtineamus juſtum. Ideo hæc ſcribimus, ut ex his diſcant Jurisprudentiæ Cultores æſtimare illius præſtantiam, dimetiri amplitudinem; & quanta animi contentione, applicatione virium ingenii, labore & induſtria huic ſtudio incumbendum, agnoſcant. Sunt enimvero, qui ne quidem ſciunt, quæ ſit vera ac genuina Jurisprudentia, multo minus, qua arte, ratione & methodo eidem ſit inſudandum, eo grandiores ſibi viſi, quo plures ſciunt citare canones & capitula & ſuper his ſubtilius diſputare. Hæc per decurſum hujus Quæſtionis fient clariora. Lectorem valere jubemus, nobis vero faventem optamus.

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

De authoritate & uſu Juris Eccleſiaſtici.

CAPUT II.

De ſtudio Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ quoad methodum docendi.

CAPUT III.

De Præcognitis & ſubſidiis Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ, ſpecialiter de literis ſeu ſcientiis Humanioribus.

CAPUT IV.

De Diſciplinis Philoſophicis, velut altero Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ ſubſidio.

CAPUT V.

De Hiſtoria, præcipue Eccleſiaſtica ac literaria ad Jurisprudentiam Eccleſiaſticam neceſſaria.

CAPUT VI.

De Studio Antiquitatum.

CAPUT VII.

De Studio Theologiæ & Jurisprudentiæ cujuscunque ad Jurisprudentiam Eccleſiaſticam utili & neceſſario.

CAPUT VIII.

De Studio Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ potiſſimum quoad methodum ſtudendi.

Digitized by Google

CAPUT I.

De Authoritate & uſu Juris Eccleſiaſtici.

§. I. *De authoritate Juris Eccleſiaſtici & Collectionum in genere.* II. *Qualis fuerit, & ſit illius authoritas in Germania tam quoad Decretum Gratiani, quam Decretalium Gregorii IX.?* III. *Specialiter an ſit Jus mere ſubſidiarium.* IV. *An, & qualem habeat authoritatem apud Proteſtantes?* V. *Qualem comparative ad Jus civile?* VI. *De illius uſu.*

§. I.

Dum de authoritate Juris eccleſiaſtici agere conſtituimus, ſermo nobis unice erit de Collectionibus in Corpore Juris contentis. Præprimis in memoriam ſunt revocanda quæ in Quæſt. 2. de authoritate ſingularum Collectionum diximus. Ordiamur a Decreto Gratiani, quod ſucceſſive ad ſummam authoritatem aſcendiſſe ſupra diximus. Quidquid tamen habuit, ac in hodiernam usque diem habet authoritatis, id omne ex uſu, praxi, & receptione obtinuit: hactenus enim Decretum Pontificium confirmatorium afferri non potuit. Approbavit illud Eugenius III. ſed non niſi ad *uſum ſcholaſticum:* approbavit illius editionem noviorem poſt correctionem Romanam Gregorius XIII. Eidem præfixit Bullam confirmatoriam verbis graviſſimis conceptam, ſed nec verbulo ad authoritatem legalem illam elevavit, quidquid in cauſa fuerit, cur expreſſam approbationem ei denegaverint Pontifices, licet cœteroquin illius uſum, & receptionem in ſcholis, & judiciis miris modis promoverint (a). Accidit ergo huic Decreto, quod libris Feudalibus Longobardicis, quibus ſola obſervantia & uſus autho-

Decretum Gratiani habet ſuam authoritatem non ab Eugenio III, neque a Gregorio XIII., ſed ex uſu & praxi.

Ad inſtar librorum feudalium.

(a) Vid. Boehmer ad Tit. de Conſtit. §. 18. ubi clandeſtinis artibus Pontificum pro notiſſimo ſuo in Pontifices odio adſcribit, quod Decretum iſtud ad tantam authoritatem aſcenderit, nec tamen approbationem publicam ab illis tulerit. Longe alia & ſanior hujus rei ratio dari poteſt, hæc nempe: quod Pontifices optime perſpexerint, huic Collectioni Gratiani primas deberi præ aliis, illiusque uſum ſummopere Eccleſiæ profuturum; a publica tamen approbatione abſtinere voluerint, quod illius etiam defectus bene perſpectos habuerint.

Digitized by Google

authoritatem authenticam conciliavit. Sane ipſe Van-Eſpen, qui huic Decreto omnem vim legalem adimit, mitius non nihil ſcribit, & aliquid ſaltem authoritatis ex uſu & receptione advenientis tribuit, dum ſcribit: *Tametſi communi tam Theologorum, quam Canoniſtarum conſenſu Decreto Gratiani etiam poſt emendationem Romanam authoritas negetur, quia tamen a pluribus jam ſæculis publice tanquam pars Corporis canonici in ſcholis prælegitur, commentariis illuſtratur, atque ad controverſiarum deciſionem ex illo tanquam canonum Codice canones allegari, & citari a Canoniſtis conſueverunt, non dubium, quin vel ex illa receptione aliquid ſaltem authoritatis canonibus illis, ſive fragmentis a Gratiano relatis accedat, præſertim cum per quatuor ferme ſæcula Theologi atque Canoniſtæ ad hoc Decretum tanquam canonum eccleſiaſticorum codicem communiter recurrerint* (b). Itaque exiſtimat Van-Eſpen, aliquid authoritatis illi ex receptione tributum eſſe: quod eo ſenſu accipiendum eſt, ut vim deciſivam habeat, quatenus noviori jure & praxi Eccleſiæ haud ei eſt derogatum. Manet ergo, quod ſupra demonſtravimus, Decretum adhuc habere authoritatem legalem, in quantum illud eſſe receptum, & per contrariam praxin vel legem non eſſe abrogatum oſtendi poteſt.

Collectiones Greg. IX., Boniſ. VIII. & Clementinæ eam habent a Pontificum approbatione.

Paulo aliter diſcurrendum de Decretalibus Gregorii IX., Bonifacii VIII., Clementinis Clementis V.: hæ enim ſuam habent authoritatem ex ipſa ſua collectione, publicatione, & approbatione, id quod Bullæ & reſpective epiſtolæ Pontificum hiſce Collectionibus præfixæ faciunt manifeſtum. Porro aliud hic nobis occurrit dubium, an ſola approbatio, & promulgatio per Pontifices facta hiſce Collectionibus vim legalem univerſalem pro omnibus regnis, provinciis, & eccleſiis dare potuerit, vel illam primum ex receptione, uſu & praxi obtinuerint, haud ſecus, quam leges pontificiæ ex ſententia ſat probabili omnem vim obligandi ex acceptatione accipiunt. Nobis par videtur ratio & legum, & Collectionum: interim hæc acceptatio non influit ſpiritum legalem in canones, eorumque collectiones; ſed unice facit, ut ſpiritus ille ſuos effectus in publicum producat, & omnis obligatio principaliter in Pontifices refundenda ſit.

Num ſola hæc approbatio potuerit dare vim legalem?

Extravagantes acceperunt ab uſu.

Iterum aliter dicendum de Extravagantibus Joannis XXII., & communibus: cum enim compertum non habeatur, quod authoritate publica promulgatæ, Juris eccleſiaſtici partibus adjectæ, & in Corpus Juris relatæ ſint, potius dicendum videtur, quod ſuam vim legalem

(b) In Tract. Hiſt. Canon. part. 6. cap. 3. §. 5.

Digitized by Google

legalem magis ex uſu & receptione, quam authoritate Pontificis mutuaverint.

Hanc Juris eccleſiaſtici authoritatem quondam fuiſſe ſummam dubitari nequit, quod §. ſeq. pluribus monſtrabimus, donec ſucceſſive occaſione variorum diſſidiorum, litium, & controverſiarum inter Pontifices, Imperatores, Epiſcopos & Principes, quorſum pertinent diſſidia inter Joannem XXII. & Ludovicum Bavarum ſchismata, illud magnum præcipue, de quo in Concilio Piſano & Conſtantienſi fuerat actum; nec non ſectæ Proteſtantium & Reformatorum, plurimum authoritatis perdiderit. Quare paucis dicendum, quod Jus Canonicum ſummam in terris catholicorum habuerit, & etiamnum habeat authoritatem, in quantum eidem non fuit derogatum per jura ſpecialia, pacta, fœdera, concordata, conſuetudines & privilegia, atque adeo ſuam reſtrictionem & interpretationem recipiat ex juribus particularibus & conſuetudinibus, quas probare oportet. *Authoritas olim fuit ſumma, ſed variis modis diminuta.*

§. II.

Verum alius nobis hic obmovetur ſcrupulus, utrum Jus Canonicum in Germania habuerit vim Juris principalis, vel non niſi *ſubſidiarii*, adeoque tunc tantum valuerit, quando aliud jus non extitit. Summam profecto authoritatem legibus etiam Imperii publicis corroboratam tam Decretum Gratiani, quam Decretales Gregorii IX. habuiſſe in Germania evidentibus argumentis alibi commonſtravimus (c), ubi inſimul quæſtionem propoſitam ſimpliciter retulimus, non tamen opinionem noſtram deſuper explicavimus. Pro faciliori dicendorum intelligentia juvat allata argumenta repetere, & quibusdam novis communire. *Summa authoritas Decreti & Decretalium in Germania.* Et quidem de Decreto Gratiani ſi loquamur, habuit decretum in noſtra Germania ea fata, quæ juri Romano obtigerunt: Hoc nulla publica lege primitus receptum aut approbatum, reſpectu Germaniæ jus plane extraneum (quid enim Germanis cum legibus Romanis, aut quæ ſubjectio Germanorum tunc erat ad Imperatores Romanos); imo ita comparatum eſt, ut in plurimis a moribus Germaniæ abhorreat, & inſtitutis Germanorum antiquis e diametro adverſetur: & tamen legiſtarum uſu, applicatione, doctrina, & commendatione adeo receptum eſt, ut de authentia illius, authoritate, & vi deciſiva nemo amplius dubitet. Non ergo mirandum, quod Decretum Gratiani eadem facilitate ipſo uſu, & praxi per Decretiſtarum artes, laborem & ſtudia tandem *Decretum ferme ea ratione authoritatem obtinuit, qua Jus Romanum in Germania.*

(c) Vid. Diſſert. de Jure Part. Germ. cap. 5. §. 2.

tandem authoritatem legalem obtinuerit. Qui authoritatem illius in dubium vocant, unice in eo ſe fundant, quod privato auſu collectum, & nunquam expreſſe approbatum ſit. Sed an non id ipſum Juris Romani authoritati objici poſſet? eſto enim publica Juſtiniani authoritate collectum fuerit, quoad fora tamen Germaniæ authoritatem habuit nullam; ſed hanc demum ſolo uſu, obſervantia, & receptione accepit:

Germani ſtuduerunt Juri utrique.

Quis enim neſcit, quod Germani tunc temporis magno in numero ad celeberrimas Academias Bononienſem & Pariſienſem confugerint, ibique Juri utrique ſedulam operam navaverint? qui e ſcholis publicis reverſi, ad varia munia & officia promoti, & ſuam Jurisprudentiam in praxin redigere volentes Decretum Gratiani, & illius uſum in fora introduxerunt:

Decretiſtæ & Legiſtæ in aulis Principum & Epiſcoporum.

an neſcimus, quod Imperatores Germaniæ jam in Sæc. XII. Decretiſtas in ſuo comitatu & aula habuerint, eorumque conſilio in decidendis cauſis uſi fuerint? An neſcimus, quod etiam Archiepiſcopi & Epiſcopi per Germaniam ſimiles *Decretiſtas* potius, quam *Legiſtas* (d) ad decidendas cauſas in ſua epiſcopali audientia aſſumpſerint? Et quis demum neſcit, quod Gratianus ſuum Decretum potiſſimum ex Collectione Ivonis Carnotenſis, & Burchardi Wormatienſis collegerit; Burchardus vero ſuam Collectionem præcipue in

Decretum ſummo in pretio apud Germanos. Fuit confirmatum Conſtitutionibus Imperatorum.

uſus eccleſiarum Germanicarum adornaverit? Cum itaque Decretum Gratiani cum horum Collectionibus omnino conſpiraret, quis dubitet, quod Germani illud ſummo in pretio habuerint, & in ſuos uſus converterint? Praxin hujus Decreti confirmarunt Imperatorum conſtitutiones conſenſu Ordinum Imperii latæ, quarum unam ſub Friderico II. anno 1236. emanatam exhibet Goldaſtus (e). Alteram prioris confirmatoriam de anno 1281. ſub Rudolpho datam refert Lehmanus (f): Prior ſic habet: **Wir gebiethen auch veſtiglich, das man in allen Römiſchen Reich an geiſtlichen Dingen nach Gebot, und nach Rath der Erzbiſchöfe ſich halte, und welcher Biſchof, oder Erzprieſter nach geiſtlichen Recht richte.** Poſterioris hæc ſunt verba: **Wir gebiethen och vliſſilich, das man in allen Römiſchen Riche an geiſtlichen Dingen nach Gebote, und nach Rathe der Erzbiſchove ſich habe, und der Biſchof, und Erzprieſtere nach geiſtlichen Rechte:** Quis autem dubitet, voce **geiſtliche Rechte** unice intelligi Decretum Gratiani? quod jam tum Juris publici factum, publice traditum, in aulis Imperatorum,

(d) Decretiſtæ vocabantur, qui Decreto Gratiani; Legiſtæ, qui Juri Civili ſtuduerunt. (e) Part. 2. der Reichs-Satzungen cap. 15.

(f) In Chron. Spir. Lib. 5. cap. 108.

torum, in tribunalibus Epiſcoporum, in dicaſteriis Principum primatum obtinuit. Huc etiam collineavit Author Speculi Suevici, qui probabilius circa hæc tempora ſcripſit, dum Lib. 1. cap. 5. ad utrumque opus tam Decretum, quam Decretales provocat his verbis: **Us den zweyen Büchern nimmet man all die Recht den geiſtlichen und weltlichen Gerichte bedarf.** Accedunt documenta tam publica, quam privata, quæ paſſim ad iſtud Decretum provocant, prout oſtendit Boehmerus (g).

Ad illud provocat author ſpeculi Suevici.

Eadem fata, vel adhuc longe meliora obtigerunt Decretalibus Gregorii IX., de quibus eo minus ſupereſſe dubium poteſt, quanto certius eſt, quod authoritate Pontificum fuerint promulgatæ, approbatæ, & per orbem univerſum diſperſæ, illarumque uſus per Canoniſtas, qui tunc in maximo erant numero, in omnibus ferme tribunalibus invaluerit. In tantam Decretales aſcenderunt authoritatem, ut obſtetricantibus Epiſcopis ab Imperatoribus Friderico II. & Rudolpho publico Ordinum decreto Sæc. XIII. fuerint confirmatæ, qualis honor Juri civili Romano, etiam ubi fora Germaniæ occupaverat, contigiſſe oſtendi nequit. Inde fortaſſis etiam venit, quod Jus canonicum etiam primatum ſuum præ Jure civili ſemper habuerit, & retinuerit.

Eadem vel major authoritas Decretalium Greg. IX. & quare?

Fuere confirmatæ a Friderico II. & Rudolpho.

§. III.

Ex his ni fallimur, facillimæ deciſionis eſt quæſtio ſupra mota, utrum nempe Decretales per Germaniam unice valuerint in ſubſidium, deficientibus nempe propriis Diœceſium ſtatutis? id quod nemo nobis perſuaſerit. Primo enim nemo ignorat, quod eo tempore, quo Decretales emanarunt, ſumma fuerit Pontificum authoritas, illorumque juſſis & legibus ſe ſe facile ſubjecerint Imperatores, Reges & Principes: quis autem dubitet, quin Pontifices ſuas Decretales in vim legis principalioris promulgare voluerint? Secundo: Quare Germani has Decretales indiſcriminatim ſine diſcrimine & exceptionibus acceptarunt? cur non oppoſuerunt ſua Jura particularia? cur non objecerunt ſua privilegia? excepiſſent ſane, imo excipere debuiſſent contra has Decretales, ſi alio jure principaliori uſi fuiſſent: alias rebus & juribus ſuis peſſime conſuluiſſent. Et quare tertio Epiſcopi etiam Germani Decretum & Decretales acceptarunt, a veteri norma judiciorum receſſerunt, in decidendis cauſis, in documentis publicis & privatis ad Decretales provocarunt?

Utrum valuerint per modum Juris ſubſidiarii?

Germani ſine diſcrimine eas acceptarunt.

In Judiciis ad eas provocaverunt.

(g) Ad Tit. de Conſtit. §. 33.

carunt? ſane non legimus, quod ad alias ſuas leges provocaverint, Pontificibus ſua Jura particularia oppoſuerint, usque ad tempora Ludovici Bavari. Quarto: Qualenam ergo jus aliud principale habuerunt Germani? nunquid anteriores quasdam collectiones fortaſſis Iſidori, aut Burchardi Wormatienſis? ſed iterum quærere licebit, an illæ habuerint vim Juris principalis, aut ſubſidiarii duntaxat? ſi primum: habemus, quod petimus. Si alterum: redibit antiquior quæſtio. Si dicant, quod Germanis ſuæ leges particulares, & conſuetudines inſtar Juris principalioris fuerint, id nemini perſuadebunt: quis enim ſibi perſuadeat, quod Germani antiquioribus canonibus, vel collectionibus uſi non fuerint, incerto veluti Jure vixerint, & pro fundamento ſui regiminis eccleſiaſtici leges quasdam paucas, vel conſuetudines habuerint, quibus ancillæ inſtar ſervire debuere leges univerſales, publicæ, authoritate publica communitæ? Quinto: Illa gravamina ex poſt contra Pontifices a Germanis in Synodo Baſileenſi oblata, illæ ipſæ altercationes, quas Imperatores, & Epiſcopi Germaniæ ſucceſſu temporis cum Pontificibus habuerunt, ſigno apertiſſimo ſunt, quod primitus ſe ſe Pontificibus ſimpliciter ſubmiſerint, illorumque decretis acquieverint. Sexto: Codices illi, quibus Eccleſiæ antiquitus utebantur, e. g. Codex univerſalis Eccleſiæ, quem adoptavit Eccleſia Gallicana, Codex Dionyſii exigui, qui obtinuit in Eccleſia Romana, anne in vim Juris ſubſidiarii duntaxat fuerunt aſſumpti? Septimo: videntur Scriptores contrarii falſo inniti ſuppoſito, aut ſubvertere ſtatum Quæſtionis: id facile damus, quod Decretales eatenus habuerint authoritatem & uſum in Germania, quatenus non adverſabantur juribus & conſuetudinibus particularibus propter communem regulam, quod leges particulares derogent univerſalibus: ſed quis inde inferre auſerit: ergo Jus univerſale habet vim Juris mere ſubſidiarii? Sane conſecutio peſſima, ex qua ulterius conſequi neceſſum foret, quod nullum Jus commune & univerſale ſuſtineat vices Juris principalis, cum nulla detur Reſpublica, nulla Provincia, quæ non regatur quibusdam juribus, & conſuetudinibus particularibus. Quis hæc æquo animo ſuſtineat? Manet ergo Jus eccleſiaſticum Decretalium in ſua poſſeſſione, & illis, qui Jus particulare contrarium prætendunt, incumbet probatio. Quid quod in legibus etiam publicis Imperii ad Jus canonicum tanquam commune provocatum fuerit, id quod apparet ex legibus publicis Sæc. XVI. latis, dum in Receſſ. Wormatienſi de anno 1521. Aſſeſſores Cameræ Imperialis jubentur pronuntiare nach des Reichs gemeinen Rechte cap. 33. Et licet Contin-

Paucas admodum leges & conſuetudines habuerunt.

Authores contrarii falſo nituntur ſuppoſito.

In legibus imperii publicis ad Jus Canonicum fuit provocatum.

Digitized by Google

Conringius (h) id de Jure Romano intellectum velit, attamen Viri graviſſimi ex fundamentis longe validioribus id de Jure etiam canonico intelligunt (i): eo quod tunc temporis eadem Juris civilis, & canonici, imo hujus major longe fuerit authoritas in Imperio. Huc quoque collineat Conſtitutio Caroli V. contra Anabaptiſtas de an. 1529. ubi §. 1. Jus commune diſtinquitur a Jure Cæſareo his verbis: Wiewohl in gemeinen Rechten (Jure Canonico in Tit. de Apoſt. & reiterando Bapt.) geordnet, und verſehen iſt, daß keiner) ſo einmal nach Chriſtlicher Ordnung getauft worden iſt, ſich wiederum oder zum zweytenmal taufen laſſen, noch derſelben einen taufen ſoll, und fürnemlich in Kayſerl. Geſätzen ſolches zu beſchehen bey Straf des Todes verbotten 2c. 2c. Quis hic non videat, appellatione *Juris communis* venire Jus potius canonicum, quam civile Romanorum? Et licet Sæc. XV. de eradicando Jure utroque canonico & civili actum fuerit, prout manifeſtum fit ex Reform. Friderici III. de anno 1443. apud Goldaſtum (k), hæc tamen declaratio non tantum ſuo caruit effectu, verum etiam authoritas Juris utriusque majora ſemper incrementa accepit, & ad tempora usque Reformationis perduravit, quibus denique eidem plurimum derogatum fuit, ita quidem, ut parum abfuerit, quin omnino ultimam cladem acciperet.

Sæc. XV. agebatur de utroque jure eliminando.

§. IV.

Atque ex his jam delabimur ad ulteriorem quæſtionem, qua quæritur, qualem authoritatem Jus canonicum habeat apud Proteſtantes. Lutherum Juris canonici fuiſſe hoſtem capitaliſſimum, illudque Wittenbergæ in magna Doctorum & Studioſorum corona una cum Bulla Leonis anno 1520. Vulcano comburendum injeciſſe hoc adhibito effato: *Quia tu impie liber conturbaſti ſanctum Domini, ideo te conturbet ignis æternus: ſicut fecerunt mihi, ſic feci eis, inquit Samſon,* ipſi Proteſtantes libere fatentur. Verum hiſce auſibus impudentiſſimis ſe ſe vehementiſſime oppoſuerunt ipſi Doctores Proteſtantici Henningus Gœdem, & Hieronymus Schurffius frendente licet Luthero, quem hæc res ita commovit, ut Wittenberga abierit, nec unquam poſthac, ut eo rediret, perſuaderi potuerit. Varie deinde inter ICtos & Lutherum fuit dimicatum. Ingentes animi ſui motus clariſſime aperuit in epiſt. ad Spalatinum anno 1544. ſcripta, ubi ſic ſcribit: *Ego tibi fateor, in hoc anno*

Lutherus fuit hoſtis capitaliſſimus Juris Canonici, illudque combuſſit.

Habuit ſibi contrarios Doctores multos.

Deſuper graviter conqueritur.

(h) De Orig. Jur. Germ. cap. 33.

(i) Boehmerus ad Tit. de Conſtit. §. 56.

(k) Part. 1. der Reichs-Satzung art. 5. & 7.

ſic me eſſe acceptum, ut in vita mea, & in tota cauſa Evangelii nunquam fuerim perturbatior: oritur enim mihi cum Juriſtis negotium acerrimum. Et quos ſperaveram fidos Evangelii amicos, experior hoſtes acerrimos. Et poſt pauca: *intrinſeci hoſtes plus nocent, quam externi, ut Judas inter Apoſtolos, ſed vincit Crucifixus, & perit Crucifixor.* Indignationem ſuam vehementiſſimam ante hoc factum prodidit, dum Spalatino ſcripſit: *damnent, exurantque mea, ego viciſſim, niſi ignem habere nequeam, damnabo, publiceque concremabo jus Pontificium totum, lernam illam hæreſum.* Hujus rei geſtæ hiſtoriam fuſius recenſet Seckendorffius (l) & Kippingius in *Apologetico pro Martino Luthero* (m).

Lutherani ipſi factum Lutheri execrantur.

Impudens hoc Lutheri factum ne ipſi quidem æquiores Lutheri aſſeclæ approbare audent, imo execrantur, ex quibus unus præ mille aliis ſufficiat Illuſtris de Ludwig (n), qui ita ſcribit: **Es iſt eine Schande, daß wir Lutheraner des Lutheri ſtrafbares Vornehmen mit Verbrennung des *Corporis Juris Canonici* billigen wollen, weil Lutherus vorgeben, daß er in ſolchem Eifer von einer höheren Hand gerührt worden ꝛc. welches dannenhero ſtrafbar geweſen wäre, wenn der Churfürſt von Sachſen Friederich nicht Gnade vor Recht ergehen laſſen.** Apologiam pro Luthero ſcripſit ſupra citatus Kippingius, in qua etiam rationem hujus præclari (melius dixeris impudentiæ) facti ex ipſis ſcriptis & verbis Lutheri fuſius adducit.

Litigant Proteſtantici inter ſe de authoritate Juris canonici.

Diverſas eorum opiniones recenſet Boehmerus.

Abeo tempore jam ingens eſt concertatio inter Doctores Proteſtanticos, quæ & quanta in ſua Eccleſia ſit, & concedenda ſit Juri canonico authoritas? Juvat audire doctiſſimum Boehmerum (o), qui ſic habet: *Eadem* (loquitur de Jure Romano Civili reſpective ad Jus Germanicum), *ſi non infeliciora fata habet Jus Canonicum in terris Proteſtantium, cujus mentem pauciores debita induſtria evolvunt: multi uſum vel negant, vel aaeo reſtringunt, ut ſtudium ejus plane intermittendum, vel levi brachio eſſe tractandum cenſeant: alii canones ubique incaute ſequuntur, ſine debito examine cauſis emergentibus applicant, omnemque movent lapidem, ne vel jota ex Jure canonico inter Proteſtantes pereat. Fluxere tot diverſi motus ex principio inter Proteſtantes vulgatiſſimo, Jus Canonicum robur inter nos habere EX RECEPTO, & ipſo uſu, tacitaque adprobatione vim accepiſſe, non tamen in omnibus, verum quibusdam tantum articulis. Sed de his*

ipſis

(l) In hiſtoria Lutheraniſmi Lib. 3. Sect. 32.

(m) Hæc Apologia annexa eſt *Proluſionibus* Juris eccleſiaſtici, quas cit Author edidit Helmſtadii.

(n) Cit. Apolog. pag. 14.

(o) Exercit. 9. ad Pandect. Lib. 1. Tit. 2.

Digitized by Google

ipſis adhuc mira concertatio eſt, dum alii plures; alii pauciores tradunt; adhuc alii regulis quibusdam inſiſtunt, ex quibus judicari debere contendunt, in quantum inter Proteſtantes obtineat, & Juri Civili vel præferendum, vel poſtponendum ſit? Qui tamen, teſte experientia, ipſa praxi ſæpius refutantur. Tanta eſt incertitudo ſtudii hujus, & ſententiarum varietas, ut, qui inter hos ſcopulos ſine diſcrimine navigare, rectumque tenere curſum deſiderat, magna cautione opus habeat. Sicut autem hi, qui pericula maris & diſcrimina tempeſtatis marinæ evitare cupiunt, nihil non agunt, ut ſcopulorum occultorum, voraginum, ventorum, & omnium eorum, quæ navigationem ancipitem facere poſſunt, exactam notitiam conſequantur, reputantes, tela prævisa minus nocere, ita quoque, qui per medium profundum hujus ſtudii ire, & inoffenſo pede procedere cupit, ante omnia in occultos variorum præjudiciorum ſcopulos inquirere, & duo extrema illa, quæ vel Jus Canonicum plene deſtruunt, vel illud cæco amore quidem, ſed imprudenti ut plurimum conatu ubique ſequendum ſuadent, evitare debet, ut media via, quæ tutiſſima eſt, incedere queat. Poſtea laudatus Author non modo loc. citato, ſed etiam in Jure ſuo Proteſtantico (p) diverſas diverſa opinantium ſententias recenſet, refellit, & aliquoties ſatis ſevere caſtigat, ac in fine finali ſuam ſat æquam proponit, & demonſtrare contendit.

Sunt autem ſententiæ Doctorum Proteſtanticorum celebriores ſequentes. Prima eorum, qui cum Luthero Jus canonicum diris omnibus devovent, ac e ſcholis & foris eliminandum eſſe cenſent: eo quod corrupta & perverſa Religionis dogmata foveat, nutriat, & complectatur. Altera eorum, qui illud ad certa capita reſtringunt, & in certis cauſis illius uſum admittunt e.g. in cauſis matrimonialibus, pactorum, & emphyteuſeos, bonorum eccleſiaſticorum, teſtamentorum, præſcriptionum, juramentorum, ordinis judiciarii &c. Tertia aliorum, qui certas regulas pro uſu illius determinando præſcribunt, quales e.g. ſunt: *Quoties res eſt dubia de Jure civili, ſtandum eſt Juri canonico:* Item: *quoties utrumque inter ſe pugnat, quodlibet in ſuo foro obſervandum eſt, niſi in materia peccati, & conſcientiæ, ubi jus Canonicum obſervandum eſt.* Et iterum: *in dubio inter utrumque non eſt ſtatuenda differentia &c.* De his ergo omnibus opinionibus ſuum profert judicium laudatus Author, & primam ea ex ratione rejicit, quod illius fundamenta id ſolum probent, Jus canonicum a Proteſtantibus nunquam debuiſſe in ſua fora recipi, ac civitate donari. Alteram inde refutat, quod, cum jus canonicum ante reformationem univerſaliter fuerit receptum, & de reſtri- *Eas refellit.*

 ctione

(p) Ad Tit. de Conſtit. §. 70. & ſeq.

ctione non conſtet; imo allatis capitibus reclamet praxis, hujusmodi reſtrictio & determinatio certorum capitum penitus rejicienda videatur. Tertiam pluribus refellit, ea potiſſimum ex ratione, quod illæ regulæ quam ſæpiſſime fallant, & apertiſſima praxis eccleſiarum Proteſtanticarum commonſtret, ampliorem ſane uſum Juris canonici eſſe in cauſis eccleſiaſticis, quam illa ſententia permittere videtur. Poſtea Boehmerus ſuam mentem declarat, & præprimis cautum Juris canonici uſum commendat: dein proſequitur, & nec unica, nec pluribus regulis illius uſum & authoritatem poſſe definiri oſtendit: ac demum media via eſſe incedendum concludit. Si quid ſapio, eo ultimato Authoris ſententia collimat, Jus canonicum apud Proteſtantes in genere & quaſi per averſionem valere, & in cauſis non modo civilibus, ſed etiam eccleſiaſticis uſum habere communem, in quantum vel ipſorum principiis religionis non repugnat, vel ipſi Juri canonico contrariæ leges, conſuetudines, praxis & repugnantia non adverſatur. Quis non æquam hujus Authoris ſententiam dicat?

Sententia Boehmeri.

Eſſe authenticum per averſionem æſtimat.

Jam quæ ſit hujus Juris apud Proteſtantes authoritas, videamus. Ex antea dictis conſtat, quantopere Doctores Proteſtantici contra Lutherum, illiusque temerarium auſum zelaverint, & pugnaverint. Ab illo tempore illud docuerunt, & in hodiernam usque diem docent in ſcholis publicis, ad illud provocant in judiciis, ſecundum normam illius procedunt in cauſis eccleſiaſticis, controverſias decidunt in ſuis conſiſtoriis. Quid non egerunt Doctores Wittenbergici, ut illius uſum & conſervarent, & propagarent? Hos æmulati ſunt Doctores aliarum Academiarum, qui illud ſuis auditoribus commendarunt, miris laudibus exornarunt, ac doctiſſimis Commentariis illuſtrarunt; imo etiam apologias pro illius conſervatione uſu & authoritate adornarunt, in Academia Jenenſi Mathæus Colerus, Roſtochienſi Erneſtus Cothmannus, Lipſienſi Joannes Dauth, Gieſſenſi Ulricus Hunnius, Marburgenſi Hermannus Vultejus, & plures alii Academici Doctores, quorum verba, libros, & teſtimonia refert laudatus Boehmerus. Immenſus eſſe deberem, ſi, quæ celeberrimi JCti Proteſtantici pro conſervando uſu, authoritate ſtabilienda, & propaganda, illuſtrandoque ipſo ſtudio Juris canonici ſcripſerunt, ac in hodiernam usque diem ſcribunt, in medium adducere vellem.

Usque nunc Jus canonicum habet ſummam authoritatem apud Proteſtantes.

Sed mirum videri alicui poſſet, quod Doctores Proteſtantici, & illi primi tempore Lutheri, & illorum ſucceſſores tantopere pro uſu & authoritate Juris canonici quaſi pro aris & foris dimicaverint? num fortaſſis propter intereſſe quoddam privatum, quia de pane lucrando apud non

Cur Proteſtantes illud tanti æſtiment?

paucos

Digitized by Google

paucos agebatur? ſed abſit, ut Viros illos tam ſordide egiſſe & ſenſiſſe ſuſpicemur: etſi ab omni intereſſe proprio ipſos omnino alienos fuiſſe vix aliquis nobis perſuaſerit. Sane longe prudentiores fuiſſe illos JCtos, quam Lutherum, nemo ſanus negaverit. Agebatur Lutherus cæco impetu, paſſionum rebellione in transverſum rapiebatur, vindictam coquebat in pectore contra Leonem Pontificem, a quo ſe damnatum ſciebat: ut quid ergo mirum, quod tantum nefas perpetrare auſus fuerit? At vero JCti, quorum intellectui ſanior illuxit Phæbus, quibus *Ratio Status* eccleſiaſtici & politici melius perſpecta erat, qui optime perſpiciebant, peſſime etiam Juribus ſuæ Eccleſiæ, & ſuorum Principum conſultum iri, ſi Jus canonicum penitus eliminarent, & proſcriberent; ac denique intime penetrabant, quantum chaos in judiciis, quanta rerum confuſio in dirigendis finibus Juriſdictionis eccleſiaſticæ & politicæ; quanta difficultas in defendendo *jure in Sacra* ſuis Principibus vindicato ex proſcriptione Juris eccleſiaſtici ſit pertimeſcenda, utique ſecundum omnes prudentiores æconomiæ regulas egiſſe cenſendi ſunt, dum authoritatem Juris eccleſiaſtici ſuſtentare toto conatu, omnibusque viribus allaborarunt. Quam frequens apud Proteſtantes ſit uſus Juris canonici, quanta illius neceſſitas in dijudicandis cauſis & ſuorum aſſeclarum, & catholicorum, noverint illi, qui Principibus ſuis a ſecretioribus ſunt conſiliis, præſunt Conſiſtoriis Proteſtanticis, vel Judices in tribunalibus ſunt conſtituti. Quis, & quantus ſit nexus inter *Jus Canonico-Catholicum*, & *Proteſtanticum*, in quibus a ſe invicem recedant in cauſis & materiis eccleſiaſticis ſeu ad religionem ſeu Eccleſiam ſpectantibus, præter Boehmerum ſolicite inquirit, ac dilucidat Ludovicus Martinus Kahle (q).

Lutherus cæco impetu & rabie agebatur.

Gravibus rationibus ducuntur, qui Juris canonici authoritatem defendunt.

§. V.

Lippis & tonſoribus, uti ajunt, notum eſt commune illud ex cap. 1. & 2. de N. O. N. *ſicut leges non dedignantur ſacros canones imitari, ita & ſacrorum canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus adjuvantur.* Et ſane unum ſine altero nec ſat utiliter diſci, nec doceri res eſt apertiſſima. Summa difficultas tum in conciliandis hiſce juribus, tum in dirigendis finibus utriusque Juriſprudentiæ ſita eſt. Innumeras eſſe differentias inter Jus canonicum & civile, quis ignorat? immenſus eſſe deberem, ſi has vel in compendium redigere vellem: Integrum opuſculum de differentiis Juris canonici & civilis ſcripſit Henricus Hahnius JCtus in

Innumeræ differentiæ inter Jus canonicum & civile.

(q) Elementa Jur. Canon. &c. Halæ 1743. ubi ferme ad ſingulos titulos exponit Jus Catholicum, & dein Proteſtanticum.

in Academia Julia, quod dein recognovit & notis illuſtravit Joan. Schilterus, & Inſtitutionibus Juris canonici a Schiltero conſcriptis annexuit Boehmerus, in quo præcipuæ differentiæ ex triplici Juris objecto, maxime in rebus & cauſis ſpiritualibus & eccleſiaſticis dilucidantur.

Cauſæ harum differentiarum.

JCti Romani erant Stoici & gentiles, & inde in errores lapſi: & hæc prima cauſa differentiarum.

Cauſæ harum differentiarum dari poſſunt plures. Nos paucas aſferemus, quarum prima ſine dubio inde derivanda eſt, quod Conditores legum civilium fuerint gentiles, Philoſophi ut plurimum Stoici, qui lumine ſupernaturali deſtituti non modo in veritatibus ſupernaturalibus cæcutiebant, ſed etiam in naturalibus, illis ſaltem, quæ ex primis Juris naturalis principiis longius deducuntur, hallucinabantur: unde factum eſt, ut in tot errores impingerent; concubinatum, uſuras, præſcriptionem cum mala fide, dimiſſionem uxoris permitterent; quamquam etiam Juriſconſultos Romanos immenſo quodam lumine naturali fuiſſe colluſtratos, ex innumeris illorum reſponſis luce meridiana clarius pateat. Dum econtra Legiſlatores eccleſiaſtici lumine fidei ſupernaturali ſuperfuſi veritates ſupernaturales non modo, ſed etiam naturales una cum erroribus, quos Romani in condendis legibus commiſerunt, clarius agnoſcebant, quas in melius emendare, & corrigere ſui muneris eſſe exiſtimabant.

Altera petitur ex diverſo fine.

Altera cauſa fuit, quod prima cura Legiſlatorum eccleſiaſticorum fuerit ſalus animarum, & ex hoc capite nihil antiquius habere debuerint, quam ut peccata avertant, conſcientiis hominum conſulant, ſtudium virtutum promoveant, & his mediantibus prædictum finem conſequantur. At vero licet etiam Romani ex ſolo lumine naturali quamplurima præcepta naturalia agnoverint, neutiquam tamen, quæ ad ſalutem æternam conſequendam neceſſaria forent, perſpexerunt, quin ſæpius nimia erga jus ſuum religione ducti, aut æquitate quadam cerebrina, vel vana ſuperſtitione obcæcati ne quidem pericula peccandi animadverterunt: ſic Jus civile admittit reſciſſionem contra contractus juramento firmatos, non vero SS. canones, ne homines invitentur ad peierandum, niſi bonum publicum aliud exigat: ex qua ratione non valet juramentum, quo Clericus privilegio fori renuntiat, licet leges civiles hujuſmodi renuntiationem fori minime reprobent: & econtra valet juramentum, quo filia ulteriori hæreditati paternæ, aut Senatus conſulto Vellejano renuntiat, quamvis leges civiles hujuſmodi juramento nullam vim tribuant. Sic etiam SS. canones propter periculum incontinentiæ Viduæ facultatem nubendi *intra* annum luctus concedunt, dum Jus civile ita nubentibus pœnas *irrogat*.

Tertia ex ratione Sacramentorum.

Ulterior cauſa fluit ex inſtitutione Sacramentorum maxime matrimonii: licet enim Chriſtus Dominus per annexam qualitatem Sacramenti neu-

tiquam

tiquam rationem contractus deſtruxerit, id tamen effecit, ut jam contractus matrimonialis ſublimioribus quibuſdam regulis, & ſecundum leges divinas dirigi debeat, jamque poteſtati eccleſiaſticæ ſubjiciatur, atque leges civiles, illæ præcipue, quæ cum lege nova concordari non poſſunt, attendi non mereantur. Accedit alia cauſa differentiarum, nempe & religio & cura ſingularis cultus divini augendi. Etſi enim ipſi etiam Romani gentiles ſuæ religionis fuerint ad ſuperſtitionem usque tenaciſſimi, & quamplurimas leges ex motivo religionis ad cultum ſuorum DEorum augendum, promovendumque tulerint, & ipſi Chriſtiani multos ritus ab ipſis in ordine ad colendum ſuum ſupremum Numen adoptaverint (r), attamen longe purior & ab omni ſuperſtitione aliena fuit religio Chriſtianorum, quibus ſua religio neſcio quid ſacri horroris, amoris, timoris, ac reverentiæ non modo in ſuum ſupremum Numen, ſed etiam in Perſonas, quas ab ipſo ad ſuum cultum ordinandum, dirigendumque ſingulariter eſſe deputatas non ignorabant, inſpiraverat: unde contigit, ut Eccleſia quamplurimas leges conderet in ordine ad cultum divinum promovendum, favores, libertates, & privilegia Perſonis eccleſiaſticis, rebus & bonis hujuſcemodi quam liberaliſſime impertiretur. Demum Eccleſia vel maxime ſemper ſolicita fuit, ut manſuetudinem Chriſti æmularetur, & hinc exceſſivum rigorem ſemper abhorruit, atque æquitatem nimio legum rigori præferre conſuevit: inde ortum trahunt tot remedia extraordinaria, e. g. recurſus ad Judicem eccleſiaſticum, appellationes extrajudiciales, querelæ, favores & privilegia perſonis miſerabilibus conceſſa, quæ ferme omnia & ſingula in Jure civili ignorantur. Atque hoc ipſum eſt, quod contra Eccleſiam criminantur Sectarii, dum eidem hanc æquitatem tanquam cerebrinam exprobrant, & ſimiles leges occulta quadam fraude eſſe confictas aſſerunt, eum potiſſimum in finem, ut judicia ſæcularia elideret, & quamplurimas cauſas etiam civiles ſub prætextu pietatis aut æquitatis ad ſuum forum traheret cum graviſſimo boni publici præjudicio. Verum ſomnia hæc ſunt & figmenta, quæ invidia, livor, odium religionis ſuppeditat, & dictat. Sane ipſi Romani exceſſivum rigorem ſui juris agnoverunt, & ideo ſuos Prætores habuerunt, penes quos erat poteſtas temperandi rigorem Juris Romani, ſuppeditandi remedia, quando rigor Juris denegavit, præbendi audientiam, quando tribunal civile nullas aures præbuit. Num ergo Eccleſia nihil immutare, nihil corrigere,

Quarta ex religione & cultu divino.

Quinta ex manſuetudine Chriſti, quam Eccleſia æmulari volebat.

Falſo Sectarii Eccleſiæ exprobrant æquitatem cerebrinam.

(r) Vid. dicta Quæſt. 1. cap. 2. ubi de Liturgia diximus.

gere, aut ſaltem alterare valeat eorum, quæ Romanis perſuaſit ſua ſuperſtitio, dictavit ambitio, ſuggeſſit prætenſa Reipublicæ ſalus?

De dirigendis finibus utriusque Jurisprudentiæ.

Jam qua arte dirigendi ſint fines utriusque Jurisprudentiæ diſpiciamus: tota difficultas ad id devolvitur, quodnam Jus, canonicum, vel civile ſua authoritate prævaleat, & prævalere debeat. Pro hac difficultate Doctores paſſim ſtatuunt certas regulas, ſecundum quas uſus & authoritas utriusque eſt determinanda, ſtatuendumque, quandonam authoritas Juris canonici, vel civilis obtineat, & prævaleat. Etiam nos tales breviter dabimus regulas, prius tamen id memoria recolendum eſſe monemus, quod ſupra meminimus, quod in Germania etiam ab eo tempore, quo utrumque Jus in fora Germanica fuit introductum, Jus canonicum primatum habuerit, & ſuo uſu & authoritate Juri civili Romano non in cauſis duntaxat eccleſiaſticis, ſed etiam civilibus prævaluerit. Prævaluit Jus canonicum inprimis ſua antiquitate, utpote quod ex plurimorum ſententia, licet quidam aliter ſentiant (s), ante receptionem Juris civilis in foris Germaniæ obtinuit, aut ſaltem eodem tempore in forum prorupit. Prævaluit etiam authoritate, utpote cui honor obtigit, ut à Friderico II., & Rudolpho Imperatoribus accedente publico Ordinum decreto Sæc. XIII. confirmatum, roboratumque fuerit, qualis confirmatio Juris Romani, etiam ubi fora Germaniæ occupaverat, oſtendi nequit. Prævaluit uſu: cum in foro etiam civili norma judicii fuerit obſervata ea, quæ in Jure canonico legitur præſcripta, & cauſæ civiles potius ſecundum canones, quam leges civiles fuerint deciſæ, ita quidem, ut quibusdam viſum fuerit, & in hodiernam usque diem videatur, quod Jus Romanum mere aliquod jus ſubſidiarium fuerit ad ſupplendum defectum Juris canonici aſſumptum. Prævaluit dignitate: quia eo tempore hominibus Chriſtianis, Politicis etiam, & Principibus perſuaſum fuit primas deberi Eccleſiæ & legibus eccleſiaſticis, bonum Eccleſiæ eſſe præferendum bono politico, debitum honorem eſſe exhibendum Clero, eccleſiarum privilegia, & immunitates eſſe manutenendas &c. At longe aliter hodie: Ratio *Status prævalere debet*, *ſecuritas procuranda*, *ſuprema lex eſto ſalus Reipublicæ*. Illa anteriora principia jam jam pertinent ad antiquas nænias, ſapiunt ſimplicitatem, fundantur in ſuperſtitioſa religioſitate, pietatem ſpirant exoticam. Ita quidam, qui ſibi, ſi Superis placet, ſapientiores eſſe videntur.

Jus canonicum in Germania antiquitate, uſu, & authoritate prævaluit Juri civili etiam in cauſis civilibus.

Hodie ex principio Pſeudo-Politicorum prævalet Ratio Status.

Ita-

(s) Boehmer ad Tit. de Conſtit. §. 35.

Itaque regulas ſequentes, eaſque damus communes : Regula prima; Jura concordanda cum juribus, & correctio, quantum fieri poteſt, evitanda. Fundatur hæc regula in rationibus graviſſimis : primo enim omnis lex habet præſumptionem pro ſe, quod ſit juſta, honeſta, in bonum communitatis lata : ſtat ergo favor pro lege & bono publico, & utrique ſit injuria, ſi lex ſine gravi cauſa corrigatur, refigatur : dein ſtat optima præſumptio pro Principe, quod, priusquam legem tulit, ſedulo neceſſitatem & utilitatem legis examinaverit, nec temere, ſed rebus bene & optime expenſis ſanciverit : quam ergo indecorum, quam turpe, quam Principe indignum eſſe debet, legem ſalubriter latam, multo labore ac vigiliis excogitatam unico veluti ictu propter dubium duntaxat ſubvertere, ac proſternere? Regula ſecunda : vel lex *Canonica* colliditur cum *Canonica*, vel cum *Civili*? in priori caſu videndum, utrum antinomia ſit in unius, & ejusdem Pontificis Collectione e. g. utrum in Decretalibus Gregorii IX. duo ſint canones contrarii ; vel contrarietas in duabus collectionibus, ita ut aliter ſit ſancitum in Decretalibus Gregorii, & aliter in Collectione Bonifacii : ſi prius : omni modo ſtudendum eſt reconciliationi, ſi tamen ſalva verborum proprietate fieri queat, aut niſi canon ipſe terminos correctorios adhibeat, quemadmodum factum eſſe legimus in cap. 2. & 3. de cenſ. in 6. ubi Bonifacius VIII. corrigit legem ſui Prædeceſſoris Gregorii X. vetantis aliquam pecuniam accipere pro viſitationibus. Si poſterius : tunc ſtandum eſt juri noviori ex generali Regula, quod poſteriora derogent prioribus cap. 29. de Elect. in 6. nam poteſt Legiſlator, & præſumitur velle abrogare legem anteriorem, eo quod omnes leges communes cenſeatur habere *in ſcrinio cordis ſui* cap. 1. de Conſtit. in 6.

Regulæ pro concordandis Juribus.

Omnis correctio odioſa.

Quid ſi lex canonica collidatur cum canonica?

Si vero lex *Canonica* collidatur cum lege *Civili*, tunc ſequentes ſunt obſervandæ regulæ : Primo, ſi Jus canonicum ſit clarum, & Jus civile dubium, tunc ſtandum eſt Juri canonico claro, & econtra. Fundatur hæc regula in cap. 1. & 2. de N. O. N. in quo dicitur, quod *ſicut leges non dedignantur ſacros canones imitari, ita & ſacrorum canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus juventur.* Exceptio eſt *in materia ſpirituali*, utpote quæ eſt extra ſphæram Legiſlatoris civilis, niſi tamen lex civilis a Jure canonico ſit homologata. Exemplum habemus in *Cognatione legali*, quæ etiam de Jure canonico facit impedimentum matrimonii. Secundo, ſi manifeſta ſit contrarietas inter legem canonicam & civilem in materia adiaphora & indifferenti conſcientiam non attingente e. g. in materia teſtamentorum & contractuum &c. tunc quodlibet Jus in ſuo foro eſt obſervandum, canonicum in foro canonico & in terris

Quid ſi canonica cum civili?

 Ponti-

Digitized by Google

Pontificiis; civile in foro civili. Hinc ſubditi in terris Pontificiis exiſtentes, item etiam Clerici, ubicunque extra territorium Pontificis exiſtant, non obligantur ad ſolemnitates a Jure civili præſcriptas, ſi modo obſervent ea, quæ in cap. 10. de Teſtam. præſcribuntur. Tertio, in materia conſcientiæ & peccati prævalere debet Jus canonicum ex naturali dictamine rationis, & Jure divino: cum utique peccata, & peccandi pericula evitare teneamur, & præceptum divinum habeamus, quo Eccleſiam, illiusque Rectores audire jubemur (t). Hinc in materia præſcriptionum quoad bonam vel malam fidem, in materia uſurarum, ſimoniæ inſiſtendum erit Juri canonico. Quarto, in materia ſpirituali, & maxime Sacramentorum Jus canonicum præponderat Juri civili: idcirco quoad matrimonia Filiorumfamilias ſine conſenſu parentum inita præponderat Jus canonicum. Addunt aliqui quinto, quod leges civiles, quæ de perſonis, rebus, & juribus eccleſiaſticis aliqua in favorem diſponunt, ex defectu Jurisdictionis non tam vim legis habeant, quam privilegii, ſi vero ſint odioſæ, omni prorſus vi obligandi deſtituantur, utpote præjudicioſæ libertatibus, juribus, & immunitatibus eccleſiaſticis (u). Quoniam vero hæc materia eſt valde odioſa, & pertinet ad materiam de immunitatibus eccleſiaſticis, ulteriori explicatione ſuperſedendum eſſe exiſtimavimus. Videatur Clariſſimus P. Engl. (x).

In materia conſcientiæ & peccati prævalet Jus Canonicum.

§. VI.

Uſus Jur. eccleſ. ampliſſimus. Rectus illius uſus.

Abuſus in tribus potiſſimum conſiſtit.

Uſum Juris eccleſiaſtici eſſe ampliſſimum, & quotidianum in omnibus tribunalibus eccleſiaſticis, & civilibus, apud catholicos & acatholicos, ex iis patet, quæ ſupra de authoritate illius diximus. Quare non tam de uſu, quam recto illius uſu quædam dicere conſtituimus. Quod enim alias non raro fieri conſuevit, ut in rebus optimis abuſum faciamus, id ipſum in uſu Juris canonici contingere experientia ſcimus. Abuſus autem iſte in tribus potiſſimum conſiſtit, quorum primum eſt, quod principiis & canonibus Juris communis utamur cum præjudicio jurium particularium, pactorum, privilegiorum; alterum vero, quod antiquorum gloſſatorum inveteratis opinionibus nimium fidamus, Jurisconſultorum exterorum principia, ſententias, & interpretationes, qui ſtudio partium agitati pro ſuis ferme unice juribus & prærogativis zelare

(t) *Qui vos audit, me audit*, Luc. 10. v. 16.

(u) E. g. leges tributorum, vectigalium &c.

(x) In Procemio de Jur. Can. Orig.

Digitized by Google

lare conſueverunt, incaute adoptemus, & mutuemus; tertium denique, quod non nunquam principia Juris noſtri inepte applicemus, iisque utamur contra illos, a quibus non admittuntur. Quapropter tria potiſſimum in applicatione & uſu Juris communis attendenda erunt: Primo quidem ante omnia videndum, an non leges aut conſuetudines particulares, pacta, fœdera aut privilegia juri communi obſtent. Hinc inepte facturus foret ille, qui canones in materia beneficiorum diſponentes, aut regulas Cancellariæ univerſaliter ad uſum Germaniæ noſtræ applicare vellet. Secundo, omnino ad ipſos authores reſpiciendum, cujus ſint religionis, nationis; cuinam ſerviant Reipublicæ: Nam facile in his deprehendemus quoddam partium ſtudium, atque zelum non raro exorbitantem pro vindicandis, conſervandis, amplian-disque juribus ſuæ religionis, & Reipublicæ: ſic Galli mirum in modum zelant pro ſuis libertatibus, Romanenſes pro authoritate Pontificis, Germani pro ſuis Concordatis. Idcirco ſaluberrime monent Doctores, ne nimium fidamus interpretibus canonum Italis, aut Deciſionibus Rotæ, maxime quando agitur de juribus Epiſcoporum contra Pontifices, aut de cauſis beneficiorum, quippe qui canones communius magis in favorem Pontificis, quam Epiſcoporum interpretari conſueverunt. Hinc ulterius, & optime quidem tradit Illuſtris Barthelius (y), quod iteratæ deciſiones Rotæ in cauſis beneficiorum, aliisque materiam Concordatorum concernentibus in Germania nullo modo faciant ſtylum Curiæ. Et ſane undenam venire exiſtimamus, quod quædam regulæ Cancellariæ apud nos invaluerint etiam cum præjudicio jurium antiquorum, niſi quod gloſſatores, & interpretes illarum uſum in tribunalia eccleſiaſtica invexerint? Tertio animadvertendum eſt, cum quo vel quibus nobis agendum ſit, ne adverſarios noſtros armis prorſus ineptis impetamus: quilibet ex principiis propriis a ſe admiſſis impugnandus eſt. Quapropter ineptiſſime prorſus facturus eſſet ille, qui varia Eccleſiæ ſuæ dogmata aut Jura ex Jure eccleſiaſtico contra Proteſtantes defendere vellet: etſi enim hi Jus eccleſiaſticum plurimi æſtiment in materiis adiaphoris, nihilominus illud reſpuunt in iis, quæ ſuæ religionis principiis contrariantur. Atque in hac re plurimos enormiter hallucinari, experientia compertum habemus. Hæc neutiquam eum in finem dicta volumus, ut authoritati, & uſui Juris communis detrahamus, ſed ut abuſum reſtringamus, & uſum illius ſobrium facere diſcamus.

Tria potiſſimum in applicatione & uſu Jur. eccleſ. attendenda: nempe ad jura particularia, & ad authores reſpiciendum, cujus ſint religionis & Nationis.

Item cum quibus agendum, ſedulo attendatur.

 CAPUT

(y) In Diſſert. Gener. de Concord. Germ., illorumque interpret.

CAPUT II.

De Studio Juriſprudentiæ Eccleſiaſticæ quoad methodum docendi.

§. I. *Quæ ſit genuina Juriſprudentia Eccleſiaſtica?* II. *De ſtudio Juridico in genere ſeu methodo recte & utiliter docendi.* III. *De officiis muneri docendi annexis.* IV. *De methodo docendi ſecundum certum ordinem.* V. *De methodo & ordine tum in materiis ſeligendis, tum* VI. *pertractandis, tum* VII. *explicandis obſervando.*

§. I.

Juriſprudentia Eccleſ. eſt ſcientia ampliſſima.

Antequam de ſtudio Juris eccleſiaſtici agemus, quid, & quæ ſit genuina Juriſprudentia eccleſiaſtica, videamus. Dum Juriſprudentiam eccleſiaſticam nominamus, ſcientiam prorſus ampliſſimam nominamus, quæ per omnes cœteras ſcientias vagatur, plures diſciplinas veluti quædam præcognita ſupponit, plures in ſuum vocat ſubſidium, ſingulas ferme in ſuum uſum cumque prorſus ſingularem convertit.

Connexa ferme cum omnibus diſciplinis, artibus & ſcientiis.

Etſi enim diſciplinæ omnes amicis quibusdam ſint colligatæ vinculis, nulla tamen majorem ac intimiorem nexum cum cœteris omnibus habere videtur, ac Juriſprudentia. Hæc enim illa eſt ſcientia, quæ ſupponit principia Philoſophiæ & rationalis, & moralis, Juriſprudentiæ naturalis, ac ipſius Theologiæ (z), nec non hiſtoriæ potiſſimum eccleſiaſticæ; ſuppetias mutuat a diſciplinis humanioribus, Philoſophicis, Theologicis, aliisque ad has quomodolibet pertinentibus, nec non, & quidem principaliter a cæteris Juriſprudentiæ ſpeciebus, quocunque nomine illas appellare libuerit, prout in ſequentibus fuſius non nihil docebimus. Age, & quænam ſit Juriſprudentia eccleſiaſtica genuina, ſincera, ac vera, videamus.

Sumitur dupliciter, vel ſyſtematice, vel habitualiter.

Juriſprudentia ſumitur dupliciter, vel *ſyſtematice*, vel *habitualiter*. *Syſtematice* ſumpta eſt quoddam ſyſtema, quod nobis juxta præcepta artis methodice & ſcite exhibet leges divinas & eccleſiaſticas ex ſcripturis, traditionibus, doctrinis Patrum, canonibus Conciliorum, decretis Pontificum, ut inde acquiramus veram Juris notitiam in ordine ad regendam Eccleſiam, informandos mores, & ſalutem animarum procurandam: *Habitualiter* conſiderata eſt ſcientia

(z) Vid. dicta Tom. I. Quæſt. I. cap. I. de Jur. Can. in genere.

tia ac prudentia leges divinas & eccleſiaſticas recte interpretandi, eas ſcite applicandi, & juxta eas actiones fidelium dirigendi, de cauſis judicandi, ut inde ſalus Reipublicæ eccleſiaſticæ ac ſalus animarum eveniat. Paucis multa complexi ſumus, ex quibus ſequitur hallucinari illos, qui ſe veram Juriſprudentiam docere exiſtimant, ſi operam ſuam locent unice in exponendis decretis Pontificum in jure Pontificio contentis. Altius eluctandum eſt: ad ipſos fontes recurrendum, canones ex Script. & Traditione ſunt enucleandi, in auxilium neceſſarium Hiſtoria eccleſiaſtica eſt vocanda, & ex hac demonſtrandum, qua occaſione, ex qua cauſa hic vel ille canon conſtitutus fuerit: aliæ diſciplinæ in ſubſidium aſſumendæ, maxime Philoſophicæ, quæ nos docent artem recte cogitandi, judicandi, concludendi, quatenus his mediantibus de intentione Legislatoris, de ſpiritu legis rectum ferre judicium, ipſas leges ſcite & juxta regulas prudentiæ applicare, atque in ſalutem Reipublicæ catholicæ interpretari doceamur.

Qua arte ſit docenda genuina Juriſprudentia eccleſiaſtica?

Atque ut de genuino Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ conceptu clarius & evidentius conſtet, duplicem diſtinguere oportet Prudentiam, nempe *Juridicam*, ac *Politicam*, quarum prima reſpicit *Juſtitiam*, altera *Utilitatem*: illa docet, qua arte actiones noſtræ ſecundum leges juſta interpretatione ad facta emergentia ſint applicandæ; hæc, quomodo actiones juſtæ ſalvis legibus Juſtitiæ in utilitatem Reipublicæ ſint dirigendæ. *Prudentia Juris* prior eſſe debet: *Politica* priorem ſupponit, quia in omnibus actionibus inſtituendis primum reſpiciendum eſt, an illa actio ſit *juſta*; & poſtea demum, an ſit *utilis* (a). Utramque conjungere oportet, & una ſine altera neutiquam Juriſconſultum facit: Alterutra ſi deſit, *Prudentia Juris* erit inutilis: *Politica* vero degenerabit in Pſeudopoliticam (b). Hæc ex ſequentibus fient clariora.

Duplex Prudentia, una Juridica, altera Politica, & utraque neceſſaria.

§. II.

Nomine ſtudii Juridici intelligimus ipſam *Methodum recte & utiliter docendi & diſcendi Juriſprudentiam.* Ex hoc colligitur, hanc Methodum

Quid nomine ſtudii Juridici veniat?

(a) Prudentiam tam *Politicam*, quam *Juris* dividunt Authores in duo membra: ſic aliam dicunt Politicam *Architectonicam*, quæ verſatur circa Rempublicam reformandam, & legibus utiliter inſtruendam; & *conſultativam*, quæ docet Rempublicam jam formatam, & legibus inſtructam *utiliter* adminiſtrare.

(b) Ita quoque Prudentia Juris alia eſt *legislatoria*, quæ occupata eſt circa leges ſecundum *Juſtitiam* ferendas, vel etiam circa leges jam latas vel receptas ſecun-

Digitized by Google

Methodus duplex, vel ex parte docentium, vel diſcentium. dum ſe tenere vel ex parte *docentium*, vel *diſcentium*. Hic unice quærimus de ſtudio Juridico ſeu Methodo ſtudendi ex parte *docentium*, infra Cap. VIII. acturi de Methodo ex parte *diſcentium*. Eſt autem docere in genere ex mente Perilluſtr. de Ickſtat (c), *rerum alteri incognitarum notiones diſtinctas verbis viva voce prolatis ejus animo ingenerare.* Et quia Juris ſcientia eſt *habitus leges & jura ex immotis principiis demonſtrandi* (d), conſequitur, docere Jurisprudentiam eſſe *legum & jurium notiones diſtinctas diſcentium animis verbis viva voce prolatis communicare, earumque legitimum uſum demonſtrare.* Diſcere vero Jurisprudentiam ex mente citati Authoris eſt *legum in vita olim applicandarum, atque Jurium cuique competentium notiones diſtinctas in animo ſuo efformare.*

§. III.

Ex parte docentium conſideranda qualitates, officia, & methodus. Quoniam vero hic unice *de Methodo docendi* dicere conſtituimus, tria ex parte docentium veniunt conſideranda, nempe *qualitates*, quibus Magiſtrum inſtructum eſſe oportet; *Officia* muneri docendi annexa; & ipſa *docendi methodus*. De *qualitatibus* non eſt, quod dicamus. Officia vero docentium ex mente Perilluſtr. de Senckenberg (e) in eo conſiſtunt, ut doceat *ſubtiliter*, *perſpicue*, & *utiliter*. *Quæ ad munus docendi pertineant ſecundum Methodum Wolfianam?* Hæc officia fuſius ſecundum methodum Wolfianam proſequitur citatus Illuſtris de Ickſtat, atque ſequentia potiſſimum ad munus docentis pertinere oſtendit: Primo ut afferat legum & terminorum easdem ingredientium notiones diſtinctas. Secundo ut in numerum principiorum demonſtrandi non aſſumat niſi *definitiones exaſciatas*, experientias indubitatas. Tertio ut adhibeat etiam poſtulata ac lemmata, ex quibus dein ſic connexis putat citatus Author ſequi demonſtrationem legis, atque veritatem unius legis per alias erui. Atque hic complexus legum inter ſe, & cum principiis ſuis connexarum juxta citatum Authorem *Syſtema* Juris audit.

Quoniam vero hæc ſapiunt methodum Wolfianam, quam plures graviſſimi Doctores in materiis Theologicis ac Juridicis parum utilem, nimis ſubtilem, ac confuſam eſſe exiſtimant, nos aliam Methodi docendi notionem dabimus: *Quid ſit Methodus?* Nomine ergo Methodi nos intelligimus illam normam, & ordinem, quem ſibi docentes in ſcribendo, docendo, traden-

ſecundum æquitatem emendandas; alia *Judiciaria*, quæ docet leges latas juſta interpretatione ad facta obvenientia applicare.

(c) Opuſc. 1. de Stud. Jur. cap. 4. §. 1.

(d) Loc. cit. §. 2.

(e) In Meth. doc. Jurisp. §. 46.

Digitized by Google

tradendoque Jure canonico præſcribunt: & hoc in duplici ſenſu, quatenus vel certum ordinem in materiis tractandis; vel certas materias tractandas diſcutiendasque ſecundum certum ordinem aſſumunt.

§. IV.

Quantum ad Methodum docendi Jurisprudentiam ſecundum certum ordinem, illa varia eſt: alii enim ordine Decretalium; alii ordine Inſtitutionum; alii methodo arbitraria Jus eccleſiaſticum tractarunt. Hactenus plerique ordine Decretalium tum in conſcribendis ſuis commentariis, tum in ſcholis proceſſerunt. Sed nec deſunt, qui ordinem Inſtitutionum ad normam Lancelloti obſervarunt, uti Joannes Corvinus, Caſpar Ziegler &c. Non pauci ex hodiernis ſibi ipſis pro ſuo arbitrio ordinem & methodum tractandi materias, quæ ſibi optima videbatur, ſelegerunt, quos inter ex noſtris ſunt Magnif. P. Schmier, Van-Eſpen, Claudius Fleury; ex Acatholicis Carpzovius, Gilbertus Voetius, Schilterus &c. Atque hanc methodum arbitrariam plures exiſtimant eſſe optimam, dummodo ſit facilis, & bene cohærens cum Jure eccleſiaſtico. Utrum id a parte rei ſit verum, dicere non auſim. Id nobis certum eſt, & omnibus certum eſſe debet, quod in libris Decretalium non adeo accuratus ſit ordo, nulla materiarum cohærentia, ſed potius hinc inde mira rerum confuſio, ac ipſa materiarum multitudo diſcipulis ſtudium Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ aſſumentibus horrori ac terrori eſſe debeat. Sane optandum eſſet, ut Juris eccleſiaſtici ſtudioſi per viam breviorem & faciliorem quibusdam veluti Inſtitutionibus ad inſtar Inſtitutionum Juris civilis compoſitis ad vaſtiſſimam Jurisprudentiam eccleſiaſticam in Decretalibus contentam manuducerentur. Quapropter ſemper hactenus maximi habuimus tum ipſas Lancelloti Inſtitutiones, tum Scriptores, qui in illas ſua fecerunt commentaria, aut ſaltem illarum ordinem ſunt ſecuti. Quoad illos, qui arbitrarium ordinem ſibi fabricant, illud animadvertimus, quod tales fortaſſis ſibi optime conſulant: utrum vero etiam aliis optime ſit proſpectum, poſtquam jam certa methodus procedendi civitate donata eſt, nempe ſecundum ordinem Decretalium, haud facile definiveris: quantam enim non ſentient difficultatem alii, qui methodo ordinariæ ſunt aſſueti, ſi tales libros conſulant, & in certas materias inveſtigent? Præterea ſi Jurisprudentiam ſyſtematice ſumamus, alii *Compendia;* alii *Syſtemata* Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ ſcripſerunt, quorum integrum catalogum ſiſtit Joan. Erneſt. Floerckius (f).

Methodus eſt varia ſecundum beneplacitum docentium.

In Decretalibus non eſt ordo accuratus.

Utrum ordo arbitrarie aſſumptus ſit optimus, jure dubitatur.

(f) Prænot. Jurisp. Eccleſ. §. 31.

§. V.

Ordo & methodus in ſeligendis materiis. Longe majoris difficultatis res eſt ſeligere certum ordinem, normam, & methodum in ipſis materiis tum ſeligendis, tum explicandis. Methodus hæc conſiſtit tum in materiarum magis utilium, ac nobiliorum ſelectione; tum in ordine illas tractandi. Quantum ad ſelectionem materiarum, oportet ſeligere materias Juri eccleſiaſtico *proprias*, *magis utiles*, ac *nobiliores*. Dixi *proprias:* Quapropter eliminandæ ſunt inprimis materiæ alienæ, quæ per ſe & primario ad Jurisprudentiam canonicam non pertinent. Unde in regulas bonæ artis delinquere mihi videntur illi Doctores, qui Jus civile cum Jure canonico ita commiſcent, ut dubium relinquant, magisne exornandæ Jurisprudentiæ civili, an canonicæ inſudaverint. Equidem ipſe Compilator Decretalium complures hinc inde immiſcuit materias civiles: has tamen ſobrie excutere oportet, in quantum id rei neceſſitas exigit, ne utilioribus via præſcindatur. Dein habenda omnino eſt ratio Jurium particularium, quæ cuivis Regno ſunt propria. Idcirco perperam facturus foret Magiſter Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ in Germania, ſi vel nullam, vel exiguam prorſus haberet rationem Jurium particularium Germaniæ e. g. Concordatorum, Pacis Religioſæ, & Weſtphalicæ. Et quia Germania noſtra in duas abit partes, nempe in Corpus Catholicorum, & Proteſtantium, utriusque jura ſeparata, utut communia, cum Jure communi explicanda erunt.

Materiæ Juri eccleſiaſtico propriæ ſunt ſeligendæ.

Magis utiles. Dixi *magis utiles.* Quænam autem ſint tales, a prudenti Doctoris arbitrio dependet. Ante omnia habenda eſt ratio ipſorum *diſcentium*, atque ab horum conditione, ſtatu, qualitatibus major vel minor utilitas materiarum menſuranda. Quis ergo non juſte indignaretur Jurium Magiſtro, qui, dum Auditores habet tantum ſæculares, neglectis aliis utilioribus ad conditionem Status pertinentibus materiis ſe mirum in modum vellet diffundere in explicatione earum rerum, quarum notitia ad ſolos Clericos ſeu regulares, ſeu ſæculares pertinet (g), quin hæc ſcire vel neceſſarium, vel utile ſit laico; aut econtra Clericis regularibus ad vitam contemplativam, vel ſæcularibus ad curam animarum deputatis quamplurima ex Jure eccleſiaſtico publico ad Imperantes & ſtatum eccleſiarum publicum ſpectantia explicare contenderet (h)?

Inter

(g) E. g. de vita & honeſtate Clericorum, de Ordinibus, de votis ſubſtantialibus Religioſorum, aliisque eorum obligationibus.

(h) E. g. de electione Epiſcoporum, de juribus Capitulorum &c.

Digitized by Google

Inter *materias magis utiles* omnino recenſemus prima, eaque genuina & ſolida principia Juris canonici, quæ communius a Doctoribus in Prolegomenis Juris explicari ſolent: ab his enim veluti a fundamento dependet tota Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ ſtructura, quod niſi fuerit ſolidum, facile totum ædificium erit ruinoſum, & ſuæ ruinæ proximum. Res ſane indigna, quod hæc Prolegomena a plerisque Doctoribus neglectim habeantur, & jejune nimis tractentur, dum plerique contenti ſunt, ſi in ſuis Prolegomenis pauca quædam de definitione, diviſione, objecto & fine Jurisprudentiæ tradant, & collectiones in Corpore Juris clauſas ſimpliciter recenſeant; interea autem fontes originarios, hiſtoriam Juris, collectiones antiquiores, ſubſidia neceſſaria vel ſaltem utilia negligunt, prætereunt, & ne quidem attingunt, multo minus viam ad ſublimiorem Jurisprudentiam oſtendunt, aut methodum ſtudendi tradunt. Sane operæ pretium foret, ut pertractandis Prolegomenis notabiliſſima anni pars, aut integer omnino annus conſecraretur. *Quæ magis utiles?* *Prolegomena præprimis explicanda.*

Inde venit, quod non pauci noſtrorum Doctorum a Doctoribus Proteſtantibus contemptui habeantur: eo quod ex ſolidis principiis ſua jura non explicent. Aliud profecto eſt *Jus Pontificium*, & aliud *canonicum* ſeu vere *eccleſiaſticum:* Jus mere *pontificium* a plerisque explicatur: Jus *canonicum* paſſim negligitur. Quænam autem ſint hæc fundamenta, mox, ubi de ordine pertractandarum materiarum acturi ſumus, exponemus. *Aliud jus Pontificium, & aliud eccleſiaſticum.*

Inter materias ſumme utiles & neceſſarias primum locum meretur *Syſtema religionis & eccleſiæ*: cum enim longe alia principia religionis, & diverſum prorſus Eccleſiæ ſyſtema habeant Catholici, & Proteſtantes, hæc ſane præprimis dilucidanda erunt: ſecus per integrum decurſum Jurisprudentiæ hallucinabimur, Jurisprudentiam noſtram, eccleſiam, & religionem irriſionibus, & contemptui acatholicorum exponemus, & ſæpe ſæpius in hoſtem non viſum, aut omnino in rerum natura non exiſtentem Andabatarum more irruemus. Utinam hæc non quotidiana nos experientia doceret! Quapropter Magiſtrum Juris omnino oportet eſſe peritum etiam in lege divina, & principiis religionis & theologicis: ſedulum eſſe oportet in legendis libris Sectariorum, eorum principiis perſcrutandis, ruminandisque, ne falſa pro veris, aut vera pro falſis adoptet, aut venditet, quæ data occaſione ſine ullo conſcientiæ ſcrupulo caute tamen, & circumſpecte proponere licebit: ſed ita licebit, ut ſimul falſitatem eorum demonſtret, & argumentis fortioribus *Syſtema religionis, & eccleſiæ præprimis explicandum.* *In quibus Magiſtrum Juris oporteat eſſe peritum.*

tioribus convellat. De hoc ſyſtemate nos plura alibi ſcripſimus (i).

Quæ ſint materiæ nobiliores?

Nobilitas deſumitur etiam ab eruditione.

Dixi *Nobiliores*: deſumitur autem *nobilitas materiæ* non ab utilitate duntaxat, ſed etiam ab ipſa *eruditione*, ut adeo illæ nobis videantur materiæ nobiliores, quæ ad comparandam eruditionem ſingulariter facere videntur: ea enim nunc vivimus tempora, quibus plerique ſublimiora cogitantes, illi præcipue, quibus ſtimulus honoris & gloriæ ineſt, neutiquam ſunt contenti, ſi ea tantum ſciant, quæ ſui ſunt muneris, & officii, & ad ipſos ſingulariter pertinere dignoſcuntur, verum etiam vere *eruditi* eſſe, aut ſaltem videri, & inter eruditos locum non ultimum poſſidere contendunt. Quapropter in omni arte ac ſcientia eſſe volunt Magiſtri: quamquam cæteroquin negari nequeat, multum ſæpe numero levitatis & vanitatis ineſſe hujusmodi eruditis, aut videri volentibus, quippe qui de ſingulis artibus, & ſcientiis egregie, ſi Superis placet, aliqua ſaltem diſcurrere noverunt; in fundamento autem vel parum, vel nihil ſciunt: & dum ſe in plures diſciplinas addiſcendas diffundunt, nullam in ſtatu perfecto poſſident, eo grandiores ſibi viſi, quo plura ſine ordine, ſine ſolido fundamento effundere, & de rebus omnibus, ac *quibusdam aliis* diſcurrere poſſunt. Huic rei conſulemus, ſi hiſtoriam non modo eccleſiaſticam, ſed etiam profanam, ac literariam cum Jurisprudentia felici connubio conjungamus, & præcipue origines Jurium eccleſiaſticorum ſolicite indagemus: hanc enim eſſe animam omnis eruditionis nemo ſanus negaverit. Quoniam vero de Hiſtoria eccleſiaſtica infra acturi ſumus, plura hic addere non vacat.

Datur eruditio vana & inanis.

Hiſtoria cum ſtudio Jurisprudentiæ conjungenda.

§. VI.

Jus eccleſiaſticum vere tale explicandum.

Quantum ad *Ordinem* materiarum tum pertractandarum, tum explicandarum, in id præcipue attendendum erit, ut *Jus eccleſiaſticum genuinum, ſincerum, verum, & proprie tale* & quidem tam *publicum*, quam *privatum univerſale*, & *particulare* explicemus (k). Jam ſupra monuimus, quod Scriptores & Doctores Juris eccleſiaſtici vel ſecundum *methodum & ordinem Decretalium*, vel *methodo naturali & arbitraria* procedere ſoleant. Varii Scriptores varia excogitarunt *ſyſtemata*, ſecundum quæ explicandum foret Jus eccleſiaſticum (l). Quidquid ſit de opinio-

(i) In Diſſert. de Statu Eccleſiæ.

(k) Vid. Quæſt. de Jure Canon. in genere.

(l) Inter Catholicos ſunt Doiuat, Perilluſt. D, de Ickſtat, Mabillonius; inter

opinione talium Virorum, ſecundum noſtram opinionem *Ordo pertractandarum materiarum* hic ſit: Incipiendum a Prolegomenis Juris eccleſiaſtici, atque in his præprimis natura, definitio, diviſio, objectum, ac finis Juris eccleſiaſtici explanari debet. Poſtea explicandum eſt *Syſtema Eccleſiæ Catholicæ* prout diſtinctæ a Syſtemate noviter a prætenſis Reformatoribus procuſo. Tunc procedendum ad prima fundamenta, ſeu fontes originarios Juris. Ab his deflectendum ad hiſtoriam Juris eccleſiaſtici, & collectiones illius antiquas, novas, & noviſſimas tam univerſales, quam etiam particulares noſtræ Germaniæ. His explanatis authoritas & uſus Juris eccleſiaſtici exponi debet, ac demum methodus tradenda, ſecundum quam Juri eccleſiaſtico eſt ſtudendum, ubi vel maxime ſe offert occaſio agendi de illius præcognitis, & ſubſidiis, ac variis diſciplinis, quarum notitia vel ſingulariter utilis, aut omnino ad comparandam ſibi veram Jurisprudentiam neceſſaria eſſe videtur. *Qualis debeat eſſe ordo materiarum pertractandarum?*

His ita peractis intereſt, an quis *ordinem Decretalium* ſequi, an *methodum naturalem* & *arbitrariam* ſeligere velit: ſi primum: filum porriget ipſum *Corpus Juris canonici.* Si alterum: tunc Magiſtro attendendum erit, ut materias invicem nexum mutuum habentes conjungat, e.g. ſi agat de *Perſonis eccleſiaſticis*, tunc per omnes gradus *Hierarchiæ eccleſiaſticæ* percurrendum erit, & agendum de Pontifice, Conciliis, Epiſcopis &c. de modis acquirendi Prælaturas, de Juribus, prærogativis illorum &c. ſi de *Rebus:* ad hanc claſſem reducendum erit, quidquid nomine *Rei* etiam in ſenſu latiſſimo venit e.g. decimæ, cenſus & exactiones, Sacramenta, ritus & ceremoniæ, Eccleſiæ, Monaſteria, Capellæ, Sepulturæ, peculium Clericorum &c. itaque quæcunque ex his utilior cuivis viſa fuerit methodus docendi, illam ſeligat, & amplectatur, & nos non habebit ſibi contrarios. *Ad quid Magiſtro in hoc ordine attendendum?*

§. VII.

Quantum *ad Methodum materiarum explicandarum*, iterum dico, explicandum eſſe *Jus eccleſiaſticum* genuinum, non mere Pontificium, ſed Canonicum: ſi ergo quæras, quodnam ergo ſit *Jus eccleſiaſticum genuinum?* in promptu reſponſio eſt: & dico eſſe illud, quod eſt conflatum ex Jure naturali, Divino, Pontificio, Hiſtorico, & Germanico. In id igitur incumbendum eſt Magiſtro Jurisprudentiæ, ut primitus, quotieſcunque ſeſe offert occaſio, præcipue in Jus naturæ inquirat; & quid *Methodus materiarum explicandarum. Jus eccleſiaſticum eſt conflatum ex jure naturali, divino, Pontificio,*

Proteſtantes Perill. de Senkenberg, Heumannus, Joan. Erneſtus Floerckius &c.

Digitized by Google

Hiſtorico, & Germanico. quid ex Jure naturali in hac vel illa quæſtione obtineat, circumſpecte doceat: poſtea in Jus divinum facienda Inquiſitio. Tunc origo hujus vel illius Juris, illius mutatio, alteratio, viciſſitudo ex Hiſtoriis erit illuſtranda. His excuſſis inquirendum, quid Jure pontificio communi; ac demum quid Jure ſpeciali Germanico, vel conſuetudine & praxi obtineat. Profecto primarium Juris eccleſiaſtici fundamentum, ac præcognitum fundamentale illius eſſe Jus naturale mox infra dicemus. Hiſtoriam vero præcipue eccleſiaſticam eſſe animam Juris eccleſiaſtici quis ſanus dubitaverit? Et quare nos Germani jura noſtra particularia viliпendamus, negligamus, & contemptim habeamus cum graviſſimo noſtro præjudicio ac diſpendio privilegiorum, prærogativarum ſane præſtantiſſimarum; & talium quidem, quibus nullæ aliæ Nationes quibuscunque prærogativis inſignes gaudere noſcuntur (m)? cum ſciamus, quod nationes aliæ pro ſuis Juribus quaſi pro aris & focis dimicare conſueverint (n). Aut qua arte obviabimus Proteſtantibus per Germaniam vi Pacis Weſtphalicæ toleratis, quibuscum non raro nobis agendum in puncto Religionis, Eccleſiæ, ac Jurium eccleſiaſticorum, niſi ſciamus, quid ex Jure noſtro particulari obtineat? Rem itaque pretio inæſtimabilem ille facturus foret, qui Jus aliquod eccleſiaſticum, nempe Hiſtoricum, Pontificium & Germanicum compilaret. Pro *Hiſtoria* deſervire poſſet Ludov. Thomaſſinus, Petrus de Marca, Fleuryus, Van-Eſpen, Binghamus; pro *Jure Pontificio* adornando Fagnanus, Gonzalez &c. *pro Germanico* Boehmerus, Kahle, Barthelius &c. Atque hæc noſtra usque nunc docendi fuit methodus, ex qua haud parum utilitatis in noſtros Auditores redundaſſe exiſtimamus.

Jus Eccleſiaſtico-Germanicum ſummopere commendatur.

Authores pro Jure eccleſiaſtico explicando.

Alia adminicula. Et quoniam omne Jus redigendum in praxin, plurimum tum pro theoria, tum pro praxi conferent conferentiæ Eruditorum, & collegia exercitatoria, de quibus videantur Authores, qui ex profeſſo de hac re ſcribunt. Hæc ſalvo aliorum judicio ſcripta ſunto.

(m) Jus liberum eligendi Epiſcopos &c.

(n) Quid non agunt Galli pro ſuis libertatibus Gallicanis?

CAPUT

Google

CAPUT III.

De Præcognitis & Subſidiis Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ ſpecialiter de literis ſeu ſcientiis humanioribus.

§. I. *De Præcognitis.* II. *De Subſidiis Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ.* III. *De literis humanioribus, earumque neceſſitate in genere.* IV. *De Grammatica, & prima illius parte, ad quam pertinet tum ſtudium linguarum.* V. *Tum ars emendate loquendi & ſcribendi.* VI. *De ſecunda illius parte, ad quam ſpectat tum ars ornate congruenterque dicendi, quam Rhetoricam appellamus, tum* VII. *Poetica.*

§. I.

Jam ad ipſam rem. Itaque ad Juriſprudentiam addiſcendam varia requiruntur, quorum aliqua nobis dicuntur *Præcognita;* & alia *Subſidia:* Nomine *Præcognitorum* intelligimus prima Juriſprudentiæ fundamenta, easque omnes artes, & ſcientias, quæ ad Juriſprudentiam ſive remote ſive proxime ſunt neceſſariæ. Sunt autem potiſſimum ſequentia, quæ hic & nunc in compendio referemus. Nempe ad præcognita pertinent *Literæ*, ut vocantur *humaniores*, *Philoſophia* ſecundum totum ſuum ambitum conſiderata (o), *Juriſprudentia publica univerſalis*, ſaltem in quantum continet *principia prima Juris naturalis* & *civilis* in eodem ſenſu. His ita ſuppoſitis tranſeundum eſt ad ipſam Juriſprudentiam eccleſiaſticam, & quidem inchoandum illius ſtudium *a proximioribus Præcognitis*, ad quæ pertinent ea ferme omnia, de quibus agitur in prolegomenis, præcipue vero notitia Scripturæ, Traditionum, Conciliorum, Collectionum; & hiſtoria tum literaria ipſius Juriſprudentiæ, tum eccleſiaſtica ſaltem aliqua, licet non perfecta, quam ſucceſſu temporis expolire neceſſum erit. Sine his certe nemo unquam in Virum perfectum evadet, aut ad culmen Juriſprudentiæ conſummatæ pertinget. ***Quænam ſint Præcognita Juriſprud. Eccleſiaſticæ?***

§. II.

(o) Triplicem Erudit. Senckenberg Philoſophiam ſtatuit, nempe *Inſtrumentalem*, quæ eſt *Logica* & *Metaphyſica; Theoreticam*, quæ eſt *Phyſica* cum *Matheſi; Practicam*, quæ eſt *Ethica;* imo etiam *politicam privatam*, ſeu *Oeconomicam*.

§. II.

Aliud ſunt Præcognita, & aliud Subſidia.

Etſi Doctores quamplurimi inter *Præcognita*, & *Subſidia* Jurisprudentiæ diſtinquere non ſoleant, placuit tamen accuratioris methodi cauſa ambo ab invicem in eo diſtinquere: quod *Præcognita* ad Jurisprudentiam addiſcendam ad inſtar regularum primarum, ac legum fundamentaliùm; *Subſidia* vero ad eam facilius ſibi comparandam, excolendam, conſummandamque pertinere videantur. Quapropter nomine *Subſidiorum* veniunt omnes illæ diſciplinæ, artes, ac ſcientiæ, quæ, ſicut mox dictum, Jurisprudentiæ comparandæ, expoliendæ, magis magisque excolendæ deſerviunt. Hujuscemodi *Subſidia* ſunt prorſus innumera. Huc inprimis pertinent Juris *Præcognita*, dummodo *neceſſaria* ab *utilibus*, & *utilia* a *neceſſariis* diſtinquamus. Quis enim negare auſerit, *humaniorum literarum* notitiam aliquam ſaltem ad comparandam Jurisprudentiam eſſe neceſſariam? quis in dubium vocare auſerit, neminem unquam in Jurisconſultum evaſurum, niſi prima ſaltem principia *Philoſophiæ* tam *rationalis*, quam *moralis* antea hauſerit? At vero ſi has diſciplinas ſecundum omnem ſuum ambitum ac latitudinem ſpectemus, neminem ego futurum exiſtimo, qui affirmare contenderit, eas inter *Præcognita* Juris eſſe reponendas, atque ad comparandam Jurisprudentiam abſolute neceſſarias. Quotusquisque enim eſt, qui hunc artium & ſcientiarum apparatum ſecum ad Jurisprudentiam addiſcendam affert, aut illo ſe eſſe perfecte inſtructum dicere auſit, poſtquam curſum Jurisprudentiæ conſummavit, jamque honorificum inter Jurisconſultos locum poſſidere exiſtimat? Jam quæ hæc ſint *Subſidia*, videamus.

Omnes diſciplinæ artes & ſcientiæ Jurisprudentiæ ſuppetias ferunt.

Longiori diſquiſitione ſuperſedere poſſumus, ſi paucis dicamus, omnes prorſus diſciplinas, artes & ſcientias Jurisprudentiæ comparandæ, expoliendæque ſuppetias ferre, ac mutua auxilia. Appellamus ad Virum celeberrimum Joannem Heumannum Profeſſorem Juris in Academia Altorfina, qui in ſuo apparatu Jurisprudentiæ ferme omnes artes & ſcientias inter *Subſidia* Juris recenſet (p) literas humaniores, Grammaticam, Poeticam, Rhetoricam, linguarum Germanicæ, Latinæ, Græcæ, Occidentalium & Orientalium peritiam, Philoſophiam triplicem, Hiſtoriam ſecundum ſuam totam latitudinem ſumptam, nempe Eccleſiaſticam, Literariam, Profanam, Romanam, Germanicam, ac aliarum Gentium, Chronologicam, Genealogicam, Heraldicam, Geographicam, Diplomaticam, Sphragiſticam, Criticam & Hermeneu-

(p) Apparat. Jurisprud. Anno 1752. editus

Hermeneuticam, Politicam, Statiſticam, Oeconomicam, Theologicam, ac Decorum etiam, ac denique Jus omne Naturale, Gentium, Romanum, Germanicum, Criminale, Publicum Imperii R. G. Feudale &c. Hæc qui legerit, quis non de Jurisprudentia perfecta unquam conſequenda deſperaverit? Quotusquisque enim eſt, qui hiſce omnibus diſciplinis ſibi comparandis par eſt, aut eſſe poteſt? majora hæc ſunt, quam ut a mortalium quocunque obtineri poſſint. Verum licebit tranſigere: non eo hæc dicta velim, quaſi ſine his omnibus nemo ad Jurisprudentiam in ſuo ſenſu perfectam eluctari valeat: nam inter *perfectam*, ac *perfectiſſimam* Jurisprudentiam diſtinquendum eſt: illam priorem quamplurimi aſſecuti ſunt, quin ingenti illo diſciplinarum apparatu fuerint inſtructi: hanc poſteriorem nemo unquam mortalium, etſi omnes ingenii ſui vires ac nervos ad comparandam eruditionem intenderit, conſequi poterit. Itaque eo hæc dicta volo, ut hujuscemodi pulcherrimis diſciplinis, artibus, ac ſcientiis comparandis ſedulam impendamus operam, earumque notitiam talem nobis comparemus, qualem ingenii noſtri viribus ac labore improbo aſſequi poſſumus. Id autem facile aſſequemur, ſi jam in primis juventæ annis non modo in literis humanioribus, ſed variis aliis diſciplinis, quarum capaciſſimi ſunt Juvenes, præcipue in variis linguis, Hiſtoria, Geographia, Genealogia, Heraldica &c. inſtruantur. Liceat jam ex his quædam ad ſcopum noſtrum applicare: nam fuſiori diſquiſitione in has omnes diſciplinas excurrere temporum anguſtiæ, quibus undique circumſcripti ſumus, prohibent.

Id intelligendum, ſi de Jurisprudentia ex omni parte perfecta ſit ſermo.

In prima juventute variis diſciplinis incumbendum.

§. III.

Ordiamur a *literis humanioribus*, quas hodie etiam paſſim elegantiores vocant (q): eoquod diſciplinis primariis lucem, decus, & gratiam concilient ſingularem. Quænam autem artes ad literas humaniores pertineant, nondum inter DD. convenit: alii anguſtiorem; alii latiorem humanitatis ideam formant. Multis ſane literæ humaniores *Linguæ Latinæ*, *Græcæ*, *Eloquentiæ*, *Criticæ*, *Antiquitatum* & *Hiſtoriarum* notitia contineri videntur: Alii addunt *Philoſophiam*; quidam artes *Mathematicas*. Præprimis huc referunt *Heraldicam*, *artem Theatricam*, & *Pictoriam*. Nobis unice hic agendum erit de *Grammatica*, in quantum hæc includit *ſtudium linguarum*, *Rhetoricam* & *Oratoriam*, *Poeticam*,

Quænam artes ad literas humaniores pertineant, nondum inter DD. convenit.

(q) Galante Studien, belles lettres paſſim vocari conſueverunt.

Literæ humaniores ad diſciplinas ſeveriores omnino ſunt neceſſariæ.

Poeticam, & *Criticam* (r). Si quæ ſunt neceſſaria ad ſeveriores diſciplinas omnes addiſcendas, illa certe ſunt literæ humaniores, ſine quibus nemo unquam ad veram eruditionis laudem pervenire poteſt. Res hæc adeo apud omnes certa eſt, ut illam in dubium vocare non liceat. Profecto ſi ullius rei, certe bonarum artium deſpicientia ſui vindex eſt ſeveriſſima: caſtigat enim ſuos contemptores per omnes cæteras artes, ac ſcientias (s). Dum exoptatiſſima ridet occaſio, multi, neſcio, quibus intemperiis abrepti in alia omnia ruunt; admoniti deinde: hic Rhodus, hic ſalta, erubeſcunt, temporisque jacturam lamentantur. Hæc, quæ in genere dicta ſunt de neceſſitate humaniorum literarum ad ſeveriores diſciplinas, peculiari titulo ad omnem prorſus Jurisprudentiam etiam Canonicam pertinere videntur: cujus rei tot ſunt teſtes, quot ſcriptores, qui integris diſſertationibus hoc argumenti genus illuſtrarunt (t). Jam quæ & quanta ſit conjunctio inter Jurisprudentiam etiam eccleſiaſticam & literas humaniores videamus.

§. IV.

De prima parte Grammatices.

Studium linguarum utile & neceſſarium.

Initium ducamus a *Grammatica*, & quidem prima illius parte, ad quam pertinet ſtudium linguarum, ars emendate loquendi, & ſcribendi. Quantum ad *ſtudium linguarum*, nemo eſt, qui negare auſit, variarum linguarum ſcientiam hodiernis temporibus eſſe ſumme utilem, ac ferme neceſſariam: cum enim omnes Nationes expoliendis linguis ſuis ſummopere ſtudeant, illarumque uſum exteris etiam facere neceſſarium totis viribus contendant, & ex hoc ipſo capite libros a ſe conſcriptos in ſua propria lingua conſcribere ſoleant, nemo ſane negaverit, illarum notitiam ſaltem ad librorum pretioſiſſimorum intelligentiam eſſe ſummopere neceſſariam. Sunt autem linguæ diverſiſſimæ, *publica*, quæ in legibus

Linguæ ſunt diverſæ.

(r) Perilluſt. Senckenberg in methodo Jurisprud.

(s) Vid. Math. Pfaffius in Orat. quam de neceſſitate Grammaticæ ad Jurisprud. habuit, ubi inter alia ſic habet: Es iſt fürwahr um die Grammatic ein recht hofſärtiges Thier, welches ſeine Verachter auch in den höheren Schulen züchtiget.

(t) Huberus de Studiis Jur. cum elegantioribus ſtudiis conjungendis. Jac. Frid. Æſcard. Orat. de Artium in Jurisprud. neceſſ. Gerhardus de neceſſaria Jurisprud. cum Philoſ. & humaniori literatura conjunct. Iſingk. Orat. de vinculo in literas humanior. & Jurisprud. Cladenius Orat. de ambitu elegantioris Jurisprud. Georg Pertſch. de ſcientiis a Jure Conſ. inprimis Germano addiſcendis &c.

Digitized by Google

legibus ferendis, in judiciis & ſacris adhibetur (u); *Aulica*, quæ in aulis Principum dominatur (x); *vulgaris*, quæ omnibus terræ cujusdam vel civitatis incolis nota eſſe cenſetur; *vernacula*, quæ alicui genti, vel civitati eſt propria, prout opponitur linguæ peregrinæ, & adſcititiæ; *Authentica*, quæ tanquam vera, ac primaria in certis negotiis conſideratur (y); *Docta*, qua eruditi inter ſe utuntur (z); *Occulta*, quæ fingitur, & non niſi a quibusdam intelligitur (a). Jam non mihi eſt ſermo de linguis exteris *Italica*, *Gallica*, *Anglicana*. Neceſſitatem *linguæ Italicæ* propter arctiſſimum nexum Regni Germanici, & Italici agnovit Carolus IV. in Aur. Bulla C. 30. in qua filios Electorum linguæ Italicæ peritos eſſe voluit. *Linguam Gallicam* quam latiſſime dominari, illiusque uſum nobis neceſſarium feciſſe Gallos, nemo eſt, qui ignoret. In Germania certe dominatum quemdam obtinuit, ita ut parum abſit, quin a quovis pediſſequo, vel pediſſequa Gallica lingua requiratur, & a quam plurimis illius loquela poſſideatur. *Anglicanam* paſſim addiſcere ſolent doctiores in ordine ad intelligendos libros, quos Angli in magno numero & pretio orbi literario communicant. Itaque ſolummodo de linguis, quæ in ſcholis noſtris docentur, pauca dicemus: & ſunt tres, *Græca*, *Germanica*, & *Latina*. De *linguæ Græcæ* notitia in ordine ad intelligendum Jus Romanorum quid dicamus? veteres certe Romanos a Græcis ſuas leges mutuaſſe nemo eſt, qui ignoret. Novellas græce fuiſſe ſcriptas, aliasque conſtitutiones Imperatorum Orientis in lingua Græca emanaſſe quis neſcit? & nunquid *lingua Græca* Mater *latinæ* audit? aut quomodo mores Romanorum ſine Græcis intelliguntur? Deinde utique nemo adeo temerarius erit, ut negare auſerit, linguam Germanicam Juriſconſulto Germano eſſe apprime neceſſariam? nunc maxime, poſt-

Neceſſitas linguæ Italicæ.

Gallicæ.

Anglicanæ.

Tres ſunt linguæ, quæ in ſcholis docentur.

De lingua Græca.

De lingua Germanica, quæ eſt triplex, vetus,

Fff 2

(u) In Imperio noſtro linguæ publicæ ſunt *Teutonica* & *latina*, quamquam iisdem non liceat uti promiſcue. Nos Catholici in ſacris obeundis lingua utimur latina.

(x) Sic olim lingua Aulica in aula Cæſaris erat *Italica*; & hodie in multis palatiis *Gallica*.

(y) Sic ſacræ Scripturæ lingua authentica eſt *Hebraica*, *Chaldaica*, *Hebraica*, & juxta plures *latina*.

(z) Talis ſemper fuit *latina*, quæ ſuo ſenſu eruditorum eſt vernacula.

(a) Hujusmodi linguis utuntur ſummi Principes, eorum Legati, Belliduces, ne ſi literæ intercipiantur, myſteria occulta manifeſtentur, & conſiſtunt in certis ſignis, Cifris &c. ad hæc intelligenda pertinet Crytographia, ſive Stenographia &c.

Digitized by Google

nova, noviſſima. poſtquam Sæc. XIII. in negotiis publicis & tribunalibus adhiberi cœpit, & jam in Imperio noſtro publica evaſit (b). Eſt autem *lingua Germanica* duplex, una *vetus*, & altera *nova*: quidni dicere liceat, triplex, nempe *noviſſima*? *vetus* illa, qua antiquiores Germani utebantur, & hæc neceſſaria eſt pro intelligendis antiquis legibus, ſtatutis, diplomatibus & pro majore hodiernæ cultu; *nova*, quæ a pluribus jam ſæculis obtinuit & fuit uſualis in omnibus tribunalibus & negotiis publicis; *noviſſima*, quam adinvenerunt hodierni Scriptores, qui excolendæ linguæ Germanicæ ex profeſſo ſuam operam navarunt. Sane huic noviſſimæ linguæ ingentem ineſſe vanitatem neminem latere poteſt: & cur unus alterve Magiſter linguarum integræ Nationi regulas loquendi, ac ſcribendi præſcribere, & obtrudere ac munere Dictatoris fungi valeat? Et quem latent diſſidia, lites, & jurgia inter hos ipſos Dictatores, dum quivis altero doctior, & ſapientior eſſe, ſuasque regulas præ aliis valere, ac meliores eſſe contendit. Interim haud diſſitemur, linguam noſtram Germanicam jam longe puriorem, ac a ſua barbarie eſſe purgatam: Et quis nobis Germanis indignetur, ſi excolendæ, perpoliendæque linguæ noſtræ operam demus? quid non faciant Itali, & maxime Galli, ut linguam ſuam reddant puriorem, elegantiorem, illiusque uſum per omnes mundi plagas faciant neceſſarium? Ad linguam latinam veniamus, cujus gratia ferme omnia hucusque dicta diximus. Hanc noſtris ſaltem temporibus & per plagas Occidentis cæterarum linguarum facile eſſe *Principem*, & *publicam*, & eruditorum *vernaculam* quis ignorat? hæc apud Germanos ad Sæc. usque XIII. & ferme apud omnes politiores Gentes, Hiſpanos, Gallos, Britannos, Danos, Hungaros, Bohemos, & Polonos lingua fuit, & adhucdum in Imperio noſtro eſt publica. In hac lingua ferme pleriqueolim fuere ſcripti, & hodie ſcribuntur libri. In hac lingua jus tam civile, quam eccleſiaſticum fuiſſe conſcriptum res eſt manifeſta, quin verſio quædam Germanica exſtet: vel ſi exſtaret, publicam approbationem non haberet. Ad hanc igitur addiſcendam vel hoc argumento Jurisconſulti impelluntur, imo neceſſitantur.

De illius cultura hodierna.

De lingua Latina, quæ eſt Princeps, & eruditorum vernacula.

Ampliſſima & neceſſaria.

ſ. V.

Latina emendata & pura docetur in Grammatica. Verum enim vero non de quacunque notitia linguæ latinæ, ſed de latinitate emendata, puriori, elegantiori, & notitia illius rectum verborum ſenſum, ac vim penetrante ad rectam interpretationem legum omnino

(b Nam primam Conſtitutionem Imperii in lingua Germanica edidiſſe Fridericum II. Anno 1235. aſſerunt Scriptores.

omnino neceſſaria nobis potiſſimum eſt ſermo, quæ per leges Grammaticæ addiſcitur. Prudenter admodum admonuit Celſus: *ſcire leges, non hoc eſt, verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem* (c): quibus verbis innuit in interpretandis legibus & verba legum, eorumque ſignificatum eſſe rimandum, & ſimul ac principalius mentem eſſe eruendam. Et quis neſcit duplicem eſſe interpretationem legum, nempe *Grammaticam* & *Logicam?* illa occupatur circa verba legum, eorumque genuinum intellectum, & ſignificatum inveſtigat: hæc mentem legislatoris explorat, verborum ambiguorum nodos diſſecat, & legibus per verba ambigua corruptis medicinam criticam affert. Et quoniam per verba & varium illorum nexum mentis noſtræ conceptus veluti per ſigna communicamus, opus eſt arte quadam, quæ nobis præcepta tradat, ſecundum quæ tum verba maxime ſcripta, tum nexus eorum recte intelligi poſſint, id quod proprium eſſe *Grammaticæ* omnes norunt. Elegantiſſimam ſane *Exercitationem de Interpretationis Grammaticæ factis & uſu* apud Romanos conſcripſit celeberrimus Boehmerus (d), in qua oſtendit interpretatione *Grammatica* haud ſecus, quam *logica* uſos fuiſſe & Imperatores, & Juris-Conſultos Romanos; interpretationem *Grammaticam* prævaluiſſe in *legibus duodecim Tabularum;* inde enatas fuiſſe *actiones legis*, & *formulas ſolemnes;* ac propterea Juriſconſultos Romanos Grammaticæ ſtudium vel maxime excoluiſſe; atque ex hoc ipſo proveniſſe, ut compilatores colligerent titulum de verborum ſignificatione *interpretationi Grammaticæ* quidem inſervientem, neutiquam tamen profundiſſimam hanc materiam exhaurientem: quod Juriſconſultis anſam præbuit, ut ex fragmentis antiquorum Juriſconſultorum ordine alphabetico uberiorem verborum copiam colligerent. Docet ulterius Boehmerus eo tempore, quo ſedes Imperatoria Roma Conſtantinopolim fuit translata, linguam latinam mirum in modum fuiſſe corruptam: maxime quod Imperatores in ferendis ſuis legibus relicto nitore verborum novum ſcribendi genus adoptarint, ac in iis (loquimur verbis citati Authoris) *ampullas* atque *ſeſquipedalia verba* projecerint, quo non potuit non ſæpiſſime ſenſus verborum ambiguus, & obſcurus naſci, & grammaticæ interpretationi ingens poni obſtaculum (e).

Eſt neceſſaria ad interpretationem legum, quæ eſt duplex Grammaticalis & Logicalis.

Grammaticalem adhibuerunt Imperatores, & Juriſconſulti.

Studium Grammaticæ apud Romanos.

Lingua latina quandonam & quomodo fuerit corrupta?

 Hæc

(c) L. 17. ff. de leg. (d) Exercit. 3. ad Pandect. lib. 1. Tit. 1.

(e) Nempe conjunxerunt *Grammaticam* cum *Dialectica*, & hæc Grammatica non conſiſtebat in protelaria quadam recte loquendi, & ſcribendi arte, ſed in profundiori ſcientia recte interpretandi Poetas, Hiſtoricos, aliosque Scriptores. cit. Author.

Digitized by Google

Suo flori reſtituta Sæc. XVI. Hæc latinitatis barbaries, & grammaticæ neglectus ex mente citati Authoris perduravit usque ad Sæc. XVI., quo tempore literæ humaniores reviviſcere, & ad vitam ex ſepulchris reduci ac interpretatio tum *Grammatica*, tum *Logica* poſtliminio reſtitui cæpit. Et quoniam omnis Grammatica interpretatio in duobus potiſſimum conſiſtit, nempe ut ope illius verborum obſcuritati lux clarior affundatur; & verborum corruptorum integritas reſtituatur, exiſtimat citatus Author, ad *Grammaticam* vel maxime pertinere *Artem Criticam*, id quod etiam putat Erud. Senckenberg (f). Verum de Critica infra dicemus.

In Grammatico deſideratur Ortographia, & ſtylus. Ex his, ni vehementer fallamur, ſatis demonſtratum manet, quanta *Grammatices* ſit neceſſitas ad omnes cœteras diſciplinas, jurisprudentiam præcipue, quam ſane omnes ævi Scriptores agnoverunt. Verum enim vero, ut quis Grammaticus audiat, ſatis non eſt, ut verborum ſignificatum intelligat, ſed requiritur, ut ſecundum regulas Ortographiæ accurate; ſecundum regulas Grammaticæ ornate, & eleganter ſcribere addiſcat; ſicque ſtylum ſcribendi accuratum, legibus conformem, gravem, non inconcinne exornatum, aut phaleratum acquirat: etſi enim ſtylus ex lectione authorum claſſicorum obtineatur, ex regulis Poeticæ, & Rhetoricæ expoliatur, nihilominus experientia compertum habemus, nunquam ſtylum bonum acquiſiturum, qui regulas Grammaticæ neglexerit, & emendatam conſtructionem addiſcere contempſerit. *Idem dicendum de Jureconſulto.* Quapropter vel maxime danda eſt opera Ortographiæ, ac ſtylo: quam enim turpe eſt in Jureconſulto, ſi ſcripturæ illius innumeris erroribus ortographicis ſcateant? ſed quid hæc ad nos?

§. VI.

Altera ſpecies Grammatices eſt Rhetorica. Potius ad alteram ſpeciem *Grammatices* progrediamur, quam conſtituit *Rhetorica*: & eſt ars ornate congruenterque dicendi: hæc, quemadmodum ad ſapientis cujusque, ſic ad Juris ſtudioſi commendationem maxime pertinet. In ampliſſimas ſcientiæ hujus laudes excurrere, aut illius addiſcendæ regulas tradere, aut ejus partes, quales ſunt inventio, diſpoſitio, elocutio, memoria, pronuntiatio, optimi Magiſtri natura & imitatio, explicare ad nos non pertinet. Nobis ſufficit illius ſtudium, utilitatem & in certo ſenſu neceſſitatem commendare.

Uſus artis oratoriæ in Uſum artis Oratoriæ in omni Jurisprudentia eſſe ſummum, eſſe utiliſſimum, eſſe quodammodo neceſſarium, quis negare auſus fuerit? aut

(f) Hujus rei Boehmerus reum agit Juſtinianum, qui ex ſtylo Triboniani maxime in ſuis præfationibus verbis ſeſquipedalibus fuiſſe uſus videtur.

Digitized by Google

aut enim cauſæ oretenus ſunt deferendæ, defendendæ, ac ventilandæ in Judiciis, prout olim fuit in uſu apud Germanos, & adhuc hodiedum eſt in multis tribunalibus: & quam jejune perorabit Cauſidicus, Advocatus, & Patronus cauſæ, niſi aliquam eloquentiæ artem ſibi perſpectam habeat? aut Jurisprudentia docenda in ſcholis publicis: & quam ingratus accidet Magiſter ſuis Auditoribus, ſi nulla dicendi vi polleat? aut quis perſonam Judicis in quodam dicaſterio ſuſtinet, cui ex munere incumbit proponenda proponere, informare cœteros, ultimato decidere cauſam: Nunquid etiam huic neceſſaria eſt quædam eloquentiæ vis, ut & proponenda energice proponat, & pro deciſione cauſæ potenter peroret? aut quis Legati, vel Miniſtri munere fungitur: atque his ſine dubio ſæpe dicendum erit de rebus geſtis, vel gerendis, vel diſceptandis, vel referre ad Principem, quibus proin bene dicendi ſtudium valde eſt commendandum. Aut quis omnino Principis perſonam ſuſtinet: & hic ipſe, ſi ſingulari eloquentiæ dono fuerit præditus, majeſtati ſuæ ſingularem ſplendorem conciliabit. Aut quis eruditionem ſuam orbi literario ſcriptis & libris communicat: niſi in his qualiscunque eluceat vis eloquentiæ, parum laudis ab eruditioribus reportabit. Abſit, ut his omnibus ſuadeamus eloquentiam phaleratam, comptam nimis, ſplendidam, & inconcinne exornatam, maxime Principibus, quibus perſpicue & graviter, eloquentia Principe digna eſt loquendum. Judices ſine fuco pronuntient. Cauſidicos olim diſertos eſſe oportebat: *nec in foris noſtris ſine emolumento eloquentiam adhibebunt, quamquam judex non verborum pigmenta, ſed argumentorum pondera debeat reſpicere* (g). A Profeſſoribus in terminis terminantibus vim eloquentiæ requirunt Imperatores Theodoſ. & Valentin. in L. unica Cod. de Profeſſ. qui in urbe Conſtantinop. &c. Ut nihil dicamus, quod graviſſimi Doctores ſcribere non dubitent, totam proceſſus Romani rationem ex Oratoribus, & Rhetoribus eſſe addiſcendam. Quis in defendendis cauſis unquam potentior extitit Cicerone Oratorum Principe? & undenam hanc vim ac robur potentiſſimum proveniſſe exiſtimamus, quam ex vi eloquentiæ, qua pollebat maxima?

omni jurisprudentia eſt ſummus, utiliſſimus, neceſſarius.

Magiſtris, & Judicibus.

Legatis & Miniſtris.

Principibus.

Librorum Scriptoribus.

Cauſidicis.

Hæc neutiquam eo dicta volumus, ut alicui perſuadeamus, *Rhetoricam Juridicam* eſſe præferendam *Jurisprudentiæ*: nam libenter fatemur, & fateri neceſſum habemus, plus ineſſe ponderis argumentis ex legibus Juris & Jurisprudentiæ, quam ex verborum ac ſententiarum periodis, ac a Judice primas eſſe deferendas potius legibus, & modis

(g) Heumannus in Appar. cap. 10. §. 86.

Teſtimonium Grotii ſuper his. modis probandi Juridicis, quam excultis oratiunculis. Super his audire libeat Hugonem Grotium, qui in diſertiſſima ad Gallos epiſtola ita ſcribit: *Jureconſulti munus Virum magnum non faciet, niſi accedat eloquentia. Magnum equidem eſt, ac difficile, mentem Philoſophicis, atque Mathematicis diſciplinis cultam exornatamque habere, majus atque difficilius in hiſtoricis, diverſarumque linquarum peritia Coryphæis annumerari: at eloquentia pollere, omnesque ejus vires, robur, atque veneres in ſua tenere poteſtate, hoc omnium duco maximum difficillimumque. Nam ſit etiam, ut quis omnibus hiſce pereximiis elegantioris eruditionis gaudeat facultatibus, attamen perſonæ tragicæ non videtur abſimilis, quæ, niſi eloquentia tanquam Roſcius accedat, atque ingenioſo geſtu vivam ſpectantibus repræſentet, parum a ſtatua aut umbra recedere videtur. Etenim, ſi cauſa aliqua litigantium controverſa ad judicem deferenda eſt, nemo non videt, maxime neceſſariam eſſe homini forenſi eloquentiam &c.* Ita refert Grotium Fridericus Auguſtus Junius (h): & inde concludit his verbis: *Tantum vero abeſt, ut Philoſophia, Matheſis, Hiſtoria, linguarum cognitio ſufficiat ad omni ex parte, omnibusque numeris abſolutum Juriſperitum, ut potius ultimum Magiſtri requiſitum, eloquentia ſcilicet, orisque facundia omnem vim ac veluti ſpiritum illi tribuat.*

§. VII.

Tertia pars Grammaticæ eſt Poetica. Tertia Pars *Grammaticæ* eſt *Poetica*, haud ſecus commendanda ad inſtar ſubſidii Jurium ſtudioſis, ubi ſenſa noſtra ligato ſermone exponimus. De Poeſeos præſtantia ſententia diſcors: aliis carmine nihil levius; aliis nihil divinius, nihil antiquius. Nobis unice de utilitate Studii Poetices agendum, de quo ſic ſcribit Heumannus (i): *Qui ſolidiorem Juris præſertim Romani notitiam appetunt, ii multa cum utilitate veteres Poetas legent.* *Utiliſſima Juriſconſultis.* Perilluſtr. Senckenberg hujus utilitatem in duobus collocat, dum dicit: *Poetas legendo cum judicium acuimus, tum ad jus facientia ſeligimus* (k), ubi inſuper ex probatiſſimis Scriptoribus probat, Juriſconſultos medii ævi fuiſſe Poetas, atque Poetas Romanos multa Juridica, Germanos Juridica cum Hiſtoricis præbere. Quanti hodie æſtimetur Poeſis Germanica, neminem latere exiſtimo. Cætera *ad ſtudia humaniora* pertinentia ob temporum anguſtias præterimus.

(h) Differt. de Requiſ. Magiſtri Jureconſulto maxime neceſſariis.

(i) Vid. Heumannus loc. cit. cap. 11. §. 91. (k) Meth. Juriſp. §. 33.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Diſciplinis Philoſophicis velut altero Jurisprudentiæ Eccleſiaſticæ ſubſidio.

§. I. *De Philoſophia, illiusque diviſionibus variis.* II. De Philoſophia inſtrumentali, illiusque prima ſpecie, quæ eſt Logica. III. *De altera illius ſpecie, quæ eſt Metaphyſica.* IV. *De Philoſophia Theoretica, ad quam inprimis pertinet* Phyſica, *dein & V. Anatomia ac Medicina, poſtea* VI. *Diſciplinæ Mathematicæ.* VII. *De Philoſophia practica ſeu morali, ad quam primitus pertinet Ethica, dein* VIII. *Jus naturæ, poſtea* IX. *Politica, ac demum* X. *Decorum.*

§. I.

A diſciplinis humanioribus ad *diſciplinas Philoſophicas* tranſitum faciamus, & quid ſubſidii hæ præbeant Jurisprudentiæ videamus. Non moramur hic ipſum nomen, originem, definitionem, ac varias *Philoſophiæ* diviſiones: nobis unice cordi eſt illius ſeu neceſſitatem ſeu utilitatem in ordine ad Jurisprudentiam addiſcendam inquirere. Itaque relictis variis diviſionibus ac ſubdiviſionibus Philoſophiæ, quibus dividitur in *Hebraicam, Ethnicam* & *Chriſtianam;* & hæ iterum ſubdividuntur in varias claſſes e. g. *Hebraica* in *Judaicam, Sadducæorum, & Eſſæorum* (l); *Ethnica* in *Barbaricam, Græcam & Romanam; Barbarica* ulterius in *Aſiaticam, Africanam, & Europæam; Græca* in Mythicam & realem, *Empiricam, & Theoreticam* (m); *Romana* ſecundum varias Philoſophorum ſectas in *Epicuream, Platonicam, Stoicam, Ariſtotelicam*, quod idem dicendum de *Philoſophia Chriſtianorum*, quorum plerique ſecuti ſunt Platonicam, & Stoicam (n), ac poſtea *Ariſtotelicam*, ex qua dein prodiit *Philoſophia Scholaſtica* (o). Nos triplicem ſtatuimus

Variæ diviſiones Philoſophiæ.

(l) Nempe juxta triplicem ſectam vid. Heumann loc. cit. cap. 26. §. 194.

(m) *Theoretica* tres gignebat ſectas *Jonicam, Eleaticam, & Italicam.*

(n) Patres antiquos plura adoptaſſe principia ex Philoſophia Platonica ad explicanda quædam fidei dogmata, plures etiam ex Catholicis fatentur. Vid. Dallæus de uſu Pat. Mosheim. de turbata per Platonicos Religione Chriſtiana.

(o) Nomen traxit a Theologia Scholaſtica, quæ Philoſophiam Ariſtotelicam in ſuos convertit uſus.

Digitized by Google

Huc pertinet Inſtrumentalis, Theoretica, & Practica cum ſuis ſpeciebus.

mus Philoſophiam, nempe *Inſtrumentalem*, quæ complectitur *Logicam*, & *Metaphyſicam*; *Theoreticam*, ad quam pertinet *Phyſica*, *Matheſis*, & *Medica*; ac denique *Practicam*, quæ comprehendit *Ethicam*, *Politicam* privatam, ſeu *Oeconomiam*, ac *Publicam*, id eſt *Architectonicam* & *Rectoriam* cum Juris Naturæ & Gentium placitis.

§. II.

De Logica, ejusque neceſſitate ad Juriſprudentiam.

Incipiamus a *Philoſophia Inſtrumentali* ſeu *Logica*. Profecto nexum individuum *Philoſophiæ* cum *Juriſprudentia* jam dudum monſtrarunt Viri literatiſſimi Daniel Guiliel. Mollerus (p). Joan. Henr. Mylerus (q). Chriſtian. Wolff (r), Gottſched (s), aliique. Et nunquid ferme omnes Juriſconſulti Romani fuere Philoſophi, maxime Stoici, quorum principia in quamplurimis legibus luce meridiana clarius eluceſcunt (t)?

Quid ſit Logica?

Logices vero ſi non neceſſitatem, ſaltem utilitatem agnovit ipſe Cicero, dum ſic dicit: *Sic enim exiſtimo Juris civilis magnum uſum & apud Scævolam, & apud multos fuiſſe; artem in hoc uno, quod nunquam effeciſſet ipſius Juris ſcientia, niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ docet rem univerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explicare interpretando, ambigua primum videre, deinde diſtinguere, poſtremo habere regulam, qua vera & falſa judicarentur, & quæ quibus poſitis eſſent, quæque non eſſent conſequentia* (u).

Omnibus jurium peritis eſt neceſſaria.

Ecquid enim eſt *Logica*, niſi ars recte cogitandi, directrix rationis in apprehendendis, & demonſtrandis veritatibus, doctrix definitionum, diviſionum, demonſtrationum, methodi &c.? Sane ſi quæ alia, certe Juriſprudentia hac magiſtra, directrice, manuductrice, & arte indiget, quippe quæ nihil eſt aliud quam *habitus interpretandi, demonſtrandi, & denique veritates demonſtratas non ſine rationibus ad obvenientes hominum actiones applicandi.* Fluit inde maxima, quæ inter Jureconſultum, Leguleium, & Rabulam, par nobile fratrum, intercedit differentia. Fluit inde, Jureconſultum regulis demonſtrandi, verum a falſo diſcernendi, interpretandi, atque applicandi, quas Logica pertractat, deſtitutum neque muneri

(p) Diſſert. de Conjunctione Juriſprudentiæ cum Philoſophia.

(q) De Studio Philoſphiæ conjungendo cum ſtudio Juris.

(r) De habitu Philoſophiæ &c.

(s) Rede, daß ein Juriſt ein Philoſoph ſeyn müſſe.

(t) De Stoica Jureconſultorum Philoſophia doctiſſimam exercitationem ſcripſit Boehmerus ad Pandect. Exercit. 1. Lib. 1. Tit. 1. & 2.

(u) Cicero in Bruto cap. 41.

Digitized by Google

neri Advocati, multo minus Judicis ſuſtinendo eſſe ſufficientem; & periculum ſubeſſe, ne ambo hallucinentur, in regulas Juſtitiæ impingant, & fas ac nefas miſceant. Demus caſum, quem ponit ſupra laudatus Godofredus Junius (x), demus inquam, Viros duos in lege peritiſſimos, in toga duumviros agere in judicio, & ambos cauſam ſuam diſerte, facunde, dexterrime, aut etiam millenis aſtutiis, verborumque lenociniis ita defendere, ut cujus ſententiæ ſubſcribat, teſſeramque adjiciat Judex, anceps diu dubiusque hæreat. In hoc ſane caſu non ſufficit intellectus, ſed limato, terſoque opus eſt judicio apparentes veri affectiones ab ipſa veritate dijudicandi, atque diſcernendi. Sed quis Judici inter ſacrum & ſaxum hærenti, in labyrintho inextricabili conſtituto in ordine ad decidendam cauſam filum præbebit Ariadnes præter Logicam? Jam ſupra monuimus, interpretationem aliam eſſe *Grammaticalem*, & aliam *Logicam*, & hanc eſſe magis principalem, imo animam interpretationis: ſine Logica Jureconſultus nec titulum de V. S. nec titulum de R. J. apte explicabit, quin in errores labatur graviſſimos. Sed quid rem aliunde probatiſſimam multis probationibus fruſtra probare contendimus? Quænam autem Logica ſit optima, & ad uſum Jurisprudentiæ accommodatiſſima, indeciſum relinquimus. Huc pertinent ea, quæ ſcripſit Perilluſtr. de Ickſtat ſupra citatus (y).

Interpretatio logicalis eſt præcipua.

§. III.

Ad Philoſophiam *Inſtrumentalem* pertinet etiam *Metaphyſica*. Etſi non deſint, qui hanc ſcientiam explodunt veluti inanem, ridiculam ac phanaticam, utpote quæ viam ſternit planiſſimam ad fanatismum: cum experientia compertum habeatur, quod ferme omnes Metaphyſici in fanatismum proruperint, abſurdorum ſyſtematum authores evaſerint, aut in atheos vel deiſtas degeneraverint, attamen Viri ſaniora ac ſublimiora ſapientes eam tanquam ſcientiam univerſalem miris laudum encomiis, atque elegantiſſimis commentariis exornarunt, quo in genere Anglos excelluiſſe aſſerunt. Idcirco mirum non eſt, quod hodiedum in ſcholis publicis magno cum applauſu doceatur. Eſt autem Metaphyſica ex mente Philoſophorum Sapientia quaſi univerſalis & univerſalium: & quia tria ſunt ſuprema rerum genera, nempe *res æternæ*, *factæ*, & *poſſibiles*, ideo Metaphyſica dicitur diſciplina, quæ tradit cauſas & rationes maxime generales rerum æternarum, factarum, & poſſibilium

Metaphyſica a non paucis turpiter traducitur.

Ab aliis ſumme laudatur.

Quid ſit?

(x) Diſſert. de requiſitis Magiſtri.

(y) Diſſert. de Stud. Jur. util. Inſtit.

Digitized by Google

In tres vel quatuor partes dividitur. ſibilium ſecundum ordinem inferiorem & intelligibilem (z). Eam Auctores communiter dividunt in tres, vel omnino quatuor partes, in *Ontoſophiam* vel *Ontologiam*, quæ eſt ſcientia maxime univerſalis, & occupatur circa ens, & illius proprietates generatim; in *Coſmoſophiam*, ſeu *Coſmologiam*, quæ agit de mundo univerſum, & tradit principia, originem, & ordinem hujus rerum Univerſitatis; in *Pſychoſophiam*, in qua agitur de natura, & mente humana, & ſpirituum natura inveſtigatur; & demum in *Theoſophiam* ſeu ſcientiam DEI, & rerum humanarum, quæ eſt ipſa *Theologia naturalis*. Ampliſſimam ac nobiliſſimam hanc eſſe ſcientiam, quoad eas præcipue partes, quæ vocantur *Pſychoſophia ac Theoſophia*, nemo ibit inficias, utpote in quibus agitur de anima, illius origine, proprietatibus, ſpiritualitate, immortalitate, ac commercio inter corpus, & animam (a). Item de DEO contra Atheos, Deiſtas, Materialiſtas, Pantheiſtas, Naturaliſtas, & hujusmodi hominum monſtra. Quoniam vero hæc ſunt altioris indaginis, & neutiquam ad nos pertinent, id unum dilucidandum eſt, quid ergo ſubſidii Metaphyſica præbeat Jurisprudentiæ, aut quem uſum habeat? paucis, quæ noſtra ſit mens, dicemus: inprimis enim juvat vel maxime, ut Juriſconſultus intelligat conceptus Theologorum, ac Philoſophorum, ac in Scholaſticorum modo & ratione loquendi non ſit imperitus: ſecus ne quidem libros, & modos loquendi Jureconſultorum intelliget, quibus ſæpe neceſſum eſt philoſophari, & modos loquendi ex Metaphyſica mutuare. Quantum non utilitatis ex *Pſychoſophia* haurient judices, in qua agitur de *Spiritibus*? cum enim haud infrequenter in judiciis occurrant cauſæ criminis magiæ ſagarum &c. profecto judici deciſionem ſimilium cauſarum faciliorem longe reddent principia, quæ ex hac ſcientia mutuaverit. Sed hæc miſſa faciamus.

De Theologia naturali.

Metaphyſicæ neceſſitas & utilitas ad Jurisprudentiam.

§. IV.

Phyſica agit de rebus naturalibus. Ad Philoſophiam *Theoreticam*, ſeu *Phyſicam* properandum eſt, illiusque uſus & utilitas in Jurisprudentia expendenda. Phyſica eſt ſcientia *Corporis naturalis*. Eſt ſcientia prorſus ampliſſima, nobiliſſima, quæ

(z) Et per hoc diſtinquitur a Phyſica, quippe quæ tradit cauſas proximas rerum, easque ſecundum ſuum ordinem exteriorem examinat.

(a) Quæſtio de commercio inter corpus & animam eſt una ex præcipuis, circa quam notiſſima ſunt varia Syſtemata, nempe Occaſionaliſticum, Ariſtotelicum per influxum Phyſicum, ac Harmonia præſtabilita Leibnitii.

quæ hodie longe majori ſtudio, quam olim, excolitur, præcipue experientiarum principiis ſuffulcitur, ac per omnem naturam atque res naturales pervagatur. Sed quis neſcit res naturales, non in quantum conſiderantur ſecundum ſuam eſſentiam & proprietates, ſed in quantum ad vitam civilem ſunt neceſſariæ, in patrimonio nos beant, ad meum, & tuum referuntur, ad Jurisprudentiam ſpectare? nonne in legibus agitur de aqua (b) aere, mineralibus (c) metallis eorumdemque confuſione, atque ſpecificatione (d) de vegetabilibus, de brutis animantibus, & quæ ſunt reliqua (e). Et quamvis Jurisprudentia non agat de rebus, de glebis, de elementis, in quantum ſunt res, ſed potius de Jure earum e. g. de Jure territorii, hauriendi aquam, multifariam tamen ipſa res in quæſtionem venire poteſt, haud ſecus quam in *Politica privata* ſeu œconomica quæritur e. g. an & quomodo hæc terra in culturam redigi poſſit. Documento ſunt tot Jurisconſultorum commentationes, in quibus quælibet corpora in jus vocantur: ſic Carpz. diſſeruit de Jure circa aërem; Stryckius de Jure Principis aëreo; Link. de Jure ventorum: quantum clima ad leges ferendas valeat, oſtendit author de l'Eſprit de Loix: agit Boehmer de Juribus diverſis ex diverſitate climatum natis: utique in ſervitutibus conſideratur lumen, ventus &c. quam ſæpe aqua fluminum materiam diſceptandi præbet tam in Jure publico quam privato (f)? Hæc an utiliter diſcuti valeant ſine ope Phyſices, judicet æquus rerum arbiter.

Quomodo res naturales ad Jurisprudentiam ſpectent?

Quomodo Jureconſultis neceſſaria & utilis?

§. V.

Et quia Anatomia ac Medicina notabilis Phyſices pars eſſe creditur, etiam de hac quædam dicere fors non erit ingratum ac inutile. Ea eſt hujus artis præſtantia ac utilitas, ut hodiernis temporibus nemo eorum, qui inter eruditos nomen profitentur, illud ſicco pede prætereat, imo negligere nefas ducat. Abſit, ut de commodis hujus artis remotioribus vel proximis etiam in genus humanum dimanantibus agamus. Sola commoda in Jurisprudentiam redundantia obiter ante oculos ponamus. Quæſo quot non cauſarum & quæſtionum figuræ quotidie ferme Judici, ac Jureconſulto offeruntur, quæ ſine ſcientia medica vix dirimi poſſunt? quid ſi de lethalitate vulnerum, de impotentia con-

Quomodo Anatomia, ac Medicina ad Jus ſpectet?

Ggg 3 jugum,

(b) §. 1. J. de R. d. (c) §. 18. eod.
(d) §. 25 & 27. J. eod.
(e) §. 12. & ſeq. eod §. 1. ad Leg. Aquil. Tit. ſi quadrup. pauper &c.
(f) Cit. Heuman. loc. cit.

Digitized by Google

jugum, de partu ſeptimeſtri legitimo, & præſumptione, quot liberos fœmina uno partu edere poſſit, de homine, an torturæ ſubjici poſſit, oriatur quæſtio? equidem in promptu ſunt Medici, Chirurgi: Sed nunquid ad *decorum* ſaltem Judicis pertinet, ut ipſe etiam ſuam ferre ſententiam ſciat? Et quid ſi eam ſuper reſponſis & conſiliis Medicorum dare debeat?

§. VI.

Matheſis eſt ſcientia ſumme neceſſaria & utilis, & hodie mirum in modum excolitur.

Progredimur ad diſciplinas mathematicas. Si quæ ſane eſt ars, ac ſcientia, quæ ferme in omni ſocietate humana eſt neceſſaria & uſum habet quotidianum, frequentiſſimum, veluti perpetuum, ea eſt Matheſis, ut adeo mirum non ſit, hanc præcipue ſcientiam nunc temporis addiſci ab omnibus, qui ſaniora ſapiunt, aut ſuo tempore ad munera publica promoveri, aut eruditis annumerari cupiunt. Et quis neſcit eam hodie ſingulari ſtudio excoli in ſcholis publicis, eam promoveri a ſummis Principibus? Sciunt nempe quam optime optimi Principes, quanti interſit boni Reipublicæ, ut habeantur Viri in hac arte periti.

Habet dogmata certa.

Profecto *ars* hæc *oſorem hodie vix habet*, *niſi ignorantem* (g), & id habet ſpeciale, quod tradat dogmata certa, ut nusquam terrarum in dubium vocari valeant: quæ gloria ſoli Matheſi eſt propria, & cæteris diſciplinis denegatur. Non præſtat in ulteriores illius laudes fuſius excurrere.

Quid ſit?

Eſt autem Matheſis ſcientia, qua quantitatum inter ſe conjunctiones demonſtrantur, vel quæ rerum pondera, numerum, menſuram, durationem definit. Ferme innumeræ illius ſunt ſpecies, quas recenſere ſupervacaneum ducimus.

Ejus utilitas in Jurisprudentia practica eſt ſumma.

Quanta vero ſit utilitas hujus ſcientiæ in Jurisprudentia potiſſimum practica, quis dicere ſatis valeat? Nonne Jurisconſultis, Judicibus, Cauſidicis quotidiani obveniunt caſus, in quibus indigent auxilio Matheſeos? e. g. dividenda hæreditas, æſtimandum damnum, annotandi reditus annui: nonne in his opus eſt

Ferme in omnibus cauſis & negotiis.

Arithmetica? quam turpe & probroſum eſt, hujusmodi rebus celerrimæ expeditionis ac momentaneis tres quatuorve dies deliberando inſumere? longe majori profecto cedet honori, longeque majori emolumento, ſi ipſe Judex diſtantias locorum, turrium altitudines, foſſarum profunditates, aquarum alluviones, proprio calculo emetiri didicerit, quam ſi, quæ ſibi ad componendum demandatæ fuerint finium regundorum lites, Geometræ cujusdam menſuræ relinquere debeat. Id vero præſtare Geometriam, Trigonometriam quis dubitet? in *emptionibus*

(g) Verba ſunt Heumanni in Appar. cap. 31.

Digitized by Google

ptionibus venditionibus, locationibus conductionibus, ſocietatibus, tutelæ adminiſtratione, in detractione quartæ falcidiæ, trebellianicæ, in rerum communione, diviſione nonne quotidianus uſus Arithmeticæ, & Algebræ? in actione finium regundorum, ſervitute tigni immittendi, altius tollendi, urbibus muniendis quis Geometria, Trigonometria, Mechanica, Architectura tam civili quam militari opus eſſe non videat? hæc, niſi vehementer fallamur, ſtudium Mathematicum illis, qui ad Jurisprudentiam addiſcendam ſeſe accingunt, omnino vehementiſſime commendare deberent. Quibus hæc non ſufficiunt, legant innumeras, quæ proſtant, Diſſertationes, quibus Jureconſultis Matheſeos ſtudium mirum in modum commendatur.

§. VII.

Philoſophia practica ſeu Moralis.

Dividitur in Ethicam, Jus naturæ, Politicam, & Decorum.

Denique ad Philoſophiam *practicam*, ſeu *Moralem*, greſſum promoveamus, quam hodie in diverſas diſciplinas diſpeſcunt, nempe in *Ethicam*, in *Jus naturæ*, in *Politicam*, & *Decorum*, juxta diverſitatem officiorum ac obligationum noſtrarum: ſunt enim alia officia *neceſſitatis & ſtricti Juris*, & de his agit *Jurisprudentia naturalis*, ac ſub diverſa ratione etiam *Ethica*; alia *honeſtatis*, & hæc examinantur in *Ethica*; alia *utilitatis*, quæ examinantur in *Politica*; alia demum *Decori*, quæ in ipſa Ethica examinari a morum Magiſtris ſolent. *Ethicam* una cum *diſciplina Juris naturæ* eſſe baſin & fundamentum totius Jurisprudentiæ, in confeſſo eſt apud omnes, ſine quibus ſi quis Jurisprudentiæ ſeu eccleſiaſticæ ſeu civili addiſcendæ ſe conſecret, ne is unquam ſe in Jurisconſultum evaſurum ſibi perſuadeat: quin imo ſe quam ſæpiſſime hallucinaturum, atque in omnes leges *naturales*, *divinas*, ac *humanas* commiſſurum pro certo habeat. Profecto apud antiquos nulla pars Philoſophiæ tanto ſtudio fuit exculta, ac Philoſophia moralis, ita ut illi proprie fuerint vocati Philoſophi, qui ſe ſtudio Ethices conſecrarunt. Excelluerunt in hoc genere Philoſophiæ, & inter morum Doctores *Græcos* Stoici præcipue, nec non Socrates, & Ariſtoteles; inter Romanos Seneca & Cicero. Sed ne in vanum agamus, nolumus hoc Ethices ſtudium aliunde commendatiſſimum Jurium Candidatis amplius commendare.

Ethica & Jus naturæ eſt fundamentum Jurisprudentiæ.

§. VIII.

Jus naturæ olim pars Ethicæ fuit habita, hodie vero ſe-

De *Jure naturæ* quid dicamus? Etſi hæc diſciplina olim ſeparatim non fuerit exculta, ac veluti pars Ethicæ habita, prout oſtendunt Scriptores, qui hiſtoriam Juris naturæ ſcripſerunt, hodiernis tamen moribus

paratim ſummo ſtudio excolitur. bus ſeparatim exponitur, & ita excolitur, ut dubitare liceat, num ſit aliqua diſciplina, pro qua excolenda plus laboratur, ac ſudatur a Viris primæ eruditionis, quam pro Juriſprudentia naturali, quemadmodum alibi oſtendimus (h). *Illius inſtauratores Grotius, Puffendorfſius, aliique.* Inſtaurator hujus diſciplinæ perhibetur Hugo Grotius, cujus liber *de jure belli & pacis* Epocham quaſi conſtituit. Grotii exemplo excitati duo Angli Joan. Seldenus, & Thomas Hobbeſius Jus naturæ nova ratione expoſuerunt. Secutus eſt Samuel Puffendorffius, magnum illud Numen Proteſtantium, qui novum fabricavit Juris naturæ Syſtema ſæculis cunctis, ſi fides ſit habenda Heumanno (i), profuturum. Et quis jam in numerum cogat ſequaces omnes, qui Juri naturæ illuſtrando ſuas locarunt operas, omnesque ingenii ſui *Ex eclectica philoſophandi ratione depravatur.* nervos impenderunt? Id unum dolendum, quod ferme omnes de jure naturæ eclectice philoſophari cœperint, ſuum quisque genium ſequatur, quivis ſibi proprium Syſtema cudat: unde factum eſt, ut tot monſtroſa ſyſtemata, & monſtra doctrinarum (k) cum graviſſimo diſpendio Religionis, Reipublicæ tam eccleſiaſticæ, quam politicæ in lucem prodierint: ut jure dubitari valeat, plusne detrimenti, an utilitatis ex ſtudio & cultura hujus diſciplinæ in publicum redundaverit (l). Sed hæc miſſa faciamus.

§. IX.

Politica quid ſit? Ad Politicam progrediamur, quæ docet ſalvis legibus procurare utilitatem tam publicam, quam privatam. Notanter diximus *ſalvis legibus*, ut differat a *Pſeudo-Politica*, quæ ſpretis legibus ſolam utilita- *Eſt diverſiſſima.* tem veluti cynoſuram reſpicit. Ex quo conſequitur, quod alia ſit *Politica publica*, & *alia privata:* illa utilitatem publicam reſpicit: & eſt vel *legislatoria*, vel *Judiciaria*, vel *conſultatoria* (m): *Legislatoria* propria eſt legislatoribus, quibus in ferendis legibus, & conſtituendis aliis ordinationibus vel maxime ad utilitatem publicam eſt attendendum: *Judiciaria* pertinet ad Judices & Jureconſultos, & locum habet in interpretatione, & applicatione legum: *Conſultatoria* ſpectat ad Miniſtros & Conſiliarios Principum, quibus incumbit obligatio ſaniora ſuggerendi conſilia, ut inde reſultet utilitas publica. *Politica privata dicitur Oeconomia.* Hæc, id eſt *Politica privata*

(h) Vid. Diſſert. de Statu Eccleſiæ, cap. 1.

(i) In Appar. cap. 33. §. 257.

(k) Huc pertinet Syſtema Hobbeſianum.

(l) Cit. Diſſert. de Stat. Eccleſ. cap. 1.

(m) Vocatur etiam *Architectonica*, & *Electoria*.

vata communius vocatur *Oeconomia*, quæ docet modum vitæ hujus ſubſidia prudenter acquirendi, tuendi, ac diſpenſandi. Et quia alia *Oeconomia Principum*, alia *nobilium*, & alia *pauperum*, alia *divitum*, recte dividitur in publicam, & privatam; in univerſalem, & particularem. Studium œconomicum eſſe antiquiſſimum, uſu tamen magis, quam literis propagatum, omnes ſcimus. Attamen regulas quaſdam *Oeconomiæ* rite inſtituendæ ab antiquis Scriptoribus fuiſſe traditas legimus (n). Artis hujus neceſſitatem procul dubio Germani prope perſpexerunt: quapropter eam tanta contentione expolire cœperunt, ut illam & ſcriptis illuſtrarent, & in academiis Profeſſores œconomices conſtituerent. Hujus quoque ſtudium ad Jurisprudentiam pertinere, quis ſanæ mentis homo dubitet (o)? Idcirco factum eſſe novimus, quod Jureconſulti etiam huic *Politicæ privatæ* excolendæ inſudaverint (p)

Eſt multiplex. *Illius ſludium.*

§ X.

Ad *decorum* veniamus, cujus diſcuſſio procul dubio ad Philoſophiam practicam pertinet: ejus vero notitia ſummopere neceſſaria eſt illis, qui ſe ſtudio Juris publici privati conſecrant, cujus notabiliſſimam ſane partem conſtituit *Jus ceremoniale*, quod ut plurimum in *Decoro* fundatur. Quid ſit proprie *Decorum*, nondum inter authores convenit, dum quidam decorum aliud dicunt *naturale*, & aliud *politicum* (q): alii naturam *Decori* collocant *in ſtudio aliis placendi*, in arte alios ſibi conciliandi amicos, fautores, patronos, Mæcenates; alii in pulchritudine morum &c. Nobis placet definitio Ciceronis, qui illud deſcribit, quod ſit *illud, quod eſt conſentaneum hominis excellentiæ:* e. g. ſi flexo poplite reverentiam exhibeamus ſummo Principi, ſi in legato Principis ſuſpi-

Notitia Decori ſummopere neceſſaria in Jure. *Quid ſit, nondum inter AA. convenit.*

(n) Sic Heſiodus reliquit Xenophon œconomicum, Ariſtoteles librum œconomicorum, Caſſianus Baſſus collegit Geoponicos, ſive 20. libros de re Ruſtica, apud Romanos de re œconomica ſoliciti fuerunt Cato, Varro, Palladius, Virgilius &c.

(o) Illis præcipue, qui ſe ad Cameras Principum deſtinandos ſciunt.

(p) Scripſit Leyſerus ICtus celeberrimus *Jus Georgicum.* Vid. etiam Lipenii Bibliotheca Jurid. verbo *Agricultura.*

(q) Sic alios non offendere, ſuum cuique tribuere ſunt prima naturæ præcepta, quæ licet ſervaveris, tamen diſplicere poteris aliis, niſi decenti modo id, quod debes, præſtiteris.

ſuſpiciamus certo modo ipſum Principem, illumque debitis honoribus excipiamus &c. id ad rationem *decori* pertinet.

Decorum pervadit totum jus ceremoniale.

Eſt ſummi momenti.

Jam aliud *decorum publicum*, & aliud *privatum*; item *decorum gentium*, & *hominum particularium*. Hæc, ſi tempus vacaret, innumeris exemplis poſſent explicari. Ex quo colligimus *Decorum* pervadere totum *Jus ceremoniale*, & ad ea omnia pertinere, quæ in eo de titulis, de reverentiis, ceremoniis, ritibus e.g. in ſolemni introductione alicujus Legati traduntur, & controvertuntur. Tanti autem roboris eſt ratio *Decori*, ut non nunquam ipſa ratio Juris cedere debeat. Imo aliquoties urbanitatem neglectam, aut irreverentiam, e. g. Legato illatam grandes excitaſſe turbas, aut omnino fomitem belli ſuppeditaſſe, exemplis facile demonſtrari poſſet. Et quis neſcit, quod non raro graviſſimi momenti negotia in plures annos protrahantur: eo quod ſuper ceremoniis, præcedentia &c. conveniri nequeat? Hac ſuper re meretur omnino legi Moſerus in kleinen Schriften part. 1. von der Staats-Galanterie; item von dem Canzley-Decoro, ubi hanc materiam variis exemplis etiam ridiculis illuſtrat. Inde autem quid aliud ſequitur, niſi notitiam *Decori* Jurisprudentiæ magnam ſane partem conſtituere?

Etiam in Eccleſia.

Profecto in Eccleſia etiam magnam haberi rationem *Decori* aliunde in comperto eſt. Unicum hujus rei exemplum ex antiquiſſimis hiſtoricis afferre liceat: ſic ſcimus, quod Eccleſiæ Antiochena, & Alexandrina in Eccleſias Patriarchales fuerint erectæ: ſi jam quæram, undenam hic honor obvenerit hiſce Eccleſiis? plures Scriptores id ea ex ratione factum eſſe contendunt, quod ipſe Princeps Apoſtolorum has eccleſias erexerit, & illam priorem ſua præſentia honoraverit: atque hæc ratio nonne aperte fundatur in ratione *Decori*?

CAPUT V.

De Hiſtoria, præcipue Eccleſiaſtica ac literaria ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam neceſſaria.

§. I. *De Hiſtoria in genere, illius neceſſitate, utilitate & præſtantia.* II. *De Studio hiſtorico, & regulis in eo obſervandis.* III. *Specialiter de Critica, regulis, & neceſſitate illius maxime ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam.* IV. *De Hiſtoria eccleſiaſtica, illius diviſione, ſtudio,* &

& Scriptoribus. V. *De Hiſtoria literaria, illius neceſſitate, utilitate & præſtantia, diviſione, origine & ſtudio.*

§. I.

Hiſtoria eſt præcipuum ſubſidium in omni Juriſprudentia.

Ad præcipuum Juriſprudentiæ, eccleſiaſticæ præprimis, *Præſidium, Subſidium*, ac *Præcognitum*, ad *Hiſtoriam* nempe, gradum promoveamus. Hanc ipſe Romanæ eloquentiæ Princeps Tullius (r) *teſtem temporum, animam memoriæ, lucem veritatis, nuntiam vetuſtatis, vitæque Magiſtram jam dudum* appellavit. Quidni illam etiam appellemus *animam Juriſprudentiæ?* edic, qua arte quis Juriſprudentiam Romanam addiſcere, leges Romanas interpretari valeat, ſi hiſtoriam Romanam, diverſos Reipublicæ ſtatus, diverſa Jurium fata ignoraverit? Juriſprudentia eccleſiaſtica nonne ferme tota quanta diſcenda eſt ex Hiſtoria eccleſiaſtica? Juriſprudentiam publicam Germaniæ vix aliud dixeris, quam Hiſtoriam rerum geſtarum, factorum, & inde reſultantium jurium. Et undenam venire exiſtimamus tot defectus, errores, ac hallucinationes maxime in Jure eccleſiaſtico? niſi, quod antiqui Gloſſatores, Commentatores ſtudium Hiſtoriæ eccleſiaſticæ neglectim habuerint: utinam rem hanc exemplis illuſtrare liceret! Quantum hiſtoriarum cognitio præſtet utilitatis Juriſprudentiæ, jam Viri doctiſſimi abunde monſtrarunt, ut adeo laborem ſupervacaneum in ſe ſuſcepturus, aut lucem in meridie per lucernam quæſiturus foret ille, qui illud amplius demonſtrare contenderet (s).

Hiſtoria quid? *Multipliciter dividitur.*

Eſt autem Hiſtoria commemoratio rerum in orbe geſtarum, mutationum, regnorum, atque imperiorum, conditionumque Principum &c. Diviſiones Hiſtoriæ ſunt innumeræ, quarum præcipuas ſimpliciter referemus; nempe dividitur in Hiſtoriam *eccleſiaſticam* & *civilem ſeu profanam;* & utraque in *antiquam, medii ævi*, & *novam;* univerſalem & particularem; naturalem, & literariam: & ſi in ordine ad Juriſprudentiam civilem loqui velimus, in Græcam, Romanam, Germanici Imperii &c. (t). Quantum ad ipſum Hiſtoriæ ſtudium, plurimi inter-

(r) Lib. 2. de Orat.

(s) Vid. Franciſc. Balduin de Hiſtoriæ cum Jure conjunctione. Hahn de uſu Hiſt. in Jure. Boehmerus in Præf. ad Petrum de Marca de Concord. Sacerd. cum Imper. aliique innumeri.

(t) Harum enim præcipue notitia neceſſaria eſt pro Juriſprudentia civili tam publica, quam privata.

Digitized by Google

Authores, qui methodum ſtudendi Hiſtoriæ tradunt.

intereſt, ut rectam ſtudendi methodum teneamus. Inter plures Scriptores, qui talem methodum, ac regulas in ſtudio Hiſtorico obſervandas tradiderunt, eminet Eruditiſſimus Mabillonius (u), & famoſſimus Abbas Lenglet du Freſnoy (x), quibus addatur Carolus Rollins (y). Ex quibus quaſdam regulas depromere liceat.

§. II.

Quomodo illius ſtudium ſit auſpicandum?

Itaque exiſtimant Doctores, ſtudium hiſtoricum auſpicandum eſſe a primis adoleſcentiæ annis, quo tempore Hiſtoriæ tenacius inhærent memoriæ, atque hoc modo præparantur ingenia adoleſcentum ad majora ſuo tempore audenda. Secundo: incipiendum ab Hiſtoria antiquæ legis. Tertio: Primitus Hiſtoriam eſſe addiſcendam ex compendiis, & ſucceſſu temporis vaſtiores libros eſſe evolvendos. Quarto: inter ipſos libros eſſe faciendum ſelectum, & melioris notæ eſſe legendos, hoc maxime tempore, quo ingentem ſcribendi libidinem per orbem literarium dominari, graſſarique non ignoramus. Quinto: accedendum eſſe ad ſtudium Hiſtoricum cum intentione recta, pura, & ſancta; neque id ſolum eſſe quærendum hiſtoriarum ſtudioſo, ut *ſciat*, & dicatur; *hic eſt;* ſed ut *ſciat utiliter*, & *pro ſe*, & *pro bono Reipublicæ*: *pro ſe* quidem, ut quæ ſibi ſint agenda, quæ vitanda ſciat, & quæ legerit, in ſuam utilitatem convertere non ignoret: pro *bono Reipublicæ*, ut ex rebus geſtis, factis hiſtoricis, fatis, & revolutionibus addiſcat, quæ Reipublicæ bono conſervando, ac promovendo ſint utilia, & quæ in illius deſtructionem, ac ruinam vergant. Eſt enim Hiſtoria veluti vivum ſpeculum, in quo videre licet varias affectiones hominum, virtutes, & vitia; eſt directrix prudentiæ, & Magiſtra imperantium, a qua traduntur regulæ gubernandi utiliter Rempublicam. Eſt profecto nihil levius, nihil vanius, quam ſtudere Hiſtoriæ, ut ſimpliciter ſciamus: quid enim juvat epocharum ſeriem, innumera pene nomina Cæſarum, Regum, Conciliorum, Hæreſum, tragicos eventus, vel heroica geſta memoriæ mandare? modus iſte prædicta memoriter tantum diſcendi ne quidem ipſum Hiſtoricæ ſcientiæ nomen meretur. Deſuper audire libeat celeberrimum Mabillonium (z). *Quandoquidem*, ait ille, *ſcire eſt per proprias cauſas, & principia cognoſcere: ſic igitur*

Quis debeat eſſe finis ſtudentium?

Eidem non ideo tantum ſtudendum, ut ſciamus.

Teſtimonium Mabillonii.

(u) De Stud. Monaſt. cap. 8.

(x) Methode pour etudier l'Hiſtoire.

(y) Anweiſung, wie man die freyen Künſte lehren, und lernen ſoll.

(z) Loc. cit. pag. mihi 151.

Digitized by Google

igitur Hiſtoriam ſcire eſt, homines materiam ipſi ſuppeditantes dignoſcere, ac de ipſorum qualitatibus prudenter judicare. Hiſtoriæ ſtudere eſt, cauſas, opiniones, pathemata, hoc eſt varios animi affectus in hominibus accurate perpendere, adeo, ut inde comperiamus omnem rationem ac modum, quo mens hallucinatur, & humanum cor allicitur. Verbo: demum eſt ſemetipſum ex aliorum cognitione metiri: eſt in Sanctis, virtuteque præditis Viris propriam ſui ædificationem nanciſci, & in flagitioſis, ac impiis quidquid vitandum eſt, ſedulo cavere: tandem eſt intelligere, quomodo ſive in proſperis, ſive in adverſis noſmet gerere debeamus. His autem deficientibus diſpoſitionibus, jam non amplius ex Hiſtoria verus emerget fructus, videlicet exacta morum regula per prudentes reflexiones, ac ponderationes habenda, ſed vana duntaxat, futiliſve ſcientia, per quam plura ſcire hallucinabimur, revera prorſus indocti: unde ex cauſa alioquin utili, ac honeſta noxius, ac pravus prodibit effectus. Hucuſque Mabillonius, cujus verba auro & cedro digna ſunt. Sexto: Illum, qui jam ad ſublimiorem eruditionem aſpirat, debere eſſe inſtructum optimis Logicæ, ac Critices regulis, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum, verum diſcernere a falſo. Septimo: Hiſce Logices & Critices regulis (a) vel maxime opus eſſe in legendis libris, atque in his præprimis ad ipſum Authorem, illiusque dotes, & qualitates eſſe attendendum, & videndum, num Author ſit idoneus, an ſincerus; quo fine, & ratione ad ſcribendum ductus fuerit; an aliquorum factioni, aut ſectæ adhæreat, quemadmodum Euſebius Arianis, Socrates ac Sozomenus Novatianis, Theodoretus Theodoro Mopſueſteno; num ſit Synchronus, num Autographus, an Amanuenſis (b)? num prudens in ſuis aſſertis, an conjecturis utatur,

Hiſtoricus debet eſſe inſtructus regulis Logicæ, & Criticæ.

Ad authores, dotes & qualitates eorum attendendum.

(a) De Regulis criticis mox infra.

(b) Enimvero ſi cætera ſint paria, pluris facienda eſt coævi Authoris opinio, quam alterius Recentioris. Dixi: ſi cætera ſint paria, quoniam fieri poteſt, imo quandoque contingit, Authorem haud Synchronon Hiſtoriam exaraſſe ſeriis monumentis, rationibusque innixum; ſecus vero contemporaneum, utpote negligentem, rerumque inſcium, vel etiam aſſentatione aliqua, aut proprii commodi fœnore illectum. Hinc eſt non nimis fidendum eſſe iis, quæ Scriptores vel abſolute, vel ferme contemporanei ſilentio prætereunt: contingere ſiquidem poteſt, ut Author vel tempore remotior ſelecta quædam monumenta relegerit, in ſecretis, cum res evenerit, habita, ſeu etiam Scriptores Synchronos, vel ferme Synchronos inviſerit, quorum opera mox evanuerint. At vero, ſi nec ejuſmodi Scriptores, nec qui unius alteriusve ſæculi

Google

Notitia argumenti negativi eſt neceſſaria. an rei geſtæ præſens fuerit, vel potius relata referat (c). Octavo: Opus eſſe, ut quis vim argumenti negativi bene calleat, ne quis vel per exceſſum eidem nimium fidendo, vel per defectum nullam efficaciam eidem tribuendo peccet (d). Nono: Summopere cavendum eſſe, ne a nonnullis ſuppoſititiis authoribus decipiamur, quales antiquitus fuere plures, qui ſuis libris falſa nomina appoſuerunt, ut eisdem majorem authoritatem conciliarent, quorſum pertinent falſa Evangelia, conſtitutiones Apoſtolicæ, libri Dionyſiani &c. *Non tam ad multitudinem, quam gravitatem & merita Authorum reflectendum.* Decimo: non ſemper uberiori Authorum copiæ aſſurgendum; ſed potius ab ipſorum meritis & gravitate veritatem eſſe æſtimandam, & propterea non multum inſiſtendum eſſe innumeris propemodum narratiunculis, quas multi tam antiqui, quam recentiores in deſcriptione vitæ quorumdam Sanctorum congerunt. Undecimo: quemdam eſſe ordinem ſervandum in ſtudio Hiſtorico, & hinc a primordiis & antiquioribus incipiendum. Duodecimo: cum inter hiſtorias ſit nexus individuus, nec una ſine altera perfecte addiſci valeat, e. g. Eccleſiaſtica ſine Profana, & econtra, omni Hiſtoriæ eſſe ſtudendum. *Notitia librorum neceſſaria.* Decimo tertio: ante omnia procurandam eſſe notitiam ipſorum librorum, & Authorum, ut, quos legere oporteat, ſciamus, de quo nos in §. ſeq. in ordine ad Hiſtoriam eccleſiaſticam addiſcendam agemus. Decimo quarto: cæteras diſciplinas ad perfectam Hiſtoriæ notitiam acquirendam non eſſe negligendas, *Et multæ aliæ diſciplinæ.* præſertim *Criticam*, *Chronologicam*, *Genealogicam*, *Heraldicam*, *Geographicam*, *Diplomaticam*, *Sphragiſticam*, *Numiſmaticam*, *& ſtudium Antiquitatum.*

§. III.

Critica apud multos male audit. Cæterum his diſciplinis, artibus & ſcientiis ad eruditionem hiſtoricam ſummopere facientibus prætermiſſis de ſola *Critica* pauca dicere conſti-

ſæculi intervallo ſucceſſere, geſtum aliquod innuant, & nihilominus hiſtoriographus recentior nullo monumento ſubnixus id temere aſſerere audeat, vilipendendus erit. Secus ampla ad errandum, aliosque fallendum via ſternetur. Ita Mabill. loc. cit.

(c) Niſi enim ille, qui retulit, ſit omni exceptione major, non facile credendum. Ex hac ratione non facile adhibenda fides illis Authoribus, qui neſcio quæ miracula, & mira ex relatis referunt.

(d) De hoc argumento vid. Launoius, Mabillonius, & Reverendiſſ. Bertholdus Abbas Cremiſan. Univerſitatis hujatis antea Rector longe meritiſſimus in ſuis Proleg. Sect. 5. cap. 2. §. 2.

Digitized by Google

conſtituimus, de cætero parum ſoliciti, an quis Criticam artibus Philoſophicis, aut Philologicis accenſere velit. Apud non paucos peſſime vapulat *Critica*, apud illos nempe, qui vel ſunt ſimplices, vel ſuperſtitioſe pii, vel ignorant, quid *Critica*, & inter ſobriam *Criticam*, & *Pſeudo-Criticam* non ſciunt diſtinquere. Eſt quidem Critica *flagellum*, ſed *flagellum neceſſarium* & hodiernis temporibus ita *neceſſarium*, ut ſine eo Religio ſalva conſiſtere non poſſet. Neque verum eſt, quod multi falſo ſibi imaginantur, Criticam eſſe artem noviter inventam: id enim tam falſum eſt, quam falſum eſt, duo eſſe imparia, falſum eſſe verum &c. Jam antiquior & antiquiſſima Eccleſia criſin adhibuit in rejiciendis libris evangelicis per hæreticos confictis, in ſecernendis actibus SS. MM. falſis & genuinis. *Eſt neceſſaria.* *Eſt antiquiſſima.*

Jam quid ſit Critica, & quæ in ea regulæ ſint obſervandæ, paucis diſpiciamus. *Critica* in genere eſt *ars judicii ferendi.* Ejus nomen a Græcis mutuatum latine judicium ſignificat, atque ideo in Critico id præſertim deſideratur, quod nos rectam *intelligentiam* nuncupamus (e). Prout vero ad hiſtoriam pertinet, eſt *ars judicii ferendi de factis hiſtoriam conſtituentibus, de operibus ingenio partis, de eorum variis lectionibus obviis, de ſenſu, ſtylo, & auctoribus.* Ut ergo quis hanc artem aſſequatur, multo inprimis opus eſt ingenio, mentis acumine, animi maturitate, prudentia, excellenti memoria, lectione plurima & multiſaria: ſed inprimis neceſſe eſt, ut ſagaciter diſcernat, ſolide judicet, exquiſite ſapiat, ejusque judicium recta & ſana ratio remoto quocunque corporis & animi affectu moderetur. *Quid ſit, & unde dicatur?* *Qualitates Critici.*

Ut autem Critica aliqua ſit legitima, ac recta, ferme eædem in ipſa præcautiones ſunt adhibendæ, ac in ferendo judicio: Nempe Criticus primo debet eſſe judex competens; Secundo rem, de qua fert judicium, ad amuſſim intelligere; Tertio ferre ſententiam ex rationibus convincentibus; Quarto eſſe indifferens, & non acceptor perſonarum. Ex quo confectarium eſt, quod Criticus debeat optime callere materiam, ſuper qua criſin parare intendit. Quapropter flocci pendendus foret Grammaticus, ſi puncta quædam Theologica, vel Juridica decidere tentaret. Hujus farinæ ſunt nonnulli ſcioli vel ſemidocti, qui falſa eruditionis opinione intumeſcentes Cenſoris munus ſibi arbitrario vendicant, virgam cenſoriam in omnes libros, authores, & ſententias extendunt, quin veram aliquam rei notitiam, aut certe non niſi ſuperficia- *Critica debet eſſe legitima, & quid requiratur?* *Criticus debet callere materiam ſuper qua Criſin parat.*

(e) Honoratus a S. Maria in Animadverſ. in reg. & uſ. Crit. Tom. 1. Diſſert. 1. art. 1.

Digitized by Google

ficiariam poſſideant: non enim qualiscunque, & generalis ſufficit notitia, ſed peculiaris & prorſus accurata requiritur. Neque mox in criſin prorumpendum eſt, ſed rationes ad trutinam redigendæ erunt: & tunc judicium rationibus accuratiſſime expenſis vel ferendum, vel ſuſpendendum. Præprimis vero ſumma moderatione opus eſt in rebus fidei: meminiſſe enim oportet, Catholicam religionem non artem aliquam, aut naturalem eſſe ſcientiam, in qua ſingulis liceat arbitrario inveſtigare, fingere, mutilare, adjicere. Peculiares autem regulæ ſunt obſervandæ in dijudicandis peculiaribus materiis; aliæ in dijudicandis SS. Patribus; aliæ in hiſtoricis, in factis hiſtoricis, libris &c. de quibus Mabillonius loc. cit. & Honorat, a S. Maria (f). Ex definitione ſupra data patet, ad quænam ſe Critica potiſſimum extendat, ſi loquamur de Critica, prout ad hiſtoriam potiſſimum pertinet; nempe ad libros quoscunque, ſacros etiam, ad lectiones variantes, ad authores, ad ſenſum, ſtylum, & facta hiſtorica.

Criticus debet eſſe cautus potiſſimum in rebus fidei.

Diverſæ ſunt regulæ Critices pro diverſitate materiæ.

Critica ſanior omnino neceſſaria, & quare?

De neceſſitate *Critices ſanioris* nemo ſanus dubitaverit, qui ſecum expenderit, quomodo antiquioribus temporibus ipſi ſacri Codices corrupti, acta SS. Martyrum adulterata, Patrum opera depravata, aut ipſis falſo inſcripta, & obtruſa, innumeræ hiſtoriolæ fictæ, miracula conficta, viſiones & revelationes non ſatis fundatæ in vulgus ſparſæ, ſcientiæ ſublimiores, & artes liberales, ac humaniores mirum in modum corruptæ, innumeræ fabulæ hiſtoriis veris intruſæ, hiſtoriæ veræ e ſua poſſeſſione dejectæ fuerint. Intereſt ſane Religionis Catholicæ vel maxime, ut ancillante Critica vera a falſis, dubia a certis, ſuppoſititia a genuinis ſecernantur, ne ſi de falſitate convincamur, aut ſtructuram noſtræ religionis dubiis documentis ſuperſtruamus, totum ædificium corruat. Profecto timent ſcrupuloſiores Chriſtiani, ubi nihil eſt timendum: nihil ſane pertimeſcendum Religioni, etiamſi quamplurima documenta dubia eliminentur, nihil Chriſtianæ virtuti, etiamſi quædam piæ credulitates amandentur: ſtabit immota religio, & chriſtiana virtus, ſuis ſuffulta fulcris fundamentalibus: fulcra religionis, virtutis chriſtianæ & morum ſunt *Scriptura* & *traditio* Dei, Apoſtolorum, & Eccleſiæ, & ex his enata *fidei*, *morum* & *diſciplinæ* dogmata: remedia

Inanis multorum eſt timor.

(f) Quatuor ſigna adducit Mabillonius, ex quibus dignoſci poteſt, an opus aliquod ſit hujus vel alterius Authoris, nimirum ex Manuſcriptis; ex uniformitate, aut diverſitate ſtyli, præſertim vero doctrinæ, ac opinionum; ex cæterorum Authorum teſtimonio, a quibus iſtud opus continuo laudatur; & tandem ex geſtis, quæ in ipſo narrantur.

Digitized by Google

remedia vero ſalutis ſunt fuga peccati, exercitium virtutum, frequens, & pius Sacramentorum eccleſiæ uſus. Metuendum potius, ne nimius in defendendis documentis dubiis, ac traditionibus piis fervor, & zelus nocumento ſit & ſaluti fidelium, & religioni; illis quidem, ſi fideles ſimpliciores hiſce nimium fidant, in iis anchoram quaſi ſalutis collocent, & interea ſalubriora, magisque neceſſaria ſalutis remedia negligant; religioni vero, ſi doctiores hujusmodi documentis dubiis veluti fundamentis ſtructuram Eccleſiæ ſuperædificent: quoniam hoc modo eccleſiam irriſioni, & contemptui Sectariorum, & aliquoties periculo, ne latens falſitas detegatur, exponent (g).

De *Critica* in Jurisprudentia eccleſiaſtica ſingulariter neceſſaria quid dicamus? Decretum Gratiani innumeris ſcatere mendis, canonibus ſpuriis & ſuppoſititiis in anterioribus dictum fuit: In Decretales quoque ſimiles irrepſiſſe errores quis neſcit? non raro Pontifices a Gloſſatoribus in opiniones non ſat fundatas fuiſſe inductos, aliunde res eſt certiſſima: canones non paucos truncatos fuiſſe inſertos collectionibus, diu demonſtratum fuit: canones plures eſſe obſcuros, a quotidiana docemur experientia: & qua arte hiſce omnibus opitulabimur, niſi opitulante ſaniori *Critica*? ut quid ergo mirum, quod tot Scriptores de inſigni uſu Critices in Jurisprudentia integras Diſſertationes conſcripſerint? fatemur, & libenter fatemur, quamplurima ſupereſſe dicenda de inſigni uſu ſanioris Criticæ. Sed manum de tabula. Conſulat qui voluerit Mabillonium (h) & Honoratum a S. Maria (i).

Critica ſingulariter eſt neceſſaria in jure Eccleſiaſtico.

§. IV.

Ad Hiſtoriam eccleſiaſticam Juri eccleſiaſtico potiſſimum propriam, illiusque fortiſſimum præſidium, ac potentiſſimum ſubſidium delabimur. Abſit, ut illius præſtantiam, utilitatem, ac neceſſitatem pro comparanda perfecta Jurisprudentia eccleſiaſtica Jurium Candidatis amplius commendemus: cum, quidquid in Jure eccleſiaſtico ſive quoad objectum, ſive finem, ſive fundamentum, ac rationes fundamentales reperire eſt, id ferme omne eſſe ſacrum, & ex Hiſtoriis eccleſiaſticis depromendum dignoſcatur. Et quam non jucundum, amœnum & gratum accidere debet Jurisprudentiæ ſtudioſo, primas Juris eccleſiaſtici origi-

Studium Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſimiliter, & eo magis neceſſarium.

Eſt ſtudium amœniſſimum.

(g) Vid. Tom. I. Quæſt. 2. C. 3. §. X.
(h) De ſtud. Monaſt. Tom. 2. cap. 13.
(i) Animadverſ in Regul. cap. I. & ſeq.

origines rimari, varias rerum ac Jurium viciſſitudines, diverſa Imperantium fata, mutationes eccleſiarum, hæreſum & ſchismatum ortum & progreſſum, Conciliorum hiſtorias, & alia ſexcenta plenius ſcire & agnoſcere?

Hiſtoria Eccleſiaſtica varie dividitur.

Ante omnia diviſio Hiſtoriæ eccleſiaſticæ danda, cujus alia dicitur *vetus*, & alia *nova:* prior repetitur ab orbe condito usque ad Chriſtum natum: & iterum eſt vel *Hebraica*, vel *Gentilis;* vel *ante-Diluviana*, vel *poſt-Diluviana*. Poſterior deducitur a Chriſto nato usque ad noſtra tempora: & eſt *Evangelica*, *Apoſtolica*, & *Eccleſiaſtica;* item *vetus*, *media*, & *nova*, quarum prima a Chriſto nato; altera a tempore Caroli M.; tertia ab Eccleſiæ reformatione, vel etiam a tempore magni illius ſchismatis decurrit.

Hiſtoria Eccleſiaſtica quomodo ſtudendum?

Jam qua ratione Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſit ſtudendum, videamus. Aliter ſane ſtudendum illis, qui ad ſublimiorem eruditionem, ac hiſtoriarum ſcientiam aſpirant, atque in arte hiſtorica magiſtri eſſe, & audire volunt; aliter iis, qui equidem hiſtoriarum notitiam perfectam haurire, atque in hac etiam arte excellere volunt, in quantum hiſtoria iis ſubſidio eſſe poteſt in ordine ad alias artes, & ſcientias, quibus comparandis & in ſe excolendis ſe tota contentione conſecrant. His poſterioribus ſufficiet, dummodo melioris notæ Scriptores juniores, quorum catalogum infra dabimus, legerint, & in eorum ſtudio diligentiores fuerint. Prioribus omnino neceſſum eſt, ut ad antiquitates recurrant, Scriptores antiquos, ſynchronos, coævos per omnem ſæculorum ſeriem decurrant, ac ipſam hiſtoriam profanam cum eccleſiaſtica conjungant: cum unam ſine altera perfecte aſſequi ſit impoſſibile.

Methodus & ordo ſtudendi ex Mabillonio traditur.

Itaque methodum & ordinem ſtudendi potiſſimum juxta præſcriptum Mabillonii dabimus. Ante omnia pro addiſcenda hiſtoria ſacra antiquæ legis evolvendi ſunt ſacri codices, & Scriptores illi, qui expreſſe hiſtoriam veteris legis ſcripſerunt, quibus omnino adjungendi ſunt Scriptores de antiquitate Judaica Joſephus, ac Philo. In nova lege incipiendum eſt ab ipſa lectione ſacræ Scripturæ & hiſtoria Chriſti, & Apoſtolorum. Scriptores vero ſunt duplicis generis, quorum alii diverſi argumenti res geſtas; alii ex profeſſo rerum geſtarum hiſtorias ſcripſerunt. Si jam de hiſtoria veteri novæ legis loquamur, dubium non eſt, quin hi omnes ſedulo luſtrandi ſint: quapropter illis, qui ad ſublimiorem eruditionem eluctari contendunt, præprimis conſulendi ſunt Patres & Scriptores primorum trium ſæculorum, quibus adhuc nemo erat, qui hiſtoriam eccleſiaſticam ex profeſſo conſcriberet, & in ordinem redigeret. Tunc legendi etiam ipſi Scriptores eccleſiaſtici antiquio-

tiquiores, quales fuere Euſebius Parens hiſtoriæ eccleſiaſticæ, Socrates, Sozomenus, Theodorus Lector, Philoſtorgius, Evagrius, Theophanes, quibus addit Mabillonius Bibliothecam Byzantinam Photii, & Zonaram. Atque hac ratione progrediendum per omnes ſæculorum decurſus, quatenus Authores & Scriptores coævi præprimis ante oculos ſunt habendi. Quinam autem ſint hi Scriptores Hiſtoriarum, id ex quovis hiſtorico noſtræ ætatis deſumi poterit, quorum plures ſunt, qui ex profeſſo in ſuis libris hiſtoricis ſecundum ſeriem ſæculorum Scriptores eccleſiaſticos in unum numerum & catalogum collegerunt. Plures hujusmodi Scriptores eccleſiaſticos medii ævi recenſet cit. Mabillonius (k), potiſſimum ſequentes, Gregorium Turonenſem, venerabilem Bedam, Annales S. Bertini, Diaconum Papienſem, Eulogium Cordubenſem, Flodoardum, Luitprandum, Dithmarum, Lambertum Schaſnaburgenſem, Hugonem Abbatem Flavinacenſem, Sigebertum Gemblacenſem, Ordericum Vitalem, Wilhelmum Malmesburienſem, Mathæum Pariſienſem.

Poſt evolutos Authores Autographos progrediendum ad Scriptores eccleſiaſticos, qui ex profeſſo hiſtorias antiquas & novas ſcripſerunt, inter quos eminet Baronius Annalium Parens facundiſſimus, illiusque Continuatores Bzovius, Raynaldus, aliique innumeri. Præprimis etiam luſtrandæ ſunt Collectiones Conciliorum, quales nunc plures proſtant, Coletana, Binii, Labbeana, Harduina &c. & nova, quam meditatur Vir eruditus Joannes Dominicus Manſi, Lucenſis, Congregationis Matris Dei, cujus jam aliquot Tomi lucem aſpexerunt publicam. Conſulenda inſuper ſunt varia Critica in Hiſtoriam eccleſiaſticam, quorſum refert cit. Author Bellarminum de Scriptoribus Eccleſiaſticis, Criticam Antonii Pagi in Annales Baronii, Monimenta Tillemontii, Opera Henrici Noriſii &c. Hiſce omnino addendi ſunt plures Scriptores etiam Proteſtantici, qui ſane ſuis laboribus rempublicam literariam haud modice illuſtrarunt, & hiſtoriæ eccleſiaſticæ vel maxime lucem affuderunt plurimam (nam virtus etiam in hoſte eſt laudanda) quamquam cæteroquin circumſpecte ſint legendi, utpote qui res geſtas, & rerum geſtarum documenta, ac hiſtorias haud parum adulterarunt. Sed quid fruſtra nos fatigamus? utique celeberrimus Mabillonius, ſæpius a nobis citatus, exactiſſimam methodum ſtudendi hiſtoriæ eccleſiaſticæ tradidit, & Scriptores eccleſiaſticos Autographos pro omnibus Eccleſiæ ſæculis accuratiſſime indigitavit, cujus

(k) De Stud. Monaſt. cap. 8.

Digitized by Google

jus lectionem omnibus & ſingulis altiora ſapientibus vehementiſſime commendamus (l).

Ut autem Candidati Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ aliqualem librorum hiſtoricorum notitiam habeant, viſum eſt nobis aliquem hic ſubjungere catalogum Scriptorum tam Catholicorum, quam Proteſtanticorum celebriorum, ac noviorum, qui rem hiſtorico-literariam ſuis libris illuſtrarunt.

Catalogus præcipuorum librorum & Authorum Hiſtoricorum tam Catholicorum quam Proteſtanticorum.

Itaque non eſt nobis animus omnes prorſus Scriptores eccleſiaſticos per ſæculorum ordinem recenſere: hoc enim labore egregie defuncti ſunt, qui de Scriptoribus eccleſiaſticis ex profeſſo ſcripſerunt, uti Elias Du Pin, Caveus, Ittigius, aliique; neque omnes hiſtoriæ tam univerſalis, quam particularis noviores libros in unum quaſi cumulum congerere: iſtud enim immenſi laboris opus foret, quo eo lubentius abſtinemus, quo plures noſtris etiam temporibus extitere Authores, qui id laboris in ſe ſuſceperunt, quos inter numerandi veniunt Fabricius in ſua Bibliotheca, Mathæus Pfaffius, qui in ſua *Introductione in Hiſtoriam Theologiæ literariam* Scriptores Hiſtoriæ univerſalis, & particularis e. g. hæreſum, Conciliorum, Pontificum, Patriarcharum, Liturgiarum &c. quam fuſiſſime recenſet, notisque illuſtrat (m), cui adjungere liceat Th. Ittigium in Præf. ad ſelecta capita Hiſtoriæ eccleſiaſticæ (n). Uſui vel maxime in hac materia eſſe poteſt Bibliotheca Mabillonica Tractatui de Studiis monaſticis ſubjuncta. Id ſolum ergo agemus, ut celebriores Hiſtoriarum Scriptores pro aliquali notitia in ordinem redigamus.

Duæ claſſes Scriptorum: alii Compendia, alii Syſtemata ſcripſerunt. Scriptores Compendiorum recenſentur.

In duas claſſes Scriptores Hiſtoriæ dividi poſſunt, ſcilicet eorum, qui *Compendia*; & qui *Syſtemata* ſcripſerunt. Ordiamur a *Compendiis*. Ex Scriptoribus Catholicis hujusmodi compendia, nobis ſaltem nota, ſcripſerunt Spondanus Compendiator Baronii, Elias Du Pin Compend. Hiſt. Eccleſ., quod ex Gallica in Germanicam linguam verſum & editum Ratisb. an. 1713. Deſingius Compend. Erud. Ex Doctoribus Proteſtanticis eminent. Math. Pfaffius Inſtit. Hiſt. Eccleſ. Laurentius Mosheim Inſtit. Hiſt. Eccleſ., Hiſtoria Eccleſiaſtico-Gothana, Joach. Langius Hiſt. Eccleſ. a mundo condito &c. Sigism. Baumgarten Breviarium Hiſt. Chriſtianæ. Godof. Arnold Kurzgefaßte Kirchen-Hiſtorie. Ex Reformatis huc pertinet Joan. Clericus Hiſt. Eccleſ., Alphonſus Turretinus Compend. Hiſt. Eccleſ. Henricus Staehlius Kirchen-Hiſtorie.

Syſtema-

(l) Idem Mabill. cap. 20. (m) Tom. 3. per totum.
(n) Prodiit Lipſiæ 1711.

Syſtemata Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ex Catholicis ſcripſerunt ſequentes iique celebriores, & notiores Hiſtorici, Card. Baronius Annal. Eccleſ., illiusque continuatores Antonius Pagi Critica Hiſtorico-Chronol. in Baronii Annal. Antonius Godavius Hiſt. Eccleſ. Natal. Alexander Hiſt. Eccleſ., Lenain. de Tillemont memoires pour ſervir à l'hiſtoire Eccleſiaſtique, Claud. Fleury hiſtoire Eccleſiaſtique, Hyacinthus Graveſon Hiſt. Eccleſ. *Scriptores Syſtematum Catholici.*

Inter Syſtematum Scriptores Proteſtanticos eminent Centuriatores Magdeburgenſes, Hübnerus, Godof. Arnold. Kirchen- und Ketzer-Hiſtorie, Conrad. Homeius, Joan. Micraelius, Joan. Conrad. Danhauerus, Chriſtoph. Kortholdus unpartheyiſche Kirchen-Hiſtorie altes und neuen Teſtaments von Erſchaffung der Welt ꝛc. conſtat hoc opus X. tomis & IV. continuationibus, Joannes Georg. Walchius Hiſt. Eccleſ. Mosheim Inſtit. Hiſt. Eccleſ. Baumgarten Auszug der Kirchen-Geſchicht, Pertſchius Verſuch einer Kirchen-Hiſtorie, Joan. Paul Reinhardus Kirchen-Geſchichte des neuen Teſtaments ꝛc. quamquam hi ultimi potius compendia, quam Syſtemata ſcripſiſſe videantur. Ex Reformatis Syſtema ſcripſerunt Joan. Henricus Hottinger Hiſtor. Eccleſ., Timannus Geſſelius Hiſt. Sac. & Eccleſ., Georgius Hornius Hiſt. Eccleſ. usque ad Sæc. X., Fridericus Spanhemius Synopſis Hiſt. Eccleſ. Jac. Basnage hiſtoire de l'Egliſe, Samuel Basnage Annal. Polit. Eccleſ. Atque hi ſunt celebriores, &, nobis ſaltem notiores Hiſtorici, quos eum in finem in compendium redigere placuit, ut Jurisprudentiæ Candidati aliqualem ſaltem eorum habeant notitiam. *Proteſtantici.* *Reformati.*

Agendum etiam foret de Scriptoribus hiſtoriarum particularium; verum temporum anguſtiæ breves nos eſſe jubent. Videatur citatus Pfaffius, & libellus parvus Joa. Erneſt. Floerckii, qui inſcribitur: Prænotiones Jurisp. Eccleſ. §. XXVI. *Scriptores hiſtoriarum particularium.*

Si qua alia in ſcientia, certe in Hiſtoria eccleſiaſtica innumeræ occurrunt difficultates & controverſiæ ingenti animorum contentione inter Viros eruditiſſimos agitatæ, quas omnino ſcire juvat. Quapropter conſulimus, ut qui illarum notitiam habere deſiderat, adeat Mabillonium, utpote, qui omnes has difficultates, quæſtiones, & controverſias ſecundum ſeriem ſæculorum quam accuratiſſime recenſet, unaque Authores, qui deſuper ſcripſerunt, & legi debent, indigitat (o). Hæc unice pro diſcipulis ſcripta volumus. *Controverſiæ hiſtoricæ innumeræ ſunt.*

(o) Vid. in Opuſ. de Stud. Monaſt. Elenchus potiorum difficultatum pag. m. 270.

§. V.

Hiſtoria literaria ad eruditionem obtinendam neceſſaria.

Ad Hiſtoriam literarum non nihil dilucidandam, illuſtrandamque progredimur, quæ ſingulis ad eruditionem aſpirantibus tanto magis eſt neceſſaria, quanto eſt turpius, ſi quis ortum, progreſſum, incrementa, fata, conditores, & authores ſuæ artis, ac ſcientiæ ignoret. Si quæ alia, hæc certe hiſtoriæ pars mirum in modum noſtro ævo excolitur, cujus argumento ineluctabili ſunt innumeri libri, qui in dies in hac materia prodeunt in lucem publicam. Jam quid, & quotuplex ſit hæc hiſtoria literaria, quænam ad illam pertineant, & quæ illius ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam ſit neceſſitas, videamus.

Quid ſit?

Eſt ergo hiſtoria literaria ea *ſcientia, quæ nobis artium ſcientiarum & linguarum fata, origines, progreſſum, editiones, virtutes & defectus, ac denique Authorum per omnia ſæcula, per omnes ſectas, & nationes eruditionem, temperamentum, merita & demerita, atque præjudicia oſtendit, pandit & ſiſtit.* Paucis multa complexi ſumus: ex quo colligitur, hanc ſcientiam eſſe & ampliſſimam, & præſtantiſſimam, & utiliſſimam, ac ita neceſſariam, ut eruditio, ac hiſtoria literaria æquis paſſibus ambulare videantur. Nullius certe ſcientiæ ſacra quis rite imbiberit, niſi origines, progreſſum, fata, defectus, modumque, quo augeri & ornari poſſit, niſi & ſcopulos hic præternavigandos, niſi genuinam ad portum veritatis perveniendi viam, veroſque indices niſi librorum, niſi Virorum, qui rebus his expoliendis inſudarunt, virtutes & vitia, eruditionem nempe eorum, & ſcriptionem quæ ſpectant, noverit. De hac ſcientia magnifice prorſus loquitur Pfaffius (p), cujus verba quam libentiſſime admetiremur, niſi prolixa nimis forent: paucis dicemus, quod ille fuſius proſequitur: Id nempe intendit, quod Hiſtoria literaria detegat Pedantiſmum (q) tyrannidem literariam (r): confundat thraſo-

Eſt ampliſſima, utiliſſima, neceſſaria.

Sine hac nulla ſcientia perfecte obtinetur.

Illius utilitas & præſtantia ex Pfaffio.

(p) Introd. in Hiſtor. Theol. Tom. 1. in Proleg.

(q) Hujus ſe reos faciunt, qui ambitione erudita elati magno faſtu tument, & gloriam & laudes aucupantur nimias, & res exigui momenti magni habent, in parvis & minimis hærent, & utiliora negligunt.

(r) Hujus criminis ſe condemnant hæretifices, qui exceſſive & cum exceſſu rigoris agunt contra hæreticos.

Digitized by Google

thraſones literarios (s) impoſtores (t) plagiarios (u) vanos promiſſores (x) ſatyricos homines (y) obſcænos (z) impios (a), ſeditioſos ſcriptores (b): & econtra pandat Codices manuſcriptos, Diplomata, antiquitatum & numismatum ſcrinia, atque ante oculos ſiſtat Viros in omni ſcientiarum ac artium genere doctos & eruditos, literatos Principes, doctos ruſticos, doctrina claras mulieres, muſarum Mæcenates, ac denique omnis generis libros, eorumque editiones exhibeat. Sed nec his contenta eſt ſcientia literaria: inquirit in ortum, progreſſum, & incrementa artium, ſcientiarum: refert originem Academiarum, illarum fata, celebriores Bibliothecas; initium artis ſcribendi, Typographiæ (c): paucis, quidquid ad comparandam eruditionem aut utile, aut neceſſarium eſſe videtur, aut ad delectandum animum Virorum literatorum facere poteſt, quam largiſſime & ſuperabundantiſſime ſubminiſtrat. En, qui ſint fines & limites, ſcopus, utilitas, & præſtantia Hiſtoriæ literariæ! Sane non video, quid ad illius commendationem efficacius aut potentius dici poſſet.

Quotuplex jam ſit *Hiſtoria Literaria* videamus: potiſſimum duplex eſt, nempe *Univerſalis*, & *Particularis:* & utraque *Chronologica*, *Geographica*, *Technologica*, *Biographica*, & *Bibliographica.* Univerſalem hactenus nemo perfecit, nec perficiet quisquam, etſi non pauci huic operi conſummando manus appoſuerint.

Hiſtoria literaria multiplex.

Quod

(s) Tales dicuntur, qui elato ſupercilio omnes deſpiciunt, & ſuper cœteros omnes ſapere volunt.

(t) Impoſtores vocantur, qui vel Libros ſupponunt, vel interpolant, caſtrant, corrumpunt &c.

(u) Plagiarii ſunt, qui aliorum libros deſcribunt, ſuosque faciunt.

(x) Quinam ſint tales, ex ipſo nomine patet: hodie dantur innumeri, de quibus vid. Struvius in Hiſt. Liter.

(y) Quinam tales dici mereantur, ſcient omnes, qui unquam de Satyris poetarum audierunt, vel legerunt.

(z) Etiam hi ex ipſo nomine ſe produnt.

(a) Huc pertinent Athei, Naturaliſtæ, Indifferentiſtæ.

(b) Tales ſunt, qui in Reipublica ſeditiones excitant &c.

(c) Vid. Heumann. in Apparatu cap. 25. §. 74. Alii Moyſen literarum Authorem perhibent: aliis binæ legum Tabulæ Moyſi traditæ primum literarum monimentum videntur: nullum tamen ſcriptum in hanc usque diem proferri potuit, quod Moyſe antiquius fide dignum eſſet.

Digitized by Google

Origo illius. Quod ſi quis jam in originem Hiſtoriæ literariæ inquirere vellet, procul dubio prius inquirendum foret in originem artis ſcribendi, materiam, in qua ſcribebatur, & in artis Typographicæ inventum ac primos literarum, ac ſtudiorum cultores. Quoad artem ſcribendi, incertum eſt, quandonam mortales eam invenerint. *De materia, in qua olim ſcribebatur, & diverſis ſcribendi modis.* Materia, in qua ſcribebatur, erat varia, folia, cortices, ſaxa, lintea, papyrus, membrana, charta (d). Modi ſcribendi iterum erant varii quoad notas, interpunctiones, accentus, puncta &c (e). Artis typographicæ inventio procul dubio adſcribenda Germanis, de cujus ortu, & progreſſu plurimi extant libri (f). *Quinam primi literarum ac ſtudiorum cultores?* Primi literarum, ac ſtudiorum cultores exiſtimantur communius Chaldæi, Ægyptii, & Hebræi. Ex Ægypto tranſierunt in Græciam, e Græcia in Aſiam. Quantum Romani Græcæ literaturæ tribuerint, latinorum multa loquuntur teſtimonia (g). *Literatura quandonam ad Germanos tranſierit?* Quandonam Literatura ad Germanos tranſierit, non adeo liquet. Certe Tacitus antiquos Germanos velut rudes, indoctos, omnium literarum expertes depingit, quorum tamen famam haud pauci authores vindicare contendunt. Inter primos Chriſtianos plures fuiſſe egregie doctos, vel ipſa antiquorum Patrum & Scriptorum documenta loquuntur. *Diverſa fata literaturæ diverſis fuere temporibus.* Sæculo ſexto & ſeptimo mirum in modum literaturam fuiſſe turbatam, ac depreſſam, paſſim Scriptores teſtantur (h). Literis reſtaurandis, & excolendis maxime incubuit Carolus M. quem Viros eruditos in ſua aluiſſe aula, ſcholas diverſi generis *Palatinas*, *Epiſcopales*, *Monaſticas* excitaſſe alibi diximus (i). Peſſime vapulant Sæcul. X. & ſequentia, & veluti ſæcula ignorantiæ paſſim traducuntur a Sectariis: quamquam maximi nominis Scriptores iis ipſis temporibus floruerint (k). *Refloruit Sæc. XIII. & ſeq.* Sæculo

---

(d) Vid. Calmet. Diſſert. de Antiquitatibus Scriptoriis.

(e) Vid. Heumann. in Apparat. cap. 25. §. 76.

(f) Vid. Wolffii Bibliothec. Typographica &c.

(g) Quæ in hanc rem faciunt, leguntur apud ſæpe cit. Heumannum.

(h) Floruere tamen Sæc. VII. & VIII. Beda Venerab. Iſidorus, Alcuinus, Paulus Diaconus; in Oriente Joannes Damaſc. Sæc. IX. tulit Rhabanum Maurum, Haymonem, Walefridum, Strabonem, Hincmarum, Reginonem, Anaſtaſium Bibliothecarium &c.

(i) Quæſt. 2. c. 1. §. 2.

(k) Hæc ſæcula illuſtrarunt Luitprandus, Ditmarus, Hermanus Contractus Lambertus Schaffnaburgenſis, Sigebertus Gemblacenſis, Burchardus Wormatienſis.

lo XIII. literarum ſtudia, patrocinantibus Imperatoribus, vel maxime refloruiſſe, majora in dies incrementa cepiſſe, & ultimis potiſſimum temporibus ſupremum attigiſſe apicem nemo eſt, qui ignoret (l).

Hiſtoria literaria quomodo ſtudendum? Illius ſubſidia recenſentur.

Jam qua arte Hiſtoriæ literariæ ſtudendum ſit, atque in librorum ſcriptorumque notitiam venire valeamus, videndum. Ad comparandam ſibi Hiſtoriam literariam, ac notitiam librorum & Authorum innumera proſtant ſubſidia. Huc pertinent primo Scriptores, qui ex profeſſo Hiſtoriam literariam, de libris, & eorum ſcriptoribus ſcripſerunt: de quibus videantur præter cæteros Morhoſius (m) & Struvius (n). Secundo *Bibliothecæ* variæ, & illuſtriores, aut ſaltem catalogi Bibliothecarum celebriorum, quæ ingentia præſtant ſubſidia ad notitiam librorum: de quibus videantur iidem Scriptores (o). Tertio *Lexica literaria*, qualia hodie dantur innumera, Univerſalia, Philoſophica, Mathematica, Medica, Juridica, Theologica, Biblica, Hiſtorica, Critica, Literaria, Sanctorum, Hæreticorum, Antiquitatum, Technica, Muſica, Geographica, Oeconomica, Caſuiſtica &c. de Lexicophragis Hiſtoricis vid. cit. Morhof (p). Lexicon biblicum inſigne ſcripſit Calmet (q). Quarto *Ephemerides literariæ*, quorſum pertinent acta Eruditorum Lipſienſium (r), *Catalogi* Bibliothecarum, quales ſunt Bibliothecæ Viennenſis, Pariſienſis, Lugdunenſis, Anglicanæ &c. *Novellarum lectio*, inter quas enumerandæ veniunt Lipſienſes, Göttingenſes, Ratisbonenſes, Erlangenſes &c. Item *Acta ſocietatum literariarum*, quales hodie florent innumeræ per omnes Europæ partes, Regna,

matienſis, Ivo Carnotenſis, Petrus Abaelardus, Petrus Lombardus, Joannes Sariſberienſis, Otto Friſingenſis, Wiliwaldus Abbas Corbeienſis &c.

(l) Jam Sæc. XIII. favebant Muſis Fridericus II. Imperator, & Alphonſus X. Rex Caſtellæ, & Legionis. De Academiis erectis Bononienſi, Pariſienſi, Viennenſi, Heidelbergenſi, Pragenſi, Colonienſi, Erfurdenſi, quarum ultimæ Sæc. XIV. erectæ ſunt; nec non de innumeris ſcriptis, & Scriptoribus immenſum foret dicere, maxime ſi ad ultima duo ſæcula reflectere vellemus.

(m) Lib. 1. de Vit. Script.

(n) De Hiſtor. Lit. cap. 1.

(o) Lib. 1. cap. 16. & Struv. cit. Lib.

(p) Loc. cit. pag. 212. & Struv. pag. 36. & 82. Item Cave in Proleg. in Hiſt. Liter.

(q) Dictionaires de la Bible.

(r) Item Journal des Savans, Memoire de Trevoux, Bibliotheque Univerſelle &c.

gna, & Provincias (s). Quarto: Huc conferunt *colloquia cum Viris eruditis, quorum allegationes plus erudiunt*, quam *multa alia*, *& exemplis formant*, *& Judicium acuunt* (t). Hæc pro aliquali ſaltem notitia Hiſtoriæ literariæ Jurisprudentiæ Candidatis ſufficiant, quibus omnino commendamus Libellum, quem de *Hiſtoria literaria* edidit Struvius una cum Morhofio. De utilitate quoque & neceſſitate Hiſtoriæ literariæ nos ſufficienter dixiſſe arbitramur.

CAPUT VI.

De Studio antiquitatum in ordine ad Jus eccleſiaſticum.

§. I. *De præſtantia Studii antiquitatum.* II. *Quid, & quotuplicis generis ſint antiquitates?* III. *Undenam antiquitates repetendæ?* IV. *De Scriptoribus antiquitatum.* V. *Quinam celebriores?* VI. *De Antiquitatibus & Scriptoribus ad Jus eccleſiaſticum.* VII. *Ad Germaniam pertinentibus.* VIII. *De Studio antiquitatum.*

§. I.

Studium antiquitatum eſt præſtantiſſimum.

Si quod eſt ævo hoc literatiſſimo ſtudium, in quod Viri præcipui, & primæ prorſus eruditionis tota animi contentione innitebantur, eidemque ferme totam ſuam vitam, vires ingenii, & labores ſuos conſecrarunt, cui artes & ſcientiæ hodiernæ ſua debent incrementa, ſuumque florem, & quod Viros eruditos toti orbi literario præ cæteris fecit honorabiles, illud profecto eſt Studium antiquitatum. Quid non fecerunt Viri eruditi anterioris & noſtri Sæculi, ut omnes antiquitates conquirerent? Itinera ardua æque ac periculoſa ingentibus Regum & Principum ſumptibus in ſe ſuſceperunt (u), ſcrinia, & ferme rimulas Bibliothecarum, Archiviorum omnium excuſſerunt, lapides, marmora, ſtatuas, imagines, picturas, & ſcripturas antiquiſſimas ſedulo examinarunt; paucis: nihil intentatum reliquerunt, ut ex inſcriptionibus, epitaphiis, lapidibus documenta in ordine ad res litera-

Itinera literaria.

(s) In Gallia, Italia, Germania &c.

(t) Sunt verba Perilluſt. de Senckenberg. in Method. Jurisprud. §. 20.

(u) Uti Mabillonius, Montfauconius &c.

literarias illuſtrandas eruerent. Loquuntur id itinera Virorum literatiſſimorum typis mandata (x), Theſauri antiquitatum, Anecdota, aliique libri, quocunque compellentur nomine, quibus orbis literarius abundat.

§. II.

Antiquitates ſunt multiplicis generis.

Studium antiquitatum pro diverſitate Nationum, Regnorum, Artium & Scientiarum eſt diverſum. Aliæ ſunt Antiquitates Græcorum, Judæorum, Romanorum, Germanorum, Italorum, Gallorum &c. Iterum aliæ eccleſiaſticæ, & aliæ civiles & prophanæ: & hæ iterum pro diverſitate Nationum ſunt diverſæ: aliæ Juris divini, Juris eccleſiaſtici, & Romani; & aliæ Juris gentium, feudalis, germanici, publici & particularis. Hæc adeo ſunt liquida, ut ulteriori expoſitione non egeant.

§. III.

Fontes antiquitatum.

Archiæographia varie dividitur.

Res numiſmatica nunc præcipue æſtimatur, & excolitur.

Paucis aperiendi ſunt *Fontes*, ex quibus Antiquitates eruuntur. Hi vero ſunt ſequentes: literarum documenta, monimenta, inſcriptiones, lapides, marmora, inſtrumenta, picturæ, imagines. Hinc Archiæographia ſolet dividi in numiſmatographiam, Epigrammatographiam, Architectonographiam, Iconographiam, Glyptographiam, Torevmatographiam, Bibliographiam, Angeiographiam. Aliis dicere placet, quod alia ſit nummaria; alia lapidaria, ritualis; & antiquaria mixta. Nullæ hactenus antiquitatis reliquiæ plures ſibi cultores conciliarunt, quam *nummi*. Inde eſt, quod nummi jam ingenti pretio coemantur, exinde collectiones pretioſiſſimæ coadunentur, & in Archiviis vel Antiquariis ſedulo cuſtodiantur. Noſtri inſtituti non eſt de regulis hujus artis, de ſcriptoribus, de utilitate hujus ſtudii in ordine tum ad res hiſtoricas illuſtrandas, tum ad forum politicum noſtro potiſſimum ævo, ubi pecuniæ luridiſſimæ ſortis cum inenarrabili damno Reipublicæ, & commercii humani circumferuntur, diu noctuque privatim & publice in conventibus monetalibus de emendanda re nummaria agitur, pluribus tractare. Sicui libet in hac arte proficere, legat Scriptores, qui rem nummariam copioſiſſime illuſtrarunt.

§. IV.

Scriptores Antiquitatum.

Numerus Scriptorum, qui de antiquitatibus ſcripſerunt, eas ſedulo collegerunt, conquiſierunt, & typis mandarunt, prorſus eſt ingens,

(x) Talia ediderunt Viri mox antea laudati.

gens, quos non facile quis in numerum coegerit. Hac ſuper re videantur Scriptores, qui Antiquarios, & antiquitatum Scriptores ſtudioſe in unum veluti indicem & catalogum coegerunt, aut ex profeſſo de iis ſcripſerunt. Ad hunc finem ſerviunt Morhoſius (y), Fabricius (z). Item huc pertinent Scriptores, qui de Re Diplomatica, Numiſmaria, & Sphragiſtica egerunt; ac illi demum, qui antiquitates e vetuſtiſſimis documentis, ſigillis, picturis, & inſcriptionibus eruerunt, & ſua induſtria de re literaria optime ſunt meriti.

§. V.

Excellentiores rei Diplomaticæ Scriptores recenſentur.

Noſtro ævo in conquirendis, edendisque antiquitatibus, præcipue Diplomatibus, excelluere Patres Benedictino-Mauriani, Mabillonius, Montfauconius, Eduardus Martenius & Durandus; ex Italis Muratorius; ex Germanis Bernardus Pezius, & Godefridus Abbas Gotwicenſis, Leibnizius, Ludwigius, Gudenus, quorum opera orbi literato ſunt notiſſima.

§. VI.

Ad Jus eccleſiaſticum pertinent Antiquitates Eccleſiaſticæ, Græcæ, Judaicæ, Romanæ, & Germanicæ.

Ad Jus eccleſiaſticum illuſtrandum proculdubio pertinent Antiquitates *Eccleſiaſticæ*, *Græcæ*, *Judaicæ*, *Romanæ*, & *Germanicæ*; *Græcæ:* quia multa in ritibus eccleſiaſticis ex moribus paganorum remanſerunt, & ad cultum divinum ſupremo Numini exhibendum fuere aſſumpta: id quod Eccleſia utique facere potuit, quod ſint ritus innocui, honeſti, neutiquam mortiferi, ſuperſtitioſi, aut idololatrici; *Judaicæ* ex hac ipſa ratione: quia Evangelium ab Eccleſia Judaica accepimus, & plures ex ritibus Judaicis ad Chriſtianiſmum fuere tranſlati; *Romanæ* etiam, & id eo magis: quod Romana eccleſia ſit Mater omnium eccleſiarum, & magiſtra, centrum unitatis, caput orbis chriſtiani; *Germanicæ*, utpote quæ Eccleſiam Germanicam, illius diſciplinam, ritus & ceremonias, jura & prærogativas propius attingunt.

Huc ſpectant diverſi generis liturgiæ.

Et Scriptores originum rei eccleſiaſticæ.

Huc ſpectant antiquiſſimæ liturgiæ, Miſſalia, Pontificalia, Cæremonialia, Ritualia, & cæteri omnes libri rituales; item Scriptores, qui origines rerum eccleſiaſticarum, rituum & ceremoniarum deſcripſerunt, quales ſunt Ruinardus, Martene, Durandus, quibus annumerandi Thomaſſinus (a) Du-Pin (b) Joſeph Bingham (c). Moshemius (d) & plures alii.

§. VII.

(y) Part. 1. lib. 5. cap. 1.
(z) Biblioth. lib. de antiq. Script.
(a) De vet. diſcip. Eccleſiæ.
(b) De Antiq. Eccleſ. diſcip.
(c) Orig. Eccleſ.
(d) De rebus chriſtian. trium priorum Sæcul.

Digitized by Google

§. VII.

Germanis jam ſæpius exprobratum fuit, quod peregrinis antiquitatibus intenti ſuas inveſtigent ſegnius, ait Joan. Heumannus. Et ſane in hanc usque diem deſtituimur Jure eccleſiaſtico Germaniæ. Sunt autem antiquitates Germanorum diſcendæ ex libris Doctorum Eccleſiæ Germanicæ, maxime S. Bonifacii, Rhabani Mauri, Alcuini, cæterorumque medii potiſſimum ævi Scriptorum, quos alibi recenſuimus. *Germani ſuarum Antiquitatum ſunt minus ſtudioſi.*

§. VIII.

Ingentem profecto artium & ſcientiarum apparatum requirit ſtudium Antiquitatum. Quisquis ergo huic ſtudio ſe confecrare cupit, ante omnia debet habere notitiam diverſarum linguarum: dein ſibi comparare debet ſcientiam *Numiſmaticam*, *Heraldicam*, *Sphragiſticam*, & *Diplomaticam*, utpote mediantibus quibus, & non aliter ſcientia antiquitatum acquiritur, & perficitur. Modum & methodum hiſce ſtudendi tradit Heumannus. Nos alia vocant ad ſcopum & finem noſtrum propius pertinentia. *Requiſita ad ſtudium Antiquitatum.*

CAPUT VII.

De ſtudio Theologiæ, & Jurisprudentiæ cujuscunque ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam utili vel neceſſario.

§. I. *De nexu inter Theologiam & Jurisprudentiam eccleſiaſticam.* II. *De ſtudio Theologiæ.* III. *De nexu inter Jurisprudentiam eccleſiaſticam, & cæteras partes Jurisprudentiæ.* IV. *De illarum ſtudio & methodo ſtudendi.* V. *De Hiſtoria illarum literaria.* VI. *De Jurisprudentia practica multiplici, & illius ſtudio, potiſſimum legislatoria, & notitia Politicæ, & Statiſticæ ad eam neceſſaria.*

§. I.

Progrediamur ulterius, & quomodo ipſa etiam Regina ſcientiarum (intelligimus *ſacroſanctam Theologiam*) Jurisprudentiæ aliquo modo ancillari non dedignetur, aut potius Jurisprudentiæ inde ſubſidia mutuare

Digitized by Google

Theologia ſecundum omnes ſuas partes Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ præbet ſubſidia.

mutuare neceſſum ſit, videamus. Conſideremus *Theologiam* in ſe, & illius partes ſecundum eum modum loquendi, quem hactenus adhibere conſuevimus (e). Aut enim nobis eſt ſermo de *Theologia*, uti vocant, *Dogmatica:* nunquid Jurisprudentia eccleſiaſtica communia cum illa habet principia, quæ Theologi *locos*, nos *fontes* appellare conſuevimus? An non in Jure canonico quamplurimæ occurrunt quæſtiones, pro quarum dilucidatione & deciſione principia Theologica in ſubſidium vocare neceſſum habet e. g. Tit. de ſumma Trinit. de Ordinibus, de Major. & Obed. de Sacrament. non reiter. de Baptiſ. de Cultu & Venerat. SS. de matrimonio, de Pœnit. & Remiſſ. &c.? Aut de *Theologia ſpeculativa* loquimur: & quis ignorat paſſim in Jure eccleſiaſtico occurrere terminos, & modos loquendi ex Theologia ſcholaſtica adoptatos & Pontifices ſua Decreta & Reſcripta principiis Theologiæ ſpeculativæ adaptaſſe, & conformaſſe (f)? de *Theologia morali* quid dicamus? Individuum ſane inter utramque ſcientiam eſſe nexum nemo negaverit, quisquis vel obiter ſcopum & finem utriusque perſpexerit: utraque eſt ordinata ad dirigendos, informandosque mores, ad leges naturales, divinas, humanas interpretandas, cum hoc ſolo diſcrimine, quod *Theologia moralis* dirigat mores & interpretur leges in ordine ad conſcientias & ſalutem fidelium; *Juriſprudentia* in ordine ad ſalutem ipſius Eccleſiæ. Dixiſſe ſufficiat, quod omnis Theologia, quocunque compelletur nomine, notabilem partem Juriſprudentiæ conſtituat. Quantum conferat Theologia ad Juriſprudentiam eccleſiaſticam, a propria ſcimus experientia.

§. II.

Ad Juriſprudentiam potiſſimum facit Theologia naturalis Hermeneutica, & Sacramentaria.

Tria potiſſimum ſunt in Theologia, quæ ad res Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ illuſtrandas oppido neceſſaria eſſe videntur, nempe *Theologia naturalis*, in qua exiſtentiam Dei tanquam Entis ſupremi, Religionem & cultum eidem debitum docemur; *Theologia Hermeneutica*, quæ ex Scripturis ſacris Religionem a Chriſto revelatam, & præcipua illius capita demonſtrat, & dilucidat; *Theologia ſacramentaria*, ex qua præcipui ritus in Jure eccleſiaſtico dilucidandi ſuam lucem emendicant. Ante omnia vero Candidatis Juriſprudentiæ commendamus prima Theologiæ principia, quæ communi nomine vocantur *loci Theologici*, ſine quorum

(e) Hodie dividunt Theologiam in *Scripturiſticam*, *Traditionariam*, *Exegeticam*, *Caſualem*, *Catecheticam*, *Homileticam*, *Myſticam &c.*

(f) Vid. cap. cum Martha de Celeb. Miſſ.

Digitized by Google

quorum intelligentia nemo unquam ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam eluctabitur.

De Studio theologico remiſſive ad Authores, qui de eo ex profeſſo ſcribunt.

Agendum hic foret de Studio theologico in ordine ad Jurisprudentiam eccleſiaſticam præcipue inſtituendo. Interim ne falcem in alienam meſſem mittere videamur, remittimus lectorem ad ſcriptores, qui de Studio theologico recte inſtituendo ex profeſſo ſcripſerunt. Ex his nobis noti ſunt Joan. Mabillonius de Stud. Monaſt. Elias Du Pin de Methodo Stud. Theolog. Buddeus in Iſagoge hiſtorico-theolog. Joach. Lang in Inſtit. Studii theolog. liter. Huc pertinent illi, qui Hiſtoriam literariam theologiæ ſcripſerunt, ex quibus ad manum habemus Introductionem in Hiſtor. theolog. literariam Matth. Pfaffii.

§. III.

Jurisprudentia eccleſiaſtica habet nexum individuum cum cæteris partibus Jurisprudentiæ. Cum publica univerſali. Cum civili.

Jam in immenſum excurrere neceſſum foret, ſi, quantam utilitatem ad *Jurisprudentiam eccleſiaſticam* conferant, & quo nexu invicem cohæreant cæteræ partes Jurisprudentiæ, explanare vellemus. Sed nolumus rem aliunde certam ulterioribus argumentis commonſtrare. Equidem animus erat etiam in his calamum diffundendi: ſed a propoſito cæpto abſtinere jubent rerum temporumque circumſtantiæ. *Jurisprudentiam publicam* univerſalem ſuo modo eſſe fundamentum *Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ* aliunde demonſtratum manet. Quantus vero ſit nexus inter *Jurisprudentiam eccleſiaſticam* & *civilem* neminem latere poteſt: undenam enim prima fundamenta intelligendi terminos technicos & modos loquendi Juridicos addiſcere debemus, niſi ex Inſtitutionibus Juris civilis? An non innumera præcepta ex Jure civili mutuarunt Conditores Juris eccleſiaſtici? Quomodo erit poſſibile, ut ille, qui equidem in ſtudio canonico egregium, aut omnino inter primos eminentem fecit profectum, in praxi & tribunalibus ſuam doctrinam utiliter exerceat, niſi prima Juris civilis elementa calluerit? experiuntur id in dies illi, qui quibuscunque tribunalibus ſuas locarunt operas, & elementa Juris civilis ne a limine quidem ſalutarunt. *De Jurisprudentia publica particulari Germaniæ* quid dicamus? Hæc adeo noſtris temporibus neceſſaria eſt, ut ſine ea nemo ne quidem nomen Jurisconſulti mereatur. Sunt in Imperio Romano Germanico Status eccleſiaſtici & ſæculares nexu indiſſolubili connexi: habemus leges particulares nobis ſolis proprias: ſæpe nobis agendum cum Proteſtantibus in materia Religionis, in cauſis Eccleſiam concernentibus. Jam edicat nobis aliquis, quomodo nexus iſte conſervari, leges noſtræ particulares, quarum aliquas dicere licebit *libertates Germanicas*, in tuto collocari, Proteſtan-

Cum publica particulari Germaniæ

Digitized by Google

teſtantibus obviari poterit, niſi leges noſtras proprias ſciamus, & in promptu habeamus? Unde jam ſupra monuimus, in noſtra Germania non merum Jus Pontificium, ſed vere eccleſiaſticum, & Germanicum eſſe tradendum. Videantur, quæ alibi diximus (g). Idem dicendum de *Juriſprudentia Feudali:* In ipſo Jure canonico habemus Titulum de *Feudis.* Hinc inde plura diſpoſita legimus, quæ ſpectant materiam *Feudorum.* Quis neſcit ampliſſimam eſſe materiam *Feudorum eccleſiaſticorum*, a Principibus eccleſiaſticis poſſideri *Feuda Imperii*, Eccleſias ſæpe eſſe *Dominas*, & non raro *Vaſallas*, & Vaſallagium ſubire? Quid olim frequentius quam *Infeudatio Decimarum*, aliorumque bonorum eccleſiaſticorum? an non *Beneficia* eccleſiaſtica ad modum *Feudorum* eſſe erecta ſcimus? Hæc & his ſimilia, quomodo ſine notitia *Juris feudalis* intelligi valeant, non videmus.

Cum feudali.

Jus Germanorum hodie excolitur ſingulariter, & quare?

Quid de Jure Germanorum privato dicamus, cui illuſtrando hodierni Scriptores ſummam impendunt operam, eum in finem, ut Jus Romanum e ſua poſſeſſione immemoriali deturbent, & leges patrias antiquas Germanorum in fora & tribunalia introducant. Quantum lucis affundatur Juri eccleſiaſtico ex moribus, conſuetudinibus, & legibus antiquis Germanorum, maxime ex Capitularibus Francorum, utroque Speculo Suevico & Saxonico, potiſſimum in materia de judiciis, criminibus, juramentis, juribus Epiſcoporum & Clericorum, haud facile dixeris.

Juri eccleſiaſtico explanando plurimum utilitatis affert.

Quid Juriſprudentia criminalis præſtet ad Juriſprudentiam eccleſiaſticam.

Juriſprudentia quoque criminalis ſua præſtat obſequia Juriſprudentiæ eccleſiaſticæ. Etſi enim Eccleſia non ſitiat ſanguinem, neque ultimis ſuppliciis in facinoroſos animadvertere conſueverit, habet tamen ſua judicia criminalia, & contra delicta eccleſiaſtica æque, ac mixti fori, & non raro etiam civilia, ſi Clerici eorum rei deprehenduntur, procedit; imo quandoque ſuos ſubditos curiæ ſæculari puniendos extradere ſolet. Ut nihil dicamus de antiquis judiciis criminalibus, & probationibus per duellum, ferrum candens, aquam calidam & frigidam, cruentationem, Euchariſtiam, & Crucem, quarum aliquæ in foro ſæculari, aliæ in foro canonico fuerunt in uſu (h).

De antiquis judiciis criminalibus & modis probandi.

§. IV.

De Methodo ſtudendi Juriſpru-

Ex hactenus dictis facile conſtat, inter diverſas, quin & ſingulas Juriſprudentiæ partes nexum eſſe individuum. Idcirco neceſſarium foret

(g) In Differt. 1. & 2. de Jure Eccleſ. German.

(h) Struv. in Hiſt. Jur. Crimin.

ret oſtendere *Methodum*, qua arte ſingulis ſtudendum in ordine ad Juriſprudentiam eccleſiaſticam illuſtrandam, quemadmodum id de cæteris Juriſprudentiæ noſtræ ſubſidiis e. g. de literis humanioribus, ſcientiis Philoſophicis, præprimis de Hiſtoria eccleſiaſtica & literaria fecimus. Sed quis ille erit, qui huic labori ſufficiat? Nondum profecto inter DD. convenit, quæ in Juriſprudentia docenda & addiſcenda univerſim ſit tenenda *Methodus*. Jam ſupra de hac re quædam diximus. Placuit, dum hanc opellam ſecundis curis ſubjecimus, quædam addere, & antea omnia ſalubre monitum Joan. Heumanni (i) apponere, qui, dum de Methodo ſcribere incipit, ſic ait: *Ut methodus apta diſcendi laborem faciliorem reddit, ſic & juris ars concinna ratione tractetur: ſed cave, methodo nimium indulgeas, vel leges ad methodum contorqueas. Legum corpora non uno habitu, ſed ſenſim coaleſcunt, nec certis ac perpetuis principiis, ſed hominum voluntate, quæ mutabilis, nituntur. Nulla methodus antiquior, reique magis conſentanea, quam analytica. Leges certo ordine collectæ ſyſtematicam tractationem ſuaſerunt, quemadmodum hodie Iuſtitutionum ac Pandectarum tramitem ſequimur, licet iſte a vero ſyſtemate longe diſtet. Nunc ſuo quisque genio Juriſprudentiam tradere conatur. Multi ordinem librorum juris diu approbatum deſerere nolunt, ne titulis transpoſitis labor augeatur: his placet methodus definitiva & axiomatica; illis tabularis, erometica &c. omnes prodeſſe poterunt, ſi vera docent, nec omnia ingenia omnes ferunt methodos.*

dentiæ cuicunque.

Quæ Methodus ſit tenenda, nondum eſt definitum.

Judicium Heumanni affertur.

Nempe hac in re tot ſunt ſententiæ; quot ſunt capita. Ingens ſane ſcriptorum agmen exſtat, qui de methodo ſcripſerunt, quorum, plures adducit Struvius (k) Senckenbergius (l) Heumannus (m). Quoad methodum Mathematicam hodie, ubi diſciplinæ complures pallio Geometrico donari cœperunt, tantopere uſitatam & dilaudatam inſpicere lubeat Deſingium (n) Ickſtadium (o), Cramerum

Plures ſunt Scriptores, qui de Methodo ſcripſerunt.

De Methodo mathematica videantur

(i) Appar. Juriſprud. cap. 39. §. 300.

(k) Biblioth. Jur. pag. 299.

(l) De Meth. ſcientif. (m) Loc. cit.

(n) Diatribe circa Methodum Wolffianam. Vir hic a Republica literaria optime meritus nuperrime feliciſſimis auſpiciis in Abbatem Ensdorffenſem fuit electus.

(o) Cit. Differt. de Meth. ſcientif.

Scriptores citati.

rum (p), Claprothium (q), & Heumannum (r). Candidatis ſufficient Senckenbergius, Ickſtadius & Heumannus.

§. V.

De Hiſtoria literaria Jurisprudentiæ cujuscunque.

Scriptores Hiſtoriæ hujus literariæ.

Pauca de Hiſtoria literaria cujuscunque Jurisprudentiæ dicamus, utpote quæ haud ſecus in ſcientiis Juridicis, quam aliis artibus & diſciplinis oppido neceſſaria eſſe dignoſcitur, quin tamen usque nunc fuerit, qui univerſæ Jurisprudentiæ Hiſtoriam perfectam conſcripſerit. Extant libri plures, in quibus agitur vel de Scriptoribus, vel de libris rerum Juridicarum, quales haud paucos recenſet Heumannus (s), vix tamen unus aut alter eſt, qui opus completum & ex omni parte perfectum elaboravit. Nobis ad manus eſt Bibliotheca Juris authore Gotthelffio Struvio concinnata, quæ ſaltem Candidatis Jurisprudentiæ ſufficere poteſt, maxime ſi huic ſuperaddant Senckenbergii *Methodum Jurisprud.*, & *notitiam Juris literariam* in ea contentam. Idem Struvius in Prolegomenis ſuæ Hiſtoriæ Juris præmiſſis plurimos cujuscunque Juris Græci, Romani, Eccleſiaſtici, Germanici tam publici quam privati, Hiſpanici, Gallicani, Anglicani Scriptores recenſet, quos ſcire omnino juvat. Plura de hac reſcribere nolumus, eo quod ſcopus & finis noſter alius non ſit, quam tradere methodum ſtudendi Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ, cujus Hiſtoriam literariam in alias curas rejicimus.

§. VI.

Alia Jurisprudentia Theoretica, & alia Practica.

Aliam eſſe Jurisprudentiam *Theoreticam*, & aliam *Practicam* facile intelligent omnes, quibus vel prima Juris elementa ſunt perſpecta. Quæcunque usque nunc diximus, & poſthac dicemus, potiſſimum ad Jurisprudentiam *Theoreticam* ſpectant. Juvat tamen quædam de Jurisprudentia etiam *Practica* dicere: cum omnis *Theoria* ultimato in Praxin deſinat & colliment; &, niſi ambæ conjungantur, utraque vel parum proficiat, vel omnino ad nihilum valeat.

Eſt

(p) In Program. de optima jura diſcendi Methodo. Item Ungrund der Beſchwerden des Herrn Canzlers von Ludewig über den Methodum demonſtrativam.

(q) Vertheidigung der mathematiſchen Lehr-Art in der Rechts-Gelahrheit.

(r) In Apparat. §. 213.

(s) Loc. cit. §. 299.

Digitized by Google

Eſt autem Jurisprudentia *practica* pro diverſa juris applicatione diverſa, *legislatoria*, *doctrinalis* ſeu *interpretatoria*, *judicialis*, *conſultatoria*, & *advocatoria*, quæ omnes & ſingulæ *Theoreticam* ſupponunt. In eo ergo eſt difficultas, qua arte & ratione Theoretica in praxin utiliter in ordine ad fines ſuos præſtitutos redigi poſſit. *Practica eſt multiplex.*

Legislatoria propria eſt Imperantium. Hanc ſtipatam eſſe oportet duabus veluti manuductricibus *Politica*, & *Statiſtica*, quarum prior ex regulis prudentialibus; altera ex perfecta notitia aliarum civitatum ac rerumpublicarum docet, quid Reipublicæ recte gubernandæ ſit utile vel utiliſſimum. Utraque ſupponit principia Religionis, Jurisprudentiæ tum univerſalis naturalis, tum eccleſiaſticæ: ſecus Princeps facile in transverſum agetur, & ex mala applicatione principiorum ſeu politicorum, ſeu pſeudo-politicorum impinget in principia religionis, Eccleſiæ, ac Reipublicæ. Utinam hæc non quotidiana doceret experientia! *De Legislatoria, quæ habet duas duces Politicam & Statiſticam. Utraque ſupponit principia Religionis.*

Innumeri ſunt Scriptores tam antiqui quam noviores, qui de Politica, illiusque regulis ſcripſerunt, quin etiam ſyſtemata Politices condiderunt. Apud Græcos celebrantur Solonis dicta, Iſocratis oratio de Regno ad Nicoclem, Platonis libri de legibus & Republica, Xenophon de Cyropœdia. Ex Romanis laudandus eſt Cicero, quamquam illius lib. VI. de Republica ad nos non pervenerint, Plutarchus, Baſilius in Parænetica ad filium aliique. Multis antecellebat Ariſtoteles & Tacitus, quorum prior Politicam primus ſyſtematice tradidiſſe fertur; alter hinc inde ſaluberrima monita, conſilia, & principia pro Republica bene adminiſtranda tradit. Ambo eam ſibi laudem compararunt, ut viri eruditiſſimi haud pauci improbum laborem ad eorum doctrinas illuſtrandas aſſumperint (t). Et quis jam in numerum coget Authores noviores, qui ſuo ingenio, ſuaque ſentiendi libertate uti volentes nova Politices ſyſtemata condiderunt, aut Politices capita plura illuſtrarunt, aut themata ſingularia ſunt perſecuti? Quem latent opera Juſti Lipſii, Boeckleri, Beſoldi, Hornii, Hertii, Lehmanni, Wolffii, Hoffmanni, & Savedræ *Idæa Principis Chriſtiani?* quot non circumferuntur teſtamenta Politica e. g. Cardin. Richelieu, Colberti, Mazarini, Fleury &c. An non ferme omnium manibus hodie teruntur va- *De Scriptoribus Politicæ. Græcis. Romanis. De Ariſtotele & Tacito. De novioribus.*

 ria

(t) Vid. Heuman. loc. cit. §. 275.

ria opuſcula Joan. Henr. Gottl. Juſti, & inter hæc illud, quod inſcribitur: Der Grundriß einer guten Regierung? Cujus Religionis hic author ſit, ſufficienter prodit in ſuo opuſculo von dem Natur- Recht, dum de peccato originali ſcribit, eaque, quæ in S. literis de illo habentur, ridicule explicat, & ad ſenſum prorſus abſurdiſſimum contorquet. Jam paſſim in officinis librariis venditur Lehr-Begrif der Staatskunſt D. de Bielefeld, qui liber labente hoc anno Lipſiæ fuit impreſſus.

De Pſeudo-Politicis.

Nec Pſeudo-Politicos ignorare licet, quibus accenſendi ſunt omnes Machiavelliſtæ, & Monarchomachi, & inter hos ipſe Machiavellus, quem haud pauci excuſare volunt ſub colore, quod ea quæ ſcripſit, neutiquam ſuadere, ſed potius vitia pingere voluerit. Huic non multis abhinc annis oppoſitus fuit Anti-Machiavellus, quem *Regii nominis* Authori adſcribere volunt. Et quis numerabit Pſeudo-Politicos, qui in aulis Principum deliteſcunt, & non tam libris in publicum emiſſis, quam ſuis conſiliis Principes in tranſverſum agunt, & ſi non tyrannidem, ſaltem Deſpotiſmum inducunt?

De Anti-Machiavello.

Politica principaliter ex S. Script. diſcenda.

Uſque nunc inter omnes libros politicos primas tulit ſacra Scriptura, quæ ſicuti aliunde ſuprema lex nobis eſſe debet, ita ſaluberrimas præſcribit leges pro regenda republica politica, quas ſi in ſuo regimine adhibuerint Principes, beata, & ter beata erit omnis reſpublica, prout id præter plures alios argumentis ineluctabilibus monſtravit celeberrimus Boſſuet (u).

Statiſtica quid ſit, & in ſe complectatur.

De *Statiſtica ſive notitia Rerumpublicarum* veluti altera Jurisprudentiæ legislatoriæ manuductrice pauca dicamus, etſi plerumque a minus doctis Politica & Statiſtica confundi ſoleant. Hæc diſciplina ex permultis aliis diſciplinis, potiſſimum ex Hiſtoria, Geographia, Politica, Jure publico ac Gentium conflatur, de regnorum commodis pariter ac incommodis accuratius diſquirit, & quod reipublicæ eſſe utile ex horum notitia dignoſcit, prudenter applicat. Quisquis igitur ex notitia rerumpublicarum fructum haurire exoptat, is indaget in reipublicæ originem, fata, fines, artes & ſcientias, fertilitatem terræ, montes, mineralia, flumina, incolarum multitudinem, animi corporisque indolem, linguam, fortunas &c. In id præcipue inquirendum,

Quomodo acquirenda?

(u) Dans la Politique tirée de propres paroles de l'ecriture ſainte.

Digitized by Google

dum, quæ ſit reipublicæ gubernandæ ratio, religio, leges, comitia, prærogativæ, controverſiæ, tituli, inſignia, ærarium, jura Statuum &c.

Ante omnia tamen reipublicæ propriæ religio, jura, prærogativæ, commoda & incommoda, pacta, fœdera, & Status Ratio perſpecta eſſe debent, ne ſi quis aliarum civitatum jura, & leges applicare velit, in jura & propria, & ſubditorum cum ingenti Reipublicæ detrimento impingat. Atque inde eſt, quod hodierni politici aliarum Civitatum jura, regulas, & Maximas incaute adoptantes, aut male applicantes non nunquam omnia ſusque deque vertant. Sed quid hæc ad nos? Huc pertinent ferme omnes Scriptores, qui de Politica ſcripſerunt. *Status Reipublicæ propriæ cum ſuis annexis ante omnia debet eſſe perſpectus.*

Jurisprudentia *interpretatoria practica* pertinet ad Juriſperitos, Interpretes, Doctores & Profeſſores Jurium, qui vel Jurisprudentiam publice tradunt in Academiis, vel ſuis gloſſis, commentariis & libris illam illuſtrare contendunt. Quæ ſit ratio & methodus tenenda in docendo, ex dictis abunde conſtat. Illarum Academiarum praxin plurimum dilaudamus, in quibus melioris cultus cauſa *Collegia diſputatoria, examinatoria*, & *elaboratoria* inſtituuntur, ut hac ratione Juvenes praxin cum Theoria conjungere diſcant, ſicque ad praxin cum tempore in foro exercendam aptiores fiant. Quantus hodie dominetur pruritus, libertas & libido ſcribendi, quis ſatis edicere valeat? ecquis omnium operum, opuſculorum, commentariorum, quæſtionum, Diſſertationum, ſyſtematum vel ſolos titulos enarrare ſufficiat? *conquaſſamur propemodum*, ait non nemo, *conſiliorum, concluſionum, reſponſorum, deciſionum &c. mole.* Quid quod jam nunc plures Viri eruditi longo rerum uſu exercitati in collegia coeant, & elaborandis operibus, Reſponſis & conſultationibus juridicis inſudent, quorum uſus ſummopere commendari meretur (x). *Jurisprudentia interpretatoria pertinet ad Magiſtros & Doctores.* *Collegia elaboratoria &c. ad praxin valde conducunt.* *Ingens hodie ſcribendi libertas.* *Reſponſa juridica ad praxin utiliſſima.*

(x) Notiſſima ſunt Reſponſa Collegii Argentorat., Tubingenſis, Marpurgenſis, Hallenſis, Altdorffini; Item Klockii, Beſoldi, Brunemanni, Hornii, Carpzovii, Mevii, Hertii, Boehmeri, Heineccii, Franc. Schmier, Schmalzgruberi &c.

De Judiciali.

De *Jurisprudentia judiciali* quid dicamus? præterquam quod judex debeat ſcire ea, quæ ſunt juris communis, vel maxime leges patrias, ſtatuta provincialia, praxin & ſtylum curiæ noſſe debet.

De Conſultatoria. *Advocati peſſime audiunt.*

De Jurisprudentia *conſultatoria*, vel ſi mavis, *advocatoria* pauciſſima addamus. Quamquam hodie Advocati paſſim peſſime vapulent, & tanquam rabuliſtæ, rabulæ forenſes, ſemi-vel peſſimi Chriſtiani traducantur, eorum tamen officium eſſe honeſtum, Reipublicæ utile & ſingularibus privilegiis munitum, docent jura (y), docet communis eXiſtimatio, docet Stryckius (z). Huc ſpectat Diſſertatio Joan. Dav. Thoenicker, in qua *advocatum prudentem*; & altera Fritſchii, in qua deſcripſit *Advocatum peccantem*. Quibus, & quam variis modis poſſit peccare Advocatus, fuſius deducit Ziegler in ſua *Rabuliſtica*. Nec deſunt alii Scriptores, qui ſtratagemata, artificia, & nequitiam Advocatorum perſecuti ſunt.

Scriptores, & libri de Advocatis.

Notitia & ſcientia Advocatis & Patronis cauſarum neceſſaria quæ?

Acturus cauſas in foro præprimis noſſe debet proceſſum judiciarium non ſuæ duntaxat provinciæ, ſed aliorum etiam, & quidem in noſtra Germania ſummorum tribunalium Imperii: cum cauſæ inter Status immediatos agitatæ per ſe eo pertineant; inferiorum autem non raro per viam appellationis eo devolvi contingat. Innumeri ferme ſunt, qui de Proceſſu communi ſcripſerunt (a).

Debent noſſe proceſſum judiciarium.

In ordine ad Proceſſum ſummorum Imperii tribunalium addiſcendum ſervient *Principia Proceſſus ſummorum Imperii Dicaſteriorum Neumanni*, & *Pütteri introductio ad rem judiciariam Imperii.* Tandem ad munus Advocati ſpectat, ut forenſes actiones, & rectum actionum uſum addiſcat:

Genera actionum.

Etſi enim actionum laqueis Romano more nos hodie irretiri non patiamur, actionum tamen genera, earumque rectum uſum ignorare non poſſumus: ſiquidem intereſt vel maxime, ut non tantum actionem jure competentem, ſed etiam ex pluribus competentibus pinguiorem inſtituamus. Jurium candidatis ad praxin aſpirantibus plurimum utilitatis afferet Boehmer de Actionibus, Gundling de uſu pract. actionum bonæ fidei & ſtricti juris, & Stryckius. Hæc in compendio de ſtudio Jurisprudentiæ diverſi generis dicta ſufficiant. Nobis alius finis non eſt, niſi tradere methodum Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ.

(y) Tit. de Poſtulando.

(z) Diſſert. de privil. Advocat. Item de Conſcientia Advocati.

(a) Plures recenſet Senckenberg. Method. Jurisprud. pag. 43.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VIII.

De ſtudio Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ potiſſimum quoad methodum ſtudendi.

§. I. *De neceſſaria notitia librorum.* II. *Utrum præſtet, Jurisprudentiæ in ſcholis publicis, quam inter privatos parietes ſtudere.* III. *Quæ methodus in ſtudio per omnes diſciplinas ad Jurisprudentiam usque incluſive tenenda?* IV. *De lectione, & ſelectu librorum.* V. *De notitia Authorum neceſſaria, ubi referuntur celebriores editiones, libri & Scriptores Juris eccleſiaſtici.* VI. *Salubria monita.*

§. I.

Neceſſaria eſt notitia librorum noſtris potiſſimum temporibus.

Supervacaneum ducimus multa *de notitia neceſſaria librorum* diſſerere, poſtquam neceſſitatem *Hiſtoriæ literariæ* commonſtravimus. Utilis, imo neceſſaria eſt notitia librorum, ut ſciamus, undenam principia & regulas artis noſtræ addiſcere debeamus: neceſſaria eſt, ut ſciamus facere ſelectum librorum: neceſſaria eſt noſtris potiſſimum temporibus, ubi ingens ſcribendi libido dominatur, & graſſatur, non raro libris ſpecioſiſſimi præfiguntur tituli, cum quibus opus ipſum neutiquam concordat, ne pecunias inutiliter expendamus, pro auro cuprum, pro gemma vitrum emamus, & ſic pretioſum a vili, lutum ab arena aurea diſcernere valeamus: neceſſaria eſt pro comparanda eruditione, ſine qua fruſtraneo conatu ad illam eluctari contendimus. Attendendum eſt vel maxime in comparatione librorum ad nomen & famam Authoris, ad judicium vere Eruditorum, non ſemieruditorum, multo minus illorum, qui ſuis agitantur præjudiciis, quales hodie dantur plures, qui ea omnia, quæ a Scriptoribus Catholicis ſcribuntur, parvi pendunt, vilipendunt, & contemnunt; & econtra ea, quæ ab Authoribus Acatholicis in lucem protrahuntur, plurimi habent, ſuper aurum & topazion æſtimant, & idolorum inſtar adorant. Sed nec famæ & rumori ſemper credendum, ipſe liber inſpiciendus, legendus, ruminandus, ſi fieri poſſit, antequam coematur. Ad notitiam librorum comparandam plurimum ſervient, ſicut ſupra diximus, Ephemerides, Novellæ, & Catalogi librorum.

In comparatione librorum ad quæ ſit attendendum?

§. II.

Utrum artes & ſcientias in ſcholis publicis vel pri-

Antiqua eſt hæc quæſtio, utrum præſtet inter privatos parietes, vel in ſcholis publicis addiſcere bonas artes & ſcientias? ut hanc quæſtionem

vatim diſceret præſtet, dependet ab inſtitutione ſcholarum, & eruditione Magiſtrorum.

ſtionem excitaremus, occaſionem præbuit Heumannus in ſuo Apparatu cap. I. de Erud. comparanda. Nos reſolutionem quæſtionis dependere exiſtimamus a recta inſtitutione ipſarum ſcholarum, quæ ſi ita fuerint inſtitutæ, ac comparatæ, ut meliores literæ ſub optimis Magiſtris doceantur, ſane erunt præferendæ, utpote in quibus ad meliorem profectum plurimum faciet ipſa diligentia Magiſtrorum, quæ communius major eſſe ſolet in Doctoribus publicis, quam privatis. Ubi plures ſunt congregati, honeſta, licita, & laudabilis dominabitur ambitio, & æmulatio. Multum etiam proderit aliorum bonum exemplum, & ſtimulos addet cæterorum diligentia. Singulare quid habet Jurisprudentia, quam ex multis argumentis omnino in ſcholis publicis eſſe diſcendam, neque extra has perfecte addiſci poſſe exiſtimamus. Videantur Authores, qui de hac re ſcripſerunt, & ab Heumanno loco citato allegantur.

Jurisprudentia in ſcholis publicis diſcenda.

§. III.

Methodus in ſtudio Juridico addiſcendo quæ ſit?

Methodus Senckenbergii exponitur.

Quænam in ſtudio Juridico addiſcendo tenenda ſit methodus, ex hactenus dictis ſufficienter colligitur. De hac methodo & docendi, & diſcendi ſcripſit Joan. Douiat, Mabillonius & Perill. de Senckenberg. Ultimus hic author ſtudia juvenum ad Jurisprudentiam ſuo tempore addiſcendam deſtinatorum ex ætate metitur, & ſecundum annos, quid quovis annò ſit diſcendum, determinat: e. g. ab anno ætatis quinto vult juvenes in arte *legendi, ſcribendi, & pingendi literas*, in Rudimentis *linguæ patriæ*, ac *latinæ;* ab Anno 8. in hiſtoria univerſali ductu Cellarii Geographiam antiquam & novam, Cluverii Mappas Geographicas exhibentis; ab anno 9. in hiſtoria Reipublicæ Romanæ ex Annæo Seneca, & Floro; ab anno 10. in Philoſophicis, Ethicis maxime & Politicis; ab anno 11. in Livio, Tacito, nec non Curtio quoad ea, quæ ad Rhetoricam ſpectant; ab anno 12. in Poetica, & Hiſtoria, maxime Germaniæ: ab anno 13. in Hiſtoria eccleſiaſtica, & literaria inſtrui, atque hoc modo ad Jurisprudentiam præparari, quibus ſic præparatis difficile non accidet anno 14. ſtudium Juridicum ſuſcipere. Poſtea proſequitur, & qua ratione ipſi Jurisprudentiæ ſit incumbendum, compendioſe ſimul & nervoſe pertractat. Non poſſum non laudare induſtriam hujus celeberrimi Viri. In eo tamen nimis ſcrupuloſus videtur, quod annos cuivis ſtudio conſecrandos pro pueris, & juvenibus nimis accurate determinet, omnium juvenum ingenia, quæ eſſe varia ſcimus, eadem menſura menſuret, idem ab omnibus ſtudium exigat, præcipue quod

Videtur hic Author nimis ſcrupuloſus.

quod nimium aliquoties exigere videatur, e. g. dum juvenes 8. annorum vult ope Geographiæ Cellarii, quod opus pro juvenibus grande nimis eſt (b) ad Hiſtoriam introducere.

Noſtram paucis mentem exponere licebit. Præparandi abs dubio animi juvenum ad ſublimiora ſuo tempore addiſcenda, nulli tempori parcendum, juvenes in variis artibus, ac ſcientiis in ætate tenera ſunt inſtruendi, quo tempore tenacioris ſunt memoriæ, vivacioris intellectus, ac voluntatis in omne bonum flexibilis, dummodo non exigatur nimium, præcipue ab illis, in quos natura in diſtribuendis donis ſuis fuit parcior. Itaque, ut rem paucis dicamus, jam in primis annis informandi ſunt juvenes in variis linguis, Vernacula, Gallica, Italica; in perfecta Ortographia, in literis humanioribus, & primis fundamentis linguæ tam Latinæ, quam Græcæ; item ſecundum diverſas ſcholas in Geographia, ac Hiſtoria univerſali, nec non Romana. Hisce ſuperaddatur ſecundum claſſes Arithmetica, & Geometria, & in his inſtruantur juvenes, ut, quando pertingunt ad ſcientias Philoſophicas, eo feliciori progreſſu ſcientias Mathematicas addiſcere valeant; ne id primum addiſcere erubeſcant, quod pueri in ſcholis vernaculis addiſcere conſueverunt. Qualiter in Philoſophicis inſtruendi ſint juvenes, ex ſupra dictis conſtat. Acceſſuri ad Juriſprudentiam initium ducant a ſtudio Inſtitutionum Juris civilis, utpote quæ ſunt fundamenta totius Juriſprudentiæ: præprimis tamen ſtudeant Hiſtoriæ Juris Romani, ſine qua nunquam pertingere poſſunt Jurium Candidati ad ſolidam Juriſprudentiam. Huic ſtudio jungendum erit ſtudium Juris naturæ, ex quo prima hauriri debent principia pro omni Juriſprudentia. Anno altero aſſumendum erit una cum Jure civili ſtudium Juriſprudentiæ Canonicæ, in cujus ſtudio nemo ſe profecturum confidat, niſi ſpecialem induſtriam collocaverit in comparanda aliqua ſaltem notitia Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, ac præprimis in ipſis Juris eccleſiaſtici Prolegomenis ſolidum fundamentum poſuerit, prout ſupra diximus. Reliqua ſtudia Juridica ſecundum arbitrium Magiſtrorum aſſumere licebit. Ut rem paucis complectar, ſane non video, quidnam pro inſtructione Juvenum ad

Noſtra opinio de Methodo dilucidatur.

(b) Loquor de editione noviori.

ad ſolidam Jurisprudentiam aut utilius, aut efficacius afferre, & dicere valeam, quam ſi regulas Scholæ Pariſienſis Authoritate Henrici Regis Galliarum collectas hic afferam: *Auditores Sacrorum canonum inprimis Catholicam & avitam Religionem ſincere ampleĉtantur. Ad hoc ſtudium nullus accedat, qui non in humanioribus primum artibus, & diſciplinis Philoſophicis probe verſatus ſit, ac linguarum Græcæ & Latinæ cognitionem habeat. Prolyta a lectione & auditione Inſtitutionum, & Canonici & Civilis Juris ſtudium exordiatur, ac ſedulam operam in eo collocet, ut utriusque Juris Titulos memoriter teneat. Dictata Doctorum; fideliter excipiat; Doctorem in ſuggeſtu docentem non perturbet: veſte deformi, militari chlamyde, aut etiam varii coloris toga non utatur, ſed honeſta & gravi, pro ſtatus & ordinis ratione. A die admiſſionis in hoc totus incumbat, ut ordinarias, & extraordinarias Anteceſſorum Lectiones audiat, & fideliter excipiat, diſputationibusque publicis interſit* (c).

Sententia Scholæ Pariſienſis.

Ego ſane id præcipue plurimum ad profectum diſcipulorum facere exiſtimo, & a propria experientia ſcio: imo ſi priusquam ad Collegia accedimus, materia tractanda diligenter relegatur, & veluti memoriæ imprimatur: ita enim fiet, ut audita facilius intelligamus, ac felicius memoriæ imprimamus. 2do attentionem requiro ſingularem, &, ne audita, & notatu digna e memoria elabantur, ſtylo plumbeo in ſchedulis ſunt annotanda. 3tio Hæc ipſa notata poſtea domi adverſariis ſunt inferenda. Non mentior, ſi dicam, quod ea, quæ adhuc diſcipulus hoc modo annotavi, magno mihi uſui fuerint, quando munus Magiſtri aſſumpſi. Accedat 4to frequens repetitio cum ſui etiam æqualibus, quam eſſe ſumme utilem nemo unquam negaverit. Præcipue autem commendamus Candidatis Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ ſtudium Hiſtoriæ eccleſiaſticæ & literariæ. Quodſi libros pretioſiores coemere non valeant, emant compendia, qualia hodie non pauca circumferuntur. Demum ad profectum diſcipulorum facit plurimum, in quos quis manus incidat; item quos quis libros legat, de quibus mox dicemus.

Quænam ad profectum literarium in Jure ſingulariter facere videantur.

§. IV.

(c) Doniat. Prænot. Canon. Lib. 5. cap. 21.

§. IV.

Decantata eſt regula: *non multos, ſed bonos legere libros juvat.* Verum in tam immani librorum copia definire, qui ſint libri optimi, *hic labor, hoc opus eſt.* Multi libros non ſeligunt, ſed colligunt. Alii conquirunt rariores, manuſcriptos, improbatos; alii utiliores, præſtantiores. Multum ſane vanitatis etiam hodie ineſſe illis, qui libros quoscunque corradunt, iisque ſuas Bibliothecas implent, vix aliquis negaverit. Multos libros facit pretioſos ipſa ſua præſtantia, quam habent a ſuo Authore & doctrina: atque iſtud pretium præprimis ſpectandum erit; quosdam ſua antiquitas: hinc ſcimus, quod libri antiqui, manuſcripta præcipue, ſolicite conquirantur, & aliquoties ære largiſſime effuſo comparentur; alios ipſum ſuum ſcelus: inde venit, quod non raro libri tales improbi, aut prohibiti ingenti cum ſolicitudine quærantur, ac pro pretio ſummo emantur; alios commendat editio accurata, elegans, pretioſa: quapropter eo ſunt pretioſiores libri, quo antiquior, pretioſior, & accuratior eſt illorum editio. In Bibliothecis præcipue attenditur ad melioris notæ editiones. Cæterum librorum haud ſecus ac ſcientiarum fortuna fluxa. Quod modo ſummis laudibus jure ſuo efferebatur, id repente novo ſidere oriente ſpernitur. Iterum dico, non multa, ſed multum legi oportere.

De ſeligendis libris melioribus.

Æſtimatio & pretium librorum ex variis deſumitur.

Ad ſequentia vero præcipue eſſe attendendum in comparatione & lectione librorum exiſtimamus: 1mo comparemus libros, quos ad ſcopum noſtrum proxime conducere ſcimus, priusquam Bibliothecam domeſticam multis libris impleamus; 2do celebriores in aliqua arte ex fama, & judicio prudentum; 3tio Libri fundamentales præprimis comparandi ſunt, ſi facultates domeſticæ eo ſe extendant, & non potius res anguſta domi de pane comparando cogitare jubeat, quales ſunt Editiones ſcripturiſticæ, Conciliorum, SS. Patrum &c. Sed quid hæc ad diſcipulos? 4to Hodie plurimi æſtimantur innumeræ, quæ in lucem publicam prodeunt, in omnibus Academiis & Univerſitatibus, Diſſertationes, quæ ſane diligentiſſime conquiruntur, ut jam vix ullus eruditorum ſit, qui non ſuam Bibliothecam quamplurimis ſimilium Diſſertationum voluminibus impleverit. Fateor, & lubens fateor, hujus-

In comparatione & lectione librorum ad varia eſt attendendum.

De Diſſertationibus quid ſentiendum.

cemodi Diſſertationes magni eſſe habendas, & plurimum non raro utilitatis habere, cum communius ſingulari induſtria conſcribi ſoleant. Verum & id fateri neceſſum, quod innumeræ hujusmodi Diſſertationes circumferantur, quæ nullius prorſus ſunt pretii, ut mirari ſubeat, quomodo illarum Authores eas publico committere non erubeſcant. Quapropter in his comparandis omnino ſelectus eſt habendus. 5to. Jam ſupra inſinuavi, quos pro ſtudio Juris eccleſiaſtici cum hiſtoria eccleſiaſtica conjuncti libros legere oporteat. Iterum fateor me plurimum profeciſſe ex operibus Thomaſſini, Petri de Marca, Van Eſpen, Fleury, Du Pinii, Guilielmi Cave, Boehmeri, Joan. Cabaſſutii, Joſephi Bingham &c., Graveſon &c. Incipientibus commendo Prænotiones Joannis Douiat, Inſtitutiones Fleury, ſed ſine notis Boehmeri, Prolegomena ipſius Theologiæ dogmaticæ, ſingulariter Notitiam Joannis Cabaſſutii, usquedum ad grandiora Commentariorum volumina evolvenda progredi liceat.

Libri pro ſtudio Juris eccleſiaſtici legendi, & ſingulariter utiles.

Cæterum incipiendum a compendiis eſt, & prius comparanda ſcientia compendiaria, & tunc demum ad latiorem, & ſyſtematicam procedendum erit. Id unum addere libuit, quod, licet plures Scriptores vagam librorum lectionem reprobent, ego nihilominus illam, ſi modo ſit ſobria, & temperata, plurimi æſtimem: cum enim omnes eruditi eſſe & fieri velimus, neceſſe eſt, ut nullius prorſus artis & ſcientiæ omnino ſimus expertes. Ex hac vaga lectione librorum comparabimus nobis ingentem rerum copiam, quæ nobis in foro literario uſui eſſe poſſunt. Dixi, ſi *modo ſit ſobria & temperata*, & non eum ſolum in finem a nobis inſtituatur, ut hominibus ſcire videamur. Semper enim tota animi contentione in comparandam illam ſcientiam innitendum eſt, quam nobis velut ſcopum laborum noſtrorum præpoſuimus, ita tamen, ut cæteræ artes ac ſcientiæ non negligantur, illæ potiſſimum, quibus ſcientiam illam, cui noſtros labores primario conſecravimus, adjuvari, ac ſuſtentari novimus.

Vaga librorum lectio commendatur, dummodo ſit ſobria.

§. V.

Utiliſſima eſt Authorum, & librorum notitia.

Cum ea omnia, quæ ad ſolidam Jurisprudentiæ notitiam hauriendam requiruntur, in ſcholis pertractari nequeant, privata induſtria ſuppleri debet, quod publicæ inſtitutioni deeſt. Ad hunc finem utilis videtur eorum Authorum notitia, qui hanc ſcientiam ſuis lucubrationibus

nibus illuſtrarunt, & librorum ſuorum adminiculo vices ſubeunt viventis Magiſtri. Itaque operæ pretium eſſe duximus, ex innumeris Gloſſatoribus, Interpretibus, Scriptoribus, & Authoribus, qui ad illuſtrandam Jurisprudentiam eccleſiaſticam ſuas operas collocarunt, paucos ſeligere, & in ordinem redigere, ut ex iis canonum ſtudioſi ſuam diſcendi cupiditatem explere valeant. Triplicis autem generis Authores diſtinquimus, nempe Gloſſatores (d), Commentariſtas (e) & Compendiorum, ac Syſtematum Scriptores (f). *Triplicis generis Authores diſtinquendi.*

Gloſſatores extant plures, qui in ſingulas ferme Collectiones in corpore Juris clauſas ſua fecerunt Scholia. *In Decretum Gratiani* præter plures alios ſcripſerunt Hugo Vercellenſis, Tancredus a Cometo Archidiaconus Bononienſis, Joannes a Patria ſua dictus *Teutonicus*, Ordinis Prædicatorum, dein Præpoſitus Halberſtadienſis. In Decretales Gregorii IX. Bernardus Bottonus Parmenſis Academiæ Bononienſis Cancellarius. Idem *in libr.* 6. præſtitit Joannes *Andreæ*, qui vulgo *Archidiaconi* nomine allegatur. Similes gloſſas ab eodem habemus in *Clementinas*. In *Extravagantes Joan. XXII.* gloſſas compoſuit Zenzelinus de Caſſanis, *in Communes* Joan. Monach. poſtea Cardin. Guilielmus de Monte Lucidano, & Joan. Franciſ. de Pavinis. Olim ingens gloſſarum fuit authoritas: hodie eſt minor, atque ex authoritate gloſſarum factum eſt, ut tot opiniones nullo ſufficienti fundamento innixæ in tribunalibus, judiciis, foro, & praxi obtinerent. *Gloſſatores præcipui recenſentur.*

Innumeri ſunt *Commentatores*, qui in Jus Canonicum commentati ſunt. Inter antiquiores ſunt potiſſimum ſequentes, Sinibaldus Fliſcus, Henricus de Seguſio, Durandus vulgo Speculator dictus, Joannes *Andreæ* ſupra nominatus, Baldus de Ubaldis, Franciſcus Zabella, Nicolaus de Túdeſchis, Panormitanus dictus aut *Abbas Siculus*, Joannes ab *Imola*, Joannes a Turrecremata, Felinus, Philippus Decius, *Item Commentatores.*

(d) Horum nomine veniunt illi, qui ſcholia, & breves annotationes ad exponendum Juris textum contulerunt.

(e) Tales vocantur illi, qui ex profeſſo Capitulis, & textibus interpretandis ſuas operas locarunt.

(f) Hi ſunt illi, qui expoſitiones Juris Canonici uſui ſcholarum accommodarunt.

cius, quos recenſet Clariſſ. P. Zech (g). Inter noviores eminent Gonzalez, Fagnanus, Auguſtinus Barboſa, Grananieto, Petrus Paſſerinus.

Scriptores triplicis ſunt generis.

Scriptores diſtinguendi ſunt triplicis generis: quidam ſcripſerunt *compendia*; quidam *ſyſtemata methodica* ſecundum ordinem collectionum; quidam *arbitraria*, *ſeu methodo arbitraria*, quæ ſibi viſa fuit melior. Atque hi vel ſunt *Catholici*, vel *Proteſtantici*. Ex Catholicis

Scriptores compendiorum.

compendiorum ſcriptoribus notiores ſunt Joan. Paul. Lancellotus, M. Anton. Cucchus Inſtit. Jur. Can. Valerius Andr. Deſſelius ICtus Lovanienſis, cujus opus quarta vice fuit procuſum Jenæ 1709. Franc. de Roye JCtus Andegavenſis Inſtit. Jur. Pariſiis & Lipſiæ anno 1681. & 1684. editæ, Claudius Fleury Inſtit. Jur. Eccleſ. quas ſuis notis depravavit Boehmerus, Vitus Pichler, Hunoldus Plettenberg, Joannes Douiat &c. Ex Proteſtantibus, & Reformatis huc pertinent Antonius Mathæus ICtus Lugdunenſis, Boehmerus, Joan. Schilterus, Gerh. Gottl. Titius JCtus Lipſienſis, Jac. Gabriel Wolfius JCtus Halenſis, Caſparus Zieglerus.

Syſtematum regularium.

Syſtemata regularia ſecundum ordinem ex noſtratibus ſcripſerunt Andreas Vallenſis, Henricus Zoeſius, Reiffenſtuel, Henricus Pirrhing, Wieſtner, Schmalzgrueber, Vitus Pichler, Zypæus, Deſſelius, Adamus Huth, ex noſtris Salisburgenſibus Ludovicus Engl, cujus Jus Canonicum ubivis eſt notiſſimum, celebratiſſimum, & in ſcholis publicis ut plurimum exponitur, Robertus König, Placidus Böckn, Otto Scharzius, in quorum laudes nolumus excurrere, ne partialitatis arguamur. Ex Proteſtantibus interea huc referimus celeberrimum Boehmerum, cujus Jus eccleſiaſticum ubivis terrarum primas obtinet.

Syſtematum arbitrariorum.

Syſtemata arbitraria ſelegerunt, unaque Juri eccleſiaſtico ex hiſtoriis illuſtrando, ac priſtino ſuo vigori reſtituendo inſudarunt Alciatus, Petrus Rebuffus, Franc. Balduinus, Franciſc. Duarenus, Antonius Contius, Antonius Auguſtinus, Jacobus Cujacius, Boetius Epo, Florens, Ludovicus Thomaſſinus, Petrus de Marca, Van Eſpen, Andreas de Sauſſay, Franciſc. Schmier, Petrus Gibert, & plures alii, quos recenſet cit. P. Zech. Ex Proteſtantibus huc pertinent Benedi-

(g) In Præcogn. Jur. Can. Tit. 23.

Digitized by Google

ſtus Carpzovius, Joan. Brunnemannus, Henricus Linckius, Gottl. St ruvius, Kahle &c. Qui plures ſcire deſiderat, adeat Burch. Gotth. Struvii Biblioth. Juris ſelectam, quam Buderus longe auctiorem edidit.

Sed tempus, imo momenta temporis monent, ut ab ulteriore ſcriptione ceſſemus, & in fine finali quædam monita ſuperaddamus, quamquam materiam hanc fuſius deducere, & illuſtrare unice nobis in votis fuerit.

§. VI.

Salubria monita pro Canditatis Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ.

Ex hactenus dictis colligere jam licet, quid ſit Jus eccleſiaſticum verum, genuinum, ac ſincerum, & qua arte eidem ſit ſtudendum. Itaque macti animo, quicunque ſuo tempore Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ addiſcendæ vos, veſtraque ingenia, ac operas conſecrare vultis. Jam a primis juventutis veſtræ annis animos ad grande hoc ſtudium præparate, diſciplinis humanioribus, Philoſophicis, aliisque ita incumbite, ut ſuo tempore ad Jurisprudentiam perfectam & conſummatam eluctari valeatis. Accedentes autem ad ipſam Jurisprudentiam tota animi contentione prima Jurisprudentiæ eccleſiaſticæ fundamenta, eaque meliora animis veſtris intime imprimere ſatagatis, Hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſtudium ſingulariter vobis commendatum habeatis, paucos, ſed bonos libros & Authores ad initium ſtudiorum veſtrorum ſeligatis, usquedum majora & ſublimiora vobis tentare licuerit: prima veſtra cura ſit ſtudium virtutis; altera ſcientiarum: pro me vero Deum ut oretis, vos oro, atque obteſtor, cui, ſicut a principio, ita & in fine infinitas dico grates, quod demum aſſiſtrice gratia, copioſis benedictionibus in finem usque meis laboribus, conatibus, in munere meo exantlatis, quod jam in manus meorum Superiorum humillime reſigno, adfuerit, in cujus majorem honorem, & gloriam omnes apices ſcripti ſunto cum voto ſinceriſſimo,

ut idem

In omnibus glorificetur DEUS.

Digitized by Google

005645934

Digitized by Google

Angelo Pandimiglio
restauratore
825650 8274800

Digitized by Google